ANT. PEREZI ... PRÆLECTIONES IN DUODECIM LIBROS CODICIS JUSTINIANI IMP. ... EDITIO...

Digitized by Google

B 17
4
31
BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

LIBRI

DONATI DAL

DOTTOR ANNIBALE GIULIONI

GIURISTA

Nato a Firenze il 7 Febbraio 1807
e morto il 1° Dicembre 1895 in Firenze.

16 Maggio 1896

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ANT. PEREZI J.C.

S. C. & R. Majeſtatis Conſiliarij;

IN ACADEMIA LOVANIENSI
LEGUM ANTECESSORIS;

PRÆLECTIONES
IN DUODECIM LIBROS

CODICIS
JUSTINIANI IMP.

Quibus leges omnes & Authenticæ perpetuâ ſerie explicantur, mores hodierni inſeruntur, & quid ſit Juris Antiqui, Novi, & Noviſſimi, enodatur, ac breviter exponitur.

Editio Ultima, ab Auctore recognita & aucta, Summariis Indicibusque locupletata.

TOMUS PRIMUS.

ANTVERPIÆ.
Apud JOANNEM BAPTISTAM VERDUSSEN, viâ vulgò Cammerſtraet, ſub ſigno duarum Ciconiarum. M. D. CC. XX.

Cum Gratiâ, & Privilegio.

Digitized by Google

DE NOVA HAC EDITIONE.

PAuliſper hic ſiſte, Lector. Hæc Editio quam unicam ſemper agnovero, cæteriſque prætulero, ut aſpecta ſtatim placeat, haud voveo: magis ut inſpecta. Caſtigatiſſimam deprehendes; delectabit mira Typi Elegancia, & melioris notæ charta. Quod autem hâc formâ prodierit, ſcito id commodi tui cauſsâ factum. Tu feliciter fruere, mihique fave & Vale.

ANTON. PEREZIUS.

6. 17. 4. 31

Digitized by Google

AD LECTOREM.

Cum in omni diſciplina methodus, & compendioſa docendi ratio, apprimè ſit utilis, Candide Lector, *tum verò in jure propè neceſſaria, propter ſummam ejus difficultatem ac immenſitatem. Mos erat Græcis ipſius juris interpretibus per Paratitla, id eſt, rerum ſummas titulatim appoſitas, leges interpretari. Quod à Juſtiniano conceſſum fuiſſe conſtat, atque Græcos Imperatores Doctorum ſuorum opiniones non excreſcere permiſiſſe; nemo etenim citius doctrinam conſequitur, quam qui certam rationem ac viam in legum ſtudio elegit, ut quod paucis annis exequi poteſt, in eo ſeculum non impendat. Proinde Xenocratem canum tum jam in Academia verſantem oſtendiſſet Eudamidas, interrogavit quiſnam, iſte ille quid ageret: ſubjiciente altero, eum virtutem quærere; rurſum Eudamidas, et quando hac utetur, ſi adhuc quærat? Vitæ igitur ætatiſque partiendi ſunt tempora, ut quæ ſtudioſè pueri ac juvenes didicerimus, viri ſeneſque ſolerter agamus, nec ſupervacaneo labore quidquam agamus, quod non in communem utilitatem diſſeminemus. quæ cauſa eſt, tum & amicorum hortatio & ſtudioſorum poſtulatio, ut compendioſas has in Juſtinianeum Codicem Prælectiones edi curarim. Nec vereor ne actum agere videar, cùm id mihi propoſuerim, quod nemo hactenus (ut mihi quidem videtur) obſervavit, nullam omnino Codicis legem intactam relinquere, & quidquid veteri, novo & noviſſimo jure continetur, quaſi brevi tabellâ comprehenſum oculis ſubjicere. Quid ergo, dices, aliud ſunt Placentini & Azonis ſummæ? Quid Weſembecij & Cujacij Paratitla? Quid Julij Pacij Iſagogicorum & methodicorum libri? Quid Vultejj Juriſprudentia? Quid Tuldeni breviarium Codicis? Fateor viros fuiſſe excellenti ingenio ac ſolida doctrina præditos. Verùm Azo cùm prolixè omnia docere cupit in Codice, quæ juris ſunt, pleraque per noviſſimum mutata omittit. Weſembecius Pandectis inhæret magis; quæ verò poſt ejus obitum ad Codicem edita ſunt ſub ejus nomine, mendis ſcatent. Julius Pacius in artem & methodum jus univerſum reducere tentavit, nec perfecit præter aliquos Codicis libros, & Iſagogicos. Vultejus in ſua Juriſprudentia ideam juris ſolum proponit, Tuldenus paucis Titulos exponit, & quæſtiones, ſuper quibus conſultus, interſerit. Eruditiſſimus Cujacius cùm veteris, tum novi juris partes feliciter eſt perſecutus, ac Paratitla ſolis doctis ſcribere ſe profitetur. Ego verò ad omnes hujus mei laboris fructum aliquem pervenire cupio, atque ita rudiores inſtitui, ut doctis quoque non improbetur. Sed quare tu potiſſimum, inquies, inter tot Clariſſimos Juriſconſultos provinciam hanc involaſti? Nonne illi Spartam quam nacti ſunt, meliùs ornare poterant? Non diffiteor. Imò admiror ingenioſam illorum diligentiam; verùm dum ſua vel premunt, vel adhuc inter limam habent, volui illis hoc rudimento præludere, & ſimul ſpecimen aliquod dare, quo intelligar, quantum ſpei de eruditione illorum debeas præſumere, cum quibus abſit ut ego contendam, ſolùm enim methodum clariorem, facilioremque invenire ſum conatus; an aſſecutus, perlecto opere, tu judica, & deprehendes me id totum ex ipſis Juriſprudentiæ fontibus hauſiſſe, nec à doctrina eorum qui nos in hoc docendi genere prævenerunt, receſſiſſe. His & addo libros poſteriores Codicis, quos video ab omnibus pene præteritos, ex quibus tamen omnis Hiſtoria & Politica ad Juriſprudentiam neceſſaria, eruenda eſt: itaque ut ad eam percipiendam nihil deeſſet, tentavi antiqua illa exponere, & ad uſum hodiernum revocare. Tu iis Lector fruere, dum meliora ab aliis formantur; & Vale.*

CENSURA.

HÆ Clariſſimi Viri D. Antoni Perezi Prælectiones in Codicem lectione digniſſimæ ſunt. Juris enim & legum ſucco totæ turgent, & multa ac varia eruditionis luce ſplendent.

Lib. Fromondus, *S. Theolog. Doctor, & Script. Profeſſor, Libr. Cenſor.*

HÆ Prælectiones Clariſſimi Viri D. Antoni Perezi in Codicem Juſtinianæum, magnæ eruditionis fœtus ſunt, publicâ luce digni. Lovanij 12. Martij 1651.

Jacobus Pontanus, *S. Theolog. Doctor. Apoſtolicus, ac Regius Librorum Cenſor.*

Digitized by Google

INDEX
TITULORUM CODICIS,
Ordine Alphabetico digeſtus.

Prior numerus Librum : Poſterior Titulum indicat.

A.

De Abigeis, 9. 37
De Abolitionibus. 9. 42
De acceptilationibus 8. 44
De Accuſationibus & inſcriptionibus. 9. 2
De Acquirenda & retinenda poſſeſſione. 7. 32
De actionibus empti & venditi. 4. 49
De Actore à tutore ſeu curatore dando, 5. 61
Ad exhibendum. 3. 42
Ad legem Corneliam de falſis. 9. 22
Ad legem Corneliam de ſicariis. 9. 16
Ad legem Falcidiam. 6. 50
Ad legem Fabiam de plagiariis. 9 20
Ad legem Juliam de adulteriis & ſtupro, 9. 9
Ad legem Juliam de ambitu, 9. 26
Ad legem Juliam de vi publica vel privata. 9. 12
Ad legem Juliam Majeſtatis, 9. 8
Ad legem Juliam repetundarum, 9. 27
Ad legem Viſelliam. 9. 21
De Adminiſtratione rerum publicarum. 11. 30
De adminiſtratione tutorum, vel curatorum, & de pecunia pupilli fœneranda vel deponenda. 5. 37
De Adoptionibus. 8. 48
Ad Senatuſconſultum Macedonianum. 4. 28
Ad Senatuſconſultum Orfitianum. 6. 57
Ad Senatuſconſultum Tertyllianum. 6. 56
Ad Senatuſconſultum Trebellianum. 6. 49
Ad Senatuſconſultum Turpillianum. 9. 45
Ad Senatuſconſultum Velleianum. 4. 29
De Aſſeſſoribus, & domeſticis, & cancellariis Judicum. 1. 51
De Advocatis diverſorum Judicum. 2. 8
De Advocatis diverſorum judiciorum. 2. 7
De Advocatis fiſci. 2. 9
De Ædificiis privatis. 8. 10
De Ædilitiis actionibus. 4. 58
De Agentibus in rebus 12. 20
De Agricolis & Cenſitis & colonis. 11. 47
De Agricolis & mancipiis dominicis, vel fiſcalibus Reipublicæ, vel privatæ. 11. 67
De Aleatoribus & aleatorum luſu. 3. 43
De Alendis liberis ac parentibus. 5. 25
De Alexandriæ Primatibus. 11. 28
De Alienatione judicii mutandi cauſâ facta. 2, 55
De Alimentis pupillo præſtandis. 5. 50
De Alluvionibus, & paludibus, & paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis. 7. 41
De Annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diverſis temporibus, & exceptionibus, & præſcriptionibus, & interruptionibus earum. 7. 40
De Annonis civilibus. 11. 24
De Annonis, & capitatione adminiſtrantium, & eorum aſſeſſorum, aliorumve publicas ſolicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas conſecuti ſunt dignitates. 1. 52
De Annonis & tributis. 10. 16
An ſervus pro ſuo facto poſt manumiſſionem teneatur. 4. 14.
De Apochis publicis, & de deſcriptionibus curialibus, & de diſtributionibus. 10. 22
De Apoſtatis. 1. 7
De Apparitoribus Comitis Orientis. 12. 57
De Apparitoribus Magiſtrorum militum & privilegiis eorum. 12. 55
De Apparitoribus Præfecti annonæ. 12. 59
De Apparitoribus Præfectorum prætorio, & privilegiis eorum, 12. 53
De Apparitoribus præfecti urbis. 12. 54
De Apparitoribus Proconſulis & legati. 12. 56
De Appellationibus & conſultationibus, 7. 62
De Aquæ ductu. 11. 42
Arbitrium tutelæ. 5 51
De Argenti pretio quod theſauris infertur. 10. 76
De Aſſertione tollenda. 7. 17
De Athletis. 10. 53
De Auro coronario. 10. 74
De Auri publici perſecutoribus. 10. 72
De Auctoritate præſtanda, 5. 59

B. De

INDEX TITULORUM.

B.

De Bonis auctoritate judicis poſſidendis, ſeu, venundandis & de ſeparationibus bonorum. 7. 72
De bonis eorum qui mortem ſibi conſciverunt. 9. 50
De bonis libertorum, & jure patronatus. 6. 4
De Bonis maternis, & materni generis. 6. 60
De Bonis proſcriptorum, ſeu damnatorum. 9. 49
De Bonis quæ liberis in poteſtate patris conſtitutis, ex matrimonio, vel aliàs acquiruntur, & eorum adminiſtratione. 6. 61
De Bonis vacantibus & incorporatione. 10. 10
De Bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti, quæ patronis liberiſque eorum datur. 6. 13
De Bonorum poſſeſſione contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur. 6. 12
De bonorum poſſeſſione ſecundùm tabulas. 6. 11

C.

De Caducis tollendis. 6. 51
De Calumniatoribus. 9. 46
De Canone frumentario urbis Romæ. 11. 22
De Canone largitionalium titulorum. 10. 23
De capiendis & diſtrahendis pignoribus tributorum causâ. 10. 21
De capitatione civium cenſibus eximenda. 11. 48
De Carboniano edicto. 6. 17
De Caſtrenſianis & miniſterianis. 12. 26
De Caſtrenſi omnium Palatinorum peculio. 12. 31
De Caſtrenſi peculio militum, & Præfectianorum. 12. 37
De cenſibus, & cenſitoribus, & peræquatoribus, & inſpectoribus. 11. 57
De Claſſicis. 11. 12
De Codicillis. 6. 36
De Cohortalibus, & Principibus, cornicularijs, & primipilarijs 12. 58
De Collationibus. 6. 20
De Collatione æris. 10. 29
De Collatione donatorum, vel relevatorum, aut tranſlatorum ſeu adæratorum. 10. 48
De Collatione fundorum fiſcalium, vel rei privatæ, vel dominicæ, vel civitatis, vel templi. 11. 73
De Collatione fundorum patrimonialium, & emphyteuticorum. 11. 64
De Collegiatis & Chartopratijs & Nummularijs. 11. 17
De Colluſione detegenda. 7. 20
De Colonis Illyricanis. 11. 52
De Colonis Palæſtinis. 11. 50
De Colonis Thracenſibus. 11. 51
De Comitibus conſiſtorianis. 12. 10
De Comitibus & Archiatris ſacri palatij. 12. 13
De Comitibus & Tribunis ſcholarum. 12. 11
De Comitibus qui provincias regunt. 12. 14
De Comitibus rei militaris. 12. 12
De Commeatu. 12. 43
De Commercijs & mercatoribus. 4. 63
Comminationes, epiſtolæ, programmata, ſubſcriptiones, auctoritatem rei judicatæ non habere. 7. 57
de Commodato. 4. 23
Communia de legatis & fideicommiſſis, & de in rem miſſione tollenda. 6. 43
Communia de manumiſſionibus. 7. 15
Communia de ſucceſſionibus. 6. 59
Communia de uſucapionibus. 7. 30
Communi dividundo. 3. 37
de Communium rerum alienatione. 4. 52
de Communi ſervo manumiſſo. 7. 7
Communia utriuſque judicij, tam familiæ erciſcundæ, quam communi dividundo. 3. 38
de Compenſationibus. 4. 31
de Concubinis. 5. 26
de Condictione ex lege, & ſine cauſa, vel injuſta cauſa. 4. 9
de Condictione furtiva. 4. 8
de Condictione indebiti. 4. 5
de Condictione ob cauſam datorum. 4. 6
de Condictione ob turpem cauſam. 4. 7
de Conditionibus inſertis tam legatis, quàm fideicommiſſis, & libertatibus. 6. 46
de Conditis in publicis horreis. 10. 26
de Conductoribus & procuratoribus, ſive actoribus prædiorum fiſcalium, & domus Auguſtæ. 11. 71
de Confeſſis. 7. 59
de Confirmando tutore. 5. 29
de Conſortibus ejuſdem litis. 3. 40
de Conſtituta pecunia. 4. 18
de Conſulibus, & non ſpargendis ab his pecunijs, & Magiſtris militum, & Patricijs. 12. 3
de Contractibus judicum, vel eorum qui ſunt circa eos & inhibendis donationibus in eos faciendis, & ne adminiſtrationis tempore proprias ædes ædificent ſine ſanctione pragmatica. 1. 53
de Contrahenda emptione. 4. 38
de Contrahenda & committenda ſtipulatione. 8. 38
de Contrario judicio tutelæ. 5. 58
de Conveniendis fiſci debitoribus. 10. 2
Creditorem evictionem pignoris non debere. 8. 46
de Crimine expilatæ hæreditatis. 9. 32
de Crimine peculatus. 9. 28
de Crimine ſacrilegij. 9. 29
de Crimine ſtellionatus. 9. 34
de Cupreſſis ex luco Daphnenſi, vel Perſicis per Ægyptum non exſcindendis, vel vendendis. 11. 77
de Curatore furioſi, vel prodigi. 5. 70
de Curialibus urbis Romæ. 11. 15
de Curioſis & ſtationarijs. 12. 23
de Curſu publico, angarijs, & parangarijs. 12. 51
de Cuſtodia reorum. 9. 4

INDEX TITULORUM.

D.

DE Debitoribus civitatum. 11. 32
Debitorem venditionem pignoris impedire non poſſe. 8. 29
De Decanis. 12. 27
De decretis decurionum ſuper immunitate quibuſdam concedenda. 10. 46
De Decurionibus & filijs eorum: & qui decuriones habeantur, & quibus modis à fortuna curiali liberentur. 10. 31
De Dedititia libertate tollenda. 7. 5
de Defenſoribus civitatum. 1. 55
de Delatoribus. 10. 11
de Delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur. 4. 17
Depoſiti vel contra. 4. 34
de Deſertoribus & occultatoribus eorum. 12. 46
de Dignitatibus. 12. 1.
de Dilationibus. 3. 11
de Diſcuſſoribus. 10. 30
de Diſtractione pignorum. 8. 28
de Diverſis officijs & apparitoribus judicum, & probatorijs eorum. 12. 60
de Diverſis prædijs urbanis & ruſticis templorum, & civitatum, & omni reditu civili. 11. 69
de Diverſis reſcriptis, & pragmaticis ſanctionibus. 1. 23.
de Dividenda tutela, & pro qua parte quiſque tutorum conveniatur. 5. 52
Divortio facto, apud quem liberi morari vel educari debeant. 5. 24
de Dolo malo. 2. 21
de Domeſticis & protectoribus. 12. 17
de Donationibus 8. 54
de Donationibus ante nuptias, vel propter nuptias, & ſponſalitijs. 5. 3
de Donationibus cauſâ mortis 8. 57
de Donationibus inter virum & uxorem, &c. 5. 16
de Donationibus quæ ſub modo, vel conditione, vel ex certo tempore conficiuntur. 8. 55
de Dote cauta non numerata. 5. 15
de Dotis promiſſione vel nuda pollicitatione. 5. 11
de Duobus reis ſtipulandi & promittendi. 8. 40

E.

DE Edendo. 2. 1
de Edicto D. Hadriani tollendo, & quemadmodum ſcriptus heres in poſſeſſionem mittatur. 6. 33
de Emancipationibus liberorum. 8. 49
de Emendatione propinquorum. 9. 15
de Emendatione ſervorum. 9. 14
de Eo qui pro tutore negotia geſſit. 5. 45
de Epiſcopali audientia, & diverſis capitulis quæ ad jus curamque & reverentiam pertinent Pontificum. 1. 4.
de Epiſcopis & Clericis, & orphanotrophis, & xenodochis, &c. 1. 3
de Equeſtri dignitate. 12. 32
de Erogatione militaris annonæ. 12. 38
de Errore Advocatorum, vel libellos ſeu preces concipientium. 2. 10
de Errore calculi. 2. 5
Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri poſſe. 8. 27
Etiam per procuratorem cauſam in integrum reſtitutionis agi poſſe. 2. 49
de Evictionibus. 8. 45
de Eunuchis. 4. 42
de Exactoribus tributorum. 10. 19
de exceptionibus, ſeu præſcriptionibus. 8. 36
de Exceptione, & tranſlatione militarium annonarum. 12. 50.
de Excuſationibus artificum. 10. 64
de Excuſationibus munerum. 10. 47
de Excuſationibus tutorum & curatorum; & de temporibus earum. 5. 62
de Excuſatione veteranorum. 5. 65
de Executoribus, & exactoribus. 12. 61
de Executione rei judicatæ. 7. 53
de exhibendis & tranſmittendis reis. 9. 3
de Expenſis ludorum publicorum. 11. 41
Ex quibus cauſis infamia irrogatur. 2. 12

F.

DE Fabricenſibus. 11. 9
De Falſa cauſa adjecta legato vel fideicommiſſo. 6. 44.
De Falſa moneta. 9. 24
Familiæ erciſcundæ. 3. 36
De Famoſis libellis. 9. 36
De Ferijs. 3. 12
De Fideicommiſſarijs libertatibus. 7. 4
De Fideicommiſſis. 6. 42
De fide inſtrumentorum, & jure haſtæ fiſcalis, & de adjectionibus. 10. 3
De Fide inſtrumentorum, & amiſſione eorum, & de apochis faciendis, & his, quæ ſine ſcriptura fieri poſſunt. 4. 21.
De Fidejuſſoribus & mandatoribus. 8. 41
De Fidejuſſoribus minorum. 2. 24
De Fidejuſſoribus tutorum vel curatorum. 5. 57
De Filijsfamilias, & quemadmodum pro his pater teneatur. 10. 60
De Filijs officialium militarium, qui in bello moriuntur. 12. 48.

De

INDEX TITULORUM.

De Filiiſfamilias minore. 2. 23
Finium regundorum. 4. 19
de Fiſcalibus uſuris. 10. 8
de formulis & impetrationibus actionum ſublatis. 2. 58
de Fructibus & litium expenſis. 7. 51
de Frumento Alexandrino. 11. 27
de Frumento urbis Conſtantinopolitanæ. 11. 23
de Fugitivis colonis patrimonialibus, ſaltuenſibus, & emphyteuticariis. 11. 63
de Fundo dotali. 5. 23
de Fundis & ſaltibus rei dominicæ. 11. 66
de Fundis limitrophis & terris, &c. 11. 59
de Fundis patrimonialibus, & ſaltuenſibus, &c. 11. 61
de Fundis rei privatæ, & ſaltibus divinæ domus. 11. 65.
de Furtis & ſervo corrupto. 6. 2

G.

DE Generali abolitione. 9. 43
de Gladiatoribus penitus tollendis. 11. 43
de Grege dominico. 11. 75

H.

DE Hæreticis, & Manichæis, & Samaritis. 1. 5
de Hæreditariis actionibus. 4. 16
de Hæreditatibus decurionum, naviculariorum, cohortalium militum & fabricenſium. 6. 62
de Hæredibus inſtituendis, & quæ perſonæ inſtitui non poſſunt. 6. 24
de Hæredibus tutorum, vel curatorum. 5. 54
de Hæreditate vel actione vendita. 4. 39
de His quæ ex publica collatione illata ſunt, non uſurpandis. 10. 29
de His quæ pœnæ nomine in teſtamento vel codicillis ſcribuntur vel relinquuntur. 6. 41
de His quæ ſub modo legata, vel fideicommiſſa relinquuntur. 6. 45
de His quæ vi metuſve cauſa geſta ſunt. 2. 20
de His qui ad Eccleſiam confugiunt, vel ibi exclamant, & ne quis ab Eccleſia extrahatur. 1. 12
de His qui ad ſtatuas confugiunt 1. 25
de His qui à non domino manumiſſi ſunt. 7. 10
de His qui ante apertas tabulas hæreditatem tranſmittunt. 6. 52
de His qui à Principe vacationem acceperunt. 10. 44
de His quibus ut indignis hæreditates auferuntur, & ad Senatuſconſultum Silanianum. 6. 35
de His qui ex officio quod adminiſtraverunt, conveniuntur. 11. 38
de His qui in exilium dati, vel ab ordine moti ſunt. 10. 59.
de His qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperunt. 10. 6
de His qui in Eccleſiis manumittuntur. 1. 13
de His qui in priorum creditorum locum ſuccedunt. 8. 19
de His qui latrones vel aliis criminibus reos occultaverint. 9. 39
de His qui numero liberorum vel paupertate excuſationem meruerunt. 10. 51
de His qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt. 10. 54
de His qui parentes vel liberos occiderunt. 9. 17
de his, qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt. 2. 15
de His qui per metum judicis non appellaverunt. 7. 67.
de His qui ſe deferunt. 10. 13
de His qui ſibi adſcribunt in teſtamento. 9. 23
de His qui ſponte munera publica ſubeunt. 10. 44
de His qui veniam ætatis impetraverunt. 2. 45
de Honoratorum vehiculis. 11. 19.

I.

DE Immunitate nemini concedenda. 10. 25
de Imponenda lucrativa deſcriptione. 10. 35
de Impuberum, & aliis ſubſtitutionibus. 6. 26
de Incertis perſonis 6. 48
de Inceſtis & inutilibus nuptiis. 5. 5
de Incolis, & ubi quis domicilium habere videtur, & de iis qui ſtudiorum cauſa in alia civitate degunt. 10. 39.
de Indictionibus. 10. 17
de Indicta viduitate & lege Julia Miſcella tollenda. 6. 40.
de Infamibus. 10. 57
de Infantibus, expoſitis liberis, & ſervis, & de his qui ſanguinolentos nutriendos acceperunt 8. 52
de Infirmandis pœnis cælibatus & orbitatis, & de decimariis ſublatis. 8. 58
de Ingenuis manumiſſis. 7. 14
de Ingratis liberis 8. 50
de in Integrum reſtitutione minorum 25. annis. 2. 22
In Integrum reſtitutione poſtulata, ne quid novi fiat. 2. 50.
de Injuriis. 9. 35
de In jus vocando. 2. 2
de In litem dando tutore vel curatore. 5. 44
de In litem jurando 5. 53
de Inofficioſis donationibus. 3. 29
de Inofficioſis dotibus. 3. 30
de Inofficioſo teſtamento. 3. 28
In quibus cauſis tutorem, vel curatorem habenti, tutor vel curator dari poteſt 5. 36
In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio. 7. 34
In quibus cauſis coloni, cenſiti, dominos accuſare poſſint. 11. 49.

In.

INDEX TITULORUM.

In quibus cauſis reſtitutio in integrum neceſſaria non eſt. 2. 41
In quibus cauſis militantes fori præſcriptione uti non poſſunt 3. 25
In quibus cauſis pignus tacitè contrahitur. 8. 15
De inſtitoria & exercitoria actione 4. 25
De Inſtitutionibus, & ſubſtitutionibus, & reſtitutionibus ſub conditione factis. 6. 25.
Inter alios acta, vel iudicata, aliis non nocere. 7. 60
De Interdictis. 8. 1
De Interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem, ſeu curatorem, liberoſque eorum. 5. 6
De Inutilibus ſtipulationibus. 8. 39
De Irenarchis. 10. 77
De Iudæis & cælicolis. 1. 9
De iudiciis. 3. 1
De iure aureorum anulorum, & de natalibus reſtituendis. 6. 8
De iure deliberandi, & de adeunda, vel acquirenda hæreditate. 6. 30
De iure dominii impetrando. 8. 34
De iure dotium. 5. 12
De iure emphyteutico. 4. 66
De iure fiſci 10. 1
De iureiurando propter calumniam dando. 2. 59
De iure liberorum. 8. 59
De iure Reipublicæ. 11. 29
De iuriſdictione omnium Iudicum, & de foro competenti. 3. 13
De iuris, & facti ignorantia. 1. 18

L.

DE Latina libertate tollenda. 7. 6
De Legationibus. 10. 63
De Legatis. 6. 37
De Lege Aquilia. 3. 35
De Lege Fufia Caninia tollenda. 7. 3
De Legibus & conſtitutionibus Principum & edictis. 1. 14.
De Legitimis hæredibus. 6. 58
De Legitima tutela. 5. 30
De Liberali cauſa. 7. 16
De Liberis exhibendis ſeu deducendis, & de libero homine exhibendo. 8. 8
De Liberis præteritis vel exhæredatis. 6. 28
De Libertinis. 10. 56
De Libertis & eorum liberis. 6. 7
De Litigioſis. 8. 37
De Litis conteſtatione. 3. 9
De Littorum & itinerum cuſtodia. 12. 45
De Locatione prædiorum ciuilium, vel fiſcalium, ſiue templorum, ſiue rei priuatæ, vel dominicæ. 11. 70
De Locato & conducto. 4. 65
De Longi temporis præſcriptione, quæ pro libertate non aduerſus libertatem opponitur. 7. 22
De Lucris aduocatorum, & concuſſionibus officiorum, ſiue apparitorum. 12. 62
De Luitione pignoris. 8. 31

M.

DE Magiſtratibus conueniendis. 5. 75
De Magiſtratibus municipalibus. 1. 56
De Magiſtris ſacrorum ſcriniorum. 12. 9
De Maiuma. 11. 45
De Maleficis, & Mathematicis, & cæteris ſimilibus. 9. 18.
De Mancipiis, & colonis patrimonialium, & ſaltuenſium, & emphyteuticariorum fundorum. 11. 62
De Mandatis Principum. 1. 15
Mandati, vel contra. 4. 35
De Mendicantibus validis. 11. 25
De Menſoribus. 11. 28
De Metallariis, & Metallis, & procuratoribus metallorum. 11. 6
De Metatis, & epidemeticis. 12. 41
De Metropoli Beryto. 11. 21
De militari veſte. 12. 40
De modo mulctarum quæ à Iudicibus infliguntur. 1. 54.
De Monopoliis, & conuentu negotiatorum illicito, vel artificum ergolaborum, nec non balneatorum prohibitis, & pactionibus illicitis. 4. 59
De Mortis cau. donationibus. 8. 57
De Mulieribus, in quo loco munera ſexui congruentia, vel honores agnoſcant 10. 62
De Mulieribus quæ ſe propriis ſeruis iunxerunt. 9. 11
De Muneribus & honoribus non continuandis, inter patrem & filium, & de interuallis. 10. 40
De Muneribus patrimoniorum. 10. 42
De Municipibus & originariis. 10. 38
De Murilegulis, & gynæciariis, & procuratoribus gynæcii, & monetariis, & baſtagariis. 11. 7
De mutatione nominis. 9. 25

N.

DE Naturalibus liberis, & matribus eorum, & ex quibus cauſis iuſti efficiuntur. 5. 27
De Naufragiis. 11. 5
De Nauibus non excuſandis. 11. 3
De Nauiculariis, ſeu naucleris publicas ſpecies tranſportantibus, & de tollenda luſtrali auri collatione. 11. 1.
De Nautico fœnore. 4. 33
De Nautis Tiberinis. 11. 26
De Neceſſariis ſeruis hæredibus inſtituendis, vel ſubſtituendis. 6. 27
Ne Chriſtianum mancipium Hæreticus vel Iudæus, vel

vel Paganus habeat, vel poſſideat, vel circumcidat. 1. 10
Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quaeratur. 7. 21
Ne fidejuſſores vel mandatores dotium dentur. 5. 20
Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono, vel ſervus pro domino conveniatur. 4. 13
Ne fiſcus rem, quam vendidit, evincat. 10. 5
Ne fiſcus, vel Reſpublica procurationem alicui patrocinij cauſa in lite praeſtet. 2. 18
Negotiatores ne militent. 12. 35
De Negotiis geſtis. 2. 19
Ne liceat in una eademque cauſa tertio provocare, vel poſt duas ſententias Judicum, quas definitio praefectorum roboraverit, eas retractare. 7. 70
Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus praeſtare, vel actiones in ſe transferre. 2. 14
Nemini licere ſignum ſalvatoris Chriſti humi vel in ſilice, vel in marmore, aut ſculpere, aut pingere. 1. 8
Ne pro dote mulieris, bona quondam mariti addicantur, id eſt in ſolutum dentur. 5. 22
Ne operae à collatoribus exigantur. 10. 24
Ne quid oneris publici imponatur. 11. 4
Ne quis in ſua cauſa judicet, vel jus ſibi dicat. 3. 5
Ne quis liber invitus actum Reipublicae gerere cogatur. 11. 36.
Ne rei dominicae vel templorum vindicatio temporis praeſcriptione ſummoveatur. 7. 38.
Ne rei militaris, comitibus vel tribunis lavacra praeſtentur. 12. 47
Ne ruſticani ad ullum obſequium devocentur. 11. 54
Ne ſanctum Baptiſma iteretur. 1. 6
Ne ſine juſſu Principis certis judicibus liceat confiſcare. 9. 48
Ne tutor vel curator vectigalia conducat. 5. 41
Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniatur. 4. 12
De Nilo aggeribus non rumpendis. 9. 38
Non licere habitatoribus metrocomiae loca ſua ad extraneum transferre. 11. 55
De Non numerata pecunia. 4. 30
De Novationibus & delegationibus. 8. 42
De Novi operis nunciatione. 8. 11
De Noxalibus actionibus. 3. 41
De Nudo jure Quiritium tollendo. 7. 25
Nulli licere in frenis & equeſtribus ſellis, & balteis margaritas, & ſmaragdos, & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis. 11. 11
De Numerariis, actuariis, & chartulariis, & adjutoribus, ſcriniariis, & exceptoribus ſedis excelſae, caeterorumque judicum tam militarium quàm civilium. 12. 50
De Nundinis & mercatibus. 4. 60
De Nuptiis 5. 4

O.

De Oblatione votorum. 12. 49
De Obligationibus & actionibus. 4. 10
De Obſequiis patrono praeſtandis. 6. 6
De Officio civilium judicum. 1. 45
De Officio comitis Orientis. 1. 36
De Officio comitis rerum privatarum. 1. 33
De Officio comitis ſacrarum largitionum. 1. 32
De Officio comitis ſacri patrimonij. 1. 34
De Officio diverſorum judicum. 1. 48
De Officio ejus qui vicem alicujus judicis vel praeſidis obtinet. 1. 50
De Officio juridici Alexandriae. 1. 57
De Officio Magiſtri militum. 1. 29
De Officio Magiſtri officiorum. 1. 31
De Officio Militarium judicum. 1. 46
De Officio Praefecti annonae. 1. 44
De Officio Praefecti auguſtalis. 1. 37
De Officio Praefecti praetorio Africae, & de omni ejuſdem dioeceſeos ſtatu. 1. 27
De Officio Praefecti praetoriorum Orientis & Illyrici. 1. 26
De Officio Praefecti vigilum. 1. 43
De Officio Praefecti urbis. 1. 28
De Officio Praetorum. 1. 39
De Officio Proconſulis & Legati. 1. 35
De Officio Quaeſtoris. 1. 30
De Officio Rectoris provinciae. 1. 40
De Officio Tribuni & comitis rei militaris. 1. 47
De Officio Vicarij. 1. 38
De Omni agro deſerto, & quando ſteriles fertilibus imponuntur. 11. 58
De Operis libertorum. 6. 3
De Operibus publicis. 8. 12
De Ordine cognitionum. 7. 19
De Ordine judiciorum. 3. 8

P.

De Pactis. 2. 3
De Pactis conventis tam ſuper dote, quàm ſuper donatione ante nuptias, & paraphernis. 5. 14
De Pactis inter emptorem & venditorem compoſitis. 4. 54
De Pactis pignorum, & lege commiſſoria in pignoribus reſcindenda. 8. 35
De Paganis, & ſacrificiis, & templis. 1. 11
De Palatiis & domibus dominicis. 11. 76
De Palatinis ſacrarum largitionum, & rerum privatarum. 12. 24
De Partu pignoris, & omni cauſa. 8. 25
De Paſcuis publicis, vel privatis. 11. 60
De Patria poteſtate. 8. 47

De Patribus qui filios ſuos diſtraxerunt. 4. 43
De Peculio ejus qui libertatem meruit. 7. 23
De Pedaneis judicibus. 3. 3
De Perfectiſſimatus dignitate. 12. 33
De Periculo eorum, qui pro Magiſtratibus intervenerunt. 11. 34
De Periculo & commodo rei venditæ. 4. 48
De Periculo nominatorum. 11. 33
De Periculo ſucceſſorum parentis. 10. 61
De Periculo tutorum & curatorum. 5. 38
Per quas perſonas nobis adquiritur. 4. 27
De Petitionibus bonorum ſublatis. 10. 12
De Petitione hæreditatis. 3. 31
De Pigneratitia actione. 4. 24
De Pignoribus & hypothecis. 8. 14
De Piſtoribus. 11. 15
De Plus petitionibus. 3. 10
Plus valere quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur. 4. 22
De Pœnis. 9. 47
Pœnam fiſcalibus creditores præferri. 10. 7
De Pœna judicis qui malè judicavit, vel ejus qui judicem, vel adverſarium corrumpere curavit. 7. 49
De Ponderatoribus & auri illatione. 10. 71
De Poſtliminio reverſis, & redemptis ab hoſtibus. 8. 51
De Poſthumis hæredibus inſtituendis, vel exhæredandis, vel præteritis. 6. 29
De Poſtulando. 2. 6
De Potioribus ad munera nominandis. 10. 65
De Præbendo ſalario. 10. 36
De Prædiis decurionum ſine decreto non alienandis. 10. 33
De Prædiis, & aliis rebus minorum ſine decreto non alienandis. 5. 71
De Prædiis, & omnibus rebus naviculariorum. 11. 3
De Prædiis, tamiacis, & de his qui ex colonis dominicis, aliiſque liberæ conditionis procreantur. 11. 68
De Præfectis prætorio, ſive urbis, & Magiſtris militum & de dignitatibus exæquandis. 12. 4
De Præpoſitis Agentium in rebus. 12. 21
De Præpoſitis laborum. 11. 18
De Præpoſitis ſacri cubiculi, & de omnibus cubiculariis, & privilegiis eorum. 12. 5
De Præſcriptione longi temporis. 7. 33
De Præſcriptione triginta vel quadraginta annorum. 7. 39
De Prætoribus & honore præturæ, & collatione, & glebæ, & follis, & ſeptem ſolidorum functione ſublata. 12. 2
De Prætorio pignore, & ut in actionibus etiam debitorum miſſio prætorii pignoris procedat. 8. 22
De Precario & Salviano interdicto. 8. 9
De Precibus Imperatori offerendis, & de quibus rebus ſupplicare liceat, vel non. 1. 19
De Primicerio, & ſecundicerio, & notariis. 12. 7
De Primipilo. 12. 63
De Principibus agentium in rebus. 12. 21
De Privatis carceribus inhibendis. 9. 5
De Privilegiis corporatorum urbis Romæ. 11. 14
De Privilegiis domus Auguſtæ, vel rei privatæ, & quarum collationum excuſationem habent. 11. 74
De Privilegio dotis. 7. 74
De Privilegiis eorum qui in ſacro palatio militant. 12. 29
De Privilegio fiſci. 7. 73
De Privilegiis ſcholarum. 12. 30
De Privilegiis urbis Conſtantinopolitanæ. 11. 20
De Probationibus. 4. 19
De Procuratoribus. 2. 13
De Profeſſoribus & Medicis. 10. 52
De Profeſſoribus, qui in urbe Conſtantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitivam. 12. 15
De Prohibita ſequeſtratione pecuniæ. 4. 4.
Pro quibus cauſis ſervi pro præmio libertatem accipiunt. 7. 13
Pro ſocio. 4. 37
De Proximis ſacrorum ſcriniorum, cæteriſque qui in ſacris ſcriniis militant. 12. 19
Publicæ lætitiæ, vel conſulum nunciatores, vel inſinuatores conſtitutionum, & aliarum ſacrarum vel judicialium litterarum, ex deſcriptione vel ab invitis ne quid immodicum accipiant. 12. 64

Q

De Quadriennii præſcriptione. 7. 37
Quæ res exportari non debeant. 4. 41
Quæ res pignori obligari poſſunt, vel non, & qualiter pignus contrahitur. 8. 17
Quæ res venire non poſſunt, & qui vendere vel emere vetantur. 4. 40
Quæ ſit longa conſuetudo. 8. 53
De Quæſtionibus. 9. 41
De Quæſtoribus & Magiſtris officiorum & comitibus ſacrarum largitionum & rei privatæ. 12. 6
Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri poſſit. 9. 31
Quando decreto opus non eſt. 5. 73
Quando dies legati, vel fideicommiſſi cedit. 6. 53
Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum, & de modo diſtributionis eorum. 10. 34
Quando ex facto tutoris, vel curatoris minores agere, vel conveniri poſſunt. 5. 39
Quando fiſcus vel privatus debitoris ſui debitores convenire poſſit, vel debeat. 4. 15
Quando Imperator inter pupillos vel viduas, vel alias miſerabiles perſonas cognoſcat, & ne exhibeantur. 3. 14

Quando

INDEX TITULORUM

Quando libellus Principi datus, litis conteſtationem faciat. 1. 20
Quando liceat ab emptione diſcedere. 4. 45
Quando liceat unicuique ſine judice ſe vindicare, vel publicam devotionem. 3. 27
Quando mulier officio tutelæ fungi poteſt. 5. 35
Quando non petentium partes petentibus accreſcant. 6. 10
Quando provocare non eſt neceſſe. 7. 64
Quando tutores vel curatores eſſe deſinant. 5. 60
Quemadmodum civilia munera indicuntur. 10. 42
Quemadmodum teſtamenta aperiantur, inſpiciantur & deſcribantur. 6. 32
Qui accuſare non poſſunt. 9. 1
Qui admitti ad bonorum poſſeſſionem poſſunt, & intra quod tempus. 6. 9
Qui ætate vel profeſſione ſe excuſant. 10. 49
Qui ætate ſe excuſant 5. 68
Qui bonis cedere poſſint. 7. 71
Quibus ad conductionem prædiorum fiſcalium accedere non licet. 11. 72
Quibus ad libertatem proclamare non licet. 7. 18
Quibus ex cauſis majores reſtituuntur. 2. 54
Quibus muneribus excuſantur hi, qui poſt impletam militiam vel advocationem per provinciam ſuam commodis vacantes commorantur, & de privilegiis eorum, & conductoribus vectigalium fiſci 10. 55
Quibus muneribus, vel præſtationibus nemini liceat ſe excuſare. 10. 48
Quibus non objicitur longi temporis præſcriptio. 7. 34
Quibus res judicata non nocet 7. 56
Qui dare tutores vel curatores poſſunt, & qui poſſunt dari vel non. 5. 34
Qui & adverſus quos in integrum reſtitui non poſſunt. 2. 42
Qui legitimam perſonam ſtandi in judiciis habent, vel non. 3. 6
Qui manumittere non poſſunt: & ne in fraudem creditorum manumittatur. 7. 11
Qui militare poſſunt vel non poſſunt; & de ſervis ad militiam vel dignitatem adſpirantibus; & ut nemo duplici militia, vel dignitate & militia ſimul utatur. 12. 34
Qui morbo ſe excuſant. 10. 50
Qui morbo ſe excuſant. 5. 67
Qui non poſſunt ad libertatem pervenire. 7. 12
Qui numero liberorum ſe excuſant. 5. 66
Qui numero tutelarum ſe excuſant. 5. 69
Qui petant tutores vel curatores. 5. 31
Qui potiores in pignore habeantur. 8. 18
Qui pro ſua juriſdictione judices dare, darive poſſunt. 3. 4
Qui Teſtamenta facere poſſunt. 6. 22
Quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicitur, vel de peculio, ſive quod juſſu, aut de in rem verſo. 4. 26
Quomodo & quando judex ſententiam proferre debeat. 7. 43
Quo quiſque ordine conveniatur. 11. 35
Quorum appellationes non recipiuntur. 7. 65
Quorum bonorum 8. 2
Quod legatorum. 8. 3

R.

De Raptu virginum, vel viduarum, nec non ſanctimonialium. 9. 13
De Ratiociniis operum publicorum, & de patribus civitatum 8. 12
De Rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca. 4. 51
De Rebus creditis & jurejurando. 4. 1
De Receptis arbitris. 2. 56
De Reis Poſtulatis. 10. 58
De Re judicata. 7. 52
De Rei vindicatione. 3. 32
De Rei uxoriæ actione in ex ſtipulatu actionem transfuſa, & de natura dotibus præſtita. 5. 13
De Relationibus. 7. 61
De Religioſis & ſumptibus funerum. 3. 44
Rem alienam gerentibus non interdici rerum ſuarum alienationem. 4. 53
De Re militari. 12. 36
De Remiſſione pignoris. 8. 26
De Repudianda bonorum poſſeſſione. 6. 19
De Repudianda vel abſtinenda hæreditate. 6. 31
De Repudiis & judicio de moribus ſublato. 5. 17
De Reputationibus, quæ fiunt in judicio in integrum reſtitutionis. 2. 48
De Requirendis reis. 9. 40
Rerum amotarum. 5. 21
De Rerum permutatione & præſcriptis verbis. 4. 64
De Reſcindenda venditione. 4. 44
Res inter alios acta vel judicata, aliis non nocere. 7. 60.
De Reſtitutionibus militum; & eorum, qui Reipublicæ cauſa abſunt. 2. 51
De Revocandis donationibus. 8. 56
De Revocandis his quæ in fraudem creditorum alienata ſunt. 7. 75

S.

De Sacroſanctis Eccleſiis, & de rebus & privilegiis earum. 1. 2
De Salgamo hoſpitibus non præbendo. 12. 42
De Satiſdando. 2. 57
De Secundis nuptiis. 5. 9

INDEX TITULORUM

De Seditioſis, & de his qui plebem contra Rempublicam audent colligere. 9. 30
De Senatuſconſultis. 1. 16
De Senatuſconſulto Claudiano tollendo. 7. 24
De Sententiis adverſus fiſcum latis retractandis. 10. 9
De Sententiis & interlocutionibus omnium judicum 7. 45
De Sententiis ex periculo recitandis. 7. 44
De Sententiam paſſis & reſtitutis. 9. 51
De Sententiis Præfecti prætorio. 7. 42
De Sententiis quæ pro eo quod intereſt, proferuntur. 7. 47
De Sententia quæ ſine certa quantitate prolata eſt. 7. 46
Sententiam reſcindi non poſſe. 7. 50
De Sepulchro violato. 9. 19
De Servitutibus & aqua. 3. 34
De Servis fugitivis, & libertis, mancipiiſque civitatum, artificibus, & ad diverſa opera deputatis. 6. 1.
De Servo pignori dato manumiſſo. 7. 8
De Servis Reipublicæ manumittendis. 7. 9
Si adverſus creditorem. 2. 38
Si adverſus creditorem præſcriptio opponatur. 7. 36
Si adverſus delictum. 2. 35
Si adverſus donationem. 2. 30
Si adverſus dotem. 2. 34
Si adverſus fiſcum. 2. 37
Si adverſus libertatem. 2. 31
Si adverſus rem judicatam reſtitutio poſtuletur. 2. 27
Si adverſus ſolutionem à debitore vel à ſe factam. 2. 33
Si adverſus tranſactionem vel diviſionem in integrum minor reſtitui velit. 2. 32
Si adverſus venditionem. 2. 28
Si adverſus venditionem pignorum. 2. 29
Si adverſus uſucapionem. 2. 36
Si aliena res pignori data ſit. 8. 16
Si à non competente judice judicatum eſſe judicatur. 7. 43.
Si antiquior creditor pignus vendiderit. 8. 20
Si certum petatur. 4. 2
Si communis res pignori data ſit. 8. 21
Si contra jus vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid poſtulatum vel impetratum. 1. 22
Si contra matris voluntatem tutor datus ſit. 5. 47
Si curialis relicta civitate rus habitare maluerit. 10. 37
Si de momentanea poſſeſſione fuerit appellatum. 7. 69
Si dos conſtante matrimonio ſoluta fuerit. 5. 19
Si ex falſis inſtrumentis vel teſtimoniis judicatum ſit. 7. 58
Si ex pluribus tutoribus, vel curatoribus omnes, vel unus agere pro minore, vel conveniri poſſit. 5. 40.
Si liberalitatis imperialis ſocius ſine herede deceſſerit. 10. 14
De Silentiariis & Decurionibus eorum. 12. 16
Si in cauſa judicati pignus captum ſit. 8. 23
Si in communi eademque cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur. 2. 26
Si in fraudem patroni à libertis alienatio facta ſit. 6. 5
Si major factus alienationem factam ſine decreto ratam habuerit. 5. 74
Si major factus ratum habuerit. 2. 46
Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur, vel contra. 4. 57
Si mancipium ita venierit, ne proſtituatur. 4. 56
Si mater indemnitatem promiſit. 5. 46
Si minor ab hereditate ſe abſtineat. 2. 39
Si minor ſe majorem dixerit, vel major probatus fuerit. 2. 43
Sine cenſu, vel reliquis fundum comparari non poſſe. 4. 47
Si à non competente judice judicatum eſſe dicatur. 7. 48
Si nuptiæ ex reſcripto petantur. 5. 8.
Si omiſſa ſit cauſa teſtamenti. 6. 39
Si pendente appellatione mors intervenerit. 7. 66
Si per vim, vel alio modo abſentis turbata ſit poſſeſſio. 8. 5
Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ ſecuta non ſit. 8. 32
Si pignus pignori datum ſit. 8. 24
Si plures una ſententia condemnati ſunt. 7. 55
Si poſt creationem quis deceſſerit. 10. 63
Si propter inimicitias creatio facta ſit. 10. 66
Si propter publicas penſitationes venditio fuerit celebrata. 4. 46
Si quacunque præditus poteſtate, vel ad eum pertinentes, ad ſuppoſitarum juriſdictioni ſuæ adſpirare tentaverint nuptias. 5. 7
Si quis aliquem teſtari prohibuerit, vel coëgerit. 6. 34
Si quis alteri, vel ſibi, ſub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit. 4. 50
Si quis eam cujus tutor fuerit, corruperit. 9. 10
Si quis ignorans rem minoris eſſe, ſine decreto comparaverit. 5. 73
Si quis Imperatori maledixerit. 9. 7
Si rector provinciæ, vel ad eum pertinentes ſponſalia dederint. 5. 2
Si reus vel accuſator mortuus fuerit. 9. 6
Si ſæpius in integrum reſtitutio poſtuletur. 2. 44
Si ſecundo nupſerit mulier, cui maritus uſumfructum reliquerit. 5. 10
Si ſervus, aut libertus ad decurionatum aſpiraverint. 10. 33.
Si ſervus exportandus veneat. 4. 55
Si ſervus extero ſe emi mandaverit. 4. 36

Si

INDEX TITULORUM.

Si tutor vel curator falsis allegationibus excusatus sit. 5.63
Si tutor vel curator intervenerit. 2.25
Si tutor vel curator non gesserit. 5.55
Si tutor vel curator Reipublicæ causa abfuerit. 5.64
Si vendito pignore agatur. 8.30
Si unus ex pluribus appellaverit. 7.68
Si unus ex pluribus heredibus creditoris vel debitoris partem suam debiti solverit vel acceperit. 8.32
Si ut omiſſam hereditatem vel bonorum poſſeſſionem vel quid aliud acquirat. 2.40
De Solutionibus & liberationibus. 8.43
De Solutionibus & liberationibus debitorum civitatis. 11.40
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur. 5.18
De Spectaculis, & ſcenicis, & lenonibus. 11.40
De Sponſalibus, & arris ſponſalitiis, & proxeneticis. 5.1
De Sportulis, & ſumptibus in diverſis judiciis faciendis, & de executoribus litium. 3.2
De Statuis & imaginibus. 1.24
De Stratoribus. 12.25
De Studiis liberalibus urbis Romæ & Conſtantinopolitanæ. 11.18
De Suariis, & ſuſceptoribus vini & ceteris corporatis. 11.16
De Succeſſorio edicto. 6.16
De Suffragio. 4.3
De Suis & legitimis liberis, & ex filia nepotibus ab inteſtato venientibus. 6.55
De ſumma Trinitate, & fide catholica, & ut nemo de ea publice contendere audeat. 1.1
Sumptus injuncti muneris ad collegas pertinere. 12.37
De Sumptuum recuperatione. 10.67
De Superexactionibus. 10.20
De Superindicto. 10.18
De Suſceptoribus, præpoſitis, & arcariis. 10.70
De Suſpectis tutoribus vel curatoribus. 5.43

T.

De tabulariis, ſcribis, logographis, & cenſualibus. 10.69
De Tabulis exhibendis. 8.7
De Temporibus & reparationibus appellationum. 7.63
De Temporibus in integrum reſtitutionis tam minorum & aliarum perſonarum quæ reſtitui poſſunt, quam etiam heredum eorum. 2.53
De Teſtamentaria manumiſſione. 7.2
De Teſtamentaria tutela. 5.28
De Teſtamentis, & quemadmodum teſtamenta ordinentur. 6.23
De Teſtamento militis. 6.21
De Teſtibus. 4.20
De Theſauris. 10.15
De Tractoriis & ſtativis. 12.51
De Tranſactionibus. 2.4
De Tutoribus vel curatoribus illuſtrium vel clariſſimarum perſonarum. 5.33
De Tutore vel curatore, qui ſatis non dedit. 5.42
De Tyronibus. 12.44

V.

De Vacatione publici muneris. 10.45
Ubi cauſæ fiſcales vel divinæ domus hominumque ejus agantur. 3.26
Ubi cauſa ſtatus agi debeat. 3.22
Ubi conveniatur qui certo loco dare promiſit. 3.18
Ubi de criminibus agi oporteat. 3.15
Ubi de hereditate agatur, vel ubi heredes ſcripti in poſſeſſionem mitti poſtulare debeant. 3.20
Ubi de poſſeſſione agi oporteat. 3.16
Ubi de ratiociniis tam publicis quam privatis agi oporteat. 3.21
Ubi & apud quem cognitio in integrum reſtitutionis agitanda ſit. 2.47
Ubi fideicommiſſum peti oporteat. 3.17
Ubi in rem actio exerceri debeat. 3.19
Ubi petantur tutores vel curatores. 5.32
Ubi pupilli educari debeant. 5.49
Ubi quis de curiali, vel cohortali aliave conditione conveniatur. 3.23
Ubi ſenatores vel clariſſimi civiliter vel criminaliter conveniantur. 3.24
De Vectigalibus & commiſſis. 4.61
Vectigalia nova inſtitui non poſſe. 4.62
De Venatione ferarum. 11.44
De Vendendis rebus civitatis. 11.31
De Venditione rerum fiſcalium cum privatis communium. 10.4
De Verborum & rerum ſignificatione. 6.38
De Veſtibus holoberis, & auratis, & de intinctione ſacri muricis. 11.8
De Veteranis. 12.47
De Vetere jure enucleando, & de auctoritate juriſprudentium qui in Digeſtis referuntur. 1.17
De Veteris numiſmatis poteſtate. 11.10
De Vi bonorum raptorum. 9.33
De Vindicta, & apud conſilium manumiſſione. 7.1
Unde legitimi, & unde cognati. 6.15
Unde liberi. 6.14
Unde vi. 8.4
Unde vir & uxor. 6.18
De Uſucapione pro donato. 7.27
De Uſucapione pro dote. 7.28
De Uſucapione pro emptore, vel tranſactione. 7.26
De Uſucapione pro herede. 7.29
De Uſucapione transformanda, & de ſublata differentia rerum mancipi & nec mancipi. 7.31

INDEX TITULORUM.

De Vſufructu & habitatione, & miniſterio ſervorum. 3. 33
De Vſuris 4. 32
De Vſuris & fructibus legatorum, ſeu fideicommiſſorum. 6. 47
De Vſuris rei judicatæ. 7. 54
De Vſuris pupillaribus. 5. 56
Vt actiones ab heredibus, & contra heredes incipiant. 4. 11
Vt armorum uſus inſcio Principe interdictus ſit. 11. 46
Vt cauſa poſt pubertatem adſit tutor. 5. 48
Vt dignitatum ordo ſervetur. 12. 8
Vt in poſſeſſionem legatorum, vel fideicommiſſorum ſervandorum cauſa mittatur, & quando ſatiſdari debeat. 6. 54
Vt intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur. 9. 44
Vti poſſidetis 8. 6
Vti lite pendente, vel provocationem, aut definitivam ſententiam nulli liceat Imperatori ſupplicare. 1. 21
Vt nemini liceat in emptione ſpecierum ſe excuſare, & de munere ſitoniæ. 10. 27
Vt nemini liceat ſine judicis auctoritate ſigna rebus imponere alienis 2. 17
Vt nemo ad ſuum patrocinium ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum. 11. 53
Vt nemo invitus agere vel accuſare cogatur. 3. 7
Vt nemo privatus titulos prædiis ſuis vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpendat. 2. 16
Vt nullus ex vicanis pro alienis vicanorum debitis teneatur. 11. 56
Vt nulli patriæ ſuæ adminiſtratio ſine permiſſu Principis permittatur. 1. 41
Vt omnes judices tam civiles quam militares poſt adminiſtrationem depoſitam quinquaginta dies in civitatibus vel certis locis permaneant. 1. 49
Vt quæ deſunt advocationi partium, judex ſuppleat. 2. 11
Vt ruſticani ad nullum obſequium devocentur. 11. 54
De Vxoribus militum & eorum qui Reipublicæ cauſa abſunt. 2. 52

TENOR PRIVILEGII.

CAROLI VI. Hiſpaniarum Regis Catholici, Ducis Brabantiæ &c. Privilegio cautum eſt, ne quis citra JOANNIS BAPTISTÆ VERDUSSEN Typographi voluntatem, librum cui titulus eſt, *Antoni Perezi I. C. Prælectiones in duodecim Libros Codicis Juſtiniani Imper.* in Belgio imprimat, aut alibi locorum impreſſum in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalémve exponat. Qui ſecus faxit, confiſcatione exemplarium & aliâ gravi pœnâ mulctabitur, uti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ.

Signat

LOYENS.

ANTO-

ANTONI PEREZI JC.
ET
IN ACADEMIA LOVANIENSI LEGUM ANTECESSORIS,

IN LIBRUM PRIMUM CODICIS JUSTINIANEI PRÆLECTIONES.

Ad tres Conſtitutiones, quæ Præfationis loco huic Codici præfiguntur.

IMPERATOR JUSTINIANUS, ut Codicis à ſe facti major eſſet auctoritas, neve eum aliquis pro apocrypho haberet, vel etiam, ob emendationem prioris Codicis, de genuino Codice dubitaret, initio Sanctiones tres, ad Senatum Conſtantinopolitanum ſcriptas, præmittit: quarum prima *De novo Codice faciendo*, ſecunda *De confirmando*, tertia *De emendando* inſcripta eſt. Refert autem Codicem hunc ſuum in libros XII diviſum, exemplo Legum XII. Tabularum, compoſitum & collectum eſſe ex tribus Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano, ac Novellis Conſtitutionibus Theodoſii Junioris, aliorumque Principum, qui eum ſecuti ſunt, nimirum Valentiniani, Martiani, Leonis, Majoriani, Severi, Anthemii, quarum pleræque hodie extant. Dictus eſt Codex *Gregorianus* à nomine Juris ſtudioſi, qui huic collectioni operam dedit, ut quibuſdam videtur, continebatque Conſtitutiones Imperatorum ab Adriano ad Valerianum & Galienum. Codex *Hermogenianus* ab Hermogeniano J.C. ejus editionis auctore, quo continebantur Claudii, Aureliani, Probi, Cari, Carini, & innumeræ Diocletiani ac Maximiani Conſtitutiones. *Theodoſianus* verò Codex auctorem habet Imperatorem Theodoſium juniorem, & Conſtitutiones complectitur à Divo Conſtantino, Imperatorum omnium uſque ad ipſum Theodoſium.

Ex his tribus Conſtitutionum Imperialium Codicibus & ex Novellis etiam poſt Theodoſianum Codicem ab ipſo Theodoſio, vel ab inſequentibus Imperatoribus editis, mandavit Juſtinianus novum Codicem fieri, quem de ſuo quidem nomine appellari voluit *Juſtinianeum*. *l. unica C. de novo Cod. fac.* Quod mandatum Triboniano, & aliis quibuſdam dediſſe ſcribit, ut poſſent reſecare ſuperfluas Conſtitutionum præfationes, quibus tamen ipſe ſæpè uſus in ſuis Conſtitutionibus noviſſimis placuit etiam, ut reſecarent ea, quæ ſimilia vel contraria eſſent, quæve in deſuetudinem abierant: quod tamen compilatores illi præſtare ubique non potuerunt, nec in Codice, nec in Pandectis, in tam ardua & prolixa juris ſcientia.

Hunc verò Codicem, ſibi per compilatores oblatum, Juſtinianus anno Imperii ſui tertio confirmavit, *l. un. C. de Juſt. Cod. confirm.* eumque ſolum in judiciis vim legis obtinere voluit, iiſque eo uterentur litigatores & Advocati ad dirimendas lites, abrogatis aliis Codicibus, & Novellis Conſtitutionibus, adeò ut in falſi crimen incideret, qui illis uti vellet.

Et hic quidem Juſtinianeus Codex eſt is, cujus frequens fit mentio in Inſtitutionibus, qui tamen hoc tempore non extat. Nam paulò poſt, editis Pandectis & Inſtitutionibus, priorem ſuum Codicem ſuppreſſit & antiquavit, aliumve novum, quo hodie in foro & ſcholis utimur (qui *Repetitæ prælectionis* vocatur) edi curavit, ann. Dom. 534. *l. un. C. de emend. Codicis.* In qua quidem editione Conſtitutiones plures, quæ in priori erant Codice, limavit, detraxit, mutavit, ampliavit: multas inſuper inſeruit & addidit cùm ſuas, tum aliorum; ſuas, inquam, Deciſiones

juris controversi numero quinquaginta, & alias complures Constitutiones novas: relevato sibi jure, ut posset deinceps post hunc posteriorem Codicis sui editionem alias novas Constitutiones facere, si videretur e re sua Reipublicae; prout postea ab anno undecimo Imperii sui usque ad quadragesimum praestitit, & certas Constitutiones ob casus varios emergentes, sententiaque decisos conscribi mandavit: quarum Constitutionum novissimarum argumenta sub hisce Codicis Titulis redacta sunt.

Quare non tantum Codicis, sed & Novellarum Constitutionum sententias breviter perstringere, & quidquid est juris novellaris in hoc opere comprehendere constitui, ut eo perfecto juris studiosi perspectum penitus habere possint, difficultates in quibus, quò se convertere, quod amplecti debeant.

TITULUS PRIMUS.

De Summa Trinitate & Fide Catholica & ut nemo de ea publice contendere audeat.

1. *[illegible] antiquitatis Religionis Catholicae.*
2. *L. 1. § 1. & 2. [illegible] ostenditur quod sit fides, quod credendum, & penes Ecclesiam esse jus declarandi quae fidei sit.*
3. *Cur de fide disputare prohibetur.*
4. *Poena disputantium. [illegible] disputandi causa permissum.*
5. *Pontifex Romanus Ecclesiae Princeps, quique potestas à Deo.*

1 Jus omne Romanum, quod in Scholis uno profitemur, & quo in foro utimur, publicum est, aut privatum. Publici juris praecipua pars est jus sacrum, quod antiquitate, auctoritate & dignitate praeeminet: ideoque à Sacra religioneque Christiana ordiitur Justinianus, quam & ante ipsum Gratianus, Valentinianus & Theodosius utpote ab antiquitate & veritate commendant in l. 1. & 2. declarantes esse eam quam divus Petrus Romanis tradidit, quamque Damasus Pontifex, & Petrus Alexandrinus Episcopus amplexi & professi ubique sunt.

2 Primum igitur de Fide Catholica & quod ejus est objectum, summa Trinitate tractat Justinianus, utilissimeque & salutarem confessionem sanctae Dei Ecclesiae, proponit & definit, quid quisque tenere debeat, ad consequendam aeternam salutem: videlicet, unum esse Deum in Trinitate permanentem, & reliqua, quae in articulis Fidei, atque in quatuor oecumenicis Conciliis continentur, quae ut Ecclesia Catholica & Apostolica, Spiritu sancto lumine edocta, tenenda decrevit, l. 4. 5. 7. & 8. [illegible]

quod tamen est Ecclesiae, aut ejus Capiti concessum, sed lucentem & dubium declarandi. Est enim Ecclesia regula firmissima, ad discernendum & declarandum, quod fidei sit, uti etiam D. Augustini auctoritate comprobatur, qui ait, *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiae Catholicae commoveret auctoritas.* Quibus verbis satis docet, penes Ecclesiam esse jus declarandi, quae Scriptura sacra sint, & pronunciandi, quid sit de fide: à qua qui in parte recedit Haereticus est, qui in totum Apostata. Debet namque fides firma esse & indubitata, alioquin dubitans etiam Haereticus censetur, c. 1. de haeret.

Et proinde de fide publice disputare seu quibus contentiosis altercationibus disceptare ab Imperatoribus prohibitum est, l. 4. h. t. Prohibitionis ratio est, quia per disceptationem datur occasio perfidiae & tumultus. Perfidia est contra Deum, quia opponitur fidei: tumultus est contra Principem. Praeterea non solum contra fidem veniunt disceptantes, sed etiam injuriam faciunt judicio religiosissimae Synodi, revolvendo & discutiendo ea, quae semel sunt judicata, & recte disposita. 3

Habetque haec prohibitio adjunctam poenam: nam si Clerici sint, qui publice de religione tractare ausi fuerint, à consortio Clericorum removentur; si militia praediti, cingulo id est dignitate spoliantur; caeteri liberi homines urbe pelluntur; servi vero severissimis animadversionibus plectuntur, d. l. 4. Quamvis ergo inter pios disputatio, aut quaestio instituenda, quae causa & ad convincendos errores debeat moveri, non sit improbanda, imo laudanda, ut de Salomone dicitur in l. 1. [illegible] debuerit quae fidem tangunt: quare circa eam ordinavit antiquitas, vel parentum nostrorum auctoritas religiosa constituit, sane integrum & inconvulsum permanere est, inquit Imp. Theodosius. Et sane si sacrilegium est de Principis Constitutionibus disputare l. 3. C. de crim. sacrileg. quanto magis dubitare de iis, quae à Deo Opt. Max. constituta ordinataque sunt. Ideo oportet ignaros de fide catholica dubitare, disputare, libros haereticorum legere, habere, vel aliud quid docere, vel docere, praeter id, quod Romana Ecclesia credendum proponit, c. 3. § 2. & 4. 4

Est & observatione dignum, & ad confusionem Haereticorum efficax, quod in postrema hujus Tit. Constitutione ait Justinianus, Pontificem Romanum, seu sedem Apostolicam caput esse Ecclesiae Catholicae, & in Nov. 131. c. 2. primum omnium Sacerdotum, adeo ut inde omnes Sacerdotes tam occidentales quam orientales traxisse, et perpetuò esse subjectos. Quod sane etiam ante Justinianum Christiana totius per totum orbem diffusa, summum Pontificem omnium Ecclesiarum principem esse, semper sensisse, & sic servatum in sancti- 5

ſimum

ſum Tyrannis Nerone, Domitiano, Trajano, Adriano, Nerva, cæteriſque tenuiſſe ad palam liceret profiteri. Ex quo apertè docemur, eos falli, qui Primatum à Juſtiniano, aut, ut alij, à Phoca, qui Imperator factus eſt anno 601, Pontifici Romano datum aſſerunt, cum hi Imperatores Primatum, in controverſiam à nonnullis vocatum, non inſtituerint ipſi, ſed à Chriſto inſtitutum confirmarint atque receperint, ut docet D. Gudelinus *lib. 4. De jure noviſſ. cap. 1.*

TITULUS II.

De Sacroſanctis Eccleſiis, & rebus ac privilegiis earum.

1. *Quid hic Eccleſia.*
2. *Quid ea quæ conſtructione* [illegible] *, quæ olim dedicatur.*
3. *Perſonæ Eccleſiaſticæ à quibus muneribus ſint immunes.*
4. *Quando non excuſentur à tributis aliiſve muneribus, nec earum notæ quibus privilegiis fruuntur Eccleſia Conſtantinopolitana & Theſſalonicenſis.*
5. *Aliter circa immunitatem diſtinguit tamen, quam* [illegible]
6. *Non debent Eccleſiaſtici cogi ad onera per judicem ſæcularem etiam in* [illegible]
7. *Eccleſiæ poſſe* [illegible] *legata & hæreditatem relinquere.*
8. *Quomodo teſtamentum ſit poſſeſſum.*
9. *Hæc* [illegible] *ad pauperes extenſum.*
10. *Quid, ſi Deo, aut Sancto alicui aliquid relinquatur?*
11. *Modus quo modum* [illegible] *ut poſſeſſionem immobilem.*
12. *Et quatenus valeat donatio Eccleſiæ facta.*
13. *Bona Monachi ad monaſterium tranſeunt & uſuſfructus* [illegible] *Auth. Ingreſſi.*
14. *An etiam uſufructum quem pater habet in bonis adventitiis filij.*
15. *Ante ingreſſum poteſt quis teſtari, & poſt bona ſua devenire inter liberos, ſervata conditione de qua in Auth. ſi qua mulier.*
16. *Quis dicatur profeſſus, & quid poſſit ante profeſſionem.*
17. *Si moriatur ante profeſſionem, bona* [illegible] *ab inteſtato deferuntur.*
18. *An bona profeſſorum in ordinibus mendicantium* [illegible] *monaſterio?*
19. *In Lubeca & aliis provinciis bona* [illegible] *ab inteſtato.*
20. *Monachis ex teſtamento ſuccedere non prohibentur, & quomodo?*
21. *Res Eccleſiæ prohibentur alienari, oppignorari, ac etiam locari & permutari?*
22. *Quatenus bona mobilia Eccleſiæ alienari poſſint. Prohibentur Clericaliy bona Eccleſiæ conducere. Quod nomine* [illegible] *Eccleſiæ.*
23. *Quæ ſolemnitates in alienatione requirantur.*
24. *Quanto tempore durent* [illegible] *Eccleſiæ* [illegible]
25. *De privilegiis Pontificis Romani.*

INter res ſacras primo loco ſunt *Eccleſiæ*, cùm ipſæ 1
non modo ſacræ ſint, hoc eſt per Pontificem ſolemni ritu conſecratæ, ſed etiam ſanctæ, id eſt Pontificum & Imperatorum ſanctionibus ab omni onere, injuria, violentia defenſæ. Ideoque in inſcriptione hujus tituli *Sacroſanctæ* appellantur, *& in l. 4. & 11. 14. & aliis hoc.* Eccleſiam autem accipio non eo ſenſu, quo Theologi, pro fidelium ſeu credentium omnium ubique exiſtentium cœtu, ſed pro Chriſtianorum templo, in quo res divinæ peraguntur, aut collegio Clericorum in uno aliquo templo, rebus divinis miniſtrantium, *l. 1. h. t.*

Qui autem Eccleſiam ædificare deſiderat, prius 2
cum Epiſcopo loco agat, definiatque proventum, qui ad luminaria, & ad ſacrum miniſterium, ac ad loci conſervationem, cuſtodumque ſumptus ſufficiant, *Novel. 57. cap. 2.* Subinde Epiſcopus ante ædificationem debet ad locum accedere, & habita ibidem ad Deum oratione, Crucem ſanctam figere, publice atrium deſignare. Poſt ædificationem oportet locum conſecrare, aqua luſtrali aſpergere, orationes dicere, publicam proceſſionem facere, *d. Novel. 67. c. 1. & Novel. 131. cap. 7.* Prohibere autem debet Epiſcopus, ſacra myſteria in aliis locis, vel privatis domibus celebrari, *Novel. 58.* ſub pœna confiſcationis loci, Eccleſiæ applicandi: vel fiſci, qui permiſit, loci dominus non eſt, etiam & bonorum confiſcatione punitur, *d. Novel. 131. c. 8.* Licet tamen cuique in privato oratorio preces fundere. Item prohibitum fuit aliis in locis quam ſacris, venerabilem crucem & martyrum reliquias ponere, *l. 26. in. fin.* Item eaſdem reliquias emere aut vendere, *leg. 3. h. t.* In ſacris ædibus mortuorum corpora ſepelire. *L. 2. h. t.* quod poſtea fuit permiſſum jure pontificio ob preces quæ ibidem fiunt, *c. nullus 13. q. 2.* Ut autem defunctorum exequiæ gratis & ſine ſumptu fierent in urbe Conſtantinopolitana, certi reditus ex publico conſtituti ſunt. *l. 18. h. t.* Sed non poterat ad hanc Eccleſiam, nec ad alias, alia vel pia & religioſa loca annona militaris transferri, niſi quidem ex ſacra forma aut juſſu Magiſtratus. *l. 20. h. t.*

Cæterum hic potiſſimùm agitur de privile- 3
giis Eccleſiarum, quæ quidem ad tria genera reduci poſſunt, quemadmodum & ipſum jus com-

[illegible] solo labore, aut industriâ, absque [illegible] [illegible] ut tributis, vectigalibus [illegible]

[illegible] Ecclesia subsidia confert: quia hoc [illegible]

[illegible] fidem à suo Judice Ecclesiastico [illegible]

[illegible] pauperum [illegible], pia est, [illegible] [illegible] de pauperibus ejus civitatis, [illegible]

Quod si Deo aliquid [illegible] [illegible] dio alicui, seu rei, quae ei sacra est; & si plures [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] judaeis capitis diminutionem, siquidem [illegible]

[illegible]

[illegible] dum potest vivit, ad monasterium capitis [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

nachis mendicantibus & aliis eſſe permiſſum, bene [illegible]

[illegible]

[illegible] in inferiori Monachi, non ut ipſe caueat [illegible]

[illegible]

[illegible] ſar, ac ne dentur quidem in [illegible], qui [illegible]

[illegible]

[illegible] dota aut remunerandæ gratiæ fieri prohibet, [illegible]

[illegible] gistratum conſenſu, vel civium defenſores vel Ec- [illegible]

[illegible] et amorem, animas hominum quæcunque [illegible]

[illegible] contra [illegible] & Canonis [illegible]

[illegible]

[illegible] In vero Codicis hanc solummodo [illegible], ut contractus fiat in [illegible], [illegible] & vendendorum [illegible], publice [illegible] per [illegible] dies ante propositis, & procedatur [illegible] ad rerum mobilium [illegible] [illegible] distractionem, *Auth. hoc jus porrectum. h. tit.* Jubetur præterea cogatur œconomus seu administrator Ecclesiæ, ut nihil in Ecclesiæ [illegible] factum sit, si [illegible] & non urgente causa ad rerum Ecclesiæ distractionem procedere [illegible], sua pœna [illegible] officii, [illegible] [illegible], temporum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] restitutionem, [illegible] *l. 14. & Auth. [illegible]* Vult præterea [illegible] ut œconomus [illegible] ad administrationis rationem reddendæ [illegible] Patriarchæ, & reliqua in arcam communem conferant, [illegible] *Auth. [illegible]*, cujus pars prior est de Chartulariis, qui Ecclesiæ rationes [illegible] conficiunt, & quæ [illegible] vel vilioris pretio, [illegible] [illegible] Ecclesiæ [illegible] [illegible] Ecclesiæ mobilium vel immobilium conducere, vel in Emphyteusin, vel in feudum, vel censum accipere. De Chartulariis [illegible] in hoc Codice ac in Theodosiano [illegible], [illegible] in *Novel. 117. & 120.*

14 Ad tertium caput pervenit, quod actionem, quæ Ecclesiæ competunt, non [illegible] annis, ut [illegible] communis [illegible], sed 40 demum excluduntur, *Auth. [illegible] [illegible] Novel. 131. cap. 6.* Quæ vero Orientalibus Ecclesiis competebant, non nisi 100 annorum spatio excludebantur, *l. 23. h. tit.* Quod privilegium Justinianus ad Romanam Ecclesiam & reliquas omnes Occidentales produxit in *Novel. 9.* Sed cum intelligeret per fraudem id [illegible] à se extortum, ut refert Suidas in Prisco [illegible], privilegium hoc generaliter omnibus Ecclesiis [illegible] [illegible] [illegible], constituens, ut actiones [illegible] [illegible] competentes finiantur 40 annorum spatio, *Novel. 111. Novel. 131. c. 6.* Idem placuit Leoni *Novel. 14.* Ad Pontifices nostri conservare voluerunt priorem Justiniani constitutionem in *Novel. 9.* probantes adversus cæteras Ecclesias præscriptionem annorum 40. adversus Romanam non nisi 100. [illegible] hæc sit caput omnium Ecclesiarum, & in [illegible] [illegible] Pontificatum, [illegible] *De præscript. [illegible]*

15 [illegible] Itaque in sua Novella [illegible] [illegible] Justinianus Sanctissimum senioris Romæ Papam primum esse omnium [illegible], ac præcedere omnes reliquarum [illegible] Episcopos, Archiepiscopos & Patriarchas. *[illegible] Novel. 131. & [illegible]* Erat quidem olim eadem prærogativa Constantinopolitani Patriarchæ, quæ Pontifici Romano in creatione, verum in [illegible] vel procedendo [illegible] [illegible] Romano, non [illegible] quod privilegium Patriarcharum dicuntur [illegible] [illegible] distinctum quoniam ab eo quod habent Metropolitani seu Archiepiscopi qui inferiorem sunt Patriarchis, & superiores Episcopis. Capitum hic [illegible] finis.

TITULUS III.

De Episcopis & Clericis & Orphanotrophis & Xenodochis, &c.

1. *Constitutio. Episcopi unde dicti. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Episcopis & [illegible] [illegible].*
2. *[illegible] [illegible] sint Episcopi, & quod [illegible] [illegible] [illegible].*
3. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] plerique Episcopi [illegible] [illegible] [illegible].*
4. *Episcopi [illegible] debent [illegible] [illegible] [illegible] annum.*
5. *[illegible] Clerici quot eorum gradus, qui [illegible] ordinem & [illegible] [illegible].*
6. *[illegible] [illegible] à [illegible] [illegible], & quid [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible].*
7. *Numerus Clericorum & quid eorum officium, [illegible] [illegible] 8.*
9. 10. *A quibus [illegible] abstinere debeant Clerici, [illegible] [illegible] [illegible].*
11. *Privilegia Clericorum. Et quomodo [illegible] in [illegible] [illegible].*
12. *[illegible] Clericorum, & à quo [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].*
13. *Quomodo & in quibus possint [illegible] Clerici [illegible].*
14. *An Clerici possint [illegible] de bonis [illegible] Ecclesiæ [illegible] [illegible].*
15. *De [illegible] Clericis de [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible].*
16. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible].*
17. *Quod [illegible] [illegible] [illegible], & quando [illegible] [illegible].*
18. *Quid sit [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible].*
19. *In [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & Monachi [illegible] [illegible] [illegible].*
20. *[illegible] privilegia [illegible] Monachi.*

CUm dictum sit de Ecclesiis, earumque privilegiis, consequens est ut de personis Ecclesiasticis agatur, & in primis de Episcopis. [illegible] [illegible] aliquando Presbyterorum & Episcoporum communem potestatem, sed [illegible], ut hoc quidem [illegible] competeret, [illegible] privilegio ab Apostolis ad communionem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] communiones & schismata in Ecclesia Dei, ut quisque suum, vel [illegible] [illegible] esse putaret, quem baptizasset...

[illegible]

[illegible] esse debent sepositi, ut quaeratur cogende, rogari [illegible]

[illegible] aut sordibus ad Episco[illegible] e fastigio dignitatis. [illegible] qui autem semel electus est, [illegible]

[illegible]

[illegible] , neve per annum se absentent, aut peregri[illegible]

[illegible]

[illegible] nstri vocantur *l. 10. §. 27. h. t.* quia [illegible]

[illegible] vates singulis ordinibus assignandos [illegible]

[illegible]

[illegible] nibus causæ, l. 21. Submoventur adſcriptitii [illegible]

[illegible] ne cujuſque loci, habito [illegible] ubi in Eccleſia [illegible]

[illegible] Quod [illegible]

[illegible]

[illegible] tripondia libras auri fiſco ſolvit l. 22. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] alio. Et extenditur etiam ad Clericos, quibus [illegible]

[illegible]

[illegible] clesiae, bona non fiſco, ſed Eccleſiae, cui interve- [illegible]

[illegible] Facientem decet Chalcedonii [illegible]

[illegible] est, curatores infantium [illegible]

[illegible]

[illegible] aliorum pauperum defendunt, non te- [illegible]

[illegible]

[illegible] de Ascetriis, & Monachis. [illegible] dicuntur ij, qui [illegible] Clero connumerari debent, sed seorsim habitare. In [illegible]

[illegible] concitati [illegible]

[illegible] Monachus fit, aut etiam Clericus, non potest inde [illegible] nempe modo is qui, vel ea quae in [illegible]

[illegible]

[illegible]

Adeoque ſi ex liberis aliqui hæretici ſint, eorum portio reliquis Orthodoxis accreſcit, reſtituenda tamen illis, ſi reſipiſcant, ſed ſine fructibus, *Auth.* [illegible] datur enim delicti venia reſipiſcentibus. Frederici tamen Conſtitutione indiſtincte hujuſmodi hæreditate privantur, *d. Auth. Gazaros, h.t.* cum longe gravius ſit æternam quam temporalem offendere majeſtatem. Quin & ex Manichæo factus Orthodoxus ſi inventus fuerit ea quæ priſtini erroris ſunt facere, aut unà degere & converſari cum Manichæis graviſſimè punitur, prout & illi qui in dignitate vel militia conſtituti ſcit ſe habere in conſortio Manichæorum, aut libros Manichæorum, nec eos manifeſtat ut comburantur, *l. 16 h.t.* Verùm licet omnia hæreticorum bona ipſo jure ex die commiſſi criminis efficiantur fiſci, non tamen confiſcationis ipſius executio, vel bonorum ipſorum occupatio fieri debet per Principem, antequam per Epiſcopum loci, vel aliam perſonam, quæ ſuper hoc habeat poteſtatem, ſententia ſuper eo crimine fuerit promulgata, *c. Cum ſecundum. &c. de hæret. in 6.* Quæ condemnatoria ſententia etiam poſt mortem hæretici ferri poterit, utque ita bona ipſius, jam dudum ipſo jure fiſco addicta, occupari, *c. Accuſatus. §. [illegible]*

6 Additur & de Samaritis, quorum ſecta mixta ex Judaiſmo & Paganiſmo, namque idola colunt, libros tantùm Moyſis recipiunt, poſteriores, Prophetas rejiciunt, à quibuſdam cibis abſtinent, negant carnis reſurrectionem, ut & inter Judæos Sadducæi. Meritò igitur hæc ſecta damnatur, congregationes & conventicula prohibentur, ſynagogæ deſtruuntur, iiſdemque ferè pœnis afficiuntur Samaritæ quibus & Manichæi, *l. 18. & 17. in prin. h.t.* Nec poſſunt qui undique expelluntur, & capite puniuntur, hoc jure ſucceſſores habere ex teſtamento, vel ab inteſtato, præterquam Orthodoxos, nec in alios bona ſua transferre ex cauſa donationis, vel venditionis, ſed filius ea vindicat curâ & providentia Epiſcoporum, & Præſidum, *d. l. 17. §. 1. & l. 18. h.t.* Nam non poteſt filius Orthodoxus exhæredari, aut etiam parentibus officioſè privari legitimâ naturali jure debitâ, *l. 19. h.t.*

7 Cæterùm Juſtinianus poſtea liberam rerum adminiſtrationem, ac teſtamenti factionem & ſucceſſionem Samaritis reſtituit, uno tempore, quando nempe ad meliorem mentem reverti cœpiſſent videbantur: ita tamen, ut, ſi defunctus ab inteſtato alios habeat cognatos Chriſtianos, alios Samaritas, ſoli Chriſtiani ſuccedant, ſi vero ex teſtamento Chriſtianus & Samaritanus concurrant, hic accipiat ſolam ſextantem, reliquum verò (niſi Chriſtiano legatarius debeatur) cohæredi Chriſtiano accreſcat: à quo tamen Samaritanus, ſi poſtea reſipiſcat, & ad fidem convertatur, id recipiat, durantibus fructibus medij temporis, *Novel. 129.* Quam Novellam poſtea Juſtinus ſucceſſor Juſtiniani abrogavit *Novel. 144.* fiſco vocato, exceptis tantùm agricolis, quibus ſola beneficia non [illegible] *Novel. 129.* reſervavit, non quidem gratia ipſorum, ſed ne cultura agrorum deſereretur. Quin & in ſucceſſione eorum, deficientibus cognatis, fiſco dominum præferri voluit, qui & pro eis ſolet fiſco tributa ſolvere, *l. 4. C. De agricol. cenſ. & colon. lib. 11.*

TITULUS VI.

Ne ſacrum Baptiſma reiteretur.

1. *Iterare Baptiſma eſt prohibitum.*
2. *Pœna iterantium Baptiſma.*

1 Baptizare baptizatos Novatianorum & Donatiſtarum fuit hæreſis: quam & hodie, proh dolor! amplectuntur Anabaptiſtæ, aſſerentes quod parvuli, utpote qui nullam reddunt priùs baptiſmi, quo ſecundum non eſt validum, utroque non purificant, ſed neceſſitate lavacri nocent poſſeſſores, *l. 1. h.t.*

2 Ut non immeritò pœnæ graviſſimæ in eos, qui dolo malo vel baptizant, vel rebaptizantur: modò ſint criminis per ætatem capaces: ab Imperatoribus conſtitutæ ſint, puta infamia, teſtamenti vel donationis faciendæ interdictio, ſacerdotij privatio, decem librarum auri mulcta, exilium, & aliquando ultimum ſupplicium, *l. 2. & 3. h.t.* quod mortem naturalem interpretantur *l. 21. ff. de pœnis.* Quæ omnia ita cuſtodiri decernunt, ut nulli judicium liceat delatum ad ſe crimen [illegible], aut nulli coercitionis mandare, niſi ipſe idem pœna velit, quod alius diſſimulando conceſſerit, *d. leg. 3. in fine.*

TITULUS VII.

De Apoſtatis.

1. *Apoſtata Hæreticis deteriores.*
2. *Eorum pœna.*

1 Hæretici longè deteriores ſunt Apoſtatæ: nam illi in parte recedunt à religione Chriſtiana, hi penitus deficiunt, ex Chriſtianis facti Judæi vel pagani. Et ideo omnibus pœnis, quæ 2 adverſus Hæreticos conſtitutæ ſunt, ſubjacent, & extra ipſum quoque Romani Imperij ſolum repelluntur, ſicut de Manichæis legum ſtatuta ſanxerunt, *l. ult. h.t.* At in hoc ſeverius agitur cum Apoſtatis, quòd eorum crimen perpetuò non

non abolentur, [illegible] cùm tamen Hæreticorum aboleri [illegible] Lapſis certum & [illegible] [illegible] ſubveniatur, penitus vero Apoſtatæ nullo [illegible] [illegible] Quinimo in [illegible] [illegible] perpetua & publica eſt accuſatio, [illegible] quæ [illegible] mortuos uſque ad quinquennium extenditur, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quo ſibi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] poſſunt donare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nec poſſunt teſtimonium dicere [illegible] Quin etiam Apoſtatæ [illegible] Chriſtianam religionem in [illegible] [illegible] [illegible], cum diſpendio [illegible], capite pleƈtuntur [illegible]

TITULUS VIII.

Nemini licere ſignum Salvatoris humi inſculpere, aut pingere.

1. Crux Chriſti adoranda, quoque [illegible] [illegible].
2. Quid de cruce in [illegible] [illegible]?

CUm ſignum Crucis à veris Chriſtianis ſummopere ſit venerandum & honorandum, non quidem propter ſe, ſed propter Chriſti memoriam, qui pro nobis cruci [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & pectore [illegible] [illegible] [illegible], vel pingere, ut pedibus conculcentur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hunc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Adeò vero [illegible] [illegible] Chriſti ſanctum, ut in [illegible] pro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quoque [illegible] præferrent [illegible]

TITULUS IX.

De Judæis & Cœlicolis.

1. [illegible], [illegible], Religione [illegible] Judæi [illegible].
2. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
3. [illegible] [illegible] in Judæos [illegible], ne ſint [illegible] [illegible] [illegible], ne plures [illegible] [illegible], aut Chriſtianam [illegible], ſive [illegible] [illegible] [illegible].
4. Quid ſi Chriſtianos circumcidant, aut [illegible] in [illegible] [illegible].
5. A [illegible] [illegible] ſunt [illegible], & ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
6. Quid ſit Judæo [illegible] in [illegible] Judaiſmo?

JUdæos Chriſtianæ religionis hoſtes eſſe, nemo ignorat: qui tamen, ſicut & Paganos, Chriſtiani Principes non perinde atque Hæreticos perſecuti ſunt. Nam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], eò quòd non ſolent Eccleſia, ut D. Paulus loquitur, de iis, qui extra ſe ſunt, judicare, [illegible] [illegible] [illegible] Permiſerunt quoque Pontifices, ſicut & Imperatores [illegible] Judæis, [illegible] habere & [illegible] ſynagogas, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quæ alia religionum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Judæos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Quin & Sabbatha & feſtivitates ſuas celebrare ſinunt, adeò ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], neque judicio convenire poſſint, [illegible]

[illegible] eo tempore quo Judæi ſolemnia ſua faciunt, caveant crucem ſanƈtam exurere, aut quid aliud [illegible] in contemptum Chriſtianæ religionis [illegible] Chriſtiana [illegible] [illegible] [illegible] Poſſunt quoque Scripturas legere quacumque lingua [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Judæis [illegible] Placuit etiam Pontificibus, ne Judæi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cogendus eſt, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Multa tamen in Judæorum odium à Chriſtianis Principibus conſtituta ſunt. Nam eorum ſynagoga, utpote [illegible] collegio, nihil legari aut teſtamento relinqui poteſt [illegible] Præterea [illegible] [illegible] matrimonium inter ſe contrahere prohibentur: unde plures uxores eodem tempore habere non poſſunt, [illegible] & ſi Chriſtianam mulierem ducant uxorem, adulterij pœna pleƈtuntur, [illegible] Si-

[illegible]

TITULUS X.

Ne Christianum mancipium Hæreticus, vel Judæus, vel Paganus habeat, vel possideat, vel circumcidat.

[illegible]

TITULUS XI.

De Paganis & Sacrificiis & Templis.

[illegible]

TITULUS XII.

De his, qui ad Eccleſiam confugiunt, vel ibi exclamant: & ne quis ab Eccleſia extrahatur.

q. 5. Franc. Marcus decis. 963. n. 10. & seqq. Tuscus pract. concl. lit. n. 3. tom. 3. lit. c. Sed contrarium eſt verius, cùm nulla ratio patiat moderationem ſinderat, nec ratum ulla id præcipiat. Nam d. l. Rex non ſtatuit ſententia, quod Eccleſia debeat reos ſanguinis contra legitimum Judicem defendere, ſed quod contra perſecutorem privatum, ne ab ipſo interimantur vel lædantur, in ſuum tuitionem recipere debeat.

TITULUS XIII.

De his, qui in Eccleſiis manumittuntur.

1. *Manumiſſio in Eccleſia facta plenam libertatem tribuit.*

1 ALiud Eccleſiarum privilegium erat, quòd qui in Eccleſia coram Epiſcopo, earumque fidelium à dominis ſuis manumitterentur, protinus liberi fierent, civeſque Romani, l. 1. h. t. Cum olim tres tantùm eſſent modi, quibus manumiſſi ſieberent cives Romani, nempe vindicta, cenſu, teſtamento, §. ult. Inſt. De libertin. Placuit etiam Conſtantino, ſervos, manumiſſos à Clericis extra Eccleſiam, quovis loco quocumque modo fieri cives Romanos, l. 2. h. t. Poſtea hoc jus generaliter omnibus manumiſſoribus communicavit Juſtinianus, juſſitque generaliter omnes libertos eſſe cives Romanos, abolitis libertate Latina, & dedititia, l. un. C. De dedit. lib. toll. cum seq. tit. & noviſſime conſtituit, ut manumiſſi omnes non ſolùm eſſent cives Romani, ſed & ingenui, ſalvo tamen jure patronatus, Novell. 78. c. 1. & 2.

TITULUS XIV.

De Legibus & Conſtitutionibus Principum & Edictis.

1. *Continuatio.*
2. *Poteſtas Principis in legibus ferendis cernitur.*
3. *Lex Regia, quoto tempore data hac poteſtas Principi.*
4. *Quam formam in ferendis legibus ſervare debeat.*
5. *Quales eſſe oporteat leges.*
6. *Cauſa finalis legum.*
7. *Leges in futurum ſtatuunt.*
8. *Quandoque ad præteritum tempus retrotrahuntur.*
9. *Effectus legum, obligatio tam ad ſtatutum & obſervationem.*
10. *Quid ſit fraus legis.*
11. *[illegible] eſt actus contra legem, ipſoſque irritus.*
12. *Quando juramentum firmetur.*
13. *Omnes ſubditi legibus obligantur, an etiam extra patriam exiſtentes?*
14. *An leges advenas obligent & quatenus?*
15. *Princeps legibus ſolutus, & quibus non?*
16. *Poteſtas Principis non extenditur ad leges naturales, quatenus naturali etiam ſubjiciatur.*
17. *An ipſe ſucceſſor obligetur?*
18. *Leges interpretatio ſolum eſſe Principis.*
19. *Quandoque aperta profitenda ſtricta juri, ubi ex[illegible] l. [illegible] 11. ff. qui & à quibus manumiſſ.*
20. *Modus interpretandi leges.*
21. *Leges à promulgatione ſtatim obligant.*
22. *Legem tollit & mutat Princeps, qui condidit.*
23. *Mutatio legis per alium non præſumitur, ſed ad probare debet.*

1 HActenus de primo Juris publici parte, Sacris 2 nimirum & Sacerdotibus, ſequitur, ut de Magiſtratibus, eiuſque Principis poteſtate agamus.

Principis poteſtas, quæ ſuprema eſt, in legibus 2 ferendis abrogandiſve maximè cernitur. Nam ſoli Principi leges condere conceſſum eſt, l. ult. §. 1. h. t. Olim quidem tota Principis Romani poteſtas non fuit, ut eius Placita appellari leges meruerint, tamen dum ut docta jure habere legis vigorem, populus inquidem Romanus, etiam poſt oppreſſam à Julio Cæſare Rempublicam, legis condendæ poteſtatem, aliaque democratiæ ſuæ veſtigia ſibi retinuit. Hanc rei argumento eſt, quod Auguſtus rogationes ad populum ſæpe tulerit, ut ipſe populus leges juberet. Verum, cùm populi poteſtate diminuta & penè extincta, lataque lege Regia omne jus omnemque poteſtatem populus in unum Principem tranſtulit, Inſt. de Jure natur. gent. & civ. * Quæ 3 fuerit ea lex Regia, aut quo tempore lata, ſat eſt incertum. Verſimile quidem eſt latam fuiſſe ſub Octaviano Cæſare. Nam cum is primùm à populo Princeps decerneretur omniaque ad publicam utilitatem referre videretur, poſtea publica auctoritate placuit, ut ipſe ſolus Reipublicæ conſuleret, atque Imperator & Auguſtus appellaretur. Odioſum enim erat Regis nomen, ob exactorum Regum ſuperbiam. Tranquil. in Auguſt. Corn. Tacitus. Ex quibus conſtat, populum hoc imperio deſtitutum fuiſſe, ut illud perpetuò apud Principem eſſet, & quod ei placuiſſet, etiam inconſulto populo, ratum eſſet, legiſque vim, nomen & effectum haberet, §. ſed & quod Principi. Inſt. d. t.

Verùm cum nihil tam grave ſit, quàm legem ferre, Princeps in conſilium ferendæ legis adhibere 4 Senatores debet, nec ut ſibi aliquando leges haud diſplicere poſſint, præ ipſis teſtimonium eis ſed magnum legibus recitandis in conſiſtorio palatij omnium ut & Theodoſij & Valent. de pub. legum promulgandarum formam, de qua in l. 8. h. t. Ad quam pertinet, ut leges ſint generales, juſtæ, honeſtæ, poſſibiles,

[illegible] firmare & reddere ualeat. Arcanea depoſitum, [illegible]

[illegible] ſtitutes. [illegible]

[illegible] ſit aliud ſtatuat, vel in rem verba ſint concepta. [illegible]

gentur, niſi forte conſiſtim aliò tranſituri, [illegible]

[illegible] reginonem & æquitati convenientes leges. [illegible]

[illegible] co ad Traianum, [illegible]

[illegible] ſtupe ad naturalem, rectamque rationem ſanctionem; [illegible]

[illegible] interpretationem [illegible] ſecunda ſtricta juri, [illegible]

17 [illegible] ſed Reip. inveniuntur. [illegible]

18 [illegible] Quae enim, inquit Juſtinianus [illegible] quia poteſt legem interpretari [illegible] verba legum plerumque, niſi co[illegible] [illegible] tum redigere; ſed prohibet, ne praetextu aequitatis [illegible]

19 Quare ſi ex verbis legum [illegible] [illegible] quia, legis mente comprehenduntur, adcuratius eſt Principis, qui legem interpretatur, [illegible]

[illegible]

20 Ad [illegible] quid ſi [illegible]

21 [illegible] attribuenda eſt inconſtantiae Principis; [illegible] pro-

perpetuum prius definita fuerant, in melius revocare cœpit. Nam cùm leges ad ſtatum Reipublicæ & utilitatem civium accommodandæ ſint, ea autem ſæpius varient & mutentur, leges una quoque mutari neceſſe eſt, c. 8. *de conſanguin. & affin.* Unde pulcherrimè Livius, *lib. 34. Quas tempora aliqua deſideraverunt leges mortales & temporibus ipſis mutabiles eſſe video, quæ in pace latæ, plerumque bellum abrogat, quas in bello, pax.* Et Juſtinianus hoc de re prudenter diſſerit, in *l. 1. C. De vet. Jure enucl.* & in Novellis paſſim, etiam *Novel.* 157. *Diſſimo*, inquit, *leges emendare non* [illegible].

25 Veriùm quia mutatio legum multa ſecum vehit incommoda, non facilè erat admittenda, & ideo monebat Mæcenas Auguſtum ut *leges firmas ſervaret, nec quicquam ex his moveret.* Quare evidens eſſe debet utilitas ut ab eo jure recedatur, quod diu æquum viſum eſt, *l. 2. ff. De conſtit.* Nam novum jus ſæpe novas querelas excitat, & commotionem ſubditorum producit. Hinc eſt quod mutatio veteris juris, per novum non præſumitur, multò minus inductum videatur per tacitum intellectum, ſed debet evidenter probari, quoniam non eſt credibile Principem qui juris tutor, legum multo vigiliis excogitatum atque inventum evertere velle, *l. 35. in princ. C. De inoff. teſt. l. præcipimus, C. De appell.*

TITULUS XV.

De Mandatis Principum.

1. *Quo differant Mandata à Conſtitutionibus.*
2. *Mandata Principis probantur literis.*
3. *Excipiuntur Mandata, quæ dant Judicem.*

1 A Conſtitutionibus, de quibus ſuperiori Tit. egimus, differunt Mandata Principum: quòd illæ ſint generales ac perpetuæ, Mandata verò ſunt literæ, quibus Principes certis quibuſdam Judicibus vel Magiſtratibus aliquid in ſpeciali negotio agendum mandant, aut eis formam adminiſtrandæ Reipublicæ præſcribunt, ut in *Novel.* 17. quæ in veteribus Codicibus inſcribitur *De Mandatis Principum.*

2 Mandata hoc habent peculiare, quòd non ſatis probantur per teſtes, ſed neceſſe ſit, ut Principis literæ proferantur, *l. 1. h. t.* quia non tam facilè corrumpi, quam teſtes ſubornari poſſunt. Sic qui allegat privilegium, quod repugnat juri, id ſcriptis probare debet, *c. 7. de privil. in 6.* quia juxta textum in *l. 1.* nemini quicquam, niſi quod ſcriptis probaverit, creditur. Sacræ proinde literæ ſunt proferendæ. Idem ferè, quod prima, repetit *lex 2. hujus tit.* ut Judices in ſuis ſententiis adſcribant, ſuo ore Principem juſſiſſe, ut aliquis in jus duci poſſit, vel exhiberi debeat, aut aliquid aliud juſſiſſe exprimere, quæcunque apud ipſos ſunt, niſi mandata Principis in literis relata ſint. Quod rectè conſtitutum ad conſtringendam Judicum poteſtatem, & evitandam omnem fraudis committendæ ſuſpicionem.

* Sed excipiuntur in *Novel.* 113. ea mandata, quæ dant judicem certum aliquem, vel quæ judici collegam adjungunt, vel quæ acta edi aut celeriter litem terminari jubent, quæ judices ipſi acceperunt ex ore Principis, vel ex relatione Quæſtoris, aut Referendariorum ſacri Palatii, etiam nullâ ſcripturâ interveniente, *d. l. 1.* cujus mentio fit in *Novel. 114. c. 1.* quæ eſt Juſtini Imp. 3

TITULUS XVI.

De Senatuſconſultis.

1. *Quid ſit Senatus, & quo jure illi competat.*
2. *An poſſit leges condere.*

Jura ſcripta ſpecies ſunt Senatuſconſulta, id eſt jura ſive decreta, quæ Senatus facit. Senatus idem eſt cum eo, quod Concilium Status vocamus, cujus officium primaque inſtitutio eò pertinet, ut in legibus ferendis, in bello indicendo, in firmanda pace, ſanciendis fœderibus, & gravioribus quibuſque negotiis cautè conſulat, conſiliumque det, quo audito Princeps in Monarchia, Populus in Democratia, in Ariſtocratia Optimates jubeant, ſtatuantque quod viſum fuerit. Itaque Senatus proprio jure & ex officio dandi conſilii, non etiam leges condendæ poteſtatem habet, eam tamen habuiſſe temporibus Reipublicæ, non ambigitur, *l. Non ambigitur 9. ff. De legib.* Nam cùm auctus eſſet populus Romanus in eum modum, ut difficile eſſet in unum convocari, legis ſanciendæ gratiâ, æquum viſum eſt, vice omnis populi Senatum conſuli, *§. Senatuſconſultum. Inſt. De Jure nat. gent. & civili.* 1

Atque ita Senatus Edicta proponebat, quæ vim legis haberent, non ideo, quòd à patribus ſimpliciter conſtituta eſſent, ſed quòd à patribus vice populi. Quanquam & hodiè Senatuſconſulta habeant legis auctoritatem, cum, ut olim vice populi Senatus conſulebatur, ita hodie ipſius Principis vice conſuli intelligatur. Quod utique affirmant ſæpè citatorum in Conſtitutione hujus Tit. ad Senatum ſcriptâ, dum docent, Senatuſconſultorum adeò perpetuam eſſe firmitatem, ut, ſi quiſquam ſpeciali ſupplicatione eliciendum aliquod reſcriptum tentaverit, ut tranſire ei formam hujus ſtatutorum, certâ patrimonii parte mulctari, & damnatus auctus crimine infamis manere jubeatur, *l. un. h. t.* Quin etiam, quod amplius eſt, noluerunt Cæſares quicquam legibus 2

ſuis

[illegible]

TITULUS XVII.

De Veteri Jure enucleando.

[illegible]

[illegible] tio latina facta) eadem quæ in ſecunda repetit Im- [illegible] inter conciliari poſſe adhibita ratione diverſitatis & differentiæ, quæ ſæpè ſunt poſitæ in diverſis [illegible], in diverſa ſpecie & circumſtantiis, quæ

[illegible] vel adhibita aliqua diſtinctione, vel exceptione [illegible], Auguſti remedium eſſe implorandum, ſi leges poſitæ ob ſuam obſcuritatem interpretatione indigeant, aut ſi quæ nova controverſia vel negotia emergant quæ legibus non ſint comprehenſa [illegible] ſingulis legibus [illegible] quæ quandoque [illegible] comprehendi non poſſunt [illegible] poteſt [illegible] aut conſtitutione Principis, atque ad [illegible] procedendum, [illegible] *de legib.*

TITULUS XVIII.

De Juris & facti Ignorantia.

1. [illegible]
2. *[illegible] facti, quæ juris.*
3. *Ignorantia facti [illegible]*
4. *Ignorantia facti [illegible]*
5. *[illegible]*
6. *Ignorantia juris [illegible]*
7. *[illegible] in lucro, [illegible] in damno [illegible]*
8. *Ob juris ignorantiam [illegible] milites, minores, mulieres, ruſtici.*

1 QUia hic Titulus duplicem continet ignorantiam, duo quoque diverſa loca in jure noſtro accepit. In Pandectis locum habet in tractatu de Probationibus, ratione poſterioris ignorantiæ, nempe facti, quæ [illegible] probationis eſt. In Codice vero [illegible] poſt juris ſpecies accepit, ratione prioris ignorantiæ, quæ eſt juris. Nam cum Imperatores [illegible] leges [illegible] ab omnibus ſciri, nec quemquam juris ignorantia excuſari, [illegible] *De ingenu.* [illegible] hoc loco [illegible] proponitur [illegible] debet ignorantiæ juris ab ea quæ eſt facti.

2 Ignorantia facti eſt quando id quod vel in caſu, vel natura contingenter poſitum eſt, accidiſſe & factum eſſe ignoratur: ut ſi quis [illegible] eſſe patrem [illegible] vel ignoret, quod hic vel ille contraxerit. Ignorantia vero juris eſt, neſcire & ignorare jus, quod in natura vel lege poſitum, & publice notum eſt: ut ſi quis neſciat [illegible] oportere, aut ignoret talem contractum [illegible] eſſe vel non eſſe, [illegible]

3 Facti ignorantia duplex eſt, nempe propria vel aliena [illegible] non etiam [illegible] ut [illegible] eſſe [illegible] ignorantia [illegible] Ac ſi quis ignoret, quod [illegible] aut quod [illegible] intolerabilis eſt ignorantia, ideoque facti propria ignorantia non præſumitur, nec excuſationem meretur. Quod intellige, cum de lucro captando agitur: alioquin ſi de damno vitando certetur, præſumitur etiam ignorantia, & creditur eam allegranti, donec ab adverſario [illegible] probetur, [illegible]

4 Aliena vero facti ignorantia probabilis eſt, & præſumitur, quum tam in lucro captando, quam in damno vitando excuſationem meretur. [illegible]

5 Hinc ſi, cum quis ab inteſtato eſſet Hæres [illegible] hæreditatem cum [illegible] quia [illegible] teſtamentum quod falſum vel non jure factum eſſe ignorabat, non ideo prohibetur, probato errore, [illegible] ſucceſſionem conſequi, [illegible] Neque Hæres, qui [illegible] quoſdam ex ſervis hæreditariis eſſe liberos tanquam [illegible] teſtamento, [illegible] cum ipſo jure nullum teſtamentum, adeoque [illegible] ut [illegible] ſervi [illegible] Item qui [illegible] quos putabat eſſe liberos, [illegible] & accepit tanquam [illegible] non [illegible] moveri quæſtionem ſtatus prohibetur [illegible] cum non intenderit [illegible] ſed in facto erraverit. [illegible] in facto alieno nullus eſt conſenſus, [illegible] nec poteſt falſa demonſtratione mutari ſubſtantia veritatis, [illegible] Ubi [illegible] videtur, qui [illegible] reſponderit, [illegible] eſſe [illegible] quod erat paternum. Non enim [illegible] propria confeſſio, quæ juſta cauſa [illegible] non [illegible] error facti [illegible] ſuper eo negotio, in quo [illegible] tranſactum [illegible] ſemel decretum, [illegible] non inſtauratur, [illegible]

6 Ignorantia Juris naturalis nemini patrocinatur. Proinde cum [illegible] & inceſtuoſis [illegible] eſſe natura [illegible] ſtuprum, adulterium, inceſtus pœna [illegible] ignorantiæ non liberabitur [illegible] minor, [illegible] *Ad l. Jul.* [illegible] nec ruſticitati venia dabitur, [illegible] *De in jus* [illegible] *lib.* 4. [illegible]

7 Juris civilis ignorantia non prodeſt illis acquirere volentibus, hoc eſt lucrum captantibus, [illegible] ad damnum evitandum non obeſt, [illegible] Sic juris ignorantia in [illegible] negatur prodeſſe [illegible] ſi quis [illegible] juris ignorantiam major [illegible] annis hæreditatis [illegible] renunciavit [illegible] deſiderat, [illegible] qui intra annum bonorum poſſeſſionem petere [illegible] Hac [illegible] ignorantia ſi quis [illegible] indebitam ſolvat, aut [illegible] reſtituat [illegible] aut non deducta Falcidia, [illegible] non habet condictionem, [illegible] Cum itaque dicitur ignoran-

[illegible]

TITULUS XIX.

De precibus Imperatori offerendis, & de quibus rebus ſupplicare liceat, vel non.

[illegible]

[illegible]

In hoc [illegible] [illegible] principue numeretur, & conclusio ac pretio [illegible] [illegible]atur, atque instrumenta [illegible] [illegible] [illegible], cuius rei artifex adhiberi solet Iurisperitus, qui [illegible]

Caeterùm quae in facto consistunt, per supplicantem antè probanda sunt, quàm rescriptum eliciat, quia enim quae facti sunt Princeps supplet, *d. l. ult.* [illegible] [illegible] quia publica privatis sunt anteferenda: [illegible]

[illegible]

Atque hanc dilationis impetrationem ab solitam [illegible]

[illegible] poſſint: alioqui namque inutilis eſſet iſta libellorum impetratio, tum quia etiam fidejuſſores contra debitores haberent regreſſum, tum quia creditores, contra quos impetratum eſt reſcriptum, nihilominus ſuam conſequerentur contra illos dilationem, contra quos tamen impetratum eſſe patet ex eo, quod non conceditur, ut non [illegible] & contemporantibus, [illegible] De [illegible] quod fruſtra eſſet ſi communè regreſſum haberent contra fidejuſſores.

9 Sed hæc ſententia ita procedit, niſi hi jure beneficii & Auth. præſente, C. De fidejuſſoribus renunciaverint, quia qui cum renunciatione intercedunt, intelliguntur in omnem caſum ſe obligare, ſeque principales conſtituere debitores. Quo caſu beneficio ordinis non utuntur fidejuſſores, cùm favori pro ſe introducto renunciaverint, nec ad eos pertinent indultæ, quæ ſoli reo principali ſunt concæſſa, niſi tamen in conceſſione mentio quoque ſit fidejuſſorum. Faber [illegible] Def. [illegible]

10 Illud quoque obſervatione dignum eſt, quòd cùm non liceat alicui adverſus ſententiam Præfecti prætorio appellare, liceat tamen ſupplicare, quæ ſupplicatio, ut ait Harmenopulus, ſubſidium eſt appellationis, ſed denuo victus non habebit ſecundam iterum ſuper eadem cauſa ſupplicandi, [illegible] Etenim ob ſpendorem Præfecti prætorio non oportet ſæpius inquirere de eo, quod pronunciavit.

11 Hæc autem ſupplicatio, quæ appellationi eſt ſimilis, intra decem dies poſt ſententiam offerenda erit, quo facto ſententia non mandabitur executioni niſi ſatisdatione à victore præſtita tantum reſtituendi, quantum fuerit in condemnatione, ſi ſequenti retractione ſententia reſcindatur. Sin poſt decem dies ſupplicatio offeratur, intra biennium [illegible] fieri debet, abſque ulla cautionis ſatisdatione, ſicut noviſſima Juſtiniani Conſtitutio declarat, Novel. [illegible] unde ſumpta eſt Auth. Quæ ſupplicatio [illegible] de qua Coraſius lib. [illegible] miſcel. [illegible] De [illegible] ſcripſit noviſſimè libro [illegible].

TITULUS XX.

Quando libellus Principi datus litis conteſtationem faciat.

1. *Libellus Principi oblatus perpetuat actionem.*

1 Litis conteſtatio in judicio facta eam vim habet, ut actionem, quæ alià morte, vel tempore erat peritura, perpetuam faciat, l. Omnes [illegible] ff. De [illegible] Parem vim habet in hoc articulo libellus Principi oblatus, ſi ad eum Princeps reſcripſerit, ſecus enim eſt libellus ſine reſcripto, [illegible] De [illegible] ... Igitur eo impetrato & actiones perpetuantur, ac hæredi impetrantis dantur, & in hæredes, [illegible] Quod non ita obtinet in libello, qui offertur Præfecto prætorio, & multò minùs, ſi alii Magiſtratui oblatus fuerit, [illegible] De off. Præf. præt. Cæterum effectus hic expoſitus locum obtinet in actionibus, quæ ex edicto Prætoris annales ſunt, et etiam perpetuales ſuerint, ut eſt actio injuriarum, actio vi bonorum raptorum, & quod metus cauſa, [illegible] In aliis vero actionibus perſonalibus, quæ longiori tempore perimuntur, vel in civilibus, libelli oblatio, & ad eum reſcriptio nihil non efficit.

TITULUS XXI.

Ut Lite pendente, vel poſt provocationem aut definitivam ſententiam nulli liceat Imperatori ſupplicare.

1. *Lite pendente & re judicata non licet ſupplicare.*
2. *Quod tamen multis hac in re obtineat.*

1 Duo ſunt, quæ precum impetrationem impediunt, tempus & materia. Tempus impediens eſt triplex. Primò namque lite pendente, id eſt poſt litis conteſtationem, aut ſaltem, ut jure Canonico apertè definitum eſt poſt oblatum ab actore libellum, ſupplicare non licet, [illegible] quæ ſumpta eſt [illegible] De appell. [illegible] pend. [illegible] Quod procedit etſi preces lite quidem pendente oblatæ Principi fuerint, poſt ſententiam vero latam Princeps reſcripſerit, [illegible] Ratio eſſe poteſt, ne Principali auctoritate contendi optima litigator videatur, dum adverſarium litem reſtitutam à curia ſuo revocare [illegible] reſcriptum cogit. Secundo, poſtquam à ſententia appellatum eſt, quia tunc in ſecunda inſtantia pendet. Tertiò, poſt ſententiam, quæ tranſiit in rem judicatam, ſupplicare non licet ad ſubverſionem ſententiæ, per quam jus victori jam eſt acquiſitum, quod Princeps tollere non poteſt, adeò ut ſupplicans infamis efficiatur [illegible] & in omnium litis æſtimationem adverſario ſuo pro non condemnetur, [illegible] C. [illegible] reſpondere non poſſe.

2 Interdum tamen lite pendente ſupplicatio permittitur, nempe ut acta exhibeantur, lis terminetur ſeu ſententia feratur, [illegible] vel denique ut alius aſſocietur Judex, Novel. [illegible] Quin etiam minoribus paſſim licet Principi ſupplicare à re judicata per reſtitutionem in integrum, permittiturque ut à ſententia inferioris judicis à qua non eſt appellatum gravatus appellet. Rebuff. [illegible] Cæterum non tam adverſus jam judicatam ſupplicare decetur (quod hic

tandem prohibetur) quàm contra omiſſionem appellationis ſuam non interpoſuit, ut adhuc ad eam admittatur, non obſtante lapſu temporis, quod in minoribus admittit Prætor in l. 7. § [illegible] De minorib. & in aliis indiſtinctè contra ſententiam quam per viam reſtitutionis appellantes recipiunt, quamvis decem anni à tempore latæ ſententiæ præterierint, ut tradit [illegible] de reſtitut.

TITULUS XXII.

Si contra Jus vel Utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid poſtulatum vel impetratum.

1. *Reſcripta quibus modis & cauſis vitioſa ſint.*
2. *Quid ſi per mendacium fuerint impetrata?*
3. *Quid ſi ea quæ diſſimulat Princeps erat reſcriptum impetrare?*
4. *Quis veritatem aut falſitatem reſcripti probet?*

Diximus ſuperiori reſcriptorum impetrationem; nunc de materia videndum. Verùm quòd dicatur, preces vel reſcripta impetrari, accipiendum eſt, non ſolùm de eorum impetratione, ſed etiam de executione. * Nec enim ſatis eſt, à Principe impetratum eſſe reſcriptum, cum plerumque iniqua reſcripta vel ob petentium importunitatem vel ob falſas eorum ſuggeſtiones impetrentur, ſed neceſſarium eſt, reſcriptum à Principe datum Judici offerre, qui non aliter, quàm citatis iis, quorum intereſt, & cum diligenti cauſæ cognitione executionem reſcripti decernet, l. 4. h. t. In cauſæ autem cognitione ſuæ Judicis partes ſunt primum, ut ea reſcripta rejiciat, quæ vel utilitati publicæ, vel juri generali repugnant, l. [illegible] Sed hoc poſtremum in iis ſolum reſcriptis obtinet, quibus in quæſtionem alicui tertio infertur, ſecus in iis, quibus quis non læditur, aut parum læditur, l. [illegible] De precibus imp. offer. Itaque Judex, ſive cingulum habeat, ſive aliter judicans, pati non debet, ut in quocunque judicio proferatur, quod contra jus eſt impetratum, ſed cuſtodire oportet leges & ſecundum eas proferre ſententias, Novell. [illegible] * Et, ſi in narratione mendacium reperiatur, pro tenore veritatis cognoſcere, ſententiamque ferre, non ſecundum ea, quæ in precibus & reſcripto ad eas facto continentur, l. [illegible] Nec movere debet Judicem, quòd preces ſint confirmatæ Principis reſcripto, cum reſcriptum ita demum valeat, ſi preces veritate nitantur, l. [illegible] Abeſt enim tantum abeſt ut valeat quod per mendacium impetratum fuerit, ſive obreptum Principi ſit, expreſſo ſcilicet mendacio, ſive ſubreptum, id eſt tacitâ veritate, ut etiam non ſolùm reſcripti fructu impetrans carere debeat, ſed puniri pœnâ falſi ſi grave ſit mendacium, l. [illegible] * At ſi leve ſit, quo etiam tacito, non eſſet minus difficilem fecerit Principem idem reſcribere, aliud eſt, quia non poteſt videri dolo malo fuiſſe interitus, nec animo decipiendi Principem, qui tale mendacium expreſſit. Sicut nec is, qui non omnia expreſſit, quæ exprimere potuerant, ſi non conſtiterit quæ tacuerit ea eſſe, quæ expreſſa potuiſſent Principem à concedendo reſcripto prorſus revocare, vel eum reddere difficiliorem, l. [illegible] Ubi non alicui minus valet Judicis datio, quòd in precibus, ad quas reſcribens Princeps Judicem dedit, ſubreptitiè quædam omiſſa proponantur. Quanquam Jure Pontificio tam Judicis datio ob tantum caſu teneat, cum quis per ſimplicitatem & ignorantiam non malitioſè ſubrepſit, vel obrepſit, & eam veritatem tacuit, quæ ſi fuiſſet expreſſa, aut eam falſitatem expreſſit, quæ ſi fuiſſet omiſſa, nihilominus Judex datus fuiſſet, in eo tamen puniatur, quòd non juxta reſcripti tenorem, ſed ſecundùm juris ordinem Judex in cauſa procedere debeat, c. ſuper literis 20. x. De reſcript. Inquirat igitur diligenter Judex de veritate & falſitate precum, ac, ſi earum aliquam falſitatem invenerit, decem librarum auri mulctâ puniatur, l. 5. h. t. * Poſtremò obſervandum eſt illud, quòd impetrans reſcriptum, non tenetur coram Judice probare veritatem narrationis, ſed is, qui impugnare vult, falſitatem probare debet, quia præſumitur pro impetrante, & reſcripto, quòd in eo contenta ſint vera. Conſtantin. in d. l. 5. h. t.

TITULUS XXIII.

De diverſis Reſcriptis & Pragmaticis Sanctionibus.

1. *Reſcripta varij generis ſunt.*
2. *Alia ſunt juſtitiæ. Alia gratiæ.*
3. *Quid hic obſervandum, & quæ differentia inter hæc reſcripta.*
4. *An reſcr. in perpetuum habeant vigorem.*
5. *Reſcripta gratiæ perpetua, juſtitiæ annalia.*
6. *Reſcripta gratiæ vim habent à tempore dato, juſtitiæ non item.*
7. *Conditiones omnibus reſcriptis.*
8. *Forma reſcriptorum quæ?*
9. *Pragmaticæ & Authenticæ ſibi ſimiles, non item ...*
10. *Quæ ſit forma pragmaticarum ſanctionum ac poſſeſſionum.*
11. *Reſcripta Principis iniqua ſunt, quid ſtatuere judicem oportet.*

Reſcri-

H[illegible] alia enim ius faciunt, alia non faciunt, alia [illegible] ſcriptiones ad libellum breves, aliæ Epiſtolæ, aliæ [illegible]

[illegible]

[illegible] quod qui reſcriptum gratiæ impetrat, cavet ne in [illegible]

[illegible] gnoſcere de Principali judicio in hoc caſu non opor[illegible]

[illegible]

[illegible] tur pro uno vel ab uno, vel pro certa re, non [illegible]

[illegible] rata faciunt, ut est c. 25. [illegible]

[illegible]

TITULUS XXIV.

De Statuis & Imaginibus.

TITULUS XXV.

De his, qui ad statuas confugiunt.

[illegible]

TITULUS XXVI.

De Officio Præfecti Prætoriorum Orientis & Illyrici.

[illegible]

[illegible]

TITULUS XXVII.

De officio Praefecti Praetorio Africae, & de omni eorum Dioeceſis ſtatu.

[illegible]

[illegible] provincialibus, ac præſertim iis quæ tribunal [illegible]

[illegible]

TITULUS XXVIII.

De officio Præfecti Urbis

1 Præfecti Urbis officium, [illegible]
2 [illegible]

[illegible]

3. Ius relegandi & deportandi in inſulam deſignatam.
4. De quibus judicavit [illegible].
5. [illegible] plebem & Senatum, ſed hos non aliter, quam [illegible].
6. De [illegible] qui Præfecto Urbis [illegible].

1 Sicut autem Præfecti Prætorio foris & militiæ, ſic domi in Urbe primo ab Imperatore hoc Præfectus Urbi Rempublicam adminiſtrabat, [illegible] ordinis [illegible], omniumque primus [illegible] de [illegible] ut cum dignitate [illegible] Magiſtratibus clarior haberetur [illegible]. Cum tamen Regum tempore [illegible] Magiſtratibus curam gereret [illegible], [illegible] poteſtas [illegible].

2 Sed Auguſtus, & qui eum ſecuti ſunt Imperatores, hunc Præfectum ad tantam evexerunt dignitatem, ut eum perpetuum eſſe voluerint, & [illegible] Præfecti Prætorio, [illegible] & per conſequens poteſtatem omnem [illegible] non tantum ea, quæ intra [illegible] ſed etiam quæ extra, [illegible] De [illegible] Præfectum haberet [illegible].

3 De [illegible] relegandi, deportandique in Inſulam à Principe deſignatam, [illegible] cum [illegible] hanc curam [illegible]. At cum [illegible] Præfectus [illegible] quia [illegible] non habebat [illegible] Romano agro & [illegible] ad centeſimum milliarium ab Urbe, [illegible].

4 [illegible] Præfectum Urbi, [illegible]. Unde [illegible] & [illegible] ſub Præfecto [illegible] erat, & [illegible] Magiſtratu, id eſt Præfecto annonæ, [illegible].

5 Inſuper omnia [illegible] Conſtantinopolitana [illegible], Præfecti urbis moderamini [illegible] populares, [illegible] quos ſi contigerat ſeditioni eſſe [illegible], & extra territorium profugos factos, [illegible] provinciæ [illegible] Urbis [illegible] ſtatuere poterat, [illegible]. Sed neque in cives tantum plebeios, [illegible] & Senatores juriſdictionem [illegible]. Quo pertinet, quod Caſſiodorus ait lib. 6. epiſt. 4. *Grande quidem eſt procerum eſſe ſed multò grandius de proceribus judicare.* De quibus tamen non aliter judicare poterat, quam [illegible] quinquevirali, ut [illegible] auctor [illegible] cap. [illegible] & ſeq. [illegible] eique deferebantur, ut Strabo auctor eſt.

Totius itaque Reipublicæ curam habebat hic Præfectus, [illegible] procurabat, 6 [illegible] & [illegible] erant [illegible] ſtationarii, [illegible] primicerius, de quo [illegible] Theodoſius [illegible] curam [illegible] Caſſiodorus, lib. [illegible] [illegible], vel [illegible], ut locum is, qui [illegible] obtineret.

[illegible] Magiſtratum habemus quem huic comparemus, ſed quæ [illegible] loco huic Præfecto deferuntur, ea [illegible].

TITULUS XXIX.

De officio Magiſtri militum.

1. Magiſtri militum [illegible], dignitas.
2. [illegible].

1 Præfectis Prætorium & Urbis rectè ſubjicitur Magiſter militum, quorum [illegible] eſt dignitas & poteſtas, [illegible]. Sub Imperatoribus quidem poteſtas [illegible] Præfectos Prætorio [illegible]. Sed [illegible] Magiſtros militum [illegible] Zenone [illegible], & [illegible], ad [illegible] Imperator, [illegible].

2 Deinde [illegible] hoc Magiſtri militum poteſtas, [illegible] fuerat. [illegible] Imperatoribus [illegible] Præfectum, [illegible] Magiſtros [illegible] Magiſtri militum [illegible] per Orientem dicti ſunt ab Anaſtaſio [illegible] Juſtiniano ſunt Præfecti per Armeniam & Pontum Polemoniacum, & [illegible] Armeniæ [illegible], *l. fin.* & de Præſidibus Armeniæ eſt ejuſdem [illegible] & alii Magiſtri Equitum, [illegible] Polybium, lib. [illegible] Equites & [illegible], alii peditum, [illegible] militum.

Horum officium fuit in Comitatu Principis curam exercitus habere, & mere militares cognoſcere, ſive cauſa eſſet civilis ſive criminalis [illegible]. Non ſolum in milites [illegible], ſed & in eorum Duces, in Comites ſeu Judices militares ſingularum Provinciarum imperium habebant [illegible]. Item ſuos apparitores, dummodo eſſent intra ſtatutum numerum [illegible], dum quod jam, eadem in apparitores, & in omnibus cauſis ſupernumerarii habere habentur Judicibus [illegible]. Denique ad officium Magiſtri militum pertinet curare, ne milites de locis, in quibus conſtituti, ad alia loca ſine ſpeciali Principis juſſu transferantur, ne eorum capendæ in locis in quibus conſiſtunt, minuantur, [illegible].

TITULUS XXX.
De officio Quæſtoris.

1. *Quæſtorum origo.*
2. *Et numerus.*
3. *Juſtinianus duos Quæſtores creavit.*
4. *Quæ eorum dignitas & munus.*
5. *Tertium deinde Quæſtorem conſtituit Juſtinianus.*

Inter illuſtres Magiſtratus, de quibus hactenus, recenſetur & Quæſtor: hic enim ex parvis initiis in ſummum dignitatis faſtigium [illegible], ut inter Illuſtres cenſeri meruerit. Nec mirum, cum ſemper Principibus gratus eſſe ſoleat, qui publicæ pecuniæ (quæ fiſcus nervus eſt) curam gerit, ærarium auget, accepta & expenſa [illegible] conficit.

2 Origo Quæſtoribus creandis antiquiſſima eſt, & pene ante omnes Magiſtratus. Nam & Romulum cæteroſque Reges Quæſtoribus uſos fuiſſe [illegible]. Duos autem ærario præpoſitos fuiſſe conſtat Tullo Hoſtilio tempore, quos ipſe non ſua voce ſed populi ſuffragio crearet. *Pomponius l. 2. ff. de origine juris.*

3 Lauctis deinde Regibus, aucto peculio publico, & accedentibus provinciarum vectigalibus, additi ſunt ad [illegible] Quæſtores, [illegible] qui in Urbe & in Provinciis pecuniam colligerent, collectam in Sacro ærario ſervarent, [illegible] conſcriberent tam acceptarum quam expenſarum pecuniarum [illegible]. [illegible] qui [illegible], nulli a populo Romano [illegible] pecuniariæ [illegible] & prædam [illegible] bus in rationes publicas referendas [illegible] facere apud [illegible] & Quæſtores [illegible] per [illegible], qui [illegible] Romanis [illegible] Conſulibus le-[illegible] in omni [illegible] conſilia [illegible].

Juſtinianus Imp. more antiquo duos creavit Quæſtorum Magiſtratus. Unum, qui perpetuò circa latus Principis eſſet, diceretúrque Sacri Palatij Quæſtor. Alterum, qui exercitus præeſſet, quem Quæſtorem exercitus vocat, cui incumbat annonas per caſtra diſtribuere. Cæterum quoque auditorium eidem habere conceſſit, [illegible] provincias Cypri, Myſiæ, Scythiæ, Cariæ & Cycladum, ut [illegible] ſententiis [illegible] ad eum appellarent: ſed quia ſæpe contingebat hunc Quæſtorem abeſſe, habuit Vicarium in urbe, *Novel.* [illegible] qua derogat Novellæ [illegible] quoad appellationes [illegible], ut illæ apud eundem introducantur ex Myſia & Scythia provinciis, ex cæteris in urbem inducantur Conſtantinopolitanam, apud Vicarium qui adhibitus Quæſtore Sacri Palatij.

4 Hic autem Sacri Palatij Quæſtor proprio Quæſturæ munere non fungebatur, ſed totum [illegible] curam & adminiſtrationem gerebat: hoc eſt codices, in quibus deſcriptæ erant officia dignitates, adminiſtrationeſque tam civilium quam militarium judicum adſervabat: libros, epiſtolas, orationes Principum legendas [illegible], [illegible] precibus Principi oblatis reſpondebat, reſponſa principis ſubnotabat, leges dictabat *l. ult. De diverſ. reſcript.* [illegible] eandem appellationum [illegible] cum Præfecto prætorio judicabat, quæ [illegible] non tam augufto [illegible] quam præſente ipſo Principi [illegible], *Novel.* [illegible]. Omnem denique pænè ac juſtitiæ poteſtatem in manu habebat: [illegible] vocum [illegible], æqui & legum cuſtodem [illegible] in [illegible].

Præter hos duos Quæſtores [illegible] tempore 5 Juſtinianus alium in urbe Conſtantinopolitana conſtituit, ad vagos homines peregrinos & inertes inquirendos, & qui poſt [illegible] deinde criminaliter [illegible], de [illegible] exactionibus executionem & [illegible] requirendi [illegible], *Novel.* 80. Huius autem officij exercendi cauſa habuit [illegible] officiales ſeu apparitores quemadmodum [illegible] Magiſtratus. Habuit & Quæſtor Sacri Palatij, qui [illegible], præſidium [illegible] commiſſorum, ut videre eſt in *Novel.* 35. & *l.* 13. & *ſeqq. C. De proximis ſacr. ſcrin.*

TITULUS XXXI.
De Officio Magiſtri officiorum.

1. *Magiſter officiorum qui dicatur, & quot olim fuerint.*
2. *Quod eorum officium.*
3. *Ad primarium [illegible] & [illegible] officiorum [illegible] dem.*
4. *Quot [illegible] quid.*

Sequitur alius illuſtris Magiſtratus, Magiſter officiorum, qui non niſi à Principibus creabantur.

[illegible]

TITULUS XXXII.
De officio Comitis Sacrarum Largitionum

[illegible]

TITULUS XXXIII.
De officio Comitis rerum privatarum

[illegible]

theſauro invento aliquem deſert, audiat. Ut tamen admittant alios deferentes rem vel hominem, ad fiſcum pertinentem, detineri ab aliquo, quo caſu nunciator ſub fidejuſſore ad ſummam [illegible] lib. auri dato, caveat ſe rem executurum & probaturum. Et ut ne ante ſententiam ex ſcripto bonum ſigna rebus delatis imprimantur, vel aliud quicquam innovetur, *l. 1. & 2.* cui conſentit *l. 7. C. De delator. lib. 10.* quâ reciſa eſt illa delatorum cautio olim permiſſa in *l. 1. ff. De jure fiſc.* Plura apud Guid. Pancir. in *Not. Rom. Imp.*

TITULUS XXXIV.

De officio Comitis Sacri patrimonij.

1. *Hic Comes quis fuerit, unde appareat & quid egerit.*

1 IN quibuſdam Codicibus hic Titulus omittitur in aliis [illegible] atque etiam Haloandrina editione, inſcribitur *De officio Comitis ſacri ſtabuli.* Sed Jacobus Cujacius legit *De officio Comitis ſacri patrimonij.* Quovis modo legas, Comitem hunc fuiſſe intelligo velut procuratorem divinæ domus, Imperatorio auctore, qui Auguſti patrimonium curabat, poſſeſſiones mediatimque procurabat, epulas ſolicitus ordinatione diſponebat, omnia ſarta tectaque ſervabat, denique in omnes regiæ domus famulos & miniſtros imperium habebat, itemque in rationales, qui exigunt canonem emphyteuticarium, *l. 1. & 2. h. t.* quod munus in aula hodie aliqua ex parte repræſentat Mareſchalcus. Meminit hujus Caſſiodorus ad Johannem Comitem patrimonij, *lib. 6. Var. 9.*

TITULUS XXXV.

De officio Proconſulis & Legati.

1 *Inter Spectabiles Magiſtratus primus Proconſul.*
2 *Diſtinctio Provinciarum in Prætorias, & Conſulares.*
3 *Cur Juſtinianus provincias proconſulibus aſſeruit.*
4 *Quæ poteſtate & dignitate Proconſules inſtruantur.*
5 *Quibus inſignibus utantur.*
6 *De adventu ſuo edictum proponebant; quo deinde abrogatum.*
7 *Quale jus eorum in ingreſſu provinciæ [illegible].*
8 *Proconſul conſultationem demandare poteſt Legato.*
9 *Quæ ex officio mandato juriſdictionis Legati.*
10 *Quo tempore [illegible] Proconſul [illegible].*

1 HActenus Magiſtratus illuſtres: ſequuntur Spectabiles, inter quos primus locus datur Proconſuli, cui more majorum adjungitur Legatus. Sed antequam de utriuſque officio dicam, ſciendum eſt, Romanos, cum arma extra Italiam ſunt protulerunt, regna vicina in ditionem ſuam tranſtuliſſe, & in formam provinciæ redegiſſe, hoc eſt, per Magiſtratus ex Urbe miſſos adminiſtraſſe & gubernaſſe. Et initio quidem Magiſtratus, qui à Senatu mittebantur, Prætores dicti ſunt, de quibus infrà.

Succeſſu temporis viſum fuit utilius, ut qui Romæ Conſulatum aut Præturam geſſiſſent, hi anno ſequenti in Provincias procul Roma cum imperio mitterentur, unde dicti Proconſules & Provinciæ Conſulares. Poſtea Octavianus Cæſar rerum potitus, & orbis arbiter factus, majores & limitaneas Provincias eaſque ferociores & potentiores, ſibi reſervavit, quaſi militari, ſive exercitu & jure regendas, & alias infirmiores reliquit populo Romano, more majorum gubernandas. Atque hinc alia Provinciarum diſtinctio nata eſt, & quædam Senatus, quædam Cæſaris nuncupatæ. Quas Provincias Senatus adminiſtrabat, non, ut olim, vel Proconſules vel Proprætores, ſed tantum Proconſules dicebantur, qui verò Cæſaris, Prætores nominati ſunt, *Strabo lib. 3. & 17. Dion lib. 53.*

Juſtinianus deinde Provincias, quas antè gubernabant Præſides, Conſulares effecit Prætorias & Proconſulares. Hoc ideo, quia aliquas earum Provinciarum ampliavit. Deinde civili poteſtati adjungendam putavit militarem; quod [illegible]que Reipublicæ utilius ſit, utramque poteſtatem penes unum eundemque Magiſtratum eſſe, tum ad auctoritatem & reverentiam ejus conſervandam, tum ad contentiones periculoſiſſimas, quæ inter diverſos ejuſdem gradus Magiſtratus in eadem Provincia oriri ſolebant, tollendas, *Novel. 20. 23. 24. 27. 28. 29. 30. 31.* 3 * Magna itaque fuit Juſtiniani tempore Proconſulum dignitas & auctoritas, ut ex dictis Novellis apparet. Sed poſt reditum eſt ad jus antiquum, & Proconſules tandem facti ſunt ſpectabiles, vicarij Conſulum in provinciam ſibi commiſſam. Nam imperium reſidebat penes Conſules, adminiſtratio vero & executio committebatur Proconſulibus. Quo ſiebat, ut Conſule in Provinciam, cui Proconſul præeſſet, veniente, Proconſul adminiſtrationem & imperium deponeret, *l. ult. ff. h. t.* 4

Quandoque tamen Proconſules, quibus à Senatu conſularis dignitas attributa fuerat, eodem honore habebantur, quo ipſi Conſules, atque eorum inſtar inſignibus conſularibus, utroque ſcilicet faſcibus & lictoribus duodecim utebantur. At vero qui proconſulari dignitate nudi in Provincias ibant, hi in minori erant dignitate & ſex tantum faſces ac ſecurim jus habebant: atque ita conciliandi ſunt diverſi auctores quorum alij Proconſulibus XII. faſ-

ces,

tur, alij ſex menſium tribuunt, [illegible] *Proconſulis. ff.* § 1. Illis porrò ſingulis [illegible] ſex [illegible] vehiculo [illegible], & cæteris [illegible] poterat Proconſul [illegible] etiam ante Provinciam ingreſſum plenaria poteſtate & juriſdictione [illegible] non utebatur, donec perveniſſet in Provinciam ſibi decretam, [illegible] *ff.* [illegible]

6 Quam tamen priuſquam ingrederetur, de adventu ſuo præmonebat Edictum unum ad provinciales, continens commendationem [illegible] & excuſationem, ne ei occurrant, [illegible] ad deceſſorem, ſignificans, qua die eſſet fines ingreſſurus, [illegible] § 4. *ff. h. t.* Verùm Juſtinianus vetuit talia Edicta præmitti in Provinciam, ſed ut [illegible] antequam ingrederetur Proconſul ſeu Præſes, [illegible] ad deceſſorem ſuum ſcriberet, ut ſibi [illegible] mitteret, qui [illegible] eſſe Magiſtratum, *Novel.* [illegible]

7 Eaque etiam Juſtinianus tam à Proconſule, quàm alio Magiſtratu provinciali, ut in ingreſſu præſtet juramentum, videlicet de Catholica religione, de obſequio Principis, [illegible] de pecunia non [illegible] neque [illegible] habenda, [illegible] procuranda, & defendendis [illegible], [illegible] controverſias ex æquitate dirimendis, de vindicandis flagitiis, [illegible] publica diſciplina, deque miniſtris optimis aſſumendis, *Novel. 8.* [illegible] *Novel.* [illegible]

8 Præſtito hoc juramento Proconſul Provinciam ingrediens, hoſpitio receptus juriſdictionem, non [illegible] contentioſam, verùm etiam voluntariam, Legato ſuo mandat, ut [illegible] quoque apud eum poſſit, [illegible] *ff. De manumiſſ.* [illegible] Nec advertamus Marcianus, dum ſcribit, apud Legatum Proconſulis neminem manumittere poſſe, quia ſcilicet Legatus non habeat juriſdictionem talem, nec adoptare, quia apud eum non [illegible] actio, [illegible] § 1. *ff. h. t.* [illegible] de eo caſu, quo Legatus provinciam non eſt ingreſſus, vel needum ei juriſdictio eſt demandata, quam mandare vel non mandare in arbitrio eſt Proconſulis, [illegible] § 1. *ff. h. t.*

9 Sed juriſdictione Legato demandatâ, [illegible] ſuſcipit, [illegible] & tutelas [illegible] habet, tutores dat, de ſuſpectis cognoſcit, [illegible] jubet. [illegible] *ff.* [illegible] Poteſt etiam ex mandata juriſdictione Principio [illegible] cognoſcere, [illegible] tamen [illegible] ſententia eſt Proconſul [illegible] poteſt, [illegible] quem ipſum de levibus etiam criminibus pronuntiare neceſſe eſt, & ſubditos [illegible] coercere [illegible] *ff. De* [illegible] Quod [illegible] caſtigationem non habere ipſum Legatum, [illegible] *ff. h. t.* [illegible] nec apud eum aliquis ex cauſa [illegible] crimine accuſari poſſit, [illegible] *ff. h. t.* Quod verò poſſit [illegible] apud eum accuſari, ad Severi Antoni Conſtitutionem ſingulariter introductum eſt, ut numerum populos quem eximiè conſideratur [illegible] § [illegible] *ff. De offic.* [illegible]

10 Hinc ſtatuit Juſtinianus Legatum Proconſulis poſſe omnia agere, quæ ipſe Proconſul poteſt, citra tamen [illegible], nec [illegible], *Novel.* [illegible] § 1. Non enim Proconſuli id conceſſum erat [illegible] imperium poſt Principem habebat [illegible], ita ut nihil eſſet in provincia quod per ipſum non expediretur, quod patet [illegible] *ff. h. t.* [illegible]

TITULUS XXXVI.

De Officio Comitis Orientis.

1. *Sub tota* [illegible] *Comite* [illegible] *fuerunt provinciæ.*
2. *Duo* [illegible] *eidem commiſſa à Juſtiniano.*
3. *Alytarchas* [illegible] *cum Comite Orientis.*

Dictum ſuit ſuprà, Præfecto Prætorio commiſſos fuiſſe aliquos orbis tractus, qui plures Diœceſes ſeu Provincias complectebantur, ſingulas habuiſſe ſuos Rectores, ſeu Comites, [illegible] adminiſtrarentur, quandoque una integra Diœceſis, quæ plures Provincias complectebantur, [illegible] commiſſa quod etiam apparet ex [illegible] *h. t.* 1

Nam Comiti Orientis cura commiſſa fuit Provinciæ quindecim, quæ ſic recenſentur in Notitia Romani Imperii, Paleſtina, Phœnice, Syria, Cyprus, Cilicia, Paleſtina ſecunda, Paleſtina ſalutaris, Phœnice Libani, Euphratenſis, Syria ſalutaris, Oſrhoëna, Meſopotamia, Cilicia ſecunda, Iſauria, Arabia. Erat autem ei adjunctus Rector provinciæ, ut dicta Conſtitutio oſtendit.

Sed Juſtinianus noviſſimè ex duobus Magiſtratibus unum fecit, qui vocatur Spectabilis Comes Orientis, atque ejus dignitatem multò auguſtiorem reddidit, quam antea eſſet, quia præfecit eum unum primæ Syriæ & Cyrrheſticæ regioni, *Novel.* [illegible] 2

Conſtituit autem Leo Imperator in [illegible] *h. t.* 3 ut quæ dependat ſunt Alytarcham, & Syriarcham habere, in prima Syria tam per officium Comitis Orientis, quam Rectoris provinciæ Syriæ exigantur, atque [illegible] Alytarchiæ Comitis, Syriarchiæ [illegible] & [illegible] honores etiam ſuâ ſponte ſuſcipiant. Fuit Alytarcha, Sacerdos Antiochiæ in Syria, ſic dictus, quod ludis, qui fiunt in honorem Deorum [illegible] ad eſt Magiſtro [illegible] præſit, & Olympiaco certamini ordinet. Inde Sacerdotium ipſum Alytarchia dicitur. Cujac. [illegible] Salmaſius Sacerdotem I.C. [illegible] § 1. *ff.* [illegible]

ſcilicet Aſiarchiam, & Bithyniarcham, & Cappadocarcham, prout in Græco archetypo legitur, quæ Sacerdotia gentium eſſe dicit.

TITULUS XXXVII.
De officio Præfecti Auguſtalis.

1. *Cur Præfectus Auguſtalis dictus, & quæ ejus cura.*

4 INter Proconſules & Præſides annumerandus eſt Præfectus Auguſtalis, Præſes videlicet ab Auguſto in Provinciam Ægypti miſſus, cum poteſtate & imperio Proconſulari. Auguſtus enim, ut auctor eſt Cornelius Tacitus *lib.* [illegible] præcipuum quandam ejus Provinciæ curam habebat, prohibens, ne quis Illuſtris, niſi conceſſu Principis, ingrederetur Ægyptum: ob eam cauſam, quòd quicunque eam provinciam occupaſſet, facilè poſſet fame premere Italiam. Ideo dictus Præfectus Auguſtalis, vel Ægypti, quod ab Auguſto Ægypto præficeretur. Huic curæ incumbebat, à moderatoribus provinciarum tributa exigere, quorum ſolutionem recuſantes etiam manu militari & ope, coërceri poterant, *l.* [illegible] Item & ſub hujus Præfecti cura inſpectioneque Rectores & Moderatores provinciarum, ſic tamen ut eorum delicta tantùm examinare, & ſuper his ad Principem referre, non etiam ipſos Præſides removere vel punire poſſet, *l.* 2. *eod.*

TITULUS XXXVIII.
De officio Vicarii.

1. *Vicariorum poteſtas.*
2. *In rebus gravibus ad Principem referunt.*
3. *Juſtinian. vicarios ſuſtulit & ſubſtituit Comites.*
4. *Hodie in imperio ſubrogati ſunt vicarii, qui licet perpetui, poſſunt revocari.*

1 2 VIcarii Spectabiles ſunt, & propriam à Principe datam habent juriſdictionem, dum pro Præfecto Prætorio in [illegible] diœceſin aliquam, aliquot in ſe provincias continentem. Ideoque Præfecturæ prætorianæ poteſtatem referunt, & diſceptationis Principalis repræſentant reverentiam, [illegible], & habent [illegible] judicant [illegible], & non [illegible] locus [illegible] Comitibus [illegible] præferuntur, ut & [illegible] Comites Vicariis, *l.* [illegible]

2 In gravioribus & dubiis ad Principem referre poſſunt [illegible] Nam Princeps judicum relationes libenter audire [illegible] nec ideo [illegible] auctoritas [illegible] conſulta, [illegible] ſperantur.

3 * Juſtinianus [illegible] de in provinciis Romano imperio ſubjectis, Vicarios ſuſtulit, & in eorum locum ſubſtituit Comites, quorum nominando Præſides ad moderationem multo majorem, & diligentiam exactiorem excitavit. *Novel.* 8. [illegible] & 3. & *Novel.* 10. [illegible] Sed quoniam ſucceſſu temporis, etiam ipſi Comites & majores Magiſtratus munus ſuum per vicarios obire, ſibique eos ſubrogare conarentur, Juſtinianus id iterum alia Novella 134. fieri vetuit, præterquam in provinciis Oſdroena & Meſopotamia.

Hodie in imperio reperti ſunt Vicarii, ac in 4 multis provinciis conſtituti, de quibus multa tractat Baldus *conſ.* 318. *lib.* 1. Item in *l. ſolent* §. 1 *ff. de off. procon.* dicit poſſe Vicarium perpetuum revocari, & Paul. de Caſtro *conſ.* 20. *lib.* 2. comparat hunc vicarium præfecto prætorio, cujus poteſtas, licet ampliſſima, pendet tamen à commiſſione ei data.

TITULUS XXXIX.
De officio Prætoris.

1. *Prætor unde dictus, & quis Urbanus, quis Peregrinus.*
2. *Quot Prætores [illegible], quando, & ad quid.*
3. *Prætorum dignitas, auctoritas & poteſtas in judicando.*
4. *Quæ ſub Principibus poteſtas data Prætoribus.*

EXpoſitis Magiſtratibus Illuſtribus, nec non etiam 1 Spectabilibus, qui medium locum tenent inter Illuſtres & Clariſſimos, nunc dicemus de Clariſſimis, quales ſunt in urbe Prætores, & in Provinciis Rectores ſeu præſides. Prætorum nomen, quod à Præeundo tractum eſt, etiam Conſules olim, auctore Livio, comprehendere ſolebat: poſt deinde cùm Conſules bellis finitimis avocarentur, neque eſſet, qui in civitate jus reddere poſſet, factum eſt, ut Prætor crearetur, primum Urbanus, deinde Peregrinus. Ille inter cives tantùm ubi jus conſulare, hic inter peregrinos ſolos, vel inter cives & inter peregrinos Jus dicebat.

Mox [illegible] circa annum [illegible] creari cœ- 2 perunt, creſcentibus tam Provinciis, & ſic diſtendente Imperio: quales Prætor Sardiniæ, Prætor Siciliæ, Hiſpaniæ & Narbonenſis Provinciæ, quibus Cornelius Sylla quatuor poſt addidit *l.* 2. §. *capta deinde* [illegible] *ff. De orig. jur.* Pro neceſſitate quoque negotiorum, in civitate Romana accidentium, additi ſunt Prætores civiles ut pro neceſſitate [illegible] alii, cum poteſtate certarum rerum. Sed creati aliquando ſuffragiis & comitiis populi, interdum à conſulatoribus, interdum à Senatu, interdum ab Imperatoribus, prout Reipublicæ adminiſtratio & [illegible] hanc variationem induxit. Julius Cæſar duos peculiares cæteris decem [illegible] adjecit, ita ut eo imperante ſedecim Prætores ex-

[illegible] Divus Auguſtus [illegible] Prætoribus [illegible] Prætores [illegible] Divus Titus [illegible] Nerva Prætorem [illegible] Prætor [illegible] Prætorum [illegible] in urbe Jus [illegible] Senatus [illegible] Provincias [illegible]

3 [illegible] Conſulibus [illegible] Reipublicæ [illegible] Prætor [illegible] Prætores [illegible]

4 [illegible] Principes [illegible] Prætoribus [illegible]

[illegible] Conſilium verò criminalium, [illegible] urbis Præfecti [illegible]

[illegible] Prætorem eſt, [illegible]

TITULUS XL.

De officio Rectoris Provinciæ.

1 *Rector Provinciæ ſive Præſes quis dicatur.*
2 *[illegible] Præſes.*
3 *[illegible]*
4. *[illegible]*
5 *[illegible] Præſidis [illegible]*
6. *Præſidis [illegible] publice [illegible]*
7 *[illegible]*
8. *[illegible] Præſes [illegible] debeat.*
9 *An [illegible] debeat [illegible]?*
10. & 11 *[illegible] Præſes Provinciæ.*

ACtum eſt ſuprà de Proconſule, Comite Orientis, Præfecto Auguſtali, qui [illegible] Provinciarum Rectores [illegible] Provincias [illegible] Præſides, Correctores & Conſulares [illegible] Præſides [illegible] Provinciarum [illegible]

[illegible]

[illegible]

... fectiones, ſeu apparitoribus committere, ſed per ſe ... tur, aut officio ſuo fungatur negligentiùs, ne ... Judex ſe immiſceret, & veritatem ... [illegible]

[illegible] ... quod non habet nec etiam habere ... [illegible] ... quæ lege aliter ... [illegible]

[illegible] ... quoque veritatem ſequatur, quæ ... [illegible]

[illegible] ... pro quoque moleſtos & ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

aliunde notata, vel ſi actore probante reum abſol-

[illegible]

[illegible] probatae perpoſita, autem admittebat, aut

[illegible]

prætorium habet, habeat in palatio prætorium alio

[illegible]

TITULUS XLI.

Ut nulli [illegible] administratio sine permiſſu Principis permittatur

[illegible]

originem ducit, vel in qua domicilium habet.

[illegible]

præſumuntur, quam alienigenæ, *Mynſin.* Cent. 4.

[illegible]

TITULUS XLII.

De Officio Praefecti annonae.

1. Ad quem pertinet annonae inspectio.
2. Praefectus annonae quis [illegible] et quae habeat praefe[illegible]

Q[illegible] olim annonae inspectio ad curam Praefecti urbis pertineret, placuit postea Praefectum quoque annonae eligi [illegible] extra [illegible] [illegible]. [illegible]

[illegible]

TITULUS XLIII.

De officio Praefecti vigilum.

1. Ratio Tituli.
2. Praefecti vigilum dignitas & [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]

S[illegible]

[illegible] ad eum facere, cum non [illegible] [illegible] Praefecto urbis [illegible] [illegible] Praefectus vigilum [illegible] Praefecto [illegible] Principis [illegible]

[illegible] Praefectos [illegible] D. Augustus [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] Praefectus vigilum

[illegible]

TITULUS XLIV.

De officio Civilium Judicum.

1. *Judicum alii Civiles alii Militares.*
2. *Civiles Judices qui ſint & quod eorum officium.*
3. [illegible]
4. [illegible]

HActenus de ſingulis Magiſtratuum & Judicum [illegible]

[illegible]

TITULUS XLV.

De officio Militarium Judicum.

1. *Judices militares prohibentur ſe immiſcere cauſis paganorum.* [illegible]

MIlitares Judices ſunt, qui inter ſolos milites, vel inter milites reos & cives actores jus dicunt. [illegible]

[illegible]

rierum curam Decibus injungit; aliera Nono injungit, ut quemadmodum ſe militum numerus habeat, caſtrorum ac clauſurarum cura procedat, quotannis ſignificet.

4 Hunc Judices tam civiles, quam militares, ſi quid occurrat, ſtatum ac bonū publicū conſervationem & augmentum concernens, ad Principem tempeſtivè denuntiare tenentur. Item ſi negotium aliquod inuſitatum emergat, cum nemini novas deproperet edere formas, & opus ſit conſilio Principis, & nova lege, quæ tantum à Principe poteſt conſtitui, *l. ult. ſup. de legib.* In aliis vero minutis cauſis, aut quæ ſæpe contingunt, non eſt permiſſum Judicibus eas deferre ad Principem, cum illi juriſdictionem habeant, & poſſint ex legum præſcripto, ſine relatione ſtatim jus dicere, *Novel. 125. in pr.*

TITULUS XLVI.

De Officio Tribuni, & Comitis rei militaris.

1. *Comitum præpoſitione, dignitas & officium.*
2. *Tribuni militum officium.*

1 HIc Titulus apud alios non invenitur, ſed eum reſtituit Cujacius in Paratitlis, ubi notat Græcam conſtitutionem debuiſſe, quæ ratio facit, ut omiſſa Conſtitutione, omiſſus quoque videatur ipſe Titulus, cujus tamen rubricam ſic recte reſtituit. Miror quod Comites rei militaris poſtpoſuerit Tribunis cohortium, ex minore laterculo omiſſis, cùm in inſcriptione Tituli ſequentis Comites præponantur, & merito, cum inter ſpectabiles, aliosque viros, comitivâ dignitate honoratos, recenſeantur in Notitia Romani Imperii, & in *l. 3. C. De comit. rei mil. lib. 12. & ant. ubi in l. ult. § ult. C. De diverſ. off.* Superiores Comites, de quibus egimus, hic ſemper perſonam Principis ſequebantur & officia exercebant in aula, quin etiam eorum conſilio atque opera Principes utebantur, tam pacis, quam belli tempore, ut de Adriano refert Spartianus, qui Senatum in ordinem ſummo tranſtulit, & primus Comitatum habere cœpit ex amicis, qui inde Comites dicti. Quorum alij quidem ad regendas Provincias mittebantur, alij ad cuſtodiendos Imperij limites, qui Comites rei militaris hic vocantur, & in d. l. 3. Quo munere hodie funguntur Marchgravij ſeu Marchiones, ad Marcham ſeu limitaneum tractum tuendum deputati.

2 Illis longe inferiores erant Tribuni, inde dicti, quòd jura militibus tribuerent, quos & ſacramentis adigebant, & quæ eorum erant curabant, ut arma, veſtes, valetudinem, & ſimilia. Olim ſuffragio populi creati, poſtea à militibus. *Livius lib. 9. & 7.*

Deinde à Quæſtoribus, poſtquam eorum curæ commiſſa fuerant dignitatem & officia minorum laterculi, *l. 1. ſup. de offic. quæſtoris.*

TITULUS XLVII.

Ne rei militaris Comitibus, vel Tribunis lavacra præſtentur.

1. *A Provincialibus ne exigantur balneum privatum, vel adæratio.*
2. *Publicum omnibus patet. In fluminibus publicis ſe lavare turpe eſt.*

HIc Titulus eſt pars præcedentis, in quo demonſtratur una ex differentiis, quæ eſt inter 1 Judices militares ſuperioris ordinis, quales ſunt Magiſtri militum, & Comites equitum peditumque, & inferioris ordinis, ut ſunt Comites minores, & militum Tribuni: quod illis videlicet balnea à Provincialibus præſtentur, his nequaquam. Sed & adærationem, id eſt, balnei loco æſtimationem fieri, Impp. Honor. & Theod. hoc ſuo reſcripto vetant, *l. un. h. t.* Et idem in *l. 4. C. De metatis & epidemet. lib. 12.* generaliter prohibent, ne balneum privatum quiſquam à domino ædium poſtulet. * Dico, privatum, nam publicum omnibus patebat, ut qui prohiberetur ab eo poſſet etiam experiri actione injuriarum, *l. 2. § 9. ff. Ne quid in loco publ.* Publica publicis ſiebant expenſis, ut refert Plinius *lib. 10. epiſt. 34.* Nunc quoque dicata ſunt lavacra & balnea deputata, ad morbos & ſordes, ob laborem contractas, depellendas. Nam in fluminibus hujuſmodi lavationes, tanquam turpes & inhoneſtas more pecudum, uſi Cæſares ſuſtulerunt, *l. 11. C. De re mil. 12.* 2

TITULUS XLVIII.

De Officio diverſorum Judicum.

1. *Dignitas & reverentia majoribus judicibus debetur & æqualibus viris.*
2. *Meretrices ab eis aliquando ex officiis non extrahantur.*

JUdicibus omnibus, tam ſuperioribus, quàm inferioribus, quædam communia ſunt officia, quæ 1 ſub hoc Titulo proponuntur. Primum, ne Judices confundant invicem dignitatum gradus. Statutum proinde eſt, ut inferiores in ſuis relationibus & ſubſcriptionibus reverentiam præſtent Judicibus celſioribus, neque eos fratres appellent, vel pares faciant, *l. pen. h. t.*

Secundum Officium ad honoratos viros pertinet, ut illis Judices ingreſſum & ſeſſionem in ſecretario

[illegible]

2 [illegible]

TITULUS XLIX.

Ut omnes Judices, tam Civiles, quam Militares, post administrationem depoſitam, quinquaginta dies in civitatibus, vel certis locis permaneant.

1 *Magiſtratum depoſitum debere ſe exhibere populo per 50. dies.*
2 *Si ante aufugerit, quid juris?*

1 Eſt enim hoc commune omnium Judicum Provincialium, ut non ante administrationem deponant, quam [illegible]

2 Si verò, antequam compleantur quinquaginta dies, Judex aufugerit, a Provincialibus capi & [illegible]

TITULUS L.

De Officio ejus, qui vicem alicujus Judicis, vel Præſidis obtinet.

1 *Magiſtratum [illegible] quid ſit.*
2 *Differentia inter eos, quibus mandata eſt juriſdictio, & qui vicem Judicis obtinent.*

1 Et hoc quoque Titulus de quocunque Judice acceptandus eſt [illegible]

2 Itaque pro utilitate Reipublicæ receptum eſt, ut Judices [illegible]

Unde non [illegible]

TITULUS LI.

De Aſſeſſoribus & Domeſticis & Cancellariis Judicum.

1 *Qui ſint Aſſeſſores & quod eorum officium.*
2 *Aſſeſſores eſſe poſſunt.*
3 [illegible]
4 *In quibus cauſis Aſſeſſores [illegible]*
5 *In quibus [illegible] Magiſtratum.*

[illegible]

Judicum in varus hujus Tituli Constitution[illegible] Magistratus dare poſſint Aſſeſſores, [illegible] oporteat, judicarent, id Aſſeſſori, non Mag[illegible] adoptabat, ut Præfectus Prætorio, Præfe[illegible]

[illegible] Principem [illegible]

[illegible] Conſtitit quo[illegible] habebat enim Aſſeſſor ſuum ſigillum, quo [illegible]

[illegible]

9 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

10 [illegible]

[illegible]

TITULUS LII.

De Annonis & Capitatione administrantium, vel aſſeſſorum, aliorumve publicas ſollicitudines gerentium, vel eorum, qui aliquam conſecuti ſunt dignitatem.

1 [illegible]

O[illegible]

[illegible]

TITULUS LIII.

De Contractibus Judicum, vel eorum qui ſunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis, & ne adminiſtrationis tempore novas domos ædificent ſine ſanctione pragmatica.

1 [illegible]

2 [illegible]

3 *Sub qua pœna.*
4 *An ſe extendat prohibitio, ut non liceat Præſidi in alia Provincia emere.*
5 *Exceptiones quæ perpetuum officium gerunt.*

4 **H**ic Titulus, ut ſuperior, communis eſt Judicum ordinariorum & Aſſeſſorum, vel Domeſticorum, quo Juſtiniani Conſtitutione Judices Urbani diſtinguuntur à Provincialibus. Itaque in Urbanis ex pragmatica Principis & ſpeciali [illegible] commercij & ædificiorum faciendorum jus habent verum donationes omnimodo recuſare debent, quæ tamen ſi tempore adminiſtrationis factæ fuerint, reconvalescunt, ſi vel donator post depoſitam adminiſtrationem, factam donationem ſpecialiter in ſcriptis ratam habuerit, vel eam confirmaverit quinquennio ſilentio vel ejus hæredes eam donationem non improbaverint, aut revocaverint. Provinciales vero Judices nec ex reſcripto quidem Principis emere ab hominibus ejuſdem Provinciæ, Civitatis vel loci, per ſe, vel interpoſitam perſonam, vel ut conjugem aut amicum, quicquam poſſunt, præter ea, quæ victus quotidiani cauſa [illegible] ædificare, vel naves durante adminiſtratione extruere, multo minus donum vel munus accipere iis permiſſum eſt, etiamſi poſt depoſitam adminiſtrationem quinquennalis temporis prærogativa, aut donatoris vel venditoris ratihabitio vel ſilentium intervenerit, *l. [illegible]*

2 Sed quæ ratio prohibitionis? Eam in Verrina ſexta reddit Cicero: Quæ fuit cauſa inquit, cur tam diligenter nos in Provinciis ab emptione removerent? Hæc. Judicabant enim eſſe rapinam, non emptionem, cum venditori ſuo arbitratu vendere non liceret. In Provinciis intelligebant hominem, qui eſſet cum imperio & poteſtate, quod apud quemque eſſet emere velet, idque ei liceret, fore ut quod quiſque vellet, ſive eſſet venale, ſive non eſſet, quanti vellet auferret. Satius tamen fuiſſe videtur [illegible] qui in aliqua Provincia officium adminiſtrat, inde uxorem, vel ſibi domicilium habentem, uxorem ducere non poſſe, *l. [illegible] ff. De rit. nupt.* Ne vel aliter eripere magis, quam contenta parentum & incolumque liberum o duce [illegible]. Hanc tamen [illegible] *l. [illegible] C. Theod. [illegible] vel eſſ poſt quo deſcrib. [illegible]* Quibus omni præſcriptio quinquennij prohibetur.

3 Pœna itaque [illegible] Statis Magiſtratibus [illegible] eſt [illegible] in Provinciis [illegible], quæ major in [illegible] ſi [illegible] vel [illegible] quæ [illegible] habere Inſpectionem [illegible] qui tamen contra hanc Conſtitutionem delinquit, re emptâ vel donatâ privatur, & in quadruplum præterea condemnatur, *l. [illegible]* ubi res præterea non à fiſco diſtrahatur, quam jure emit, qui officij cauſa in provincia agit vel moratur, *l. [illegible] ff. De contrah. empt.* propter id quod in pretiis bonis eſſet ſuſpecto impeditum & concuſſionis.

4 Cum quæ emere & contrahere Præſes prohibeatur in Provincia quam regit, poſſit dubitari, an in alia recte contrahat, videtur. Verum eſt quod non: quia poteſt contingere, ut res, quam emit, ſit quidem in alia Provincia, ſed venditor ſit ejus imperio ſubjectus. Quod enim prohibet, aliquem in hac Provincia degentem, poſſidere bona in alia Provincia, eaque Præſidi huic vendere? atque eo pertinet *l. [illegible] ff. De his quæ ab adminiſtratoribus.*

5 Et hæc ita obtinent Jure Romano, ſecus moribus hodiernis, quibus Magiſtratus hæc perpetua, prout etiam illo jure Præſides officiales, qui perpetui erant, libere poterant contrahere, mutuum pecuniam dare, & negotium exercere, *l. [illegible] ff. De [illegible]* quia pœna præcedere [illegible] perdita [illegible]. Jaſon ad d. l. [illegible]. Eſchardum [illegible]

TITULUS LIV

De modo multarum, quæ à Judicibus infliguntur

1 *Multa unde dicta, ac quo differat à pœna?*
2 *Aſſes Magiſtr. ius multam papere, vel non.*
3 *Multa forſan ſparsim aut ſpes appar etiam.*
4 *De modo multarum.*
5 *Aliud quod ius multam poſſe, ſed multam gravem pœnam.*
6 *Quomodo multa decrevi ur in minoris poſſit.*
7. *Effectus multæ jam dictæ, hodie ex arbitrio Judicis pendet.*

Magiſtratus & Judices, de quibus hactenus egimus, jurisdictionem ſuam pœnarum coercitione, & multæ inflictione tueri ſolent: quæ in re ut modum obſervent hic Titulus habetur. Multa dicta, ut tradit Varro à [illegible] pœna in [illegible] Magiſtratu dicta, ut eam poſſe [illegible] Olim non in pecunia, ſed in bobus & ovibus erat [illegible] *Noct. Attic.* [illegible] in pecuniariam condemnationem [illegible] quolibet bove vel ove per legem Aterniam de hac re lata eſt conſtitutio multandi, quæ per [illegible] pecuniaria irrogatur [illegible] à Magiſtratibus. Unde J. C. tamen [illegible] & [illegible] hanc ſtatuunt differentiam, ut *l. [illegible] ff. [illegible]* quod nomen generale ſit omnis & [illegible] coercitionis, Multa ſpe-

ſpecialis peccati, cujus animadverſio hodiè pecuniaria eſt. Pœna autem non tantùm pecuniaria, verùm & capitis & exiſtimationis irrogari ſolet. Eſt que certa, utpote per legem expreſſa & declarata. Multa verò incerta pendens ex arbitrio ejus qui multam dicit. * Multam autem dicit Magiſtratus, 2 cui adminiſtratio data eſt, *d. l. 1.* & ſive cui publicè in civitate Romæ judicium eſt, *l. 1. §. 10. ff. de pœnis.* ut Præſidi & Præſidi Provinciæ ex ſpeciali Principis mandato. Aliis Magiſtratibus jus non eſt multæ dicendæ. Non quia juriſdictionem non habeant, ſed quia poteſtatem juris dicendi & adjudicandi ſententiam non habebant, quod magis imperii eſt quàm juriſdictionis. Hinc eſt, quòd Duumviri, Magiſtratus municipales & Procurator Cæſarum, licet juriſdictionem habeant, non tamen habent jus multæ indicendæ, *l. 3. h. t.* neque curator Reipublicæ ſeu cenſor rerum ad civitatem pertinentium, *l. 3. h. t.* neque defenſor civitatis hoc jus habet, *l. 4. eod. in prin.* Cum ſolum fuerit conceſſum Magiſtratibus Romanis qui præerant juri dicundo. Sed hæc diſtinctio Magiſtratuum hodiè confuſa eſt, nam & delegati & oppidorum minores Judices moleſtantes coercere, & multam indicere poſſunt, pro modo juriſdictionis cuique permiſſo, *arg. l. 2. ff. ne quis eum qui in jus vocat.*

3 Hoc jure non ſoli Principis ærario, vel operibus publicis, vel aliis neceſſitatibus civitatis multæ adjudicantur, *l. 5. h. t.* & nec extra modum & quantitatem determinatam à Principe licet multare. Gravisſima autem multa eſt quinquaginta librarum auri, ad quam uſque quidem viri Illuſtres Præfecti 4 Prætorio pervenire poſſunt, *l. 4. eod.* Moderatores Provinciarum non ultra ſummam duarum unciarum auri. Proconſules, Comitesque Orientis & Præfectus Auguſtalis ultra ſummam ſenarum unciarum auri. Spectabiles ultra tres uncias auri, multandi poteſtatem habent, *l. fin. h. t.* Et ſi prædictum modum exceſſerint, præter hoc, quod ipſo jure nulla ſit condemnatio, *l. 1. Quando provoc. non eſt neceſſ.* tenentur ipſi condemnato ad dupli reſtitutionem, & fiſco ad parem multam, quam indixerunt, *d. l. fin. §. 4.*

5 Præterea ne magis rem fiſci, quàm publicam facere videantur, non poſſunt multam in eandem perſonam pro eodem delicto niſi ſemel repetere uno anno, *d. l. fin. h. t.* Nec tamen ad hanc legis moderationem pertinent, qui in peculatu, aut maleficiis, aut concuſſionibus furtis, aliiſque flagitiis, quæ coercere ſeverius convenit, fuerunt deprehenſi, *d. l. §. 5.* Sed neque tamen remiſſa propter inopiam multa iterum exigi debet, *l. 6. in prin. ff. de off. Præſid.*

6 Nec debent eam imponere præcipiti perſuaſione, ſed causa cognita audita que parte, quò poſſit defenſiones ſuas opponere, neque pro arbitrio ſemel dictam multam variare vel remittere, niſi penitus condemnat hoc perſuaſerit, *d. l. fin. in fin. &. l. 6. in fin. ff. De off. Præſ.* Quod diverſum eſt in pœna, quæ pro ultimo erit mutari poterit, nec tantum abeſt ut propter remiſſionem condemnati remitti poſſit, quin potius in corporis pœnam convertatur, *l. 1. §. fin. ff. De pœnis.* Atque hæc pœna infamiam irrogat, *l. 63. ff. de furtis.* Cùm tamen multa & pecuniaria damnatio per ſe non infamet. *l. 6. h. t.* etſi alià ratione quàm crimenis applicetur, *l. 5. eod.* * Multæ effectus hic eſt, ut ſubditi, corrigantur 7 in officio contineantur, delicta puniantur, & qui boni naturâ non ſunt, ſaltem metu pœnarum probi efficiantur.

Hodie conſuetudine obtentum eſt, ut non obſervetur quantitas præſcripta in *d. l. fin.* ſed pro delicti & perſonarum qualitate, poſſit Judex imponere multam, ejuſque partem fiſco, alteram parti læſæ applicare, ac ſæpiùs unum eundemque multare, ſi contumacia & inobedientia alicui id exigat.

TITULUS LV.

De Defenſoribus civitatum.

1. 2. *Continuatio, & qui ſint Defenſores.*
3. *Qui eligendi, & electi a quo confirmandi.*
4. *Defenſorum temporalis adminiſtratio, & quomodo in ea ſe gerere debeant.*
5. *Ad quam uſque quantitatem judicare poſſint.*
6. *Acta ne aut plus ponat, quàm partes aſſeratur.*
7. *Quid Juris ſi quis plurimis actionibus agat, quarum ſingularum quantitas intra juriſdictionem Defenſoris ſit, conjunctæ vero omnium, excedant modum ejus juriſdictionis?*
8. *Defenſorum officium in cognitione criminum & custodiendis reorum.*
9. *Quos habeant adminiſtros.*
10. *Sine juſſu Principis non deponunt adminiſtrationem.*

HUcuſque dictum eſt de Magiſtratibus ſuperioribus, quibus Jus multandi, & gladii exercendi datum eſt, ac ſimul Provinciarum vel Aulæ cura commiſſa. Supereſt ut de Magiſtratibus minoribus, videl. municipalibus & oppidanis, quibus idem Jus legibus non eſt, tractemus. Sed quia in quibuſdam civitatibus Magiſtratus municipalis ſuos habet Defenſores, in nonnullis municipiis tantum ſunt Defenſores, & nulli Duumviri, vel Magiſtratus municipales, compilatores hunc Titulum de Defenſoribus civitatum præmiſerunt. 1

Defenſores hi ſimiles ſunt Tribunis plebis, qui olim in urbe fuerunt. & ideo Defenſores plebis dicuntur, item Defenſores locorum, Patroni, 2

[illegible] ... potentiorum opprimuntur, penchant juris in- [illegible]

[illegible]

... actor plus petens causa cadat, §. si quis agens. inst. [illegible]

[illegible]

... citra modum istius cognitioni definiri, non vero [illegible]

[illegible]

... rum & periculi sui nescium latronum infamem [illegible]

[illegible]

... menta, donationes & caetera monumenta, eoque [illegible]

l. pen. ſup. de epiſ. aud. At diſtrahendum pupillis Præſides uterer conſtituebant.

9 Denique, ut quæ à Defenſoribus decernuntur, commodè expleantur, adhibeant eis ex Provinciali officio Exceptorem ſeu Notarium & officiales duo, *Nov. 15. c. 3. §. ex Provinciali.* Quibus tamen officiales provinciæ Defenſoribus aſſiſtere, eiſque juvare debent, *d. c. 3. §. deinde.* Non poſſunt tamen habere Vicarios, neque à ſe neque à Præſide datos, *d. c. & c. 1. §. 1.* Quòd ſi verò egerint aliquid ſinistrè ſeu officiales adverſus defenſores, tunc Provinciæ Præſes ulciſci & caſtigare officiales poteſt, ſi hoc neglexerit, Defenſores rem ad Præfectum prætorio deferant, ut ipſe puniat, *d. Nov. c. 5.*

10 Cæterum ipſi Defenſores non ante præfinitum tempus hanc publicam ſolicitudinem evitare poſſunt, niſi gratia eis fiat à Principe, Præfecto prætorio inſinuata, *d. l. fin. & c.* aliòquin in crimen læſæ Majeſtatis eos incidere, ſtatutum eſt in *Novel. 15. c. 1. §. 1.* Cum igitur Defenſores eſſe deſinunt, nec interim eorum loco dari poſſe Vicarium, ideò alius defenſor mox eligendus erit ex deſcripto circulo, *d. Novel. 15. c. 1. §. 1.* Eſt enim deſcriptus circulus eorum, qui ex ordine ſubire debent hoc munus, atque ævum.

TITULUS LVI.

De Magiſtratibus municipalibus.

1. *Continuatio, Magiſtratus municipales antea Decuriones.*
2. *De eleƈtione eorum & confirmatione.*
3. *In quibus cauſis juriſdictionem habuerint.*
4. *Quomodo eam inſtituerent* [illegible] *Judicum ope.*
5. *Quam poteſtatem hodie habeant Magiſtratus municipales.*
6. *Ex quibus perſonis conſtet hodierni Magiſtratus.*
7. *Aſſumuntur Prætores & Præfecti* [illegible]

1 IN aliquibus civitatibus, præter Defenſores, de quibus egimus, noſtri ſunt Magiſtratus, *l. 30. C. De decurionibus.* Verum in plerique municipiis plures fuerunt Magiſtratus municipales diverſi, qui Curatores Reipublicæ, Decuriones, ſed præcipui erant Duumviri, ſimiles duobus Conſulibus populi Romani: quia quemadmodum Senatus Romæ duobus Conſulibus & pluribus Senatoribus conſtabat: ſic & ex quo rei exemplum Magiſtratus municipales ex duobus Duumviris & pluribus curialibus conſtituebantur, *Nov. 38.*

2 Aſſumebantur Duumviri ex ordine decurionum, ut Defenſores ex plebe, utique ex decreto Clericorum, & honoratorum poſſeſſorum ac Curialium creabantur, *l. 3. §. 2. ff. De decur.* Sed Leo Imperator voluit omnem Magiſtratuum creationem pendere ex arbitrio Principis in *Novel. 46. & ſeq.* Prius quam tamen crearentur, neceſſe erat eos ante tres menſes nominari, ut ſi quarum onus eorum juſta aliquo contra ſe habere videretur, alius in locum ſurrogaretur *l. 1. & 2.* nam electione ita facta & accedente confirmatione Præſidis, nunquè poterant munus impoſitum repudiare: fungebantur enim partibus præſidum in his, quæ ſunt juriſdictionis, non imperii.

3 Habebant itaque ordinariam juriſdictionem in minoribus cauſis; in majoribus non utique, niſi partium conſenſu juriſdictio eorum prorogaretur, *l. 28. ff. ad municip.* Habebant & judicandi executionem aliquam, quatenus poterant jubere pignora capi, *l. 29. §. penult. ff. Ad l. Aquil.* Item habebant modicam coercitionem in ſervos dumtaxat, non in liberos, *l. 12. ff. De juriſdict.* Magiſtrati criminoſos reos deprehendebant in carcerem, & mittebant ad Provinciæ Præſidem, *Novel. 15.* Jus item conſervandorum actorum habebant, *l. 2. & 3.* Præterea jus dandi tutores, vel curatores, ſi facultates pupilli vel adoleſcentis non excederent quingentos aureos, *l. 30. ſup. de Epiſc. aud.* In ſumma, ea, quæ juriſdictionis 4 ſunt hi Magiſtratus facere poterant: ea verò quæ magis imperii ſunt, facere nequaquam poterant, veluti in facinoroſos homines gladio animadvertere, in integrum reſtituere, jubere bona rei ſervandæ cauſa poſſideri, aut dotis vel legatorum ſervandorum cauſâ, *l. 26. ff. Ad municip.* Imò nec quibus juriſdictionem haberi poterat juberi pignora, nam ſi ea cauſa judicati juberet capi pignora, & reus apparitoribus reſiſteret, non habebat poteſtatem eum mulctandi, ſed implorabat ſuperioris Judicis operam, *l. 20. ff. ſi quis Jus dicen. non obtemp.* prout hodie faciunt Judices inferiores, ut merum poſſint juriſdictionem habere, & quod in eo extremum eſt, explicare.

5 Porrò hodierni Magiſtratus municipales ad tempus, vel in perpetuum Principis auctoritate conſtituti, ampliorem habent poteſtatem: nam non ſolum de cauſis civilibus ſed etiam criminalibus cognoſcunt, eaſque ſua ſententia decernunt: dant tutores, habent legis actionem, rem curant annonæ, ærarii publici, ſecuritatem, omnium denique quæ ad neceſſitatem, & utilitatem & tutelam faciunt civium ſpectant. Et in conventibus nonnullis ſuam impertiunt Magiſtratibus aſſiſtunt, & habent præfectum vigiliarum, præfecti operum publicorum & receptores pecuniæ publicæ. Et hæc ita obtinent in majoribus civitatibus.

6 In aliis verò minoribus municipiis duo præficiuntur, qui cæteros honore præcellunt, quos Burgimagiſtros vocamus, quaſi plebis deſenſores, quibus principum curæ rerum & pro diligentia certa- [illegible]

in incumbit, ac primò in senatu deliberant, de oneribus civitati imponendis, deque tributis Principi conferendis, aliisque negotiis, ad politiam pertinentibus. Constituuntur quoque superiores [illegible] ex lege [illegible] Scabini & Juratj dicti, qui in quibusdam locis jus habent meri imperij, in aliis solam jurisdictionem & causarum cognitionem, relatis iis principalibus [illegible], quæ regiam potestatem [illegible] provocationis [illegible].
7 At que hunc Magistratum municipalem ex nobiliorum ordine præesse, Principis [illegible] personam repræsentans, cujus officium [illegible] [illegible] habens, aliisque judicibus sui officij, & sententiis, quas illi protulerunt executioni mandandis, in eam rem habet officiales & apparitores, qui pignora ex bonis condemnatorum capiunt, eaque subhastatione subjiciunt. Habet & hic Prætor judicium criminale, nam reos criminum apprehendit, in vincula conjicit, eos accusat & ex damnatos persequitur. Cæterùm [illegible] loca & majores districtum habent præter hunc Prætorem, alium summum Præfectum, seu rectorem totius terræ [illegible] penes quem est gladij potestas in universos cives cura [illegible] publicæ, [illegible] & operum publicorum, annonæ, totius denique politiæ, & quietis populi. Et hæc est forma Magistratuum in civitatibus & municipijs harum regionum & aliarum vicinarum ac remotiorum.

non subeant, nec ab eo, nec à Præside quoquam constituebantur, sed à solo Principe, cum summo imperio, ut colligitur ex Strabone, lib. 17. Geographiæ.
In Constitutionibus Principum hoc saltem re- 2
perio, hunc Juridicum habuisse jurisdictionem, & Jus actionum constituendarum [illegible] ut apud eum possent [illegible] [illegible] habuisse enim legis actionem non vi jurisdictionis, sed potestate à lege data, ideòque apud eum adoptiones & emancipationes fieri poterant, l. 1. ff. [illegible] Permissum quoque illi ea exequi quæ imperij esse videbantur, & quæ nec Imperij, nec Jurisdictionis sunt, ut tutores dare ex constitutione Divi Marci, l. 1. ff. [illegible] [illegible] 30. sup. De Episc. aud. l. 6. § 1. ff. De tutel. Denique hunc Juridicum Alexandrus Severus Imp. teste Spartiano in ejus vita [illegible] ordinem [illegible] seu Senatorum, quasi fortè futuri non credidit, unius Præfecti tam potentem civitatem committere. Quo exemplo hodie Principes non solent soli [illegible] præcipuas civitates committere, sine consilio prudentum virorum, qui eis assideant.
Ex illo tempore coepit Magistratus municipali- 3
in Ægyptum, quæ tamen sub Augusto adhuc fuerant [illegible] [illegible] ex quibus & hic Juridicus Alexandriæ creabatur, & ex eodem ordine alij qui per Provinciam administrationes gerebant. Nam [illegible] [illegible] dominationis arcana, vetitis Senatoribus, Proconsulibus ac viris illustribus Ægyptum cum imperio ingredi, retinuisse refert Tacitus lib. 2. Annal. ne [illegible] urgeret [illegible] quisquam [illegible] [illegible] [illegible] ex capiendo. Ob hanc causam in Provinciæ formam redacta Ægyptus non fuit ab Augusto, nec in ea Senatores Magistratum gesserunt, quod etiam Tacitus lib. 12. Annal. significat: Nam Augustus apud equites, qui Ægypto præsiderent, lege agi, decretaque eorum perinde haberi jusserat, ac si Magistratus Romani constituissent.
Atque hanc potestatem decreta faciendi conce- 4
dendi hic Juridicus, & per [illegible] Præfectus Augustalis semper habuit & [illegible], prout etiam hodie habent [illegible] & Provinciarum Rectores quos Gubernatores vocant. Quin & populi & nationes, hanc potestatem retinent ex indulgentia sui Principis, sive ex permissione & auctoritate legis. Permittitur enim [illegible] populo & civitati, ut propter mores proprios statuta habeant, & nova condant [illegible] sua [illegible] tas, atque vigorem habeant legis, [illegible] [illegible] nam [illegible] ligant, et [illegible] de legib. dictum. Item valent ista decreta, modo non adversentur juri publico & legi superiori, quia inferiori a superiori non est approbata. Nec his repugnat quod omnes populi possint statuta facere, & nova decreta rogare, etiamsi sint contra

TITULUS LVII.

De officio Juridici Alexandriæ.

1 *Juridicus Alexandriæ unde dicatur?*
2 *Juridici officium, onus & dignitas [illegible] Jus [illegible] Imp.*
3 *Magistratus municipales quando eorum usus in Ægyptum [illegible] & quare?*
4 *Juridicus & Præfectus Augustalis decreta faciebant, prout nunc Gubernatores habent, & [illegible] populi statuta condunt.*
5 *[illegible] statuta [illegible] [illegible] modo non sint contraria juri communi.*
6 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] confirmatione.*
7 *An Magistratus [illegible] statuta condere? confirmanda à Principe vim legis habent.*
8. *An jus confirmandi possit à Magistratu municipali [illegible]*

1 ALexandriam Ægypti civitatem peculiarem habuisse Magistratum Præsidi similem, ostendit Constitutio hujus Tituli, qui appellatus est Juridicus, à jure dicendi officio, quod [illegible] [illegible] exercebat in ipsa civitate, cum reliquam Ægypti Provinciam gereret Præfectus Augustalis, hunc tamen

contra leges, ut omnes Interpretes *ad l. 9. ff. De juſtit. & jure.* Nam id quidem permiſſum eſt libero populo, aut etiam non libero, qui ſe ſubjecit poteſtati alterius, eo pacto ut ſibi liceret antiquas leges ſervare, aut novas condere ac commodum ſuis moribus, quæ quidem leges, licet ſint diverſæ à jure communi, quia tamen ei omnino non adverſantur, obſervari à ſubditis debent, *l. fin. C. de uſufr. l. 2. C. quæ ſit longa conſuet.* Sic etiam multi populi & nationes plures in poteſtatem ac ditionem Romanorum venerunt, ut ſuis legibus uterentur, quod ſalvis legibus dedere ſe docebant *Aul. Gell. lib. 16. Noct. Att. c. 13.* Ant. Vacca. & Coſtal. *ad d. l. 9.*

16 Paulatim etiam urbes & collegia, imo ſocietates mercatorum, quamvis non haberent juriſdictionem, ſtatuta condere cœperunt de rebus ad negotiationem illorum pertinentibus, accedente tamen confirmatione ſuperioris, & modo non adverſentur ipſius legibus. *Zaſius ad l. de quibus. ff. de legib.* & Sichardus *ad l. 7. C. de juriſd.*

17 Dubitatur, An etiam Judices poſſint ſtatuta condere? Et placet ſententia, majores Magiſtratus libere ſtatuere poſſe, cum perpetuam habeant juriſdictionem, qualem habent Senatores, Præfecti Prætorio: minores vero Magiſtratus, qui temporalem ſolum habent juriſdictionem, vetitum eſt ſtatuta condere, niſi ex communitatis conceſſione, vel pro tempore, quo ipſi præſunt adminiſtrationi, *l. 1. §. 1. ff. Quod cujuſque univerſ.* ſuper rebus & negotiis ad communitatem pertinentibus. Quod ſi verò Princeps iſta ſtatuta approbaverit, habebunt vim legis, eruntque perpetua. * An ergo non poterit Magiſtratus municipalis revocare hujuſmodi ſtatuta? Non videtur, cum dicantur ea habere legis vigorem, accedente Principis confirmatione. Et dicit Imp. *in l. 1. §. pen. C. De vet. jure enucl.* omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem impertimur: ut nequeat ſtatutum, quaſi jam publicum jus factum, revocari, nec ei derogari ab inferiore. Etenim confirmatio iſta, cum valere poſſit indubie in favorem ſubditorum, cum omnis lex in favorem populi feratur, non tamen ideo permiſſum eſt populo, aut ejus Magiſtratui, pro libitu eam retractare, niſi de mente confirmantis aliter conſtet. Poſſet tamen contrarium obtinere eo caſu, quo Magiſtratus ſuo jure habens poteſtatem ferendi leges, vel ſtatuendi ſuper rebus ſuis, quia tum confirmatio legis, ſeu ſtatuti, tantum eſt accidentalis, addens quandam ſolemnitatem, ut nullatenus poſſit impedire revocationem, aut quo minus à ſtatuto ſtatuentes recedant, aut revertantur ad jus commune, *arg. l. 19. C. De teſtam.* ubi teſtamenta coram Principe condita, non ideo ſunt immutabilia. Bartolus *ad l. Omnes populi. ff. De Juſt. & jure.* 18

FINIS LIBRI PRIMI.

ANTO-

ANTONI PEREZI J. C.

IN LIBRUM SECUNDUM

CODICIS JUSTINIANEI

PRÆLECTIONES.

TITULUS I.
De Edendo.

1. *Ad privatum Jus tranſiit Imp. quod verſatur in judiciis.*
2. *Judicii præparatoria ſunt editio actionum & in Jus vocatio.*
3. *Quid ſit actionum editio, ejuſque materia.*
4. *Quid libellus?*
5. *Res quæ petitur exprimenda.*
6. *An alternativus libellus valeat?*
7. *Cauſa petitionis qualiter exprimi debeat.*
8. *An ſit neceſſe nomen actionis exprimere?*
9. *An liceat actionem emendare, vel mutare, & quouſque.*
10. *An exhibendus ſit liber rationum? & An ad id cogi poſſit mercator.*
11. *Actor edere tenetur reo, non contrà.*
12. *Quando teneatur reus edere actori.*
13. *Inſtrumenta communia edere tenetur reus actori.*
14. *An integra inſtrumenta edi debeant. Quod ſit officium Judicis in editione inſtrumentorum, & ſuſpectionum actorum.*
15. *Copiæ authenticæ quanta fides habeatur?*

1 EXPOSITO omni Jure Sacrorum, Sacerdotum, & Magiſtratuum publico Imperii Romani, ad Jus privatum opportunè tranſiit Imperator, quo quiſque ſuum conſequitur per actiones coram Judice intentatas. Actionis autem duæ præcipuæ ſunt partes: prior eſt, quæ incipit à vocatione in Jus, & eſt actionis initium, *§ ult. Inſt. De pœn. tem. litig.* Ea pars abſolvitur in judiciis præparatoriis, qualia ſunt in Jus vocatio, Actionis editio, ſpatium deliberandi, paciſcendi, tranſigendi, quærendi Procuratores & Advocatos, petendi reſtitutionem & ſimilia, quæ ſuo ordine hoc libro explicantur. Altera pars incipit à litis conteſtatione ipſoque Judicii initio, de quo libro tertio.

Veniamus ergò ad ea, quæ Judicii ſunt præparatoria; inter quæ primùm occurrit in Jus vocatio. Quia tamen priuſquam reus in Jus vocetur, expedit actori, ut ante omnia conſtituat, quam actionem reo ſit editurus, cùm in ea ſemel benè vel malè concepta totius Judicii cardo verſetur, propterea rectè Titulus *De edendo* alteri Titulo *De in jus vocando* præmittitur. Non eſſe tamen hunc ordinem omninò neceſſarium, inde patet, quòd in Pandectis præponatur Titulus *De in jus vocando.* Quinimò moribus hodiernis in Jus vocatio, & actionis editio adeò affines atque conjunctæ ſunt, ut uno eodemque tempore fieri poſſint. 2

Eſt autem actionem edere, nihil aliud, quàm exhibere vel demonſtrare ſpeciem futuræ litis, *l. 3. h. t.* quod fit libello Judici & Reo oblato; Judici, ut ſciat ſuper qua re cognoſcere & ſententiam ferre debeat, cùm hæc conformis eſſe debeat libello; Reo, ut deliberet, utrum cedere, an contendere ultra debeat, *l. 1. ff. h. t.* & ſi contendendum putat, veniat inſtructus ad agendum, cognita actione, qua convenitur. * Libellus conventionalis, de quo hic, nihil aliud eſt, quàm breve quoddam ſcriptum, quo continetur res quæ petitur, cauſa petendi, nomen actoris & rei: in Judiciis namque plenariis hodiè libellus tradi debet, *c. 1. De libel. obl.* In ſummariis ſufficit actoris petitionem coram Judice nudis verbis proponi, eamque actis inſeri. 3 4

Oportet autem rem, quæ petitur, in libello adeò clarè apertèque deſcribi, ut ambiguitati obſcuritatique nullus relinquatur locus. Idque ſive mobilis, ſive immobilis res ſit, quæ petitur, ſive in rem, ſive in perſonam actione petatur, *l. 6. ff. De reb. cred.* Ut videlicet declaret Actor, quæ res ſit, quo loco ſita, à quo poſſideatur, an ejus pars, an verò tota petatur. Quod tamen accipiendum eſt, quando res aliqua ſingularis in judicium deducitur: nam quando agitur ad rem univerſalem, puta hereditatis petitionem, vel ut reus tutelæ, negotiorum geſtorum reddat rationem, ſufficiet generaliter rem petitam exprimi. Ratio diſcriminis eſt, quòd in re univerſali vel generali petita, ſatis conſtet Judici, quomodo ſenten- 5

[illegible]

... cùm ſcire poſſit ex narratione, vel concluſione ... [illegible]

[illegible] ... ignorare, dolore an ... [illegible]

[illegible]

10 [illegible] gratum esse declarat Imp. quamvis edat, sub exceptione [illegible]

11 [illegible] actore non probante, reus etsi nihil ipse praestet [illegible]

12 [illegible]

13 [illegible]

[illegible] l. 10. §. 2. Constitutas ad l. 1. §. idem ff. h. t. [illegible] decretum senatus Parisiensis, quo cavetur, ut hi [illegible]

[illegible] sententiam eo judicio praejudicium allatum est, ut [illegible]

[illegible]

TITULUS II.

De in Jus vocando.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]

[illegible] instrumentum, et [illegible] libellum apud acta [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] si [illegible] permanerit [illegible], si eum victus fuerit [illegible] litem movisse [illegible].

Porrò ad hanc [illegible] vocationem, [illegible] ad deliberandum [illegible] ab eo [illegible] per [illegible] [illegible] in jus vocatio est [illegible]. [illegible] inter utramque [illegible] differentia [illegible] jure veteri, ut videre est apud Jul. Pacium [illegible].

[illegible] inter vocationem in jus & [illegible] nulla [illegible] est differentia [illegible].

[illegible]

[illegible] adversarium, qui tamen non [illegible] respondere, sed [illegible] Judex [illegible] ad deliberandum [illegible] [illegible] est [illegible]

[illegible] & commode [illegible] 10

[illegible] habet, aut residere tenetur, ita communiter DD. [illegible] 11

[illegible] publicè legendo [illegible]

Quod ergo [illegible] Judex [illegible] 12

[illegible]

Quod si [illegible] 13

[illegible] jurisdictionem [illegible]

[illegible] 14

[illegible] Clericus fuerit, [illegible] competens [illegible] [illegible].

erit, in illa cauſâ, quia eſt præventus, *l. ult. §. 1. h. t.*

35 Sed nonne is qui perſonaliter comparere juſſus eſt, ſe poterit excuſare mittendo procuratorem? omnino poterit, in cauſis pecuniariis & civilibus, niſi fortè procuratore ſuo in cauſa ob quam vocatur, ſit inſtructior: aut niſi ad juramentum vel calumniæ vitandæ, vel veritatis dicendæ præſtandum vocatus ſit, *l. ult. ſuſ. de præv. c. 1. de judic. in 6.* niſi denique auctoritate principali, à ſuperiore Judice per litteras perſonaliter comparere juſſus ſit.

36 Hic maximus eſt citationis effectus, quòd juriſdictionem Judicis perpetuam faciat, adeò ut neque reus poſſit eam declinare, neque actor alium Judicem eligere. & ſi id fecerit, cauſa cadet, licet juſtum habuerit actionem, *d. l. ult. § 1. & ult.* Quamvis ab initio conſtet hanc electionem dari actori, ut ex pluribus judicibus competentibus eligat eum, ad quem velit reum vocare. Sunt & alii effectus, quòd citatio legitimè facta juriſdictionem Judicis delegati perpetuam faciat, ſic ut non expiret morte delegantis, *c. 20. in De off. deleg.* Rem litigioſam efficiat, *Nov. 112. c. 1.* præſcriptionem triginta annorum interrumpat, *l. 3. & 7. §. ured. De præſcript. 30. ann.* Aliquando etiam præſcriptionem longi temporis, *l. 3. in fin. C. De ann. except.* Denique inducat litis pendentiam, ſive ut lis pendere dicatur, cujus rei magnus eſt effectus, ut exponitur in tit. *Ut lite pend. nihil innov.* Neque ille minor eſt apud nos, ut ſi reus vocatus non compareat, ſed lateat, mittatur actor in bona ejus, non ut eis fruatur, ſed ut pignoris loco teneat, ut dicemus inf. *De bonis auth. Jud. poſſ.*

TITULUS III.

De Pactis.

1. *Continentia. Pactum, pactio, conventio quomodo differunt.*
2. *Quid ſit pactum & quotuplex?*
3. *De perſonis paciſcentium, quæve aliis non præjudicium paciſcendo.*
4. *Debitorum pactum creditoribus non prejudicat.*
5. *Nec pactum inter creditores, quod invitus eſt, contra eos, qui poterant debitori.*
6. *Pactum quando non proſit heredi.*
7. *De quibus rebus liceat paciſci, & quando jura & lites liceat remittere.*
8. *Ut aliqui creditoribus ſolvatur, quando pacto valido.*
9. *De quibus non liceat paciſci.*
10. *Pacta turpia & dolo inita lex rejecit.*
11. *Pactum de hereditate viventis inutile.*
12. *Utile, quo ſibi ſucceſſionem remittitur inter fratres.*
13. *Pactum de hereditate tertii viventis quando valeat.*
14. *Pactum de futura ſucceſſione non impedit teſtamenti factionem.*
15. *Non firmatur juramento, niſi ſecundum canones.*
16. *Neque pactum de mutua ſucceſſione valet, niſi inter nobiles.*
17. *Inter nobiles pacta reciproca de ſuccedendo. Item de tota vel parte hereditatis valent de conſuetudine, non jure.*
18. *Quod inter conjuges? & cur uſus talia pacta approbet.*
19. *Agitur de pacto de non ſuccedendo, quod etiam approbatur in filia renunciante.*
20. *Et in filia aliquid accipiente à patre, ne querelam moveat.*
21. *Jure Canonico hoc pactum valet.*
22. *Effectus pactorum. Cur ex pacto nudo actio non detur?*
23. *Pacta nuda confirmanda tamen per ſtipulationem.*
24. *Indebitæ ſummæ non effectum debitæ, quod plerumque frauſtra ſit. Ex nudis pactis exceptio competit.*
25. *Merebus naſtris actio ex iis datur.*
26. *Pacta prætoria & legitima obligationem & actionem pariunt.*
27. *Pacta in continenti adjecta quibus contractibus inſunt, & ad agendum valeant.*
28. *Pactum alias parit exceptionem, etiam quæ concurrit exceptio doli.*
29. *Pactum prius per poſterius eliditur, non quidem ipſo jure, ſed tollitur ſtipulatio.*
30. *Quomodo procedat regula, pacto noviſſimo ſervari oportere.*
31. *In quibus actibus procedat hæc regula.*

QUia Judicii perfectio longas ſæpè moras, & eventum habere ſolet ſæ dubium, neque perficitur ſine gravi tædio, idcirco plerumque fit, ut reus viſo actoris libello, aut ejus inſtrumentis, priuſquam reſpondeat, pacti tranſactioniſque exceptionem objicere ſoleat, judicii vitandi cauſâ. Idcircò ordine ſequuntur Tituli de Pactis & Tranſactionibus.

Pactum & Pactio pro eodem accipiuntur, nec in alio differunt, quam quod ipſa linguæ ratio oſtendit, nempe dicitur propriè pactio cum fit, pactum cum factum eſt, ut ſit pactio eſt ipſe actus ſive factum contrahendi: pactum verò eſt jus quod ex pactione exiſtit, ſive obligatio, quæ ex paciſcendi actu naſcitur. Sed ſæpè numero ut cauſa & effectus confunduntur, ſic & his vocabulis pactionis & pacti promiſcuè utimur, & eadem pactioni, quæ pacto definitio tribuitur ab Ulp. *l. 1. §. 1. & 2. ff. h. t.* ubi etiam Conventionem idem eſſe quod pactum, probat in *§. 3.* cum ait, ſicuti convenire dicuntur, qui ex diverſis locis in unum 1

locum.

[illegible] tur generatim accipi, pactum verò ſpeciatim, pro [illegible]

[illegible] res, de qua paciſcuntur, ſit peculiaris [illegible]

[illegible] Tacitum, cùm voluntas contrahentis nullis verbis expreſſa, ſed ex conjecturis tantùm colligitur, ve- [illegible] pit contra emptorem hæreditatis, itque eas ſpon- [illegible] ditur taciti pacti exceptione defendi poteſt [illegible]

[illegible] opis jura ſubdita ac integra adverſus univerſos ſit [illegible] rit prærogativâ ſe juvare poterit, dicendo ſen- [illegible]

[illegible] in rem prodeſt. Aliud in perſonam, quoties pa- [illegible]

[illegible]

… ſimi periculoſique eventus, *d. l. ult.* Quo fit, ut hoc juramento firmetur pactum, quod bonis moribus civilibus repugnat, *l. 7. §. 16. ff. de pact. l. 5.* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Stipulationem ipso jure, non tam pactum pacto, [illegible]

30 Igitur Prætor pacta omnia æqua ſervare conatur, adeò etiam contraria tam priora, quam poſteriora, ſed non cum effectu, quia id eſſet impoſſibile, fieri enim non poteſt, ut petatur, & non petatur, itaque Prætor ſervat pactum prius dando ex eo exceptionem, & multò magis poſterius, dando replicationem, qui objecta infirmatur pactum prius, ac ita obtinet quod hic reſcripſit Alexander Imp. pacta noviſſima ſervari oportere, *l. 12. h. t.* quòd certè tam juris, quàm ipſius rei æquitas poſtulat, quia quicumque de re aliqua iterum paciſcuntur, ſimul ab eo, quòd prius pacti erant, ſi contrarium eſt, recedi volunt, neque enim poſterius niſi priore remoto valere potuit.

31 Atque iſta regula ſervatur in legibus, conſtitutionibus, edictis & ſtatutis: item in ultimis voluntatibus cæteriſque negotiis, niſi verba derogatoria oppoſita, in contractu, aut teſtamento impediant ſequentia, de vi clauſulæ derogatoriæ Cujacius *lib. 14. obſ. 7.* Aliàs ex juris diſpoſitione, poſterior voluntas ſemper potior habetur, *juxta l. 22. ff. de leg. 3.* ubi nemo poteſt eam ſibi legem dicere, ut à priore ei recedere non liceat.

TITULUS IV.

De Tranſactionibus.

1. *Quid ſit tranſactio, & in quo differat à pacto.*
2. *Quotuplex: quæ ſit generalis, quæ ſpecialis tranſactio, & ut perficiatur.*
3. *De perſonis tranſigentibus.*
4. *Qui, & quomodo Procurator Principis, vel privati tranſigant?*
5. *An pater de bonis filij, & de dote filiæ relictâ tranſigat? Et an mater de ſtatu filiorum?*
6. *De quibus rebus tranſigatur: cur non de re judicata.*
7. *Quid ſi dubitetur an ſententia lata ſit, aut ab ea appellatum.*
8. *Tranſactio ſuper una re, non nocet in alia. Partis confeſſio, aut ſolutio in reliquam debiti partem litem non extinguit.*
9. *De fideicommiſſo tranſigere quomodo liceat, & de hæreditate, atque querela inofficioſi.*
10. *Quomodo de controverſiis ex teſtamento ortis tranſigere liceat? inſpectione teſtamenti non licet renunciare.*
11. *An ſuper alimentis liceat tranſigere?*
12. *Tranſactio quatenus in criminibus admittatur.*
13. *An ut reo, ita & accuſatori impune tranſigere liceat.*
14. *Cur non permittatur tranſactio de adulterio? Quid de raptu?*
15. *Super criminibus publicis non capitalibus tranſigere cur non liceat?*
16. *Cur liceat ſit tranſactio ſuper crimine falſi?*
17. *De vi & effectu tranſactionis.*
18. *Tranſactio finem litibus imponit, vel ope exceptionis, vel ipſo jure.*
19. *Quando exceptio detur, & profit reo.*
20. *Ad quid proficiat ſtipulatio pœnalis tranſactioni adjuncta.*
21. *Optima tranſactio quæ?*
22. *Quomodo conſulatur alteri ſi reus tranſactioni contravenerit, quando tranſactio facta eſt pacto.*
23. *Quando tranſactio per acceptilationem facta eſt quo modo alteri contra venientem ſubvenietur.*
24. *Quare alteri detur actio præſcriptis verbis?*
25. *Quando actio de dolo detur. Item ſi res reſtitutâ alteri evincatur, quid juris?*
26. *Tranſactio facta non retractatur, etſi nulla fuerit cauſa tranſigendi, vel defecerit.*
27. *Tranſactio generaliter interpoſita ſuper omnibus negotiis & litibus non retractatur.*
28. *Item non infringitur tranſactio prætextu ſcripturarum poſteà repertarum, vel inſtrumentorum poſt repertorum.*
29. *Tranſactionem factam non licet parvitere.*
30. *Ab ea licet recedere utriuſque conſenſu. Quid ſi aliud agere partes ſimulaverint?*
31. *Si jurata ſit tranſactio, quâ pœnâ puniatur contraveniens: An tum incurrat infamiam & perjurium.*
32. *Infirmatur tranſactio inita ex falſis inſtrumentis.*
33. *Quid ſi dolo quis inductus ſit ad tranſigendum?*
34. *Probare debet dolum, aut metum.*
35. *Dolus vel deceptio quando non præſumatur?*
36. *Quid ſi de ipſo dolo tranſactum ſit?*

CUm ſuperiori Titulo de pactis in genere actum ſit, juſto ordine de Tranſactione, quæ pacti ſpecies eſt, ſubjungitur.

Tranſactio definitur, rei dubiæ, vel litis incertæ, neque finitæ, aliquo dato, vel retento, vel promiſſo conventa deciſio, *l. 38. h. t.* Unde reſultat differentia inter tranſactionem & pactum, quod pactum ſoleat eſſe gratuitum, fit enim donandi animo, & de re certa. At tranſactio nunquam eſt gratuita neque de re certa, ideoque dicitur *rei dubiæ* conventa deciſio, item *litis incertæ neque finitæ*, quia non ſuper qualibet re dubiâ, ſed de ea, quæ dubia ſit propter litem, tranſactio propriè dicta fiat, *l. 6. & l. 17. h. t.* Imò, ut fiat, non opus eſt litem exiſtere, ſed ſufficit metus litis futuræ, *l. 2. h. t.* Hoc ipſo, quo à lite pendente, vel futura diſceditur, cauſa videtur eſſe tranſigendi, cùm etiam in cauſa juſtiſſima dubius ſit litis eventus.

[illegible] modo per nudum pactum, quod etiam proprium actionem non tollit, sed parit exceptionem, ut di-ctû oſtendemus.

[illegible] atque conſenſu ſuo, vel tranſigendo poſſe [illegible] niſi fuerit formula [illegible]

[illegible] nem, ideò rebus judicatis ſtandum eſt. Ut hic ſit [illegible]

[illegible] pauci [illegible] duntaxat [illegible] ejuſque aſpectu [illegible] de quo agebatur [illegible]

[illegible]

[illegible]

ne addicere, l. 2. h. t. Item de querela inofficioſi [illegible]

10 [illegible] his teſtamenti, l. 6. ff. h. t. quia publicè expedit [illegible] non poſſe, quod hæc conventio & renuntiatio [illegible]

11 [illegible] non aliter rata habetur, quàm ſi actore Prætore facta fuerit [illegible]

12 [illegible]

[illegible] non moreatur, ac ſequatur ſic, in pari periculo, [illegible] colluſione, & veritate criminis ſufficienter proba- [illegible]

[illegible]

[illegible] damq; ſumptus pro ſe fecerat, *l.* 2. §. 1. *l.* [illegible]

[illegible]

[illegible] cauſam pertinet. Quo fit, ut qui de poenis dato [illegible] quam rectius contraxiſſe, & [illegible]

[illegible]

[illegible]

Actiones quoque ſidem etiam ſervare [illegible] quia dolo malo ſuam [illegible]

[illegible] ſubjecta ſtipulatio, debeat [illegible]

[illegible] un dus decem, ſed ſubſidiaria de dolo, [illegible]

[illegible] neque ad alias res, quæ non [illegible] Lud. Charondas *lib.* 6. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ex tranſactione illa fuerat confecuturus, carere [illegible] [illegible] 41. *verſ. atque.* Sunt qui exiſtimant, prædictæ [illegible] [illegible] derat. Sed veriùs, maiorem & rusticum compen[illegible] [illegible] earum violatores incidant in pœnam, *d. l. 41.* [illegible]

[illegible] [illegible] iusiurandum interpoſitum fuerit [illegible] locus eſt diſpoſitioni *d. l. 41.* atque ſive civi[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] coram teſtibus proceſſiſſe fit, ſe dolo inductum tranſegiſſe, id non ſufficit ad probandum dolum, [illegible] debet enim illum apertè probare, atque [illegible]

[illegible]

[illegible] ſed ex iudicis [illegible] auctoritate [illegible]

[illegible] *4. h. t.* Fruſtrà de dolo iam commiſſo adverſarius [illegible]

TITULUS V.

De errore Calculi.

1 [illegible]
2 *Error calculi* [illegible]
3 *Quid si ſuper errore calculi fuerit transactum* [illegible]

POſt Titulum de Transactionibus [illegible] Titulus [illegible], quod [illegible] propter errorem calculi [illegible]. Error calculi, eſt error in computationibus factus. [illegible]

[illegible]

[illegible] ſeu transactionis, id eſt, de falſis instrumentis [illegible]. Nec etiam adverſantur [illegible] [illegible] Chaſſanæ. [illegible]

TITULUS VI.

De poſtulando.

1 [illegible] *Poſtulare* [illegible] *Procurare*
2 *Qui poſtulare poſſunt, vel prohibeantur.*
3 *Advocatus* [illegible] *Quid in cauſa appellationis?*
4 [illegible]
5 [illegible] *poſtulare.*
6 *Qui in perpetuum poſtulare prohibeantur.*
9 *Quomodo* [illegible] *ſint Advocati, & quales* [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]
12 [illegible]
13 [illegible]
14 *Poſtulare prohibentur* [illegible]
15 *Quid ſi* [illegible]

CUm [illegible] transactione decidi poteſt, ratio & neceſſitas [illegible] præeſt, proponere, vel alterius deſiderio contradicere. [illegible]

[illegible] aliud eſſe Poſtulare, aliud Procurare. [illegible]

[illegible] & furioſi, quia indecorum eſt, ut qui curatore adhuc egent, quive ſe regere non poſſunt, alios regant. [illegible]

[illegible] Conſtitutionibus Principum hic prohibentur

[illegible]

exprimit, emolumenta sibi certe partis cum gra- [illegible]

[illegible]

quamquam sub spe patrocinij praestanda [illegible]

[illegible]

vocatus, si non postulaverit, modò per illum non [illegible]

[illegible]

cedit legitque falsò instrumenta, ut in l. 13. §. 1. [illegible]

[illegible]

forum redire, & prout necesse postulare, l. 8. ff. [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS VII.

De Advocatis diversorum Judiciorum, & Tit. VIII. De Advocatis diversorum Judicum.

[illegible]

[illegible]

TITULUS IX.

De Advocato Fiſci.

[illegible]

[illegible]

TITULUS X.

De errore Advocatorum, vel libellos seu preces concipientium.

[illegible]

TITULUS XI.

Ut quæ deſunt Advocatis partium Judex ſuppleat.

[illegible]

tum ſuppleat, ne patrocinari ipſe potius, quam judicare videatur, quod eſſet contra l. 6. §. ult. ſup. De poſtul.

2 Quod autem ea quæ ſunt Juris Judex ſuppleat, non item quæ facti, ratio eſt, quod illa illi nota eſſe debeant, ut proponi neceſſe non ſit: hæc vero quæ in facto verſantur, quia incognita, allegari debent. Imò quamvis notoria ſint, non debent à Judice ſuppleri, nam notorium factum licet relevet ab onere probandi, non tamen à neceſſitate allegandi, c. 9. in. De accuſat. ubi DD. Nunquam itaque ſupplendum factum niſi in judicium deductum, & ſit tale ut ex actis & inſtrumentis litis non modo conjici, ſed etiam probari queat. Guido Pap. q. 221. & Faber in ſuo Cod. tit. defin. 1.

TITULUS XII.

Ex quibus cauſis infamia irrogatur.

1. *Continuatio. Definitio & diviſio infamiæ.*
2. *Infamia facti quando irrogetur.*
3. *Infamia Juris quot modis inſequatur.*
4. *Ipſo Jure quo modo & quibus ex cauſis irrogetur.*
5. *Per ſententiam quo modo & quando infamia contingat.*
6. *Quid ſi levi culpa delictum quis admiſerit? aut furti judicio ſit damnatus?*
7. *Ex cauſa delictorum etiam pactum infamat, pœna interveniente.*
8. *Ob perfidiam in depoſito, tutela, &c. damnatus fit infamis.*
9. *Oportet ſententiam eſſe validam.*
10. *Quo modo infamia irrogetur genere pœnæ.*
11. *Si pœna irrogetur gravior, infamia remiſſa intelligitur.*
12. *In Judiciis famoſis damnatum ſemper infamia ſequitur, etiamſi illius non fiat mentio.*
13. *An perpetuo duret infamia, ubi pœna eſt temporaria.*
14. *Quibus caſibus infamia non irrogetur.*
15. *Effectus infamiæ.*
16. *Quomodo aboleatur infamia.*

CUm Advocatorum dignitas & honor paſſim in legibus reluceat, ut modò nobiliſſimi vocentur, modò decurionum ordini aggregentur, quippe quorum è numero Quæſtores ſacri Palatii, & Provinciæ rectores creantur, ne in infames hujuſmodi functione nullatenùs digni reperiantur, juſtâ methodo, ut qui arcendi veniant conſtet, prædictus Titulus hic de infamia rectè connectitur.

1 Infamia eſt diminutio famæ vel exiſtimationis, quæ eſt dignitatis illæſæ ſtatus legibus ac moribus comprobatus, l. 5. §. 1. ff. De extraord. cognit. Duplicem infamiam veteres omnes eſſe cenſent, unam facti, alteram Juris.

Infamia facti eſt, quâ quis apud honeſtos viros pro infami habetur, quamvis eum neque lex neque Judicis ſententia infamem declaret, verbi causâ, qui ſuppreſſit ſcortum, qui fores meretricis effregit libidinis causâ, & qui ebrioſus eſt, licet à Judice nunquam deprehenſus, re ipsâ tamen & opinione honeſtiſſimorum virorum famæ exiſtimationem non effugit, l. 39. ff. De furtis. Sic & filius a patre teſtamento graviter accuſatus, etſi jure non ſit infamis, tamen ejus famam perpetuo afficit illa patris cenſura, inter honeſtiores, l. 13. hoc tit. Sic & quilibet a ſuperiore ſuo vel Judice publice increpatus & admonitus, ut ad meliorem vitæ frugem ſe reformet, infamiâ facti duntaxat notatur, l. 19. h. t. quia ut infamia Juris per Judicem irrogetur, requiritur præcedens cauſæ cognitio: nec enim ſola Judicis interlocutio infamem facit, ſed condemnatio, l. 17. & d. l. 19. h. t. 2

Infamia Juris eſt, quæ ob vitæ turpitudinem publicâ legis auctoritate inuritur: quod quidem fit tribus modis, ipſo Jure, per ſententiam Judicis, & genere pœnæ. 3

Ipſo Jure infamia incurritur, cum tale quid notorie commiſſum eſt, quod nullâ Judicis ſententiâ exſpectatâ, leges non alia pœnâ, quam probro & ignominia dignum judicant: ſic incurrit infamiam mulier intra annum luctus nubens, & qui eandem ducit ſciens, etiamſi miles ſit, l. 11. h. t. idque tam propter neglectam mariti memoriam, quam propter turbationem ſanguinis & prolis incertitudinem, quæ ex ſecundis nuptiis intra annum luctûs contractis contingit, l. 11. ff. eod. Notatur etiam, qui bina ſponſalia, binaſque nuptias eodem tempore conſtituta habuerit, l. 1. & l. 13. ff. h. t. Hodiè binas nuptias contrahens eodem tempore, pœnâ adulterii tenetur, l. 18. C. Ad L. Jul. De adult. Notatur & is, qui in ſcenam aut arenam prodit, quæſtus faciendi cauſa, d. l. 1. niſi minor ſit 25. annis, hic enim inviolatam exiſtimationem retinet, l. pen. h. t. Item notatur, qui improbum fœnus exercet, & uſuras uſurarum exigit, l. 20. h. t. qui in cauſa pecuniaria dolo malo juravit, pejeravit, aut contra juramentum tranſactionem venit, l. 41. ſup. De Tranſact. 4

Per ſententiam Judicis contingit infamia Juris, quando ſcilicet quis condemnatur, judicaturque de publico crimine, l. 7. h. t. vel etiam privato, velut de furto, l. 1. h. t. de rapina, de injuria, etiam non atroci, l. 4. & 10. h. t. aut de dolo malo ſuo nomine, quam etiam infamiam non evitat calumniæ prævaricationiſve in publico judicio commiſſi damnatus, l. 10. h. t. Dixi, ſuo nomine, nam alieno, puta procuratorio, tutorio, vel hæredi- 5

tario.

[illegible]

Verum ex publicis privatiſque hiſce delictis non [illegible]

[illegible]

mandati, pro ſocio, tutelæ, depoſiti quomodo tantùm procedet in directis, non etiam contra- [illegible]

[illegible] eſt. Quare ſi dolum [illegible], & pro [illegible]

[illegible]

9 [illegible] validam, & non ſuſpenſam per appellationem, [illegible]

10 [illegible] bus interdicitur, l. 3. h. t. vel deportatur, vel ad tempus in opus publicum damnatur, l. 6. h. t. vel fuſtibus cædatur, modò ex juſta cauſa, l. 14. h. t. [illegible]

11 [illegible]

12 Obſervandum tamen, in omni crimine, quod [illegible] ſententia mentionem fieri infamiæ, quia ſive hæc [illegible]

13 [illegible] l. 13. ff. de fam. Atque hæc eſſe [illegible]

na temporali adjecta, poſt lapſum temporis illa non remaneret. Et ſic intelligendam eſſe puto d. l. 6. h. t. & alias leges, quæ perpetuam eſſe infamiam decernunt. * Quibus non adverſatur l. 3. & l. 4. h. t. nam ibi ob levius crimen, cui non lex pœnam temporariam, ſed Judex præſtituit, ſic, ut una cum ipſa pœna, infamia extinguatur: ut ſi nimirum coercitio ſit temporalis, puta quinquennale exilium, infamia quoque eodem tempore duret, ac poſt cum pœna extinguatur, ne acceſſorium diutius duret, quàm principale. Nam licet criminum certæ ſint pœnæ, eaſque ſequi Judex debeat, poteſt tamen propter ætatem rei, vel aliam hujuſmodi circumſtantiam, pœnas legitimas mitigare, aut exacerbare propter frequentiam, l. 16. § ult. ff. De pœnis. Quo in ſpecie, ſi durius plectat, cenſetur diſpenſaſſe cum infamia, quæ aut nulla erit, aut ſaltem temporalis, ſi pœna temporalis fuerit adjecta, l. 3. ff. De decurionib. ſi levius, ut eſt in d. l. 3. cum pœnæ tempore infamia extinguetur.

24

25 Cæterùm qui in aliis cauſis, quàm quæ Jure jubentur eſſe famoſæ, damnatus eſt, inter infames non habetur. Hinc infamiæ detrimentum non adfertur alicui ob id ſolùm, quòd in carcerem conjectus ſit, vel vincula ei injecta, ut ſæpe legunt Judices, l. 1. h. t. Neque crimine alicujus damnatus intelligi poteſt, qui cùm plus debito debitorem nomine exegiſſet, in duplum à Judice condemnatus eſt, l. 2. h. t. mulcta enim damnum famæ non irrogat, l. 1. ſup. De modo mulct. Neque debitor, qui bonis ceſſit, juris infamiam incurrit, nam bonis cedere, etiam boni calamitate aliqua circumventi, quandoque coguntur, l. 11. h. t. Quin tamen decoctores infamiam facti ſuſtineant, dubitandum non eſt: atque ideò Juſtinianus in Novel. 135. non ſemel ceſſionis remedium appellat ignominioſum. Nemo tamen ob id, quòd bonis paternis ſe abſtinuit, infamis eſt, l. 1. h. t. etſi patris bona ideo fuerint à creditoribus ignominioſè vendita, quia ſatius eſt defunctum ſua ignominia affici, quàm vivum. Denique ad prædictos caſus hunc refero, neminem infamiam pati eam ob cauſam, quod patriæ ſuæ negotia defendat, nec obtinuit, l. 9. h. t. quo pertinet l. 2. in pr. ff. De jure fiſci.

26 Effectus infamiæ eſt, quòd famoſis, & notatis & quos ſcelus aut vitæ turpitudo inquinat, dignitatis portæ non pateant, ut ait l. 2. C. De dignit. lib. 12. ut proinde neque Advocati, neque Judicis officio fungi poſſint, imo & teſtes eſſe prohibeantur l. 3. § 5. ff. De teſt. ubi Calliſtratus generaliter, in cognitione teſtimoniorum videndum eſſe, an honeſtæ & inculpatæ vitæ: eget tamen illud interpretatione, de qua commodiùs infrà de teſtibus. Et ad nullos honores, ad nulla ſacramenta admitti poſſunt infames: & ſi deliquerint, [illegible] pœnâ coërcentur, quàm integræ frontis homines; ab hæreditate teſtamento relicta repelluntur non ſolùm, ſi parentes, verùm etiam ſi fratres, vel ſorores agant de inofficioſo, l. 27. C. De inoff. teſt.

Aboletur infamia quandoque tempore, ſi nimirum ad tempus ex leviore crimine irrogata ſit: ut non obſtet l. 6. h. t. quæ de pœna ob crimen publicum irrogata agit, ut dictum ſuprà. Quandoque tollitur per reſtitutionem in integrum, cùm Princeps vel Senatus famæ reſtituit: non etiam ſi generali indulgentiâ pœnam remiſerit, puta exilium pœnam reddiderit, nam hoc caſu infamia manet, l. 7. C. De ſent. paſſ. licet pœnæ gratia fiat, l. ult. C. De generali abolit. 27

TITULUS XIII.

De Procuratoribus.

1. *Continuatio, & definitio procuratoris.*
2. *Liberum per procuratorem litigare; & qui agantur.*
3. *Prohibentur dare milites.*
4. *Quid ſi procurator ob ſe datus ſententiam obtinuerit.*
5. *Quando curatores procuratorem conſtituant, & procuratorem alium velle dari?*
6. *An ſit ſubſtitutus à procuratore ſit loco domini.*
7. *Quid ſi ſubſtitutus ſit à nondum habente poteſtatem ſubſtituendi.*
8. *Qui prohibeantur procuratores eſſe.*
9. *An minor 25. annis procurator eſſe poſſit.*
10. *Invitus nemo procurator conſtituatur; & quando cogi poſſit.*
11. *Procurator in quibus cauſis poſſit conſtitui.*
12. *Contra procuratorem exceptiones quæ objiciantur, quæ ne reddant proceſſum vitio nullum?*
13. *Abſque mandato aut ſatisdatione nemo experitur.*
14. *An geſta per falſum procuratorem, à domino poſt [illegible] poſſint?*
15. *Quando dubitetur de mandato procuratoris, tunc admittitur cauti cautione de rato.*
16. *Excipiuntur conjunctæ perſonæ.*
17. *Quid de marito an abſque mandato nomine uxoris agere & defendere eam poſſit?*
18. *Procurator cui ſatisdare debet.*
19. *Officium & obligatio procuratoris, tam ad lites tum ad negotia.*
20. *Procurator univerſorum bonorum non poteſt res domini alienare, neque tranſigere, ſed datus cum libera poteſtate poteſt.*
21. *Quænam ſpeciale mandatum requirant?*
22. *Finitur procuratorium quoque obitu domini, & à univerſis procuratoribus competens.*
23. *Quibus modis procuratores eſſe deſinant. An verum cautor ſuæ cauſæ?*

[illegible]

L [illegible] Procuratoribus [illegible]

[illegible]

tutoris & curatoris, qui non mandato domini ad [illegible]

[illegible]

ætas, peregrinatio, imperitia rerum forenſium [illegible]

[illegible]

Quid ergò, ſi ſine curatoris auctoritate procu- [illegible]

[illegible] domini obeſſe, ne in eius odium retorqueatur. [illegible]

[illegible] Hoc movere debet, quod sententia [illegible]

[illegible]

niſi per conteſtationem effectus ſit dominus litis, [illegible]

[illegible]

[illegible]

moveatur, qui negligit pupillum defendere, aut reſpondere recuſat, *l. 3. h. t.*

[illegible]

ne, quia lex ipſa concedit, ut pecuniæ [illegible] per

[illegible]

ſe reſpondere; quo caſu Judex certus de cauſa cogat eos adeſſe, etiam in quavis litis parte, *d. l. 26. in fin.*

[illegible]

[illegible]

[illegible] constitutus procurator poteſt [illegible], libellum edere, & excipere, [illegible]

[illegible] ... mandatum generale ad lites, quod est ... speciali mandato, l. 2. sup. De ... l. 60. ... negotia ... [illegible]

60 [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XIV.

Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre.

1 *Ratio prohibitionis, & pœna potentiore patrocinium ſuſcipientis.*
2 *Pœna à Præſide imponenda, qui etiam jurisdictionem ſortitur in viros clariſſimos.*
3 *An poſſit jurisdictionem alteri delegare?*

1 PRæter eos, quos ſuprà diximus à procurando repelli, prohibetur reſcripto D. Claudii quicumque dignitate potentior eſt, ratione Magiſtratus, quem gerit, vel dignitatis, vel gratiæ, patrocinium alteri præſtare adverſus alium inferiorem, ne Judices aut adverſæ partes potentia patroni opprimantur, *l. 1. hoc tit.* adeo quidem, ut qui [illegible] & actionem ſuam alteri potentiori cedit, ut illius potentia adverſarium ſuum opprimat, omni ſuo jure excidat, & potentior ille pœna ar-
2 bitraria ſit puniendus, *l. 2. eod.* * Et quidem per Provinciæ Præſidem, nam quamvis viri clariſſimi olim tantum à Principe vel Præfecto prætorio judicarentur, poſtea tamen placuit eos puniri à Præſide Provinciæ, quia reatus omnem dignitatem excludit, *l. 1. C. ubi ſenat. vel clariſſ.* Et hi, præter illuſtres, qui à ſolo Principe condemnari poſſunt, propter crimen de quo *l. ult. C. ubi ſenat.* *
3 Porrò & in omnes exemptos, Præſes jurisdictionem exercere ex ſpeciali hic facta commiſſione, in caſu tamquam Principis delegatus videtur poſſe ſubdelegare alteri cauſam hanc, *arg.* [illegible] Sed verius eſt non poſſe, ut hic gloſſa afferit, quia ea, quæ ſunt alicui delegata, ex ſpeciali à Principe fiducia, non poſſunt alteri ſubdelegari per mandatum jurisdictionis translatæ, [illegible] *pr. ff. de off. ejus cui mand. eſt jurisd.* Igitur Sedis Officiales, qui ex generali delegatione poſſunt cauſam jurisdictionis alteri demandare, *l. 5. ff. de jurisd.* Si tamen ſpecialem mandatum à Principe habeant, [illegible], non poſſunt eum alteri committere, cum eorum induſtria ſit electa.

TITULUS XV.

De his qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt, vel eorum nomina in lite prætendunt.

1 *Conſtitutio, & quæ ſit pœna titulo potentiorum ſuo prædio affigentis.*
2. *Contractus in ſimulationem, ſi potentiori ſit poſſeſſio, quâ pœnâ puniatur?*

TRadit Imperator ad Titulum præcedentem ſuæ ſanctionem, qua prohibetur, ne quis [illegible] conſiliorum deſperatione, potentiorum titulos prædiis [illegible] affigat, [illegible] aut nomina, quaſi eorum ſit poſſeſſio, ut his domini ab illis prædia vindicanda & repetenda deterreantur, *l. un. hoc tit.* [illegible] Auguſtinum ad *l. Jul.* [illegible] his verbis: [illegible] Ut interim gravior pœna tum potenti, qui conſentiat, quam domino prædii, qui potentis nomen aſſumpſit, ſit impoſita. Nam potentior ille, [illegible] redemptus, [illegible] plectitur; non tamen ipſo jure, ſed ut deberet [illegible] condemnatur [illegible] qui potentis nomen aſſumpſit [illegible] juſte vindicatur, & in opere, [illegible] habere, plumbatis, id eſt, per ictus plumbo verberibus, [illegible] perpetuo metallorum ſupplicio deportatur, *d. l. un.* * Quæ pœna ceſſat ſi quis non 2 potentiorum, ſed æqualis nomen in lite prætendat, atque eo privatam patiatur, quæ eſt [illegible] Ubi [illegible] qui negavit ſe poſſidere, convictus de mendacio perdit poſſeſſionem [illegible] transferre, idque officio judicis, & ſine novo libello aut lite. Sichardus ad *d. l. un.* & Cuſtod. *ad d. l. fin.*

TITULUS XVI.

Ut nemo privatus titulos prædiis ſuis, vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpendat.

1 *Vela Regia, vel Principis titulos ſuis prædiis affigentes quâ pœnâ teneantur?*
2. *Etiam quæ ad Fiſcum pertinent inſcribuntur.*

SUperiore Titulo de titulis potentiorum, in hoc de Imperatorum titulis agitur, qui titulo hoc vocantur regii, [illegible] 1
Eos autem nemini licet prædiis ſive ſuis, ſive alienis affigere. Nam ſi quis citra conceſſionem prædio ſuo, Principis titulum affixerit, amittit prædium, & publici Juris efficit, *l. 1. hoc tit.* Nam regiæ Majeſtatis [illegible] & patrocinia, cum [illegible] ſubſcriptione leguntur. [illegible] vero, qui vela regia ſuſpenderit, vel titulum ſine præceptione Judicum

[illegible] alienis rebus imponere auſus fuerit, ultimo ſupplicio afficitur, ſi plebeius eſt: ſin honeſtus & nobilis, bonis confiſcatis, in exilium mittitur. & cuilibet licentia datur titulos regios illicitè affixos, & vela regia præfixa foribus, tollendi & frangendi, l. 1. & ult. Novel. 164. Nec poteſt inde accuſari. Imo ſi Judices vel Officiales de tali crimine recipiant, vel ſcribi concedant accuſationem, triginta libris auri damnantur ſinguli, d. l. 1.

2 Notanda ex his veterum ambitio, in ſuis Titulorum inſcriptionibus, et immortales ferè non niſi eo ſeſe futuros crederent, ut teſtatur Plinius & Lipſius lib. 3. Elect. Quare optimi Impp. nimiam iſtam aulicorum potentiorumque licentiam coercere conati ſunt, qui inſcio Principe Imperiales titulos, aut ſuos affigebant hæreditatis prædiis, eaque ſibi vindicabant, cum tamen ſcirent eſſe privatorum, legatariorumve hæredum. Veterum id ipſum hodiè, minore tamen pœna, ne domus, aut prædia inſcribantur, niſi quæ Juri publico deputata ſunt, aut fiſco applicanda, poſtquam Judex plena cognitione ita decreverit.

TITULUS XVII.

Ut nemini liceat ſine Judicis auctoritate ſigna rebus imponere alienis.

1. *Signa rebus alienis imponenti quæ ſit pœna?*
2. *Hodie quis hujus tit. uſus.*

1 SUpra egimus de titulis, qui rebus immobilibus imponuntur, hic de ſignis, quæ mobilibus imprimi ſolent, ut inſinuant verba *Novel.* 164. Et ſicut titulos prædiis alienis prohibemur ſuſpendere, ita & imponere ſigna rebus mobilibus, quas alius detinet, cuſtodit (ita enim verbum *Alienas* accipiendum) antequam per Judicem ſint nobis adjudicatæ licet noſtræ ſint, vel nobis obligatæ. Quod ſi ſigna impreſſa fuerint abſque Judicis auctoritate, amoveri impunè à quolibet poſſunt, *l.* 1. *& 2. h. t.* quia nemini licet ſibi jus dicere, aut judicium publicum privato ſuo judicio antevertere: imponentis pœna, ut opinor, eſt confiſcatio bonorum, *arg. Nov.* 17. *c.* 15.

2 In uſu hodiè eſt, ſigna & ſignacula imprimere ſeris portarum, capſarum, armariorum, & cæterarum hujuſmodi, ſtatim ac mors alicujus contigit, cujus bona in tuto eſſe oportet, ob rapacitatem creditorum, aut nimiam cohæredum aviditatem, aut diffidentiam inter ſe. Nec expectatur ſententia, quam Probus Imp. hic requirit, ſed ad ſimplicem libellum, qui Judici porrigitur, ſignantur quæ dixi, idque vel ab actuario vel Judicis commiſſario, nec tollitur ſignaculum, niſi ab eodem qui impreſſit, & niſi ita poſtulatum fuerit à Judice, quo facto fit inventarium omnium rerum reconditarum, in quo ſæpè, aut paupertatis vilitas detegitur, aut divitiæ expectatione invidiæ, prout dicit Theodoſius Imp. *in l. 2. pr. C. quando & quibus quarta pars. lib.* 10.

TITULUS XVIII.

Ne Fiſcus vel Reſpublica procurationem alicui patrocinii cauſa in lite præſtet.

1. *Commentatio, & ratio cur Fiſcus & Reſpubl. prohibeantur patrocinia ſuſcipere.*
2. *Princeps aut Fiſcus litis cauſa hæres inſtitui non debet.*

QUod de potentioribus diximus, ne ſuo patrocinio cauſæ alienæ prægraventur, aut ſubleventur, & ne actiones alienas in ſe transferant, 1
illud quoque ad Fiſcum & Civitates extenditur, non modo quod opibus, ſed etiam ut plurimum potentiâ, & gratia privatos antecedant. Quare alienas in ſe ſuſcipere lites, vel iis patrocinium impertiri non debent, ne quidem prætextu æris alieni, *l.* 1. *& 2.* aut ceſſionis aut donationis, *l. 2. & ult. h. t.* Improbatur etiam litium donatio, & omne commodum, quod ex hujuſmodi patrocinio fiſci, vel Reipublicæ conquirunt, ne inde injuriarum naſcatur occaſio, unde jura naſcuntur, *l. 4. C. unde vi.* ut cavere non debeat, quod hic vertatur intereſſe fiſci & Reipublicæ, ſi ipſius debitor judicio vincat, & fiat ſolvendo. Nam et adſiſtere, aut pro aliis intervenire fiſcus prohibetur, *d. l.* 1. *&* 3. * niſi 2
probet ſuum intereſſe. Fiſcum hic intellige Principis: utrumque monet Paulus cum ſcripſit, *in l. fin. ff. De hæred. inſt. Imperatorem litis cauſa hæredem inſtitui invidioſum eſt, neque enim calumniæ facultatem ex principali Majeſtate capi oportet.* ubi Baldus damnat iniquas voluntates eorum, qui Eccleſiam Romanam inſtituunt, in hoc, ut vexentur tanto magis eorum cohæredes ab Eccleſia.

TITULUS XIX.

De negotiis geſtis.

1. *Negotiorum geſtor quis, & in quo à procuratore differat.*
2. *Quomodo naſcatur actio negotiorum geſtorum, & quando non ex contractu actio mandati?*
3. *Qualis ſit hæc actio, & quibus directa vel contraria detur.*
4. *Ad quid detur directa? Quam culpam præſtet geſtor?*

5. Quid

5 *Quid hîc [illegible] conſequatur actio.*
6 *Si geſtor a ſe debitum non exegerit.*
7 *An veniat et ad uſuras, & quae ſi [illegible] domus [illegible] convenirentur?*
8 *Quatenus conveniatur hac actione [illegible] vel fu[illegible].*
9 *Contraria actio [illegible] contra quem datur & ad quid.*
10 *An etiam ſumptus hos, quos geſtor praeſtitit, repetet?*
11 *Quando ceſſet hac actio, ſive impenſas conſumſerit in negotia.*
12 *Quod ſi ſum pro patre, mater pro filio, uxor pro marito, [illegible] pro privigno, [illegible] pro pupillo patronus [illegible]?*
13 *An hac actio heredi detur contra [illegible]. [illegible]*
14 *Quomodo [illegible] hac actio tollitur.*
15 *Quando [illegible].*
16 *Cur [illegible] ſi ſumptus hac actio?*

1 PRo [illegible] negotiorum geſtio, ut quandoque [illegible], ſed [illegible] [illegible] ſpontè [illegible] abſentis [illegible]. [illegible] quod [illegible] & qualitate rerum geſtarum, & perſonarum [illegible].

2 Nam qui domini mandato ſponte ſuſcepta gerit, habet actionem mandati, non negotiorum geſtorum [illegible]. [illegible] ſi dominus [illegible] mandatum [illegible] [illegible] contraria [illegible] negotiorum geſtorum [illegible]

[illegible] dolo, dolum malum, vel [illegible], quod [illegible], ſi in re [illegible], & [illegible] obligatur, [illegible]

[illegible] & [illegible], & ſi ea [illegible], ut culpam [illegible] [illegible] negotia abſentis [illegible] [illegible] [illegible] diligentiam, quam debet ex natura negotii [illegible] [illegible] [illegible] eius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ſine culpa ſua [illegible].

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XX.

De his quæ vi metusve cauſa geſta ſunt.

1. Continuatio. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]
9. [illegible]
10. [illegible]
11. [illegible]
12. [illegible]
13. [illegible]
14. [illegible]
15. [illegible]

INter [illegible]

[illegible]

[illegible] quod ad primum attinet, obſervandum eſt, [illegible] tum fuiſſe, *quod vi metúſve cauſa geſtum erit* [illegible] Octavius Prætor edicto ſuo proponebat, quâ & ſequentes Prætores uſi ſunt, uſque ad Juſtinianum, qui [illegible] ſed verum conſenſum [illegible]

[illegible] ſunt, etiam de rigore Juris obligare. Et [illegible]

Contrahitur duo contractus ipſo jure nulli, [illegible] ctu, qui eſt indiſſolubilis, vertitur præjudicium [illegible]

[illegible] res, vel factum, [illegible] planè reſcindi [illegible] Sed ſpeciale eſt, ut ſi, [illegible]

[illegible]

[illegible] utriuſcumque metus reſcindi, ſed [illegible] non eſſe poteſt, id autem [illegible]

[illegible]

[illegible] quoque non [illegible]

[illegible] De aff. l. 14. [illegible] & ſeqq. [illegible]

[illegible] ſed ſi res non reſtituantur. Itaque non [illegible] quantumque poſſidetum, quo cum aff- dum.

[illegible] ſi eo qui [illegible] vendit, d. l. [illegible] De [illegible] Hoc tamen [illegible] ad [illegible] rei [illegible] quod poſſeſſor [illegible] . At qui [illegible] , non liberatur , ſed condemnatur ad [illegible] , ut eſt [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] d. l. [illegible]

14. Ceſſat autem hæc actio contra hæredem [illegible] ſi nihil ad eum pervenerit [illegible] ſi plures [illegible] ſed ſponte [illegible] omnes liberantur hac actione [illegible] [illegible] non eo tempore [illegible] actio in quadruplum [illegible] [illegible] Quod ſi hæc actio , quod [illegible] cauſa , concurrat cum actione de dolo , [illegible] [illegible]

15. Denique hæc actio ceſſat propter novum [illegible] [illegible] actio [illegible] [illegible] [illegible] D.D. ad d. l. [illegible]

TITULUS XXI.

De dolo malo.

1. *Quid ſit dolus malus: quid bonus?*
2. *Dolus aliter [illegible] aliter [illegible]*
3. *Actio [illegible] de dolo [illegible]*
4. *[illegible] hæc actio [illegible]*
5. *Quid [illegible] ſi dolus [illegible] bona fide [illegible]?*
6. *[illegible] bona fidei [illegible] dolus cauſam dedit [illegible]*
7. *[illegible] bona fidei contractibus [illegible] in [illegible]?*
8. *Cur [illegible] ſi deceptus [illegible] ampliare.*
9. *An [illegible] in dolo conſiderando [illegible]*
10. *[illegible] actio. De quibus [illegible]*
11. *[illegible] hæc actio datur.*
12. *[illegible]*
13. *[illegible] de dolo.*

Secunda Reſtitutionis cauſa eſt, ſi quis dolo alterius deceptus ſit. Eſt autem Dolus omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita. [illegible] [illegible] [illegible] dolum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum bona [illegible]

Qui igitur dolo malo alterius circumventus eſt, ut damnum [illegible] , & in integrum reſtituitur [illegible] vel actione de dolo , vel exceptione doli. Obſervandum tamen , Actionem de dolo non [illegible] cauſa & evidenti [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] , ſuperſit remedium , quia de dolo eſt [illegible] [illegible] [illegible] circumventus , quia [illegible]

[illegible]

[illegible] indat: quâ dolus vindicatur, cogiturque ſibi ſide [illegible]

[illegible] hendum, qui aliàs non eſſet contracturus, & non [illegible]

[illegible] ctum, ſed ipſo jure nullus eſt, cùm deſtruatur ſuo [illegible]

[illegible] ctu juris, ſive dolus det cauſam contractui, ſive in [illegible]

[illegible] ex ſtipulatu, ſin minùs, confugiendum eſt ad [illegible]

[illegible] l. 36. ff. De verb. oblig. [illegible]

[illegible]

[illegible] hanc aliqui aſſignant, [illegible]

[illegible] ſciebat, in contractibus [illegible]

[illegible]

[illegible] aut dolo [illegible] ſtipulatum inferior [illegible]

[illegible]

[illegible]

... est, restituatur arbitrio & jussu judicis. ... [illegible]

... actor in litem juraverit: quod tamen ... dum taxatione Judicis refrænatur, ne accepta oc- [illegible]

... actoris ... in litem ... vel ... [illegible]

Tempus hujus actioni ... olim erat ... [illegible]

TITULUS XXII.

De in integrum restitutione minorum 25 annis.

1. *Continuatio & ratio* [illegible] *Titulorum* [illegible]
2. *Restitutio in integrum datur* [illegible] *& læsione.*
3. *Quo modo probetur ætas, & ex quo tempore æstimetur læsio.*
4. *Ambiendus* [illegible] *adversarium, quia non restituitur minor ob omne damnum, nec ob lucrum* [illegible]
5. *Non videtur circumscriptus minor, qui Jure communi usus est.*
6. *Quando circumscriptus dicatur minor, ut restitutionem mereatur, & contra quis* [illegible]
7. *Quando non restituatur minor, &* [illegible] *vel non?*
8. *An Curator minori possit* [illegible] *& quo?*

1 SEquuntur tituli restitutionum causa, nempe ætas eorum qui 25 annis sunt minores, quorum consilium cum infirmum sit ac fragile, multorum que [illegible] captionibus, æquum [illegible] per implorationem ipsis succurrere. De hac restitutione minorum [illegible], plurimos [illegible] [illegible] [illegible] hac servabimus methodo: ut primum tractetur de personis ipsis, & quæ minorum jure restituuntur: secundo de causis & negotiis, in quibus ea restitutio conceditur, tertio de iis, quæ restitutionem impediunt, quarto de Judice, apud quem restitutio petenda sit: ita ut ad hunc, & reliquos Titulos [illegible], accommodari possint illa Prætoris edicti verba: *Quod cum minore 25 annis natu gestum esse dicetur* [illegible] Sequentes illi Tituli usque ad Tit. [illegible] pertinent ad explicationem verborum edicti: *Quod cum minore 25 annis natu* [illegible] Tituli, usque ad Tit. [illegible] pertinent ad interpretationem verborum, [illegible] usque ad Tit. [illegible] spectant verba edicti, [illegible] & quatuor postremi [illegible] verbum [illegible]

2 Sed [illegible] ad hæc, [illegible] explicanda duo [illegible], generalia quædam de restituendis minoribus præcipua [illegible] Ac [illegible] restitutionem minoribus non dari, nisi causa cognita [illegible] causa [illegible] cognitione, duo [illegible] probanda, minorem ætas & læsio: minor probando ei incumbit, qui dicit se minorem, & ob hoc restitui postulat. *l.* 4. *h. t.* Probatur verò ætas vel ex aspectu, vel per obstetrices, vicinos, domesticos, cognatos, per privatas parentum [illegible], atque eorum assertionem. Certissimam quoque fidem hac in re præbent archivi [illegible] & [illegible] Parochiales, quibus nomina eorum, qui quotidie nascuntur, inscribi solent. [illegible] de hac ætatis probatione [illegible] [illegible]

3 Læsio autem nisi manifesta sit, ab ipso minore erit probanda, velut fundamentum suæ intentionis, *l.* 5. *h. t.* Quod videlicet ea contigerit, inconsulta sua facilitate, aut dolo adversarii; alteruttum probare sufficit, quia non requiritur in læsione minoris semper dolum adversarii. [illegible] Præterea æstimanda erit læsio ex eo tempore quo minor contraxit, non ex quo petit se restitui: proinde si æquo pretio ante aliquot annos domum vendidit, non recte petet se restitui, tanquam læsus, quod domus vendita hodie possit vendi majori pretio. Nam pretia rerum [illegible] & mutantur, et [illegible] [illegible] læsionis.

4 Ambiendus proinde est adversarius, probare volens minorem vel locupletiorem factum, vel non esse graviter læsum: cùm ob minimam rem vel [illegible] non soleat concedi restitutio. Neque ob omne damnum, quod minor sensit, nec ob omne lucrum, quod facere omisit, [illegible] concedenda est restitutio: sed causâ cognitâ res tota ad æquum & bonum pro arbitrio judicantis redigenda erit, ne si promiscuè restitutio detur, minoris majori incommodo afficiantur, nemine cum iis contrahere volente, *l.* 44. § 1. *ff. De minorib.*

5 Hinc si minor Jure communi usus sit, non potest videri circumscriptus. *l.* [illegible] ut [illegible] si [illegible] aliquo casu damnum incurrat, quod cuivis patrifamilias contingere posset, veluti si servum [illegible] emerit, & is mortuus sit, non restituetur in integrum, cum non eventus damni restitutionem indulgeat, sed inconsulta facilitas. *l.* 11 § 4. *ff. De minorib.* Atque eo pertinet juris regula, quod [illegible] decipi non videntur, qui Jus publicum sequuntur, *l.* [illegible] *ff. De reg. jur.* Jus publicum & commune [illegible] est [illegible] quævis modo [illegible] minor, non restituitur, quod Jure communi licent se in [illegible] circumvenire pretio, *l.* 16 § *pen. ff. de min.* quod [illegible] est minoris emere, quod majoris est pluris vendere. [illegible] sed [illegible] quæ [illegible] ut non impetraret restitutionem minor, qui eo jure, quo bene contrahitur, usus est, *l.* [illegible] *De* [illegible] [illegible]

Cùm quæ [illegible] confirmet, et

Contin-

[illegible]

TITULUS XXIII.

De Filio familias minore.

1. *An minor filiusfamilias reſtituatur* [illegible]
2. *Quando hæc reſtitutio* [illegible]
3. *An reſtitutio* [illegible]
4. [illegible]

Hic & ſequenti Titulo ad primum ſuum tractatus caput pertinet, in quo de perſonis reſtituendis agi diximus.

Dubitatur hic. An minor filiusfamilias ab lubrico ætatis, contra legum [illegible] reſtitutionis beneficio gaudeat? [illegible]

[illegible]

[illegible] contra S. C. [illegible] poſſit, & ut conventus [illegible] non reſtituatur in integrum, *d. l. 3. §. 4. Verſ. Excepto metu.*

[illegible]

TITULUS XXIV

De ſidejuſſoribus minorum.

1. *An ſidejuſſores minorum* [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]

Similis [illegible] quæſtio oritur. An ſidejuſſores [illegible]

[illegible] non propter favorem per- [illegible]

[illegible] Sic intelliguntur textus in *l. 127. ff. De Verb. Obl.* & in *l. 25. ff. De fidejuſſ.* qui negant fidejuſſori [illegible]

[illegible]

pam quandam perſonalem contra eum minori [illegible], ratione itaque, quod beneficium cùm ſit perſonale, ad ſucceſſores non extendatur, [illegible]

1 Quo fit tamen, ut extendatur ad hæredes & ſucceſſores minoris defuncti [illegible] qui illi defunctum minorem repræſentant, nec ex alio [illegible] datur [illegible] capite & obligatione [illegible], [illegible] hæredes [illegible] perſonæ, ut & defunctus poterat [illegible] habere [illegible] l. [illegible] ff. De [illegible] l. [illegible] ff. De minor. [illegible] principalem repræſentent, [illegible] tamen obligatione non verò principali adſtringuntur, [illegible] l. [illegible] C. [illegible] Quocirca [illegible] ex propria obligatione contrahentibus, [illegible] minores [illegible], non poteſt illis reſtitutio concedi, quæ pro minoribus propter fragile eorum judicium inventa eſt, [illegible] ff. De minor.

2 Quod ſi tamen minori ſidejuſſores ſuccedant, etiam reſtitutionis remedio uti poterunt, non quâ ſidejuſſores, ſed quâ hæredes. l. [illegible] ff. De [illegible] Videtur enim perempta ſidejuſſoris obligatio. [illegible] contra [illegible] hæc [illegible] quando pro minore ſit [illegible] ſidejuſſoris obligationi [illegible], id eſt ob eam [illegible] [illegible] quæ [illegible] propter periculum, & incertum [illegible] reſtitutionis, non [illegible] cum minore contrahere. [illegible] ff. De [illegible] ubi [illegible] docetur [illegible] obligatio ſidejuſſoris, quando [illegible] minori [illegible], Ant. Faber [illegible] [illegible] & ſeqq. & in [illegible]

TITULUS XXV.

Si Tutor vel Curator intervenerit.

1 *Minor reſtituitur etiam in eo [illegible], in quibus tutor vel curator [illegible].*
2 *Non reſtituitur adverſus geſta per tutorem ſine curatorem.*
3 *Neque etiam ſi [illegible] tutor ſit.*
4 *Quid de prodigo per [illegible] contrahente?*

SEcundum hujus tractationis caput eſt, quibus in cauſis reſtitutio minori conceditur, quid modò [illegible] Titulo proxime ſequentibus explicatur.

Primum itaque in ea cauſa reſtitutioni locum eſt, quæ tutoris vel curatoris auctoritate interveniente contracta eſt. Nam [illegible] de minoribus reſtituendis generaliter conceptum eſt, & minor captus eſſe proponitur, ſemper reſtituitur. Nec [illegible] reſtituatur [illegible] negotium [illegible], vel [illegible] geſtum ſit à minore, [illegible] accedente tutoris, vel curatoris auctoritate, cum hæc non ſemper excludat omnem læſionem. [illegible] eſt, cum tutore vel curatore ipſo geſtum ſit aliquid [illegible] ſuo [illegible] minoris nomine geſtum, ut [illegible] compertum.

Nam ſi tutor vel curator nomine proprio contraxerit, ut ſi obligationem in perſonam ſuam [illegible], [illegible] non tenetur minor, non [illegible] eſt reſtitutione, [illegible] nec adverſus ea, quæ tutor vel curator [illegible] nomine geſſit, [illegible] reſtituitur [illegible] pro [illegible] actione tutelæ, vel curæ, vel negotiorum geſtorum adverſus tutorem vel curatorem, ſi [illegible] culpa arguatur, [illegible] Nam ei, qui ordinario [illegible] jure munitus eſt, non debet [illegible] extraordinarium remedium, l. 16. [illegible] ff. De minor.

Sed hæc regula intelligenda reſpectu ejuſdem perſonæ, ut [illegible] minori datur actio aliqua, vel remedium aliquod ordinarium, ei eidem non detur minori reſtitutio ad [illegible] recuperandum, quod non procedit reſpectu diverſarum perſonarum. [illegible] agere poteſt minor, [illegible] reſtitutionem petere, an contra tutorem actione tutelæ, five curatorem [illegible] actione negotiorum geſtorum [illegible] velit. [illegible] electione ſibi præjudicium non facere, quo minùs omiſſo remedio, quod [illegible], ad alterum [illegible] [illegible], Impp. Diocl. & Maximianus [illegible] aperte [illegible] Et Antoninus [illegible] actionem perſonalem, etiam poſt tempus, quo [illegible] reſtitutionis in integrum. [illegible] ex quo apparet [illegible] judicium cum alia actione concurrere. Ceſſat tamen cum minore qui ipſo jure [illegible] eſt, ut ſi contraxerit curatorem habens, ſine ſui curatoris auctoritate, eſt enim contractus ipſo jure nullus, [illegible] ff. De minor. [illegible] quantum ad rei alienationem [illegible], quæ eſt in arbitrio curatoris, non [illegible] quoad perſonæ obligationem, quæ ligat minorem etiam citra curatorem [illegible] ff. De verbor. obl. ubi [illegible] ad minorem quoad perſonam ſuam promittere, & obligare ſe poſſe, ſine curatore ſuo [illegible] contrahere, [illegible] ff. De [illegible] Similiter poteſt rectè ſolvi ſine curatoris auctoritate, quamquam non cogatur debitor ei ſolvere ob metum reſtitutionis.

At quid dicendum de prodigo, ſine curatore contrahente? Verius eſt eum non indigere reſtitutione, cum actus ab eo geſtus poſt interdictam adminiſtrationem ſit ipſo jure nullus, [illegible] ff. De [illegible] quod autem nullum eſt non indiget reſciſſione. Secus dicendum de contractu, ante interdictionem geſto, quem lex firmum & ratum habet [illegible] cauſa cognita reſcindatur, concedaturque reſtitutio tam minori quam majori prodigo, cum quia præſumitur carere ſenſu communi, tum quia Reipublicæ intereſt ne quis re ſua malè utatur, [illegible] ad [illegible] Romanum, [illegible]

TITULUS XXVI.

Si in communi eademque cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur.

1. [illegible]
2. [illegible]

CErtum eſt minoribus, [illegible]

[illegible]

TITULUS XXVII.

Si adverſus rem judicatam reſtitutio poſtuletur.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]

Quia hactenus de minore [illegible]

[illegible] contra illum judicatum, vel quod minor geſſerat [illegible]

[illegible] ſed etiam eo, quæ [illegible] ipſo Principe, [illegible]

[illegible] nulla eſt, quales eſt [illegible]

[illegible] juxta DD. interpretationem, [illegible]

[illegible] Ubi ſi minor contraxerit, & contractum [illegible] comprobaverit, quod minor geſſerat.

Quid ſi [illegible]

vel

[illegible]

TITULUS XXVIII.

Si adversus venditionem.

[illegible]

ſtaret, eaque jurata cogeretur implere, c.10. x De

communis DD. ſchola, ex verbis D. Authenticæ,

Cujac. d. loco n. 2. de ſum. Gutierrez ad d. Auth. Sa-

ſtitutum in utriusque, ſed in quibuscunque con-

tiam ſtatuere juramentum impuberis, quod non

procedat in contractu valido, quem ſuppono eſſe.

ctum vel contractum, quem jus civile improbet,

Gallia cum quoque etiam alibi ...

Caſtellanus *ad Rovel. lib. 3. c. 14.* Et Bugnonius *in ſua mod. De legib. abrogat.* Imò & quarundam civitatum Italiæ ſtatuta hanc Auth. derogatam eſſe, Jaſon *d. loco n. 30* tradit. Refert quoque *Typotius in notitia juris Belg. De reſtitut.* in Gallia non obſtare jusjurandum quo minus minor læſus adverſus contractum qui jure ſubſiſtit reſtituatur, etiam à Judice ſeculari: ſed religioſiùs nos, ut ſalus animæ in tuto ſit, ad Eccleſiam recurrimus, & ab Epiſcopo relaxationem à juramento prius, quam literas Regias reſtitutionis in integrum impetrare ſolemus. Quam etiam à juramento quod vi metuve extortum, nam licet id nullius ſit momenti in foro externo, *juxta Auth. Sacramenta*: in interno tamen quoad Deum obligat, & ideo neceſſaria eſt abſolutio & remiſſio illius, pro quo Deus ut teſtis interceſſit, *c. 2. De jurejur.* & ſufficere debet, quod poſſit hoc juramentum ſervari, ſine interitu ſalutis æternæ, Covar. *De matrim. p. 2. c. 3. §. 5. n. 2.* Fachinæus *lib. 8. contr. c. 102.*

TITULUS XXIX.

Si adverſus venditionem pignorum.

1. *Quando reſtitutio concedatur pignore vendito.*
2. *Quando ceſſet.*

SUperior Titulus de generali venditione, hic ſpecialis de venditione pignoris ideo ſubjicitur, quia adverſus venditionem pignoris difficiliùs conceditur reſtitutio, idque ſatis indicat prima hujus Tituli Conſtitutio. * Cum ita demum adverſus 1
venditionem pignoris à creditoribus factam, minori ſubveniri velit, ſi grave damnum ex venditione ſenſerit, *l. 1. h. t.* Dico ob grave, quia ob exiguum damnum non ſolet dari reſtitutio, ne quodam modo pignoris emptor decipiatur legis auctoritate, quæ interveniente decreto, & ſubhaſtatione, permiſit res minorum diſtrahi, *l. 4. C. De diſtr. pign.* Ibi ubi enim definitum eſt, prævidendum Prætori ne per rem minimam præjudicium fiat minori, *l. 4. ff. De reſtit. in integr.* cui ſuccurritur ſi dolus intervenerit, ut ſi in vendendo pignore fraudem adhibuerit creditor, & quidem conſcio emptore, ſive fraudem participante, ut in *l. 1. & 2. C. De prædiis minor.* Quin & tunc demum minorem reſtitui placuit, ſi ab eo pignus datum ſit.
2 * Secus ſi ab ejus patre, vel etiam extraneo, cui ſucceſſit, contractum ſit, *l. 2. h. t.* Ratio differentiæ, cur hoc caſu non reſtituatur minor, hæc eſt, quia hæres in re hæreditaria non ſuo proprio, ſed defuncti jure uti debet, ejusque factum præſtare, *l. 177. ff. De reg. jur.* At cùm minor ipſe dat pignus, ejus imprudentia in dando facile reſtitutionem meretur, & adverſus venditionem, quæ venditio tanquam fundamento nititur ipſa datione. Idemque Jura eſſe videtur in pignore Prætorio, ſive capto ex cauſa judicati, *d. l. 1. C. De prædiis minor. l. 9. l. 38. ff. de minorib.* quia per imprudentiam minoris, vel nimiam Prætoris vehementiam fieri potuit, ut hoc pignus fuerit captum, *d. l. 2. h. t.* de quo Caldas *ad l. ſi curatorem. verb. vel adverſ. dolo n. 7. & 8.* Coſtal. *ad d. l. 9.*

TITULUS XXX.

Si adverſus donationem.

1. *Cur adverſus donationem facilè reſtituatur minor.*
2. *Donationem immodicam eſſe oportet, & inconſultò factam.*

REgula hujus Tituli eſt, minorem reſtitui, adverſus donationem quam ipſe vel pater ejus, eo conſentiente, de rebus minoris puta maternis fecit, cum eadem in donatione, quæ in reliquis contractibus, ſit ratio, & fortè major, quod donationis contractus non habet ſynallagma, nec aliud ſit minori, ſic ut facilius debeat retractari. 1
Et hoc quatenus ipſo jure valet donatio: nam ſi prædium, vel quid aliud immobile donatum ſit, ſine decreto Prætoris, quo tamen opus eſſe declarat, *l. 22. C. De adminiſtr. tut.* non eget reſtitutione minor, cùm ipſo jure nulla ſit, nec valeat alienatio, *l. 1. h. t. l. 4. l. 8. C. De prædiis minor.* * Ignur ut reſtitutio indulgeatur, valida eſſe debet donatio, & captus minor, puta ſi curatore auctore immodicam rerum mobilium donationem ante nuptias fecerit ſponſæ ſuæ: non etiam, ſi eam moderatione congruente fecerit, *l. 1. h. t.* Præterea ſi patri donanti alteri res mobiles, jam pridem ſibi emancipato donatas, inconſultè ætatis facilitate conſenſum accommodaverit, reſtitutio ei datur, *l. 2. h. t.* ut enim donare non poteſt, ſic nec conſentire donanti. Videatur Caldas *ad l. ſi curator. verb. Contradiſtum ſeceſſit. n. 40.* 2

TITULUS XXXI.

Si adverſus libertatem.

1. *Adverſus libertatem ſemel datam non reſtituitur minor.*
2. *Quibus remediis ei conſulatur.*

QUia libertas inæſtimabilis res eſt, & rebus omnibus favorabilior, *l. 106. l. 122. l. 179. ff. De reg. jur.* ideò hic contra libertatem ſemel obtentam, aut ſententiam pro ea latam, non datur reſtitutio minori, *l. 4. h. t.* quia res judicata pro veritate habetur. Dico, obtentam, quia libertas, quæ 1

pendentem

nondum competijt (ut quia Judex non pronunciavit liberum ſed manumittendum) poteſt impediri ne detur per reſtitutionem, *l. 1. h. t.* Hæc enim ſunt planè diverſa, pronunciare aliquem eſſe liberum, vel libertatem ei deberi. Quinimò libertas, quæ ſemel competijt, ex magna cauſa retractatur, non à Prætore, ſed à Principe, *l. 10. ff. d. t.* quia Prætor non niſi ex cauſis Edicto contentis reſtituit, Princeps ex alijs omnibus gratiam facit.

2 Obſervandum etiam eſt, minori, quamvis adverſus libertatem ſemel datam non reſtituatur, alijs tamen ejus remedijs conſuli, ne imprudentiæ ſuæ pœnam immeritam ferat. Sic ſi dicta ſit ſententia pro libertate, eam per appellationis remedium minor ſuſpendet, *d. l. 4. h. t.* damnum quod ob datam indebitè libertatem accepit, judicio negotiorum geſtorum à curatoribus conſequetur, *l. 3. h. t.* ſi dolo manumiſſi, vel curatoris in concedenda libertate fuerit deceptus, actione de dolo, vel in factum adverſus manumiſſum, vel curatorem inſtructâ, apud eum, qui juriſdictioni præeſt, indemnitati ſuæ conſulet *l. 2. & 3. h. t. l. 7. ff. de minor. De dolo l. 11. ff. De minor.* Denique res omnes quæ ſervus manumiſſus intervertere, actione ad exhibendum & rei vindicatione vindicabit.

TITULUS XXXII.

Si adverſus tranſactionem vel diviſionem in integrum reſtitui minor velit.

1. *Minor adverſus tranſactionem & diviſionem, ex cauſa læſionis reſtituitur.*
2. *Sed ſimul adverſario reſtituuntur priſtinæ actiones.*
3. *Reſtitutio procedit, in ſpeciebus quæ inter ſe cohærent.*

1 MInori cum adverſario ſuo tranſigenti, tutore vel curatore auctore, vel cum cohærede aut ſocio diviſionem facienti, reſtitutio datur, qui impetratâ ipſâ, eas quas priùs habuit, actionibus utetur juſque ſuum priſtinum conſequetur, quaſi nulla præceſſiſſet tranſactio.

2 E diverſo, æqualitatis ſervandæ causâ adverſario quoque reſtituentur priſtinæ actiones, competentes contra minorem, ita ut ſi factæ fuerint ineffi caces per exceptionem tranſactionis, recipiant vim priſtinam, ſummotâ ea exceptione per replicationem, ſi actiones verò omiſſæ fuerint, vel acceptilatione ſublatæ, utiles reſtituentur contra minorem, *l. 1. & 2. h. t.* Et ſic per reſtitutionem quiſque contrahentium ſuum, quod antè habuit, recipit, *l. 24. §. 4. ff. De minorib.* Mantica. *De reſolut. 210. & 233. col. 5.*

3 Quod verum eſt in iis ſpeciebus, quæ inter ſe cohærent, ut ſi adverſus venditionem reſtituatur minor, reddatur & adverſario pretium; ſi adverſus tranſactionem, reddatur etiam à minore quod ejus cauſa accepit. At ſi quæ non cohæreant, non intelliguntur adverſario reſtitui: ut ſi minor reſtituatur in judicio tutelæ non intelligitur tutor reſtitutus in contrario judicio tutelæ, *l. 14. ff. d. t.* quia judicium contrarium tutelæ non cohæret judicio directo, ſeparata namque ſunt hæc duo tutelæ judicia, atque adeo ſeparatæ ſpecies, ut nihil habeant commune inter ſe.

TITULUS XXXIII.

Si adverſus ſolutionem à tutore, vel à ſe factam.

1. *Quando reſtituatur minor læſus adverſus ſolutionem curatori factam?*
2. *Quid ſi Judicis auctoritate ſolutio facta ſit?*
3. *An reſtituatur adverſus ſolutionem legitimam indebite ſolutam?*

DUæ ſunt hujus Tituli Conſtitutiones, una de ſolutione facta minori, altera de ſolutione facta à minore. Ac de prima quidem ſtatuunt Leges, * minorem reſtitutionis auxilium intra tempus legitimum implorare poſſe, ſive minori, ſive ejus 1
curatori ſolutum ſit, *l. 1. h. t.* quod tamen, prout quam tribuatur per cauſæ cognitionem æſtimari poteſt. Volunt itaque, minorem poſſe reſtitui adverſus ſolutionem curatori factam, non ſimpliciter, ſed ſi juſta cauſa ſubſit, ut ſi dolus curatoris intervenerit, ſi pecuniam acceptam inutiliter conſumpſerit, ſi eam perdiderit: quia ſi eam ſalvam habeat, aut caſu perdiderit, non debet minori reſtitutio concedi, nec idem bis petere contra naturalem æquitatem, *l. 7. §. 1. ff. De minorib.* Coſtal. *ad l. 11. ff. d. t.* * Itaque licet ſolutio rectè ſiat minori curatore auctore, non tamen eſt tutiſſima, 2
ſicut ea, quæ fit decreto Prætoris, quæ pleniſſimam dat ſolventi ſecuritatem, ſi quod damnum poſteà emergat, *l. 25. Inſt. De admin. tut. & d. l. 7.* Secus eſt, ſi in ipſa ſolutione à principio læſio intervenerit, poterit enim reſtitui minor, ne in ipſius damnum convertatur interventus judicialis, qui in favorem ejus exigitur, *l. 11. Inſt. De prædijs min.* Facit quidem Prætoris decretum & auctoritas, ut ſolutio ritè, non autem ut rectè facta videatur: quod ritè ſiat prodeſt ad hoc, ut læſio poſteà emergens non noceat debitori ſolventi, ſed non ut læſio in ipſo actu interveniens excludat remedium reſtitutionis, Vaſquez *lib. 3. controv. c. 67.*

Altera Conſtitutio eſt de ſolutione à minore facta, cujus hæc eſt ſententia. Minorem poſſe reſtitui 3

[illegible]

TITULUS XXXIV.

Si Adversus dotem.

[illegible]

TITULUS XXXV.

Si adversus delictum.

[illegible]

[illegible] ... ſi ab initio damnum fuiſſet conteſtius, [illegible] ... Fachin. lib. 3 contr. c. 72. & Caldas [illegible] ...

[illegible] ... minor confiteatur delictum, ei denegabitur reſtitutio, [illegible] ...

[illegible]

TITULUS XXXVI.

Si adverſus uſucapionem.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]

R [illegible] ... [illegible]

[illegible] ... Hodie cùm receptum ſit, nullam contra [illegible] ...

[illegible]

TITULUS XXXVII.

Si adverſus Fiſcum.

1. [illegible]
2. [illegible]

Fiſcus eſt Principis ærarium, [illegible] ... quia favorabilior cauſa infirmæ ætatis, quàm potentis Fiſci, [illegible] ...

[illegible]

demum debetur emptori præſcriptio quinquennii], pertinebat ad res majorum 25. annis, non item ad res minorum, quibus & poſt quinquennium reſtitutione impetrata agere permiſſum erat, quodque hoc inſinuat Imp. in d. l. *Lucio Divo Marco in minorum tempus.* Sin autem Fiſcus rem alicujus vendidit jure creditoris (forte quia minor debitor Fiſci non ſolvit ei tributa, mercis nomine debita) ſiquidem in venditione ſolemnitatem haſtarum obſervaverit, hoc eſt, bonâ fide & publicâ auctione rem diſtraxerit, non conceditur minori reſtitutio, niſi colluſio & fraus doceatur, quæ faciat venditionem reſcindi, ita ſcilicet ut minor ſolvat, quod Fiſco debet, ac rem ſuam recipiat, *d. l.* 3. *h. t.*

TITULUS XXXVIII.

Si adverſus creditorem.

1. *Minor mutuum accipiens quando reſtituatur.*
2. *An creditor probare debeat pecuniam in rem minoris eſſe verſam?*
3. *Quomodo probabit creditor minorem locupletiorem factum?*

1 Certi juris eſt, minorem patremfamilias qui mutuam ſub fœnore pecuniam accepit, eoque nomine per cautionem ſe obligavit, poſſe reſtitui in integrum adverſus creditorem, adeò ut ſi conveniatur, non poſſit cogi ad ſolutionem: quin etiam ultrò non conventus poſſit ipſe cautionem condicere, ut liberetur ea obligatione, niſi pecunia accepta in rem ejus verſa ſit, *l.* 1. *&* 2. *h. t.* Ut igitur reſtitutioni locus ſit, oportet pecuniam creditam in minoris utilitatem non eſſe verſam, ſed temerè conſumptam, *l.* 27. § 1. *ff. De minorib.* Quod præſumitur, quoties ſub fœnore minor pecuniam accipit; ipſum enim fœnus, & uſura per ſe ſatis magna læſio eſt, ut reſtituatur, cùm abſque compenſatione & ſynalagmate debeatur.

2 Niſi tamen creditor contra probet, pecuniam in rem minoris eſſe verſam, eumque locupletiorem factum *d. l.* 1. Quod ſingulari jure docent Bart. & Baldus ita conſtitutum eſſe in mutuo, propter odium uſurarum, non item in aliis negotiis, ut non incumbat creditori probatio, ſed minori, juxta regulam in *l.* 5. *ſup. De in integr. reſtit. min. ſiquentibus*, inquit Imp. *competit reſtitutio, in quibus ſe captos probare poſſunt.* Sed ego ſentio, quod & alii Interpretes tradiderunt, ſemper creditori incumbere onus probationis, nihilque referre, an ſub uſuris, an ſimpliciter pecunia credita ſit. Quod probatur ex *l.* 34. § 4. *ff. De admin. tutor.* & apertiùs ex inſcriptione hujus Tituli de reſtitutione adverſus creditorem: nam creditoris vox generalis eſt, pertinet ad omnes creditores, quibus ex quibuſcunque cauſa debetur, *l.* 11. *ff. De Verb. ſign.* Pinel. *ad l.* 2. *p.* 3. *n.* 30. *uſque ad* 35. *C. De reſc. vend.* ubi multos DD. refert. Non adverſatur prædicta regula, *l.* 5. nam certum eſt minori læſionis & ætatis probationem incumbere, non utique, an ſit locupletior factus, hujus enim probatio ei incumbit qui dicit, *l.* 2. *ff. De probat.* ut puta ſufficit ut reſtituatur, quòd minor dicat non expedivisse ſibi ſuum prædium vendi, etiamſi de pretio nihil dicat, nec quòd factus ſit locupletior, nam hoc emptori incumbit: hic enim, ſi velit retinere prædium, intereà quod ſibi reſtituatur pretium, allegare debet minorem locupletiorem factum, *l.* 16. *C. De prædiis minor.* * Sed quomodo hoc proba- 3 bit creditor, minorem locupletiorem factum? Eſt ſanè difficilis probatio, proindeque periculoſum ſimiſimil. & minoribus credere. Sequendæ ſunt igitur conjecturæ, puta pecuniam collocatam in emptionem rei annonariæ, aut etiam prædiorum, prout res ulu commoda minori, vel impenſam in funere patris, vel alimentis, vel mercede præceptorum, ut in *l.* 5. *C. ad Macedon.*

TITULUS XXXIX.

Si minor ab hæreditate ſe abſtineat.

1. *An minori qui hæreditatem paternam adivit, reſtitui debeat?*
2. *An detur neceſſariis hæredibus, & in quem finem?*
3. *Cur reſtituatur minor, & quid ſi ſine minore hæreditatem adiit?*
4. *Hæreditate paterna ſe abſtinere minor poteſt, & ambitam amiſſuit.*
5. *Ubi ſibi reſtitutio non habet effectum, niſi creditoribus præſentibus, vel per contumaciam abſentibus fiat.*
6. *Convocandi ſunt omnes quorum intereſt, aliter reſtitutio non nocebit.*
7. *An quis minor poſſit, poſtquam ſe immiſcuit hæreditati, poſtea mutare.*

Hæredibus ſuis & neceſſariis Prætor indulſit 1 beneficium abſtinendi ab hæreditate paterna vel avita, adverſus ſævitiam creditorum, §. *ſed autem. Inſt. de Hæred. qual. & diff.* cujus hic meminit Imperator Severus & Antoninus, ex quo fit, ut reſtitutionis auxilio non indigeant minores, qui ſe paternam hæreditate abſtinent, cùm extra læſionem ſint, etiamſi reſtitutio abſtinentiæ non ſit interpoſita, ſed ſimpliciter facto ipſo non immiſcuerint ſe paternæ hæreditati, cùm fides veritatis, verborum adminicula non deſideret, *l.* 1. *h. t.* & merito, cùm facti ſit, non præſumatur, niſi probetur. Quod ſi hæreditati ſeſe immiſcuerint, vel bonorum poſſeſſionem ex capite unde liberi petierint, & eam damnoſam poſtea comperrerint, implorato Judicis officio reſtitui poſſunt, *d. l.* 1. * Nec ſolùm filii qui ſe immiſcuerint hæreditati 2

[illegible]

TITULUS XI.

Si ut omiſſam hæreditatem, vel bonorum poſſeſſionem, vel quid aliud requirat

[illegible]

[illegible]

TITULUS XLI.

In quibus cauſis reſtitutio in integrum non eſt neceſſaria.

[illegible]

factum est in majorem, cui in integrum adversus hereditatem eo casu, ex S. C. Silaniano, quia de bonis proximis officium omisit, l. 1. C. [illegible] * Item si minor intra quinquennium non egerit quæstione mortis, renunciare intelligitur, & nunc volens postea agere non auditur, l. 6. § ult. ff. De [illegible] Sed minor aliter etiam post quinquennium, & absque restitutione, quia hæc omnium est ipso jure, l. [illegible] Cui non currit præscriptio, quamdiu est minor, & si multos nomen debitor, atque in multis major factus fuerit, præscriptio ex die [illegible] currere incipit, l. [illegible] De tempor. in integr. rest. [illegible] exceptio non currunt pecuniæ, [illegible] temporales, triennii, decennii, vel viginti annorum præscriptiones, quæ olim adversus minorem concedebantur, [illegible] restitutionem, hodie ipso jure non currat.

5 Excepta præscriptione 30. vel 40. annorum, hæc enim contra pubertem currit, non contra pupillum, ex Constitutione Theodosii, l. 3. C. De præscript. 30. vel 40. ann. quam Justinianus confirmat [illegible] Nam demum illa præscriptio incipit, ubi ad pubertatem pervenit [illegible] & si contra majorem fuerit incepta, durante pupillari ætate, dormit & cessat, & post eam rursus currere incipit, & continuatur, [illegible]

6 Sed [illegible] servatur minor adversus temporales præscriptiones, [illegible] quadammodo fiunt [illegible] protectus [illegible] est minori [illegible] integrum habere, quam adversus has in integrum restitui. Quod Justinianus his verbis ostendit, [illegible] Idem autem excipit longissimi temporis præscriptionem, quæ cum hæc excurrat ultra tempus ætatis minoris [illegible] annor. & non currit nisi contra [illegible] in hac non habeat locum restitutio in integrum.

7 Sunt & aliæ causæ, quibus restitutione opus non est [illegible] minor de bonorum [illegible] non interposito decreto, [illegible] & ratione mora [illegible] bona si [illegible] quod etsi non sit bona fidei [illegible] [illegible] persona, id est, [illegible] minor [illegible]

8 * Præterea si [illegible] ut quia minor [illegible] auctoritate curatoris, cum haberet [illegible] non indiget restitutione [illegible] distinctionem [illegible] in ipse vel qua curator prædium alienavit absque decreto, l. [illegible] De prædiis minorum, & [illegible] contra L. Æliam Sentiam, l. 3. ff. [illegible] si [illegible] in-

defendum, l. [illegible]

Denique si sententia [illegible] adversus eum, 9 [illegible] non [illegible] pupilli [illegible] ipso jure nulla est, adeo ut non sit opus restitutione, l. 4. [illegible] Et quamvis restitutio [illegible] non [illegible] per [illegible] Curatorem, cum decernit, non valere sententiam adversus minorem latam, intelligimus si minori prejudicet, secus si pro minore lata sit, vel pro minore agente [illegible] pupilli, [illegible] haberet administrationem, receptum est ab omnibus valere, quod gestum cum tutore & minore. Nam [illegible] ut ad [illegible] in commodum, atque sane [illegible] est in l. 4. [illegible] De pœnis.

TITULUS XLII.

Qui & adversus quos in integrum restitui non possunt.

1. *Continuatio.*
2. *Quid minor probare, aut [illegible] restituatur, nisi se læsum probet.*
3. *Item se minorem [illegible]*
4. *Non restituitur contra patrem aut patronum.*
5. *Fallit quando minor patrem se [illegible]*
6. *An minor contra minorem restituatur [illegible]*
7. *An minor restitutus [illegible]*

Hactenus egit Imp. de causis, in quibus & propter quas datur restitutio in integrum, propter quas [illegible], cœpit expungere superiore Titulo, non quod minori non succurratur, sed quod necessaria non sit [illegible] eo casu præsumitur, quæ [illegible] restitutionem excludunt, [illegible] subvenitur. Hoc autem contingit propter conditionem personæ, ejus scilicet, qui petit in integrum restitui, & ejus contra quem petitur.

De conditione ejus, qui petit, sic hæc statuitur, ut si minoris [illegible] actibus publicis aut Forum comprobata, ut non sit [illegible] læsum [illegible] nisi agente se læsum probet, non conceditur restitutio, l. 1. h. t. [illegible] ætatis defectum supplet, ita ut præsumptio sit contra minorem, eum non esse læsum. * Ex quo 2 fit, ut si minor adeget se [illegible] in emptione [illegible] & adversarius dicat, [illegible] non esse captum [illegible] quam [illegible] aut decepto creatum, non [illegible] est ei restitutio [illegible] læsione. Nam [illegible] aut [illegible] captum effecit, ut magis [illegible]

[illegible]

TITULUS XLIII.

Si minor ſe majorem dixerit, vel major probatus fuerit.

[illegible]

alium ad contrahendum, *l. 1. & 3. h. t.* quæ ut ait *l. 2. eod.* [illegible] a jure communi, non omnino [illegible] subvenerunt.

2 Aliud est si dolo adversarij [illegible], aut [illegible] [illegible], aut sua facilitate se majorem diceret, & non probavit minorem ætatem, cum [illegible] cognitâ restitutionis beneficium potuerit implorare, [illegible] [illegible], *l. 3. h. t.* cum his [illegible] [illegible], Gail. *lib. 2. obs. [illegible]*.

3 Quod si in instrumento affirmaverit jurejurando se majorem? Tantus est religionis favor, ut habeatur pro majore nec restituatur, nisi per aliud instrumentum ætatem minorem probet, non per testes, *l. 1. 3.* Ubi est casus singularis quod admittatur probatio per instrumentum, & non per testes, contra regulam juris, quæ habet, testes eandem vim habere ad probandum, quam instrumenta, *l. 15. C. De fide inst.* quia propter jurisjurandi [illegible] certior hic requiritur probatio, quam per testes, cum littera scripta maneat, & memoriam testium facilè propter temporis intervallum possit excidere, *l. 3. §. 5. vers. [illegible] ff. De carbon. edicto.*

4 * Quod si non juraverit minor, sufficiet ei quæcunque probatio minoris ætatis, ut restitutionem consequatur, *l. 3. § 1. h. t.* Nisi cum malitia & industria ætatem suppleret, minor publicè se majorem diceret, aut pro tali haberetur, ut quia agebat, contrahebat, muneribus fungebatur, *l. 3. ff. ad Macedon.* ubi Julianus scribit, in eo qui vectigalia conduxit, cessare senatusconsultum. Quod certè hodiè observandum & in eo, qui mercaturam exercet, conjugatum est, aut [illegible] [illegible], ut notat Charondas *lib. 2. respons. [illegible]*.

TITULUS XLIV.

Si sæpius in integrum restitutio postuletur

1. *Denegatur restitutio semel petita & à Judice denegata.*
2. *Dubitur restitutio adversus omissam appellationem.*

1 Hujus Tituli hæc est sententia, ut una eademque causa petita in integrum restitutione & petitore repulsam passo, iterum frustrà restitutionem petit, *l. 1. h. t.* nisi ex nova causa postuletur, *l. 2. & 3. eod.* Et hoc est, quod Paulus ait *lib. 1. sent.* restitutionem plus quàm semel non esse decernendam, nam si sæpius decerneretur, res in infinitum abiret, nec esset ullus litium finis. Quare optimâ ratione statutum, ut semel denegata restitutione, vel adversus rem judicatam, vel contractum, amplius non audiatur. Nec huic loco adversatur [illegible] in *l. 7. §. 9. ff. De minorib.* ubi minori restitutio adversus aditam hæreditatem negata, [illegible] postea [illegible] eam [illegible], posse eum iterum audiri, cui denegata est restitutio, sed loquitur de minore, qui primò semel restitutionem [illegible] obtinuit, postulaverat potentem eam restitutionem, ac petat restitutionem adversus præcedentem restitutionem. Videatur Antonius *disp. 4. th. 3.*

2 Verùm cum dicimus minorem non posse iterum [illegible] intelligendum est, ut rescindatur ea sententia, qua ei denegata est restitutio. ita tamen restitui minor poterit, ut ab ea sententia appellari possit, ac proinde si appellatio fuerit omissa, minor ad eam interponendam restituetur, *d. l. 1. vers. appellare.* quia licet denegata fuerit restitutio in causâ principali, non tamen ideo denegata fuit in appellatione interponenda. Atque ita quidem in civili causâ. In criminali enim nunquam aut [illegible] cujus criminis veniam impetrare solent, si [illegible] [illegible] [illegible] à [illegible], *l. 3. §. [illegible] De [illegible]*.

TITULUS XLV.

De his qui veniam ætatis impetraverunt.

1. *Qui veniam ætatis impetravit, etiamsi minimè laudabiliter administraverit, non restituitur.*
2. *Quid si contra impetrantem veniam [illegible] implorat, an sit audiendus?*
3. *A quo detur venia ætatis, quibus & quo modo.*
4. *Ut Judices informando de ipsis cum [illegible] probanda.*
5. *In quibus rebus pro Majoribus habeantur, qui ætatis veniam impetrarunt, & non habeant personam standi in judicio.*
6. *In quibus non habeantur pro Majoribus.*
7. *Quæ legitima & perfecta ætas intelligatur.*

Ratione hoc Tit. definitum est, eos, qui veniam ætatis à Principis clementia impetrarunt, etiamsi minùs idoneè rem suam administrare videantur, in integrum restitutionis auxilium impetrare non posse, *l. 1. h. t.* ubi ratio subjicitur, ne qui cum eis contrahunt, Principis auctoritate circumscripti videantur.

2 Contra hanc tamen impetrationem veniæ ætatis restitutionem implorare minorem posse dicit Glossa, *ad d. l. 1.* si se læsus in impetratione probaverit, ex generalitate regulæ *l. [illegible] ff. De minorib.* qua conceditur restitutio adversus omne gestum cum minore, si ille læsus reperiatur. Ita refert à Mauritio *De restit. c. [illegible]* afferentes pro hac opinione *l. 41. ff. De minorib.* Sed alia contraria magis placet, quoniam per impetrationem veniæ, minor jam factus est major, cui restitutio non indulgetur, *d. l. 1.* Propterea non solet venia concedi nisi præmissâ cognitione, inquisitioneve super morum honestate, probitate, atque industria supplicantis, Rebuffus

ʒ. num. ad LL. Galliæ pag. 314. quæ quidem inquiſitio fruſtrà fieret, ſi nihilominus minor foret reſtituendus. Veruntamen ſi cauſa urgeat, & talis ſit, quæ quam maxime faveret in integrum reſtitutionem, nihil ſimplex at contra hanc impetrationem veniæ ætatis implorare reſtitutionem, ſecundum Gaillii opinionem, cui adhæreo [illegible] quæ tamen non eſt trahenda ad actus medio tempore geſtos. [illegible] Veniæ ætatis formula extat apud Caſſiodorum lib. 7. Var. 41. Quæ quidem Venia in præteritum aliquando fuit à Conſulibus & Præſidibus [illegible] eorum decreta, quaſi ambitio-

3 ſa, D. Severus Imp. ſuſtulit. l. 1. ʃ. De minorib. * Hodie impetrari ſolet tantum ab ipſo Principe. Licet Leo Cæſar etiam à quibuſcunque [illegible] Magiſtratibus ipſam ætatis veniam concedi voluerit, & adminiſtrationem bonorum, remotis curatoribus, in Novel. 28. Sed tamen eſt cum Severo Cæſare hanc facultatem adimi minoribus, & non niſi raro vel magna de cauſa præcoci ſapientiæ ſolere adulterioris ætatis hæc [illegible] & [illegible] expoſita l. 1. ʃ. 1. Itaque hodie non niſi cauſa cognitâ, & certis tamen ætatis minoribus his, in legitimæ ætatis conceditur, maſculis quidem, ſi viceſimum ætatis annum expleverint, fœminis, ſi decimum octavum cuſtodiſſe, honeſtatem morum, probitatem animi & frugalitatem teſtibus idoneis aliiſque inſtrumentis coram competenti Judice probaverint. l. 2. ʃ. 1. h. t. Moribus quoque noſtris non ſolum ætatis venia conceditur mercatoribus, aliiſque vulgaribus, ſed etiam Nobilibus, Ducibus & Comitibus. Quo caſu ad celebritatem [illegible] conveniens propter [illegible], apud ſedem [illegible] pro urbanis [illegible] Mornacium ad d. l. 1. ut non recte [illegible] hunc titulum eſſe abrogatum.

4 Eſt itaque hæc Principis indulgentia Judici intimanda, & in competenti judicio comprobanda, l. 2. h. t. Et maſculi quidem per ſe [illegible] ob verecundiam ſexus per procuratorem [illegible] ætatum, morum gravitatem, vitæque honeſtatem probare debent. [illegible] quod exploranda ſit conditio perſonæ, ne obrepſiſſe Principi ex [illegible], [illegible] l. 2.

5 Impetrata legitimæ ætatis veniâ minores à curatoribus liberantur, adeò ut ipſi rerum ſuarum adminiſtrationem ſuſcipiant, perinde ac ſi majores eſſent, & ut cum quovis poſſint contrahere, & in judicio agere, itque defendere, denegata ea reſtitutione. l. 1. h. t. Itaque permittit l. 2. C. De appellat. Adoleſcens ſi veniam ætatis impetraverit, poteſt ſuo nomine appellationem exercere.

6 Eamque ætatis veniam, non eos tantùm reſpicit, quibus conceſſa, ſed eos omnes in genere, qui contracturi ſunt, quique alias extra Principalis reſcrip-

tum, quod valerent, nec quicquam cum minore contraxiſſent. Cautum enim contrahi non poteſt, quàm auctore Principe. Quemquam cautione adhuc majore opus ſit in alienatione rerum immobilium, quas non permittitur eis, qui veniam ætatis impetrarunt, res ſuas immobiles alienare, aut hypothecæ ſupponere, ſine decreto Prætoris interpoſitione, l. 3. h. t. ut hac in parte perinde ſint minores, ac ſi veniam ætatis non impetraſſent.

Nam quamvis ætatis venia à Principe ſit conceſſa, non tamen ob id minores omnino pro majoribus habentur: cum legitimæ & perfectæ ætatis mentione facta, illa tantùm ætas intelligatur, quæ viginti quinque annorum curriculo conſummatur, non quæ ob impetrati beneficii ſuppletur, ut ait Juſtinianus in l. ult. h. t. Quare ſi alicui aliqua diſpoſitioni hæc adjecta fuerit conditio, cum minor ad legitimam vel perfectam ætatem pervenerit, non erit accipienda de eo, qui veniam ætatis impetravit, ſed de eo, qui juſtam legibuſque definitam, id eſt, annorum videlicet, ætatem complevit. Non id actum ſit, & ex venia ætatis id procedat, vel [illegible] appareat, aliter teſtatorem ſenſiſſe, ut docetur in [illegible] Imo etiam hanc [illegible] minorem ætatem, virilem animi vigorem minor complere non ſolet, inquit Ulp. in l. 1. ʃ. 1. De minor. [illegible] intermedium ætatem ſuppletam, & inchoata pubertas ſufficiat ad ſuccedendum ineeſtam, ad teſtamenta facienda, ad nuptias contrahendas, Gomezius [illegible] cap. 14. num. 12. D. Tuldenus ad h. t. num. 3.

TITULUS XLVI.

Si major factus ratum habuerit.

1 *Major factus non reſtituitur, ſi ratum habeat quod in minore ætate geſſit.*
2 *Niſi dolo inductus fuerit.*
3 *[illegible] quid factus major recipere debeat hereditatem.*
4 *Inſpici debet principium, in quo erat conſtitutus minor, ſi ſunt ab illo pendent.*

Ultima itaque cauſa denegandæ reſtitutionis eſt, ſi major factus ratum habuerit quod cum eo minore geſtum fuerit, quia per ratihabitionem in integrum reſtitutioni renunciare & actionem ſuam remittere videtur, l. 2. h. t. ſic ut ad eas non amplius habeat regreſſum. Et nihil intereſt, expreſſe verbis, ſcripto, vel facto, rem exigendo, diviſionemve faciendo ratum habuerit, l. 2. h. t. an ſilentio, id eſt, tacite paſſus ſit lapſu tempore petendæ reſtitutionis, de quo ſupra De temp. in integr. reſt. Nihil quoque refert, an negotium ſit in minorum ætate inchoatum, & in majore perfectum, et

quia

[illegible]

... leges nunquam favent, niſi nominatim etiam ... [illegible]

... ubi minor, qui inducerat ſe paternæ hæreditati ... [illegible]

... iſta traditio dependeat ex actu priore venditionis, geſto in minore ætate.

Atque ex his 6. Tituli facilè intelligitur, quomodo accipienda ſint verba edicti, *Si quisque in eo*.

TITULUS XLVII.

Ubi & apud quem cognitio in integrum reſtitutionis agitanda ſit.

1. *Reſtitutio à Judice ordinario & delegato impetratur.*
2. *Non etiam à magiſtratu municipali, aut ab arbitro.*
3. *Nec minor Judex reſtituere contra ſententiam majoris.*
4. *Minor ſolus ...* [illegible]
5. *Præſes reſtituere contra Judices ...* [illegible]

SI quamvis Tituli ... [illegible] ... Nam & Princeps, & delegatus à Principe, & quilibet ordinarius, in integrum reſtituere poteſt, & is etiam, cui à Magiſtratu ... [illegible] ... proprio jure Magiſtratus competunt ... [illegible] ... nuda eſt ſine coercitione. * Eſt enim reſtitutio ... [illegible]

Ceterùm Magiſtratus ... [illegible] ... Cæſaris, & petatur reſtitutio ... [illegible]

Agitanda autem erit in integrum reſtitutio ... [illegible]

Provinciæ, in qua domicilium habet, adverſus quem petitur, l. [illegible] ſecundum juris regulam, quæ dictat actorem ſequi forum rei. Quod tamen intelligo in perſonalibus, ſecus ubi de rei [illegible] actione agitur, quia ſequitur quod eſt in l. ult. C. ubi in rem actio [illegible]. Neque excipio Clericum, hic enim [illegible] ſit circa proprias res, in integrum reſtitutionis judicio Laicum convenire debebit coram Judice ſeculari, ſecundum prædictam regulam, quæ etiam in foro eccleſiaſtico obtinet, ut multis comprobat D. Covarruvias [illegible]

TITULUS XLVIII.

De Reputationibus, quæ fiunt in judicio in integrum reſtitutionis.

1. *Reſtitutio ita facienda, ut [illegible].*
2. *Minor reſtitutus quæ reddere debeat?*
3. *Reſtituitur creditori [illegible] alia, in eadem cauſa.*

1 Sicut minor per in integrum reſtitutionem rem ſuam cum fructibus [illegible] recuperat, ita [illegible] adverſus quem in integrum eſt reſtitutus, [illegible] per [illegible] & [illegible] tenetur. [illegible] ſpondet [illegible] J. C. [illegible] in integrum [illegible] recipiat, l. [illegible] ff. De minorib. Idem Antoninus [illegible] quam, qui reſtituitur, ſicut in [illegible] debere [illegible]. Proinde quidquid ad eum pervenit vel ex emptione vel ex venditione [illegible] tractu, id [illegible] reſtituere, hoc eſt, reddere [illegible] cum fructibus vel compenſare debet. Sed & cum minor ab hæreditate [illegible] & reſtituitur, [illegible] quidquid ad eum ex hæreditate pervenit, aut quod ex hæreditariis bonis [illegible], hoc eum præſtare convenit. Item ſi quid dolo malo ejus factum eſt, quo minus perciperet [illegible] hæreditate [illegible], id quoque præſtare tenetur, d. l. [illegible] ult. Quò pertinet [illegible] Charondæ lib. [illegible] ut ſi [illegible] minoris [illegible] & detrimento [illegible] commiſſa, ne reſtituatur [illegible] [illegible], quæ cum minore contraxit [illegible], [illegible] tamen [illegible] eſt ejus judicium, l. [illegible] ff. De minor. Papon. [illegible] De minorib. [illegible] 14.

3 Præterea non tantum quod ad minorem pervenit reddendum eſt, ſed & quod ad alium [illegible], ut cum actio contra veterem debitorem reſtituitur, quòd is cum principalis liberatus eſt in [illegible] minoris, qui [illegible] novandi, [illegible] reſtituto minore adverſus [illegible], creditori reſtituitur vetus actio adverſus priſtinum debitorem, d. l. [illegible] §. [illegible]. Ex quo conſequitur, quod in priſtinam cauſam redeant etiam pignora, quæ ante novationem obligationi hærebant, cum & hæc ipſa per prioris obligationis novationem deſierint obligari, l. 17. §. [illegible] & l. ult. ff. De minorib. [illegible] erat quoque [illegible] creditor. Igitur debet minor efficere, ut hæc quoque in obligationem veniant, ne creditor per priſtinam recipiat [illegible], ſed integrum aut ſaltem in eadem cauſa, d. l. ult. & l. [illegible] §. [illegible] eod. & l. un. in pr. h. t.

TITULUS XLIX.

Etiam per Procuratorem cauſam in integrum reſtitutionis agi poſſe.

1. *Per Procuratorem reſtitutio peti poteſt, ſi habeat ſpecialem mandatum.*
2. *Quid ſi reſtitutio incidenter petatur?*
3. *An conjunctæ perſonæ abſque mandato admittantur? & quid de patre?*

Dubitari poſſet, an per Procuratorem cauſa reſtitutionis in integrum agi poſſit; propterea quod in hoc judicio ætatem probari oporteat, quæ probatur ex aſpectu, & quod minores præſentes eſſe debeant, & per ſe poſtulare ætatis veniam, ut ex termino eorum & geſtu poſſit Judex æſtimare, an mereantur veniam ætatis, ut ſupra Tit. 4[illegible] diximus. [illegible] tamen cauſa reſcriptum hic eſt ab Alexandro ſemper etiam per Procuratorem reſtitutionem in integrum peti poſſe, l. un. h. t. dummodò ſpeciale mandatum habeat, aut ſi de eo dubitetur, caveat de rato [illegible] habiturum, l. [illegible] ſup. [illegible] quia Procurator habens liberam bonorum omnium adminiſtrationem, & generale mandatum, non ſufficeret, l. [illegible] & [illegible] ff. De minorib. 1

2 Contra [illegible] dicit, quod ſi in integrum reſtitutio incidenter poſtuletur, non eſſe neceſſarium ſpeciale mandatum, cum ſub generali contineatur, id quod conſequens eſt [illegible] Mynſinger. [illegible] in Camera Imperiali [illegible] & concluſum refert, & [illegible] concl. 14[illegible]

Porrò etiam in cæteris cauſis, conjunctæ perſonæ pro conjunctis abſque mandato admittuntur ad agendum, l. [illegible] ff. De procur. in hac tamen non admittuntur, niſi ex voluntate minoris petant, aut minor ejus [illegible] ſit, ut ei bona [illegible] debeat, l. [illegible] ff. De minorib. Inter conjunctas perſonas excipitur pater, qui etiam abſque mandato & invito filio admittitur ad petendam reſtitutionem, tum quia [illegible] adminiſtrationem bonorum filii, tum quia patris intereſt filium reſtitui in integrum, cum poſſit conveniri de peculio, d. l. 27. ubi Coſtanus. Non obſtat quod dictum eſt ſupra l. un. 14. non prodeſſe 3

[illegible] reſtitutionem quam illius emptorem, [illegible] *De minor.* [illegible] hæc [illegible] ſic eſt, ut non [illegible], ſi adverſus [illegible] de [illegible], et ſi [illegible] non ſe, ſed [illegible], [illegible] hæc reſtitutio [illegible].

TITULUS L.

In integrum reſtitutione poſtulata ne quid novi fiat.

1 *[illegible] cauſa reſtitutionis nihil innovandum.*
2. *[illegible] [illegible] [illegible], ſi [illegible] [illegible].*

1 POſtulata reſtitutione in integrum, nihil innovandum, ſed omnia in hoc ſtatu manere debere, donec controverſia finiatur [illegible] Gothofredum [illegible] [illegible] que [illegible] contractu vel [illegible], non poteſt contractum vel [illegible] [illegible] eum, cui conceſſa eſt reſtitutio, neque [illegible] eam alienare [illegible] [illegible] eſt, quæ appellatione [illegible] [illegible] habet [illegible] [illegible] ſecundum Bartolum ſi reſtitutionis cauſa [illegible] in [illegible] probari, [illegible] [illegible].

2 At vero ſi res dilationem [illegible] requirat, aut ex circumſtantiis cauſæ appareat æquum eſſe, ut ſtatim [illegible] executione pendente [illegible], ſuper reſtitutione in integrum, [illegible] quod æquum eſt ſequetur [illegible] [illegible] *De minor.* [illegible] exemplum proponitur, ſi [illegible] cauſa [illegible] executionem [illegible] [illegible], ut interim ſententia mandetur executioni, [illegible] ſecundum quam lata eſt ſententia [illegible] [illegible], ſi [illegible] minor in reſtitutione petenda, quæ exceptio [illegible] [illegible]. Duar. [illegible] Comm. [illegible] & Joan. [illegible] [illegible] Jur. [illegible].

TITULUS LI.

De reſtitutionibus Militum, & eorum, qui Reipublicæ cauſa abſunt.

1. *[illegible] [illegible] Reipub. cauſâ reſtitutionem.*
2. *[illegible] [illegible] [illegible].*
3. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible].*
4. *[illegible] [illegible].*
5. *[illegible] [illegible], vel abſentes Reip. cauſa reſtitutionem.*
6. *[illegible], quod ſit de [illegible] [illegible],*
7 *[illegible] [illegible] [illegible] reſtituatur [illegible] [illegible]*
8 *[illegible] & [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].*
9 *[illegible] & [illegible] [illegible], quæ [illegible] [illegible].*
10. *[illegible] [illegible] reſtituantur tempus abſentiæ, [illegible] [illegible] quadriennium.*

HActenus egimus de minoribus reſtituendis. 1 Sequitur quarta reſtitutionis ſpecies, quæ [illegible] [illegible] ob juſtas cauſas conceditur. In ea [illegible] principes [illegible] ſi quis Reipublicæ cauſa abfuerit, & damnum ei ob abſentiam contigerit, quod [illegible] [illegible] quod Reipublicæ cauſa [illegible], debet eſſe damnoſum. Oportet [illegible] hæc duo concurrant [illegible] abſentia, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] [illegible] ob eam abſentiam [illegible] reſtituatur. Quo pertinet [illegible] [illegible] qui Reipublicæ cauſa abeſt, ſi [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible], [illegible] damnum [illegible] [illegible].

2 [illegible] Reipublicæ cauſa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] Proconsul, Legatus, Procurator Principis, qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Reipublicæ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quod per id tempus adverſus eum factum eſt [illegible].

3 Præter [illegible] Reipublicæ cauſa abeſſe cenſentur [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] in provinciis [illegible], [illegible] & caſtra [illegible], quo tempore [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] beneficium reſtitutionis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. 4 [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] ad caſtra [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] cauſa abeſſe non [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Principis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Reipublicæ cauſa [illegible]. [illegible] Procurator [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], in abſentibus Reipublicæ cauſâ, [illegible]

[illegible]

tures poſſeſſionem defuncti debitam, tempore [illegible] habere, recuperare; ſed ſi defunctus contraxit, hæres adverſus eum contractum non reſtituetur, *l.* 7. [illegible]

[illegible] reſcindat enim uſucapionem, quæ eſt legitimus [illegible] [illegible] & anno utili durat. *l.* 18. *C.* [illegible]

[illegible]

TITULUS LII.

De uſuris militum.

[illegible]

Quemadmodum militibus, & cæteris Reip. [illegible]

[illegible]

eaſdem recipiant, non obſtante longi temporis præſcriptione, *l. 1. h. t.* Et hoc quatenùs venditor jus habuit alienandi, uti in ſpecie, *l. 6. ſup. e. prox.* aut pretium ex venditione acceptum converſum ſit in commodum illarum, nam aliàs dominus rem ſuam vindicans, non tenetur reſtituere pretium, niſi in domini utilitatem fuerit converſum, *l. 3. l. 23. C. De rei vend. l. 65. ff. eod.*

4 Et quod hic de uxoribus militum dicitur, etiam obtinet in uxoribus Proconſulum, Legatorum, & eorum omnium, qui in Provincias juſſu Principis exeunt, ad quos pertinet S. C. Cotta & Meſſala Conſulibus latum, melius eſſe, ſi ſine uxoribus proficiſcantur, quod difficile non eſt, eas tamen ducere non vetat, modò præſtent factum illarum, *l. 4. ff. De off. proc.* Hujus Senatuſconſulti mentio fit apud Corn. Tacit. *lib. 3. & 4.*

TITULUS LIII.

De temporibus in integrum reſtitutionis, tam minorum & aliarum perſonarum, quæ reſtitui poſſunt, quàm etiam heredum eorum.

1. *Continuatio: & in quo annus utilis differat à continuo.*
2. *Tempus reſtitutionis in integrum olim variatum.*
3. *Præfinitum quadriennium continuum à Juſtiniano.*
4. *Ex quo tempore illud currere incipit & minori & majori.*
5. *Quid ſi utraque cauſa concurrat ætatis & abſentiæ.*
6. *An quadriennij tempus an currat ignoranti reſtitutionem ſibi competere.*
7. *Quomodo hoc tempus minor tranſmittat ad heredem.*
8. *An hoc tempus locum habeat in dote.*
9. *Impetrata reſtitutione, an ſit cauſa intra quadriennium peragenda.*
10. *Ejus ratio, & quid ſi ab actore, aut reo dilatio petatur.*

1 Illud eſt commune reſtitutionibus minorum & majorum Reip. cauſa abſentium, de quibus egimus, ut intra certum tempus peti debeant, ſed hoc tempus ſæpius variatum fuit. Olim quidem Edicto Prætoris ad impetrandam reſtitutionem in integrum præſtitutus erat annus utilis. Hic differebat à continuo, quod in utili dies tantùm computabantur, quibus agere licebat, in continuo omnes

2 dies etiam feriati, quibus agere non licebat. Sed cùm dierum utilium lubrica, & difficilis eſſet computatio, hic annus utilis ſublatus eſt à Conſtantino in his reſtitutionum cauſis. & Romæ pro anno utili ſubſtituit quinquennium, in Italia quadriennium, in Provincijs triennium continuum, *l. 1. C. Theod. de in integr. reſt.* ſive dies ſeſſionum fuerint, ſive non fuerint, ſive facultas fuerit agendi, ſive non. In actione autem de dolo, tam movenda, quàm terminanda, dedit biennium continuum, *l. ult. ſup. De dolo.*

Sed illa differentia poſtea diſplicuit Juſtiniano, 3 qui ubique quadriennium continuum introduxit, ad petendam, & impetrandam reſtitutionem, *l. ult. h. t.* Per quam tamen Conſtitutionem non ſuſtulit *d. l. ult. C. de dolo.* ex qua intra biennium continuum movenda & finienda eſt de dolo actio; ſed locum habere voluit ſuam Conſtitutionem in alijs tantum reſtitutionibus, in quibus Conſtantinus fecerat locorum differentiam, ſublato anno utili. nam ſi eam abrogatam voluiſſet, fruſtrà inſereret in hac ſecunda ſui Codicis editione. Moribus paſſim hodiernis datur decennium continuum ad reſtitutiones quaſlibet, quod decennium computandum eſt ex quo finita eſt minor ætas. Coſtalius *ad l. 16. §. ſi ſervi, ex ſin. ff. ex quib. cauſ. major.* Faber *in C. h. t. def. 1.*

Jure Juſtinianeo præſtitutum quadriennij tem- 4 pus currere incipit minori à primo die quo incipit major effici, & ſic ab exacto perfectoque anno 25. uſque ad extremũ diem anni 29. *d. l. ult. §. ult. h. t.* Niſi veniam ætatis impetraverit, quia tunc incipiet currere quadriennium, non ex die impetratæ veniæ à Principe, ſed ex quo illa inſinuata eſt Judici competenti, eique adminiſtratio rei propriæ permiſſa, *l. 5. h. t.* ſic ut nunquam minori ætatis beneficium denegetur, nec ei currat hoc tempus, quamdiu minor eſt. Similiter majori, abſenti Reipublicæ cauſa, vel militanti, hoc tempus quadriennij non currit, niſi ex die miſſionis vel ex quo abeſſe deſijt Reipublicæ cauſa, *d. §. ult.*

Quid ſi utràque cauſa reſtitutionis in eandem 5 perſonam concurrat ætatis & abſentiæ, ut puta ſi minor ſit & abſit Reipublicæ cauſa. Reſolvitur hic, utriuſque cauſæ rationem eſſe habendam, ſicut tempus illud, quod ei non currebat propter minorem ætatem, ſimiliter non currat poſt majorem, quamdiu militat, vel abeſt Reipub. causâ: quia tempus quod minor ætas tribuerat, militia continuat, *l. 1. 3. & 4. h. t.*

Dubitatur an hoc quadriennij tempus currat 6 ignoranti reſtitutionem ſibi competere? Dubitandi ratio ex eo profluxit, quod quadriennium fuerit ſubrogatum in locum utilis anni, qui non currebat ignoranti, igitur nec quadriennium curret, ſed demum ex tempore ſcientiæ currere incipiet. Ita Bart. & alij, quos ſequitur Caldas *ad d. l. 3. verb. inſ. legit. temp. n. 3.* Sed verior eſt opinio, iſtud quadriennium non eſſe utile, ſed continuum, *juxta l. ult. h. t.* idque currere minoribus ab exacto 25. anno, majoribus à die ſublati impedimenti, non habita ratione ſcientiæ, aut ignorantiæ. Quod confirmat,

tur, *l. ult. C. De praeſ. long. temp.* ubi omnes præſcriptiones currunt non [illegible] adverſ[illegible] ignorantes quam ſcientes. Itaque & hæc quadriennii præſcriptio curret adverſus ignorantem, eique denegabitur reſtitutio, nam [illegible] ſingularis [illegible], *[illegible]*

7 Circa hoc tempus quæſitum eſt de hæredibus. Quando hæres petat reſtitutionem [illegible] & hæredibus reſtitutionem dari, [illegible] eſt conſtitutum, *l. [illegible] ff. [illegible]* Defuncti [illegible] opus eſt. Minor, ſi minori hæres extitit, hæres ex ſua non defuncti perſona, in integrum reſtitui poteſt, ſi ex defuncti perſona ſe reſtitui [illegible], & habet ſtatutum quadriennium, poſtquam [illegible] ætatis 25. annorum, *l. [illegible]* Si minor majori, [illegible] completo quadriennio [illegible] puta menſis tantum ſupererat [illegible] ſucceſſerit, hæredi poſt legitimam ætatem non datur totum quadriennium, [illegible] per ſona defuncti, ſed duntaxat tempus quod defuncto ſupererat, puta menſis et tantum indulgetur, *[illegible] ff. De min.* Sed ſi major ſucceſſerit minori, ſtatim ab adita hæreditate datur hæredi quadriennium ex perſona defuncti. Unde ſi [illegible] minor ſucceſſerit, non [illegible] ſed [illegible] ſucceſſori ad reſtitutionem dabuntur. *[illegible]* Atque ex his colligi poteſt quod cum major majori ſuccedit, ſtatim atque adiverit hæreditatem, aut petiit bonorum poſſeſſionem, tantum temporis habeat, quantum defuncto ſupererat mortis tempore, ut optime *ad [illegible]* obſervavit antiquus Gloſſator.

8 Extat hac parte *Novel.* [illegible] de exceptione non numeratæ dotis, ex qua deſumpta eſt *Auth. [illegible]* ubi Juſtinianus hoc ſpecialiter conſtituit, maritum minorem 25. annis carentis reſtitui, quatenus oppoſuit exceptionem hanc non numeratæ dotis, [illegible], ſi duodecim anni non ſint elapſi a die contracti matrimonii, ac [illegible] mortuum [illegible] hæredem ejus, qui major ſit ætate 25. annorum, ultra annum [illegible] non habere [illegible] minori vero qui ſit hæres ſive majoris, ſive majoris, quinquennium tribui.

9 Denique obſervandum eſt, quod Juſtiniano placuit, ut non tantum intra quadriennium reſtitutio poſtuletur, & actio incipiat, ſed etiam, ut lis [illegible] ſiniatur, pereatque causa reſtitutionis in integrum. *[illegible] ult.* Quod & Conſtitutio in actione de dolo [illegible] [illegible], ut intra biennium [illegible] [illegible] Utrumque certe eſt ſingulare, cum ex Juris regula actiones omnes temporales perpetuantur conteſtatione, *l. [illegible] ff. De [illegible] & [illegible] ff. De [illegible]* Rationem Juris ſingularis in actione de dolo [illegible] *[illegible]* aſſignavi, quod annuum [illegible] ſit, & ſimul quoque prætoria.

10 Reſtitutionis in integrum petitio cur initiatur & finiatur quadriennio, hanc rationem eſſe exiſtimo, quod ciius reſtitutioni reſcindantur, quod poſitum eſt, ſi conteſtatio eam perpetuaret, ſequeretur, ut perpetuo in [illegible] reſciſſionis eſſent, quod contrarium [illegible] [illegible] & [illegible] Reip. [illegible] Quod ſi [illegible] conteſtatione, poſtea [illegible], [illegible] per eam [illegible] mora, [illegible] causa reſtitutionis [illegible], [illegible] tum quadriennium, [illegible] reſtitutio [illegible] ſi non per actorem, ſed per reum ſteterit, quo minus ſinem causa reſtitutionis acciperet, poterit actor [illegible] judicium reſtitutionis continuare ac perſequi. *[illegible]* Quod ſi non per reum mora ſit commiſſa, ſed per [illegible] forte, quia [illegible] [illegible] & impediti ſunt [illegible] intra tempus non poſſint, danda erit ei dilatio, quæ tamen actori denegatur, plus enim reo in dilationibus, quam actori conceditur, quia non eſt in ejus poteſtate quando conveniatur, ſed actoris quando agat, *l. [illegible] ff. De [illegible]* [illegible] tamen caſu quo reo dilatio datur, etiam actori prodeſt, *[illegible]* Hodie utrumque commune eſt [illegible] quæ ad ordinandam litem, videatur *Duar. ad [illegible] C. De in integr. reſt.*

TITULUS LIV.

Quibus ex causis majores reſtituantur.

1 *Reſtitutionem [illegible] fieri non tantum abſentia Reip. causa, ſed etiam alia quacunque neceſſaria.*
2 *[illegible]*
3 *[illegible] Quod ſi [illegible] [illegible]*
4 *[illegible]*
5 *[illegible]*
6 *[illegible]*
7 *[illegible], & captivum.*
8 *Eccleſia [illegible]*
9 *Eccleſia contra Eccleſiam reſtituitur.*
10 *Eccleſia [illegible] Quid [illegible]*
11 *[illegible]*
12 *[illegible]*
13 *[illegible]*

Præter abſentiam Reip. causa, de qua diximus, ſunt & aliæ reſtitutionis causæ, quarum alias 1

[illegible]

cujus res amiſſa eſt, interim quod in vinculis fuit [illegible]

[illegible]

[illegible] ciliationes affert Accurſius ad d. l. 39. ex quibus [illegible]

[illegible] ublicæ cauſâ [illegible] civitatis nomine abeſt, [illegible]

[illegible] ſtinenter conveniuntur, quemadmodum [illegible] dum adverſus minorem, ſup. tit. 41. Neque obeſt quod dicitur privilegium adverſus eum qui per peti- [illegible]

vilegium habet eo in non licere, id etiam accipiendum eſt, ubi eadem ratio ſit utrobique: quod enim ſi illi, quo cum agitur, de lucro captando, hic autem, qui capitur, de damno vitando certet; quanquam tota hæc res pendeat à cognitione & arbitrio judicantis, l. 24. §. ult. ff. De minor. Bart. & alij in Auth. quas Actiones. C. De ſacroſ. Eccl.

10 Eſt autem intra quadriennium continuum poſtulanda reſtitutio, à tempore celebrati contractus, ſeu læſionis computandum, vel potius à morte ejus prælati, qui noxium contractum inivit, Gloſſa in c. 1. De in integr. reſt. in 6. Innoc. & Panorm. in c. cum ex litteris. de in int. Quòd ſi tamen Eccleſia enormiter læſa fuerit, etiam poſt quadriennium poterit in integrum reſtitutionem implorare, d. c. 1. ibi ſi prævaricationis aut fraudis prætextu commentum. Quia enim jura eſt, ineſſe fraudem & dolum re ipſa, ubi enormis adeſt læſio. At vero ipſa læſiones quantitas ſæpè incerta, ideoque Judicis arbitrio definiendum relinquitur quanta & qualis eſſe debeat læſio Eccleſiæ, ut ejus ratione poſt quadriennium reſtitutionis beneficium locum habeat. Vaſq. contr. ſvera, qq. c. 9. Covar. lib. 2. var. c. 3. num. 10.

11 Interdum abſque reſtitutione, officio Judicis majoribus læſis, cauſâ cognitâ, jura ſubveniunt in contractibus bonæ fidei, in quibus Judex id, quod æquum & bonum, ſpectare, & eorum iniquitatem

12 emendare debet, l. 3. h. t. ubi Gloſſa & DD. & in l. 2. C. De reſc. vend. dicunt eo caſu quo agitur ad reſciſionem contractus, ex officio Judicis ob læſionem enormem, actionem durare uſque ad triginta annos, facit c. ad nos'tram. de empt. & vend. Licet ubi Hoſtienſis etiam poſt lapſum decennium, reſtitutionem petitam fuiſſe opinatur, propterea quod enormis inerat læſio, excedens dimidium juſti pretij Covar. ſup. num. 12. ver. ſed et nam. Contrario autem Jure utuntur Galli, apud quos concluditur omnis in integrum reſtitutio decem annorum ſpatio: & apud nos Principum noſtrorum Edictum anni 11. art. 24. ut omnes reſciſiones contractuum fundatæ ſuper læſione quantacunque magnâ, decem annorum lapſu à die actûs, præſcribantur.

13 Poſtremò ſolet hic quæri, an prætextu clauſulæ generalis, ſi qua alia juſta cauſa videbitur, concedenda veniat reſtitutio, ex capite ignorantiæ contra præſcript. 30. annorum completam? Affirmat communis opinio, ea ratione, quod juſta ex cauſa ignorans, res ſuas ab alio poſſideri, non poſſit dici eas res neglexiſſe, ut proinde ei dari debeat reſtitutio in integrum adverſus præſcriptionem, quæ odioſa eſt; item quia ex cauſa in-

14 firmitatis, abſentiæ & alus juſtis impedimentis reſtitutio conceditur, ut etiam concedenda ſit

15 ex cauſa juſtæ ignorantiæ, quæ non debet alicui eſſe damnoſa, l. 8. ff. De jur. & fact. ign. Contraria tamen ſententia verior eſt, pro qua urget l. ult. C. De præſc. long. temp. ubi præſcriptio currere dicitur nulla expectatâ ſcientiâ aut ignorantiâ; additur, quæ ratio ne propter ignorantiam adverſarij, alia dubitationis inextricabilis oriatur occaſio. Itaque denegânda eſt reſtitutio, ne propter ignorantiam novæ oriantur lites & dubitationes. Eandem ſententiam confirmat l. omni. C. De præſcr. 30. an. ubi traditur, eum qui præſcripſit plena ſecuritate eſſe muniendum: quod certè dici non poſſet, ſi ex capite ignorantiæ, contra præſcriptionem reſtitutio concederetur. Accedit & iſta ratio, quòd ſi propter ignorantiam eſſet reſtitutioni locus, nunquam vel raro præſcriptio procederet, quis enim ſciens pateretur res ſuas uſucapi? præterea ſi ex qualibet cauſa juſta major 25. annis reſtitueretur, quid inter hunc & minorem intereſſet? cum nec hic niſi ex juſta cauſa reſtituatur, l. 3. C. d. t. Damnum enim quod quis ſua culpa ſentit, ſibi imputare debet; at hic ſua culpa ſentit, cum longiſſimo tempore in res ſuas non inquirit, ut alienationi conſentire dicendus ſit, l. 28. ff. De verbor. ſign. Fachin. lib. 3. contr. c. 69. Sarmient. l. 2. interpret. c. 10. Pinellus ad Auth. niſi tricennale. num. 38. & ſeq. C. De bon. matern. Zoeſius ff. h. t. num. 6.

TITULUS LV.

De alienatione, Judicij mutandi cauſa facta.

1. *Reſtitutio datur contra alienationem, Judicij mutandi cauſa factam.*
2. *Oritur ex ea actio in factum & in rem.*
3. *Eſt Jus agendi contra alienantem, vel contra ipſum in quem alienata res eſt.*
4. *Ut ſit reſtitutio, oportet conſilium mutandi Judicij, & dolum malum ſubeſſe.*
5. *Non item ſi is alienet qui litem inſtituerat, quia litis onera ei.*
6. *Hæc actio eſt rei perſecutoria & hæredi datur.*
7. *Edictum hoc ad vindicationes, non etiam ad perſonales actiones pertinet.*

Species quoque reſtitutionis eſt, quæ hoc Titulo proponitur, quâ dolus ejus coercetur, qui ne ſecum agatur, rem, de qua quæſtionem ſe paſſurum arbitratus eſt, alienavit, et potentiorem adverſarium actori objecit, eum videlicet, qui vel facilè conveniri non poſſit, vel aliqua tuti ſe exceptione tueatur.

Jus Pandectarum ex agentis arbitrio actionem dat in factum contra eum, qui alienavit, quanti intereſt alium adverſarium non habuiſſe, l. 1. ff. h. t.

Addatur

[illegible]

TITULUS LVI.

De Receptis arbitris.

[illegible]

Postremum remedium, quo Judiciorum ordina-[illegible], est, ut in unum vel plures viros compromittatur, qui controversiam [illegible] 1

[illegible]

[illegible]

[illegible] ſi compromiſſum ſit, ut cauſa amicè [illegible]

[illegible]

[illegible] memores, civilibus fungantur muneribus, [illegible]

[illegible]

Compromitti poteſt de una, vel pluribus rebus [illegible]

[illegible] dicere, veluti de matrimonio, de cauſa liberali, [illegible]

[illegible]

[illegible] poteſt nec judex cogere, ut certam perſonam eligant [illegible]

[illegible] neus arbiter, alter vero [illegible] non valet compromiſſum [illegible]

Quod ſi in tres compromittatur [illegible]

[illegible]

Dico ſi præſens fuerit [illegible]

[illegible] Ant. Faber [illegible]

8 [illegible]

9 [illegible]

[illegible] ta habuit, eludere arbitrum, vel ob gravem [illegible]

10 [illegible] pœna adjecta compromiſſo, vel exceptione pacti [illegible] quoniam intereſt ſententiæ partium eſſe [illegible]

11 [illegible]

[illegible] 12

[illegible]

[illegible] 13

[illegible] repelere adverſa [illegible] quamdam appellandi ſpecies eſt, cùm liceat [illegible]

[illegible] 14

[illegible]

[illegible] tur, quód videlicet debebat ab ulteriore profecu- [illegible]

[illegible] criptionis interruptio, per conventio- [illegible]

[illegible] hæreditatis, querelam hanc proponere debet coram [illegible]

[illegible] tur ad hæredes defuncti, etiamsi [illegible]

[illegible] hæredis enim mentio, ex [illegible]

[illegible] personale, cum non præscribatur, nisi spatio 30 an- [illegible]

TITULUS LVII.

De ſatiſdando.

[illegible]

POſt receptos arbitros, quos Imperator de Judi[illegible] ſtione, per litigantes proſpiciendum eſt de ſatiſda[illegible]

[illegible] ſi accedat ſatiſdandum, dici[illegible]

[illegible]

TITULUS LVIII.

De Formulis & Impetrationibus actionum ſublatis.

[illegible]

JUdices perpetuos [illegible] ut indicat Cicero pro [illegible]

[illegible] actione quoque caderent.

[illegible]

[illegible] rei & propoſito [illegible] competentem eſſe conſtituerit, [illegible] Unde factum eſt ut hodie ſine arte litigetur, [illegible] & multis adhibitis calumniis, cum veteres [illegible] ſtudio, prudentia & arte [illegible] à judicio excluſiſſent. Quod autem in proponenda [illegible] actione obſervare debeant Practici, docet Lud. Charondas lib. [illegible]

TITULUS LIX.

De Jurejurando propter calumniam.

1. *Juramentum calumniæ & quæ natura & quo tempore [illegible].*
2. *[illegible] ab actore & reo præſtetur.*
3. *[illegible] Judices.*
4. *Quibus perſonis [illegible] hoc juramentum.*
5. *Præter actorem & reum [illegible] ad hoc juramentum Procuratorem & Advocatum & alias perſonas.*
6. *[illegible] ſi ſpeciale mandatum habeant.*
7. *[illegible] in omnibus cauſis, etiam [illegible]*
8. *An & in [illegible] cauſis? Item in cauſa appellationis.*
9. *In quarum [illegible] præſtetur hoc Juramentum.*
10. *[illegible] ſi in toto lite [illegible], an [illegible]*
11. *An juramentum calumniæ [illegible] remitti poſſit.*
12. *[illegible] juramentum calumniæ [illegible]*
13. *In quibus cauſis [illegible]*
14. *[illegible] juramentum [illegible]*
15. *[illegible] utrumque præſtetur, & quæ ſit pœna non jurantis.*

1 Imperatâ propoſitâque actionis formulâ, jure veteri cautum, ut ab actore [illegible] de decima parte litis præſtaretur [illegible] & [illegible] [illegible] etiam [illegible] in [illegible] judicii, [illegible] Sed cum utrumque in deſuetudinem abiiſſet, Juſtinianus & [illegible] in [illegible] quo adjiceretur [illegible] & [illegible] actionum [illegible] quam ipſe abrogavit, [illegible] [illegible] & addidit, ut decimæ cautio non [illegible], ſed [illegible] fieret, [illegible] ab ea [illegible] quibus agentibus [illegible] decimæ [illegible] Moribus deinde antiquata eſt actio decimaria [illegible] de calumnia, [illegible] calumniæ, [illegible] Juſtinianum [illegible] Paul. & aliorum J.C. [illegible], & Juſtiniano ab eo [illegible] confirmaſſe, ut apparet ex l. [illegible] ſ. fund. [illegible] & ex Ciceronis orat. pro Roſc.

Com. [illegible] & pro Cluentio [illegible] legem non [illegible] In legem jurare, id eſt, nihil adverſus leges facturum, nihil [illegible] actionem, quod non ſit ex animi ſententia, ut habet vetus formula [illegible] [illegible] id eſt, ex conſcientia & bona fide.

2 Sic hodie [illegible] actor & reus jurant de calumnia. Primum actor, ſe non calumniandi animo litem movere, ſed exiſtimando ſe bonam cauſam [illegible] Deinde [illegible] ad [illegible] venire [illegible] bona [illegible] appellationem [illegible] eſſe [illegible] quam [illegible] dare [illegible] [illegible] Adhibet Juſtinianus [illegible] jurare debere, nullam in tota lite [illegible] probationem, nullam petiturum dilationem [illegible] cauſa, niſi quam pro veritate [illegible] eſſe neceſſarium, [illegible] Quod nihil penitus cauſa [illegible] vel [illegible] perſonæ pro hac cauſa dederint, vel promiſerint, vel poſtea dabunt promittentve per ſe, vel interpoſitam perſonam, exceptis his, quæ propter advocatum, aliisque perſonis leges dare permittunt, [illegible] Denique ex conſuetudine magis quam [illegible] diſpoſitione, paſſim [illegible] quod interrogati ſemper veritatem, quam [illegible] & judices [illegible] talia probatione non utentur. Hæc itaque omnia 3 actor primùm, deinde reus tenetur, apud Judicem, qui de cauſa cognoſcit, niſi perſonæ dignitas vel ſexûs verecundia, vel morbus non patiatur utrumque ad Judicem venire, quo caſu juramentum calumniæ domi ſuæ præſtabit, adverſario præſente vel ejus procuratore, [illegible] Novel. [illegible]

4 At Juſtinianus l. [illegible] hoc juramentum remiſit Martianus [illegible] Clericis [illegible] conſtantinopolitanum hoc & omne juramentum remiſerat [illegible] De Epiſc. [illegible] Honorius Imp. [illegible] Clericis, Conſtitutione, quæ exſtat [illegible] quam approbaſſe videtur Honorius [illegible] ob ordinis ac profeſſionis reverentiam, ob quam etiam remittitur juramentum calumniæ patrono & patronis [illegible] cauſis liberorum & libertorum, [illegible] [illegible] Mox [illegible] quibusdam [illegible] [illegible] Cæterum Procuratores & Syndici Clericorum recte [illegible] hoc juramentum præſtare & ipſi quoque [illegible] Epiſcopi [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] Pro pupillo autem

[illegible]

cio, quod uſus approbavit, in omnibus & ſingulis [illegible]

legis antiquæ diſpoſitioni congruit, *l.* 2 §. *fin. h. t.* [illegible]

ſcindentur, *l.* 13. *C. De jud.* [illegible]

[illegible] Licet de civilibus tantùm, acci- [illegible]

calumnioſa ſubeat inſirmantur [illegible] con-
ſenſu remitti non poteſt. At Jure Canonico [illegible] (dum partes id non petunt) remitti poteſt, non etiam expetitur [illegible]. Dubium enim videtur ob omiſſum juramentum vitiari ex eo nullum proceſſum [illegible] Gail. [illegible]

21 obſ. [illegible] ex [illegible] ob hominum perverſitatem, [illegible], quæ [illegible], ut [illegible] perjurii, nam [illegible] homines ad [illegible] contemptum religionis, [illegible] Hinc apud Gallos [illegible] juramento [illegible]. Verum quia tamen [illegible] hoc favore publico, ut fraudes evitentur, & ut veritas occultetur [illegible] eſt, [illegible] non poteſt [illegible], & [illegible], non [illegible]. Quare cum perjuria [illegible] ſit hominum malitia, non [illegible], quæ perjuria prohibet & [illegible], [illegible] juramenta præſtari [illegible] ſervari, [illegible] juramentum [illegible] eſt, & alia de calumnia [illegible] poteſt, [illegible] punitionem, quæ [illegible] De pœna.

22 Igitur [illegible] jure, ſi [illegible] ſit hoc juramentum, recuſari non poteſt: recuſans enim ſi actor ſit, [illegible] actione [illegible], & à judicio repellitur; reus vero recuſans pro confeſſo habetur, [illegible] Non quidem ipſo jure, ſed demum judicis ſententia accedente, [illegible] Quæ quidem [illegible] habet, ut ſi poſtea actor, vel reus ante [illegible] judice [illegible] & de calumnia jurare paratus ſit, [illegible] pœnam evitet: quodque ſi ante [illegible] actor vel reus moriatur, pœna illa [illegible] commiſſa, non tranſeat ad heredes ejus, [illegible] De jure jur. Gail. [illegible]

Inſuper illa pœna locum non habet in cauſis 23
ſpiritualibus & beneficialibus, veluti cum agitur de [illegible], de jure patronatus, vel aliquo beneficio [illegible] ad [illegible] ingreſſum. Similiter nec in [illegible], in quibus requiruntur probationes luce meridiana clariores. [illegible] § [illegible]

Prætereà cum non videretur ſufficere in judi- 24
cio generale juramentum de calumnia, [illegible] alia juramenta [illegible], veluti malitiæ, & de veritate dicenda: hoc autem unà cum calumniæ juramento frequenter præſtatur, [illegible] magnamque cum eo affinitatem habet, niſi quod illud credulitatis ſit, illud verò veritatis, & poſſit repeti circa omnes articulos, quod non ſit in juramento calumniæ. Sichard. [illegible]

Juramentum verò malitiæ, etiam quoties judici 25
æquum viſum fuerit, præſtatur, ſi præſumptio eſt contra aliquem, quod malitioſè aliquid proponat, [illegible] pœna [illegible] & malitia, eſſe videtur, ut pro confeſſo habeatur, [illegible] De confeſſ. [illegible] quamquam alii pœnam hanc arbitrariam, ſive extraordinariam eſſe conſtituunt, quoties eſſe ſolet, quoties lege certa non eſt expreſſa. Gail. d. loc. obſ. [illegible]

FINIS LIBRI SECUNDI.

ANTONI PEREZI J.C.

IN LIBRUM TERTIUM

CODICIS JUSTINIANEI

PRÆLECTIONES.

TITULUS I.

De Judiciis.

1. *Continuatio, definitio & diviſio judiciorum.*
2. *Quibus perſonis conſtat Judicium.*
3. *Quis Judex ordinarius, quis delegatus.*
4. *Qui poſſint Judices conſtitui: An & minor prohibeatur?*
5. *Et an cæcus impediatur.*
6. *Fœmina & ſervus removentur, quid ſi liber putetur?*
7. *Magiſter militum Judex eſſe poteſt.*
8. *Officium Judicis in cognitione ſuſcipienda. Et quod continentia cauſæ non ſit dividenda.*
9. *An, qui non poteſt cognoſcere de cauſa principaliter, poſſit ſaltem incidenter.*
10. *Officium Judicis in cauſa ſuſcepta cognoſcenda.*
11. *Quod per ſe audiat utramque partem.*
12. *Cauſam plenè diſcutiat & rejiciat probationes ſuperfluas.*
13. *Quæ ſemel definivit, iterum ne revocet, prætextu acceſſorii.*
14. *Quid ſi ſeparata ſpecies aliqua in Judicium deducta non fuerit.*
15. *Officium Judicis in deciſione cauſæ.*
16. *Judices jurant ſe ex fide & legum obſervatione judicaturos.*
17. *Lites intra quod tempus dirimendæ.*
18. *Pœna lites protelantium.*
19. *Impetrari hodiè ſolet reſcriptum adverſus peremptionem inſtantiæ.*
20. *Pœna actoris contumacis.*
21. *Contumacia actoris quàm rei gravior: pœna rei contumacis. Et quid ſi minor ſit contumax?*
22. *Victus victori in expenſas condemnandus, deque earum taxatione.*
23. *An Judex ordinarius recuſari poſſit? Item Advocatus fiſcalis?*
24. *Suſpicionis cauſæ probandæ.*
25. *Suſpecto addendus Epiſcopus ex Juſtin. Conſtitutione.*
26. *Recuſatio Judicis quando proponenda.*

EXPOSITIS hactenùs tam Juriſprudentiæ principiis in primo libro, quàm Judiciorum præparatoriis in ſecundo, dicendum eſt in hoc tertio de ipſis Judiciis, quibus Jus omne concluditur, & cuique ſuum redditur. Ut verò Judex inter actorem & reum velut diſceptator eſt, ita diſceptationes ipſæ & concertationes Judicia vocantur, dum cauſa actoris & rei coram Judice tractatur & definitur.

Judiciorum aliud eſt ſummarium, in quo ſine ſtrepitu & figura judicii proceditur: aliud plenarium ſive ordinarium, in quo ſolemniter, atque omni Judicii ordine ſervato de cauſa cognoſcitur: aliud dicitur Civile, ut ſi actione in rem vel in perſonam ex contractu, vel quaſi agatur; aliud Criminale, cùm de crimine perpetrato ad vindictam, quæ publicam utilitatem, non privatam concernat, agitur. 1

Ad perfectam Judicii conſtitutionem, perſonæ aliquot intervenire debent, quædam neceſſariò, ut principales, quædam ut acceſſoriæ. Principales ſunt Judex, Actor, Reus. Acceſſoriæ, Teſtes, Apparitores, Advocati, Procuratores. 2

Judex alius eſt ordinarius, qui propriam juriſdictionem habet, & juriſdictioni præeſſe dicitur, ut Prætor, Proconſul in Provincia, Præſes. Alius, qui juriſdictionem habet ſibi demandatam, & Judex delegatus appellatur. Unde fit, ut qui proprio jure juriſdictionem habet, eam totam aut ſpeciem unam alii demandare poſſit, *l. 5. l. 16. & ſeq. ff. De juriſd.* Qui verò mandatam juriſdictionem habet, eam alteri mandare non poſſit, *l. ult. ff. De off. ejus cui mand.* Singulare eſt in Principe, ut cùm Judices dat, mandari juriſdictionem cenſeatur, id eſt, non nudam cognoſcendi judicandiq; facultatem, verùm etiam poteſtatem in jus vocandi, exequendi, nec non ſubdelegandi 3

[illegible] Quæ ſumma Principis [illegible] eſſe [illegible] tuere ſibi voluiſſe videatur.

[illegible]

[illegible] nem habeant, vel jure hæreditario, vel de con[illegible]

[illegible]

[illegible] juriſdictionem, & judicandi facultatem habent, [illegible]

[illegible] velut plures hæredes, fratres, ſocii. Gail. lib. 1. [illegible]

[illegible]

ſuper uſuris in Judicium non deductis, debe-

[illegible] Iu- [illegible]

[illegible]

[illegible] tis defenſionibus, ſententiam definitivam ſecun- [illegible]

[illegible] non vere calumniator haberi: at vero ſi eum cum [illegible]

[illegible] demnatus eſt, plerumque appellans auditur, refu [illegible] non condemnatur, ſi non habeat curatorem [illegible]

[illegible] Iuſtinianus, [illegible] ex decreto, omnes Iudices, qui ſententiam defini- [illegible]

[illegible] tur a Principe: qui maior eſt quovis ordinario, [illegible]

[illegible] bicatio eſt, adjungatur Epiſcopus loci, ac ambobus [illegible]

l. 1. & 2. Auth. ſi vero contigerit. h. t. ſed hoc Juſtiniani conſtitutum de adjungendo ſuſpecto Epiſcopum via in uſu eſt. Cujacium lib. 9. obſ. c. 13. Covar. pract. qu. c. 16. Gail. lib. 1. obſ. 33. 34. qui docent recuſationem ante litem conteſtatam proponendam eſſe, & ante alias exceptiones, ne dum quis illas proponit, videatur in Judicem ſuſpectum conſenſiſſe & recuſationi renuntiaſſe, c. 10. [illegible] h. t. Niſi tamen poſt litem conteſtationem juſta recuſationis cauſa de novo ſupervenerit, aut ante quidem extiterit, ſed incognita, quia eo caſu non poteſt videri quis Judicem approbaſſe, cum tacitum conſenſum non cenſet ignorantia. habet ut Cod. h. t. Auth. Offeratur. 3. & 4.

TITULUS II.

De Sportulis & ſumptibus in diverſis Judiciis faciendis, & de executoribus litium.

1. *Continentia qui ſint Executores, Viatores, Lictores.*
2. *Apparitores qui.*
3. *Et eorum officium.*
4. *Sportulæ quid, & quanta executoribus præſtentur, & a quo.*
5. *A ſportularum ſolutione qui immunes ſint.*
6. *De quantitate ſportularum, quæ Judicibus dantur.*

1 Diximus ſuperiore Titulo, principales Judicii perſonas eſſe Judicem ac litigatores: atque his perſonis alias tanquam adjutrices aſſiſtere, ut Judicii apparitores, viatores & executores, de quibus hic. Executores ſunt, qui judicata exequuntur, quibus [illegible] injuncta eſt. Viatores & nuntii Senatus [illegible] ſunt, per quos ex agris, vel oppidis homines in curiam vocantur, *Eorum opera*, inquit Feſtus, *lib. 19.* [illegible] *in via, quam in urbe.* Deinceps juſſi ſunt non vocare, ſed apprehendere, & in carcerem trahere. Gell. lib. 13. c. 12. Quod nomen ad lictores hodie translatum, qui juſſi in carcerem ducunt, aſſiſtunt Judicantibus, turbam ſubmovent, virgas deferunt. Olim à carnifice vix differebant, ſiquidem lictorum officium non tantum erat ligare manus (ut nomen indicat) ſed & ad mortem eos qui [illegible] damnationem. * Apparitores vero ſunt, qui Magiſtratui imperio præſto ſunt, & perpetuo in Jure dicundo apparent, ex collegio executorum ſemper, ad exequenda Judicum mandata. Nam ſine mandato Judicis nemo vocari, exhiberi, vel affligi debet: quæ & ipſa mandata eſſe debent nominatim de certis & pro certis concepta, ut docent latius infrà, lib. 12. tit. 19. & ſeqq.

Fuit autem olim certum collegium ſeu corpus Executorum, cui præerat quaſi Decanus & Senior præmiſeramus, de quo hic in l. 1. & l. ult. inf. De apparitor. præf. præt. lib. 12. qui debent apparitores, in quos tanta olim Judicibus poteſtas fuerat, ut ſi deliquiſſent in officio, punire, imo & removere eos poſſent, aliosque ſubrogare, l. 3. h. t. & l. 3. inf. De aſſeſſ. & off. lib. 1.

3 Hodie alio Jure utimur, & ſolis Eccleſiaſticis Judicibus hoc conceſſum videmus, ut apparitores ſuos eligant, inſtituant, removeant, teneanturque ex eo, ſi quid illi deliquerint. Horum proprium munus ex Conſtitutionibus novis eſt reos citare, conventos cauſam præparare, eam introducere, monere partes in teſtibus producendis, ſportulas exigere à reis pro editione libellorum vel actorum, Novel. 82. c. 7. & c. 13. Quod tamen hodie magis actuarii officio incumbit.

4 Sportulæ ſunt dona ſeu munera, quæ pro labore Executoribus & Judicibus præſtantur. Conſtat enim, Juſtinianum Executoribus certum ſportularum modum definiviſſe, & pœnam quadrupli inſuper exactores in Conſtitutione quadam Græca, quæ hic deſideratur, cujus meminit in § [illegible] inſt. De act. Modum autem definivit pro modo petitæ quantitatis, id eſt, in centenos aureos dimidiatum, & conſequenter in ducenos aureum unum, in milliarios aureos ſex, ut Theophilus in d. § [illegible] ſcribit. Quas quidem ſportulas hoc jure apparitori exſolvere debet reus conventionis nomine, ſed eas repetet ab actore, ſi obtinuerit. Priuſquam tamen ſportulas ſolvat, libello conventionis ſubſcribere debet, vel ex adverſo libelli et epiſtolographo, quo die [illegible] acceperit ab executore, per quem reo libellus in cauſa civili, aut inſcriptionis in cauſa criminali exemplum mittitur, l. 4. h. t. Novel. 53. c. 3. § ſciendum. Hodie actor, qui reum in Jus vocat, ſalarium præſtat apparitori, non reus, illudque non juxta proportionem ſummæ petitæ, ſed juxta numerum milliarium, atque reus ſubſcribit libello conventionis.

5 Placuit autem has ſportulas à Fiſco non præſtari, eumque gratis litigare, ut docet antiquus Julianus interpres ad Novel. 17. ſive 41. quo Jure hodie utimur. Nihil etiam præſtat Epiſcopus in cauſa ad Eccleſiam pertinente, Novel. 123. c. 28. quo derogatur Juribus præcedentibus: nam pœnè aliter conſtitutum fuerat in l. 49. § ult. & l. 53. § 1. ſup. De Epiſc. & cler. & in l. 10. § 1. ſup. De Epiſc. aud. Nullas quoque ſportulas ſolvunt pro commonitione tenuiores perſonæ, Novel. 17. c. 3. Quod privilegium etiam parti adverſæ prodeſt, ut in judicio æqualitas ſervetur, l. ult. inf. De fruct. & lit. exp. Perſonæ Eccleſiaſticæ exiguas præſtant, ſemiſſem videlicet aurei partem, ut apparet ex d. cap. 28. Novel. 123.

6 Porrò Judicibus ordinariis nihil ſalarii nomine datur, ob prærogativam dignitatis, cum illud ex publico

illico acceperunt. Judicibus verò pedaneis & dele-
gatis, præter duas libras auri, quas annuatim e pu-
blico percipiunt, à partibus dantur loco [illegible]
aurei duo, & ex [illegible], alii duo sportularum nomi-
ne, dummodo causa centum aureos excedat, alio-
quin nihil ipsis præstatur, Novel. [illegible]
[illegible].

Hodie inter hos & summos [illegible] Judices om-
nes præter salarium, quod de publico accipiunt,
sportulas pro negotii qualitate à litigantibus ex-
igunt, imo pro arbitrio [illegible] nisi agatur de
modico, vel causa miserabilium. Unde etiam condu-
bium non est, ut Advocati & procuratores paupe-
rum, quibus salario [illegible], *ut [illegible]*
de Advocatis. Quantum porro pro laboribus suis,
salarii & sportulas præstandum sit Judici, nulla re-
gula ob personarum & rerum, ac Judiciorum va-
rietatem definiri [illegible], atque Judicis arbitrio id
committitur, *arg. l. 1. §. in honorariis ff. De extraord.*
cogn.

TITULUS III.

De Pedaneis Judicibus.

1. *Qui sint Pedanei Judices, & unde dicti, quo differant ab aliis Judicibus.*
2. *[illegible]*
3. *Quando Magistratus delegare possit.*
4. *Pedanei de quibus causis cognoscant, & [illegible].*
5. *Quando [illegible] per [illegible], quid [illegible].*
6. *Ab eorum sententia ad quem appellatur?*
7. *Pedanei [illegible] aliis à delegatis.*

1 POstquam de sportulis & executoribus dictum est, sequitur ut agamus de personis, quæ Judices [illegible] Actus & [illegible] De Judice ordinario, quod [illegible], dicamus [illegible] de pedaneo Judice, qui quidem in Jure & [illegible], non tamen habebat jurisdictionem [illegible] judicandique facultatem, ut constat ex No-vel. [illegible]. Dictus Peda-neus quòd judicaret non pro tribunali, sed in sub-pedaneis & inferioribus subsellis, sive ut habet No-vella, sederet [illegible], cognosceret de causis [illegible] [illegible]. Unde [illegible] Magistratus qui pro-priam jurisdictionem habet, & pro tribunali [illegible], [illegible] ab eo, cui mandata est jurisdictio, [illegible] quam non [illegible], sed man-datam jurisdictionem utitur, *l. 3. ff. De off. [illegible]* *[illegible].*

2 Imo Imp. singulis Judicis [illegible] & [illegible] deputaverit Judices pedaneos, quibus [illegible] cognitiones Magistratus delegarent. [illegible] constituit [illegible] ex Advocatorum numero, & [illegible] quibus [illegible] causas in urbe delegari [illegible] Magistratus [illegible] ex hiis Assessoribus partem [illegible] committere [illegible] Magistratus [illegible] & ultimæ cognitionis [illegible], ac sententiam definitivam pronunciarent, *Novel. [illegible]*.

3 Itaque cum de omnibus non possint Magistra-tus cognoscere, necesse fuit causarum cognitio-nem delegare pedaneis tanquam legatis, *l. [illegible] ff. De off. [illegible]* [illegible] legati nomen [illegible] pedaneis com-municatur. [illegible], ut Præsides, propter occupationes publicas, & causarum multitudi-nem, suo arbitratu possint pedaneos Judices con-stituere, [illegible], *l. [illegible] De [illegible]* [illegible] Præsidibus Julianus Imp. permisit, in iis nego-tiis, in quibus superfluum [illegible] præsentiam [illegible] Verum [illegible] Judi-ces pedaneos dandi, datam Præsidibus. [illegible] Imp. [illegible] Præsides [illegible] [illegible], [illegible] personas, [illegible] cum tan-tum de causis [illegible] & [illegible] cognoscat.

4 Porro nec pedanei Judices [illegible] & ple-nam habent cognitionem, quæ non actis accu-rate diligenterque [illegible], sed per [illegible] tantum causas [illegible] causa, [illegible] Deo [illegible] non possunt cog-noscere de [illegible], quæ [illegible] [illegible], *Novel. [illegible]* neque de causis [illegible], [illegible] de [illegible] & [illegible] genere agitur, vel de nobili-tate, [illegible], de quibus [illegible] Judices [illegible] de-[illegible] pedanei in hiis causis, in quibus pro-nuntiare debent [illegible] & quidem [illegible] [illegible] per [illegible], [illegible] *Novel. [illegible]* [illegible] Antonius [illegible] Ju-dic. [illegible] pedanei [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

5 Ab [illegible] & pedanei, [illegible], appellatio [illegible] ad Ma-gistrum officiorum, vel Præfectum Prætorio, & Quæstorem, [illegible] Magistratibus [illegible] ad eos, qui dederunt, *l. 3. in fin.* Ex quo etiam apparet, quantum differant pedanei Judices ab iis [illegible] quibus Magi-stratus suam jurisdictionem mandant, à quibus ad

ad majorem non appellatur. Excipiendi sunt duo casus, quibus a pedaneis Judicibus, uti omnibus aliis, Jus appellandi non est: si quem damnaverint ex [illegible], de quo supra de Judiciis, ad l. 13 [illegible] § [illegible] ff. De appell. Et si tam hic reum appellaverit, quia non licet ex [illegible] in causam [illegible] super [illegible] capitalis provocationem [illegible]
2 [illegible] * Quod si autem aliquis ex praescripto Judicum pedaneorum ordo, morte vel [illegible] defunctus, tunc alium in ejus locum a Principe substitui [illegible] Si vero Judex datus ex causa aliqua [illegible] non possit, ut quia oportet eum vacare causae graviori, [illegible], qui eum Judicem dedit, alium in ejus locum subrogare debet, ne impedimentum litibus afferatur, l. 4 [illegible]

TITULUS IV.

Qui pro sua Jurisdictione Judices dare, darive possunt.

1. *Dare possunt Judices, qui jurisdictionem habent.*
2. *Quid de Delegato? [illegible]*
3. *Qui dari non possunt.*

1 OCcaſione ſumpta a pedaneis Judicibus, additur hoc Titulo, ut eos tantum dare is Judex poſſit, cum de ea re, qua de agitur, & inter eas perſonas, ad quas ea res pertinet, Juriſdictio eſt: quia nemo poteſt transferre in alium, quod non habet. Quod ſi [illegible] Judex datus [illegible] delegans, omnia, quae ab ea delegatione pendent, ita pro infectis habentur, ut non opus ſit ad corrigendum a tali Judice delegato ſententiam pronuntiatam, appellationis remedio uti, [illegible]
2 * Ubi tamen patet Judex a Principe delegatus, qui quamvis Juriſdictionem non habeat, poteſt tamen quamlibet cauſam ſibi a Principe commiſſam [illegible] ſubdelegare, l. 3 ſup. De Judiciis, l. 5 ſup. & [illegible] appellationes cognoſcere, ſi quae ab eo delegato fuerint interpoſitae, [illegible] Quod Jure Canonico obtinere, vide infra de appell. [illegible]

3 Obſervanda itaque haec eſt regula: Judices dandi Jus eſſe Magiſtratibus, quibus id lege moribusque conceditur, l. [illegible] ff. De Judiciis: dari vero poſſe, qui non prohibentur, de quibus egimus Tit. 1: quorum numero ex Conſtitutione hujus Tituli habetur datus ab eo, qui Juriſdictionem non habet, & ex Conſtitutione Tit. ſeq. Judex in propria cauſa.

TITULUS V.

Ne quis in ſua cauſa Judicet, vel Jus ſibi dicat.

1. *Judex in re ſua, aut cauſa eſſe non poteſt.*
2. *Multo minus Jus dicere ſibi, aut [illegible].*
3. *An Princeps in propria cauſa poſſit Jus dicere?*

UT delegatio cauſae recte fiat, duo requiruntur: 1 1 Ut is, qui delegat, poſſit cauſam delegare, ſive ut ſuperiore Tit. diximus, habeat de ea cauſa Juriſdictionem. 2 Ut delegatus non prohibeatur eam cauſam ſuſcipere, quod hujus Tit. Conſtitutio declarat, quatenus ſtatuit, neminem in ſua cauſa poſſe Judicem dari aut fieri, ac multo minus Jus dicere, d. l. 1. Addit rationem, quia iniquum admodum eſt, in re propria alicui licentiam tribuere ſententiae. [illegible] Judex [illegible] Caetero pro Deiotaro, & Lactantius lib. [illegible] quia aliena melius videmus, propria aut gaudio, aut aegritudine perſpicimus, non ita videmus. Quare recte ſtatutum, ut Judex dari in re ſua nemo poſſit, ſive ab initio, ſive ex poſt facto res ad ipſum pertinere coeperit, ut quia uni litigatorum ſucceſſerit, [illegible] l. 17 ff. De judiciis.
2 * Multo minus ei conceditur, ut Jus dicat in re propria, quia majus eſt Jus dicere, quam judicare, cum in juriſdictione inſit coercitio, l. un. [illegible] ff. De off. ejus [illegible] quam non habet Judex pedaneus, arbiter datus receptusque: hic ergo ſolum judicat, Jus vero dicit Magiſtratus, & is, cui Magiſtratus Juriſdictionem ſuam mandavit: omnes in re aliena. Igitur cavendum eſt Magiſtratui, qui Juriſdictioni praeeſt, ne ſibi ſuiſque, id eſt, uxori, liberis, Jus dicat, l. 10 ff. De juriſd. quia cum pro una perſona habeantur, viderentur in cauſa propria Jus dicere. Nec tamen l. 77 ff. [illegible] ubi pater filium, & filius patrem Judicem habere poteſt. Nam jus dicere & judicare plane [illegible] non poteſt pater ſuis Jus dicere, poteſt tamen in eorum cauſa, conſentientibus litigantibus, judicare, junct. l. 6 ff. De arbitr. non quidem exercitio Juriſdictionis, ſed Judicis privati, quo numero etiam Judices dati. Atque [illegible] lib. 1 [illegible] excepit l. 77 [illegible] ſententiam [illegible] Poteſt Senator in cauſa Advocati aut Procuratoris ſui judicare, licet in cauſa eum quam adverſarius ejus habet Advocatum aut Procuratorem. [illegible]

Caeterum ſunt, qui aſſignant Principem ſupremum hanc ſuae praerogativae ut in propria cauſa, ſi hi Jus dicere poſſit, atque non alia ratione, quidem propter ſuperioris Judicis defectum, cum inferior Magiſtratus [illegible] ſuperiorem non habeat [illegible], l. 4 ff. De [illegible] Qua ratione motus Antoninus Imp. in cauſa ſua ſibi Jus dixit, l. 5 ff. De his quae ut indignis [illegible]. Tiberius in cauſa haereditatis relictae ſervo ſuo, cui alius quidam fuerat ſubſtitutus, ut l. 41 ff. De haered. inſtit. Rectius tamen facient Principes, ſi cauſas ſuas [illegible] 3

[illegible] fidei atque religioni com[illegible], vel cum cognitionem in delegat judicia ac [illegible] conferat, cum poteſtatem hac [illegible] ut [illegible], & multa decretis [illegible] dare, quibus ſibi jus dicere. Neque enim atque Mar[illegible], imperare ſibi, neque prohibere quicquam poteſt. [illegible] Unde quidem noſtri Principes in [illegible] atque imperio, ſed lege neque judicio agunt, quam & cautio ſui fidei atque [illegible] ducant ac deſinant.

TITULUS VI.

Qui legitimam perſonam ſtandi in Judicio habent, vel non.

1. *Continuatio, & quando [illegible].*
2. *[illegible] perſonam in Judicio non habet.*
3. *Neque filiusfamilias abſque conſenſu patris [illegible].*
4. *[illegible]*
5. *[illegible] non agunt, permiſſa in defenſio.*
6. *[illegible]*

1 Hactenus de Judice: ſequitur ut de [illegible] agamus, qui videlicet legitime in Judicio ſtare & conſiſtere poſſunt vel non. Poſſunt autem omnes ſtare & agere qui non prohibentur. Prohibentur autem alij ob ætatis defectum, ut [illegible] [illegible] & adoleſcentes, nam vel curatoris auctore [illegible] [illegible] & in quos propter eam indefenſionem [illegible] eſt [illegible] opus eſt reſtitutione in integrum [illegible] [illegible] ut eum [illegible] & curat. [illegible] Judicium ſit acceptum, verum eſt & ſententiam valere, [illegible] De pro[illegible] [illegible] ſubveniri, non [illegible] proſperè geſſiſſe contineret.

2 Ob conditionem ſtatus legitimam perſonam ſtandi in Judicio non habent ſervi, & quidem in pecuniaria cauſa omnino, quia cum nihil proprij habeant, nec ſibi acquirant, nihil eſt quod exigere poſſint, [illegible] quando [illegible] propter criminis atrocitatem, [illegible] [illegible] admittebantur [illegible]

3 Item agere vel conveniri prohibentur filij familias abſque conſenſu patris [illegible], vel legitime cauſa ſit [illegible] ſui agant, ut quod in [illegible] poſſidebant, vel [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible], aut [illegible] dederunt, [illegible] [illegible] De caſtrenſi vero pecu[illegible] cauſa [illegible] ſuo jure, [illegible] actionem inſtituant, etiam ignorante & invito patre. Quin etiam adverſus ipſummet patrem ſuum, cum in hoc peculio pro patribusfamilias habeantur, nec pater in eo quicquam juris habeat, [illegible]

4 Exemplo filiusfamilias uxor, quæ ſub poteſtate mariti eſt, non poteſt in Judicio civili conſiſtere, aut in criminali agere abſque mariti conſenſu: niſi hic abſens ſit, cujus adventus expectandus non eſt, ob evidentem utilitatem, vel neceſſitatem cauſæ, ut ſi criminalis ſit. [illegible] Idque ita moribus obſervari docet [illegible] Quod ſi tamen mercaturæ & officinæ publicæ propoſita fuerit uxor à marito, eo abſente, actio & mulieri & in eam ex ſtatuto recte datur.

5 Denique ob privatum delictum, excommunicatus, hæreticis, deportatis, agendi facultas denegatur, permittitur tamen eis ſui juris vel cauſæ defenſio, non favore ipſorum, nec enim Jure alio favent illo modo, verum ut exigente & flagitante Juris naturalis humana ratione, [illegible] De [illegible] [illegible] De pœnis. Hodie quamdiu excommunicatio non probatur, non repellitur actor: debet agens, exceptionem excommunicationis opponens, eam intra octo dies probare, [illegible]

6 Cæterum ex communi obſervatione filiusfamil. ſi major ſit 25 annis, non indiget conſenſu nec auctoritate patris, ut in Judicio experiatur. Neque Jure Codicis minor 25 annis opus habet conſenſu curatoris, ut moveat actionem momentaneæ poſſeſſionis, cum per quamcumque perſonam, atque adeo etiam per ſervum ea poſſit exerceri, [illegible] quod hæc actio ſit de vi & contineat multa ſpolia, & adeo non patitur moras dilationum, ſed celeriter eſt expedienda reſtituendaque poſſeſſio ſpoliato, deinde dominij quæſtione [illegible] [illegible] momentanea, ſi ſitque adeo celeriter expedienda, ut nec appellatio eam retardare poſſit, [illegible] De [illegible] [illegible] Attamen ſub actionis poſſeſſoriæ prætextu, non poteſt minor movere petitorium, niſi tutore vel curatore auctore. Cui datur propter reſtitutionem in integrum, ut per eam Judicio ſubducatur alterius, [illegible]

TITULUS VII.

Ut nemo invitus agere, vel accuſare cogatur.

1. *Cur nemo cogatur [illegible], contra vel [illegible] [illegible].*
2. *[illegible] ab hac regula [illegible].*
3. *[illegible] agendo [illegible].*
4. *Cogatur qui agere ob diffamationem.*

1 Hujus Tituli regula generalis eſt, invitum agere vel accuſare neminem cogi. Ratio ejus

S eſt,

[illegible]
mittatur in reo, qui tamen magis eſt favorabilior: quo
[illegible]
ctum reddatur, *l. 83. ff. d. V. O.*

[illegible]
hereditatem, *l. 1. inf. De his quib. ut indign. & l. 9.*
[illegible]
quoque, ut reputat fructus è fundo ablatos, non
[illegible]

TITULUS VIII.

De Ordine Judiciorum.

[illegible]

[illegible]
ratione dilatione propter fugam rei, quàm in ſul-
[illegible]

TITULUS IX.

De litis contestatione

[illegible] ſi [illegible] ſeu [illegible] adverſarij, non naſci li[illegible]
[illegible] eſt, reum debere, reus reſpondere, ſe non debere. [illegible]

[illegible]

[illegible] Procuratoreſve ſuas litem conteſtantur, [illegible]

[illegible]

[illegible] ceret, Judicium in ſecunda inſtantia peragatur, [illegible] appellatione, una ſufficere debet conteſtatio [illegible] non recedit, ſed interius conteſtatione adhæret, [illegible]

[illegible] vitate, ſtudeant, ac litigatorum artibus, ſeu in [illegible]

[illegible] caſibus, quibus libelli oblatio non requiritur, quia [illegible]

[illegible] ſtatam opponi & diſcuti debent: peremptoriam vero [illegible] ſunt, velut conteſtationem, [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS X.

De plus petentibus.

[illegible]

etiam (puta non ultra trecentos aureos) judicandi jus habent, ad Præſidem provinciæ tranſeat, ita-que reum. *Novel.* [illegible]

9 Cæterum moribus noſtris qui plus petit re, tem-pore, loco, cauſa, rem non amittit, nec damnatur in triplum, nec tempus duplicatur, ſequimur po-tius humanitatem Claudii Imp. qui ſemper eum re-ſtituebat, qui plus ſua intentione petierat, teſte Suetonio, refuſis expenſis prioris inſtantiæ vel li-tis. Videatur Rebuffus *in proœm. Conſt. Reg. & Expans* [illegible] *ad h. t.*

TITULUS XL.
De Dilationibus.

1. *Initio litis dantur dilationes citatoriæ.*
2. *Et deliberatoriæ.*
3. *Quis earum terminus?*
4. *In medio dantur probatoriæ dilationes, pro locorum intervallis.*
5. *In quibus cauſis dantur dilationes actori & reo, vel non dantur.*
6. *Et cur. Item dantur in criminalibus.*
7. *Tertia vel quarta dilatio quando detur.*
8. *Et quomodo illa decernenda.*
9. *Effectus dilationum, & quæ dies computentur.*
10. *Quid attendendum Judici in dando dilationes.*

IN quolibet Judicii parte dari à Judice ſolent dila-tiones, intra quas litigatores ad ſuam intentio-nem exceptionemve probandam ſe inſtruere poſ-ſint. Aliæ itaque dantur initio, aliæ in medio litis, aliæ poſt litem finitam.

Quæ initio litis dantur, vocantur dilationes ci-
1 tatoriæ, quia non ſtatim reus citatus cogitur com-parere, ſed permittendi ſunt aliquot dies, & ſi ad primam citationem non venerit, ſecundo & ter-tio vocari debet: intra quas citationes intervallum decem dierum jure veteri ſubjiciebatur, *l. 69. ff. De jud.* [illegible] *l. 73. § 2.* [illegible] *Decendio* [illegible], triginta dierum intervallum ſingulis citationibus edictis neceſſarium eſſe, definitum eſt in *Auth. qui ſemel C. quomodo & quando Judex.*

Aliæ dicuntur deliberatoriæ dilationes, quæ reo
2 poſt exhibitum ab actore libellum conceduntur, puta viginti dierum, ut interim deliberet, conten-dere an liti cedere malit, neque enim ut ſtatim & eo tempore reſpondeat, cogi poteſt, *Novel. 53. Auth. offeratur C. de litis contest.*

Datur etiam hoc temporis ſpatium ad delibe-
3 randum, an recuſare quis debeat ſuſpectum Ju-dicem, vel poſtulare, ut collega ei adjungatur. Sed hoc tempus ex communi obſervatione à Judi-ce coarctari ſolet, niſi reus ita procul domicilium habeat, ut ad locum Judicii interea pervenire non poſſit, eo namque caſu longius tempus judex aſſignabit. Id etiam ex locorum intervallo ſolent Judices aſſignare appellationis, qui nullo mandato Judicis præcedente, juſſu tamen actoris reo diem dicunt.

In medio litis dantur probatoriæ dilationes utri- 4
que parti, conſiderata locorum intercapedine, ubi faciendæ ſunt. Præſcribunt autem Imperatores, ut ſi ex eadem provincia, ubi lis agitur, probationes ſeu inſtrumenta poſcantur, non amplius quam tres menſes Judex concedat, ſi ex aliena, ſex, ſi ex ul-tramarina, novem & non ultra tribuat, *l. 1. & ult.* [illegible] *& Novel.* [illegible]

Obſervanda tamen hic eſt diſtinctio: aut enim 5
reus trahitur ad extraordinarium Judicem, ex re-ſcripto Principis, aut ad ſuum Judicem. Priori caſu dilatio datur reo, non actori ad convincenda precum mendacia, vel proferenda aliqua inſtru-menta vel teſtes, quoniam inſtructus eſſe non po-tuit, qui præter ſpem ad alienum Judicium trahi-tur, *l. 3.* [illegible] Poſteriori caſu ſtatuendum eſt diſcri-men inter cauſas civiles & criminales: nam in ci-vilibus non amplius quam ſemel dilatio ſingulis Ju-dicii actibus, ſingulisque emergentibus negotiis datur, [illegible] *fin.* Unde ſi poſtulata ſit conficien-dorum, inſtrumentorum exhibendorum, teſtium producendorum, alteriuſque rei faciendæ causâ, dilatio ſemel data ſit, amplius dari non poterit, *l. 7. ff.* [illegible] eo quod ſi omnia, litis moram afferens, quam citò expediri publicè intereſt.

In criminalibus autem [illegible] reo dantur 6
tres dilationes, accuſatori duæ, cauſa cognitâ, [illegible] *ff.* [illegible] Quod in his dentur plures, ratio eſt, quod iſtæ cauſæ ſint graviores meo [illegible], cum in iis ut plurimum agatur de vita ſanguineque ho-minis, vel de ejus fama & exiſtimatione, [illegible] ne aliàs conqueratur reus læſam ſuam innocentiam, vel actor deficiat in probatione criminis, quod ſcilicet publicè intereſt, ne ſit impunitum. Quod au-tem reo dentur plures dilationes, quam accuſatori, eſt quod ejus cauſa ſit favorabilior, [illegible] *ff. De* [illegible] Excipitur tamen adulterii, in quo nulla danda eſt dilatio, niſi ut perſonæ exhibeantur, aut Judex qualitate negotii motus, hoc cauſa cognitâ permiſerit, *l. 41. ff.* [illegible] Nec mirum, cum & alia ſingularia in hoc crimine ſint recepta, [illegible] *ſupr. De* [illegible] Similiter ſi cauſa in conſiſtorio Principis agatur, ulterior dilatio denegatur, *l. 4.* [illegible] In cæteris vero cauſis datur ulterior dilatio re-ſpectu temporis, in quo pars fuit impedita, & ad eam tamen rem, in qua litigator fuit impeditus. Unde ſi fuerit impeditus producere teſtem unum, nova dabitur dilatio ad illum ſolum, & non alios teſtes, producendum. Similiter ſi impeditus tan-tum fuerit duobus diebus, dabitur nova dilatio ad illos duos dies.

Tertia verò vel quarta dilatio in ſupra ſcriptis 7
cauſis

[illegible] non niſi causâ cognitâ dabitur, [illegible] & [illegible] prius præſtito ab eo, qui eam petit, jurejurando, quod non fraude dolove [illegible] poſtu[illegible] [illegible] Quod tamen [illegible] etiam [illegible] præſtare poteſt, ſi mandatum ſpeciale ad hoc à domino habeat, ut DD. no[illegible] vulgo tradidere. [illegible] hac in re diſtinguendum [illegible] causæ cognitio neceſſaria [illegible] dila[illegible], [illegible] cum non à pedaneo Judice [illegible] pro tribunali [illegible] [illegible] quæcunque causæ cognitionem de ſide [illegible], non niſi pro tribunali expediri poſſunt. [illegible]

[illegible] Durante autem dilatione ſemel conceſsâ, Ju[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſi [illegible] dies [illegible] ab[illegible] dilationem vel [illegible] partem, [illegible] certe [illegible]

10 [illegible] dies feriati, ſed potius excludantur. [illegible] verò Judex, ne nimis longam concedat dilationem, quia hæc damnoſa [illegible] eſſe parti [illegible] neque nimis brevem tribuat [illegible] [illegible] ex [illegible] appellare; & cum appellatione pendente nihil ſit innovandum, non poterit Judex ulterius in causa procedere, [illegible] [illegible] Juxta Canonem [illegible] ab interlocutoriis & quolibet gravamine provocandi facultas conceditur, ut [illegible] decernis, & ſimul de dilationibus, quæ ad appellandum dantur, quæve condemnationum executionem reſpiciunt.

TITULUS XII.

De Feriis.

1. *Commentatio. Feria quid.*
2. *Quales ſint feriæ, [illegible], dies Dominicæ.*
3. *[illegible] feriarum ſolemnitas.*
4. *Repentinæ feriæ quæ?*
5. *Differentia inter has ferias, quoad actus in eis celebratos.*
6. *Actus apud arbitrum celebratus an ſubſiſtat?*
7. *Qui actus diebus feriatis exerceri poſſunt?*
8. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſieri poſſit diebus feriatis, vel [illegible] feriarum.*
9. *An [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dies non feriati?*
10. *An [illegible] [illegible] diebus feriatis?*
11. *An [illegible] feriæ, [illegible] poſſit?*
12. *[illegible] appellationis [illegible] feriis?*

Ut autem dilationum tempora ceſſant partes Judicis, ita etiam tempore feriarum. Nam feriæ dilationem ſunt, quas Jus & Conſuetudo litigantibus indulget, dies [illegible], quibus [illegible] vacare debent, [illegible] [illegible] quibus, inſuper habitis negotiis omnibus, religioni & cultui divino vacandum eſt, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] libera Deo ſerviat [illegible] [illegible] Canonum [illegible] [illegible] [illegible]

Prohibentur quoque deinde à piis Principibus, Conſtantino, Theodoſio, Leone, Anthemio, ne die Solis, totius ſeptimanæ primo, quem ob [illegible] Dominicum appellamus, [illegible] [illegible] habeantur, vel alia ſiant, quæ [illegible] [illegible] [illegible] lites & forenſes controverſiæ exerceantur, ne [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Theatralis [illegible] certamen, aut ferarum lachrymoſa ſpectacula. [illegible] Eadem ferè prohibent in omnibus feſtis [illegible] Summi Pontifices, [illegible]

[illegible] Sunt etiam & aliæ feſtæ dies, conſecratæ in honorem Dei & [illegible] ejus, & in venerationem Martyrum [illegible] [illegible] ſunt & feſta [illegible] [illegible] ſingulis annis [illegible] [illegible] [illegible] Paſcha, Rogationes, Aſcenſio Domini, Pentecoſte, Corpus Chriſti [illegible] diebus ab omni opere [illegible], ab omni quæſtu, ab omni [illegible] ſtrepitu, & [illegible] abſtinendum eſt, [illegible] Atque hæ feriæ ſacræ, ac divino cultui dicatæ [illegible] [illegible] & Adventus. Trid. [illegible] De Reform.

[illegible] Sunt aliæ feriæ, quæ repentinæ vocantur, quæ [illegible] [illegible] quem [illegible] ſolus Princeps indicere poteſt. [illegible] [illegible] [illegible] pro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hominum [illegible] [illegible] ferias [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & hæ [illegible] ad tempus [illegible] [illegible] [illegible] Jaſon & Corſal. [illegible]

[illegible] Inter has ferias hoc [illegible] eſt, quod in Feriis, in honorem Dei [illegible] [illegible] actus Judiciarii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] celebrantur, [illegible] partibus, [illegible]

[illegible]

[illegible] Quemadmodum & Ioan. Beltramus ad Conſuet. [illegible]

[illegible]

[illegible] deſerviatur dies, & hoc caſu ſubſiſtit citatio quae [illegible]

[illegible] ciatur, ut eius obſervatio non poſſit eſſe violata. [illegible]

10 [illegible] ſtantiam, ita quoque non ſubſiſtet examen teſtium [illegible] ſtrepitum judicialem, *c. fin.* [illegible]

11 [illegible]

& ſubinde dies conſiderans executionem ſententiæ non morabitur, ut obſervat Guido Papæ quæſt. 190. Annæus Robert. lib. 4. rer. jud. c. 15.

21 Poſtremo receptum eſt, appellationem interponi poſſe die feriato, quamvis eam proſequi non liceat, l. 1. §. 1. de appellat. tum quod tempus illi præſcriptum ſit continuum, quodque extra Judicium interponi poſſit, ita ut conſeſſu Judicis & ſtrepitu neceſſaria non ſit, ubi deferendum ſit appellationi; tum ut, ſicut quæ de actione lapſu anni peritura lis conteſtari poteſt in ipſis etiam feriis l. 1. § ult. & l. 3. ff. h. t. Igitur & interponi appellatio, quæ lapſu decendii perit, nec debet excludi defenſio, quæ naturaliter competit, DD. ad l. 1. Guido Papæ quæſt. 215. n. 1. Felinus ad c. ſignificaverunt. extra. 10. n. De Judic.

TITULUS XIII.

De Juriſdictione omnium Judicum, & foro competenti.

1. *Definitio & quid Forum.*
2. *Quid juriſdictio, & à quo detur.*
3. *Et an dari poſſit à collegio.*
4. *Privato ad Judicem ex privilegio accedenti juriſdictio non conceditur.*
5. *Ubi cœptum eſt Judicium, ibi & finem accipere debet.*
6. *Debet Judex eſſe competens, ut teneat judicatum.*
7. *Ex alieno territorio veniens an competenter conveniatur. Quid ſi lis moveatur?*
8. *Domicilii ratione forum quis ſortitur.*
9. *Quatenus hæres abſens conveniri debeat in loco ubi defunctus debuit.*
10. *Item ſortitur quis forum ratione contractus, delicti & rei ſitæ.*
11. *Privilegio etiam ratione quis ſortitur forum.*
12. *An Clericus hæres Laici competenter, utrumque poſſeſſore tenetur coram ſeculari Judice?*
13. *Actor ſequitur forum rei ſeu ſequi.*
14. *Reus foro renuntiare poteſt.*
15. *Poteſt & alterius Judicis juriſdictionem prorogare.*
16. *Id ſecus in Clerico. Item de conſentientibus in Laico.*
17. *Quæ neceſſaria ad prorogationem juriſdictionis.*
18. *Effectus mereri juriſdictionem, an & mixtum vocant imperium.*
19. *Quid ſit merum imperium, & quid complectatur.*
20. *Quid ſit mixtum imperium, quo diſtinguitur à juriſdictione & à mero imperio.*
21. *An merum imperium alteri mandari poſſit, & quibus? & quid mandatis.*
22. *Quæ cauſa transferri ad alium poſſit?*
23. *Item Comitibus an ſit delegabile merum imperium?*
24. *An mixtum imperium delegari poſſit & ex mandata juriſdictione ſimul transeat.*
25. *Quibus caſibus ſumatur & amittatur juriſdictio.*

PRiuſquam ad ſingula Judicia & actiones deſcendamus, videndum eſt de juriſdictione & foro competenti.

1 Forum, definiente Iſidoro, eſt litium exercendarum locus, c. 10. n. *De verb. ſign.* Propriè definitur locus publicus, in quo Magiſtratus jus dicit, [illegible] judicat. Jus etiam dicitur, quia eo loco jus redditur, *l. fin. ff. De juſt. & jur.*

2 Juriſdictio verò eſt publica de cauſis cognoſcendi & judicandi poteſtas. Igitur privatorum conſenſu ea non datur, *l. 3. h. t.* ſed ab eo tantum qui publicam auctoritatem habet, ſive ſit populus, ſive Princeps, ſive Judex ordinarius, ſive cui mandata ſit juriſdictio, ſive denique collegium alicujus negotiationis vel profeſſionis, *l. ult. C. h. t.* Quod poſtremum non omninò aſſero, licet id pleræque admittant, & uſus probet. * 3 Nam non dicit lex, à negotiatoribus vel opificibus Judices poſſe conſtitui, hoc enim repugnaret Juris rationi, quæ non permittit juriſdictionem cuiquam tribui à privatis hominibus, *d. l. 3.* quales ſunt opifices, tametſi eis permiſſum ſit collegium & ſtatuta facere, & pacta inire. Accipienda igitur hæc verba, *ad quos earum profeſſionum ſeu negotiationum cura pertinet*, ut ſenſus ſit, quòd civitas, municipium, vel Reſp. poſſit Judices conſtituere, negotiatores vel artifices, qui de his judicent, quæ ad artificium eorum & negotiationem pertinent. Quia, ut docet Valerius Max. *l. 8. c. 14.* ſuæ artis unuſquiſque & auctor & diſceptator eſt optimus. Quod adeò verum eſt, ut ne jure quidem ac privato milites ii, qui coram tali Judice conveniuntur, ejus forum declinare poſſint, *d. l. ult.* * 4 Quò pertinet, quod ait Ulp. in *l. 7. ff. de jud.* Si quis, poſteaquam in jus vocatus eſt, miles vel alterius fori eſſe cœperit, in ea cauſa jus revocandi forum non habebit. Cur ita? quia præventus eſt per in jus vocationem, ita ut fruſtra miles factus ſit, ſique remitti poſtulet ad Magiſtratum militarem per *l. 4. h. t.* vocatus quippe coram Judice competente, declinare eum nullo modo poteſt propter hanc præventionem, *l. fin. C. De in jus voc.* ex quo ſic datur hunc potiſſimum eſſe effectum in jus vocationis. * 5 Eſt & is potiſſimus litis conteſtationis effectus, quod poſt litem conteſtatam ordinariæ ſedis nemo declinet examen, ut loquitur Conſtantinus in *l. 4. h. t.* quia ubi cœptum eſt Judicium, ſive ubi quis litem conteſtatus eſt, ibi litigare uſque ad finem litis debet, neque poteſt declinatoriam exceptionem opponere, *l. 30. ff. De judic.* neque ante definitivam appellare, neque conventus coram Judice ſuo ordinario intentare, poteſt

[illegible] nis. Quod adeò verum eſt [illegible]

[illegible]

[illegible]

... hoc accedit cùm Princeps commodam juriſdictionem conceſſit, ut dicit ...

[illegible]

... conceſſionem à Principe, vel à lege, *l. 1. ff.* ...

[illegible]

... ratione; maior pars eſt Ius gladij. Alioqui verò ...

[illegible]

... qui habeat ...

[illegible]

[illegible]

[illegible] nummò hoc Jus transit, d. l. 70. ff. de reg. jur. * Ideò [illegible] imperij exercitationem non a lege, vel S. C. de- [illegible] cum ubi amplis curaverint, mandare posse, per d. [illegible]

[illegible] exhiber in casu violentiae L. Julia concessum est [illegible] quam juris receptum est, non est procedendum ad [illegible] ac ob eam committitur negotium, quod specialiter [illegible]

[illegible] causis delegari posse plerique affirmant, sed non [illegible]

[illegible] quae mixti imperij sunt, delegari pos- [illegible]

[illegible] It, vel omnia quae ad jurisdictionem per- [illegible]

[illegible] Buchinum lib. [illegible] cap. [illegible] & ſeqq. Carpzov. lib. [illegible] [illegible]

[illegible] Finitur porrò juriſdictionem mandatam morte delegans & delegationis re integra, nempe ſi ante in Jus vox [illegible] [illegible], cap. [illegible] De off. deleg. [illegible] Item finitur juriſdictio appellatione Judicis, à quo appellatur, cap. [illegible] De appell. Item revocatione ab eo facta, qui juriſdictionem mandavit [illegible], cum ob juſtam ſuſpicionem Judex recuſatur [illegible] [illegible]. Denique finito commiſſionis tempore, ab eo præſtituto qui juriſdictionem mandavit, niſi juriſdictio à partibus prorogetur, cap. [illegible] De off. deleg.

[illegible] juriſdictio non [illegible], ſi ab alio [illegible] [illegible] Magiſtratus fuerit quaſi poſſeſſio juriſdictionis, atque [illegible] juriſdictionis [illegible] tempore [illegible] [illegible]. Item amittitur juriſdictio propter abuſum, quando videlicet Magiſtratus juriſdictione ſua ad ſævitiam & oppreſſionem ſubditorum abutitur, [illegible] de pœn. Denique amittitur ob denegatam juſtitiam, quod cum videbunt [illegible], in quo Juſtitia eſt denegata, [illegible] ad ſuperiorem devolvatur. And. Gail. lib. [illegible] obſ. [illegible]. Matth. Stephani de juriſdict.

TITULUS XIV.

Quando Imperator inter pupillos vel viduas, vel alias miſerabiles perſonas cognoſcat, & ne exhibeantur.

1. *Ratio hujus Tit. & ſequentium.*
2. *Duplex [illegible] Privilegium miſerabilibus perſonis.*
3. *Quid ſi ſua culpa in paupertatem inciderint.*
4. *An [illegible] perſonæ privilegiatæ utantur ſuo privilegio [illegible] perſonam æquè privilegiatam?*
5. *An huic privilegio poſſint renunciare?*
6. *Quid hodie hac in re diſponatur.*

1 SEquentibus Titulis uſque ad [illegible] traditur in ſpecie, quibus in cauſis Judex competens [illegible]. Competens etiam habetur qui ex reſcripto Principis inter aliquos judicare jubetur [illegible] [illegible]. Quæ res [illegible] [illegible] in miſerabilibus perſonis, quales ſunt [illegible] pupilli, viduæ, debiles, & omnes qui ob fortunæ injuriam commiſerationem [illegible] [illegible]. His enim perſonis duplex [illegible] eſt privilegium.

2 Unum, quod ne quidem ex reſcripto Principis cognoſcatur [illegible] comparere [illegible] [illegible] inſcriptionis verba, ne exhibeantur. Ratio eſt, ne [illegible] & itineris periculis vexentur. Alterum, quod è diverſo non modo ſuum ordinarium Judicem [illegible], ſed etiam ipſum adverſarium, evocando cauſam, per ſupplicationem à Judice competente ad Principis tribunal, præſertim ſi ipſis res ſit cum potentiore adverſario, quem metuunt, & adverſus quem facile Jus ſuum coram inferioribus Judicibus obtinere nequeant, [illegible]

3 Atque hoc privilegium etiam iis qui culpa ſua in paupertatem inciderint, competere, rectè exiſtimat Covar. [illegible] At verò virgini cœlibi, non videtur competere, quod [illegible] non [illegible] ſumpto vocabulo dici poſſit, crediderim tamen eidem arbitrio hoc privilegium [illegible] Judicis, tanquam miſerabili perſonæ. Vinc. de Franch. [illegible] non item virgini ſtupratæ, [illegible] pro ſtupro in eam perpetrato, [illegible] Præterea privilegium hoc extendit ad minorem [illegible] [illegible] Covarr. pract. [illegible] & ad perſonas debiles & infirmas [illegible] in [illegible] [illegible]

4 Sed dubitatur, an iſtæ perſonæ privilegiatæ poſſint uti ſuo privilegio contra perſonas alias æquè privilegiatas [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] tamen fundamento, cum extet regula atque vulgaris, quod privilegiatus contra æquè privilegiatum privilegio ſuo uti nequeat. Et quando duo privilegiati concurrunt, qui pares ſunt in privilegio, mutuo concurſu ſe impediunt, adeò ut tunc pro privilegiatis non habeantur, [illegible] de minorib. proinde actor privilegiatus in æquè privilegiatum forum ſequi tenetur. Covar. [illegible] & ſeq.

5 Cæterum ſunt qui exiſtimant miſerabiles perſonas huic privilegio, utpote in corpore Juris inſerto, renunciare non poſſe, cum illud in [illegible] [illegible] ſit fundatum, [illegible] non privato favore, ſed pro Jure publico, [illegible] De fore compet. At verum, hoc privilegium renunciatione tolli poſſe, [illegible] De [illegible] cum non tam publicæ, quàm miſerorum privatæ utilitatis cauſa ad ſit inductum. Non movet quod miſerabilium perſonarum non ſit mentio [illegible] nam ſufficere debet [illegible] Juſtinianum de [illegible] perſonis privilegiatis, quæ habent Jus alio revocandi, à quibus cum nihil differant miſerabiles perſonæ, nullum etiam diverſum Jus ſtatuendum erit. Ut [illegible] Jus habet revocandi ad Magiſtratum [illegible] [illegible] pupillis [illegible] [illegible] ad principem [illegible] [illegible] Rectè quoque colligit [illegible] etiam vulgò receptum ſit privilegium hoc [illegible] poſſe, in favorem perſonæ [illegible], Rebuff. De [illegible] [illegible] cum non etiam obtinentiam poſſit, [illegible] Juris extet regula, licere unicuique contemnere hæc, quæ pro ſe ſunt introducta, [illegible] De minorib.

Verum

Verùm quid ſi pupilli, viduæ, & aliæ miſerabiles perſonæ ex privilegio à Conſtantino conceſſo haberent, id poſtea Juſtinianus in Novel. 69. generaliter omnibus provincialibus conceſſit, ne extra provinciam ſuam trahantur aut evocentur ne quidem ad tribunal Principis, niſi in caſu quo Judex provincialis non ſervat litigantibus Juſtitiam, aut eam facere detrectat negotium differendo. Qua generali conſtitutione non puto derogatum privilegio ſpecialiter miſerabilibus perſonis indulto, ut ad principis comitatum trahere adverſarium poſſint, quia non ſpecies per genus, ſed genere per ſpeciem in toto Jure derogatur, *l. 80. ff. De reg. jur.* Quas etiam ſus Pontifex uno hoc uſus perſonis concedit, ut ad Judicem Eccleſiaſticum confugiant, ſi à Laico Juſtitiam conſequi nequeant, *c. ex tenore 11. in. De foro compet.* aut ut agant Judicio poſſeſſorio, *c. ex parte 15. eod. tit.* Addit Rebuffus *ad conſt. regias tract. de liter.* [illegible] poſſe hujuſmodi miſerabiles perſonas petere in integrum reſtitutionem, contra ſententiam latam, in qua ſunt læſi. Item non valere renunciationem privilegii contra tales perſonas, niſi in eo facta ſit expreſſa mentio miſerabilium perſonarum. Caſtr. [illegible]

TITULUS XV.

Ubi de criminibus agi oportet.

1. *Debet quis accuſari & puniri ubi deliquit.*
2. *Item ubicunque reperitur etiamſi alibi domicilium habeat.*
3. *An remiſſio delinquentis fieri ad locum ubi delictum eſt admiſſum.*
4. *Quando ſit locus præventioni inter plures Judices poteſtatem habentes.*
5. *Item* [illegible] *à Judice non puniri, ſi ei non ſit ſubjectus.* [illegible]
6. *Si delictum commiſſum* [illegible]
7. *Quomodo debeat puniri qui mandavit delictum?*
8. *Quid ſi pro mandatore locus* [illegible]

1 DElicti nomine delinquens eum Judicem forum ſortitur, in cujus territorio ipſum delictum vel commiſſum eſt, *l. 1. h. t.* quia delinquendo ibi forum ſibi ſubjecit & obligavit ratione peccati. Quod locum habet ſive ad eam criminaliter, ſive civiliter agatur. Facit & in hanc rem, quod ſcribit Symmachus in Epiſt. [illegible] Et quod dixit Conſtantinus, intra provinciam quod [illegible] perpetratum eſt, [illegible] publicis legibus [illegible] nec fori præſcriptione [illegible] *l. 1. Cod. ubi ſenat. vel clar.* Cujus ratio duplex eſt: ut reus in eo loco [illegible] probationum, quæ facilius haberi poſſunt in provincia, ubi delictum eſt admiſſum, *l. 1. Cod. ubi De* [illegible] Altera, ne extra provinciam conductus litigare, magnas expenſas, & ſæpe majores, quàm res ſit, facere cogatur: quæ utraque ratio cum favorem agentis reſpiciat, inquit hunc ſuo favori renunciare poſſe, *l. pen. ſupr. De pact.* & reum convenire ubi in foro competenti, *l.* [illegible] *De juriſd.* [illegible]

2 Eſt & aliud proprium criminalis Judicii, ut ubicunque reperiatur reus, ibi deprehendi, accuſari, damnarique poſſit, quod quidem Juris communis ratio comprobavit, *l. 1. &* [illegible] propter [illegible] publicam, ne maleficia eſſent impunita, & purgari poſſent eſſe provinciæ à flagitioſis hominibus, *l. 3. ff. De off. Præſ.* ubi notabiliter dicitur *non deliquerunt unde ſunt*, quibus verbis ſignificatur etiamſi non ſint inde rei ubi accuſantur, ſed alibi domicilium habeant, tamen eos ibi accuſationem ſubire & ſe defendere debere, ut notat Donellus *lib. 17. comm. c. 14.* Atque eo pertinet Novella 69. c. 1. ex qua deſumpta *Auth. qua in provincia h. t.* ubi Juſtinianus ſtatuit, ut qui in provincia quis deliquit, ibi Judicium ſuſtineat omni fori privilegio ceſſante. Niſi Princeps ſpecialiter Reipublicæ gratia reum alio evocare, aut niſi ut Accurſius aliique Interpretes rectè conſtituerunt, privilegium ſit Jure publico conceſſum.

3 Cæterum licet delinquens conveniri poſſit eo loci, ubi deprehenſus, vel reperiatur, ſi tamen Judex illius loci, ubi delictum admiſſum eſt, ad ſe remitti petat facinoroſum, remittendum eſſe ſi delictum atrox ſit, propter exemplum terroremque aliorum ejuſdem loci, conſtans eſt DD. opinio, quam & ego ſequor, ſi lis nondum fuerit conteſtata, & ſi Judex ſit ſub uno eodemque principe, faciunt pro ea opinione vulgo textus in *l. 7. & 11. ff. De cuſt. reor. & l. 28. §. 15. ff. De pœnis & Novel.* [illegible] Quamvis in pleriſque locis, hæc remiſſio de conſuetudine ſit abrogata. Caſtrenſ. *ad d. l.* [illegible] Barbat. *conſ. 174.* & ſi ad inſtantiam Judicis fiat, magis fit ex urbanitate, quam neceſſitate. Gail. *lib. 1. de pace publ. c. 10. num. 30.* Si tamen delictum commiſſum leve ſit, vel de eo civiliter agatur, remiſſioni locus non erit, ſed delinquens ubicunque reperiatur condigno ſupplicio plecti poterit. Capel. Tholoſ. *deciſ. 119.* Habet enim quiſque provinciæ præſes imperium etiam adverſus extraneos homines delinquentes, ea jam dicta ratione, quod Reipublicæ intereſt delicta puniri, & malis hominibus provinciam purgari. Plures rationes congeſſit Covar. *in pract. qq. c. 11.*

4 Quod ſi vero concurrant plures Judices, parem poteſtatem in commiſſa crimina habentes, ille potior erit, apud quem delinquens, & coram quo captum eſt Judi-

[illegible]

TITULUS XVI.

Ubi de Poſſeſſione agi oportet.

[illegible]

TITULUS XVII.

Ubi Fideicommiſſum peti oportet.

[illegible]

vel ubi hæreditas eſt conſtituta, *l. nam & . .* aut major ejus pars, *l. 50. De jud.* Actio vero realis [illegible] ubicum etiam loci moveatur, ſed potius etiam in loco, ubi res eſt, *l. 38. & . . ff. de jud.* Si a teſtatore voluerit fideicommiſſum etiam ubi præſtari. Nec obſtabit quod forte, ubi major hæreditatis pars eſt, [illegible] etiam [illegible], quia [illegible] non ſi[illegible] hunc locum, ſed totam hæreditatem reſpicit; niſi ad eum locum ſingulariter ſit adſtrictum, *d. l. 50. § 1.*

2 Plane ſi certa ſpecies per fideicommiſſum relicta ſit, ubi peti poteſt ubi ſita eſt, *l. 38. ff. de jud.* non obſtante, quod ubi ſit major hæreditatis pars, *d. l. . . § 3.* Non autem obſtabit hæc exceptio de majori hæreditatis parte, ſi non ipſa ſpecies, ſed tantummodo tantum petatur [illegible] futura, ad [illegible] in poſſeſſionem fideicommiſſi ſervandi cauſa mittetur, *d. l. . . § ult.*

3 Noſtris moribus peti poteſt fideicommiſſum vel in domicilio hæredis, quia adeundo per quaſi-contractum ſe obligat fideicommiſſario, vel ubi domicilium habuit defunctus, eoque jure hic dicitur ubi hæreditas relicta eſt ut alias, qui eſt optimus legum interpres hic docet. Poteſt & ubi major pars hæreditatis ſita eſt peti, ut reſpondetur in *d. l. 50.* vel ubi res relicta exſtat, *l. 38. ff. de jud.* Salvo hoc quo ſit, ut licet condemnatus ſit hæres in loco domus mortuarum, non tamen tenetur ibi legatum [illegible], ſed ubi res eſt. Caſtrenſis ad *l. 38. ff. de jud.*

TITULUS XVIII.

Ubi conveniatur qui certo loco dare promiſit.

1. *Qui certo loco ſe ſoluturum promiſit, ubi conveniendus?*
2. *Quid ſi ſoluto loco deſtinato non ſiat?*
3. *Arbitrio Judicis quantitas [illegible].*
4. *Judex habere debet rationem ejus quod intereſt [illegible].*
5. *Item [illegible] quod intereſt [illegible].*
6. *Quid alternative promiſſum ſit Epheſi, aut Capuæ, cujus ſit electio?*
7. *Quid ſi plano loco ſiet conventio.*
8. *Quid juris in alternativa [illegible] & [illegible]?*
9. *An accipiendo debitum alio loco quam convento ſibi præjudicet creditor, & quando non.*
10. *An arbitraria locum habeat in perſona [illegible]?*
11. *An [illegible] quod intereſt [illegible] debeatur.*
12. *Quid ſi ipſe [illegible] [illegible].*
13. *[illegible] & [illegible] & quando [illegible].*

1 Contractus rationem etiam forum quis ſortitur; quæ regula eſt, ut in loco, ubi contraxit, poſſit ex obligatione quam ibi contraxit conveniri, convenitur ubi ſe defendere. Quod ſi quiſquam obligationis implementum ſolvendum in alium locum deſtinaverit, quo caſu non celebratur contractus, ſed deſtinati ſolutionis loco contraheretur forum ſortitum dicemus, [illegible] *l. un. § 1. & l. 1. ff. De oblig. & act.* Ut ſi contrahentium alter promittat Capuæ ſe ſoluturum Epheſi, non poterit conveniri Capuæ, etſi ibi domicilium habeat, ſed Epheſi, *l. 19. ff. De jud. l. . . ff. De auct. jud.* Quod enim J. C. ſcribit in *l. 43. ff. De jud. & l. 16. § 1. ff. De [illegible]* hunc poſſe ubique conveniri, ſic debet accipi, ut ſupponamus terminum habitum, id eſt, intelligatur locum idoneum & commodum, perinde ac ſi dixerint, quocumque alio loco idoneo, licet ibi ſolvere non debuerit. Voluerunt enim eo generali verbo *ubique* vel *quocumque loco* ſuſtinere debitorem alium, quod non videatur alibi poſſe agi quam ubi deſtinata eſt ſolutio, *l. 1. ff. de eo quod certo loco.*

2 Notandum tamen eſt diſcrimen, quod ſi creditor Capuæ petat actione pura, id eſt, ſimpliciter petere debet quod ſibi promiſſum eſt. Si vero Epheſi agat, loci & ſolutionis adjecti mentionem facere debet, eſtque propter hanc loci adjectionem ex ſtricto juris actione ſiat arbitraria. Dicitur autem arbitraria, quia a Judice a Prætore dari arbitrio pendet, id eſt, quia [illegible] ex clauſula, *ex bona fide* [illegible] non continet, verum Judicis tamquam boni viri arbitrio, ex æquo & bono tractatur, *l. 10. § 1. ff. De reg. l. . . ff. De leg. 2.*

3 Proprium autem actionis eſt non petere aliquid certum, ſed rem arbitrio Judicis relinquere, ut vel amplius vel minus promiſſo ob circumſtantiam loci adjudicet, *l. 4. ff. De eo quod certo loco.* vel quod in alium recidat, petere quod promiſſum eſt cum hac tamen clauſula, ut quantis utrumque ſingulatim interſit rationem loci & temporis, quo conſideratus ex æquo & bono Judicis arbitrium habeatur, ut [illegible] *l. . .*

4 Idem plane reſpondit Ulpianus, habendam eſſe rationem ejus quod intereſt, tam actoris, quam rei *l. 2. § fin. ff. e. t.* Contingit autem communiter intereſſe rei, propter rerum pretia, utputa vini, olei, frumenti, quæ pro locorum varietate ſunt varia, *l. 3. ff. eod.* Neque enim tantidem Romæ, & in Hiſpania oleum æſtimabitur, nec conſtitutum ſterilitatibus tantidem, quanti ſecundis fructibus, *l. 63. § fin. ff. ad l. Falc.* Addit in *d. l. 3.* Cajus, in pecuniis idem obtinere, quarum licet videatur una eademque poteſtas ubique eſſe, tamen alius locis facilius & levibus uſuris pecuniæ inveniuntur, alius difficilius & gravibus uſuris ſœnerantur, ut proinde faciendæ veniat levior condemnatio.

5 Similiter habenda ratio ejus, quod intereſt creditoris

[illegible] ob bonum public- [illegible]

[illegible] Quomodo & Ioan. Beſſhanus *ad Conſuet.* *Alter* [illegible]

[illegible] pit, vel cauſæ cognitionem & ſtrepitum judicij [illegible]

[illegible] ſum legem, [illegible] feſto, quandoqui- [illegible]

[illegible] ejuſmodi addere dies deſignare, *ſi juridica fuerit*, [illegible]

[illegible]

et ſolemnes dies conſiderato executionem ſententiæ non morabuntur, ut obſervat Guido Papa quæſt. 330. Annæus Robert. lib. 4. rer. jud. c. 15.

21 Poſtremò receptum eſt, appellationem interponi poſſe die feriato, quamvis eam proſequi non liceat, l. 1. §. 1. ubi Bart. tacet quod tempus illi præſcriptum ſit continuum, quodque extra Judicium interponi poſſit, ita ut confeſtim Judicis cognitio neceſſaria non ſit ad deferendum ſit appellationi nec ne, item quia de actione lapſu anni peritura lis conteſtari poteſt in ipſis etiam feriis l. 1. §. ult. & l. 3. ff. h. t. Igitur & interponi appellatio, quæ lapſu decendii perit, nec debet ea illi defenſio, quæ naturaliter competit, DD. ad l. 1. Guido Papa quæſt. 215. n. 2. Felinus ad c. ſignificaverunt, num. 10. De Judic.

TITULUS XIII.

De Juriſdictione omnium Judicum, & foro competenti.

1. Contentio & quid Forum.
2. Quid juriſdictio, & à quo detur.
3. Et an dari poſſit à collegio.
4. Vocatus ad Judicem ob privilegium declinare juriſdictionem non ...
5. Ubi cœptum eſt Judicium, ibi & finem accipere debet.
6. Debet Judex eſſe competens, et tempore judicandi.
7. Ex eleuto terminari ratione ea competere tenentur. Quid ſi fit tamen Clericus?
8. Domicilii ratione forum quis ſortitur.
9. Quatenus hæres abſens conveniri debeat in loco ubi defunctus debuit.
10. Loco ſortitur quis forum ratione contractus, delicti & rei ſitæ.
11. Privilegii etiam ratione quis ſortitur forum.
12. An Clericus hæres Laici competens, litemque poſſeſſorum teneatur coram ſeculari Judice?
13. Actor ſequitur forum rei ſeque.
14. Reus foro renunciare poteſt.
15. Pacto & alterius Judicis juriſdictionem prorogare.
16. Id falſo in Clerico. Item de conſuetudine in Laico.
17. Quæ neceſſaria ad prorogationem juriſdictionis.
18. Effectus conceſſæ juriſdictionis, an ea conceſſa veniat imperium.
19. Quid ſit merum imperium, & quid complectatur.
20. Quid ſit mixtum imperium, quo diſtinguitur à juriſdictione & à mero imperio.
21. An merum imperium alteri mandari poſſit, & quibus? & quid mandetur.
22. Quæ ex ſe transferre ad alium poſſit?
23. Jure Canonico an ſit delegabile merum imperium?
24. An mixtum imperium delegari poſſit & an mandata juriſdictione ſimul transeat.
25. Quibus caſibus finiatur & amittatur juriſdictio.

Præſquam ad ſingula Judicia & actiones deſcendamus, videndum eſt de juriſdictione & foro competenti.

1 Forum, definiente Iſidoro, eſt litium exercendarum locus, c. 10. 11. De verb. ſign. Propriè definitur locus publicus, in quo Magiſtratus jus dicit, vel judicat. Jus etiam dicitur, quia eo loci jus redditur, l. pen. ff. De juſt. & jur.

2 Juriſdictio verò eſt publica de cauſis cognoſcendi & judicandi poteſtas. Igitur privatorum conſenſu ea non datur, l. 3. h. t. ſed ab eo tantùm qui publicam auctoritatem habet, ſive ſit populus, ſive Princeps, ſive Judex ordinarius, ſive cui mandata ſit juriſdictio, ſive denique collegium alicujus negotiationis vel profeſſionis, l. ult. C. h. t. Quod poſtremum non omninò aſſero, licet id plerique admittant, & uſus probet. * Nam non dicit lex,
3 à negotiatoribus vel opificibus Judices poſſe conſtitui, hoc enim repugnaret Juris rationi, quæ non permittit juriſdictionem cuiquam tribui à privatis hominibus, d. l. 3. quales ſunt opifices, utcumque eis permiſſum ſit collegium & ſtatuta facere, & pacta inire. Accipienda igitur hæc verba, ad quos eorum profeſſionum ſeu negotiationum cura pertinet, ut ſenſus ſit, quòd civitas, municipium, vel Reſp. poſſit Judices conſtituere, negotiatores vel artifices, qui de his judicent, quæ ad artificium eorum & negotiationem pertinent. Quia, ut docet Valerius Max. l. 8. c. 14. ſuæ artis unuſquiſque & auctor & diſceptator eſt optimus. Quod adeò verum eſt, ut ne jure quidem ac prætextu militiæ is, qui coram tali Judice convenitur, eius forum declinare poſſit, d. l. ult. * Quò
4 pertinet, quod ait Ulp. in l. 7. ff. de jud. Si quis, poſteaquam in jus vocatus eſt, miles vel alterius fori eſſe cœperit, in ea cauſa jus revocandi forum non habebit. Cur ita? quia præventus eſt per in jus vocationem, ita ut fruſtrà miles factus ſit, ſeque exemtis poſtulet ad Magiſtratum militum per, l. 6. h. t. vocatus quippe coram Judice competente, declinare eum nullo modo poteſt propter hanc præventionem, l. fin. C. De in jus voc. ex qua ibi dat hunc potiſſimum eſſe effectum in jus vocationis. * Eſt & is potiſſimus litis conteſtatio-
5 nis effectus, quod poſt litem conteſtatam ordinarie ſuis nemo declinet examen, ut loquitur Conſtantinus in l. 4. h. t. quia ubi cœptum eſt Judicium, ſive ubi quis litem conteſtatus eſt, ibi litigare uſque ad finem litis debet, neque poteſt declinatoriam exceptionem opponere, l. 30. ff. De judic. neque ante definitivam appellare, neque conventus coram judice ſuo ordinario inferiore, poteſt

 eum

[illegible] rium Jus dicenti impune non pareatur, l. ult. ff. [illegible]

[illegible] de confirm., c. 12. De foro compet. in 6. Si dubitetur [illegible]

[illegible] perſcribit de qualitate cognoſcere, c. 3. & De [illegible]

[illegible] tum malefactorum, cum pendente judicio nihil [illegible]

[illegible] Hiſpanos verò non alio fine cognoſcit Laicus, [illegible] remittendi captum ad Judicem Eccleſiaſticum, [illegible]

[illegible] bium ſequuntur, l. 23. C. De Agricol. lib. 11. Et vidua, [illegible]

[illegible] d. 2. ubi ſubjiciunt ratio, quæ ſuccedit in locum [illegible]

[illegible] in eum locum deſtinata ſit, ut dicamus infra Tit. [illegible]

[illegible] Milites coram Magiſtro militum, [illegible]

[illegible]

Juſtum

[illegible]

jurisdictionem alicui publice datam, prorogare, five [illegible]

[illegible] que tacite, neque Episcopi, adversariique sui con- [illegible]

[illegible] jurisdictio prorogatur, ad ejus controversiae, quae [illegible]

[illegible] no. & a majori parte meri imperii confecta de finito, major pars est jus gladii. Alioqui verò [illegible]

[illegible] ctitur, quia ita cum jurisdictione est conjunctum ut [illegible]

[illegible] imperii, veluti Legatoribus Judices dare, l. 1. & 3. [illegible]

[illegible]

Est enim ſpecialiter meri imperij poteſtas, hæc [illegible]

[illegible]

ſic definit Ulpianus *in d. l. 3.* Jure Canonico non [illegible], & tamen [illegible] ſuſtinet, diſtinguen-

[illegible] ne remittere ad ſuperiorem Magiſtratum, [illegible] 14. [illegible] quia ipſis cauſis [illegible]

[illegible]

Cæterùm quæ mixti imperij ſunt, delegari poſ- [illegible]

[illegible]

[illegible] dicam iuriſdictionem, habere etiam aliqua [illegible] *l. 1. ff. de tut. & cur. dat.* item Iudices dandi, *l.* [illegible]

[illegible] Baro, Coraſ. & Caſtell. *ad d. l. 3.* Alciatus *lib.* [illegible]

ſolita-

[illegible] Pechlinum lib. [illegible] cap. [illegible] & seqq. Carpzovium lib. [illegible]

14 Finitur porrò jurisdictio mandatorum morte delegantis & delegationis re integra, [illegible] [illegible] cap. [illegible] De off. deleg. Item finitur jurisdictio appellatione judicis, à quo appellatur, cap. [illegible] De appell. Item revocatione ab eo facta, qui jurisdictionem mandavit. Item recusatione, cum ob justam suspicionem Judex recusatur, de quo diximus supr. tit. [illegible]. Denique finito commissionis tempore, ab eo præfinito qui jurisdictionem mandavit, nisi jurisdictio à partibus prorogetur, cap. [illegible] De off. deleg.

Amittitur jurisdictio non mandata, si ab alio [illegible] [illegible] Magistratus fuerit quasi possessio jurisdictionis, atque ille usum jurisdictionis [illegible] [illegible] tempore firmaverit. Item amittitur jurisdictio propter abusum, quando videlicet Magistratus jurisdictione sua ad injuriam & oppressionem subditorum abutitur, [illegible] de pæn. Denique amittitur ob denegatam justitiam, quoad causam videlicet eam, in qua Justitia est denegata, quæ ad superiorem devolvitur. And. Gail. lib. 1. obs. [illegible] Matth. Stephani de jurisdict.

TITULUS XIV.

Quando Imperator inter pupillos vel viduas, vel alias miserabiles personas cognoscat, & ne exhibeantur.

1. Ratio hujus Tit. & sequentium.
2. Duplex miserabilium Privilegium [illegible] personis.
3. Quid si sua culpa in paupertatem inciderint.
4. An una persona privilegiata utatur suo privilegio, contra personam æquè privilegiatam?
5. An hoc privilegio possint renunciare?
6. Quid hodie hoc in re observetur.

1 SEquentibus Titulis usque ad 17. traditur in specie, quibus in causis Judex competens detur. Competens enim habetur qui ex rescripto Principis inter aliquos judicare jubetur, [illegible] Quæ res [illegible] patet in miserabilibus personis, quales sunt [illegible] pupilli, viduæ, debiles, & omnes, qui ob fortunæ injuriam commiserationem [illegible] sunt; his enim personis duplex indultum est privilegium.

2 Unum, quod ne quidem ex rescripto Principis cogantur extra provinciam comparere, quod partim illa inscriptionis verba, ne exhibeantur. Ratio est, ne sumptibus & itineris periculis vexentur. Alterum, quod è diverso non modo harum ordinarium Judicem [illegible], sed etiam ipsum adversarium, evocando eundem, per supplicationem à Judice competente ad Principis tribunal, præsertim si ipsis res sit cum potentiore adversario, quem metuunt, & adversus quem facilè Justitiam coram inferioribus Judicibus obtinere nequeunt, [illegible]

Atque hoc privilegium etiam iis qui culpa 3 sua in paupertatem inciderunt, competere, rectè existimat Covar. [illegible] At verò virgini cælibi, non videtur competere, quod viduæ non sub hoc simplici vocabulo [illegible] [illegible], credimus tamen eidem attribui hoc privilegium arbitrio Judicis, tanquam miserabili personæ. Vinc. de Franch. decis. [illegible] non item virgini stupratæ, quæ pro stupro in eam perpetrato, [illegible] Praxis privilegium hoc extendit ad minorem partem [illegible] Covarr. pract. qq. [illegible] & ad personas debiles & infirmas Bellugo in speculo princip. [illegible]

Sed dubitatum, an ista persona privilegiata 4 possint uti hoc privilegio contra personam aliam æquè privilegiatam? [illegible] [illegible] nullo tamen fundamento, cum extet regula usque vulgaris, quod privilegiatus contra æquè privilegiatum privilegio suo uti nequeat. Et quando duo privilegia concurrunt, quæ paria sunt in privilegio, mutuo concursu se impediunt, adeo ut tunc pro privilegiatis non habeantur, [illegible] de minorib. proinde actor privilegiatus rei æquè privilegiati forum sequi tenetur. Covar. [illegible]

Cæterum sunt qui existimant miserabiles personas hoc privilegio, utpote in corpore Juris inserto, renunciare non posse, cum illud in utilitatem publicam [illegible] fundatum, habeatque non privato [illegible], sed pro Jure publico, [illegible] De [illegible] At verius, hoc privilegium renunciatione tolli posse, cap. [illegible] cum non tam publicam, quam miserabilium privatam utilitatem [illegible] Nam movet quod miserabilium personarum non fiat mentio in [illegible] [illegible] Justinianum de [illegible] personis privilegiatis, quæ habent Jus suo revocandi, à quibus cum non differant miserabiles personæ, nullum etiam deberent Jus statuendum erit. Ut enim inter Jus habet revocandi ad Magistratum [illegible] [illegible] pupillus evocare potest ad principem [illegible] Rectè quoque colligit Vultejus ad d. l. un. cum vulgo receptum sit privilegium hoc cedi posse, ut [illegible] favorem personæ non miserabilis, Rebuff. [illegible] [illegible] non etiam renunciari posse, cum per Juris extet regulam, licere unicuique contemnere hæc, quæ pro se sunt introducta, [illegible]

Verùm

6 Verùm quid ſi pupillus, vidua, & alia miſerabiles perſonæ ex privilegio à Conſtantino conceſſo habuerunt, ut poſtea Juſtinianus in Novel. [illegible] generaliter omnibus provincialibus conceſſit, ne extra provinciam ſuam trahantur aut evocentur, ne quidem ad tribunal Principis, niſi in caſu quo Judex provincialis non [illegible] litigantibus juſtitiam, aut cum facere detrectat negotium differendo. Qua generali conſtitutione non puto derogatum privilegio ſpecialiter miſerabilibus perſonis indulto, ut ad principis comitatum trahere adverſarium poſſint, quia non ſpecies per genus, ſed genus per ſpeciem in toto Jure derogatur, *l.* [illegible] *ff. De reg. jur.* Quin etiam Jus Pontificium hoc iſtis perſonis concedit, ut ad Judicem Eccleſiaſticum confugiant, ſi à Laico Jus ſuum conſequi nequeant, *c. ex tenore* [illegible] *De foro compet.* aut ſi agant Judicio poſſeſſorio, [illegible] *in Addit.* Rebuffus *ad conſt. regias tract. de foro. privil.* [illegible] poſſe hujuſmodi miſerabiles perſonas petere in integrum reſtitutionem, contra ſententiam latam, in qua ſunt læſi. Item non valere reſcriptum aut privilegium contra tales perſonas, niſi in eo facta ſit expreſſa mentio miſerabilium perſonarum. Caſtr. [illegible]

TITULUS XV.

Ubi de criminibus agi oportet.

1. *Delinquens conveniri poteſt, ubi deliquit.*
2. *Item ubicumque reperiatur etiamſi alibi domicilium habeat.*
3. *An remiſſio delinquentis fieri ad locum ubi delictum eſt admiſſum.*
4. *Quomodo ſit locus præventioni inter plures Judices pœnam petentes.* [illegible]
5. *Item poteſt à Judice remitti, ſi reus non ſit ſubjectus.* [illegible]
6. *In delictis commiſſis* [illegible] *conſiſtens* [illegible] *territorium, ubi Judex* [illegible]
7. *Quomodo debeat puniri qui mandavit delictum?*
8. *Quid ſi ex mandato non* [illegible] *fiat, debeat* [illegible] *ad* [illegible]

1 DElicta nomine delinquens apud Judicem forum ſortitur in cujus territorio [illegible] [illegible] eſt, [illegible] quia [illegible] ſubiectum & obligatum [illegible] Quod [illegible] habet [illegible] [illegible] [illegible] & in hanc rem, quod ſcribit Symmachus in Epiſto. [illegible] *Forum ubi admiſſum eſt debet expiari.* [illegible] dixit Conſtantinus, intra provinciam [illegible] perpetratum eſt, ea quæ perpetravit [illegible] [illegible] habere, nec ſori præſcriptione [illegible], *l.* [illegible] *ubi* [illegible] Cujus ratio duplex eſt: ne actori inferatur ſumtus prolationum, quæ proximè haberi poſſit in provincia, ubi delictum eſt admiſſum, *l.* [illegible] *ubi* [illegible] *quam prius.* Altera, ne extra provinciam coactus migrare, majorem expenſam, & ſumptus majores, quàm res ſit, facere cogatur: quæ utraque ratio cum ſavorem agentis reſpiciat, ſequitur hunc ſuo favori renunciare poſſe, *l. pen. ſupr. De pact.* & reum convenire alibi in foro competenti, *l.* [illegible] *ſupr. De pœnis.* [illegible]

2 Eſt & illud proprium criminalis Judicis, ut ubicumque reperiat reum, ibi deprehendi, accuſari, damnarique poſſe, quod quidem Juris communis ratio comprobavit, *l.* [illegible] propter utilitatem publicam ne maleficia eſſent impunita, & pacatæ poſſent eſſe provinciæ à flagitioſis hominibus, *l.* [illegible] *ff. De off. Præſ.* ubi notabiliter additur *aut deſcenderint unde ſunt*, quibus verbis ſignificatur etiamſi non ſint inde rei ubi accuſantur, ſed alibi domicilium habeant, tamen eos ibi accuſationem ſubire & ſe defendere debere, ut notat Donellus *lib.* [illegible] Atque eo pertinet Novella [illegible] et quæ deſumpta *Auth. qua in provincia* [illegible] ubi Juſtinianus ſtatuit, ut qua in provincia quis deliquit, ubi Judicium ſuſtineat omni fori privilegio ceſſante. Niſi Principe ſpecialiter Reipublicæ gratia reum alibi evocante, aut niſi ut Accurſius aliique Interpretes recte conſiderant, privilegium ſit Jure publico conceſſum.

3 Cæterum licet delinquens conveniri poſſit eo loci, ubi degit, vel reperitur, ſi tamen Judex illius loci, ubi delictum admiſſum eſt, ad ſe reum petat facinoroſum, remittendum eſſe ſi delictum atrox ſit, propter exemplum terroremque aliorum ejuſdem loci, conſtans eſt DD. opinio, quam & ego ſequor, ſi lis nondum fuerit conteſtata, & ſi Judex ſit ſub uno eodemque principe, [illegible] pro ea opinione [illegible] *ff. De* [illegible] *ff. De* [illegible] *ff. De pœnis* [illegible] *Novel.* [illegible] Quamvis in pleriſque locis, hæc remiſſio de conſuetudine ſit abrogata. Caſtrenſ. [illegible] Burſat. *conſ.* [illegible] & ſi ad inſtantiam Judicis ſiat, magis ſit ex urbanitate, quàm neceſſitate. Gail. *lib.* [illegible] *de pace publ.* [illegible] ſi tamen delictum commiſſum leviusſit, vel de eo civiliter agatur, remiſſioni locus non erit, ſed delinquens ubicumque reperitur condigno ſupplicio plecti poterit. Capel. Thol. *deciſ.* [illegible] Habet enim quæ provincia præſidem [illegible] etiam adverſus extraneos homines delinquentes, ea jam dicta ratione, quòd Reipublicæ intereſt delicta puniri, & malis hominibus provinciam purgari. Plures rationes congeſſit Covar. [illegible]

4 Quod ſi vero concertant plures Judices, partim poteſtatem in cognoſcenda crimina habentes, alii punire eos, qui delinquerunt, & coram quo cœptum eſt

Judi-

[illegible]

non conſtet eadem partem fuiſſe [illegible] ea tamen reperiantur acceſſa, eum cognoſcere de [illegible]

[illegible] *De usucap.* [illegible]

[illegible]

TITULUS XVI.

Ubi de Poſſeſſione agi oporteat.

[illegible]

[illegible] *ad l. 3. ff. de acquiſit.* & alij relati à Deciano *lib.* 4. *c.* 17. [illegible] dicunt procedere in actibus qui dant poſſeſ.

[illegible] ſeſſio ſita eſt Judicem loci adverſus eum, qui poſſeſ[illegible]

[illegible]

TITULUS XVII.

Ubi Fideicommiſſum peti oporteat.

[illegible]

vel ubi hæreditas eſt conſtituta, *l. un. h. t.* aut major ejus pars, *l. 50. De jud.* Actio vero realis his iiſdem etiam locis movetur, ſed præterea etiam in loco, ubi res eſt, *l. 38. & 52. ff. de jud.* Niſi teſtator voluerit fideicommiſſum etiam alibi præſtari. Nec obſtabat quòd fortè, ubi major hæreditatis pars eſt, plurimum etiam [illegible] quia ex dictorum non [illegible] hunc locum, ſed totam hæreditatem reſpicit, niſi ad eum locum ſingulariter ſit adſtrictum, *d. l. 50. §. 1.*

4 Planè ſi certa ſpecies per fideicommiſſum relicta ſit, ubi peti poteſt, ubi ſita eſt, *l. 38. ff. de jud.* non obſtante quòd alibi ſit major hæreditatis pars, *d. l. 50. §. 3.* Non autem obſtat hæc exceptio de majori hæreditatis parte, ſi non ipſa ſpecies, ſed ſatisdatio tantùm petatur: nam etiam ſatiſdatum fuerit, adverſarius in poſſeſſionem fideicommiſſi ſervandi cauſa mittetur, *d. l. 50. §. ult.*

5 Noſtris moribus peti poteſt fideicommiſſum vel in domicilio hæredis, quia adeundo per quaſi contractum ſe obligat fideicommiſſario, vel ubi domicilium habuit defunctus, eoque ſenſu hic dicitur ubi hæreditas relicta eſt: ut non, quæ eſt optima legum interpres, hic docet. Poteſt & ubi major pars hæreditatis ſita eſt peti ut reſponſum in *d. l. 50.* vel ubi res relicta exiſtit, *l. 38. ff. de jud.* Solet tamen quo fit, ut licet condemnatus ſit hæres in loco domus mortuariæ, non tamen ibidem ſolo legatum tradere, ſed ubi res eſt. Caſtrenſis ad *l. 38. ff. d. t.*

TITULUS XVIII.

Ubi conveniatur qui certo loco dare promiſit.

1. *Qui certo loco ſe ſoluturum promiſit, ubi conveniendus?*
2. *Quid ſi ſoluto loco deſtinato non ſiat?*
3. *Arbitrio Judicis quid circa id relinquatur.*
4. *Judex habere debet rationem ejus quod intereſt rei.*
5. *Item & ejus quod intereſt creditoris.*
6. *Quid alternative promiſſum eſt Epheſi, aut Capuæ, [illegible]*
7. *Aliud ſi plura loca ſint conjuncta.*
8. *Quid juris in alternativis locorum & rerum [illegible]?*
9. *An conſiſtendo debitore alio loco quàm convento ſolvere, [illegible] & quando non.*
10. *An arbitraria locum habeat in perſonis ſolvendi [illegible]?*
11. *An Judex [illegible] ad quod intereſt teneatur de ſumptu debitoris.*
12. *Quid ſi ipſe Judex [illegible] commiſerit.*
13. *Cujus hujus actionis & quando ceſſet.*

Contractus ratione etiam forum quis ſortitur; quæ regula eſt, ut in loco, ubi contraxit, poſſit ex obligatione quam ibi contraxit conveniri, conveniens ibi ſe defendere: niſi ejuſdem obligationis implementum [illegible] in alium locum deſtinaverit, quo caſu non celebrati contractus, ſed deſtinatæ ſolutionis loco contrahentes forum ſortiri dicuntur, juxta *l. un. h. t. & l. 21. ff. De oblig. & act.* Unde ſi contrahens aliter promiſerat Capuæ ſe ſoluturum Epheſi, non poterit conveniri Capuæ, licet ibi domicilium habeat, ſed Epheſi, *l. 19. ff. De jud. l. 1. §. ff. De eod. jud.* Quod autem J.C. ajunt in *l. 45. ff. De jud. & l. 16. §. 1. ff. De conſt. pecun.* hunc poſſe ubique conveniri, ſic debet accipi, ut ſuppoſuerint terminum habilem, id eſt, intelligant locum idoneum & commodum; perinde ac ſi dixerint, quocunque alio loco idoneo, licet ibi ſolvere non debuerit: voluerunt enim eo generali verbo ubique vel quocunque loco tollere dubitationem illam, quod non videatur alibi poſſe agi quàm ubi deſtinata eſt ſolutio, *l. 1. ff. de eo quod certo loco.*

2 Notandum tamen eſt diſcrimen, quod ſi creditor Capuæ petat, actione pura, id eſt, ſimpliciter petere debet quod ſibi promiſſum eſt. Si verò Epheſi agat, loci ſi petitione adjecti mentionem facere debet, ita ut propter hanc loci adjectionem ex ſtricti juris actione fiat arbitraria. Dicitur autem arbitraria, quia ex Judicis à Prætore dati arbitrio pendet, id eſt, quia liberam ex clauſula, *ex bona fide*, poteſtatem non continet: verùm Judicis tanquam boni viri arbitrio, ex æquo & bono tenebitur, *l. 2. §. 1. ff. De reg. jur. l. 1. ff. De leg. 2.*

3 Propterea hujus actionis eſt non petere aliquid certo, ſed rem arbitrio Judicis relinquere, ut vel ampliet vel minuat promiſſio ob circumſtantias loci adjecti, *l. 4. ff. De eo quod certo loco.* vel quod eò idem recidit, petere quod promiſſum eſt, cum hac tamen clauſula, ut quantum utriuſque litigantis intereſt ratione loci & temporis, ejus conſiderationem ex æquo & bono Judicis arbitrium habeatur, ut ſcrip. Alex. *l. un. h. t.*

4 Idem planè reſpondit Ulpianus, habendam eſſe rationem ejus quod intereſt, tam actoris, quam rei, *l. 2. § fin. ff. h. t.* Contingit autem commutare intereſſe rei, propter rerum pretia, utilitatem vini, olei, frumenti, quæ pro locorum varietate ſunt varia, *l. 3. ff. eod.* Neque enim tantidem Romæ, & in Hiſpania oleum æſtimabitur, nec continuis ſterilitatibus tantidem, quanti ſecundis fructibus, *l. 63. §. fin. ff. ad l. Falc.* Addit in *d. l. 3.* Cajus, in pecuniis idem obtinere, quarum licet videatur una eademque poteſtas ubique eſſe, tamen aliis locis faciliùs & levibus uſuris pecunias inveniuntur, aliis difficiliùs & gravibus uſuris ſeneratur, ut proinde facienda etiam levior condemnatio.

Similiter habenda ratio ejus, quod intereſt cre-

ditoris

[illegible]

[illegible] bonæ fidei, quam ſtricti Juris ſervabit Jus ſuum [illegible] ad, quod intereſt, reminere. Coſtal. *in l. ult. ff. h. t.*

[illegible], verùm non antè conveniri poteſt, [illegible]

[illegible] ſidejuſſor [illegible]. Sed ſi ſe obliget ad ea quæ Tiium [illegible] convenari non poſſit. Coſtal. *ad h. l.* 8. Nocet quidem [illegible], & actionibus ſtricti Juris, [illegible], niſi ſtipulator expreſſè illa ſun. [illegible] ſi & ipſa reus in mora fuerit, & ad locum [illegible]

10 Cauſa igitur hujus actionis arbitrariæ eſt neceſſitas, quæ eò rem perducit, ut poſtquam conſtituto tempore & loco convento ſolutum non eſt, alibi ſolutio exigatur, ne per moram debitoris decipiatur creditor, l. 1. eod. Nam ſi hæc neceſſitas abſit, ut quia debitor loco convenientie obtulit, vel depoſuit, vel ſolvere ſine damno creditoris paratus eſt, ceſſat arbitraria, cautione exacta de pecunia ſolvenda ubi promiſſa eſt, l. 4. ff. De eo quod certo loc. In ſumma, æquitatem ante oculos habere debet Judex, qui huic actioni addictus eſt.

TITULUS XIX

Ubi in rem actio exerceri debeat.

1. *Actio in rem intentanda ubi res ſita.*
2. *Quod ſi poſſeſſor ciuus ſe debeat ab alio defendi.*
3. *Alieno nomine poſſidens auctorem ſuum nominare tenetur.*
4. *Ratio hujus est redditur.*
5. *An etiam Vaſallus & Emphyteuta dominum nominare debeat?*
6. *An Clericus ratione rei poſſit conveniri coram Judice Laico?*

1 QUod diximus reum in foro domicilii ſui, aut in foro contractus, vel criminis conveniri debere, id de actione perſonali intelligendum, nam actio realis licet in ipſum poſſeſſorem dirigatur, ubi ubique in ejus domicilio conveniri poſſit, quia tamen præcipue rem ipſam reſpicit, in loco etiam, ubi ipſa res ſita eſt, proponi poteſt. l. un. h. t. tum quia res ibi exhibenda eſt, tum quia facilius habere poſſunt ibi probationes, quarum inopia ſorte alibi laboratur. Nec refert immobilis, an mobilis ſit res de qua contenditur, d. l. un. [illegible] ff. De jud. Dum tamen eo loci, quo ſita eſt, perpetuo ſita ſit, nec callidius tamen causa illuc conſtituta ſit.

2 Sed quid ſi poſſeſſor ab alio ſe defendi debere dicat, puta à venditore, à quo emit, aut alterius nomine poſſideat, tanquam colonus, an Judicium ſubire cogatur? Diſtinguendus eſt emptor à colono, & à quocunque qui ſuo alterius nomine poſſidet. Nam emptor, quia proprio nomine, tanquam dominus poſſidet, Judicium in ſuo domicilio ſubterfugere non poteſt. Poteſt quidem venditori denunciare eumque vocare ut ad defendendum veniat ſuper periculum evictionis, quod alias imminet, & venditor [illegible] ad longe Judicem provocare poterit, l. [illegible] ff. [illegible]

3 At vero colonus & quicunque alieno nomine poſſidet, actione in rem conventus, non tantum poteſt, ſed etiam tenetur rei dominum nominare, eoque ſuum dominum; qui dominus ipſe litem in ſe transferet, dato ei ad veniendum tempore, quo ipſo ſi non compareat, Judex tribus edictis propoſitis eum evocabit, & tunc in eadem voluntate eo manente, negotium terminatum diſcutiens, in poſſeſſionem rei petitæ actorem mittit omni allegatione reo, licet contumaci, ſuper principali, id eſt, proprietatis quæſtione, reſervata, l. [illegible] Novel. [illegible] ubi domino pro diſtantia loci datur ſpatium [illegible] vel ad ſummum [illegible] menſium ad comparendum, quod olim arbitrio Judicis permittebatur, [illegible]

4 Ratio autem cur poſſeſſor rei, alieno nomine conventus prædicta actione, dominum laudare ſive nominare debeat, eſt hæc, tum quia intereſt domini rem ſuam ipſum tueri, ac defendere tum quia, cùm poſſeſſor alieno nomine contendat rem ad ſe pertinere, nec tam poſſideat quam ſimpliciter detineat, non poteſt idoneus eſſe reus in actione in rem, & proinde dominum nominare debet.

5 An & ille qui in re Jus aliquod conſtitutum habet, ut Vaſallus, Emphyteuta, dubitatur eo quòd non alieno nomine poſſideat [illegible] ad [illegible] Novel. [illegible] Sed verius eſt ſuper tota re in Judicium conventum, debere in Judicio nominare dominum, nam licet Jus in ea re conſtitutum habeat Emphyteuta, ipſa tamen res revera eſt directi domini, Mynſing. cent. [illegible] obſ. [illegible]

6 An Clericus ratione rei rectè conveniatur coram Judice Laico? Et ſi enim id videri poſſit, propterea quod non tam perſona, quam res conveniri cenſeatur. Verum tamen, nequaquam ratione rei Clericum conveniri de Jure poſſe coram Laico, per [illegible] De foro compet. quod expreſſè prohibet Clericos, in quavis cauſa, ſuo foro rejecto, ſeculare Judicium ſubire. Facit quod ſingulariter excipiatur cauſa feudalis, de qua ſecularis etiam cognoſcat, [illegible] De foro compet. Nam urget quod res potius dicatur conveniri, nam perſona ad Judicium cogitur & condemnatur ad rei reſtitutionem in quam veniunt fructus & aliæ perſonales præſtationes, in quas non eſt auctoritas Judici ſeculari. At de prax. Germaniæ & Galliæ contrarium obtinet, ut refert Gaill. lib. [illegible] obſ. cap. [illegible] num. [illegible] & Coſtal. ad l. [illegible] ff. De jud. Hiſpaniæ verò uſus alius, plus enim reverentiæ deſert ordini Clericorum.

TITU-

TITULUS XX.

Ubi de hæreditate agatur, vel ubi heredes ſcripti in poſſeſſionem mitti poſtulare debeant

1 *Hæreditatis petitio de [illegible] ubi [illegible].*
2. *Quid mobilibus [illegible].*

1 DUæ ſunt hujus Tituli partes, quarum prior ad Judicium petitorium pertinet, poſterior ad poſſeſſorium. Judicio petitorio petitur hæreditas, vel in loco, ubi dominus [illegible] reus habet, vel ubi tota hæreditas, vel major ejus pars ſita eſt, ſi modò ibi degat, vel inveniatur reus, [illegible] alioquin [illegible] ſimum eſſet eum ex loco domicilij extrahi ad locum, in quo ſita res eſt, quia non ſine magno detrimento magnaque incommodo [illegible], quia a rebus ſuis avocatur, ut eſt [illegible] Judicio autem poſſeſſorio heres in poſſeſſionem rerum hæreditariarum ſe mitti poſtulat eo loco, ubi res ſita eſt. [illegible] & coram eo Judice, qui de [illegible] quæſtione Jus cognoſcendi habet. Ita enim utrumque intelligitur, cum quæritur ubi agi oporteat [illegible]

2 Hinc communis opinio DD. diſtinguit, ut in immobilibus cujuſque loci ubi res ſitæ ſunt conſuetudo ſpectetur. At in mobilibus, nominibus & actionibus, conſuetudo loci domicilij, ſive habitationis, ſive originis ſpectanda erit. Alexand. conſ. 19. vol. 6. Anchar. conſ. 103.

TITULUS XXI.

Ubi de ratiociniis tam publicis quam privatis agi oporteat

1 *Ubi adminiſtratio [illegible] ratione reddenda.*
2. *Sed [illegible] [illegible] in loco [illegible]. Quid [illegible] in [illegible] quæſtione.*

1 ACtiones ratiociniorum tametſi perſonales ſunt, ex geſtu earum dantur. [illegible] tamen quoad prætore inſtitutum ad reales referuntur, quoniam harum more ibi proponi debent, ubi res geſta contractaque eſt. Quamobrem ſi tutor, curator, aut quivis alius adminiſtrator, extra locum ſui domicilij adminiſtraverit, non apud Judicem domicilij, ſed adminiſtrationis conveniri, rationemque ibi reddere debet, ſive illæ publicæ ſive privatæ fuerint, ſive civiles, ſive militares, [illegible] ubi ratio redditur, quia in loco adminiſtrationis inſtructio habetur & notæ teſtimonia & teſtimonia poſſunt documenta præſtari, quibus Judex inſtrui poſſit, cujus proinde jurisdictionem declinare prætextu privilegij non poteſt qui convenitur.

2 Cæterum editionis ratio non eſt eadem quæ redditionis, cum editio expeditior ſit, quàm redditio, & forte in loco domicilij, quàm in quo negotia geſta ſunt, commodius fieri poſſit. Quod & de uſu fori hodierno obtinet in reddendis rationibus, ut non tam præcisè actio in loco ubi adminiſtratio facta ſuit, inſtituatur, ſiquidem & in loco domicilij, aut coram Judice Regio, rationibus maximè publicis delegato, conveniri urgerique poſſit adminiſtrator vel curator, dummodò ex loco adminiſtrationis afferantur liber rationum omniaque alia monumenta. Caſtrenſ. & Angel. ad l. [illegible] ff. de edendo. Lud. Franc. de Ekolt [illegible] c. 7.

TITULUS XXII.

Ubi cauſa ſtatus agi debeat

1. *Cauſa ſtatus quæ.*
2. *Ubi agenda & quis in ea reus.*
3. *Quis Judex.*
4. *Præſtationes Cæſares non eſt Judex competens in hac cauſa.*
5. *Ubi movetur ſive [illegible] tempore.*
6. *Proſequitur exempla quæ ad [illegible] faciunt.*

SUnt & actiones in rem præjudiciales, per quas 1 quæritur, an aliquis liber ſit, an libertus, quibus quis ex ſervitute in libertatem petitur, vel ex libertate in ſervitutem, vel ex ingenuitate in libertinitatem, vel contra. Hæ ſunt liberales & de ſtatu cauſæ, quæ præjudicia appellantur, quoniam Judicia liberalibus multis eſſe poſſunt graviora, ut merito obſtruit libus [illegible] præjudicium faciunt quarum proinde ea eſt prærogativa, ut prius decidantur quàm [illegible] alia Judicia criminalia vel civilia, [illegible] De [illegible] nam prius quærendum de ſtatu cum quo controverſia [illegible] ſtatum patitur.

Liberum autem quærit agi ex ea cauſa debeat, hic 2 regula ſuperior obtinet, Actor rei ſequi forum ſtet, ubi is degit. Reus in cauſa ſtatus eſt qui poſſeſſionis commodo gaudet. Servus igitur in quaſi poſſeſſione libertatis conſtitutus, ubi commoratur eſt conveniendus, [illegible] Sed ſi in quaſi poſſeſſione ſervitutis conſtitutus in libertatem proclamet, debet dominum convenire, ubi domicilium habet, [illegible] Quod ſi autem à domino ſervus fugerit in Provinciam, & ibi ſe pro libero geſſerit, quia dolo malo accepit poſſeſſionem, non audiatur ubi deprehenſus, ſed remittendus eſt ad Judicem, unde aufugit, [illegible] quam ita accipio, ſi actor illud deſiderit, cujus favore hoc ſtatutum eſt, quoniam id plerumque ei eſt commodius.

Ea quoque prærogativa eſt cauſarum ſtatus, ut 3 majores Judices habere debeant, qui de iis cognoſcant,

[illegible]

du, sed de judice dato et ad ea verba [illegible]

[illegible]

contendat, licet à Fiſco ſtatus controverſiam pa- [illegible]

[illegible]

quiete ac pacifice, nec interpellata poſſeſſione per [illegible]

[illegible]

ditioni, tradit, cum iis Præſides & Magi- [illegible]

[illegible]

eſt: ſervatur illud de facto a religioſis contra ſuam [illegible]

[illegible]

de cauſa ſibi forum ſortiur, quæ de re latè Joan- [illegible]

[illegible]

RTU-

TITULUS XXIV.

Ubi Senatores vel Clarissimi civiliter, vel criminaliter conveniantur

1. *[illegible] Clarissimis in civilibus.*
2. *[illegible]*
3. *In criminalibus non [illegible] fori praescriptione.*
4. *[illegible]*
5. *[illegible]*

1 Hoc Titulo aliisque sequentibus de [illegible] fori praescriptione [illegible], quae nihil aliud est quam exceptio quaedam [illegible] fori vocatam, [illegible] per se Judices, a quo [illegible] jurisdictionem [illegible] esse [illegible] ad proprium [illegible] Judicem remitti, [illegible] declinatoriam [illegible] exceptionem [illegible] sunt Viri Clarissimi & Senatores, ut in causis civilibus non conveniantur nisi in Urbe apud Praefectum Praetorio vel Praefectum Urbi vel Magistrum officiorum, assentiente Principe, non apud alios Judices. 2 In Provinciis vero, ubi domicilium habent aut ubi majorem bonorum partem possident, [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] aliquo [illegible] [illegible] esse [illegible] de [illegible] cum [illegible].

3 At in causis graviorum criminum Clarissimi non gaudent fori praescriptione, sed ut ceteri, in loco ubi peccarunt, puniuntur, [illegible] Quid & [illegible] [illegible].

4 [illegible] Viri Illustres, [illegible] criminum, nisi apud Principem, vel sacrum consistorium, [illegible] Principe [illegible] ad Principem referri [illegible] Principis [illegible] [illegible] [illegible] Quod non debet [illegible] videri, [illegible] propter [illegible] honorum [illegible] concessa Illustribus, quae non [illegible] concessa inferioribus hominibus, ut in [illegible] [illegible] nisi [illegible] Principis [illegible] [illegible] deliquerint, Praesidis plena est notio, l. 3 sup. de [illegible]. [illegible] Illustres [illegible] [illegible] alterutris superior esse videantur, d. l. ult.

[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible] Principis, ut [illegible] [illegible] Principem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Principe [illegible] [illegible] privilegium tribuunt Illustribus [illegible] & Senatoribus [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Comitis [illegible] [illegible] privilegio fori [illegible] [illegible] [illegible].

TITULUS XXV.

In quibus causis militantes fori praescriptione uti possunt

1. *Judices non [illegible] Judicem [illegible] possunt.*
2. *[illegible]*
3. *Qui nondum sunt adscripti [illegible] [illegible] Judices [illegible].*
4. *[illegible] Judices [illegible].*
5. *[illegible] Judices [illegible].*
6. *Milites legati etiam gaudent privilegio fori.*
7. *[illegible]*

Habent hoc privilegium a Principe [illegible] [illegible] milites, [illegible] [illegible] [illegible] respondere [illegible] [illegible] coram suo Judice [illegible], l. 4. sup. De [illegible] [illegible]

[illegible] beberint, aut nisi tributorum, [illegible]

Quod intelligendum de veris militibus, [illegible]

[illegible] tur Jurisdictioni Judicis [illegible]

TITULUS XXVI.

Ubi causae Fiscales vel divinae domus hominumque ejus agantur.

[illegible]

C [illegible] bus, quibus agitur de pretio Fisco debito, [illegible] delictis, de poena pecuniaria Fisco inferenda, [illegible] l. inf. de his quae ut indignis. vel ab aliis, qui [illegible]

[illegible] imperio potestate destituuntur, [illegible] ter. de off. Procur. Caes. [illegible] Non in criminalibus, [illegible]

[illegible] communibus, quam civibus caeteris, sive agant, sive [illegible] Judicem habeant, quam Praepositum [illegible]

TITULUS XXVII.

Quando liceat unicuique ſine Judice ſe vindicare, vel publicam devotionem.

[illegible]

ctionis poteſtatem exercet, quia hactenùs non tantùm inſtar privati eſt, *l. ult. ff. de juriſdict. ubi DD.* ſed etiam vim quam privato intentat, aggravat turbando alienam juriſdictionem. Menoch. *de arb. caſ. 578. in fin.* Itaque Clericus, quem conſtat talem eſſe, à Laico captus, poterit clamoribus concurſum populi excitare ad ſe liberandum, quia id ipſi licet, & aliis de populo, velut in populari cauſa, videtur permiſſum eximere eum, quem ſciunt à juriſdictione exemptum, cùm tantùm tumultum avertere intendant, impediendo illicitam apprehenſionem, ut notat Fab. *d. loco.* & Joan. Wamelius *in centur. ad jus civil. conſ. 21.*

TITULUS XXVIII.

De inofficioſo teſtamento.

1. *Methodus materiæ, & ratio cur hic Tit. præponatur ſequenti.*
2. *Quid ſit querela inofficioſi.*
3. *Quo jure introducta.*
4. *Quibus liberis hæc querela competat.*
5. *An detur querela naturalibus.*
6. *An & legitimatis per reſcriptum principis ad petitionem patris?*
7. *An competat querela poſthumis?*
8. *Datur liberis præteritis à matre.*
9. *Caſus quo præteritus à matre querelam non moveat?*
10. *Pater nomine filij, cur eo invito non intentat querelam, cum poſſit agere injuriarum.*
11. *Parentibus quoque querela competit.*
12. *Item fratribus & ſororibus certo caſu.*
13. *Quando tranſmittatur querela ad ſucceſſores.*
14. *Quæ detur bonorum poſſeſſio gratia litis cognoſcendæ.*
15. *Quæritur ſi filius juſtè ſit exhæredatus & poſt teſtatorem deceſſerit, an nepos ex propria perſona querelam adverſus teſtamentum avi movere poſſit.*
16. *Adverſus quos detur querela.*
17. *An detur contra ſcriptum teſtamento militis?*
18. *Quando movenda ſit querela.*
19. *Quo loco intentanda & coram quo Judice?*
20. *Intra quod tempus proponenda, & quando etiam poſt tempus præſcriptum.*
21. *Quid ſi hæres adire differat?*
22. *Effectus querelæ jure veteri.*
23. *Quid jure noviſſimo mutatum.*
24. *Quis probare debeat ingratitudinem exhæredationis.*
25. *Ceſſat querela ſi aliud remedium ſuperſit.*
26. *Si ex juſtis cauſis exhæredati ſint liberi, & quæ juſtæ cauſæ?*
27. *Si querela remiſſa ſit, vel agitum Judicium deſertum.*
28. *Si liberis relicta ſit legitima, etiam non integra agitur ad ſupplementum.*
29. *Supplementum hoc à Judice petitur, non obſtante pacto de non petendo.*
30. *Si filia bonis paternis renuntiaverit, an ijs poſtea mortuo, poſſit tamen legitimam petere, & quid ſi cum juramento renuntiaverit.*
31. *Legitima quo jure debeatur, quanta olim fuerit.*
32. *Hodiè aucta eſt legitima favore liberorum.*
33. *An etiam collateralium aucta ſit?*
34. *Oſtenditur exemplo, quanta ſit hodiè legitima.*
35. *Pater relinquens hæreditatem pro arbitrio dividit.*
36. *Quo titulo relinquenda ſit legitima, ut aliquem à querela excludat.*
37. *Relinquenda legitima ex ſubſtantia patris, non autem in pecunia.*
38. *Detrahi non poteſt legitima de bonis conditione & feudalibus alienare prohibitis. &c.*
39. *Quo tempore debeatur legitima, & quo in eam imputentur.*
40. *An filius exhæredatus in computatione legitimæ connumeretur?*
41. *Legitima nullam dilationem, conditionem, aut onus recipit?*
42. *Quid ſi conditio ſit filio adſcripta, & appoſita fideicommiſſo reciproco?*
43. *An legitima ſtatuto minui, mutari & tolli poſſit?*

HUcuſque dictum eſt de Judiciis, eorumque præparatoriis in genere: deinceps ſubjiciuntur ſpecies ſive Judicia, quæ partim ſunt realia, perſonalia, & mixta, partim civilia aut criminalia. A realibus Judiciis, tamquam potentioribus, initium ſumitur, quæ aut ſunt univerſalia, quibus agitur de rerum univerſitate, aut particularia, quibus agitur de re ſingulari. Univerſalia primò explicanda ſunt, ad quæ ſpectat petitio hæreditatis, & querela inofficioſi teſtamenti. Præponitur tamen hic Titulus de inofficioſo teſtamento, titulo de petitione hæreditatis, eò quòd querela inofficioſi ſit præparatio quædam & via ad petitionem hæreditatis: liberi namque iniquè exhæredati, non antè poſſunt hæreditatem paternam petere, quàm teſtamentum paternum per querelam inofficioſi reſciſſum fuerit.

Eſt igitur querela actio, quâ, qui indignè ex- 2
hæredati aut præteriti ſunt, teſtamentum reſcindi poſtulant, tamquam factum contra officium pietatis, *l. 1. 2. 3. ff. h. t.* Nam contra pietatem eſt, liberos à parentibus ſpoliari & privari bonis ratione naturali debitis, cùm parentes magis debeant liberis acquirere. Quare Jure petunt teſtamentum reſcindi, non quaſi non rectè factum, ſed quaſi factum inofficioſè, ſive pugnans cum æquitate & pieta-

[illegible] c. 21. & lib. 14. c. 14. Sed Ant. [illegible] at hunc locum mendosum, eò [illegible]

[illegible] dari, ubi ordinarium superest. Ex emancipatis nati [illegible]

[illegible] terit, dicunt testamentum nullum, & itaque [illegible]

[illegible] pellit. Sed ait, ex ea sententia infantem non impedi[illegible]

[illegible] rescindit testamentum jure valens. At vero præ[illegible]

…xius eſt habere pro reſtituto, cum tan-
…teſtamento conſequi poſſit, quamuis ab…

…minùs piè, turbato…

[illegible]

[illegible]

[illegible]

effectus ante aditam hæreditatem, l. 12. §. [illegible] [illegible] liber. Cùm etiam fieri poſſit, ut ante ſcriptu- [illegible]

[illegible] quæ in re potentes [illegible]

[illegible] tem impeditur tempus, quo Judicium inquiſi teſta- [illegible]

[illegible] pore inutili teſtamenti, impeditus ſunt, l. 16. h. t. [illegible]

[illegible] quatur, tacitè videtur repudiaſſe hæreditatem. [illegible]

[illegible] in eo, qui longè erat, repetebantur, niſi ante mortem [illegible] etiam directæ, ſi intra quinquennium eſſet propo- [illegible]

[illegible] pronunciaretur, l. 26. ff. h. t. qua in re potentes [illegible]

[illegible] tum vacabat, l. 13. h. t. ſubſtitutio verò pupillaris in [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] imperfectum, de- [illegible]

[illegible] conditionem fuerit *l.* 11. *h. t.* aut patre contra [illegible] [illegible]. ſi filia turpiter & cum ſumptuoſa ſordidatæ vi [illegible] [illegible] *Auth. ſed ſi poſt h.* [illegible] prohibeant, *l.* 23. *h. t.* Hæ ſunt juſtæ cauſæ [illegible] probantur verò ſequentes. I. ſi filia patri, *l.* [illegible]

[illegible]

[illegible] vel [illegible]

[illegible] poſt mortem defuncti, ejuſque teſta- [illegible]

[illegible] partem hæreditatis ex Judicio defun- [illegible] ex teſtamento ipſi relictum ſit, quæſcere que- [illegible] *l.* 36. *h. t.* Gail. *lib.* 2. *obſ.* 130. [illegible]

[illegible] acceſſit. Dico, potentiam, quia [illegible] ſortiatur res cauſet filius vivo ſuo [illegible]

[illegible] ſupplementum ex bonis patris, quæ fuerunt tempore mortis. *l.* 25. *h. t.* [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] advenient mihi ducenti floreni. Quod si Liberi [illegible]

[illegible] contat. [illegible]

[illegible]

[illegible] petere querela, nec sana sit, quod prius sufficien- [illegible]

[illegible]

[illegible]

... tamen contra videtur gravatum, quia ... [illegible]

... turales ſunt, non poſſunt tolli per Jus civile, quem- ... [illegible]

... per leges ... [illegible]

[illegible]

TITULUS XXIX.

De inofficioſis donationibus.

[illegible]

A D exemplum & ſimilitudinem querelæ in-officioſi teſtamenti ... [illegible]

... exemplum querelæ inofficioſi teſtamenti ... [illegible]

[illegible] decit, ſuppleatur, deturque filius, vel alius, q[illegible] [illegible]

[illegible] non ſit in totum inofficioſa, impoſé aliquo relicto [illegible]

[illegible] utriuſque querelæ. Videndus hac Ant. Faber in C. de [illegible]

[illegible]

TITULUS XXX

De inofficioſis dotibus.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]

Sicut [illegible] [illegible]

[illegible]

TITULUS XXXI.

De petitione hæreditatis.

1. *Quid ſit hæreditatis petitio, cur dicatur actio univerſalis.*
2. *Item actio in rem, mixta, & bonæ fidei.*
3. *Sufficit generaliter petere.*
4. *Quibus hæc actio detur, non ſolis datur quibus [illegible] per hæreditatem. Quid ſi [illegible] cum longo tempore poſſeſſor?*
5. *Datur hæredi hæredis. An & emptori hæreditatis.*
6. *Datur [illegible] filio.*
7. *[illegible] [illegible], non [illegible] hæreditatem petere.*
8. *Datur [illegible] univerſalis, non particularis [illegible] poſſeſſionis.*
9. *Datur contra poſſeſſorem qui modo ſit poſſidet, vel ſe hæredem putat, & [illegible] [illegible] poſſeſſorem.*
10. *[illegible] qui dolo poſſidere deſiit.*
11. *Datur & contra debitorem hæreditarium, ſive ex [illegible] ſive [illegible].*
12. *An detur hæc actio contra eum qui [illegible] ſingulares res poſſidet? In quo à [illegible] hæc actio differat.*
13. *In hac actione [illegible], an [illegible] & ſumtus & [illegible] à defuncto?*
14. *[illegible] [illegible] reſtituantur, & à quo.*
15. *[illegible] [illegible] reſtituantur [illegible] [illegible].*
16. *[illegible] hæreditatis [illegible], & [illegible] [illegible].*
17. *[illegible] actio [illegible] & [illegible] [illegible], an hac actione [illegible], alia [illegible] poſſit.*
18. *Propoſita hac actione, an poſſit ſub [illegible] [illegible].*
19. *Item an poſſint legata & fideicommiſſa peti.*

Expoſita inofficioſi teſtamenti querela, quæ eſt petitionis hæreditatis præparatoria, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eſt ad ipſam hæreditatis petitionem.

1 Eſt autem petitio hæreditatis actio in rem univerſalis & bonæ fidei, qua quis petit ſe declarari hæredem, & proinde ſibi reſtitui vel dari hæreditatem, ab eo qui pro hærede, vel pro poſſeſſore eam poſſidet, vel dolo deſiit poſſidere. Univerſalis eſt, quia per eam non petitur res aliqua ſingularis, ſed hæreditas, quæ eſt jus univerſale, [illegible] ff. [illegible] [illegible] [illegible], quod pars hæreditatis, & res [illegible] hac actione petatur, l. 10. ff. h. t. cùm res iſta ad hæreditatem ſpectet, quam quis petit, non ex eo quod poſſeſſor acquiſivit, [illegible] [illegible] [illegible] ſed ex eo quod ipſe habet, & alio ſive ex aſſe hæres ſit, totam hæreditatem vindicabit. [illegible] ff. de pet. hæred. per.

Hanc hæreditatis petitionem, in rem actio dicitur, 2 quia actor in hac actione non intendit aliquem facere, vel obligatum adverſarium ſuum, ut fit in actione perſonali: ſed totum vertitur in jure ſuo, intendit enim petens declarari ſibi jus eſſe, quo declarato ſponte reſtitutio ſequitur officio judicis. l. [illegible] § 1. ff. de pet. hæred. per. Vocatur tamen actio mixta, [illegible] quia etſi quidem eſt reſpectu hæreditatis, ſed reſpectu rerum hæreditariarum [illegible] perſonalis, quia actor non dicit ſe ſingularum eſſe rerum dominum, neque per aliquod [illegible] in eas ſibi competere, ſed earum poſſeſſionem quaſi condicit, quod perſonali actioni proprium eſt. Quod denique bonæ fidei dicatur, eſt ex jure novo, l. fin. in fine h. t. propter argumentum & [illegible] hæreditatis, variaſque præſtationes perſonales, quæ [illegible] habent actionum bonæ fidei.

Porro hac actione actorem neceſſe non habet ex- 3 primere, quod ſit hæres ex teſtamento, an ab inteſtato, cum hæc actio ſit in rem, in qua cauſam petendi univerſaliter generaliterque exprimere ſufficiat, ut dicitur ſup. De actioni. [illegible] [illegible] l. 4. ff. De [illegible] [illegible] Cod. lib. [illegible]

Datur itaque cuicunque hæredi, ſive ſit ſiſus 4 ſive privatus, l. 1. in pr. h. t. Nam fiſcus quaſi hæres in bonis hæreditariis, & vacantibus ſuccedit, l. 1. & l. [illegible] ff. de [illegible] [illegible]. Item ſive ſit hæres ex teſtamento, ſive ab inteſtato, ſive in totum, ſive pro parte, ſive hæres de Jure civili, ſive bonorum poſſeſſor Jure Prætorio, l. [illegible] ſive ſit ſuus hæres per ſe, ſive per alium, veluti per filium aut [illegible] [illegible]. l. [illegible] & [illegible]. Nam cum [illegible] vel [illegible] hæres, perinde eſt ac ſi ipſe pater, vel dominus hæres ſcriptus eſſet, cui in effectu hæreditas acquiritur, dummodò juſſu patris vel domini ſit adita. l. [illegible] & [illegible] ff. De acq. hæred. [illegible] [illegible] [illegible] patrem, aut dominum [illegible] hæreditatem [illegible] [illegible]. Quid ergo, ſi [illegible] [illegible] hæreditatem [illegible] per longum tempus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? Ac quidem [illegible] placuit ſup. in l. [illegible] h. t. eo quòd dominus [illegible] [illegible] [illegible] juſſum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ff. De [illegible] hæred. Alias non ſufficere ad actionem proponendam, quod ſit delata hæreditas, quam quis cum ſibi [illegible] petit, ſed neceſſe eſt, adita ſit, nam ante aditionem non eſt jus in re, ſine quo non intenditur actio realis, qualis eſt hæc.

Datur & hæredi hæredis, quoniam hic quoque 5 eſt hæres primi defuncti, l. 3. ff. h. t. denique [illegible] [illegible], quod non eſt in emptore hæreditatis, qui, [illegible] [illegible] hæredis locum [illegible], [illegible]

[illegible]

[illegible] in qua probabat dominium, aliequin non obtinuiſſet [illegible] ſunt in bonis defuncti inventa, *l.* 19. *ff. h. t.* [illegible]

[illegible]

[illegible] *l.* 20. § [illegible] *ff. h. t.*

[illegible] quacunque cauſa [illegible], qui aliter quam oportuit [illegible]

[illegible] tium factas deducat, ſive res extet, ſive perierit, [illegible] melior ſit, & extet, *l.* 18. & 19. & 1. *ff. h. t.* Hunc enim [illegible]

[illegible] hæreditatis ſuperatus fuerit judicio Centumvirali, [illegible] agentibus invenit, præſtiterit, & bona fide poſſederit, antequam cogatur ei hæreditatem reſtituere. [illegible]

vindicatione hereditatis, possessor ex [illegible] Judicis officio, qui de hereditate cognoscit, si de eo petitor Judicem admonuerit, vel hoc praetermisso, contraria negotiorum gestorum actione, vel denique conditione ex lege Justiniani [illegible], [illegible]

17 Placuit etiam hanc petitionem seu hereditatis actionem non solum longi temporis praescriptione, ut diximus supra, sed longissimi, quae triginta annis perficitur. Si enim temporales essent in rem, praescriptione longi temporis tolleretur, [illegible] Et ab quamvis haec actio praejudicium, [illegible] pleraque [illegible] praeterea, [illegible] Constat tamen controversia [illegible], [illegible] Est etiam de statu defuncti quaestio praejudicialis, quam in petitione hereditatis procedunt, [illegible] Differtur etiam hereditatis petitio quamdiu de falso testamento, falsive causa cognoscitur, [illegible]

18 [illegible] tamen infirma propositaque hanc hereditatis actionem possessor possit rem de qua controversia est, [illegible] de universis rebus hereditariis, [illegible] praescriptione [illegible] nisi tamen necessitas urgeat, [illegible] cognita, Praetor permittat alienationem, [illegible] funeris, [illegible], vel pignorum liberandorum causa, [illegible]

19 [illegible] Permittit quoque Justinianus pendente hereditatis judicio, ut legatarii possint legata a possessore petere, & eadem etiam contingat [illegible] cautione oblata de restituendo legato cum usuris, si possessor succubuerit [illegible] hereditatem, vel possint legatarii [illegible], [illegible] super legato, vel denique pendentis judicii hereditatis finem expectare, [illegible] Sed hodie [illegible] testamentum [illegible], [illegible] oblata cautione, legata & [illegible] Cod. [illegible]

TITULUS XXXII.

De rei vindicatione.

1 Continuatio, & quid sit rei vindicatio.
2 [illegible], & [illegible], vel [illegible]
3 [illegible] & [illegible], [illegible], vel [illegible].
4 [illegible] Jure [illegible]
5 [illegible] Jure [illegible].
6 [illegible]
7 [illegible] & [illegible]
8. [illegible] & [illegible], [illegible]
[illegible]
9. [illegible]
10. [illegible]
11 [illegible] Principe [illegible]
12. [illegible]
13 [illegible]
14. [illegible]
15 [illegible]
16 [illegible]
17 [illegible], & quid [illegible]
18 [illegible]
19 [illegible]
20 Mala fides [illegible]
21 Bona fides [illegible]
22. [illegible]
23 [illegible]
24. [illegible]
25. [illegible]
26 [illegible] bona vel mala fide [illegible]
27 [illegible] mala fide [illegible]
28 [illegible] bona & mala fidei [illegible]
29. [illegible]
30 [illegible]

PETITIONI hereditatis, quae est universalis in rem actio, subjungitur specialis rei petitio, seu rei vindicatio, sic dicta a vindicando, & liberando de manu ac jure possessoris, [illegible]

Est autem rei vindicatio actio in rem, qua quis petit se dominum rei controversae declarari, & eam officio judicis a possessore sibi restitui. Dicitur in rem actio, quia non agitur cum possessore, tanquam obligato ex contractu, sed ex jure dominii, quod contendit se habere actor in rem, quam alter possidet [illegible], qui dominium rei non habet, non potest eam vindicare Jure civili; ut uxor, quae constante matrimonio non potest a possessore dotem suam vindicare, sed eam vindicat maritus tanquam dotis dominus civilis constante matrimonio, [illegible] Interdum eo durante dotem [illegible] vindicat uxor, [illegible] cum naturalis & in effectu sit dotis domina, [illegible] De jur. dot. [illegible] dotem

[illegible]

[illegible]

posset a quocunque possessore rem suam vindicare [illegible]

[illegible]

supra ædes nostras ædificatum est, l. 3. h. t. quia [illegible]

[illegible]

errantis nulla sit voluntas, nullus consensus, [illegible]

[illegible]

que prævenit, ut nec mora litis proficiat ad pro-

[illegible]

tur, l. 16. & 19. h. t. per hæc enim demonstratur actor, [illegible]

[illegible]

requiratur justa causa, seu justus traditionis titulus, [illegible]

[illegible]

ctibus res tantum sunt debitæ, at traditione sunt [illegible]

[illegible]

ret & tradiderit, postea dominus factus, eandem [illegible]

[illegible]

[illegible]

transferri non debet. l. 11. ff. de reg. Iur. & ideo d[illegible]

[illegible]

feſſoris commodo fruetur, quod probare non te[illegible]

[illegible]

tione actoris incumbit l. C. Cajus ... l. 24. ff. [illegible]

[illegible]

fineat, ut actor a difficultate probandi aliquo mo[illegible]

[illegible]

[illegible] jus juxta regulam, quod de evictione tenet actio [illegible]

[illegible]

[illegible] , quam ſequitur Caſtalius in l. [illegible]

[illegible]

[illegible]

in pr. ff. de acq. rer. dom. ex jam dicta ratione, quod

[illegible]

caſu quo poſſeſſor titulo caret, agitur enim ubi de

[illegible]

ſpecie d. l. 45. conſtat, tametſi enim uxor poſſideat

[illegible]

men quia donatio ſola titulus poſſeſſionis, con

[illegible]

habetur, adeóque alterutri conjugum rem ſibi ab

[illegible]

tem evictâ, eos omnes reſtituere teneri, quaſi ſine cauſa incipiant eſſe apud poſſeſſorem, l. 48. ff. de

[illegible]

nata ſunt, reſtituere debet. Nec in d. l. 22. ver

[illegible]

Idem etiam in adjectione in dem

[illegible]

non adfertur melior conditio, quia datata, ſunt

[illegible]

[illegible]

cedunt in dominii utilitatem, ex jam ſæpe dicta ratione. Malæ fidei verò poſſeſſor eas videtur amittere, ut ſentit *l. 5. in fin. h. t.* ne quidem conceſſa ei poteſtate tollendorum eorum, quæ ſine detrimento rei tolli poſſunt, quia objici eidem poteſt, non debuiſſe in rē alienam ſupervacuas impenſas facere, *l. 37. §. 1. ff. de pet. hered.* Et hoc de ſtricto Jure. Aliud dicendum de æquitate, quæ abraſionem permittere videtur, quatenus res non fit deterior, & inde aliquod emolumentum eſt abradenti, nec enim malitiæ ejus indulgetur qui picturas abradere vult, nullam inde utilitatem relaturus, *l. 38. ff. h. t.* Quare quum res ſine detrimento ſtructuræ, abradi vel auferri queat, Judex, ut vir bonus, arbitrabitur.

30 Quod ſi poſſeſſor, rei vindicatione conventus & condemnatus, omiſſo aliquo Juris remedio, reſtituat actori rem petitam, nullam impenſarum nomine actionem adverſus eum habet, nec condictionem, quia non poteſt videri indebitum, cùm nihil accipientis fecerit, ſed ſuam rem dominus habere incipiat, *l. 33. ff. de condict. indeb.* Ex æquitate tamen ſunt qui velint utili negotiorum geſtorum actione ei ſuccurri, per *l. 6. §. 3. ff. de neg. geſt.* ubi datur actio illi, qui ſui contemplatione acceſſit ad negotia aliena, adverſus eum, qui inde commodum ſenſit, & per *l. ſi uno & l. nemo, ff. ſi cert. pet.* Garſia *de expenſ. c. 7.* Valaſcus *de Jure emphyt. q. 25. n. 13.*

TITULUS XXXIII.

De Uſufructu & habitatione & miniſterio ſervorum.

1. *Commentatio & explicatur uſusfructus definitio.*
2. *Materia & cauſa efficiens.*
3. *Quibus in rebus conſtituatur uſusfructus.*
4. *Quid cavere debeat uſufructuarius.*
5. *Quando cautio præſtetur, & à paupere exigatur.*
6. *An cautio ſit de ſubſtantia uſusfructus.*
7. *An teſtator poſſit cautionem remittere, in proprio uſufructu.*
8. *Et quid de improprio.*
9. *An ſit de ſubſtantia cautio in uſufructu improprio.*
10. *Fructuarius facit fructus ſuos ante præſtitam cautionem.*
11. *In quaſi uſufructu quid ſit loco proprietatis.*
12. *Utilitas & poteſtas uſufructuarij.*
13. *An adſtringatur proprietarius pro aliquo, perceptionem fructuum vendere, vel locare?*
14. *Nunquid uſufructuarius ipſam proprietatem pignorare vel alienare.*
15. *An maritus cujus uſumfructum in dotem accepit alienare eum poſſit.*
16. *Quæ ſit poteſtas domini, durante uſufructu?*
17. *Ad quæ teneatur fructuarius.*
18. *Ad quas ſumptus & ad quæ onera obligetur, & quæ damna præſtare teneatur?*
19. *An uſufructuarius onerum hæreditarium, legata & æs alienum exſolvere teneatur?*
20. *Uſusfructus morte finitur fructuarij, nec ad ejus heredem tranſit.*
21. *Quid in uſufructu filiof. vel ſervo relicto.*
22. *Uſusfructus locatus an non extinguatur morte conductoris.*
23. *Quomodo finiatur uſusfructus relictus ſub certo tempore, vel conditione.*
24. *Quæ capitis diminutione finiatur.*
25. *Quomodo non utendo per modum & tempus.*
26. *Per quæ fructuarius utitur fruitur. Differentiaque venditi & donati uſusfructus exponitur.*
27. *Actio pro uſufructu, an decennio vel vicennio præſcribatur.*
28. *Finitur ceſſione facta domino. An & extraneo?*
29. *Item finitur rei interitu, & mutatione formæ.*
30. *Semel extinctus uſusfructus amplius non competit. Excipitur caſus.*
31. *De fructibus pendentibus tempore mortis fructuarij; an ejus heredibus aliquid debeatur?*
32. *A quo tempore uſufructuario & colono fructus cedant. Differentia inter bonæ fidei poſſeſſorem, uſufructuarium & colonum.*
33. *Quid ſit Uſus, quid eo comprehendatur.*
34. *Uſus individuus, & cur uſusfructus dividatur.*
35. *Quid ſi uſus domus ſit relictus, & quid ſi conſtitutus ſit habenti privatam familiam an debeatur ei ancilla?*
36. *Quid ſit Habitatio, quid poſſit qui illam habet, et quo differat ab uſu domus.*
37. *Differentia inter Uſum, Habitationem & uſumfructum.*
38. *In quibus conſiſtant ſervorum operæ, & differunt ab uſufructu.*

Diximus de rei vindicatione, quâ res corporales petuntur: ſubjungitur vindicatio rerum incorporalium, quæ partim ſunt Perſonales, partim Reales. Perſonales ſunt, quæ à re aliena perſonæ debentur. Reales, quæ debentur rebus. De perſonalibus hoc Titulo dicemus, inter quas numerantur Uſusfructus, Uſus & Habitatio, *l. 1. ff. de ſerv.* 1

Uſusfructus eſt jus alienis rebus utendi fruendi, ſalvâ rerum ſubſtantia, *l. 1. ff. h. t.* Verbo *Jure*, excluditur conductio, emphyteuſis, & res precariò conceſſa, quibus quis fructus rei alienæ percipit, ſalva ſubſtantia, ſed non eodem Jure, quo fructuarius. Verba, *alienis rebus*, indicant eum, qui habet uſumfructum, rei proprietatem non habere, quia res ſua nemini ſervit, *l. 1. ff. de uſufr. l. 34. in fin. ff. de ſervit.*

[illegible]

[illegible] interpoſitâ ab eo cautione, de reſtituendo [illegible]

[illegible] ſucceſſit, poteſt cautionem [illegible]

[illegible] ab eo exigi prohibuerit, eam nihilominus [illegible]

[illegible]
cautionem remitti non poſſe, intelligendum eſt [illegible]
[illegible]
pondet Ulpianus [illegible]
[illegible]
[illegible] ne, id non arguit, quòd ſit de [illegible]

[illegible]
[illegible] dentem ſalvam præſtare, *l. 6. ff. d. t.* Joan. de. Caſtillo [illegible]
[illegible]
procedit ſpecialiter in emphyteuta, caſu quo [illegible]
[illegible]
obli-

[illegible]

onera fructus vindere & colligere [illegible]

[illegible]

fructuario, l. 15. § fin. & l. 16. ff. h.t.

[illegible]

in dominio, & ab altero invito in re communi [illegible]

[illegible]

potentem causam meliorem facere, non vero deteriorem. Proinde fundos recte colere tenetur. & [illegible]

[illegible]

l. 17. § 3. Bart. ad l. 20. § 1. ff. de leg. 2. Ad damna [illegible]

[illegible]

[illegible] non pertinet [illegible]

[illegible]

torum. Debentur enim legata ex quasi contractu,

[illegible]

[illegible]

[illegible] à alienato, cui relictus fuerat usufructus. l. [illegible] [illegible] non propterea mutatur persona domini, qui servum in potestate retinebat, cum & poterat servus [illegible]

[illegible]

[illegible] ad tempus vel in diem fuerat constitutus [illegible] [illegible] quo ætas testatoris [illegible]

[illegible] enim atque responderit [illegible]

[illegible] capitis [illegible] [illegible] tantùm & modicâ, *l. pen. §. ult. h. t.* non [illegible] [illegible] verit fructuarius, quia sic non perdit [illegible]

[illegible]

[illegible] est, quod Justinianus in *d. l. pen.* usufructuum

[illegible]

catione operarum servi, in quo [illegible]

[illegible], cum operae fructusque [illegible]

[illegible]

[illegible]

unius uſufructuarii portio alteri accreſcit, quia recipit jus accreſcendi, *l. 34. in pr. ff. de uſufr. legat.*

30 Agitur in tertia hujus Tituli parte de miniſterio ſervorum, quod in operis præbendis conſiſtit. Convenit cum habitatione in eo, quòd non utendo, & capitis diminutione non pereat, neque morte ejus, cui debentur operæ, *l. 2. ff. de uſufr. leg.* ſed tranſeat ad ejus hæredes, donec vivit ſervus aut ancilla. In quo differt ab uſufructu. Ratio differentiæ eſt, quòd uſusfructus ſit jus perſonale, perſonæ cohærens, operæ autem magis ex actu ejus, qui eas debet, ſpectentur. Cùm itaque non cohæreant perſonæ ejus cui debentur, ſed perſonæ ſervi, ſequitur, quòd, quamdiu manet ſervus, maneant & operæ, debeanturque legatario, vel hæredi ejus, ut ad *d. l. 2.* exponit Cujacius, nec eſſe ejus ſervi dominium, ſed miniſterium, diſertè traditur in *l. 9. verſ. ſanè h. t.* Govean. *lib. 1. var. 7.*

TITULUS XXXIV.

De ſervitutibus & Aqua.

1. *Servitutes reales prædiis adhærent.*
2. *Et tranſeunt cum ſuo onere, in quoſcumque poſſeſſores.*
3. *Prædii qualitate magis quàm loco fiunt differentiæ.*
4. *Interdum urbana ſervitus fit ruſtica, ſi debeatur prædio ruſtico.*
5. *Quid Iter, Actus, Via, quanta eorum latitudo.*
6. *Differentia inter has ſervitutes.*
7. *Quomodo Iter ſimpliciter conceſſa ſit definienda?*
8. *Servitute conceſſa, omnia conceſſa intelliguntur, ſine quibus ſervitute uti non licet.*
9. *Aquæ ductus quid ſit? aqua perennis eſſe debet, & quæ duci poſſit?*
10. *An Dominus aquæ ſervientis ejus uſu prohibeatur.*
11. *An dominus aquam eam conducere, aut a curſu avertere poſſit?*
12. *Aquæ hauſtus, pecoris ad aquam appulſus ruſticæ ſunt ſervitutes. Item aliæ, recenſentur.*
13. *Quæ ſint ſervitutes urbanorum prædiorum.*
14. *Servitus altius tollendi vel non tollendi, quomodo conſtituatur.*
15. *Servitus ne luminibus in quo differat, a ſervitute altius non tollendi.*
16. *Servitus proſpectus, in quo differat à ſervitute ne luminibus officiatur.*
17. *Differentia inter ſervitutem luminum & ne luminibus officiatur.*
18. *An liceat in ſuo feneſtram facere vicini domum?*
19. *Quatenus liceat aſpectum altius tollere.*
20. *Quomodo conſtituantur ſervitutes.*
21. *Differentia inter ſervitutem in contractum deductam, & teſtamento impoſitam.*
22. *An ſervitutes uſucapi poſſint?*
23. *Differentia inter uſucapionem & longi temporis præſcriptionem.*
24. *Cur ſervitutes ex tempore, aut ſub conditione conſtitui non poſſint?*
25. *Omnes ſervitutes habent cauſam perpetuam?*
26. *Sed non omnes habere uſum continuum oſtenditur.*
27. *An opus ſit titulo ad præſcriptionem ſervitutum? item ſcientia & patientia adverſarii.*
28. *Quomodo amittatur ſervitus?*
29. *De amiſſione ſervitutis per non uſum, & præſcriptione libertatis.*
30. *Differentia inter ſervitutes ruſticas & urbanas.*
31. *Quæ actiones pro ſervitutibus competant, & quibus.*
32. *Cui incumbat probatio, agenti negatoria, an confeſſoria? Quis poſſidere dicatur.*
33. *Quid in his actionibus veniat.*

DE perſonalibus ſervitutibus hactenus dictum eſt: nunc reales perſequamur, quæ propriè & abſolutè vocantur ſervitutes. Hæ verò licet & hominum causâ mediatè comparatæ ſint, ut alia jura, tamen reales ſeu prædiales dicuntur, quia omninò reſpectu rei conſtituuntur, & prædio debentur. Horum alterum dicitur ſerviens, alterum dominans, ſive quod debet ſervitutem & cui debetur: ſic ut duo diverſa prædia eſſe oporteat, nam nemini res ſua ſervit, *l. 26. ff. de ſervit. præd. urb.* 1
* Adeò autem ſervitutes inhæreant prædio, ut vendito prædio ſervitutes ſequantur, & cum ſua conditione in quemcumque prædii poſſeſſorem tranſeant, *l. 23. § 2. ff. de ſervit. ruſt. l. 12. ff. com. præd.* 2 Quare ſicut poſſeſſores priores aquam duci per prædia prohibere jure non potuerunt, ita etiam emptores, ad quos eadem prædia, cum eodem onere perferendæ ſervitutis tranſierunt, prohibere non poſſunt, *l. 3. h. t.* Ex qua lege etiam patet, ſervitutem in provinciali prædio, licet tributario, conſtitui poſſe. Nam licet prædialis ſervitus non niſi per eum qui verus eſt dominus prædii conſtitui poſſit, id tamen permittitur tributario, quaſi utilis dominus eſt. Sichardus *ad d. l. 3.*

Ut igitur ſervitutes ſine prædiis eſſe nequeunt, 3
ita ſolent ſecundùm prædiorum diverſitatem & ipſæ diſtingui, ut quemadmodum prædia partim ſunt ruſtica, partim urbana, ita & ſervitutes illis inhærentes, vel ſint urbanorum prædiorum, quæ prædio ad habitationem, quamvis ruri collocato, debentur, vel ruſticorum, quæ ad prædium ruſticum pertinent, quodque fructuum colligendorum gratiâ etiam in urbe conſtituuntur. Ita ut hæc prædiorum diſtinctio, non à loco, ſed à materia & uſu rei de-

[illegible]

[illegible] quàm , ut ſtructu conſtet , quo caſu magis dicemus [illegible]

[illegible]

[illegible] voluntate , vel pactis [illegible]. Quo [illegible]

Via eſt jus eundi , ambulandi & agendi, nam & [illegible]

[illegible] ſed etiam ingredi, vel ingreditu trahere ,naſtam quo [illegible]

[illegible]

[illegible] ſervitutem; ſi modo nulla captio legatario ex ſervi [illegible]

[illegible] mutiatum , vel rota , temptone , cochlea , vehere vel [illegible] [illegible] , & [illegible] , quo eſt [illegible]

[illegible]

[illegible] Hinc Alexander imperator [illegible]

[illegible]

[illegible] prædii poſſunt deberi ruſtico. l. 1. §. 1. l. 4. & 5. ff. [illegible]

[illegible] conſtitui poſſe. [illegible]

[illegible]

[illegible], quæ ex ſervitute [illegible], *l.* [illegible] [illegible] *ſolidandi*, *vel* [illegible], ſed [illegible] [illegible]

[illegible] animum, ne ventis, vel frigore [illegible] [illegible] [illegible] obſcuret? *l.* [illegible] *h. t.* [illegible] [illegible] tulis non tollendi, rurſus poteſtas tollendi jure ſer- [illegible] *l.* [illegible] [illegible] [illegible], ſupra quam ædificia [illegible] ſervitutis erit, quia vicinus pati debet, quod non [illegible]

[illegible]

[illegible] à Caio feneſtra appella- [illegible]

[illegible] [illegible]. In [illegible] facere licet, quatenus [illegible] eſt vicino, aliquid opponere, quod feneſtram ob- [illegible]

[illegible] tatem faciat, *l. final. ſ. fin. h. t.* Quod ſi controverſia ſit, ad quam uſque altitudinem ædificare liceat, de- [illegible]

[illegible]

[illegible]

…dans ſrui non poteſt. Donel. *lib.* [illegible]

[illegible]

perpetua vel non perpetua, ex parte ſervientis præ…

[illegible]

ſervitus: quare nec concedi poteſt iure ſervitus…

[illegible]

…ne, quia, ut rectè dicit Cujacius, pendet ex natu…

[illegible]

…tur interpellata aut amiſſa poſſeſſio, quod quia …

[illegible]

[illegible]

…ſe traditionis obtinet in rebus incorporalibus. Ut…

[illegible]

…de titulo dicitur, ad res corporales pertinet:

[illegible] …tio fiat, quale initium etiam habe…

[illegible]

…que fuerit de hoc publica vox, vel fama, nam per…

[illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XXXV.

De Lege Aquilia.

1. *Ratio ordinis.*
2. *A quo lata ſit Lex Aquilia.*
3. *Quid primo capite hujus Legis cautum ſit.*
4. *Per [illegible] legis Aquiliæ [illegible] [illegible] l. Cornelia [illegible] non [illegible].*
5. *Quid ſecundo capite.*
6. *Et tertio comprehenſum fuerit?*
7. *An [illegible] hac lege [illegible] damnum [illegible] eſt, ut à ſuo [illegible] [illegible], & [illegible] damnum [illegible].*
8. *Cur [illegible] ſit pœna tertij capitis [illegible] primi.*
9. *Quis [illegible] damnum dediſſe, & de eo [illegible] ſtitur.*
10. *Quibus caſibus [illegible] [illegible] aliquem [illegible] ob damnum datum.*
11. *Quæ ob culpam & imperitiam hac L. [illegible]?*
12. *An [illegible] [illegible] [illegible] à pœna h. L. [illegible]?*
13. *Quid ſi [illegible] Judicis in hac actione & in damni [illegible].*
14. *L. Aquil. actio quotuplex, quibus detur?*
15. *Contra quos & cur non detur in hæredem?*
16. *Utilis in factum actio quando detur & quibus?*
17. *Pœna damnum dantis & quomodo ad [illegible] damni [illegible].*
18. *Quæ ſint partes Judicis in [illegible]?*
19. *Pœna [illegible] qui per [illegible] [illegible] ſi [illegible] dediſſe.*

1 Expoſitis actionibus, quibus res corporales & incorporales vindicantur, recte ſubjungitur actio perſonalis damni injuriâ dati, ex L. Aquilia competens. Quod autem hoc loco inter [illegible] referatur, cum perſonalis ſit, quippe ex delicto deſcendens [illegible] eſt, quia ad inſtar rei vindicationis ſub dominio datur, ad recuperandum id, quod rei ſuæ abeſt: quod quia amplius non eſt, rei vindicatione peti non poteſt.

2 Hujus legis auctor eſt P. Gallus Aquilius, qui Tribunus plebis fuit cum P. Attio Capitone, anno ab Urbe condita [illegible] [illegible] [illegible] Judicem magnæ auctoritatis & [illegible] [illegible] civium [illegible] Valer. Max. lib. [illegible] Hic idem, nomine Tribunus plebis, [illegible] [illegible], introduxit, ut poſthumi alieni poſſent inſtitui hæredes, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & avo, *l.* [illegible] *ff. De liber. & poſth.* [illegible] Aquilius [illegible] [illegible] formulam [illegible] [illegible] actionem de dolo invenit. Et Tribunus exiſtens hanc legem à plebe rogavit, ac tribus capitibus definivit, quod damni nomine præſtandum eſſet.

3 Primo capite cavit, ut qui hominem ſervum alienum, aut alienam quadrupedem occiderit, pœnam ſuſtineret, ut quanti [illegible], ut tantum æs domino dare teneretur, quanti id [illegible] ſervus vel quadrupes fuerit retro, id eſt, quanti plurimi fuerit toto anno, uſque ad diem [illegible], *l.* [illegible] *ff.* [illegible] Servum quadrupedibus connumerat, & quadrupedes intelligit [illegible] [illegible] quæ [illegible] cuſtodia hominum ex paſcuo terræ [illegible] [illegible], [illegible] quorum [illegible], [illegible], lana, carne & cæteris [illegible] [illegible] [illegible]. Quod [illegible] [illegible] dolo occiderit, liberum erit 4 domino [illegible] [illegible] publico lege Cornelia agere adverſus [illegible] [illegible] [illegible] per actionem L. Aquiliæ [illegible] [illegible] [illegible] Cornelia, cum utraque diverſos habeat fines, id eſt, altera damnum reſarciri petit, altera vindictam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Montius [illegible] [illegible] Tradunt communem [illegible] [illegible] [illegible] in Camera Imperiali admitti, prout etiam de Jure reſponſum eſt L. Aquiliæ & [illegible] actione [illegible] concurrere poſſe, nec [illegible], alteram [illegible] *l.* [illegible] *ff.* [illegible] Nihil autem intereſt, gladio, fuſte, vel alio telo occiderit, *l.* 7. [illegible] *ff. h. t.* ſi modò injuriâ, id eſt, non jure & contra Jus occiderit.

5 Secundo capite quid comprehenſum fuerit ſtatutum, quia Caium Aquilium ignoratur: cum jam tum Ulpiani tempore deſierit in uſu eſſe, *l.* [illegible] *ff.* [illegible] & [illegible] *Inſtit.* [illegible] Sunt, qui putant de damno illato de ſervo corrupto, *arg. l.* [illegible] *ff. de* [illegible]. Cujacius vero cenſet loqui de quavis alia ratione damni dati, ut noſtra [illegible] & [illegible], cumque alteri interceptus eſt [illegible] quam actione corporis ut puta, ſi contra ſervitutem jure conſtitutam extructo ædificio, aliquem ex ſuo domino injuria damni [illegible] [illegible] aquam alienam, vel ædificio poteſt [illegible] vicino ſacere aream, *l.* [illegible] vel ſi non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] pecus in agrum alienum, *l.* [illegible] Quibus caſibus debetur actio hujus legis, vel quæ in rem pro ſervitutibus competit. Quæ cauſa etiam eſſe poteſt, ut quod [illegible], cur hoc [illegible] ſuperius de ſervitutibus [illegible].

6 Tertio capite comprehendit generaliter omne aliud damnum, quod capite primo non continetur, ut ſi aliud corpus quam ſervi, aut pecudis fuerit læſum, ſive animatum, ſive inanimatum: animatum, ut ſi quis occiderit canem, aut aprum, leonem, urſum, ceteraſque feras, quæ pecudum nomine non comprehenduntur, ſed quadrupedum generaliter, *l.* [illegible], inanimatum, ut ſi quis [illegible] [illegible] [illegible], aut veſtem alienam [illegible], *l.* [illegible] aut ædificium alienum demolitum ſit, *l.* [illegible] vel quid aliud [illegible], aut in [illegible] [illegible] [illegible] quæ [illegible] [illegible] compreſſerunt.

Cum

[illegible] fures res aliorum conſecuti ſunt [illegible]

[illegible] procedere [illegible]

[illegible] bus triginta à domino datæ res [illegible]

[illegible] non potuit retinere, eiuſdemque imperia oppreſſus [illegible]

[illegible] unde ſi ita in diſciplina diſcipulos lædat, quem-[illegible]

[illegible] ſtrictio non præſertur. *lib.* 11. *ff. hoc tit.* [illegible]

[illegible] quentium perſonis. Quod ſi appareat, cuius ictu [illegible]

[illegible] hum evadere poſſit, culpæ [illegible]

[illegible]

TITULUS XXXVI.

Familiae erciſcundae.

[illegible]

4. *Quomodo [illegible] quae non [illegible].*
5. *An [illegible] pluribus [illegible] non [illegible].*
6. *Res ſingulares [illegible] & ſimiles alia [illegible], quae non veniunt in diviſionem.*
7. *Quae [illegible] & an [illegible] conferantur.*
8. 9. *Dos & donatio propter nuptias an conferantur?*
10. *Quid de donationibus ſimplicibus? Denique an quae facta eſt [illegible] an conferatur?*
11. *[illegible] fructibus & [illegible] ſumptibus [illegible].*
12. *Oportet [illegible] eſſe [illegible], & quod [illegible].*
13. *[illegible] & [illegible], an [illegible].*
14. *[illegible] vel [illegible], neque [illegible].*
15. *[illegible].*
16. *Quomodo [illegible].*
17. *[illegible].*
18. *Et [illegible]?*
19. *Quam [illegible] Judex [illegible].*
20. *Quid ſi [illegible], quid ſi pluribus [illegible].*
21. *Quomodo [illegible] & [illegible] quid [illegible].*
22. *[illegible].*

POſt reales actiones, de quibus hoc libro agendum eſt de actionibus mixtis, ut familiae erciſcundae, communi dividundo & finium regundorum. *Familiae* hoc loco haereditatem ſignificat & *Erciſcere* priſco loquendi modo, idem eſt quod dividere. Actio haec eſt mixta, bonae fidei, univerſalis, qua cohaeredes inter ſe agunt de dividenda diſtrahendaque univerſa haereditate paterna, vel materna, *l. 1 h. t.* * Quod ut intelligatur, ſciendum eſt, quod quotieſcunque duo pluresve ex teſtamento, vel ab inteſtato alicui haeredes exiſtunt, per aditionem haereditatis domini fiunt ipſo jure, omnium rerum haereditariarum, pro ea parte, ex qua haeredes ſunt, ac proinde inter eos communio [illegible] rerum [illegible] quando pro indiviſo dominium [illegible] a diviſione per actionem familiae erciſcundae [illegible]. [illegible] ab invitis [illegible] cohaeredibus [illegible] hac actione diviſionem impetrare *l. 43 ff h. t.* quia nemo cogitur in communione [illegible] diſcordiam, quae tamen diviſio non praejudicat abſentibus & ignorantibus, *l. 17 h. t.* Ideoque haec actio in rem eſt, quia quiſque partem ſuam perſequitur, ſed cùm ob reſpectum in perſonam haeredis dirigatur, qui adeundo haereditatem obligatur cohaeredi, ex quaſi contractu dicitur mixta, *Inſtit. De action. § 20.*

Ex quibus apparet, familiae erciſcundae actionem aliis, quam cohaeredibus, competere non poſſe, & iis tantùm, quibus haereditatis petitio competit, *l. 3 & 7 h. t.* utputa liberis defuncti, vel defunctae, nec enim refert utrum patri an matri ſucceſſerint, *l. 8 h. t.* nec utrum [illegible], an teſtamento, *l. 11 & ſeqq. l. 18 h. t.* Item nihil refert ſuccedant ex teſtamento, an ab inteſtato, *l. 10 & ſeqq. h. t.* Aliis verò poſſeſſoribus qui vere haeredes non ſunt, ut & arrogato cui quarta ex conſtitutione D. Pii debetur in bonis arrogatoris, non competit directa actio familiae erciſcundae, ſed tantum utilis, *l. 2 § 1 ff h. t.* Quibus autem competat haec actio, utriſque vel inter eoſdem competere certum eſt, *l. 2 & 3. h. t.* cum duplex ſit judicium, unuſquiſque haeredum & rei & actoris partes ſuſtinet, quia utrumque petit partem ſuam ab altero, nihilominus tamen judicii ordinandi cauſa, pro actore habetur is qui prius ad judicium provocavit, quod ſi uterque provocet ſorte res dirimi ſolet, *l. 13 & ſeq. & l. 14 ff de jud.* ubi ait Ulpianus, inter litigantes non aliter litem expediri poſſe, quam ſi alter petitoris onera ſuſtineat, alter poſſeſſoris commodo fungatur.

Datur igitur haec actio ad hoc, ut res haereditariae dividantur, tam ſoli, quam mobiles, ſive in ipſa haereditate defuncti hae competant, ſive [illegible] & uſucapione acquiſitae, item [illegible] quae bona fide defunctus poſſidebat, aut pignoris loco habebat, item eae res, quarum habet dominium utile, ut praedia vectigalia, & ſuperficiaria, *l. 9 & 10 & 11 ff h. t.* item res quae ſub conditione legata eſt, cum pendente conditione in haereditatem, in hoc judicium venit, *l. 12 § 2 ff h. t.* Veniunt & res, quae eſt apud hoſtes, propter ſpem poſt liminii, cum cautione tamen & aeſtimatione, quae poſſit non reverti, *l. 22 § final. cum l. ſeq. ff h. t.* item partus poſt aditam haereditatem editus. Veniunt & animalia ferae naturae, quamdiu habent revertendi conſuetudinem, ut ſunt columbae, apes, quae in patrimonio computantur, *l. 8 § 1 & 2 & l. 11 ff* [illegible] item ſervus communis, vel res alia haereditaria, quam unus ex haeredibus poſſidet tanquam ſuam, caeteris cohaeredibus reclamantibus, cum [illegible], *l. 22 h. t.* Similiter ſervus, quem [illegible] perpetuo vinctum eſſe, vel exportari juſſit, modo [illegible] voluntatis, *l. 5 h. t.* In ſumma bona, quaecunque communia ex haereditaria ſucceſſione [illegible] familiae erciſcundae judicio [illegible], ut dividantur, [illegible] et ſi quae

[illegible]

debere, ut furto, ſacrilegio, turpibuſque actibus [illegible]

[illegible]

manet individua. Quia hoc [illegible]

ſint, communi dividundo [illegible]

[illegible]

patentum & adjudicatione Iudicis confirmati, [illegible]

[illegible] tractibus ſalva maneat, juxta *l.2. ſup. de inoff. donat.* [illegible]

[illegible]

[illegible]

comprehenſa. Quòd ſi autem teſtator teſtamentum abiicere ultimam ſuam voluntatem variaverit, [illegible]

[illegible]

bere paſſus eſt, ab eo hæredem pro parte factum, [illegible]

[illegible] compenſare cum eo, quod ipſe ha[illegible]

[illegible]

[illegible]

... de arbiter vocatur, *ad l. 5. 7. 55. 18. 22. h. t.* ...

[illegible]

... hunc ad eum se converteret hæreditatem, & ad ea, quæ ...

[illegible]

TITULUS XXXVII.

Communi dividundo.

[illegible]

R[illegible]

[illegible]

[illegible]

communione, & hereditatem ſimul [illegible]

[illegible]

Pendente hoc communi dividundo iudicio [illegible]

[illegible]

dum alteri ſocio partem ejus cum fructibus quos percepit, reſtituere cogatur, [illegible]

10 In hoc judicio eadem interveniunt quæ in ſuperiore. ſi enim agatur de re aliqua [illegible] fundo, Judex partes ejus ſingulis, ſi modo commodè regionibus [illegible], vel [illegible] dividi poſſit, adjudicare debet. Et ſi una pars prægravare videatur, is in vicem certâ pecuniâ alteri condemnandus eſt. ſin vero commodè fieri nequit ut dividatur domus, fundus, vel homo, quia hæ res diviſionem non recipiunt, tunc tota res uni erit adjudicanda, qui plures partes habebat, [illegible] res adjudicata eſt, in æſtimationem partem condemnari debet, nam æſtimationis præſtatio vicem rei ſuſtinet, eamque repræſentat. Et ſi non conveniat de æſtimatione, publica licitatione facta, Judex ei rem adjudicet penes quem licitatio remanſit, dividendo pretio, [illegible] numquam in licitatione [illegible] temporis Judex [illegible], ex cauſa tamen non ſemper [illegible] ſolent velut oſſerre [illegible] pretium, [illegible]

11 Eſt autem hoc judicium bonæ fidei [illegible] in hoc judicio [illegible] diviſio, & poteſt utrum communi dividundo agi de ea, quæ [illegible] in hoc judicium, [illegible] præſtationes per[illegible] Et adeò ſi quis ſolus ex re communi fructus perceperit, hi in judicium veniunt. Sed & ſi quis ſumptus fecerit communis nomine, eorum partem repetet, [illegible] dummodo partem [illegible] adminiſtrare ſeparatim non poterat & modò ſciverit ſe impendere in rem communem, nam ſi putaverit ſe in propriam ſumptus facere, quia non habuit animum alterum ſibi obligandi, non actionem, ſed retentionem tantum habet, [illegible]

12 Requiritur autem, ut res eo tempore, quo agitur, ſit communis, [illegible] ſumptus facti [illegible] communis [illegible] ob ſumptus antea factos, vel fructus ante perceptos, agi non poteſt directo, ſed utili tamen actione communi dividundo, [illegible] quod ab aliquo ſocio[illegible] quod actum non eſt [illegible] dolo culpave [illegible] in re communi ſit datum, Judex eam rationem habebit, atque in omnibus æquitatem ſequatur [illegible] Item [illegible] diviſionem inter majores natu factam [illegible] inſtrumentis [illegible] probationibus eam [illegible] Pariter in minores propter [illegible] reſtitui debeant, [illegible]

13 Dum quæ [illegible] æſtimationis [illegible] qui plus obtulerit, adjudicatur, [illegible] Hinc conſtitit, cum ab uno domino eſt oppignorata, quamdiu pignori incumbit recte ab altero domino ad diviſionem provocatur, & poteſt Judex totam rem, vel ejus partem creditori adjudicare [illegible] & cum de diviſione cum creditore agendum, [illegible] rationem habere debeat, ut pote neceſſario ſubeunt. Si enim facta omnino res adjudicata creditori, non eſt audiendus debitor, qui vult partem ſuam tantum recipere, ſolato eo quod debet, niſi eam quoque partem ſit paratus recipere, quam creditor per adjudicationem tenet, [illegible] ab eo ſi [illegible] creditor [illegible] communione [illegible] Coſtal. ad [illegible] exiſtimat, ſi creditor volens hoc judicio dividere rem, non provocatum, non dividendum debitum non [illegible]

TITULUS XXXVIII.

Communia utriuſque Judicij, tam Familiæ erciſcundæ, quam communi dividundo.

1 Plerumque jura communia ſunt huic judicio.
2 Impenſæ factæ [illegible]
3 [illegible] à patre profectus, an veniant in dividendum.
4 Dotis [illegible]
5 An in divisione [illegible] ſit [illegible]
6 An [illegible] poſſit?
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible] inſtrumenta [illegible] debeant?
11 Judex in [illegible] ſequitur.
12 Cum uno [illegible] eodem [illegible]

Utriuſque judicio, tam familiæ erciſcundæ, quam communi dividundo, multa ſunt communia, quia utrumque eſt ex quaſi contractu, utrumque mixtum, utrumque bonæ fidei, utrumque duplex, quia [illegible] uterque eſt actor, uterque reus, [illegible] tamen principaliter videtur eſſe actor, qui prior ad judicium provocavit, [illegible] actio [illegible] directum, & [illegible] communia, [illegible] communia [illegible] in judicio veniunt. Pariter tamen eſt judicium familiæ erciſcundæ, in quo veniunt ea, quæ [illegible] fuerunt communia, quæve ex eo bona

[illegible]

sed ipsam rem debet restituere, vel divisionem [illegible]

[illegible] et aequalitas exigenda videtur, [illegible]

[illegible]

Ego puto nullo remedio eam rescindi, modo in [illegible]

[illegible]

exceptis praelegatis, perinde atque ab intestato.

[illegible]

quod ad patrem redit, spectat jure praecipuo, [illegible]

[illegible]

pro rebus a testatore non divisis agere possint [illegible]

[illegible]

fringere velint, legatis priventur. Ratio hoc [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XXXIX.

Finium Regundorum.

[illegible]

[illegible] & quæ dominorum propè conſenſum dam [illegible]

[illegible]

[illegible] publicum [illegible]

TITULUS XL.

De Conſortibus ejuſdem litis.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]

1 Ut [illegible] expoſitum [illegible] plures [illegible] controverſia [illegible] eſt [illegible] Verum ſi [illegible] pro parte [illegible] lege Conſtantini Junioris, ſi agat, repelli poteſt [illegible] Cod. [illegible]

2 Sed Juſtinianus [illegible] legem abrogavit, [illegible] quod lex illa Conſtantini ſuſtulerat. Con[illegible] [illegible] judicatum ſolvi, [illegible]

3 Atque [illegible] conſortibus [illegible]

[illegible] Porrò ſi plures ſint litis conſortes, [illegible] apud judicem [illegible] conſortes [illegible] Quod ſi verò conſortes [illegible] poſtulante reo, [illegible] apud unum [illegible] ſuperiorem judicem, [illegible] privilegiatum [illegible] conſortes [illegible]

TITULUS XLI.

De Noxalibus actionibus.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]

1 Rectè actio noxalis [illegible] actiones hic [illegible] poſſeſſorem, [illegible] actionem [illegible]

2 [illegible]

& de suo neque bona habeat unde satisfaciat actori, iniquum visum fuit, ne delictum servi maneret impunitum, neque consuleretur ei, qui infortunium accepit, dominum quoque hac actione obligari, & quidem in solidum. Sed tamen ita res temperatur, ut liceat domino servum noxae dare [illegible], cui nocuit, [illegible] atque [illegible] litis aestimationem. Haec est enim hujus actionis vis & potestas, [illegible] & hanc electionem [illegible], l. [illegible]. Judex in ipsa sententia domino integram servare debet [illegible]. Ratio cur possit dominus noxae deditione liberari, est ipsa aequitas, quia non patitur, ut nequitia servi domino sit damnosa, ultra corpus ipsius servi [illegible], [illegible].

Dixi, ex privato delicto; Nam si servus publicum commiserit crimen, puta homicidium, adulterium, vim publicam, vel privatam, [illegible], plagium, ipse reus fit, & corporali supplicio punitur, [illegible]. Quo pertinet [illegible] tale publici criminis accusatio intentanda est, non contra Dominum, sed contra eum servum, quem factum commisisse proponit accusator. Quod autem dicit [illegible] si servus hominem occiderit [illegible] dominum [illegible] actionem teneri, [illegible] non est referendum ad l. Corneliam de sicariis, sed ad primum caput l. Aquiliae, quemadmodum [illegible] cum detur actio noxalis ob servum [illegible], respicit [illegible] ad tertium caput Legis Aquiliae, id est ad actionem de servo corrupto, quae est utilis Aquiliae.

Sed interdum perdit dominus hanc facultatem noxae dedendi, & convenitur ad integram litis aestimationem detracta noxae deditione, si ex ejus voluntate servus damnum dederit, & cum posset prohibere, non prohibuerit, [illegible], vel non contradixerit, [illegible]. Ratio est manifesta, quia si sciverit dominus, videtur ipse quod servus fecit per servum fecisse [illegible], [illegible] noxa ultra deditionem in noxa tenetur, [illegible] quantum ad eum ex damno servi pervenit, puta ex rapina, vel furto, [illegible] quia aequitas non patitur, [illegible]. [illegible], si dominus ope & consilio [illegible] dederit, aut furtum factum [illegible], & quidem in duplum, [illegible] est proprie [illegible], cum in furto [illegible] contrectatio [illegible]. Item [illegible] dominum, [illegible], per servi [illegible], quod [illegible]. Plures [illegible] contra hanc legem [illegible].

Sed quod si servus dum [illegible] commiserit, aut vi bona rapuerit? [illegible] dominus convenitur, quia [illegible], nec dominus in servum alium potest actionem intendere, quia ipse locum hujus videretur, l. [illegible]. Quod procedit, etiam si hic servus in alterius potestatem pervenerit, vel manumissus fuerit, neque in dominum suum, neque in ipsum [illegible] agere possit, eo quod statim ex ipso facto nascitur obligatio, neque ex post facto vires habet; est enim regula, quod ab initio non valet, ex post facto non potest convalescere. Nota autem eo tempore obligationem non [illegible], quo servus erat in potestate, ex dicta ratione. Regula enim illa, Noxa caput sequitur, vera est eo casu, quo contra alterius dominum nata est. Diversum igitur [illegible] in re [illegible] domini, quam extranei: nam si servus alicui nocuerit, & postea manumissus fuerit, directa actione ab extraneo ille conveniri poterit, [illegible] a domino non potest. Excepto [illegible], [illegible] servus etiam post manumissionem aliquid dolose committere adversus patronum, puta res ante [illegible] domino con[illegible].

TITULUS XLII.

Ad exhibendum.

1 *[illegible] & hujus actionis qualitas.*
2 *Quibus haec actio datur.*
3 *Ad quod detur, quando & quale interesse [illegible].*
4 *[illegible]*
5 *Contra quos haec actio detur.*
6 *Quod si [illegible] non exhibeam.*
7 *[illegible]*
8 *[illegible]*
9 *[illegible] exhibitionem.*
[illegible]

Actionibus, ob quam actio ad exhibendum [illegible] inventa est, [illegible], tamquam [illegible] actionibus [illegible], non est [illegible] actio, [illegible] sit [illegible], [illegible] debere aliquid [illegible], neque exhibere. Itaque est [illegible] actio, [illegible] ex obligatione [illegible] contractu, [illegible], [illegible] quae [illegible] possidet, vel [illegible], [illegible], quam mihi exhiberi mea interest, quod cum mihi prodesse possit, & non tibi [illegible], [illegible] est te mihi teneri ad exhibendum, [illegible].

Ago [illegible] hac actione [illegible], ut [illegible]

[illegible]

[illegible]
neque domino tantum hæc actio datur, ſed & alii
[illegible]
Serviana, ſeu hypothecaria, quæ creditor
[illegible]
habeat cauſam actor, propter quam ſibi exhiberi
[illegible]
non celari debet. *l. 2. h. t.*

[illegible]
rota vehiculo, brachium ſtatuæ, purpura veſtimento, anſa ſcypho ad exhibendum agi poteſt,
[illegible]
agi non poteſt, quia L. XII. Tab. ſolvi tignum
[illegible]

[illegible] poſſidet [illegible]
[illegible] jus reſtituendæ facultatem habet; qualis eſt, cui commodata aut locata
[illegible]
Quod voluit Gordianus Imp. cùm dixit teneri hac actione, qui vel poſſidet, vel dolo fecit,
[illegible]
actione nihil amplius de re contendere, ſed partem
[illegible]
erat apud actorem ſi ante moram fuiſſet reſtituta, *l. 12. §. 4. ff. h. t.* Idque procedere exiſtimo, cùm reus
[illegible] non videtur fuiſſe
[illegible]

Porrò quod ad adverſarium attinet, [illegible]
[illegible]

di, quæ nulla rei præſtatio continetur, à quo multum differt verbum Reſtituere, quo non tantum res præſtetur, ſed omnis cauſa continetur, ut fructus, partus. Unde non obſtat quod res commodata, aut depoſita dicatur reddita, non videtur reddita, ut ait l. [illegible] ff. [illegible] quia oportet ipſam rem reſtituere, ſive reddere [illegible] & in vindicatione l. [illegible] ff. de rei vind. Hic ſufficit ipſam exhibere, atque ea ſublata extinguitur actio. Quare, ut ipſam ex eadem cauſa agere ad exhibendum obſtet exceptio [illegible], ſi ex nova poſſeſſione agi poſſit l. [illegible] ff. [illegible]

10 Finis hujus actionis eſt, ut rei cujuſdam directum præparetur alteri actioni aditus, ut ſi appareat rem eſſe in rerum natura, & eſſe penes eum, illam vindicemus. Eſt enim hæc actio ad exhibendum potiſſimum propter rei vindicationem [illegible]. Quod ſi tamen neque hanc actionem, neque vindicationem [illegible], & ſubſidiaria tamquam exhibitionem requirat, actionem in factum ſubſidiariam dandam eſſe [illegible]. Quamquam hodie mos hic noſter atque ex forma [illegible] actionem ad exhibendum [illegible] cum cauſæ adjectione, rectéque libellus concipiatur, ut damnetur reus reddendæ reſtituendæque rei, quam ab eo actor petit.

TITULUS XLIII.

De Aleatoribus & alearum luſu.

1. *Summa tituli, & quid alea.*
2. *[illegible] & quibus prohibeantur aleæ luſus.*
3. *[illegible]*
4. *[illegible]*
5. *Qui luſum [illegible] poſſit.*
6. *An æquo ex luſu victus [illegible] poſſit?*
7. *An luſum ad [illegible], ſub fine [illegible], obligetur.*
8. *Conſuetudine aleæ luſum permittente, an [illegible] & quid [illegible]*
9. *Sponſiones, quæ [illegible] fiunt, an jure probatæ?*
10. *[illegible] ſuper [illegible] aut de morte [illegible]?*

SEquitur titulus de aleatoribus, & alearum luſu, poſt actiones mutatas, quoniam hic varii actiones tam in rem quam in perſonam dantur, & denegantur; datur quidem condictio ei qui victus alea ſummam aliquam ſolvit; denegatur condictio & vindicatio victori, [illegible]. Deſiderantur in hoc Titulo duæ Græcæ Juſtiniani Conſtitutiones, quarum ſententia hodie ſupereſt ex libris Baſilicôn & Nomocanone. Aleæ nomine omnem fortunæ luſum complectimur, ſive ſit alea, tali, cubi, teſſeræ, fritillo, pecunia poſita, lapidibus & argento, auro, [illegible] pecunia vertit, [illegible] victori.

Aleæ uſus antiquus res eſt, nam primum inducta, cum ceſſarent ab armis, [illegible] extra operam [illegible], ut loquitur Imperator, [illegible] habebant, ne torperent otio. Poſtea tamen ea vetitum fuit, & quibuſcumque aleis, l. [illegible] tum maximè Eccleſiaſticis perſonis, ſub pœna ſuſpenſionis [illegible] miniſterio ſacro, *Auth. [illegible]* C. de Epiſc. [illegible] *ut ad tabulas ludant, aut eis ludentibus ſe offerant, aut ſpectatores fiant.* Et Jus Canonicum non ſolum Clericis prohibet ludere, vel ludentes inſpicere, ſed etiam pœnam addit, ne promoveri ad alios ordines poſſint, neve beneficium publicè aleatori conferatur, c. [illegible] *de exceſſ. prælat.* Prohibitionis ratio duplex redditur ab Imperatore, cum quia multi de ruſticis ludendo ſubſtantiam ſuam perdant & familiam ad inopiam redigant, tum quia in ludo perdentes blaſphemare Deum conſueſcunt, & inſtrumenta conficiunt, d. l. [illegible] itaque D. Ambroſius, [illegible]

Quare meritò ſtatuit Juſtinianus, victum in alea luſu non poſſe conveniri: &, ſi ſolverit, habere repetitionem tam ipſum, quam heredes ejus adverſus victorem, & ejus heredes, idque perpetuò, & poſt triginta annos. Quod ſi vel ipſi, vel ejus heredes repetere neglexerint, [illegible] volenti, præſertimque primo vel defenſori civitatis repetere, & in opera publica [illegible] l. [illegible]

Unus luſus tantum [illegible], qui plerumque [illegible] approbat, eſt enim licitum pro [illegible] certare, eoque nomine ſponſionem facere licet, [illegible] & in pecuniam ludere ad certam ſummam [illegible] actio, l. [illegible] ff. [illegible]. Licet ergo haſta certare, vel pilo jaculando, vel currendo, ſaliendo, luctando, pugnando, & ſine dolo ac machinatione, [illegible] permittit Juſtinianus [illegible] magis quam ab aleæ eventu pendet permiſſus videtur.

Obſervandum autem hoc eſt, quod quamvis Lex civilis alearum luſum prohibeat, non tamen efficit, [illegible] hunc contractum [illegible], aut nullum

non prohibet dominium à ſolvente acquiri, ſed ſolum, ut petendi actio diſcedat, concedit victo ſolum repetitionem, non propter auctoritatem, [illegible] Unde ante ſententiam judicis non obligatur victor reſtituere quod accepit (niſi malis [illegible]) quoniam ea res ad periculum ſpectat, quam nemo habere tenetur [illegible] [illegible] Lessius de Juſt. & Jure [illegible]

7 Porrò ad creditorem habere, [illegible]

[illegible]

8 Cæterum generali regnorum conſuetudine receptum eſt ab eo jure [illegible]

[illegible]

9 Uſitata & alia frequentiſſima ſponſio [illegible] Atque hujuſmodi contractum jure probatum [illegible]

[illegible] [illegible] Covar. [illegible] Molina [illegible]

[illegible]

TITULUS XLIV.

De Religioſis, & ſumptibus funerum.

1 Continuatio: [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]

[illegible]

committent pares hæredes, nec hi ut indignam ſucceſſionem auferantur, ut idem Imperator ſtatuit *in l. 5 verſ. de his quib. ut indign.* recte tamen hic ait, non poſſe eos evitare invidiam, & contentionem, circa omiſſum ſupremum ejuſmodi officium, & contemptum judicium defuncti. Quare cum hodie nulla ſit prodita actio qua compellantur hæredes tam pium officium implere, Judices ex officio, & Epiſcopi tanquam piarum cauſarum executores, curare debent, ut per omnia impleantur piæ defunctorum voluntates, *l. 28 § 1 Cod. de Epiſc. & cler.*

26 Pro ſumptibus autem quos quis in funus fecit, prodita eſt actio funeraria, ex æquo & bono introducta, qua ſumptus recuperantur ab hærede, videtur enim impendens cum defuncto contrahere, ejuſque negotium gerere, *l. 1. & 3 ff. h. t.* primo tamen probare debet quales ſumptus & quantos fecerit, atque eos Judex ex dignitate defuncti & pro modo facultatum moderabitur. Eſt enim horum ſumptuum tantus favor, ut etiam ante omnes creditores cum bona ſolvendo non ſunt, ex hæreditate deduci debeant, *l. 45 ff. h. t.* deque reſiduo ſolvantur legata & legitima, *l. ult. § 9 C. de jur. delib.*

27 Quare ſi res legata ſit à teſtatore, de cujus funere agitur, nec ſit unde funeretur, eam diſtrahere oportet, ſatius eſt enim de ſuo teſtatorem funerari, quam aliquos legata conſequi. Sed ſi adita fuerit poſtea hæreditas, res emptori auferenda non eſt, quia bonæ fidei poſſeſſor eſt, & dominium habet, qui auctore judice comparavit. Legatarium tamen legato carere non oportet, ſi poterit ab hærede redemptum præſtari, quod ſi non poteſt, melius eſt legatarium legatum perdere, quam teſtatorem ſepultura carere, *l. 14 § 1 ff. h. t.*

28 Quod ſi autem ipſe legatarius in funus vel morbum teſtatoris ſumptus fecerit, ſi quidem in hæreditate ſit pecunia, legatum petet, & ſumptus quos impendit, *l. 3. h. t.* quia non præſumitur animo remunerandi eos feciſſe. Secus, ſi eadem res quæ donata, redderetur donatori. Hic autem eſt diverſa, nam legatum nihil habet commune cum ſumptibus funeris. Sichardus *ad d. l. 3* ubi ſubjicit legatarium legatum ſibi relictum conſequi actione ex teſtamento, ſumptum vero curatione defuncti factum, actione negotiorum geſtorum, quod negotium utiliter geſſiſſe videatur.

Sumptus igitur in funus repetet impendens actione funeraria, quæ actio licet ſit prætoria, tamen non eſt annua, ſed perpetua, *l. 31 § ult. ff. h. t.* daturque non tantùm adverſus hæredem, ſed adverſus omnes, ad quos funus pertinet, &, ſi mulier defuncta ſit, in eum, qui dotem ejus lucratur, ſive ſit pater ejus, ſive maritus. ſin autem indotata deceſſerit, ſi quidem filiafamil. fuerit, omnem impenſam pater præſtare debet, *l. 14 § fin. & l. ſeq. cum l. 28 ff. h. t.* Eandem quoque præſtat, ſi filius funeratus ſit, *l. 31. eod.* Sed interdum is, qui ſumptus in funus fecit, non repetit, ſi nimirum pietate & humanitate ductus eos fecit & ſepelivit. quod ſi pietati pro parte tantùm ſtuduerit, pro parte animum repetendi habuerit, eam partem repetet, quam noluit donare. Unde proteſtari quemque oportet, quo animo ſumptus fecerit & funeraverit, ne poſtea patiatur quæſtionem, *d. l. 14 § 7 & 9 ff. h. t.* 29

Sed plurimum hic valet conſuetudo cujuſque regionis, ſecundùm quam ſolent etiam veſtes lugubres domeſticis, conſanguineis & hæredibus fieri. Quanquam iſtæ veſtes ad funus neceſſariæ non ſint. *l. 37 ff. h. t.* & multis in locis non dantur, niſi eas dari defunctus juſſerit. Quod enim ibi de veſtimentis dicitur, pertinet ad veſtem lugubrem, quæ cadaver contegatur, eaque naturaliter debetur, & ſic ex hæreditate deducitur, ac velut impenſa funeris, omnes creditores ſolet præcedere, *d. l. 45* Petrus de Lara *d. loco num. 12.* & Joan. Garſia *de expenſis. cap. 8. num. 17.* 30

FINIS LIBRI TERTII.

ANTONI PEREZI J.C.

IN LIBRUM QUARTUM

CODICIS JUSTINIANEI

PRÆLECTIONES.

TITULUS PRIMUS.

De Rebus creditis, & Jurejurando.

1. 2. *Continuatio: & ratio inſcriptionis Tituli, & materia de jurejurando.*
3. *Quam varia antiquorum juramenti formula.*
4. *Chriſtianos per qua vetitum jurare.*
5. 6. *Quid ſit juramentum, & quatenus per creaturas, aut per Deum jurare permiſſum.*
7. *Quando licitum ſit juramentum: & an tale ſit ex parte promittentis uſuras.*
8. *Juramentum an habeat vim confirmandi contractum vel actum invalidum.*
9. *Diſtinguendum inter contractus, qui repugnant bonis moribus & juri publico.*
10. *Juramenti promiſſorij effectus: & an ex eo detur actio?*
11. *De juramento aſſertorio, & quod Voluntarium aut Judiciale.*
12. *Quinam juramentum deferre poſſint.*
13. *An ſubſiſtat juramentum à pupillo delatum.*
14. *Aut à minore abſque tutoris auctoritate.*
15. *An procurator vel filius poſſit deferre.*
16. *Quibus deferatur juramentum.*
17. *Quiſque de facto ſuo jurat, domi, aut in judicio.*
18. *Jurare non coguntur Clerici.*
19. *Juramentum delatum ſuſcipiendum, niſi vel referatur, vel remittatur.*
20. *Si actor nihil probaverit, an hoc juramentum reo poſſit deferre?*
21. *Quid dicendum de neceſſario?*
22. *Et quid, ſi is cui defertur, probare malit quàm jurare?*
23. *Juramentum neceſſarium quale ſit, & quando locum habeat.*
24. *Cui deferendum potius, actori an reo?*
25. *In quibus cauſis juramentum neceſſarium locum habeat?*
26. *Juramentum neceſſarium referri non poteſt.*
27. *An juramentum ſemel delatum poſſit revocari?*
28. *Juramenti aſſertorij vis & effectus.*
29. *Actio ex hoc juramento qua detur.*
30. *Ab hoc juramento cur non provocetur.*
31. *Prætextu perjurij cauſa non retractatur. Excipe legatarij cauſam.*
32. 33. *Jurisjurandi neceſſarij vis & effectus: & cur id potius retractetur.*
34. *An ipſo jure reſcindatur per nova inſtrumenta.*
35. *An perjurium maneat impunitum.*

Expeditis in prima & ſecunda parte judiciis generatim, ac ſpeciatim actionibus realibus, & aliis, quæ iſtis aggregantur, mixtis: conſequens eſt, ut de actionibus perſonalibus quæ ex contractu, vel quaſi, proficiſcuntur: quæque Condictiones appellantur, in tertia hac parte tractationem inſtituamus. Rectè quidem ea pars *De rebus creditis* inſcribitur, quia nullus eſt in toto hoc libro locus & textus, in quo non agatur de actione, quæ quæcumque ex cauſa competit, adverſus eum, cui in creditum abierimus, & cujus fidem ſecuti fuerimus, *l. 1. ff. h. t.* Inde res creditæ dictæ, quæ ex hujuſmodi fiduciaria conventione debentur, & dicitur creditor, cui ex quacumque cauſa aliquid debetur, *l. 10. ff. De verb. ſign.* 1

Inchoatur autem hæc rerum creditarum tractatio à Titulo de Jurejurando. Jusjurandum enim ad res creditas maximè pertinet: nam qui alteri jusjurandum defert, eum conſtituit quodammodò judicem, & teſtem in ſua cauſa, & tunc maximè ejus fidem ſequitur, *l. ult. C. de fideicommiſſ.* ut non immeritò de jurejurando nunc dicendum ſit. 2

Ejus apud varias gentes variæ fuerunt formæ ritusque ſervati. Quemadmodum enim idola varioſque Deos, quibus numen peculiare ineſſe exiſtimabant, coluerunt, ita quoque dum jurisjurandi religione fidem ſtabilire vellent, ea maximè, quæ verebantur venerabanturque, invocabant, quæque jurantibus terrorem ac formidinem incuterent. 3

Apud Romanos omnium juramentorum ſanctiſſimum erat per Jovem lapidem jurare; inde ſumptum,

[illegible] si malè precabatur, si fefelliſſet, hac concepta [illegible] quem ſtatim [illegible] quâ poterat vi, projiciebat [illegible]

[illegible] Imp. nullum ſanctius juramentum, [illegible] nem Auguſti eſſe credidit, *Sueton. in Claud.* Quam [illegible]

[illegible] dam idololatriæ & blaſphemiæ ſpeciem ſapit: [illegible]

[illegible]

[illegible] proponere [illegible] Quo pertinet quod [illegible] *Malderus* [illegible] c. 13. d. q. 1. [illegible] modò juſtum ſit, quod juramento [illegible]

[illegible]

[illegible]

propriam est, [illegible] [illegible]. Quale [illegible] in dicendo [illegible] [illegible]

[illegible] est, quod ex conventione, per modum [illegible] [illegible]. Ideo voluntarium dictum, quod is, cui [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] habeat [illegible], ac [illegible] [illegible], [illegible]

[illegible]

non poteſt, l. 7. h. t. In re autem peculiari ſiue & [illegible]

[illegible] ponendo, ut plerique exiſtimant, l. 10. & ſeqq. [illegible]

[illegible]

Quod ſi vero dominum iurisiurandi à parte parti [illegible]

[illegible] ſuerit, iniungendo ei, cui iusiurandum deferem [illegible]

[illegible]

[illegible] bus relicto, ita ut nulla probatione [illegible]

[illegible] propoſitâ, cum illo locus [illegible]

[illegible] litum publicæ rumor, quæ [illegible]

[illegible], cùm ſe probationibus [illegible]

[illegible] bus à judice defertur actori, vel reo [illegible]

[illegible] potiùs, actori, an reo, juſjurandum ſupple- [illegible]

[illegible]

[illegible] transitum necessarium, non potest exigere, ut ei [illegible] enim Imperatores rescripserunt, dilata conditio [illegible] nec deferens hanc ei necessitatem remittat, con[illegible] tium. *l. 37 ff. d. t.*

[illegible] *l. 6 ff.* [illegible] quod ad revocationem attinet, placet Ju[illegible]

[illegible] neminem concedat, ne repentaliter negotium, [illegible] rit. Sera nimis est inventori revocatio [illegible]

[illegible] sequendum id, quod ipse sibi deberi juraverit, [illegible] veniat ex placito & voluntate utriusque partis: [illegible]

[illegible] appellare, quia, ut inquit Imperator, *Nemo credi-* [illegible] actionem, quam habeat res judicata. *l. 2. d. t.* [illegible] patur, & absolutus est, exceptione jurisjuran[illegible] *l. 9. §. 1. ff. d. t.*

31 Quod verò paulò antè diximus, causam jurejurando decisam prætextu perjurii non retractari, adeò [illegible] ut tandem [illegible] exceptionem patiatur in legatario [illegible] testamento [illegible] ab hærede [illegible] in testamento relictum, quod postea apparuit nullum esse relictum, [illegible] circa ultimas voluntates licuit de perjurio disputare, est illarum favor, ut supremæ hominum voluntates effectum habeant, hoc enim publicè expedit, [illegible] perjurio [illegible] qui pejeravit. Hanc exceptionem [illegible] in postremis verbis [illegible] legis [illegible] id est, non [illegible] cum de eo enim est [illegible] convenerunt, ut probato perjurio causam liceat retractare [illegible] contractus, eisque [illegible] servandis, [illegible] de pact. [illegible] Cujacium, [illegible] hæc verba interpretatur [illegible] non esse Antonini [illegible] ad Antoninum [illegible] à Triboniano.

32 Jusjurandum quoque necessarium tanto est efficacius, ut eius prætextu [illegible] sententiam, absolutoriam, vel condemnatoriam, ferre possit. [illegible] in posterum tamen [illegible] atque ex integro causa agi poterit prætextu novorum instrumentorum, quibus [illegible] necessarium [illegible] probatur, [illegible] de jurejur.

33 Sed cur hoc jusjurandum [illegible] & retractatur, quando [illegible] Quia non continet transactionem [illegible] à judice defertur ob inopiam probationum [illegible] judiciale vero & voluntarium non retractatur propter [illegible] litigatores [illegible] transactionem [illegible] instrumentis [illegible] retractari non patitur, [illegible] de [illegible] traditum est de re judicata, [illegible]

34 Sed an ipso jure [illegible] in integrum restitutione à judice facta, necessarium [illegible] per nova instrumenta retractari decernitur? [illegible] ipso jure [illegible] Sed verius est [illegible] ipso jure [illegible] cum probationes per testes & instrumenta, [illegible] per se [illegible] in integrum [illegible] Ergo & [illegible] jusjurandum [illegible] non nisi per restitutionem beneficium [illegible] Nam quod [illegible] in integrum [illegible] tum non sit, sententiam ipso jure nullam esse, non satis probat: quia provocatio non tantum nullitati, sed etiam restitutioni in integrum opponitur, [illegible] qui non provocaverunt contra rem judicatam, [illegible] constat, quæ nulla, interpositâ provocatione opus non est. Videatur Bachovius lib. [illegible] cap. [illegible]

Denique illud monendum hic est, non solum causam jurejurando decisam perjurii prætextu retractari non posse, sed hoc amplius, etiam illum, qui pejeravit, non posse ob commissum perjurium puniri. Ita enim ab Antonino Imp. rescriptum est in l. 2. h. t. [illegible] per nomen Dei pejeravit, quod Deum ultorem habeat, [illegible] Recentiores tamen Principes Christiani perjurii pœnam constituerunt, ut in l. [illegible] C. de transact. [illegible] Novel. [illegible] Et rectè: cum & pagani Principes perjurium non reliquerunt inultum, si [illegible] per Principis salutem aut venerationem pejeravit, [illegible] corporis periculum, [illegible] Quod si verò [illegible] Principis venerationem pejeravit, [illegible] corporis periculum non erat, [illegible] Igitur licet id, quod jurejurando decisum vel transactum est, prætextu perjurii non retractetur, nihilominus propter dolum & perfidiam perjurio pœnam [illegible] Mynsing. cent. 3. obs. [illegible]

TITULUS II.

Si certum petatur.

1. 2. [illegible] *& quod [illegible] Cur [illegible] quæ [illegible] & [illegible]*
3. *[illegible]*
4. *[illegible]*
5. 6. *[illegible]*
7. *[illegible]*
8. *[illegible]*
9. *[illegible]*
10. *[illegible]*

11. Quo

11. *Quæ actio inde naſcatur.*
12. *Ad quod obligetur is, qui mutuum accepit: & quid, ſi alia convenſio ſpeciem pecuniæ quam acceperit.*
13. *Quid, ſi pecuniæ depoſitæ permiſſus fuerit uſus.*
14. *An pecunia ex alio contractu debita, titulo mutui retineri poſſit.*
15. *Pecunia ex alia cauſa debita, poteſt ex alio in ſtipulationem deducta cum uſuris deberi, non item ex pacto.*
16. *Quid, ſi non ſit data pecunia, ſed res alia, ut ea vendita fieret mutua.*
17. *Quid, ſi quod certi ſit mutuo petitum, & exigatur valor rei divenditæ.*
18. *Non poteſt quis in amplius obligari quam accepit.*
19. *Poteſt reddi res alia quam data ejuſdem generis.*
20. *Quid, ſi convenerimus, ut eadem res redderetur.*
21. *Res ejuſdem generis reddenda & ejuſdem bonitatis & qualitatis.*
22. *Quid, ſi aliter convenerit, aut ſcriptum ſit.*
23. *An pecunia mutuo data reſtituenda ſit in eadem ſpecie & forma.*
24. *Si pecuniæ valor mutetur, cujus temporis æſtimatio in reddendo ſit ſpectanda.*
25. *Quid, ſi moneta quæ mutuo data fuit, amplius non reperiatur, aut de certa ſpecie fuerit conventum.*
26. *In vino, oleo, frumento diverſorum temporum bonitas utriuſque reſpicitur.*
27. *Ad quodcunque tempus reſtituenda ſit æſtimatio vini.*
28. *Diſtinguuntur mutui contractus ſtricti juris, & bonæ fidei.*
29. *Quæ actio ex hoc contractu detur, quibus, & adverſus quos.*
30. *Cur ex ſua non cauſa debitorem, nec ſi in alios uſus ea ſit verſa.*
31. *Qui hac actione non conveniantur.*
32. *Inſtrumento & chirographo quando credatur.*

1 Licet Crediti vocabulum ſit latiſſimum, omneſque contractus complectatur quibus alienam fidem ſequimur, ut initio ſuperioris Tituli dixi: nonnunquam tamen illius ſignificatio contrahitur, ut ad ſolum mutuum pertineat. Ratio eſt, quia is videtur maximè credere, qui ob ſolam debitoris fidem rei dominium in eum transfert, quod vere in ſolo mutuo fit. Ut non abſque cauſa, priuſquam de cæteris contractibus agatur, agendum ſit de mutuo. Inſcribitur tamen Titulus non de mutuo, ſed *Si certum petatur*, id eſt, de actione, qua certum petitur. Quæ vocatur condictio certi, quia non agitur hac tantum de certo, quod ex mutuo, ſed & de eo, quod ex ſtipulatione petitur, eo quod veteres contractui mutui plerumque adjicerent ſtipulationem, vel ut de ſorte ſecuriores eſſent, vel ut uſuras exigere poſſent, & tunc agebatur condictione certi, non tamen ex mutuo, ſed vi ſtipulationis.

Mutuum inde appellatum putat Paulus J. C. *in l. 2. § 2. ff. de reb. cred.* quod de meo tuum fiat. Verius à mutuando, quod mutetur hoc genere pecunia cum pecunia, dum per quantitas accipitur & redditur. Unde mutuum eſt contractus, quo quantitas ea lege datur, ut eadem ipſa reddatur, non in ſpecie, ſed in genere. Secernitur à reliquis contractibus, in quibus res ita traditur, non ut accipientis fiat, & dominium transferatur, ſed ad alium finem, ut in commodato ad certum uſum, in depoſito ad cuſtodiam, in pignore ad ſecuritatem. At in mutuo res ita datur accipienti, ut ejus fiat, alioquin eâ uti non poſſet. Dare quippe eſt dominium transferre. Præterea commodato dari poſſunt res ſoli, etiam ſoli, *l. 1. § 1. ff. Commodati.* At mutuo dari tantum poſſunt res, quæ pondere, numero, menſurâ conſtant, veluti vinum, oleum, frumentum, pecunia numerata *l. 2. § 1. ff. de reb. cred.* recipiunt enim in genere ſuo res iſtæ functionem per ſolutionem, ſeu potius permutationem recipiunt, *l. 51. ff. de legat. 1.* itaque comparatæ ſunt, ut ſi genus reddas, rem eandem reddere videaris, altera alterius vicem ſupplente.

Ut autem hic contractus rectè ineatur, requiritur primo, ut mutuans ſit dominus rei mutuandæ, aut habeatur loco domini, ut ſervi & filiifamil. qui licet pecuniæ peculiaris domini non ſint, tamen voluntate tacitaque patris & domini pecunias iſtas mutuas facere intelliguntur, *d. l. 2. § 4.* Non ergò ſufficit pecuniam numerare, ſed oportet eum quoque conſentire, qui pecuniam dat, & qui accipit, ut conſenſum obligetur, *l. 19. in pr. ff. d. t.* Quare fur pecuniam, quam furatus eſt, mutuo dans, citra voluntatem domini, creditum non facit numeratione, *l. 13. ff. d. t.* Similiter dans mutuo de pecunia communi, non poteſt conſtituere mutuum, niſi cæteri ſocii conſentiant, quia ſuæ partis tantum alienationem habet, *l. 16. ff. eod.* Nec ſufficit, mutuantem eſſe dominum, ſed oportet eum habere poteſtatem pecuniæ alienandæ: quo modo pupillus, ſine tutoris auctoritate, mutuum neque dare neque accipere poteſt, *d. l. 19. § 1. l. 9. ff. de reg. jur.* Neque furioſus, neque prodigus, cui bonis interdictum eſt: atque extante pecunia ab eis datâ, vindicari ea poteſt, niſi bona fide ab eo, qui accepit, ſit conſumpta, ea quæ conſumptione poſſe non quidem mutuum convaleſcere, ſed condictionem ſine cauſa naſci verum puto, per *l. 11. § 2. l. 12. in fin. l. ſeq. in pr. ff. h. t. & l. 14. § 1. ff. de ſolut.* 2

[illegible]

[illegible] que obligatio domino, & conductio ex mutuo, [illegible] cum obligatio, quæ eſt juris civilis, acquiri non [illegible] ipſa conductione acquiritur, [illegible] ſuum [illegible] l. pen. C. ſi quis alteri vel ſibi [illegible]

[illegible] & alterutrum accepi, potuiſſe tam dare, quam [illegible] mutuo ab eo, qui alterius eſt provinciæ, & nihil negotii habet apud illum judicem, cui promi- [illegible]

[illegible] ſtrenſi, vel quaſi, unde & adventitio poteſt, l. 17. ff. [illegible] patria poteſtate liberatus ſit, propter S. C. Macedonianum, de quo inf. Tit. 28. Mulier verò [illegible]

[illegible] habet à domino, potuiſſe mutuo dare pecuniam, [illegible]

[illegible] & ſuos accedentes, ut obligatio naſcatur, [illegible] tur, l. 3. §. 1. ff. de oblig. & act. [illegible]

[illegible]

donatio, neque depoſitum, neque mutuum, neque pecunia ſiet accipientis, *l.* 18. *ff.* [illegible] Non movet [illegible]

[illegible] donationis praeceſſiſſe crederetur, & ſic [illegible]

[illegible]

pecuniam ex adminiſtratione apud ſe eſſe [illegible]

[illegible] de vero mutuo, ſecutus ſententiam juris, quo [illegible]

[illegible] pactione, quæ ad agendum non eſt efficax. *l.* 7. §. [illegible]

[illegible] tem valeat, numerum quoad periculum, fructus, [illegible]

[illegible]

[illegible] actum, quaſi intervenerit, [illegible] pacta ſint. [illegible]

[illegible] animo deductum, ac ſi nova pecunia [illegible]

[illegible]

[illegible] numeratam obligationem.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

quantitas, non ſubſtantia, ſed valor ſpectetur & [illegible]

[illegible]

de damnum nullum ſit paſſurus, d. l. 99. ff. de ſolut. [illegible]

[illegible]

TITULUS III.

De Suffragio.

[illegible] derat quoppiam à Principe, *l. 1. C. Theod.* [illegible]

[illegible] & L. Jul. [illegible] Sed dare [illegible]

[illegible] eludat, ad solutionem debiti [illegible]

Addit praeterea Imperator, ejus, quod suffragii [illegible]

[illegible] pervasione, *d. l. un.* [illegible]

[illegible] venalia habeantur cum dedecore Justitiae, [illegible]

TITULUS IV.

De prohibita sequestratione pecuniae.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]

P[illegible] Titulus ad [illegible]

[illegible] non est [illegible]

[illegible] cum quia lite pendente, non est [illegible]

9 Præterea judicium ſequeſtrario, non tantum cum de rebus mobilibus vel immobilibus agitur, ſed etiam, cùm agitur de ſtatu perſonarum: veluti cùm agitur interdicto de liberis exhibendis, *l. 3. §. ult. ff. de lib. exhib.* Item de fœdere matrimonii, cùm mulier injuriarum & malæ tractationis ſuſpectum maritum habet; donec res judicetur, curæ & cuſtodiæ probæ & honeſtæ exiſtimationis fœminæ committitur, *c. 8. de reſtit. ſpol. c. 14. de ſponſ.* Re judicatâ itaque finitâ actor rem unà cum fructibus repetit actione depoſiti ſequeſtraria, *l. 5. §. 1. l. 12. §. pen. ff. depoſit.* Vel actione præſcriptis verbis, ſi ſequeſtrario agi poſſit, dubitetur, *l. 9. §. 3. ff. de dol.* Videatur *Tuld. Fornar. de forma ſequeſt.* Sichard. *ad h. l. un.*

TITULUS V.

De Condictione indebiti.

1. *An hæc condictio contractibus annumeretur.*
2. *Quid hic ſolutum dicatur; & cur condictio non item rei vindicatio detur.*
3. *Quid dicatur indebitum & quando id poſſit repeti.*
4. *An condicatur, quod ſub conditione, vel ante diem ſolutum.*
5. *An ſolventi liceat repetere interuſurium medii temporis.*
6. *An debitum, quod quis exceptione tutus ſolvere non tenetur, ſolutum repeti queat.*
7. *Item ſolutum ex cauſa judicati, vel tranſactionis, vel jurisjurandi, vel ex cauſis in quibus lis inficiando creſcit.*
8. *Quid ſit naturale debitum.*
9. *An naturalis obligatio inter fratres contracta patri conceſſum acquiratur.*
10. *Quatenus hæc obligatio pro non acquiſita habeatur.*
11. *Ut tollatur mortuo patre per ſucceſſionem fratris.*
12. *Indebitum ex perſona dantis & accipientis quomodo æſtimetur.*
13. *Indebiti quantitas æſtimatur ex perſona pupilli & alterius, cui ſolvitur.*
14. *Solutum errore juris, an ſolutum repeti poſſit.*
15. *Et quid, ſi dolo mutuo ſolutum ſit.*
16. *Aut interjecta ſit cautio.*
17. *Cui hæc condictio detur, & adverſus quem.*
18. *Quid hac condictione petatur.*
19. *Debitor ex legati alternativa ſolvens utrumque, quod maluerit repetit.*
20. *Præter rem veniunt in condictionem fructus & acceſſiones.*
21. *Utrum pecunia cum uſuris & fundus cum fructibus repeti poſſit.*
22. *Cur interdum judicetur de indebito.*

CErti condictionem ex mutuo ſequitur ordine condictio indebiti, quæ & contractibus re initis annumeratur. Quod an rectè, dubitari poſſet, quia is, qui ſolvit, non hoc agit, ut negotium contrahat, & obligationem conſtituat, ſed potiùs ut ab obligatione ſe liberet, atque eximat. Non malè tamen dici poteſt ex ſententia Juliani, eum hoc ipſo, quo indebitam pecuniam ſolvit, aliquid negotii gerere ſeu contrahere, ita quidem, ut ſi non debeat, poſſit repetere, *l. 33. ff. h. t.* eumque qui indebitum accepit, obligari conſtat, quaſi ex mutui datione, *l. 5. §. 3. ff. de oblig. & act.* Cum plerumque, teſte Pomponio, id accidat, ut extra id quod agitur, tacita obligatio naſcatur, *l. 13. in fin. ff. commodati.* Obligatur ergo is, qui indebitum accepit, ad id reddendum, ſi poſtea veritas emerſerit, non minùs quàm is, qui mutuum accepit. 1.

Sed ut hæc obligatio naſcatur, neceſſe eſt I. *Ut ſolutum aliquid ſit.* Cùm enim hæc obligatio ponatur inter eas, quæ re ineuntur, proficiſci illa debet per ſolutionem à ſolvente in eum, cui ſolvitur. Solutum intelligimus, quod utique naturaliter eſt numeratum, *l. 49. ff. de ſolut.* ejuſque dominium in accipientem translatum, pro quo repetendo datur hæc condictio. Cur non potius rei vindicatio? cùm, ut apparet, rei indebitæ ſolutæ dominium maneat penes ſolventem per errorem, 2.
qui excludit omnem conſenſum. At ideò rei vindicationem non dari ſcriptum eſt, quod indebitum ſolvatur & accipiatur eo animo, ut dominium transferatur in accipientem: unde cum concurrat utriuſque conſenſus & traditio, non poteſt quod alienatum eſt vindicari, ſed condici tantùm actione perſonali, quâ repetitur, quod indebitè eſt ſolutum, *l. 53. ff. eod.* Non urget quod hæc ſit nuda traditio, quam nulla cauſa præceſſit & error committatur, ut proinde non poſſit videri tranſiiſſe dominium, *l. 31. & 35. ff. de acq. rer. domin.* Nam ſatis eſt, quod cauſa ſubeſſe putatur, ejuſque ratione fiat traditio, concurrente (ut dictum eſt) utriuſque tam ſolventis, quàm accipientis conſenſu in corpus, quod traditur, ut non attendatur error circa cauſam, *l. 36. ff. de acq. rer.* qui tamen facit locum condictioni; ne alienâ jacturâ quempiam locupletari contingat.

II. *Ut indebitum ſit*, requiritur. Indebitum dicitur vel naturali jure, vel civili, vel utroque, & in his conſideramus res, obligationes, & cauſas ſolvendi; perſonas à quibus & quibus fit ſolutio, & modos ſolvendi, quorum ſit conditio, propter quid & quare concedatur. Ex parte rerum eſt repetitioni locus, cùm quod ſolutum eſt, omnino eſt indebitum, ut quia nullo jure debebatur. Iniquum enim eſſet, & contra Juris regulam, quemquam cum alterius jacturâ locupletari, *l. 14. ff. h. t.* Facit etiam, quòd intentio ſolventis & ſolutionis natura alio 3

non

[illegible]

ma enim ratio eſt, cum proponitur & religioni [illegible]

[illegible]

indebitum ſit, quod ab invito exigi nequeat, ſola- [illegible]

[illegible]

tamen pertinent, d.l.16. & l.36. ff.h.t. Cujac. lib.13. [illegible]

[illegible]

tem & verè, in cuius patrimonio filij [illegible]

[illegible]

dedimus potuit, non tamen, quod ſibi debet ſi- [illegible]

[illegible] quod [illegible] [illegible]

[illegible] effectum patri ac [illegible]

[illegible] gaudebat ipſo jure, ſed quamdiu pater ea acquiſi- [illegible]

[illegible]

[illegible] debitor creditori, velut ſic illi ſuccedit, confuſione [illegible] pro portione profectitij peculij, fratris debitoris, quae ad fratrem creditorem pervenit compenſatione [illegible]

[illegible]

[illegible] quod aliud [illegible]

[illegible]

[illegible] nere, l. 20. ff. eod. Nec contrarium eſt, l. 64. in pr. ff. [illegible] tum ſolverit, non repetere; quia accipienda de eo [illegible]

[illegible]

[illegible] aſſignat Noranus, in l. 1. ff. d. t. quae jus ſinum [illegible]

[illegible]

[illegible] ſuccedere poſſe, ut [illegible] ac [illegible] [illegible]

11 [illegible] Juſtin. [illegible] [illegible], quia qui dubitat debeat nec ne, factique [illegible] [illegible]

12 [illegible] exceptionem. Permanent quoque jura, quæ præ- [illegible] [illegible] [illegible] fecit, cùm exceptione doli mali &c. [illegible]

13 [illegible] [illegible] tum pro alio ſolvit, l. 6. h. t. item procuratori. [illegible]

14 [illegible] [illegible] 15 [illegible] hoc competere repetitionem indebiti ſolut. [illegible] Celſi, Marcelli, & Ulpiani ſententiam, quæ [illegible] [illegible] ſoli creditori, quod reddat, & cui reddat, [illegible] [illegible]

16 [illegible]

17 [illegible] [illegible] in l. 1. h. t. non repeti poſſe. Rationem addit: [illegible]

[illegible] ſolutum eſt. Quæ ratio eſt veriſſima, nam cùm condictio naturali æquitate nitatur, æquitas non patitur, ut plus reddatur, quàm datum ſit, neque vult, ut qui ſolvit lucretur cum alterius jactura, ſed ne damno afficiatur *l. 15. & ſeqq. [illegible]* Igitur uſuræ rei indebitæ ſolutæ non petentur, quamvis res repetatur, cum ſine ſtipulatione non debeantur. Quod autem fructus in hanc condictionem veniunt, mirum non eſt, cum hæ quaſi pars rei, & jure naturali pertineant ad rei dominum: uſuræ verò etiamſi fructus interdum cenſentur, tamen ex conventione potius veniunt, quàm ex re ipſa, aut ſolo, ut fructus, *l. [illegible] § 1. ff. de uſur.*

11 Cæterum cum de indebito quæritur, cui incumbet probatio? Intuitus Imperator eam actori incumbere, *in d. l. [illegible] ibi, ſi quod operæ probare poteritis*, ſcilicet cum actor hæres patris qui condictionem indebiti adverſus creditorem patris inſtituit. Et aperte Paulus reſpondit ei probationem incumbere, qui dicit, ſeu actori, non qui negat, *l. 25. ff. de probat.* Ita & hæc qui ſe indebitum ſolviſſe, vel promiſiſſe aſſerit, probare tenetur, niſi minores, rustici, agricolæ, & alii ſimiles perſonæ ſolverint, quæ probationem transferunt in eum, quem aſſerunt indebitum recepiſſe, *d. l. 25. § 1.*

TITULUS VI.

De Condictione ob cauſam datorum.

1. *[illegible] ſit hæc condictio, & in quo differat a ſuperiore.*
2. *Quando competat.*
3. *Donatum ſub conditione an repeti poſſit? & quæ alia [illegible]-ta.*
4. 5. *Quid, ſi res data ſit ea lege, ne alienetur? ſi ſervanda potius una de non alienando? Quid, ſi contra factum [illegible] alienatum.*
6. *Quibus e [illegible] illicitis [illegible] non ſit.*
7. *Quomodo cauſa hæc accipiatur, & qualis eſſe debeat.*
8. *Quid in hanc condictionem veniat.*
9. *An quis [illegible] ob cauſam lege poſſit contractum compleri.*
10. *Deſinitio [illegible] contractus bonæ fidei, & ſtricti juris.*

1 CONDICTIO ob cauſam datorum eſt actio, qua quod ob certam cauſam, vel rem dedimus, repetere in [illegible] res ſecuta ſit, et non eſt idem quod in Pandectis vocatur condictio cauſa data, cauſa non ſecuta. Unde apparet differentia inter hanc condictionem & ſuperiorem, quod in condictione indebiti ſolutio indebiti repetatur, quam factam eſt, quod ſolum credebamus, & in ea jam factum præſuppoſuimus. At in condictione cauſa data, jam datum erat, ut quod futurum, & quod factum non eſt, datum repetimus.

Ut igitur hæc condictio competat, duo maximè 2 requiruntur. Primum eſt, aliquid datum ſive ſolutum eſſe, ſed certa cauſa, vel conditione adjecta. Dare autem eſt accipientis facere, tradere eſt aliquid porrigere, ut apprehendatur. Ergo ſi res non ſit facta accipientis, id eſt, data non ſit, licet forte tradita, quia hoc caſu res non ſit translata, hæc actio non competit. Aliquando tamen competit, etſi nihil datum ſit, ut ſi quis non ſolverit quidem, ſed promiſerit, & caverit ſe ſoluturum, poterit enim cautionem ſecundùm liberationem condicere. Nam cautio illa eandem vim habet, quam datio, *l. 4. [illegible] l. 1. ff. [illegible]* Dein, certâ cauſâ vel conditione adjectâ, quia quod abſolutè lege nulla vel conditione expreſsâ datum eſt, repeti non poteſt, etiamſi forsan qui dedit, certam cauſam dandi habuerit, quam tamen verbis non expreſſit. Propoſitum namque in mente retentum nihil operatur, *l. 8. & 7. [illegible]* Hinc ſimile eſt, quod dicitur in *l. 3. § 1. ff. [illegible]* Nihil tamen refert cauſa verbis expreſſa ſit, an verò id actum eſſe ex certis conjecturis colligi poſſit, *ut in l. 4. ff. [illegible]*

Poſterius quod requiritur, eſt, eam cauſam ſecu- 3 tam aut conditionem impletam non eſſe: ut ſi pater filiæ ea lege fundum donaverit, ut ipſa creditoribus ſatisfaceret, ea non ſatisfaciente, hæres patris fundum datum à filia repetet condictione ob cauſam *l. [illegible]* Similem caſum proponit Papinianus *in l. 18. ff. de donat.* niſi quòd ibi patri adverſus filium conſulatur actione præſcriptis verbis, quia illa cogatur creditoribus hæreditarius ſatisfacere. Poteſt itaque hæc vel ex actione, vel condictione conveniri: ſed una intentata, altera extinguitur. Ideo conſultius, quia donatio fuerat facta ob cauſam, nimirum, ut creditoribus ſatisfieret, quod quia præſtitum non eſt, agitur hac condictione. Ideo, actione præſcriptis verbis, quia contractum ſunt negotium, Do ut des, Do tibi fundum, vel, Hæreditatem relinquo, ut creditoribus ſatisfacias: quæ donatio non eſt pura, ſed continens in ſe contractum innominatum.

Quid ergo, ſi fundus, vel [illegible] alia ſit donata ea le- 4 ge, ne alienetur: certè ſi donatarius eam alienaverit, ſive legem non ſervaverit, poterit donator, vel ejus hæres, rem hac condictione repetere, *l. 3. [illegible]* Omnis enim donatio, certa lege facta revocari poteſt, ut tamen res condicatur, lege ſeu pacto non ſervato: eſtque hoc pactum utile & validum, propter adjectam cauſam. Nam alias quod interponitur de non alienando re ſimpliciter ſine cauſa, eſt planè ineptum, *l. [illegible] ff. de pact.* Eademque eſt ratio alienationis prohibitæ à teſtatore, ſi nullam præceptum & ſine ulla probabili cauſa ſit, licet ſic etiam eſt, id vel pacto vel teſtamento cavere ſine cauſa, quo commercium impediatur, *l. 114. § 14. ff. de leg. 1.* Aliud ergò

[illegible]

[illegible] ſecuta ſit cauſa, tunc hanc condictionem [illegible]

[illegible] ſecerit [illegible] minus non tenetur [illegible]

[illegible]

liberiates velit placitis ſtare, d. l.

[illegible]

[illegible] reddit contractum nullum, l. 31 ff. [illegible]

[illegible] pecuniave numerata reſtituatur, cauſâ non imple- [illegible]

[illegible] ob cauſam, contractum impleat, aut ad intereſſe, quòd impletus non ſit, potiùs quàm ut reddatur, [illegible] datum eſt. Diſtinctio hæc facienda in contra- [illegible]

[illegible] tionis ſubſtantia, cum [illegible] tent. Et adeò quidem nulla in eſt his contracti- [illegible]

[illegible]

TITULUS VII.

De condictione ob turpem causam.

[illegible]

Cum

TITULUS VIII.

De condictione furtiva.

fuisset, illud habuisset dominus, *l. 8. §. 1. ff. h. t.*

5 Illudque [illegible] in condictione furtiva ſingulare eſt, ut, quia [illegible] habet perſecutionem, heres quoque furis obligetur in ſolidum, etiamſi res furtiva ad illum non pervenerit, *l. 7. §. [illegible]* [illegible], & licet [illegible] furtivus [illegible] ſuam [illegible], licet non apud herede [illegible], poſt mortem tamen furis condictio datur adverſus heredem. Idem [illegible] non pro parte quæ ad heredem pervenit, ſed in ſolidum [illegible] tenetur, ſi ſolus fuerit heres, pro parte verò, ſi pro parte tantum heres fuerit, non facta mentione, contrectaverit rem, nec ne, quod ipſum odio furum introductum eſſe conſtat. Namque alias heres ex delicto defuncti non tenetur in amplius, quàm ad eum pervenit, *l. [illegible] C. [illegible]* *de [illegible] adſund.* Scio Cujacium diſputandi gratia diverſum tentare, *lib. 7. obſ. c. 37.* ob id quod alibi ſolutum ſit, condictionem hanc morte auctoris [illegible], *l. [illegible] §. [illegible]* [illegible]. Verùm [illegible] legum hæc eſt ſenſus, quod [illegible] iſtas tres actiones, furti, injuriæ, & condictio furtiva, [illegible] quidem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] exercentur. Et quod dicitur, morte [illegible] has actiones interire, intelligendum de actione furti, damni & injuriæ, non de condictione furtiva, hanc enim non minus contra heredem, quàm ipſum furem competere, aperte probant Ant. Fab. *lib. 4. Conject. c. [illegible]* & Paulus Buſius *lib. 4. Subtil. c. 8.* Marcus à Lychluna *lib. 1. [illegible] c. 16.*

TITULUS IX.

De Condictione ex lege & ſine cauſâ, vel injuſta cauſâ.

1. *Deſinitur legis condictio.*
2. *[illegible] ubi datur.*
3. *[illegible] debitum [illegible] debitor ante tempus poſſit [illegible].*
4. *Solutus debito poſſit repetit chirographum à creditore.*
5. *[illegible] [illegible] [illegible], quomodo [illegible] debitor.*
6. *[illegible] condictionem ex injuſta cauſâ.*

1 Super ſunt generales condictiones, quarum una eſt condictio ex lege, altera condictio ſine cauſa & injuſta cauſa. [illegible] ſi [illegible] lege, [illegible] Conſtitutione [illegible] obligatio [illegible] [illegible] [illegible] actio non competit [illegible] lege [illegible] [illegible] actione [illegible] condictio ex lege [illegible]

2 eſt, *[illegible]*. Oportet igitur obligationem ſubeſſe, [illegible] condictio ex lege, [illegible] per [illegible] poſſit [illegible] adverſus eum, qui [illegible] eſt obligatus. Unde oportet [illegible] obligationem eſſe, quæ non ſit ſola pacto efficax ad agendum, ſed lege ipsâ contrahatur. Exemplum adduci poteſt *ex lege 35. C. De donat.* ubi diſponitur lege, quod per donationem nudo pacto factam [illegible] [illegible] [illegible] ad rem donatam. Itaque [illegible] obligationem [illegible] quæ antea non erat, quæ obligatio producit actionem, cum [illegible] proprio nomine [illegible] dicetur aperte ex lege & Conſtitutione Juſtinianea, quâ hæc obligatio inducta. Quamquam hodie, (ut docui ſuprà *tit. de [illegible]*) neceſſe non ſit exprimere ipſum actionis nomen, nam ex [illegible] negotii [illegible], quænam actio ſit [illegible].

Aliud condictionis exemplum eſt in *l. [illegible]*. Vo- 3
lunt ibi leges [illegible] debitorem debitum ex cauſa [illegible] poſſe ante tempus ſolvere, [illegible] [illegible]. Eſt igitur quædam [illegible], [illegible] ex lege agendum eſt. [illegible] principes [illegible] qui habebant ex jure [illegible] perſonæ publicæ [illegible] [illegible], quam [illegible] *l. [illegible]* [illegible] [illegible] quæ [illegible] *de [illegible]*. Igitur [illegible] eſt ſine ex principalibus cauſis [illegible] habent [illegible], [illegible] debitor [illegible] poteſt [illegible] à lilcis, licet debitores [illegible] ante tempus non [illegible]. [illegible] eadem [illegible] potuerunt eſſe [illegible] ob neceſſitates publicas, *d. l. [illegible] in fine.*

Condictio *ſine cauſa* locum habet [illegible] aliquid 4
ſine cauſa eſt apud aliquem, etiamſi forte ab initio non fuerit apud eum ſine cauſâ; ut ſoluto debito, poteſt debitor [illegible] chirographum à creditore repetere, [illegible] ſine cauſa apud [illegible], *l. [illegible]* [illegible] chirographum [illegible], [illegible] pecunia [illegible] eſt, poteſt [illegible] cautionem repetere ab adverſario, quia juſtam cauſam non habet cautionem retinendi, *l. 4. h. t.* quæ magis ad *Tit. De non numer. pecunia* ſpectat.

Porro ſi chirographum quod repetitur dicatur 5
amiſſum, debet [illegible] creditor [illegible] cancellatum, ſi [illegible] [illegible] [illegible] creditorem, cum [illegible] per apocham. [illegible] chirographum, [illegible] creditor illud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] per [illegible] ſortè domeſtici [illegible] redemptum hoc à debitore. Ideò prudenter debitor ſub eodem chirographo [illegible] [illegible] creditorem [illegible] ſibi [illegible] eſſe ſolutum, quod plenum probat [illegible] chirographo reddito, aut apocha, *[illegible] l. 14. C. De [illegible]* *Cujac. lib. [illegible] obſ. [illegible]*

Utrumque *condictionem ex injuſta cauſâ* agitur, cum 6

ſupe-

ſtipulatio per vim extorta eſt, *l. 7. ff. De condict. ob. turp. cauſ.* Eaque repetitur non ſolùm quod ſolutum fuit, ſed etiam agitur ad fructus perceptos quos conſumpſit malæ fidei poſſeſſor, ut eorum æſtimationem reſtituat: extantes verò facilè rei vindicatione petentur, *l. 3. h. t.* Vide quæ ſuprà diximus de rei vindicatione, & quam ſtatuimus differentiam inter bonæ & malæ fidei poſſeſſorem quoad fructuum perceptionem reſtitutionemve.

TITULUS X.

De Obligationibus & Actionibus.

1. *Continuatio, & definitio obligationis.*
2. *Obligationum diviſio in naturalem, civilem & mixtam.*
3. *Obligatio unde naſcatur.*
4. *Quæ obligatio contractus nomine veniat, & quæ contractuum diviſio.*
5. *Quid in omni contractu requiratur; & quid ſi dolo ſit initus.*
6. *Contractus alij bonæ fidei ſunt, alij ſtricti Juris.*
7. *Contractus à conſenſu pendet & neceſſitate. Non poteſt ab altero invito recedi.*
8. *Quid ſit actio, & quid Juris, ſi quis debitorem compellat.*
9. *Diviſio actionum in reales & perſonales, & quid utraque perſequantur.*
10. *Differentia utriuſque actionis.*
11. *Perſonalis actio cui & in quem detur, qui conveniatur.*
12. *Creditori quæ actiones obtinendi cauſâ competant.*
13. *Actio directa quando transferatur.*
14. *Utilis quando competat.*
15. *An ceſſâ actione perſonali, ceſſa ſit hypothecaria.*
16. *Cui jure nomen ceſſum.*
17. *An extinguatur ceſſionis mandatum morte cedentis.*

1 Libro ſuperiore actum eſt de actionibus in rem, hoc de actionibus in perſonam, quæ naſcuntur ex obligationibus, tanquam cauſa efficiente. Quò pertinet illud Pauli I. C. dicentis, *Singulas obligationes ſingulæ cauſæ ſequuntur, nec ulla earum alterius petitione vitiatur*, *l. 14. §. 2. ff. De except. rei jud.*

Obligatio eſt Juris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicujus ſolvendæ rei, ſecundum noſtræ civitatis Jura. Rectè dicitur vinculum, quia ligat Juris, vel naturalis vel civilis, à quo tanquam à cauſa efficiente effectum habet, quo conſtituit in neceſſitate *dandi aliquid vel* [illegible], id eſt, dandi quid, aut faciendi, pro natura obligationis, quæ ſine hac neceſſitate foret fruſtranea, imò nulla, cùm pro non dato ſit quod dare niſi velis, cogi non poſſis, *l. 8. ff. h. t.* Additur, *ſecundum noſtræ civitatis Jura*, quæ verba licet videantur abundare, indicant tamen eas efficaces tantum obligationes & conventiones, quæ vinculum ac firmamentum à Jure civili acceperunt.

Quod ut clariùs intelligamus, obſervanda eſt obligationum diſtinctio. Alia eſt obligatio *naturalis tantùm*, alia *civilis tantùm*, alia mixta, *naturalis & civilis ſimul*. Naturalis tantùm obligatio eſt, cùm & vinculum & neceſſitas deeſt: ut ſi Titius debeat centum Sempronio, & perperam à Judice abſolutus ſit, neque vinculo neque neceſſitate dandi adſtrictus eſt, ſed naturaliter tantùm debet, *l. 60. ff. De cond. indeb.* Non poteſt conveniri, nec ei imponi neceſſitas ſolvendi: ſi tamen ultro ſolverit, non repetit, quia naturales obligationes inhibent repetitionem, *l. 10. ff. h. t.* Producunt exceptionem ſeu retentionem, non item actionem: excepto uno caſu, cùm ſcilicet pupillus factus eſt locupletior; is enim etſi naturaliter tantùm obligetur, tamen conveniri poteſt, *l. 5. in pr. ff. De auth. tut.* Civilis obligatio tantùm ea eſt, quæ à Jure civili habet vim & vinculum, præter naturalem æquitatem; ſed neceſſitas deeſt, quæ per exceptionem eliditur: cujus generis eſt interdum obligatio ante biennium, quæ eliditur per exceptionem non numeratæ pecuniæ, *de qua infrà*. Obligatio mixta, ſeu civilis & naturalis ſimul, actionem producit efficacem, ſeu cum effectu exigendi. 2

Obligatio omnis naſcitur ex contractu, aut quaſi contractu, ex maleficio, aut quaſi maleficio, aut proprio quodam jure ex variis cauſarum figuris. Ita Cajus in *l. 1. ff. h. t.* Eo reſpiciens quod quaſi contractus, quaſi maleficium, res quodammodo ſint figuratæ, quaſi diverſis figuris contractus, figurata maleficia, ut cùm Judex litem ſuam facit per imprudentiam, non quidem eſt maleficium, veruntamen datur in eum actio, quaſi male fecerit, eâ figurâ ſive colore quòd culpâ ejus aliquid peccatum ſit, quia ſcire Jus civile debuit. Sed quod de contractu dicit, non eo pertinet ut intelligamus ex omni contractu oriri obligationem, ſed quibuſdam certis. Nam quamvis honeſtum ſit ſervare conventa, & fidem datam adimplere, non tamen ex omni pacto voluerunt legiſlatores obligationem naſci, [illegible] *infra, de pactis* dicemus, ea ratione, [illegible] aperietur. 3

Ex certis itaque contractibus oritur obligatio, & actio editur. Contractus nomine non tantùm venit ea obligatio, quæ ultro citroque obligat, ut in *l. 19. ff. De verb. ſign.* [illegible], veruntamen & quæ ex altera tantùm parte, veluti mutuum, ſtipulatio. Nec iſti tamen veniunt contractus, quibus eſt certum & proprium à legibus nomen attributum, qui ideò vocantur nominati, ut emptio, locatio, ſocietas, ex quibus certa 4

[illegible] eſſe debet, non tantum cum convictu [illegible]

[illegible] pen non poteſt, quin conventum ſit, [illegible]

[illegible] pelli ad ſerviendum.

[illegible]

[illegible]

TITULUS XI.

Ut actiones ab hæredibus, & contra hæredes incipiant.

[illegible]

tionis & legata, quorum ſolutio eſſet exeundo poſt mortem. Atque ita factum eſt, ut hodie obligationes & actiones ab hæredibus, & contra hæredes incipere poſſint, quæ defuncto non competebant: exempli gratia, ſi quis mihi dare promiſerit poſt mortem ſuam, is, quamdiu vivit, non tenetur, ſed tamen hæres poſt mortem ejus tenetur, cum in univerſum jus defuncti ſuccedat, ejuſque perſonam repræſentet. Quo pertinet & ille titulus Cod. *quæ cum hæredibus aſſumi [illegible]* [illegible] *§. De pactis.* Item tanti ſunt nova Jura, quod voluntates teſtantium & contrahentium maxime ſint ſubſecutæ Jura, & [illegible] ſuas conſervare,

10 quam pote ex levi cauſa vetant, *d. l. un. & l. [illegible] C. De contrah. ſtipul.* Adde ea [illegible] q. [illegible] n. 20. [illegible] decretum, eos qui differunt ſuam actionem in tempus longiſſimum, atque adeo poſt mortem ejus contra quem actum ſunt, prætium dolo illud agunt, ut penitus actio depereat.

TITULUS XII.

Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniatur.

1. *Uxor pro marito non convenitur, nec maritus pro uxore.*
2. *Item de conſuetudine.*
3. *Ob delictum mariti uxor dotem non amittit.*
4. *An ob adminiſtrationem publicam mariti, bona propria uxoris conveniat?*
5. *Mater pro debito filii non convenitur.*
6. *Ex aliena contractu nemo moleſtari debet, & de [illegible] pignoratorium [illegible].*
7. *Mater quomodo permiſſo pignoratorum.*
8. *Non alio modo bona, quam quæ [illegible].*

1 Dictum eſt, ex obligatione alium conveniri non poſſe, quam obligatio ſequatur perſonam, nec ab ea recedat. Sed de quibuſdam perſonis, propter arctiſſimam conjunctionem, dubitari poterat, ut puta de uxore & marito, de ſervo & domino, de patre & filio, liberto & patrono, atque ideo ſubjuncti ſunt hi ſequentes Tituli.

Primum quidem traditur, nec uxorem pro marito, nec maritum pro uxore conveniri poſſe. Hoc tamen intereſt, quod ſi uxor nominatim ſeſe obligarit pro marito, vel cum marito, conveniri non poſſe, ob Senatuſconſulti Velleiani beneficium, *l. [illegible]* At maritus, ſi intercedere, efficaciter obligari poteſt, *l. [illegible]* Senatuſconſultum non vetat maritum obligari pro uxore vel alio, pro quo intercedat: tum tamen alias maritum pro uxore obligari ne conveniri non poſſe conſtat.

2 Moribus noſtris cum inter alium, ut vir, ita & [illegible] ſocietatem [illegible] conſtituant, debitum non eſt, uxorem teneri, ſi ſit cum marito obligata. Multo magis ſi agatur de redimendo ipſo marito ab hoſtibus, aut de dotanda filia, Mornac. ad *l. [illegible]* Plane ſi mercaturam exerceant conjuges, valide pro pecunia ei cum credita, convenitur uxor, cum in [illegible] verſa, nec juvabitur Velleiano, nec privilegio [illegible], quæ moribus hodiernis [illegible] pro uxore. Et imputare ſibi debet maritus, qui uxorem negotiationi præpoſuit. Item ſi obligatum [illegible] atque teneatur de debitis ab uxore ante matrimonium contractis, & viciſſim uxor pro debitis mariti, etiam ſuppari & quæ foro ceſſit, ſi uxor publice mercaturam exercuerit, ut habet Conſtitutio Caroli V. [illegible] anno 1[illegible] Caldas ad *l. [illegible]*, vero [illegible] ad *Conſ. [illegible] 4. De [illegible] & [illegible]* [illegible] *Conſil.* [illegible].

Cæterum Jure Romano uſque adeo uxor illæſa ſ 3 ſervatur, ut non ſolum ob contractum, ſed nec ob delictum mariti inquietari poſſit. Proinde ſi fiſcus, ob maleficium à marito commiſſum, una cum mariti bonis, res uxoris, à marito poſſeſſas, occupaverit, eas uxori reſtituat, ſed cogatur uxor probare res ſuas eſſe, quas ille non poſſidebat, ſed maritus, *l. [illegible]*

Quod ſi ob adminiſtrationem muneris civilium 4 debeat [illegible] maritus. Neque eo caſu bona in dotem data mulieri obligari cenſentur. Nec movet *l. [illegible]* poſſeſſiones extra dotem [illegible] ob adminiſtrationem [illegible] interpellari non poſſe, quaſi interpellari poſſint [illegible] in dotem datæ. Hoc quidem verum eſt, ut fructus rei dotalis conſtante matrimonio in pignus capi poſſint, ſi maritum munus ſibi injunctum detrectaverit, *l. [illegible]* vel ſi ex adminiſtratione muneris civilis debeat reſtituere: dos vero ipſa non tenetur. *[illegible] Cod. [illegible]* quia in bonis mariti non computatur, *l. [illegible]* At cum in ſpecie, *d. l. 3.* poſſeſſiones non in dotem, ſed ex alimentorum cauſam marito data eſſent, merito verendum erat, ne ex perſona mariti, muneris civilium obligatas, interpellari poſſe, quia fructus bonorum, extra cauſam dotis mulieri quæſitorum, ad maritum non pertinent: ſed ſi poſſeſſiones illæ in dotem datæ fuiſſent, non quidem ratione proprietatis aut dominii, ſed fructuum interpellari potuiſſent. Excipitur cauſa principalis [illegible] de qua duæ ſunt leges, altera in *l. [illegible]* vel [illegible] & altera in *l. [illegible]* ut ſcilicet non tantum fructus, ſed & ipſa dotis proprietas interpellari & teneri poſſit à fiſco, ſi non ſufficiant bona mariti, qui principalis eſt, & debitor ex adminiſtratione principalis, quia mulieris ſumptus neceſſitas, ſeu publica principii id exigit, ut nunquam non ſatis ab [illegible] eſſe poſſit.

Neque præterea ſimpliciter, matrem pro debito 5 to filii conveniri, aut interpellari poſſe, *ex leg. ult.* [illegible]

Digitized by Google

[illegible]

TITULUS XIII.

Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono, vel servus pro domino conveniatur

[illegible]

quemadmodum eſt in [illegible], de quo [illegible]. [illegible] que in [illegible] Cod. [illegible]

6 [illegible] conſtitutum eſt, nec libertum pro patrono, nec ſervum pro domino conveniri poſſe, [illegible] non ſolum quamdiu eſt ſervus, quod omni dubio caret, cum nulla ex cauſa conveniri poſſit, qui non habet perſonam ſtandi in Judicio; ſed etiam poſt manumiſſionem. Atque ex his [illegible] colligimus, [illegible].

7 [illegible] hunc Titulo [illegible] Imperatore lata, in favorem Studioſorum [illegible], qui [illegible] peregrinantur, ut ire & redire liberè poſſint ad Academias, nullo eis dato impedimento in perſona, aut rebus. Quo ſe[illegible] nulla ab ipſis exigantur vectigalia, aut regalia tributa [illegible] dominum, ob alterius delictum vel debitum [illegible], vel alio [illegible] propter controverſiam, quam ipſi movent [illegible] conveniri etiam de bonis coram magiſtro ſuo, vel loci Epiſcopo, vel Rectori Academiæ. [illegible], qui in Academiis non verſantur, ſed [illegible], non gaudent Studioſorum privilegiis [illegible] tempus [illegible] propter [illegible]. Eadem privilegia [illegible] ſervis & [illegible] privilegia Profeſſoribus [illegible], & ad [illegible], & [illegible]. Prater [illegible] ad [illegible] Jul. [illegible], [illegible] Lucam, [illegible]. Pechium [illegible].

TITULUS XIV.

An ſervus ex ſuo facto poſt manumiſſionem teneatur.

1. *Servus ex contractu non tenetur poſt manumiſſionem.*
2. *Ex delicto tenetur, [illegible] dominum [illegible] manumiſſus.*
3. *Quid de eo, qui [illegible], vel ab [illegible], [illegible], vel non [illegible].*

1 SErvus ex ſuo facto, id eſt contractu in ſervitute [illegible] non tenetur [illegible] poſſe tamen poſt [illegible] [illegible] eſt regulariter [illegible] in [illegible] Pomponio [illegible] l. [illegible] ff. de [illegible] & [illegible] l. [illegible] cod. [illegible] quod [illegible] ſervitute [illegible]. Quod pertinet ſunt [illegible] quod [illegible] ſervus eſt [illegible] l. [illegible] ff. de reg. Jur. [illegible] liber factus non [illegible] eſt perſona, & novus homo [illegible] ſervitus [illegible] comparatur, l. [illegible] ff. de reg. Jur. [illegible] non poſſit ex contractu [illegible], qui non tam ipſum, quam dominum [illegible] Quod [illegible] ſervum, qui [illegible] domini [illegible] poſt manumiſſionem, ob [illegible] geſta [illegible] poſſit, [illegible] Antoninus, creditoribus [illegible] ſervo, nullam adverſus eum actionem competere. [illegible] ſervum [illegible] de ſtatu [illegible] ſtatu [illegible] libertatem. Ad [illegible] actione in factum Prætoris, ne [illegible] ſit impedimento & [illegible] conceſſa eſt [illegible] ff. de [illegible].

2 Ex delicto tamen ſuo, ante libertatem commiſſo, ſervum manet [illegible] caput [illegible] & delictum ſequuntur, [illegible] eſt [illegible] dominum [illegible] ſervus [illegible] liber factus [illegible] domino [illegible] ab Ulpiano [illegible] ff. de [illegible] inter dominum & ſervum, non poteſt poſtea [illegible] l. [illegible] ff. de reg. Jur. [illegible] in quem delegat directa actione conveniri, [illegible] ex delicto [illegible] ex contractu oriatur, [illegible].

3 [illegible] adverſus eum, qui [illegible] creditores, aut [illegible] & [illegible] ad [illegible] contrahere, ut [illegible]. Nam [illegible] & [illegible], [illegible] poteſt & [illegible] & [illegible], [illegible] ut ſi [illegible] in [illegible] Anno [illegible] ad l. [illegible] ff. de [illegible].

TITULUS XV.

Quando Fiſcus vel privatus debitoris ſui debitores convenire poſſit, vel debeat.

1. *Quando Fiſcus, vel privatus debitores poſſit convenire.*

1 NOn poſſe ex aliena obligatione quemlibet alium, adeò verum eſt, ut neque propter [illegible]

[illegible]

TITULUS XVI.

De hæreditarum actionibus.

[illegible]

Dictum eſt hactenus, actionem perſonalem ex perſona in perſonam non migrare, ſed [illegible]

[illegible]

[illegible] Sequitur enim actio realis rem, [illegible] hypotheca, poſſeſſor rei pignora[illegible] in fin. ut vel totum de[illegible]

[illegible]

TITULUS XVII.

De delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. Quod ſi quid ad hæredem pervenerit, [illegible]
4. Quod moribus & Jure Canonico hoc in re obtinent.

1 Superiori Titulo actum est de conventione hæredis, & in hæredem danda actione. Hic quæritur an [illegible] [illegible] quem conſtituitur, deferat, [illegible]

2 [illegible] perveneri, l. 16. ff. quod met. cauſ. [illegible]

[illegible] ex delicto pervenerit, non teneantur, [illegible]

3 [illegible]

[illegible] Antonium Rubeum [illegible]

TITULUS XVIII.

De conſtituta pecunia.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]
9. [illegible]
10. [illegible]
11. [illegible]

11. Cum

[illegible]

[illegible] agere voluiſſe videntur, qui poterint apertiùs [illegible]

[illegible] purè debetur, l. 2. [illegible] l. 3. §. ult. ff. eod. Hinc [illegible], eadem conditione ſuſpenduntur; [illegible]

[illegible] 17. & 18. ff. h. t.

[illegible]

[illegible]

24 [illegible]

25 [illegible]

TITULUS XIX.

De Probationibus.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]
9. [illegible]
10. [illegible]
11. [illegible]
12. 13. [illegible]
14. [illegible]
15. [illegible]
16. [illegible]
17. [illegible]
18. [illegible]
19. [illegible]
20. [illegible]
21. [illegible]
22. [illegible]

C[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] controversia, quid in praedi[illegible] [illegible] nonc domini deficiente, sequitur [illegible]

[illegible] [illegible] l. 14. & l. 10. h. t. ita Sichardus, Gothofred. [illegible]

[illegible] ione deficiente, res possideri [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] in quibus probationes exigantur ab utraque [illegible]

[illegible] complentas, & imperm[illegible] [illegible]

articuli, cum clauſula (ſalvo Jure impertinentium & non admittendorum) eos admittere debet, quia ſecurius ſuperfluum admittere, quàm omittere neceſſarium. Gail. *lib. 1. Obſ. cap. 81.*

32 Multiplicem quoq; teſtium productionem coercere Judex debet, maximè ſi, qui eam petit, compertum habeat didiciſſe vel per ſe, vel per Advocatum ſuum, aut Procuratorem, aliove modo, quid teſtes adverſarii dixerint. Si autem non didicerit, ter tantummodò producendi teſtes licentiam ei Judex concedat, aut quater ad ſummum, ulteriùs non. Quartam enim productionem admitti vetat Imperator, niſi præſtito prius jurejurando de ignorantia anteriorum adverſarii teſtimoniorum, eamque dolo non petendam, *Auth. At qui ſemel. h. t.*

TITULUS XX.

De Teſtibus.

1. *Continuatio, & definitio nominis.*
2. *Teſtes eſſe prohibentur furioſi, impuberes, ebrioſi, mulier.*
3. 4 *Item infamia notati, reus & ſocius criminis.*
5. *Teſtis conditio in primis conſideranda.*
6. *Vilis & ſervus rejicitur a teſtimonio. Quid ſi de ſtatu dubitetur?*
7. *Parentes & liberi nequidem volentes adverſus ſe invicem audiuntur.*
8. *Frater in cauſa fratris an ſit teſtis idoneus?*
9. *Domeſtici prohibentur, item amici & inimici rejiciuntur.*
10. *Quo caſu domeſtici admittantur.*
11. *De teſtibus cogendis in cauſis tam civilibus quam criminalibus.*
12. *Quid in eo Jus Canonicum ſtatuerit.*
13. *An cogantur teſtimonium dicere illuſtres, valetudinarii, principes, milites, Sacerdotes, itemque adire Judicem.*
14. *An Advocatus cogatur teſtimonium dicere in cauſa clientis. & An contra clientem productus excuſare ſe poſſit?*
15. *Ubi teſtis productio & examinatio facienda, & coram quo.*
16. *A quo ſumptus præſtandi teſtibus, & intra quod tempus interrogandi.*
17. *Quot teſtes requirantur, & quando uni credatur.*
18. *Et an debeant eſſe rogati & citati. Quid de quibus teſtes interrogari poſſint.*
19. *Teſtes poſt concluſionem producendi; quibus caſibus ante concluſionem produci poſſint; & a quo Judice id petendum.*
20. *Debent in primis eſſe jurati teſtes.*
21. *Examinandi teſtes Judex vel ejus delegatus. Quando delegato committatur examen teſtium.*
22. *Examinandi teſtes parte citata, vel vocata.*
23. *Licetque in perſonas teſtium adverſario objicere ante eorum examen.*
24. *Quid Judex interrogare debeat, & an teſtes teneantur dare rationem ſcientiæ.*
25. *Teſtimonium de auditu alieno non probat. Quando probet, itemque de viſu.*
26. *Examinati falſo tunc non admittuntur ad probationem objectorum, & alter ad reprobationem.*
27. *Quarta productio non admittitur regulariter.*
28. *Inde publicantur atteſtationes & fit copia partibus, & permittitur dicta teſtium refutare.*
29. *Judices efficere curæ examen objectorum contra dicta teſtium.*
30. *Poſt publicationem an admittantur teſtes ſuper novis articulis.*
31. *Quis effectus teſtimoniorum.*

Cum probationes, ut dictum eſt, aut teſtibus, 1
aut inſtrumentis conſtent, poſt tractationem de probationibus in genere, ad teſtes primò, deinde ad inſtrumentorum fidem deveniendum eſt. Teſtes antiquitus dicebantur ſuperſtites, quaſi qui negotiis, quæ geruntur inter alios præſentes, ſuperſunt fidei faciendæ causâ: nunc parte priore nominis ablatâ, teſtes vocantur, eorumque dicta teſtimonia, depoſitiones, atteſtationes, & vulgò etiam atteſtata appellantur.

Poſſunt autem omnes teſtimonium dicere, niſi 2
Jure prohibeantur. Prohibentur alii propter lubricum conſilii ſui, ut impuberes, furioſi, mente capti, prodigi, quia hi omnes judicio deſtituti ſunt. Minores 20 annis in cauſa civili idonei ſunt teſtes; non item in criminali Judicio, *ff. h. t. l. 3. § 5.* in quo majus periculum vertitur. Non movet quòd minor poſſit eſſe Judex, quia poteſt ejus ſententia per ſuperiorem corrigi, quod in teſte non itidem dicitur. Coſtal. *ad l. 11. ff. De Judic.* Non tamen à criminali Judicio rejicitur mulier, niſi illa, quæ corporis quæſtum facit, *d. § 5. l. 18. ff. h. t.* In teſtamento autem non admittitur, major namque cautio in eo faciendo viſa eſt neceſſaria, propter ſolemnitatem, *l. 20. § 6. ff. De teſtam.* hac de re vide *Tit. infra.* *De teſtamentis.*

Alii propter infamiæ notam & vitæ turpitudi- 3
nem, repelluntur à teſtimonio, ut qui publico judicio, vel ob carmen famoſum damnati ſunt, *l. 21. ff. eod.* qui adulteri, qui perjuri, qui excommunicati, quique alii vel Juris, vel facti infamia notati ſunt, niſi per Principem ſupremum ordinis dignitatiſque ſuæ fuerint reſtituti, ut eſt text. in *l. 1. & 2. C. de ſent. paſſ.* Nam oportet teſtes non tantùm infamia, ſed & ſuſpicione vacare.

Eadem ratione, nec qui in reatum alicujus criminis 4
eſt, ante ſententiam, & eam quidem abſolutoriam, accuſare alium poteſt, *l. 19. C. De his qui accuſare non poſſ.* Sicuti & ejus teſtimonium in cauſa tam ci-

[illegible]

ſtiterint, ut puta parentes, liberi, conjunctiue [illegible]

[illegible] qui ſunt in eiuſdem patris poteſtate, [illegible]

[illegible] bere, cùm ceſſet prædicta affectionis præſumptio, [illegible]

Quæritur, an frater in cauſa fratris teſtis ſit idoneus? Quod videtur, cùm nulla lege prohibeatur, [illegible]

[illegible]

alios quàm per domeſticos probari poteſt, aut ſi [illegible]

fide, ob id ſolùm quòd domeſtici fuerint, detrahe- [illegible]

[illegible] demonſtratum eſt, ſi ſe vel odio, vel favore, vel [illegible]

[illegible] biles ad teſtimonium admitti [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ſtam recuſat, apud homines [illegible]

[illegible] de teſtimonio aliquid dixit [illegible]

[illegible]

[illegible] rent fieri ſine ullo teſtium interventu, ſed ſemper præſtat, qui eos producit, *d.l.16. & l.11. h.t. & l.3. §.4. ff. eod.* Illud tamen, quod placuit Juſtinia- [illegible] quo facto poſſunt impunè abſcondere, dominique [illegible]

[illegible]

[illegible] de [illegible] chirographo [illegible]

[illegible] fuerit [illegible] dant apud [illegible]

[illegible] prout etiam in Curia [illegible]

[illegible] falum fatentur, quam si partī [illegible]

[illegible] Iudex, gravioribus [illegible] impositi. [illegible] aut Iudici terrore, in quo [illegible] testes sunt detenti, aut valetudinem [illegible]

[illegible] superſitum: si verò deceſſerint [illegible]

[illegible] ... objicere regulariter prohibitum eſt, [illegible]

[illegible] ... At verò in antiquis facti [illegible]

[illegible] ... tur viciſſim adverſarius ad probationem eorum, [illegible]

[illegible] ... qui ſi interrogatus cum non reſponderit, [illegible]

[illegible] ... ſufficienter probat, ut ſi dicat nihil ſcio, niſi [illegible]

[illegible] ... ſint diverſa ab ipſo dicto, ſeu teſtimonio: unde [illegible]

[illegible]

29 Verùm deinde judicis officio incumbit, [illegible] ... Privilegio excluſo, vel pœnâ arbitraria coercere. [illegible] ... Quod ſi vero [illegible] ... Aliquando unus teſtis [illegible] pluribus, & merito contentis plurimis [illegible] ... [illegible] ... ſufficienter probant. Quod ſi vero teſtes ſint [illegible] ... [illegible]

[illegible] Contra publicatis ſemel teſtimoniis, ſuper iiſdem articulis, [illegible] ... [illegible]

Præterea admonendi ſumus, [illegible] ut teſtes ſemel producti approbatique [illegible] ... [illegible] 30

Denique publicatio approbatioque teſtimoniorum [illegible] ... [illegible]

TITULUS XXI.

De fide inſtrumentorum & amiſſione eorum, & apochis faciendis, & de his, quæ ſine ſcriptura fieri poſſunt.

1 *Quid ſit inſtrumentum.*
2 *Quid publicum vel privatum.*
3 *Quid Cautio, Apocha, Antapocha:* [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]
12 [illegible]
13 [illegible]
14 [illegible]
15 [illegible]
16 [illegible]
17 [illegible]
18 [illegible]

19. An

[illegible]

Quid ergo, ſi inſtrumento emptionis nondum ab- [illegible]

[illegible] probationibus contrariis eius, quod in ipſa ſcriptura aſſertum eſt, oſtendatur, eoque mo- [illegible]

[illegible]

[illegible] ſtrumenti, ſi modo illi duo teſtes fuerint [illegible]

[illegible] eadem inſtrumenti defecto [illegible]

[illegible] in inſtrumento, plures etiam requiruntur con- [illegible]

[illegible] quod magis privilegiatum eſt præferat. Ita ſi de his [illegible]

[illegible]

in Judicio, in quo cauſa agitur, ſi poſtulante pro- [illegible]

[illegible]

[illegible] runt inſtrumento, proferantur ſcriptura inſolita, [illegible]

teſtes autem adhuc vivant, qui interrogari de- [illegible]

[illegible] reſtituta ex hoſtibus [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

quæ C. De edendo, ubi annotantur requiſita, ad hoc ut exemplum ſive tranſumptum æquè probet, atque originale. Faber ad h. t. defin. 12. & alias.

TITULUS XXII.

Plus valere, quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur.

1. *Veritas ſimulationi prævalet, & contractus ſubſcriptus non actus.*
2. *Simulatio ab uno contractu ad alium non valet.*
3. *4. Quando ſimulatio contingat circum rem, vel perſonam & quomodo probetur per conjecturas.*

1 QUod proximè dictum eſt, inſtrumentum publicum plenam fidem facere, ita accipiendum eſt, niſi appareat aliud ſcriptum eſſe inſtrumento, aliud actum inter contrahentes, quia tunc rei geſtæ veritas ejus ſcripturæ prævalet, l. 1. h. t. Huc pertinent verba Celſi in l. 6. ff. De contr. empt. In emptis & venditis potius id, quod actum eſt, quàm id quod dictum, ſequendum eſt. Et l. 6. [illegible] ſi quis aliud vel plus, & [illegible] quàm ſcriptum habetur. Contingit autem aliud ſcriptum eſſe, quàm actum, duobus modis: vel per errorem alterius contrahentium, ut ſi cùm ego vellem tibi locare domum, curaſti adſcribi in inſtrumento, me eam vendidiſſe, hoc mihi non nocet, licet per errorem inſtrumento poſtea mihi oblato ſubſcripſerim, eo non relecto, neque inſpecto, l. ult. h. t. quo caſu neuter contractus valet, quia in utroque ex parte utriuſque contrahentis conſenſus deficit. Ita ut non tam ſimulatio ſit, quàm defectus voluntatis, Ant. Faber ad h. t. defin. 3.

2 Secundò aliud agitur, aliud ſcribitur in inſtrumento, atque per ſimulationem, ut cùm ex voluntate contrahentium, pro uno contractu alius contractus exprimitur, ut in l. 3. h. t. cujus ſpeciei petenda eſt ex l. 3. § ult. & l. [illegible] ff. De diſtr. pig. Et eadem tribus creditoribus in ſolidum diverſis contractibus obligata, ſi ſecundus creditor, cui in eo pignore præferebatur primus, ad id obtineret, & ſervaret, ſibi emerat à primo, hunc pecuniæ debitæ tertio creditori offerendæ jus poteſtatque eſt, quia non tam acquirendi dominij, quàm ſervandi ſui pignoris causâ, ſecundus creditor pignus emiſſe intelligitur. Atque ita non quod ſcriptum, ſed quod geſtum eſt inſpicitur. Ita Cujacius lib. 18. obſ. c. 18.

3 Aliquando hæc ſimulatio fit in re, veluti ſi filio famil. pecunia numeretur in causâ mutui, & in fraudem Senatuſconſulti Macedoniani ſcribatur datum eſſe frumentum, ut in l. 7. §. [illegible] ff. ad Maced. 4 Interdum ſimulatio reſpicit perſonam contrahentium, ut ſi, cùm maritus vellet aliquid emere, ſupponat nomen uxoris ſive loco ementis ſui, ac ſi ipſa uxor emeret, l. [illegible] h. t. Sic ſi quis, quod à ſe geſtum eſt, id aliam egiſſe ſcribi fecerit, plus inſpicere Judex debet, quod actum, quàm quod ſcriptum eſt, l. 4. h. t. Interdum plus valere quod ſcriptum, quàm quod actum, patet ex l. 49. ff. De uſuf. leg. quando videlicet à re de veritate non conſtet. Hinc in l. ult. C. [illegible] & l. 13. C. ad S. C. Vell. & alias, pro ſcriptura præſumitur. Atque has ſimulationes facilè prudens Judex deteget ex conjecturis, præſumptionibus & his, quæ contractum præceſſerunt: vel clauſulis contractui appoſitis, pactiſque inſolitis. Item ex poſſeſſionis retentione, ſi contractus is geſtus ſit, ex quo poſſeſſionem transferri oporteat. Denique quantum hiſce conjecturis tribuendum ſit æſtimare poterit pro perſonarum, rerum, cauſarum, & temporum varietate. Cæpolla conſ. De ſimulat. contract. n. 36. Cravetta conſ. 156. n. 10.

TITULUS XXIII.

De Commodato.

1. *Continuatio, & nexus tituli.*
2. *Exemplum commodati, & quibus rebus vel contractu à commodato differat, contra formam vel pupillum non detur.*
3. *Quid commodatum, & quomodo à locatione, precario & mutuo differat.*
4. *Actio directa commodati quibus & adverſus quos detur.*
5. *Quatenus adverſus plures, & hæredes detur.*
6. *Quid veniat in hanc actionem, & quid in ſuſpenſum.*
7. *An & quibus ex re percepta ob ſolvatur.*
8. *Quid ſi commodatarius ſine culpa rem perdiderit? [illegible] æſtimationem ejus ſolverit, [illegible] æſtimationem an Judicis ſtatuendo?*
9. *Quid ſi ratio commodatarium rem reſtituere non poſſe non valet?*
10. *Quotus ſint genera culparum, & quam culpam commodatarius præſtet.*
11. *De caſu non tenetur. Quando de eo tenetur, & quid ſi res æſtimata data ſit?*
12. *Quid ſi culpa commodati ſit à [illegible], aut res perfruenda data.*
13. *An teneatur commodatarius probare culpam à ſe abfuiſſe.*
14. *Contraria actio detur. Si ante tempus rei uſus revocetur.*
15. *Quando uſu reſtituta rem exigatur repetere.*
16. *In commodatum re commodata quæ habeat, non poſſe eo tempore, an ei ſit permiſſum rem repetere ante finitum tempus & uſum.*

[illegible]

impedire videtur. Dico, *certo uſus*, quia niſi certi uſus gratiâ tradatur, non erit commodatum, ſed [illegible]

[illegible]

paro, [illegible] commodatum [illegible]

[illegible]

dam actionem, *l. 14. ff. eod.* quia eorum intereſt [illegible]

[illegible]

eſt commodata, eoque caſu quilibet in ſolidum [illegible]

[illegible]

ſignari. Finge enim me & Titium vehiculum com- [illegible]

[illegible]

videtur reddita, niſi id quod intereſt præſtetur, [illegible]

[illegible]

commetit, ſi ſe intell [illegible] domino facere [illegible]

[illegible]

ſit, non ſolum equum ipſum reddere oportet, ſed [illegible]

8 accedat, & penſione conveniat. * Quod ſi commo- [illegible]

[illegible] rei commodum, ſed [illegible]

[illegible]

tenent, mulctam juris eſt, per text. in l. 5. in pr. h. t. [illegible]

[illegible]

ut, contrahentibus ſequuntur, quod [illegible]

[illegible]

[illegible]

ſtat, rectè opponitur compenſationi, per quam id ſer-
vabatur, quod contrario judicio peti potuiſſet. Ex

[illegible]

ſoceris harum rerum æſtimatio. Cùm ergò in commodato plerumque vertatur ſpecies, eaque præcisè ſit reſtituenda, compenſatio commodè admitti non poteſt, d. l. ult. quam legem Cujacius 2 ad Paul. rec. 12. referendam putat ad Tit. C. depoſiti, utque aliter eam interpretetur Joan. Joan. Mercerius lib. 1 opin. c. 14. Jul. Pacius cent. 4 q. 44. Guilib. Regius lib. 1 enantioph. c. 8.

TITULUS XXIV.

De pignoratitia actione.

1. & 2. Actio pignoratitia à ſuperiore differt, item ab hypothecaria.
3. Directâ actione ad quod agi debeat, & quando agere liceat.
4. Pecunia quando cenſeatur ſoluta.
5. Quid operetur conſignatio & depoſitio.
6. Creditor non cogitur reprobos nummos, aut particularem ſolutionem accipere.
7. Poteſt pignus diſtrahere, etiamſi de eo non convenerit.
8. Quid juris, ſi act de diſtrahendo, vel de non diſtrahendo actum ſit.
9. Quid ſi convenerint de ſolvendo ad diem, an & poſt hunc actio competat.
10. Eadem agitur ut creditor cum fructibus, vel ſuperfluum pretij reſtituat.
11. Quid ſi convenerit, ut creditori fructus cedant?
12. Creditor præſcribere hanc actionem non poteſt.
13. Debitor verò poſt 30. annos pignus luere poteſt.
14. In pignore dolum, culpam, & cuſtodiam creditor præſtat.
15. Non item vim majorem aut caſum, neque probatio incumbit creditori.
16. Contrariâ pignoratitiâ agit creditor pro impenſis in pignus factis.
17. Hypothecariâ quando agat creditor.
18. An poſſit jure ſuo rem auferre, aut de ea contrahere.

1 CUm ſuperiore Titulo dictum ſit de contractu qui re contrahitur, & talis ſit contractus pignoris, rectè ſubnectitur de pignoratitia actione. Differt tamen ab actione commodati, quæ unius tantùm gratiâ regulariter celebratur, illa verò utriuſque gratiâ, tam debitoris, quò facilius pecunia ei credatur, quàm creditoris, quò magis ei in tuto ſit creditum, cum melius ſit pignori incumbere, quàm perſonam tantum obligatam habere, l. 25. ff. De reg. Jur. Cùm faciliùs accidat, ut lapſis facultatibus perſona fiat non ſolvendo, quàm ut ſecuritas rei evaneſcat, eaque in nihilum redigatur, l. 11. §. fin. ff. de furtis. 2 Differt quoque ab actione hypothecaria, nam hæc eſt in rem Prætoria, & datur creditori, adverſus quemcumque poſſeſſorem. Actio pignoratitia eſt in perſonam, l. ult. C. De debit. pign. ut ex contractu, & civilis, daturque adverſus eum, qui obligatus eſt, id eſt, pignus accepit. Nam pignus accipiendo creditor, obligat ſe ad reddendum, hypothecaria datur ex ſolo conſenſu, poſtquam convenit, ut res ſit obligata. Igitur hæc locum habet de pignore convento, pignoratitia verò, pignore tradito: hypothecaria tantum eſt directa, Pignoratitia & directa eſt & contraria.

Directa eſt, qua is, qui rem pignori oppoſuit, 3 ſoluto debito, agit adverſus creditorem, ut rem reſtituat, damnumve circa eam datum reſarciat. Dico, ſoluto debito, quia antequam creditori ſolutum ſit, vel eo nomine ſatisfactum, non competit pignoratitia actio, l. 10. & 11. h. t. Satisfactum autem accipimus, quemadmodum voluit creditor, licet non ſit ſolutum: ſive enim aliis pignoribus ſibi caveri voluit, ut ab hoc recedat, ſive fidejuſſoribus, ſive reo dato, ſive pretio aliquo, vel nudâ conventione, naſcitur pignoratitia actio. Et generaliter dicendum erit quoties recedere voluit creditor à pignore, videri ei ſatisfactum, ſi ut ipſe voluit, ſibi cavit, licet in hoc deceptus ſit, l. 9. §. 3. ff. eod.

Verè ſolutam eſſe pecuniam accipiendum eſt, 4 non ſolum, ſi ipſi, cui obligata res eſt, ſed & alij ſit ſoluta, voluntate ejus, vel ei, cui hæres extitit, vel procuratori ejus, vel ſervo pecuniæ exigendæ præpoſito, l. 11. §. 5. ff. eod.

Eandem prorſus vim cum ſolutione habet oblatio ſolemnis, conſignatio & depoſitio pecuniæ: 5 proinde ſi creditor legitimè oblatam à debitore pecuniæ ſolutionem recipere detrectet, deponendo & conſignando eam pecuniam ſatisfeciſſe intelligatur, cùm per creditorem ſtet, quò minùs accipiat, l. 1. C. in pr. & l. ult. h. t. Atque eo caſu rectè pignoratitiâ agitur, l. 20. §. 2. ff. eod. Adverte tamen, quod ſimplex & nuda oblatio, extra Judicium facta non ſufficiat, ut liberetur debitor, ſed neceſſe eſt, obſignari & deponi pecuniam, juxta l. 9. De ſolut. Dico, extra Judicium, nam oblatio in Judicio facta, hoc in ſe ſufficiet, licet nulla ſecuta fuerit depoſitio aut obſignatio, ut patet ex l. 9. §. fin. ff. h. t. modò realiter & in pecunia præſente facta ſit oblatio, quod enim præſens non eſt, oblatum dici non poteſt; receptumque eſt ut verbalis oblatio pro nihilo ſit, lib. 72. §. 3. ff. de ſolut. videaſis Ant. Faber in C. ad tit. depoſ. 1.

Invitus tamen creditor, neque reprobatam pecu- 6 niam, neque particularem debiti ſolutionem, quæ plura nonnunquam incommoda ſecum fert, recipere cogitur, ſed totum ei ſolvi debet, l. 14. §. 1. ff. eod. Neque enim ante ſortitur locum pignoratitia actio, quàm omnis pecunia fuerit ſoluta, aut eo nomine ſatiſ-

[illegible]

... debitum offerat, *l. 1.* ...

[illegible]

... venerint fructus, aut pensiones perceperit, & pro- ...

[illegible]

... *§. 7. Inſt.* ...

[illegible]

... etiam, nec bonam fidem habeat, & ſciat ſe rem ...

... tor, cùm ſit dominus pignoris, quocunque ...

[illegible]

[illegible]

TITULUS XIV.

De Institoria & exercitoria actione.

[illegible]

[illegible]

[illegible] *ult. & seq.* Dec [illegible]

[illegible]

[illegible] quæ est in magiſtro navis, [illegible]

[illegible]

[illegible] proût magiſter navis [illegible]

[illegible]

[illegible] præpoſitionis, qua lege, quibus in rebus, [illegible]

[illegible]

TITULUS XXVI.

Quod cum eo, qui in alterius poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicetur: vel de peculio, ſeu quod juſſu, aut de in rem verſo.

1. [illegible]
2. [illegible]

[illegible] Ratio, cur non de[illegible] [illegible]

[illegible] patris obtinuit, ex contractu mutui, [illegible]

[illegible] Unde non immeritò [illegible]

[illegible] actio de in rem verso, [illegible]

[illegible]

TITULUS XXVII.

Per quas personas nobis acquiritur.

[illegible]

nas, alios nobis obligare, aut quidvis aliud acqui- [illegible]

[illegible]

bonam aut propriam habere aut possidere possit, [illegible]

[illegible]

hum, cum invito beneficium dari nequit? Quae haec acquisitio sit ipso jure, ratione scilicet potestatis, [illegible]

[illegible] qui bonâ fide poſſidetur, ſive is liber ſit, ſive [illegible]

[illegible] dominio tradita ſit, dominus [illegible]

[illegible] ſuo vacet, puta ſi procurator, cui res tradita eſt, non poſſideat, neque is qui tradidit rem, cùm [illegible]

[illegible] actio ex causa eorum. * Olim hæc actio per pro- [illegible]

[illegible] datur, quæ ſcilicet abſtulerat fuerit, [illegible]

TITULUS XXVIII.

Ad Senatusconſultum Macedonianum.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

que furtiva, quia per contrectationem talis pecu- [illegible]

[illegible]

Pari modo ſi pecuniam, quam ex cauſa mutui [illegible]

[illegible] probatur, l. fin. ff. [illegible] est, si [illegible] [illegible] esse [illegible], cum pecuniam acciperet [illegible] [illegible], & eodem errore [illegible] [illegible] facta, [illegible]. Nam hoc casu, si ex hac stipulatione adversus [illegible] agatur, [illegible] exceptio [illegible] danda est.

15 Quod si [illegible] longo tempore a plerisque habitus fuerit pro patrefamilias, cessabit quoque Senatusconsultum, l. 3. in pr. quia error communis excusat creditorem, [illegible] [illegible] & ut [illegible], [illegible] acceperit, exceptio ei [illegible], l. [illegible] quia [illegible] deceptis, non decipientibus, subvenitur. [illegible] creditor [illegible] credendi [illegible], [illegible] filiumfamilias [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] publice pro patrefamilias, l. 3. in pr. ff. [illegible] Menoch. [illegible] [illegible] [illegible].

16 Quin etiam [illegible] exceptio S. C. [illegible], [illegible] peculio, cum in eo [illegible] patrisfamilias [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] in quo [illegible] sunt, [illegible] [illegible] [illegible], l. [illegible] [illegible] credunt [illegible] [illegible] [illegible] accipere & expendere, [illegible] castrensibus. [illegible] Cic. Tuscul. [illegible], [illegible], l. [illegible] ff. De re milit.

17 Denique haec exceptio quamvis peremptoria sit, etiam post definitivam sententiam [illegible] [illegible], [illegible], opponi potest, oppositaque [illegible] [illegible] impedit, l. [illegible] ff. [illegible]

18 Unde, cum exceptio illa [illegible], non potest ei filiusfamilias renunciare. Quod aliter [illegible] in exceptione S. C. Velleiani, quae introducta est in favorem mulierum intercedentium. [illegible] [illegible] potest, l. [illegible] C. [illegible] Accedit quod Velleianum [illegible] [illegible] [illegible] bonorum, Macedonianum vero [illegible] publicam, ne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] publicae [illegible] [illegible], [illegible] non possunt filiusfamil. l. [illegible] ff. [illegible]

19 Ne quidem cum juramento, quia contra bonos mores, & in [illegible] patris, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] exceptionem. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Si [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible], [illegible]

exceptionem [illegible], [illegible] [illegible] ab obligatione, quod patet ex l. [illegible] ff. [illegible] [illegible] non [illegible], quod in odium creditorum sit inducta haec exceptio, quae non [illegible] est filio, ac solvat, sed si velit, excipiat.

[illegible] quibus infert Covar. [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] ipsi creditori, non obstante Macedoniani exceptione, [illegible] [illegible]. [illegible] opinionem sequitur Fach. lib. [illegible] Sed posset contraria verior videri, filium non teneri [illegible] pecuniam [illegible], ac [illegible] esse [illegible] [illegible] non valere [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible], quare [illegible] & obtenta [illegible] relaxatione, poterit filius, etiam post mortem patris, non solvere. [illegible] Gomez. [illegible] [illegible] cap. [illegible]

TITULUS XXIX.

Ad Senatusconsultum Velleianum.

1. *Auctor S. C. Velleiani, & in quo conveniat & differat a Macedoniano.*
2. *An mulier ipso jure tueatur? aut quando ab obligatione [illegible].*
3. *Quando [illegible] mulier [illegible].*
4. *[illegible], ut mulier [illegible] S. C.*
5. *Mulier si [illegible] [illegible], aut [illegible], [illegible].*
6. *Mulier quando se [illegible].*
7. *An [illegible] [illegible].*
8. *[illegible] [illegible] [illegible], an [illegible].*
9. *An mulier [illegible] [illegible] [illegible].*
10. *[illegible] pro qua persona [illegible] mulier [illegible] [illegible]. Quid, si filius [illegible] [illegible] obligationem.*
11. *An si [illegible] & [illegible] pro [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].*
12. *An [illegible] se obligare pro [illegible], vel [illegible] pro [illegible].*
13. *[illegible] pro [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].*
14. *[illegible] [illegible], & Quid [illegible] [illegible].*
15. *[illegible] pro [illegible] [illegible]. [illegible] & [illegible] [illegible], [illegible] mulierem [illegible] [illegible].*

Mm 3 14. [illegible]

[illegible]

duo Senatusconſulta in eo, quòd utrobique [illegible]

[illegible]

Dico, ſi ſe pro alio obliget, [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XXX.

De non numerata pecunia.

[illegible]

[illegible]

[illegible] modo nulla causa debeat [illegible] ut quasi alia obligatio, puta ex venditio, quae ſcrip- [illegible]

[illegible] quia ante biennium exceptio non numeratae [illegible]

[illegible] datur non ob pecuniam quae numeratur, [illegible]

[illegible]

[illegible] titium, de dote, vel pro parte, vel in [illegible]

[illegible]

ſine cauſa, ut colligitur ex *l. ult. h. t.* quæ Juſtinianæ eſt. * Cujus etiam *Auth. huic tit.* inſerta, omittenda non eſt, de debitore, qui inficiatur chirographum aut cautionem, quam ſi convincatur ſcripſiſſe & pecuniam recepiſſe, damnatur in duplum. *Auth. contra qui propriam. h. t.* quæ deſumpta eſt ex Nov. 18. c. 8. apud nos non condemnatur præcisè in duplum, ſed mulctatur pro ratione delicti, duplumque ſæpiùs mulcta egreditur, iſto caſu quo quis convincitur negaſſe propriam ſcripturam.

TITULUS XXXI.

De Compenſationibus.

1. Continuatio. *Quid ſit compenſatio.*
2. *Quatenus fiat ad concurrentem quantitatem.*
3. *Cur introducta ſit compenſatio.*
4. *An ipſo jure fiat, & detur in omnibus actionibus.*
5. *Cur ſit opponenda compenſatio, & quæ propoſitionis effectus.*
6. *Quando debitum compenſetur: Item quod in diem vel ſub conditione.*
7. *An non detur debiti liquidi ad illiquidum compenſatio.*
8. *An debitum naturale, vel civile tantum compenſetur quomodo cum debito naturali & civili ſimul.*
9. *In quibus debitis & delictis locum habeat compenſatio.*
10. *Et cur in quantitatibus, non item in ſpeciebus.*
11. *An detur compenſatio quantitatis ad quantitatem, ſi quantitas debeatur per modum ſpeciei.*
12. *Exemplis ſpeciebus ubi æſtimatio venit præſtanda, admittitur compenſatio.*
13. *An ſi fructus debeantur in genere, admittitur compenſatio.*
14. *An genus cum genere compenſetur.*
15. *Caſus, in quibus ceſſat compenſatio.*
16. *Depoſitum, vel ſimile non compenſatur.*
17. *Non opponitur debito alimentorum.*
18. *Non compenſatur ablatum ex violentia, etiam vel dolo.*
19. *Caſus in debito fiſcali vel reipublicæ.*
20. *Quatenus ex perſona alterius fiat & diſtinctiones quæ ſunt poſitæ.*
21. *Quo tempore opponenda compenſatio.*
22. *Effectus veræ compenſationis.*
23. *An obſtet compenſationem qui promiſit ſe ſoluturum.*

1 EXceptionibus jam expoſitis annectitur exceptio compenſationis, eo quòd non minùs frequenter, quàm cæteræ, condictionibus ex mutuo, aliiſque actionibus incurrat, quam perſonalibus, de quibus dicere cœpimus, opponi ſoleat.

2 Eſt autem compenſatio debiti & crediti inter ſe contributio. Contribuere debitum & creditum eſt, ita permiſcere utrumque, ut confundantur, id eſt, tollantur utrimque obligationes, *l. 1. ff. h. t.* Exempli gratia, Debes mihi centum ex cauſa mutui, & ego tibi tantundem ex cauſa venditionis, ſi agas adverſus me, & petas centum, quæ tibi debeo, ego petam compenſationem fieri ejus pecuniæ, quam tibi debeo, cum ea, quam ex alia cauſa mihi debes. Neque neceſſe eſt, æquale ſit utrumque debitum. Nam ſi tu mihi ſexaginta debeas, ego tibi centum, ad concurrentem quantitatem fiet compenſatio, ita ut ſolum quadraginta, quæ reſtant, à me petere poſſis, quaſi in reliqua ſumma liberatus ſim. *l. 4. h. t.* Quòd ſi reliquam partem, quam offero, recipere nolueris, conſultum mihi erit eam conſignare, atque in publico deponere. Quin etiam ſi pro eo debito pignus tibi dederim, id actione pigneratitia repetere potero, quaſi debito integrè perſoluto, *l. 12. h. t.*

Unde apparet prudentiſſimè inventas, admiſſaſque eſſe compenſationes, & deductiones ad ſuperandos litium circuitus, ut in pleriſque aliis obſervatum eſt, ne fiat per plura, quod fieri poteſt per pauciora. Et quia æquiſſimum eſt, ut quis eo Jure adverſus alium utatur, quo alium erga ſe uti deſiderat, utque is, qui alium ſibi ſolvere deſiderat, eidem quoq; ſatisfaciat. Idque ſi recuſet facere, non videtur dolo carere. Nam dolo facit, qui id petit, quod poſtea redditurus eſt, *l. 173. § fin. ff. De reg. jur.* Hanc petitam compenſationis æquitatem, commemorat Alexander Imp. in *l. 5. C. h. t.* & Pomponius in *l. 3. ff. eod.* quia intereſt potiùs non ſolvere, quàm mox ſolutum repetere, cùm fieri poſſit, ut per inopiam debitoris, vel alia de cauſa inanis fiat actio, atque ideò compenſationem neceſſariò introductam dicit. 3

Cæterùm non eodem modo, in omnibus actionibus hæc compenſatio admiſſa fuit. Nam in bonæ fidei judiciis compenſatio fiebat ipſo Jure, ut quæ ipſis ineſſet, etiam ſi ab initio litis à reo nulla ejus facta eſſet mentio. In ſtrictis autem Juris judiciis, olim non admittebatur compenſatio, quod in illis ſtricta Juris conſiſtentia ratio haberetur. Sed poſt D. Marci Cæſaris reſcriptum, quod compenſationem admiſit per viam exceptionis doli, *§ in bonæ fidei. De actionib.* atque ita judicium ſtrictum, ope exceptionis factum eſt bonæ fidei. Tandem conſtitit inter prudentes, ubique in quâlibet actione ipſo Jure compenſationem fieri; etiam non oppoſita exceptione doli, ut tollat, minuatve actionem ipſo Jure. Quod jus primùm confirmatum eſt ab Alexandro Severo, qui auctor eſt *l. 4. C. h. t.* cujus auctoritate utitur Ulpianus in *l. 21. ff. eod.* tum à Juſtiniano in *l. ult. h. t.* cujus mentio eſt in *d. § in bonæ fidei.* Nempe ut compenſatio quæ Jure aperto oritur, cùm liquidum eſt debitum, minuat 4

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] mundi poteſt.

Pari modo ceſſat compenſatio [illegible]

[illegible] Paul. de Caſtro in l. ult. n. 3. in fin. [illegible] Sed [illegible]

[illegible] contractum, quæ [illegible] retrahi, [illegible] occupare, nec recu- [illegible] ceſſit, ejuſmodi poſſeſſionem vi [illegible]

[illegible] compenſat, quamvis extra fiſcum in aliis [illegible] [illegible] procurator fiſcalis [illegible]

[illegible]

TITULUS [illegible]

De Uſuris.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]
12 [illegible]
13 [illegible]
14 [illegible]
15 [illegible]
16 [illegible]
17 [illegible]
18 [illegible]
19 [illegible]
20 [illegible]
21 [illegible]
22 [illegible]
23 [illegible]

24. Caſu [illegible]

[illegible]

F[illegible]

[illegible] ſive civiliter, ut penſio, merces, uſura. * Ac[illegible] [illegible] bere definat, nec ipſa uſura amplius debeatur, ne[illegible] [illegible]

[illegible] Non movet, quod Conſtantinus reſcripſit, [illegible]

Verùm ut uſura dari incipiat, [illegible]

[illegible]

[illegible] jure naturali & civili [illegible] [illegible]

[illegible] adjecto reſtitutioni, [illegible]

[illegible] Tandem [illegible] Conſtitutione [illegible] pro [illegible]

10 [illegible]

[illegible]

tors quæ datur eſt pretium: hæc vero emitur quan- [illegible]

[illegible]

quam, & pretium dedit, non poteſt pretium repetere. Ergo cum emitur annuus reditus, & datur [illegible]

[illegible]

ut ſe onere reditus, cùm volet, liberet. Covar. lib. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ſtatio. Quod idem in pœna adjecta eſt, à qua libe- [illegible]

ſi duæ adjecta fuerint, quæ moræ purgationem non [illegible]

[illegible] duo adſtricta, altera fortis, altera uſurarum, ſed [illegible]

[illegible]

TITULUS XXXIII

De nautico fœnore.

[illegible]

[illegible] pecuniæ [illegible] [illegible] usuras [illegible]

Verum cum [illegible] pro [illegible] usuris, quod commune fit, ut res vel pecuniæ [illegible] [illegible]

[illegible]

Plane [illegible] fœnoris [illegible]

[illegible] Joan. Lupus & [illegible]

TITULUS XXXIV

Depoſiti, vel contra

1 [illegible] depoſiti.
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]
12 [illegible]
13 [illegible]
14 [illegible]
15 [illegible]
16 [illegible]
17 [illegible]
18 [illegible]
19 [illegible]

Titulus hic finem facit obligationibus, quæ contrahuntur, de quibus à principio libri [illegible] 1

[illegible]

[illegible]

[illegible]

nulla veritas vertatur eius, quod quem deponente

[illegible]

ſi natura æque peritura apud eum eſſet, l. 13. & 14

[illegible]

ponitur, quæ in obligatione eſt, alteras quoque eſſ-

[illegible]

tam repetenti depoſitori reddere debet, ſed non ſi-
ne cautione. Cavere enim de hoc deponens, depo-

[illegible]

pta, vel ſi erogatoribus annonæ civilis, ne prohi-
berent panes civiles, aut teſſeras. Nam dominum quod

[illegible]

[illegible]

17 [illegible]

18 [illegible]

19 [illegible]

TITULUS XXXV.

Mandati, vel contra.

[illegible]

[illegible]

[illegible] grandi alterii, & mandantis, quando mandari [illegible]

[illegible]

[illegible] est singularis personæ fides & industria, per alium personam id exequi nequeat. nam ea post [illegible] manis, adimplere posset.

[illegible] nemo obligatur. Sic nec illud mandatum est obli- [illegible]

[illegible] ƒ. eo reg. jur. Quem proinde non excusabit, quod [illegible]

[illegible] iare poterat, ex vulnere mortem sequi posse, [illegible]

[illegible]

[illegible]

Digitized by Google

[illegible]

hoc, ut liberetur fidejuſſione, cùm contra bonam fidem facere debeat [illegible]

[illegible]

TITULUS XXXVI.

Si ſervus extero ſe emi mandaverit.

[illegible]

TITULUS XXXVII.

Pro Socio.

[illegible]

[illegible]

[illegible] tiani. Facit pro hac opinione text. in l. 52. §. 4. ff. [illegible]

[illegible] culpam contrahere, & neutrætenem esse. l. 22. C. [illegible]

[illegible] quod ex ſocietate lucrifecit, eâque pecuniâ ipſe [illegible]

[illegible] teri accidit, hic renunciaſſe. Itemq; ſi caſu & dolo [illegible]

[illegible] bum, ea renunciatio eſt [illegible]

[illegible]

16 [illegible]

17 [illegible]

18 [illegible] ... Denique egeſtate, ſi locum actionum ... [illegible]

TITULUS XXXVIII.

De contrahenda emptione.

[illegible]

S[illegible]

[illegible] contrahentium præſtita non eſt, locus eſt pœnitentiæ [illegible] perfecta eſt [illegible] ad rem ipſi præſtandam, id eſt, tradendam, [illegible]

[illegible] ſi ita lex emptioni dicta ſit, ut de ea fieret ſcriptura, non aliter, *lib.*17. C. *De fide inſtr.* [illegible]

dentibus,

[illegible]

[illegible] tile uxori, quique uxori permittitur jam [illegible] dit, vel etiam ab ipſo populo, cum tutoris [illegible]

[illegible] poſtea hoc jure ſublato, conſtitutum eſt, ut [illegible]

[illegible]

[illegible] cùm nihil interſit, res verbis deſig- [illegible] Nec facit, quòd contrahentes latere [illegible]

[illegible] quanti æſtimaverit, vel quanti æquum putas [illegible]

[illegible] §. fin. Inſt. h. t. quia ibi non conteritur [illegible]

[illegible] ad deliberandum valida erit venditio, & retro tra- [illegible]

[illegible] quia de pretio certo non convenit, ideoque inſper [illegible]

[illegible] pretio ſit, poſtquam Titius rem æſtimaverit, pre- [illegible]

[illegible] argumento ſocietatis, in qua ſi tanta appareat in [illegible]

[illegible] non eſt aliud remedium, niſi [illegible]

[illegible] ſi non donationis causâ, ſed [illegible]

eſt, niſi quoque ſufficienter verè factum, certum quæ pretium intervenerit. Facit lib. 1 conſ. cap. 14 ubi addit ſufficere rem eſſe venditam certo pretio, licet non recordentur teſtes quantum illud fuerit. Idem dicendum de inſtrumento, ex quo non probari venditionem, quod [illegible] reperiatur rem fuiſſe venditam, niſi pretium certum ſit expreſſum. Neque enim inſtrumenti ſolemnitas extrinſeca facit præſumi enunciationem pretii, quæ facta eſt. Gail. lib. 2 obſ. cap. 11 ubi recenſet caſus aliquot in quibus tale inſtrumentum fidem facit.

TITULUS XXXIX.

De hæreditate vel actione vendita.

1. *Quatenus hæreditas vendi poſſit.*
2. *Et an tamen [illegible] venditur [illegible].*
3. *Hæreditate vendita, etiam actiones in emptorem transferuntur.*
4. *Niſi venditor in hoc deceptus ſit, ut vendiderit.*
5. *Hæreditate vendita [illegible] ſingulæ res.*
6. *[illegible]*
7. *Quod ſi emptor [illegible] venditioni & [illegible]*
8. *[illegible] in emptorem transferuntur.*
9. *[illegible] quod, ſi [illegible] ſit, an [illegible] venditum.*
10. *Quod jure ſi [illegible] ſit [illegible].*
11. *[illegible] & in perſonam [illegible] poteſt.*
12. *Quæ [illegible] quæ transferuntur.*
13. *[illegible] nomine [illegible] actionem.*
14. *Hæreditate vendita, quæ ſequuntur emptorem.*
15. *An jus accreſcendi [illegible] in emptorem hæreditatis.*

1 QUæ Titulo proximè ſequentibus traduntur, quæ res vendi aut non vendi poſſunt. Et imprimis non ſolum res corporales, ſed & incorporales, ut hæreditas & actiones vendi poſſunt. Ut tamen valeat hæc venditio, oportet primò hæreditatem [illegible] eſſe, eumque jam deceſſiſſe, l. 1 ff h. t. quia contra bonos mores eſt, captare mortem alienam, ac quaſi indigere alterius hæreditate, l. [illegible] ff [illegible]. Oportet quoque in rerum natura eſſe id quod venditur, cùm ſine re non conſiſtat venditio. Hæreditas enim univerſitas eſt, l. [illegible] Nec tamen ſufficit, quod eſſe poſſit, ſed debet jam ſubſiſtere, ut ſit emptio, quæ non aliter conſtat, ut in venatione, & jactu retis, ſed res quæ exiſtit, l. 7 ff h. t.

2 Deinde obſervandum eſt, venditorem hæreditatis non cogi laudare de evictione ſingularum rerum, l. 1 [illegible] *De evict.* quia non vendit ſingulas res, ſed univerſum jus, quod defunctus habuit. Plane de facto ſuo, ut ſi quid ex ſe ſuperveniente propter hæreditatem, quæ ſibi delata eſt, ad ſe reſtitutarum emptori ſatisdare cogendus eſt, l. 2 h. t.

Præterea inter emptorem & venditorem hæreditatis id agi intelligitur, ut neque plus, neque minus juris, commodi aut incommodi habeat emptor, quàm ipſe hæres habuit à morte defuncti, cui ſuccedit, uſque ad tempus venditionis. Emptor enim vicem hæredis obtinet, ideoque hæres, quidquid ex hæreditate penes ſe habet, aut habuit, aut habere poteſt, item actiones earum rerum, quas necdum habet, emptori tradere & cedere cogitur actione ex empto: quanquam & ſuo nomine utiles actiones, etiam ſine ceſſione, adverſus hæredes hæreditarios intentare emptor poſſe, l. [illegible] h. t. 3

Niſi falſo perſuaſerit venditori, hæreditatem minoris valere, atque ita viliori pretio emerit: eo enim caſu venditor res hæreditarias tradere, aut actiones cedere, non compellitur. Et ſi tradiderit, ſuo quoque jure earum perſecutionem habet l. 4 h. t. Nec movet, quòd pretia rerum venditarum noſſe præſumatur, juxta l. 14 *[illegible] de reſc. vend.* quia in d. l. 4 proponitur, quod venditor non ſit certus de quantitate rerum hæreditariarum, ut intelligamus, ipſum deceptum eſſe dolo emptoris, qui ſi non interveniſſet, teneret venditio, etiam minimo contracta. 4

Dictum eſt, oportere res tradere, nam dominium rerum hæreditariarum, non tranſit in emptorem hæreditatis, antequam ei tradantur, ſed hæres interim manet dominus, qui proinde poteſt eas alienare: verùm eo nomine conventus hac actione, quanti intereſt emptoris, præſtare cogetur, l. 6 h. t. Igitur hæreditate vendita, ſi res hæreditariæ penes hæredem ſint, tenebitur eas tradere, licet venditæ non ſint, nam aliud eſt hæreditatem vendere, aliud res hæreditarias ſingulas, [illegible] actiones ſuas cedere tenetur. Rerum etiam hæreditariarum, quas hæres diſtraxerat ante venditionem, aut etiam conſumpſit, pretia emptori præſtare tenetur, ſicut è contra emptor venditori ſumptus, ſi quos fortè fecit in rebus hæreditariis, refundere cogitur. l. [illegible] ff [illegible] 5

Cæterùm cùm dicamus emptorem vice hæredis eſſe, intelligendum reſpectu eorum quæ defuncto debebantur, non quæ ipſe defunctus debebat. Nam & creditoribus defuncti atque legatariis hæres ipſe, itemque venditor tenere [illegible] eſt, etiam poſt factam venditionem: emptor verò nequaquam invitus cogitur hæreditarias actiones excipere, quia nullum negotium cum creditoribus geſſit, nec eis obligatus eſt, l. 2 h. t. ac ita judicatum Friſiæ Senatum refert Joan. à Sande in ſuo *decis. lib.* 3 *tit.* 4 *def.* 3. Quamvis enim emptor ea lege emerit 6

ut

[illegible]

contracta sit, [illegible]

[illegible] consistere. Nam si Titius tibi decem sub conditio- [illegible]

Adeo [illegible] vendita, [illegible] [illegible] non verò illum eſſe locupletem, l. 4. ff. h. t. ubi [illegible]

Quod [illegible] 10 [illegible] ne dictum eſt, [illegible] qua ubi emptor experitur, [illegible] sub persona emptoris, quam emptor. Quemadmo- [illegible]

[illegible] 11 [illegible]

[illegible] 12 [illegible]

Hæreditatis autem venditæ effectus hic eſt, ut 13 [illegible] ſunt venditionem, non quæ ſunt inventa, aut adita hæ- [illegible]

[illegible] hæreditati ad venditorem à morte defuncti, cui ſucce- [illegible]

[illegible] Vaſquez. de ſucceſſ. [illegible]

[illegible] ne obvenit, ad emptorem pertineat, eique reſti- [illegible]

[illegible] pothecis commerciorum Comes, qui purpuram [illegible]

[illegible] nolle non potuiſſe emi. Hodie purpuræ [illegible]

[illegible] Caveretur, quæ nominativum [illegible]

[illegible] ſtatutum hoc eſt, non licere alibi ea diſtrahere aut [illegible]

TITULUS XL.

Quæ res vendi non poſſunt, & qui vendere vel emere vetantur.

1. [illegible]
2. [illegible]

Q[illegible]

[illegible]

TITU.

TITULUS XLI.

Quae res exportari non debeant.

[illegible]

TITULUS XLII.

De Eunuchis.

[illegible]

ne quis ſemiviros paternâ dignitate ornaretur. Vetuit & Deus, ne ingrederentur templum ſuum, *Deut. c. 23.* Et Canon primus Niceni concilij, ne quis ſe caſtraret, quoniam dominus membrorum ſuorum nemo eſt, *l. 13. ff. ad L. Aquil.* Si quis tamen benè ſe habens ſe ipſum inciderit, non fiat clericus, quia ſui homicida, & Dei conditioni inimicus. Si poſtquam clericus factus id egerit, deponitur. *Can. Apoſt. 21. & 22. ac c. Si quis abſciderit, 55. diſt.*

TITULUS XLIII.

De patribus, qui filios ſuos diſtraxerunt.

1. *Quatenus ob famem filios vendere poſſit pater.*
2. *An & mater.*
3. *Quid, ſi vendita ſit filia, an partus conſeatur ſimul venditus.*
4. *Hodie non venduntur filij, ſed dantur obſides, item vaſalli.*
5. *Quatenus hi obligentur.*

1 PAter, licet filios habeat in poteſtate, non tamen vendere aut pignori dare prohibetur, *l. 1. h. t.* Si tamen propter nimiam paupertatem egeſtatemque victus cauſa, filium filiamve ſanguinolentos, id eſt recens natos, vendiderit, ſuſtinetur venditio, eâ tamen conditione, ut reſtituto pretio, mancipiove dato emptori à patre vendente, vel alio, poſſint ingenuitati reſtitui, *l. 2. h. t.* quæ licet loquatur ſolum de patre, non ideo tamen excluditur avus, cùm hic patris appellatione contineatur, & retineat jus patriæ poteſtatis, *l. 201. ff. De verb. ſign.* Covarruvias *lib. 3. var. reſ. c. 14. n. 4.* excipit filium in ſacris conſtitutum, propterea quod indecens ſit, ut talis ſervituti ſubjiciatur, in quem etiam pater non tam plenum jus habet.

2 Porrò mater cùm hoc jus poteſtatis in filios non habeat, non poterit eos diſtrahere, maximè cùm reſcriptum extet Impp. tranſactione aut pacto matris, filios non poſſe ſervos fieri, *l. 26. C. De tranſact.* Idem dicendum de avo materno.

3 Quid, ſi à patre vendita ſit filia prægnans? nunquam fœtus cenſetur ſimul venditus, licet enim ſit matris portio, vel viſcerum, *l. 1. §. 1. ff. De inſpic. ventr.* attamen ſolum eſt accidentalis pars, & nullius æſtimationis, uſquedum fœtus editus eſt, ut qui interim homo nondum rectè dicitur, *l. 9. §. 1. ff. ad L. Falc.* Unde cum nondum ſit homo, vel animal, vendi non poteſt, nec convenitur de evictione venditor. *l. 4. §. 18. & l. 10. §. 2. ff. De uſucap.*

4 Huc etiam pertinet juris regula, quæ propter neceſſitatem recepta ſunt, non debent in argumentum trahi, & extendi ad conſequentia, *l. 162. ff. De reg. jur.* cùm quod patri permiſſum ſit ob famis neceſſitatem filium vendere, ne fame atque inedia (quod durum eſt telum) pereat, non debet trahi ut in alio caſu ei filium vendere liceat. Ita jure Romano, nam moribus hodiernis non licet filium propter egeſtatem vendere, quamvis ob belli calamitatem neceſſitatemque filios dari obſides, pro patribus ſæpe viſum ſit. meminique de duobus Franciſci primi filiis, qui dati ſunt Carolo V. Imp. obſides ad patris liberationem, & donec à patre liberato & in Galliam remiſſo, adimpleta eſſent ſingula capita pactionis Regiæ. Itemque dantur interdum vaſalli à Rege obſides, ut quæ inter ipſum & extraneum alium principem de publico conventa ſunt, effectum accipiant. Quoniam verò dura nimis & libertati inimica iſta obligatio, quæ ex facto alieno venit, non puto eam contrahi abſque obſidum conſenſu, nec eos in unam cauſam datos, pro alia retineri poſſe. Senecta enim de obſidibus pactio, ſæpè odioſa. Res enim naturæ produxit, ut vendantur & teneantur, non etiam homines. Hugo Grotius. *De jur. bell. lib. 3. c. 20.* 5

TITULUS XLIV.

De reſcindenda venditione.

1. *An liceat alteri invito ab emptione recedere.*
2. *Quando agatur ad reſciſſionem contractus ob fraudem.*
3. *Quid, ſi in pretio fraus fiat, aut committatur in negotio reipub. aut fiſci.*
4. *An ob vero vel metum reſcindatur venditio.*
5. *Ob læſionem in pretio modicam an reſcindatur.*
6. *Quando æſtimetur læſio enormis in venditione.*
7. *An emptor læſo ſuccurratur, ſi plures rem emerit juſto pretio.*
8. *Quando in perſona emptoris conſideratur læſio.*
9. *Deceptus petiſſe reſciſſionem vel ſupplementum petere à Judice.*
10. *De pretio rei venditæ quando quæritur, quod tempus inſpiciendum.*
11. *Læſio attenditur tempore contractus, quando ille perficitur uno momento: in contractu ſucceſſivo quolibet anno reſpicitur.*
12. *Si emptor eligat juſtum pretium ſupplere, quid & quatenus illud ſit.*
13. *Si vero malit rem reſtituere, fructus perceptos facit ſuos, & pretium datum recipit.*
14. *Quid, ſi res vendita & tradita perierit apud emptorem, an teneatur ſupplere quod juſto pretio deeſt.*
15. *Utrum remedium l. 2. procedat in alijs contractibus, etiam ſtricti Juris.*
16. *Cur in tranſactione non obtineat d. l. 2.*
17. 18. *An excludatur renuntiatione beneficio ejuſdem vel juramento.*

[illegible]

H[illegible]

[illegible] venditionem mutuo conſenſu diſſolvi [illegible]

[illegible] eſt non poſſe, ne quidem [illegible]

[illegible] pretij reddere paratus ſit is, qui vendidit, [illegible]

[illegible]

[illegible] in inſtrumento majus pretium [illegible]

[illegible] poſtulatur, l. 11. h. t. Potiori ratione, ſi quid [illegible]

[illegible] tractum nullum eſſe [illegible]

[illegible] tracta venditio, licet ſummo jure valeat, cùm [illegible]

[illegible] quælibet. Sed gravior, excedens dimidium pretium [illegible]

[illegible] vendere, l. 16. h. [illegible] ff. De minorib. hæc enim [illegible]

[illegible]

[illegible] bitatur, an beneficium ei competat l. 1. Quod ne- [illegible]

[illegible] conſtituatur, varietas (ut dixi) eſt. Aliqui enim [illegible]

[illegible]

Non igitur auctoritate contrahentium, [illegible]

[illegible] per fructus percipiendos, quia ſpectatur tantum [illegible]

[illegible] Non rectè Connanus lib. 7. comm. c. 9. num. 10. [illegible]

[illegible]

[illegible] ex contractu quem vult reſciſſum. Iнтuм [illegible]

[illegible]

[illegible] ad ipſum pervenerit, *l. 1 [illegible] ff. quod met. cauſ.* ne [illegible] locupletetur damno alieno. Ex quibus deducitur [illegible] [illegible] præceptá, abſque ejus culpa, æquiſſimum eſſe, ut [illegible]

[illegible]

In tranſactione quoque *h. l.* deciſio non admi[illegible]

[illegible] promiſſâ aliquâ re, utique commodo afficitur [illegible]

[illegible] [illegible] poſſit. *c. 28. §. De iureiur.* Si ta[illegible]

[illegible]

Quid.

59 Quid, si judicis decreto & auctoritate celebrata fuerit venditio, [illegible]

[illegible]

60 Judex, coram quo [illegible]

[illegible]

61 Atque [illegible]

[illegible]

TITULUS XLV.

Quando liceat ab emptione recedere.

1. *Contractus quisque [illegible], ut factus est.*
2. *Integra quando res [illegible].*
3. *Per artis documentum non deprehendi res esse integra.*

1 Dictum est, quando liceat altero invito & reclamante recedere ab emptione: nunc autem quando id liceat utraque parte contrahentium volente. [illegible]

[illegible] tracta non est.* Alioquin contractum ab una parte [illegible] 2

[illegible]

3 [illegible]

TITULUS XLVI.

Si propter publicas pensitationes venditio fuerit celebrata.

1. *Praedia ob tributa non soluta [illegible].*
2. *[illegible]*

1 Qui possident agros vectigales, vel tributarios, [illegible]

[illegible]

2 [illegible]

TITULUS XLVII.

Sine causa, vel reliqua fundum comparari non posse.

1. *[illegible]*

[illegible]

TITULUS XLVIII.

De periculo & commodo rei venditæ.

[illegible]

[illegible]

quæ furto ſubſtracta eſt, vendidit, aut fundus vend[illegible]

[illegible] eſt, præſtare velit. [illegible]

[illegible] reſidere debet, cùm illius contemplatione publica[illegible]

[illegible] divorte, quaſi ſub c[illegible]

[illegible] ſignatum, quia, ut Labeo ait, [illegible]

[illegible] contractus debuit, [illegible]

[illegible] ne aliorum nomine ſit pacti adjecto, quia [illegible]

[illegible]

[illegible] denunciatione facta emptori, per eum stet, quo minus [illegible] [illegible] [illegible] Hanc autem [illegible] venditor [illegible] denunciatione [illegible] emptor.

10 Quod si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Quod [illegible] [illegible] verissimum [illegible] non potest [illegible] in judicio factam. Cujacius ad [illegible]

11 Denique [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

12 Cæterum si [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nihil superest.

TITULUS XLIX.

De actionibus empti & venditi.

1. *[illegible]*
2. *Actio ex empto quando & ad quid competat.*
3. *[illegible]*
4. *[illegible]*
5. *[illegible]*
6. *[illegible]*
7. *[illegible]*
8. *[illegible]*
9. *[illegible]*
10. *[illegible]*
11. *[illegible]*
12. *[illegible]*
13. *[illegible]*
14. *[illegible]*
15. *[illegible]*
16. *[illegible]*
17. *[illegible]*
18. *[illegible]*
19. *[illegible]*

EX contractu emptionis & venditionis duæ actiones nascuntur, una empti, sive ex empto, [illegible] altera venditi, vel ex vendito, [illegible]

Actio ex empto [illegible] [illegible]

[illegible]

Quod si venditor [illegible] [illegible]

At vero si venditor [illegible] [illegible]

[illegible]

Quid autem ſit id, quod intereſt, docet, Paulus [illegible]

[illegible] damni facti, ſed etiam acutiſ lucri, ut habet L. [illegible]

[illegible] ex vino, vel carne emptor lucrari potuiſſet [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ... *cujus quidem patebit ...* [illegible]

[illegible]

16 Quid, ſi emptor [illegible]

[illegible]

17 Itaque [illegible]

[illegible]

18 Item [illegible]

[illegible]

Devique [illegible] 19

[illegible]

TITULUS L.

Si quis alteri, vel ſibi, ſub alterius nomine vel aliena pecunia emerit.

1 *An qui alteri emerit, ei actionem acquirat.*
2 *[illegible]*
3 *[illegible]*
4 *[illegible]*

Tribus caſibus quaeritur [illegible] I. Si quis alteri emerit. II. Si ſibi emerit ſua pecunia, ſed alterius nomine. III. Si ſibi emerit pecunia aliena.

Primo caſu emptor [illegible] 2

[illegible]

TITULUS LI.

De rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca.

ſicare à quocunq; poſſeſſore poſſidetur. l. 5. &

Quo ſit, ut mater pro debito filij non habeat po-

hoc rem uſucaperet. d. l. 2. & c. uſucapione

[illegible]

TITULUS LII.

De Communium rerum alienatione.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]

Q[illegible] prohibitur. [illegible]

[illegible]

3 Quod ſi rem aliquam veluti propriam, quæ ſcilicet communem eſſe diſtraxerit, tenetur, nec non portionis evictione ſecuta, quanti intereſt emptoris ſolvere licet de evictione nihil convenerit, nec inſtrumentum intereſſe ſerit, l. 1. §. 1.

4 Advertendum tamen, ſi res tota ſit in Judicium deducta, & deſuper lis conteſtata, quod eo caſu nec pro ſua parte poſſit alteri, quàm ſocio, vendi aut pignori dari, [illegible] C. communia utriuſ. Quod obtinet in ſummaria executionis judicio, ubi hæres partem ſuam controverſam vendere ſimiliter alteri quam cohæredi, prohibetur. Tiraquel. De retract. lig. in præf. n. 15. & [illegible] n. 17.

5 At fiscus hoc privilegium habet, ut non ſolùm rem ſuam, ſed etiam ratione partis ſuæ, rem totam alienare poſſit, ejuſque partis pretium duntaxat conſequatur, reſiduo dominis partium cæterarum reſervato, l. 1. [illegible] & l. [illegible] de vend. rer. fiſc. Eſtque ſecurus ſtatim is qui rem à fiſco emit, perinde atque ſi uſucepiſſet, & domino regreſſus eſt adverſus fiſcum intra quadriennium. Quod privilegium ideo fiſco indultum eſt, ut tanto faciliùs inveniat emptores, cum quo propter potentiam nemo alias libenter contraheret. Perez. de Jure fiſc. [illegible] n. 13. Caſtil. lib. 3. contr. cap. [illegible] num. 13.

TITULUS LIII.

Rem alienam gerentibus non interdici rerum ſuarum alienationem.

1. *Res aliena gerentibus non interdici alienationem rei propriæ.*
2. *[illegible] ſpecialiter ſolùm.*

1 Ex eo, quòd paulò antè dictum eſt, quoſdam eſſe, qui res ſuas alienare non poſſunt, dubitari poterat, an idem dicendum ſit de iis, qui adminiſtrationem rerum alienarum habent: dubitandi ratio erat, quia plerumque res talium hominum tacite obligatæ ſunt iis, quorum negotia gerunt: unde videbatur præjudicium iis fieri, ſi aliena negotia gerentes, res ſuas poſſent interim vendere. Verumtamen quia hujuſmodi res alienatæ, cum ſua cauſa & onere tranſeunt in accipientem, decretum hoc eſt, rem alienam gerentibus licere res ſuas alienare, l. un. h. t. Durum enim eſſet ratione adminiſtrationis rei alienæ aliquem uſu rei ſuæ privari.

2 Et cum ei permittatur res ſuas alienare, potiori ratione permitti debet eaſdem cum ſuo onere obligare: nec intereſt cui, fiſcone an privato res pignori dentur. Nam fiſcus, cui ſpecialiter res ſua obligatur, non habet tacitam hypothecam in cæteris bonis debitoris, neque præfertur privato priori, l. 2. ff. qui potior. in pign.

TITULUS LIV.

De Pactis inter emptorem & venditorem compoſitis.

1. *Continuatio Tituli, & quæ pacta hunc contractui apponantur.*
2. *Pactum adjectum in dotem duplex; quo utrinque [illegible].*
3. *Quando confeſſor mulier ab[illegible].*
4. *[illegible] venditor non [illegible]. Sin tamen licet in partem [illegible].*
5. *Quid, ſi pretium emptor ſine [illegible].*
6. *An reverſa res ad venditorem, etiam reſtituendi ſint fructus interim percepti.*
7. *Pactum legis commiſſoriæ quid ſit, ejuſque effectus.*
8. *An res ad venditorem redeat nulla [illegible] interveniente.*
9. *An rejici [illegible] & res ſit [illegible], [illegible].*
10. *In [illegible] ſit venditoris [illegible], vel [illegible].*
11. *Pactum de retrovendendo quale & an licitum ſit.*
12. *Cur competat.*
13. *An poſſit cedi extraneo.*
14. *Quænam actio ex pacto detur.*
15. *[illegible] quæ detur. An & in [illegible]. & ad quos.*
16. *Redimere volens tenetur pretium totum offerre, non [illegible].*
17. *Quid, ſi unus ex pluribus venditoribus partem ſuam offerat, aut totum pretium, an poſſit retrahere, & quid pretium ſit offerendum.*
18. *An ob[illegible] ſolutæ [illegible] ad venditorem redeat per novam traditionem.*
19. *Reſoluta contractu quando fructus reſtituendi ſint.*
20. *Fructus & uſuræ debentur à tempore moræ.*
21. *An pendentes fructus [illegible].*
22. *Quanto [illegible] pactum concipiatur & quamdiu durent, ſi adjecta clauſula, quandocunque ſemper [illegible].*
23. *De retractu gentium, quanto tempore concludatur, & quibus caſus.*
24. *Quinam conſanguinei jus habeant retrahendi, & quid de communi [illegible].*
25. *[illegible] confeſſor [illegible].*
26. *Quæ licet [illegible], ad retrahendum ſint [illegible].*
27. *In quibus rebus locum habet retractus gentilitius.*
28. *Et quomodo procedat.*
29. *Pactum ut liceat emptori in fundo vendito [illegible], an ſit ſervandum.*
30. *Pactum [illegible] ſervandum [illegible] poſſeſſione [illegible].*

Quan-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] eorum quam hic intendit actor, [illegible] ut [illegible] [illegible] currere, per l.2.h.t. Sed minus rectè, [illegible]

[illegible] ratio [illegible]

[illegible] ex d. lege colligitur venditori ex pacto [illegible]

[illegible] rem redeat ad venditorem sine traditione, cujus [illegible]

[illegible] ad venditorem pertinent, *d. l. 2. & 6. h. t.* Quod ta[illegible]

[illegible]

[illegible] Adamus Contzen [illegible] qua revenditio debet celebrari, atque ita habetur [illegible]

[illegible] neget, quod jus offerendi pretium sit meræ facul[illegible]

[illegible]

liceat in loco empto monumentum extruere, dedicare, vel alio modo humano juri eum eximere. Juſtinianus hujuſmodi pactum confirmat in *l. ult. h. t.* quæ correctoria eſt & una ex 50. Deciſionibus. Poteſt enim venditor in vendendo legem venditionis dicere, quam velit ſervari ab emptore, quia forſitan multum ejus intereſt, ne ei vicinus, quem nollet, aggregetur. Propterea ſi quis in vendendo, confinem celaverit, quem ſi emptor audiſſet, empturus non fuiſſet, tenetur venditor, *l. 35. § ult. ff. De contr. empt.* Alia adhuc ratione Imp. utitur, quòd licet venditor vicinum fundum non habeat, tamen id pactum ſervari debeat, quia ſub hac conditione minoris vendiderit, ut in *l. 2. ff. De ſerv. export.* vel ut hic loquitur, non alia lege jus ſuum in alium
30 transferre voluerit. * Servanda lex eſt, & conventio tempore contractus habita, ſi ab eo, poſteriore pacto non recedatur, *l. 8. h. t.* Nec huic deciſioni adverſatur *l. fin. ff. De pact.* cujus mentionem feci ſuprà *Tit. 51. in fin.* nam diverſa prorſus utriuſque legis ſpecies, Juſtinianus enim ſpeciem ponit de fundo vendito, vel aliter alienato. At Pomponius *in l. fin.* loquitur de prædio ſuo, non vendito, non alienato, non tradito alii. Dum res alienatur, poteſt rei ſuæ is, qui facit alienationem, legem imponere, at rei meæ, quæ penes me remanet, quæ in alium non transfertur, alius fruſtrà legem pacto imponet. Itaque pactum inutile eſt, ne mihi prædium meum vicino invito alienare liceat, aut locum meum dedicare. *d. l. fin.*

TITULUS LV.

Si Servus exportandus veneat.

1. *Pactum ut exportetur ſervus, quando valeat.*
2. *Et Libertatem amittat & fiſco cedat.*
3. *Pœna ſervi dominum vendentis.*

1 TRibus ſequentibus Titulis proponuntur tria pacta, quæ frequenter olim mancipiorum venditionibus adjici ſolebant. Primum eſt, ſi ſervus eâ lege vendatur, ut exportetur, id eſt, ne in civitate moretur, ſed in alias terras abducatur. Curabant enim domini ſervos à ſe male meritos, & poſtea venditos procul abduci, ne nocerent. Itaque nec ibi morari, nec manumitti ſervus poterat, unde exportari jubebatur, *l. ult. h. t.* aut ſi contra legem venditionis ibi moraretur, aut manumitteretur,
2 liber non fiebat, *l. 3. h. t.* * Sed à fiſco vindicabatur, niſi venditor pactus fuiſſet in eum caſum, ut manum ipſe injicere poſſet, *l. 1. & 2. h. t.* Alibi quin poſſit manumitti ſervus, dubium non eſt. Sed rurſus poſt manumiſſionem, ſi ad civitatem rediret, ex qua exportatus fuerat (quia nec in emptorem ulla erat actio, nec in manumiſſum manus injectio) conſtitutum fuit, ut in perpetuam ſervitutem fiſci veniret, ſub eadem lege, ne in his civitatibus converſaretur, quas contrahentes exceperant. *d. l. 1.*

Notanda hæc non ſolùm ſævitia dominorum in ſervos, ſed etiam perfidia ſervorum in dominos: Nam, ut declarat Alexander Imper. etiam quandoque ſervi dominum vendebant, facta conjuratione, eâ lege, ut exportaretur: quo caſu ſi poſt exportationem dominus manumiſſus ab emptore, accuſaret ſervos conjurationis, vult Imperator eos capite puniri, ac pendente accuſatione haberi pro liberto accuſatorem, non pro ingenuo, in *l. 4. h. t.* 3

TITULUS LVI.

Si mancipium ita venierit, ne proſtituatur.

Valet hoc pactum ut ancilla proſtituatur, alias fiet libera.

SEcundum pactum eſt, ne mancipium venditum proſtituatur. Hoc caſu, ſi contra pactum ancilla ab emptore proſtituatur, confeſtim libera fit, vel venditori in eam eſt manus injectio: quam tamen ſi fortè ſe rettat, ipſo jure libera fit ſine patrono. Quod & pudicitia & libertatis favor extorſit, ejuſque libertas apud eum, cui de ea re notio eſt, defendi poteſt, *l. 1. & 2. h. t.* Cum nec eam quæ ita venit, ne corpore quæſtum faceret, nec quidem in caupona ſub ſpecie miniſtrandi proſtitui (ne fraus legi fiat) oporteat, *l. 3. eod. tit.*

TITULUS LVII.

Si Mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur, vel contra.

1. *Valet pactum ut manumittatur.*
2. *Cur etiam valet illud, quod impedit libertatem?*

TErtium pactum eſt, ſi mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur. Huic pacto uſque adeò favebant Legiſlatores, ut voluerint mancipium, ſi tempore convento non manumitteretur, ſtatim ipſo jure liberum fieri, *l. 1. 2. & 4. h. t.* ac ingenuos videri, qui ex eo procreati eſſent ante manumiſſionem, intra tempus moræ, *l. 3. & 4. h. t.* Declarant quoque Impp. fruſtrà pœnam adjectam peti, in caſum non ſervatæ conditionis, cum non invitâ venditoris voluntate, conditionis poteſtatem poſt manumittentis factum repræſentari optima ratione placuerit, *l. 6. h. t.* Quæ verba interpretatur hic Perez, & rationem addit, cur pœna peti non poſſit, quia impleta conditio conventionis 1

[illegible] ſi quidem convenit de [illegible] [illegible] non [illegible], hanc [illegible] Conſtitutionem [illegible] habetur pro [illegible]. Sed [illegible] ſupponit venditorem poſſe mutare voluntatem. Quod [illegible] conſtitutio ceſſat, & mulier non pervenit ad libertatem, [illegible] vel tam emptor, quam venditor ſine herede deceſſerunt, [illegible] At contra, ſi pactum venditioni ſit adjectum, ne mancipium ad libertatem perduceretur, [illegible] Nec enim [illegible] [illegible] lege [illegible] potuit, [illegible] & [illegible] hoc pactum [illegible] obſervatum [illegible] ex ſpeciali ratione, ne delictum ſervi maneret impunitum [illegible] & ut ſervi magis obſequentes ſint dominis ſuis.

TITULUS LVIII.

De Ædilitiis actionibus.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]
9. [illegible]
10. [illegible]

1 Sicut [illegible] actionem [illegible] Prætoris [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

2 Illud [illegible] eſt, [illegible]

quam [illegible] perpetuam, hanc [illegible] [illegible]

[illegible]

3 [illegible] perſit [illegible] Hoc enim intuendum eſt, ne calliditate aut ignorantiâ venditoris emptor decipiatur, [illegible] quæ enim apparent [illegible] [illegible] debet. [illegible] redhibitoria actio competit, vitium [illegible], quod [illegible] venditor, niſi & hoc promiſerit aut tale ſit vitium [illegible] [illegible]

4 Cum [illegible] per hanc actionem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tionem poſſet probare contrarium, ſcilicet quòd [illegible] [illegible] [illegible] venditorem, ut Doctores [illegible]

Digitized by Google

[illegible]

bitrium elegerit, offerre, exhibere & reſtituere [illegible]

[illegible] promiſſis computandos, in quo diſtinguitur ab [illegible]

[illegible] toria ſex menſibus terminantur l. ſi venditor de [illegible] ſibi a venditore non traditus, conquerantur, l. [illegible] ff. eod.

[illegible] ne etiam morboſum venderetur, & ſi venderetur, [illegible] civili, ut de commodato, de depoſito, l. 1. ff. commod. [illegible]

[illegible] conductori, & non puto [illegible] actione ex conducto experiri poteſt, quod non [illegible] tereſt animal morboſum ſit, nec ne, modò ad [illegible] incidat eoque pereat. Quod in venditionibus ſanum [illegible]

[illegible]

TITULUS III.

De Monopoliis, & conventu negotiatorum illicito, &c.

[illegible]

C [illegible]

[illegible]

TITULUS LX

De Nundinis & Mercatibus.

[illegible]

TITULUS LXI

De Vectigalibus & Commissis.

[illegible]

[illegible]

Principis, l. 10. ff. h. tit. cujus permissu, vel manda- [illegible]

[illegible] illorum, quae sibi parant ex frumento, vino, [illegible]

[illegible] vectigalium [illegible]

[illegible] ſtatem indicta, [illegible]

[illegible] exegerit, ſiquidem ſine vectigalium ſolutione, ſi per eum in triplum tenetur, & præterea extra ordinem plectitur. [illegible] Interdum & capitalis pœna imponenda [illegible]. Illud etiam videtur, quod [illegible] antiquum [illegible] vectigalium exactione [illegible] eſt. Quod [illegible] vectigal [illegible] præſtitum eſt, [illegible] publicanus [illegible] per negligentiam [illegible] ſucceſſor ad exigere non prohibetur. [illegible] Fornan. De [illegible]

10 Ob [illegible] vectigal [illegible] in commiſſum cadere & [illegible] eſſe, quæ [illegible] dominorum [illegible] ad publicanum [illegible] non tamen [illegible] hinc [illegible] dominus [illegible], vel per ſe vel per alium [illegible]. Certum [illegible] in commiſſum cadit, quam [illegible] non eſt profeſſus [illegible] vero quæ profeſſus eſt, non eſt [illegible] cadunt in commiſſum [illegible] pœna [illegible]. Quemadmodum & [illegible] hæredes [illegible] non nocet [illegible]. [illegible] qui profeſſus [illegible] res ſuas, non tamen [illegible] vectigalia, res in commiſſum non cadunt, cum [illegible] profeſſus [illegible], & imputandum ſit publicano quod non exegerit. [illegible] Ut autem pœna [illegible] eſt, [illegible] dolo [illegible] commiſſum [illegible] tamen [illegible] quod non ceſſet pœnæ culpa, vectigal duplicatur. [illegible] Fornan. De publican. [illegible] Fornan. in [illegible] De [illegible]

11 Commiſſi perſecutio adverſus quemlibet poſſeſſorem competit. Item adverſus hæredem ejus, qui vectigal [illegible] dummodo [illegible] Jure enim ſiſcus [illegible] quocunque [illegible] tenet [illegible].

12 Ceſſat tamen [illegible], ſi ſiſcus intra quinquennium non exegerit. [illegible] Si [illegible] in rerum natura [illegible] eſt, item ante quæſtionem commiſſi motam libertas data fuerit. [illegible] Ignorantiæ autem [illegible] pœna commiſſi [illegible], ſi mera [illegible] vectigal [illegible]. Ignoſcitur & minori ſi [illegible] profeſſione [illegible]. [illegible] quoque [illegible] ob [illegible] commiſſi non tenentur, ſed [illegible] vectigal ſolvere coguntur. [illegible]

TITULUS LXII.

Vectigalia nova inſtitui non poſſe.

1. Cujus juſſu nova vectigalia induci poſſunt.
2. Pœna nova vectigalia exigentis contra leges.

Superioris Tituli pars eſt hæc, quæ traditur, nova vectigalia [illegible] à priſca conſuetudine [illegible] Principibus [illegible] exigi poſſe. [illegible] quia hoc [illegible] imperii & majeſtatis pars [illegible] vectigalia & tributa [illegible] cum Regibus [illegible]. Hinc eſt, quod ne quidem ex decreto civitatis aut magiſtratuum [illegible] Principe ſupremo [illegible] habeatur, [illegible] ut dictum [illegible]

Qui aliter nova vectigalia inſtituit [illegible] [illegible] ſalus de ambitu [illegible] publica. [illegible] Jure Canonico, [illegible] Conſtat [illegible] qui vectigalia conſtituunt [illegible] antiquam conſuetudinem [illegible] perpetuo [illegible]. Quare [illegible] judex, ſi quid [illegible] tale [illegible] concludant, ſi contra [illegible] extortum eſt reſtituere tenebitur. [illegible] Contra [illegible] vectigalium [illegible] conducentes, & [illegible] qui publica [illegible] ſiſcalia debent, [illegible] bona eſſe [illegible] obligata, [illegible] Videatur Molin. De Juſt. & Jure [illegible] Gutterrez de Gabell. [illegible] & ſeqq.

TITULUS LXIII.

De Commerciis & Mercatoribus.

1. [illegible] cum hoſte, & [illegible] ad barbaros [illegible]
2. Mercatorum [illegible] prohibentur [illegible]
3. Contra [illegible] & quid [illegible]

Contractus emptionis & venditionis licet [illegible] neceſſitatem [illegible], tamen cum hoſte populi Romani non exercetur [illegible] ſtatuta [illegible] Romani Imperii, [illegible] commerciorum [illegible]. Alioquin [illegible] mercatores [illegible], & modo non [illegible]. [illegible] legatos ad propria ſedes redeuntes [illegible] & legationis [illegible] extra [illegible] loca, mercandi copiam mercatoribus non denegant Imperatores [illegible] tamen [illegible] pro mercibus, quæ à barbaris [illegible], aurum ne præbeant, ſed alias ſpecies [illegible]. Quippe barbaris & hoſtibus aurum [illegible] non præbendum, verum etiam ſi quid apud eos [illegible] aurum [illegible], ſubtili auferendum eſt ingenio, [illegible]

ſunt magis quam grani [illegible], Hiſpani [illegible] ab Indicis populis aurum optimo jure ſibi vindicarunt.

2 Sunt etiam nonnulli, qui licet jus commercij habeant, tamen illud exercere prohibentur, ut nobiles & potentiores perſonæ, non quia indecorum, ſed quia difficile eſſet plebi cum eis commercium, *l. 3* [illegible]. Per [illegible] tamen ſervos & inſtitores abſque ulla nobilitatis jactura, poſſe illuſtres mercaturam exercere, experientia teſtatum facit. Tiraq. *De Nobilitate*, [illegible] Quare cum [illegible] mercatoribus, aulicorum negotiatoribus, aliiſque hominibus, id eſt, actor [illegible] agendum eſſe tandem Imp. [illegible] neceſſitatem [illegible] & tributa pendant, *l. 1* [illegible].

3 Atque [illegible] mercatorum [illegible] definitum, in *l.* [illegible]. Hodie eorum numerus certus non eſt, nec ulla invenitur [illegible]. Excipe [illegible], id eſt, [illegible], qui quia in [illegible] curant [illegible], propterea [illegible] certum [illegible], & [illegible] tamen [illegible] in hoc [illegible], ut totum quod [illegible], deinde [illegible], [illegible] Principis [illegible]. Hunc enim [illegible] modum videntur [illegible], ut *ait l. 1 C. De Epiſc. aud.*

TITULUS LXIV.

De rerum permutatione & præſcriptis verbis.

1. *Commutatio* [illegible] *permutatio ab emptione.*
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]

3 NOn immerito contractui emptionis ſubjicitur rerum permutatio, cum tanta ſit inter hos contractus affinitas, ut dubitatum [illegible] juriſconſultis, [illegible] eſſet permutatio, quam emptio, *l. 1 ff. De contr. empt.* At ſanè [illegible] emptioni [illegible] [illegible] ab ea tamen plurimum differt, cum emptio ſit contractus nominatus, in quo [illegible] datur & res accipitur, in permutatione datur res, ut viciſſim res detur. Emptio non obſtringit venditorem præcisè rem propriam tradere, ſed vacuam poſſeſſionem [illegible], [illegible] evicta ſit, *l. 3 C.* [illegible] *ff. De contr. empt.* Permutatio non perficitur, niſi res propria detur, [illegible]. Nam ſi aliena data ſit, perinde eſt, ac ſi nulla data fuiſſet, nullaque competit actio, [illegible]. Perficitur emptio ſolo conſenſu. Permutatio ex re tradita [illegible] obligationem præbet, alioquin ex nudo pacto permutationis, nulla re ſecuta, conſtat neutri actionem competere, [illegible] ſubjecta fuerit ſtipulatio, ex qua actio eſt, [illegible].

4 Si vero nulla intercesſerit ſtipulatio, & res ex una parte, permutationis nomine, tradita ſit, agitur condictione ob cauſam ab eo, qui rem ſuam tradidit, ut eam repetat, quaſi re non ſecuta, [illegible]. Vel præſcriptis verbis actione petet alterum condemnari, ut det quod promiſit, vel præſtet id, quod intereſt, [illegible]. Cogere tamen præcisè non poteſt, ut ex ſua parte impleat, cum [illegible] [illegible]. Id quod permiſſum [illegible] emptione non licet, ſed agere oportet ad implementum contractum, [illegible] *De contr. empt.* Quod ſi veró ab uno res ſit tradita, & vendita ab eo, qui accepit, non datur tradenti actio contra emptorem, [illegible] res dominium transfert, ſed in venditorem, [illegible] ſtipulatione, ſi ea intercesſerit, vel præſcriptis verbis, ut ſupra placuit ſerventur, [illegible]. Intercedente ab utraque parte rerum traditione, ſi ex altera parte res aliena tradita ſit, [illegible] evicta ad exemplum actionis empti in factum præſcriptis verbis actio competit [illegible], ad repetendum id, quod datum, vel ad id, quod ſua intereſt, [illegible] *C. De rerum permut.* [illegible]

5 Idem judicatum eſt de caeteris contractibus innominatis, ut docuimus, cum res ex parte una ſecuta eſt, acquiritur [illegible] obligatio & actio adverſus alterum, ut is viciſſim [illegible] det, vel faciat id quod convenit, vel [illegible] non [illegible] quod accepit, [illegible]. Dicuntur ideo innominati contractus, quia ſimplicia & ſpecialia nomina, quo deſignentur, non habent, ut habent pleriique alij contractus. Dividuntur autem in quatuor ſpecies, aut enim *Do ut des*, aut *Do ut facias*, aut *Facio ut des*, aut *Facio ut facias*, quæ contrahendi formulæ ad quas innominatæ conventiones poſſunt pertinere, veruntamen [illegible] illa propriam nomen acceperunt, [illegible] *Do ut des* tranſit in nomen emptionis, ſi videlicet in quantitate & ratione æſtimationis & pretij res detur ex pecunia, non aliter, [illegible] *ff. De contr. empt.* *Do ut facias* ad locationem [illegible] *Facio ut facias* ad mandatum. [illegible] tribus datur civilis actio præſcriptis verbis, quæ ideo ſic dicta, quod detur ex præſcripto conventionis, [illegible] contrahentes, ſi [illegible] non ſit, [illegible] *C. De* [illegible]. Sed contractus *Facio ut des*, poſt contractus nominatos [illegible] eſt, ideoque non

non datur ex eo actio civilis, ſed Prætoria ſubſidiaria de dolo ſi dolus intervenerit, vel, abſcedente dolo, in factum Prætoria. *l.* 5. §. 1. *ff. De præſcr. verb.*

5 Cæterum quo rem das ut rem accipias, permutatio videtur, & re ipſa contrahitur, *l.* 1. *ff.* [illegible]. Et ita permutationem quidem nominant, inter prædictos contractus innominatos, eamque reſtringunt ad ſpeciem contractus, Do ut des, quam ubi à contractu emptionis venditionis diverſam facit ſive Julius Paulus in *d. l.* 5. §. 1. ejus rei rationem reddit, quia non placet permutationem rerum emptionem eſſe. Et in ſine adjecit, explicatam eſſe artem hanc, Do ut des. Conſultat *l.* 1. [illegible] Conſtat id quoque ex *d. l.* 1. ubi permutatio deſcribitur, quæ res pro re datur, tamen ex *l.* [illegible] ubi utrumque datum ſunt genere. Nam frumenti certum modium, tantum quam dederas, ut alia deſignatum pondus reciperes, & declarat Imperator cum permutationis contractum eſſe. Inter [illegible] eſt, quod Gloſſographi in *d. l.* 1. contractum Do ut des, nam contrahi exiſtimant, quando vel genus pro genere, vel ſpeciem pro genere datur, vel denique quando genus pro ſpecie datur: aliquin cum ſpecies datur pro ſpecie, permutationem eſſe; ut ſi fundum do, ut invicem certam domum accipiam. [illegible] Atque permutationem bonæ fidei actionem generare, contractum vero do ut des, actionem ſtricti juris producere. Eſt enim id inventum proſus commentum contra omnium prudentum ſcitum atque [illegible].

6 Quod ſi ex una parte res & pecunia intervenerit, ut & una res ex altera parte, tunc de contractu erit judicandum, quem verba partium demonſtrant. Si vero partes nihil dixerint, attendi debet, quod plus valet. Nam ſi pretium excedat valorem rei, erit venditio. Si vero ipſa res excedat valorem pretii, erit permutatio. At ſi æqualiter ſit & pretii & rei, & de genere dubitetur, permutationem celebratam cenſeo. Si quidem in dubio ſemper is contractus præſumitur celebratus, qui utilior eſt contrahentibus, qualis eſt permutatio, quæ permutantes [illegible] [illegible]. Et ſi [illegible] tamen Cæſar ad [illegible] quem ſequitur [illegible] conventionem illam ſimul eſſe venditionem & permutationem pro diverſa parte, cum utrimque hinc utrumque ſpecies & pecunia, *arg. l.* 6. *ff. De donat.* [illegible] *ff. De donat. inter vir. & ux.* Ant. de Palude ad *d. l.* 1. §. 1. *ff. de præſ. verb.*

7 Quod ſi autem tibi pecuniam dedi, ut mihi Stichum dares, non eſſe hunc contractum pro portione emptionis & venditionis, id eſt, non eſſe hunc quaſi emptionis, ſed eſſe permutationem. Cælius [illegible] *ff. De condict. cauſ. dat.* quia ſi dedi pecuniam non dedi quaſi pretium, ſed ut contraheretur, [illegible], *l.* 5. *ff. de præſ. verb.* & nulla ibi alia nomine actio eſt, quam condictio, ob rem data re non ſecuta. Ut non obſtat *l.* 5. §. 1. *ff. d.* 1. *De præſ. verb.* ubi dicitur, ſi pecuniam do, ut rem accipiam, emptionem eſſe, quia inſpicienda eſt voluntas contrahentium, & quid inter eos actum ſit. Cum itaque in *d. l.* ubi pecuniam aliquis contrahentium dederit, non pro pretio, ſed ut aliquis Stichum daret, ſive ut Celſus ait, *hominem ſervum acciperet.* Inde conſtat non eſſe contractum emptionis, cujus natura non eſt, ut venditor rem ſaciat accipientis, ſed ut vacuam poſſeſſionem tradat, & ſe evictionis nomine obliget, ut monet hujus Tit. probavimus, [illegible] *ff.* [illegible] *De evict.* * In eadem ſpecie propoſita, ſi mortuus ſit Stichus, antequam eum mihi dares, peto quidem ei nihil, quæ pecuniam dedi, nec poſſum agere præſcriptis verbis, quia interest mihi Stichum dari, *d. l.* 5. §. 1. At tamen pecuniam, quam dedi, mihi non peti, quia poſſum eam condicere, tanquam cauſa non ſecuta, ob quam data eſt, *d. l.* [illegible]. Atque adeo putat Caſſius *l.* 2. [illegible] quia culpa vel mora ejus, qui dare debebat, præceſſit, *junct. l.* 5. *ff. De reb. cred.* 8

TITULUS LXV.

De Locato & Conducto.

1 *Quid ſit locatio conductio, quis locator, conductor, colonus, inquilinus.*
2 *In quo ſere ut hic contractus emptioni & venditioni.*
3 *An ſit per eum mercedem transferat ſuam mercedem; & cum pluris vel valore ſit locatio.*
4 *In quo differat locatio a mandato & emptione.*
5 *De perſonis & [illegible] [illegible]*
6 *Inter curatores & Christi.*
7 *De rebus & [illegible] transferatur dominium.*
8 *Conſilium locatorum facta a conductore alteri [illegible] non ſemper ſit [illegible] propria [illegible].*
9 *Cal. ut de [illegible] [illegible].*
10 *An conductor locatis tenet [illegible] dominium [illegible] ſuaſe.*
11 *Opera quam locaſſe locare poſſunt.*
12 *De [illegible] locationum.*
13 *Quod ſi in ſeruum conducit ſeruum actionis. Molix ſervi ſidei commentator a locatore.*
14 *An emptionis [illegible] conductio, et non liberatur ſuppoſito, vel pignus.*
15 *Locatio ad quod tempus ſiat, & an ad hæredes transmittatur.*
16 *Quæ adeo ex hoc contractu, & an [illegible] obligetur [illegible].*
17 *Colonus fundum ſuum locatorem non poſſe inutere [illegible] malam rationem, ubi contra eſt ſerviens.*
18 *Quo poſſeſſionem [illegible] locator ſuum a locatione, & quid ſi ubi conductor non locatum reſtituere.*

19. *An ejus reſtitutionem impediat [illegible]*
20. *Profitendo [illegible] & quid, ſi de eo nihil actum, quo tempore ſolvi debeat.*
21. *[illegible] ſolidum [illegible] fabricantur.*
22. *Conductor [illegible] debet.*
23. *Invecta & illata [illegible], quando ſint pro mercede obligata.*
24. *Quando & pro quibus mercedibus remiſſionem petat.*
25. *In [illegible] quando [illegible] & quando [illegible].*
26. *Damnum [illegible] & [illegible]. Quid [illegible].*
27. *[illegible] conductor [illegible].*
28. *Incendium à quo [illegible]. Quid, ſi de auctore non [illegible].*
29. *Quæ culpa [illegible] & an [illegible].*
30. *[illegible] & pro quibus.*
31. *Conductor [illegible] quid agere.*
32. *[illegible] poſſit [illegible].*
33. *[illegible] quando non.*
34. *Quid ſi [illegible] obliget [illegible] poſſit [illegible].*
35. *Ad quid agat conductor [illegible] & quatenus [illegible].*
36. *Quando [illegible].*
37. *Quatenus [illegible].*

DIctum eſt de emptione, venditione & permutatione, quæ [illegible] contrahuntur, emptioni [illegible] eſt. [illegible] ſequitur contractus conſenſu conſiſtens, [illegible] emptione & venditione [illegible], locatio & conductio, [illegible]

Locatio eſt [illegible], vel fructus, vel operæ cum pretio [illegible] in domo, fructus in fundo, operæ in homine.

Conductio eſt [illegible] operæ ob [illegible] mercedem in [illegible] proprium [illegible] qui dat [illegible] Locator dicitur, qui [illegible] pretio dato Conductor. [illegible] eſt conductor fundi, Inquilinus, conductor ædium. [illegible] conducit, ut [illegible] l. [illegible] ff. [illegible] præbendam.

[illegible] vero locatio & conductio emptioni proxima [illegible] Juſtiniano [illegible] emptio [illegible] de pretio [illegible], ita & locatio [illegible] contrahi [illegible], ſi [illegible] contrahentes [illegible] obligatio [illegible] alter ab altero lædatur. [illegible] quemadmodum emptio ſolo conſenſu perficitur, ita & locatio. Et quæ ſupra de venditione diximus, ſi alieno arbitrio pretium permiſſum fuerit, eadem & de locatione et conductione dicta eſſe intelligantur, ſi alieno arbitrio merces permiſſa fuerit, [illegible] l. 25. ff. [illegible] in emptione pretium certum eſſe debet, [illegible] in locatione certa merces [illegible] conſtituta non ſit, ſed quanta merces convenerit [illegible], non erit locatio [illegible], neque dabitur actio locati, [illegible] verbis. Sed ſi nulla merces conſtituta, neque promiſſa ſit, competit actio mandati, [illegible] Licet tamen in mercede determinanda, majore vel minore, contrahentibus, ut in emptione, [illegible] circumſcribere. [illegible] pretium minoris [illegible] locatione facta, ſi nullus dolus adverſarii probari poſſit, reſcindi locatio non poteſt, l. 23. [illegible] l. 24. ff. [illegible]

[illegible] quamvis illud ſuperſit ex antiquitate [illegible] ut merces pretium dicatur, [illegible] ff. ad l. Rhod. [illegible] tamen proprie emptioni convenit & merces conductioni, [illegible] differunt, quod pretium non niſi in pecunia numerata conſiſtere poſſit, l. 1. ſup. De rer. permut. merces non ſolum in pecunia, ſed etiam in aliis rebus, quæ pondere, numero, vel menſura conſtant. Quod [illegible] ut fructus mercedis nomine penſitentur. [illegible] Nec placet interpretum [illegible] qui exponunt verbum *locatio*, id eſt, *uſus conceſſio*, quaſi [illegible] de contractu [illegible] non [illegible] & [illegible] Hanc [illegible] ut [illegible] De [illegible] ex [illegible] ſit [illegible] quod contractu [illegible] De [illegible] quidem [illegible] neceſſarium [illegible] merces conſtituatur [illegible] in locatione autem [illegible] ſed etiam [illegible] poſſit. Quam diſtinctionem [illegible] & approbat [illegible] l. [illegible]

[illegible] diſtinctione retenta, differt & locatio à mandato, depoſito, vel commodato, qui contractus nulla mercede propoſita conſiſtunt. Diſtinguuntur

[illegible]

praeſtando. Habet enim locatio tractum ſucceſ- [illegible]

[illegible]

ſiquis ſuis jugiter inhaerentes, rempublicam [illegible]

[illegible]

tur. Ea autem res, in qua locanti jus aliquod eſt, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Itaque in hac actione locati, & levem culpam [illegible] [illegible] potest tamen locator L. Aquiliae actione experiri, [illegible] [illegible] accedit leviſſimâ culpâ, *L. 45. ff. ad L. Aquil.* [illegible]

[illegible] & locatoris [illegible] [illegible] plectitur tacitis, exceptioni non excepta [illegible]

Quaedam etiam actione contrahuntur, [illegible]

[illegible]

[illegible] conductio cum eo agere poterit, pro eo quod [illegible] caverit, quam praestari [illegible] conventionem [illegible] placuit, [illegible]

30 Sed nec eo [illegible] inquilinum expelli posse [illegible] [illegible], quod, pro [illegible] contracti [illegible] hypothecae nomine obligatum habet, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Qui tamen [illegible] hypothecae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] propter necessitatem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Posset tamen prior sententia de consuetudine [illegible] [illegible], juxta ea quae refert Papon. lib. [illegible]

31 Agit autem conductor [illegible] locatione [illegible], juxta ea, quae supra diximus, [illegible]

32 Admonendi quoque hic sumus, [illegible] tempore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] conductor [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pestilentem, eum potest a contractu desistere, nisi ex aliam legem dixeris. Idem [illegible] [illegible], si postea cognoverit eam sibi conductore [illegible] [illegible] esse, forte ob metum & [illegible], non dico, quod domo conducta [illegible], quod tamen non [illegible], [illegible], nam ex ea causa eum [illegible] expelli posse, supra probavi per [illegible]

33 [illegible]. At vero si locatio [illegible], quae [illegible], qui locavit, morte [illegible] [illegible] [illegible] post mortem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & voluntas cum persona extinguitur. [illegible] [illegible] lib. [illegible]

TITULUS LXVI.

De Jure Emphyteutico.

1 *Definitur hujus contractus, & an sit emolu-[illegible] [illegible] formam [illegible]*
2 *An [illegible] de substantia hujus contractus, & [illegible] [illegible]*
3 *[illegible] hujus contractus [illegible] [illegible], & quando [illegible]*
4 *[illegible] emphyteusis & ecclesiastica ad quos transeat, [illegible] [illegible]*
5 *[illegible] ecclesiastica an transeat [illegible] [illegible] [illegible]*
6 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
7 *[illegible] [illegible] emphyteuticam vendere, & [illegible] [illegible] [illegible]*
8 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible]*
9 *An emphyteuta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
10 *An [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] emphyteuticum [illegible], [illegible] [illegible]*
11 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fundi emphyteutici, [illegible] [illegible]*
12 *De [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
13 *[illegible] [illegible], & quare.*
14 *[illegible] [illegible] emphyteusis. & quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
15 *[illegible] [illegible] [illegible] Jure, & quid de [illegible] [illegible]*
16 *An possit dominus propter [illegible] expellere emphyteutam.*

 17. *Quid*

[illegible] Unde filius hanc emphyteuſin ſemel & patris ha[illegible]

[illegible] conſenſu domino. Debet enim ex Conſtitutione [illegible]

[illegible] Porrò cum Juſtin. dicit, elapſis duobus annis [illegible] 11

[illegible] Quod verò ad penſionem, ſub qua emphyteuſis 12 confertur, [illegible] emphyteuta domino ſolvere, [illegible]

[illegible]

In quo ſane differt à colono, cui propter ſterili- [illegible]

[illegible] conductor mercedem præſtat, in compenſatio- [illegible]

[illegible] rumpea penſio, veluti cauſam non habens, qua ri- [illegible]

Cæterùm cum emphyteuſis, ut plurimùm eccle- [illegible] conferatur, decurſo tempore, finitave generatio- [illegible]

[illegible]

[illegible]. At prohibet ante eam non poſſe emphy- [illegible]

[illegible]

[illegible]

emphyteuſis eccleſiaſtica. *Novell.* 120. ex qua ſumpta

[illegible]

FINIS LIBRI QUARTI.

ANTONI PEREZI J.C.

IN LIBRUM QUINTUM

CODICIS JUSTINIANEI

PRÆLECTIONES.

TITULUS I.

De Sponſalibus & Arrhis ſponſalitiis, & Proxeneticis.

1. *Continuatio cum ſuperioribus.*
2. *Sponſalia quid ſint, & unde dicta.*
3. *Quibus verbis contrahantur. Et quid ſi dicas non habebo aliam niſi te, vel habebo te in uxorem, vel volo te.*
4. *Quando Sponſalia in nuptias tranſeant.*
5. *Etiam nudo conſenſu contrahuntur, nutu, ſignis, purè & ſub conditione.*
6. *Quinam poſſint ſponſalia contrahere, & qua ætate?*
7. *Inducunt juſtitiam publicæ honeſtatis.*
8. *Parentes pro impuberibus ea contrahunt.*
9. *Effectus ſponſaliorum. Quomodo elicitus contrahens ſponſa vindicetur.*
10. *Sponſa prima futuri conjugii præfertur ſecundæ juratæ.*
11. *Compelli quis poteſt fidem datam ſervare, maximè ſi poſt ſponſalia intervenerit copula, ſub fide matrimonii.*
12. *Olim erat ſponſaliorum effectus, quòd ſecuta copula, tranſirent in matrimonium.*
13. *Sponſalia de præſenti eundem habent effectum cum matrimonio.*
14. *Sponſalia de futuro ex quibus cauſis diſſolvantur.*
15. *Solvuntur mutuo diſſenſu quo & altero invito.*
16. *Jure civili, quo pacto ſponſalibus renunciare ſit permiſſum. Quomodo pars diſſolvens ſponſalia arrhas amittit.*
17. *An fornicatio ſponſæ ignorato ſponſo, det jus ſolvendi ſponſalia; aut vis ab alio illata.*
18. *Pœnæ adjectionem ſponſalia non ferunt.*
19. *Sponſa an teneatur expectare ſponſum abſentem.*
20. *Proxenetis nuptiarum quantum permiſſum exigere pretii loco.*
21. *Quid ſi proxeneta exceſſerit in laudando ſponſum, ultra verum.*

SUperiore libro egimus de rebus creditis ſeu contractibus, quibus res patrimonii noſtri invicem communicamus, quos contractus rerum non ineptè quidam appellant. Hoc autem libro tractatur de perſonarum contractibus, hoc eſt, quibus ipſæ perſonæ invicem quaſi communicantur, & una alteri creditur. Et idcirco ſicut præcedentem librum de rebus creditis, ita hunc de perſonis creditis inſcribere poſſimus. Creduntur autem perſonæ duobus præcipuè modis. Primo, cùm mulier viro per nuptias creditur. Secundo, cùm minor tutori committitur. Quapropter prior pars hujus libri in explicandis nuptiis, poſterior in tradendo tutelæ & curationis jure occupata eſt. 1

Nuptiarum tractatum non immeritò auſpicatur Juſtinianus à Sponſalibus, cùm ſponſalia nuptias præcedere ſoleant, definiunturque futurarum nuptiarum repromiſſio, *l. 1. ff. h. t.* quod hinc inde reciproca ſit promiſſio. Et dicuntur Sponſalia à Spondendo, quòd moris fuerit veteribus ſtipulari & ſpondere ſibi futuras uxores, *Gell. l. 4. cap. 4.* Unde ſponſi ſponſæque appellatio nata eſt, *l. 2. & 3. ff. h. t.* Sed hodie ſufficit nudus conſenſus ad conſtituenda ſponſalia, *l. 4. d. t.* 2

Forma eorum conſiſtit in verbis, vel aliis ſignis, 3 conſenſum hunc de futuro exprimentibus, veluti *Accipiam te in uxorem. Ducam te, Eris mihi uxor, & ſimilia.* Nam hæc verba: *non habebo aliam præter te, vel niſi te,* nec matrimonium, nec ſponſalia inducunt; cùm hic verborum ſit ſenſus, ut ſi contingat me accipere uxorem, non aliam quàm te in uxorem habebo, ita quod hæc promiſſio ſit conditionalis, quæ nihil diſponit, ſicque etiam oratio negativa, quæ nihil ponit. At ſi quis diceret, *habebo te in uxorem*, magis eſt ut ſponſalia contraxiſſe intelligatur, cùm verbum *habebo* ſit futuri temporis, prout ſi dicat,

[illegible]

[illegible] et ita intelligendus [illegible]

[illegible] fuerint ſponſalia, intra à parentibus, quia etſi pare- [illegible]

[illegible]

ne. Dico ſubſequentem, nam ſi ea præceſſiſſet, [illegible]

[illegible]

[illegible]

18 [illegible]

19 [illegible]

20 [illegible]

[illegible] 21

[illegible]

TITULUS II.

Si Rector provinciæ vel ad eum pertinentes ſponſalitia dederint.

An Rector provinciæ ſponſalia contrahere cum provinciali poſſit? [illegible]

Quod dictum ſuperiore Titulo de arrhis [illegible]

[illegible]

decernunt Impp. loqui de Rectore provinciæ, deque ejus filiis, nepotibus, propinquis, domeſticis, quibus ipſe rector in conſtituendis ſponſalibus operam navaverit. I C vero in d. l. 38 de his qui officium in provincia adminiſtrant, quales ſunt officiales, hi enim ut præſidibus ſunt inferiores, ita quoque eorum facta leviora judicantur, ut mirum non ſit, ſi provincialis arrhas tantummodo reddat, quas accepit, non item eas reſtituat, ſi velit, ut hic. *ita Cujac. lib. 4. Obſer. c. 21.*

TITULUS III.

De donationibus ante nuptias vel propter nuptias, & ſponſalitiis.

1. *Donatio propter nuptias quando & quare fiat.*
2. *Cur non prohibeatur ut donatio inter conjuges.*
3. *Dos aucta, donationem propter nuptias incrementum æquale exigere, ſine præjudicio creditorum mariti.*
4. *Fructus dotis ad maritum, donationis propter nuptias ad uxorem pertinent.*
5. *Quam utilitatem ex hac donatione mulier conſequatur?*
6. *An donatio propter nuptias à non marito fieri poſſit.*
7. *In quibus conveniant dos & donatio propter nuptias.*
8. *An donatio hæc transeat ipſo jure confirmata.*
9. *An inſinuatione indigeat?*
10. *Dotarium quid & quare detur.*
11. *Sponſalitia largitas, & quando ea reſtituatur vel non.*
12. *Donatio facta ſponſæ, quando reputetur nuptiis non ſecutis.*
13. *Oſculo dato ſponſæ quid lucretur ſi illa moriatur ante celebratas nuptias.*
14. *Et quid ſi ſponſa ſit ſuperſtes.*
15. *Quid ſi ſponſalia nulla ſint ob aliquod impedimentum?*
16. *Donationis propter nuptias & ſponſalitiæ largitatis differentiæ, & an donatio illa ſit perſonalis?*
17. *Cur uxor non lucretur, ſi ea ante maritum deceſſerit.*
18. *Quid ſi promiſſum quid ſit ei, quæ uxor eſſe non potuit?*
19. *Aut cum uxor erit.*
20. *Quid ſi donatio ante eo ſit facta tempore prohibito?*
21. *Aut ipſa donatio facta ſit die nuptiarum?*

1 NOn ſolum ſponſalia, id eſt, repromiſſio nuptiarum, præcedunt nuptias, ſed etiam ſponſalitia largitas & donatio propter nuptias. Hæc olim vocabatur donatio ante nuptias, quia ſolùm ante nuptias fieri poterat, propter vetitas contractis nuptiis inter conjuges donationes, ſed Juſtinianus propter nuptias appellari voluit hanc donationem, quia conſtitui de novo, & augeri poſt contractas nuptias poteſt, *l. 19. & fin. h. t.* exemplo dotis, in cujus ſecuritatem hæc donatio conſtituitur, ſponſæ à marito, aut ab alio ejus nomine.

Quomodo fieri non videtur contra S. C. prohibens donationem inter virum & uxorem, quoniam iſta prohibitio ad ſimplices, & quæ ex mera liberalitate proficiſcuntur, donationes pertinet, *d. l. 19.* Hæc autem donatio eſt ob cauſam magis, & potius remuneratoria cenſenda: quæ quidem ita demùm fieri conſtante matrimonio poteſt, vel augeri, cùm dos augetur, cujus quantitatem non excedit, ne fraus fiat S. C. Quin etiam minui poteſt conſenſu conjugum, ſi ſine damno liberorum prioris matrimonij hæc diminutio, vel auctio dotis ſine præjudicio creditorum præſentium. * Quo fit ut ſi eo tempore quo dos augetur, maritus ære alieno impeditur, licite & ſine ſuſpicione fraudis in rebus quibuslibet procedit augmentum dotis, in eoque habet mulier prælationis privilegium, æque ac in dote ab initio conſtituta. At ſi obæratus ſit maritus, ſiquidem mulier res mobiles in augmentum dotis dederit, non valet, nec dotis utetur privilegio. ſecus ſi augmentum conſiſtat in prædiis rebuſque immobilibus, hoc enim caſu, idem jus eſt quod in primo, *Auth. ſed jam neceſſe eſt* ſed quæ ratio diſtinctionis? quia in immobilibus augmentum eſt evidens, at in mobilibus latens & occultum, ideo in illis non ita metuenda colluſio & fraus, ut in his. Covar. *lib. 1. var. cap. 7. num. 4.* 2 3

Cæterum donationis propter nuptias conditio hæc eſt, quod uti dos ad maritum, ita & donatio hæc ad uxorem tranſeat, & in ejus ſit dominio. Attamen fructus rei donatæ, non utique lucratur uxor, ſicut maritus fructus augmenti dotis, ſed ſoluto matrimonio, poſtquam ſibi de dote ſatisfactum eſt, reſtituere debet, quidquid hoc nomine datum, *c. fin. de donat. inter vir. & uxor.* Quòd autem maritus fructus dotis percipiat, eſt quia ſolus onera ſuſtinet matrimonij *l. 7. ff. De jure dot.* * At dicet aliquis, fruſtra hanc donationem fieri uxori, ſi non poſſit ex ea fructus percipere. Certè non fruſtra, cum ideo detur, ut mulieri pro dote magis ſit cautum. Nam ſi maritus ad inopiam vergat, aut dotem conſumat, uxor poteſt donationem vindicare, *l. 29. cum Auth. ſeq. Cod. de jure dot.* Eò pertinet, quod etſi uxori omnia mariti bona ſint tacite obligata, adeòque aliis creditoribus præferatur, *l. fin. C. d. tit.* tamen per hanc donationem melius ei ſit proſpectum, quàm per tacitam hypothecam, cùm mulier ſit donationis bonis domina, & ut talis habeat vindicationem contra quoſcumque poſſeſſores. *Auth. præterea d. t.* quæ quidem vindicatio melior eſt, quàm hypothecæ obligatio. 4 5

* Præ-

[illegible]

[illegible]

deducta fuerit, dote non soluta, [illegible]

[illegible]

& è converso procedit.

[illegible]

Ex his apparet, quod rectè quæ donare posse [illegible]

[illegible]

ff. d. t. Domum viri domicilium eſſe matrimonii, & uxor cenſetur, quæ ſolemniter in domum viri deducta eſt, licet ac virgo, cui & de dote actio competere poteſt, eo caſu, quo die nuptiarum maritus periiſſet, cumque ingreſſum à virgine ratio dictat, *l. 5. & 6. ff. De ritu nupt.* Hodiè facilè conſtare poteſt, an fuerit matrimonium contractum, vel non, cùm non debeat aliter contrahi, quàm coram parocho & teſtibus, ut dicetur tit. ſeq.

TITULUS IV

De Nuptiis.

1. *Continuatio & definitio nuptiarum, ejuſque expoſitio.*
2. *Qui juſtas nuptias contrahere poſſint? & an inter eos cum hæreticis, excommunicatis, ſervis.*
3. *An milites caligati ſine ſolemnitate uxorem ducere poſſint?*
4. *Cognatio ſpiritualis per baptiſmum contracta, item civilis & naturalis nuptiis contrahendis obſtat.*
5. *Item publica honeſtas.*
6. *Et crimen, velut inter raptorem & raptam.*
7. *Quæ ætas requiratur in nuptiis.*
8. *Abrogatur L. Papia quæ ſenibus matrimonium interdicebat.*
9. *Nuptiæ ſine conſenſu mutuo iniri non poſſunt.*
10. *An conſenſus ſuſpenſus per conditionem, ejus eventu perficiatur?*
11. *Qualiter conſenſus in nuptiis exprimendus.*
12. *Omiſſio proclamationum, aliarumque ſolemnitatum non vitiat matrimonium.*
13. *Multo minus omiſſa pompa, & tabularum nuptialium.*
14. *In quorum nuptiis requirantur tabulæ nuptiales.*
15. *An conſenſus curatoris, vel cognatorum neceſſarius ſit in nuptiis adultæ?*
16. *An patris neceſſarius ſit, & quid ſi ſit furioſus. Quid de filia in captivitate?*
17. *An vidua annis 25 minor, ſine conſenſu patris nuptias contrahat?*
18. *Liberè eſſe debet conſenſus filii: patris etiam tacitus ſufficit, ex poſt. ff. eod.*
19. *Quid ſi pater filio nuptias non conſentiat?*
20. *An conſenſus matris etiam ſit neceſſarius, ut eo omiſſo nuptiæ non conſiſtant?*
21. *Effectus matrimonii, circa cohabitationem, forum, dignitatem.*
22. *Nova dignitate mariti non ſolvitur matrimonium.*
23. *Tutori & aliis cum femina nubere.*

1 EXpoſitis præparatoriis nuptiarum, conſequens eſt, ut de ipſis nuptiis agamus, quo pacto videlicet contrahantur, vel prohibeantur.

Nuptiæ ſive matrimonium eſt viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ conſuetudinem continens. Intellige *conjunctionem* animorum potiùs quàm corporum, quia non concubitus, ſed conſenſus nuptias facit, *l. 30. ff. De reg. Jur.* *Individuam* intellige *vitæ conſuetudinem* conſortium omnis vitæ eſſe, voto ac animi deſtinatione; nam ea mente nuptiæ ineuntur, ut ſola morte dirimantur. Permiſſa quidem apud Romanos divortia, ſed damnata planè per Canones, quos hac in materia potiùs ſequimur. Iſta verò animi deſtinatio, nuptias ſeparat à concubinatu, & alia qualibet illicita conſuetudine, *l. 1. & 4. ff. De concubin.* Optimè Ælius Verus, auctore Spartiano, dixit, uxoris nomen dignitatis eſſe, concubinæ voluptatis: quò pertinet *lib. 49. § 4. ff. de leg. 3.*

Tria autem ſunt ad juſtas nuptias requiſita, 2
Civitas, Ætas, Conſenſus. Juſtas nuptias inter ſe contrahunt Cives Romani: cum peregrinis enim meundi nuptias, licentia denegata eſt Romanis. Cives habentur ex conſtitutione Antonini omnes, qui ſunt in orbe Romano, *l. 17. ff. De ſtatu hom.* Hodie pro peregrinis habentur, qui Chriſto nomen non dederunt, nec cum iis eſt matrimonium. Cum hæreticis contrahi prohibetur, propter periculum perverſionis, *cap. cave. 28. qu. 1.* contractum tamen tenet, & ſola mors dirimit, quòd Sacramenti ſint capaces, cum Chriſto nomen dederint, *Trident. Seſſ. 24. can. 3.* Cum excommunicatis autem quoque tenet matrimonium: nam licet cum talibus communicandum non ſit, & tales peccent, ingerendo ſe communioni hominum, tamen actus eorum nullibi irritantur, *juxta c. 1. De except. in 6.* Inter ſervos, quos lavit unda Baptiſmatis, matrimonium conſtat, quia Eccleſia perſonarum delectum non habet, *c. 1. De conjug. ſerv.* licet aliud Jus civile non admittat, quo pro nullis habentur ſervi, *l. 32. ff. De reg. jur.* & contubernium contrahere dicuntur; ingenui verò matrimonium, *lib. 11. hoc tit.* ubi cujuſcumque conditionis quis ſit (modo non ſit ſervilis) cum alio paris conditionis, vel nobiliore, vel humiliore, contrahere non prohibetur.

Attamen caligato ſeu gregario militi permiſſum 3
uſque ad Protectorem, qui erat gradus mediocris, uxorem ducere; at à Protectore ſupra non licebat, ſine ſolemnitate, *d. l. 11. Novell. 74. c. 4. in fin.* ubi militibus copulari poſſunt mulieres quæcumque ingenuæ, niſi majoribus dignitatibus decorentur, quo caſu jubet Juſtinianus ut dotalia inſtrumenta conficiant, *Novell. 117. cap. 6.*

Porrò educator alumnam, quam non ut filiam 4
educavit, & poſtea manumiſit, uxorem ducere poteſt.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

19 [illegible]

20 [illegible]

21 [illegible]

Quo fit, ut placuit Justiniano [illegible] 22 [illegible]

Denique [illegible] Justinianus 23 [illegible]

TITULUS V.

De Incestis & inutilibus nuptiis.

[illegible]

Nuptiarum aliae sunt justae, aliae injustae. Justae sunt, quibus nihil deest eorum, quae leges requirunt. Injustae, quibus aliquid deest. Injustarum aliae [illegible] incestae, aliae [illegible] nullae & irritae, aliae forma & ritu [illegible] illegitimae.

Nefa-

[illegible]

... ſi ſervatur adoptio per emancipationem, ... [illegible]

... ad certos uſque gradus. Civilis prohibitio ad duos ... [illegible]

... per alia Sacramenta, c. un. ... *De cogn. ſpirit.* quod in ... [illegible]

... pedimentum reſtrinxit Concil. Trident. ita ut nunc ... [illegible]

[illegible]

[illegible] nuptias contrahere, nunc videndum [illegible] quandoque [illegible] inter nuptias inceſtas ſeu jure [illegible] Jure Civili nullæ, quoniam illarum gravior eſt pœna, quàm harum, cùm graviùs delinquant [illegible] qua vir, afficitur. At juris civilis error quandoque [illegible]

[illegible] ſervari, niſi & hi inceſtæ conjunctionis [illegible] ad potentem inceſtuoſam alant, & [illegible] Caput rano eſt, ut [illegible] præbent, *d. l. 4.* ſi [illegible] culpa. Præterea matrimonium [illegible] conjunctione, quæ eſt optima legum interpres, [illegible]

ſtrum conatus magis, quàm perfectum flagitium. Sed verum, etiam in matrimonio per verba de præſenti contracto habere locum dictas pœnas, cùm leges non tam faciant vim in conſummatione, quàm in contractu matrimonii, ut patet d. l. 4. & *Auth. inceſtas nunc ex l. 32. §. fin. ff. de donat. inter vir. & uxor.* Ubi etiam deſponſatio improbatur, & punitur. Facit, quòd in nuptiis non tam ſpectetur concubitus, quàm conſenſus, quo ſolo contractus hic perficitur, *l. 30 ff. de reg. jur.* Ut nil debeat movere, quòd in *d. § 31 adverſus.* ſit mentio copulæ, quia non additur dictio, tantùm; quomodo ex aliis Juribus ad ſupplendum, Videatur P. Barboſa *ad l. 6 n. 34 ff. ſol. matrim.*

14 Quòd ſi autem inceſtus crimen abſque matrimonio committatur, Jure civili pœna adulterii, quæ capitalis eſt, punitur, *l. 38 § 1. ff. de adult.* Covar. *de matr. p. 2. c. 6. § 8 n. 2.* Quam pœnam tamen locum habere exiſtimo, in inceſto contra Jus gentium & pudorem naturalem commiſſo, puta cum matre, filia, noverca, ſorore. Nam ſicuti proximitas argumentum & exceptio ſuſpectam reddunt conjunctionem illicitam, ſic deprehenſa in proximitate dicta conjunctio graviorem pœnam meretur, ut ſtatuunt Impp. Valent. Theodoſ. & Arcad. *in l. 34. C. ad l. Jul. de adult.* Joan. Gevell. *deciſ. 13.*

TITULUS VI.

De Interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem, ſeu curatorem, liberoſque eorum.

1. *Rationes hujus interdictionis aſſignantur.*
2. *Quando ceſſet hæc interdictio.*
3. *Redditis rationibus tamen nuptiæ cum pupilla, & initæ a pupilla cum filio tutoris.*
4. *Hæc prohibitio nuptiarum non extenditur ad eos qui pro tutore geſſerunt.*

Hiſce tribus Titulis ſequentibus proponuntur tres ſpecies illicitarum nuptiarum. Et hic primò illicitæ ſunt nuptiæ, quas tutor, curator & eorum liberi contrahunt, cum pupilla, vel adulta, quæ annum 25 non exceſſit, *l. 1. h. t.* ſive ſit ingenua, ſive libertina tutor à patrono filiæ ſuæ deſignatus, *l. 4 h. t.*

1 Ratio prohibitionis hæc, poſita eſt in ſuſpicione fraudis. Plerumque enim tutores, vel curatores hujuſmodi conjunctione, fraudem adminiſtrationis factam tegere laborant, *l. 7 in fin. h. t.* & impedire conantur reſtitutionem, quæ competere poſſet ex fraudulenta rationum redditione, *l. 6. h. t.* Altera ratio eſt in poteſtate quam tutor habet in pupillam, ob quam facilè eſt hujuſmodi nuptias conciliare.

Purgatur tamen hæc fraudis & concuſſionis ſuſpicio, ſi pupilla vel adulta, tutoris filio à patre ſuo deſponſata, vel teſtamento deſtinata, *d. l. 6. & l. 36 ff. de ritu nupt.* aut reſcriptum Principis legitimè fuerit deſuper impetratum, eo enim efficitur, ut matrimonium teneat, dos data ne repeti poſſit, neve maritus infamia notetur, & ut filii ejus reddantur capaces ſucceſſionis, *d. l. 3.* 2

Præterea cùm fraudis præſumptio ceſſet, ſi à tutore rationes ſint redditæ, & pupilla ad legitimam ætatem pervenerit, & concedi in reſtitutionis quadriennium effluxerit, nuptiæ ſic contractæ non reprobantur, *d. l. 6.* ſicut nec illæ, quæ antequam tutelæ munus imponeretur, contractæ fuerunt. Matrimonium enim legitimè contractum, nulla ex cauſa ex poſt facto diſſolvi, aut retractari debet, *l. 3 h. t.* Mater etiam cum tutore filiæ ſuæ, vel filio tutoris nuptias contrahere non prohibetur, *l. 1. h. t.* Neque etiam prohibetur tutor vel curator filiam ſuam nuptui pupillo collocare, *l. 5 h. t.* ceſſat quippe hic illa ſuſpicio, quæ in pupilla vel adulta, hæc enim cùm ſubjecta ſit marito, facilè remitteret rationes, at maritus, cum præſit uxori, nec ſocero ſit ſubjectus, ab eo ejuſque hæredibus, ſine ullo metu poteſt rationes exigere. * Denique prohibitio iſta 4 nuptiarum, ad tutorem, curatorem, eorumque liberos pertinens, non porrigitur ad eos, qui pro tutore vel curatore negotia gerunt, itaque pupillæ adminiſtrant, *l. ult. h. t.* Alioquin paulatim quiſque rationibus reddendis eſſet obnoxius, prohiberetur ſibi, vel filio ſuo conjungere eam, cui obligatus eſſet, *l. 67 § 5 ff. h. t.* Verùm hodiè hæc prohibitio non obſervatur. Gutierrez *in tract. de tutel. p. 2. c. 16.*

TITULUS VII.

Si quacumque præditus poteſtate, vel ad eum pertinentes, ad ſuppoſitarum juriſdictioni ſuæ adſpirare tentaverint nuptias.

1. *Prohibentur nuptiæ ratione poteſtatis cum ſubditis.*
2. *Cur non etiam ſponſalia. Neque nuptiæ ante ſuſceptum officium initæ.*

1 Illicitæ quoque nuptiæ ſunt inter eum, qui officium adminiſtrat in provincia, ut Præſidem, aut Præfectum, & ipſos tribunos, aut etiam eorum comites, domeſticos, filios, nepotes, propinquos, & inter fœminam provincialem, idque propter metum, quo præſumuntur iniri, adeo ut etiam puniatur conatus, licet non ſit ſecutus effectus, mulctâ

 decem

decem libertam ejus, & ambitione officij, *l. un. C. h.t.* & *l. 38. 63. & 65. ff. De ritu nupt.*

2 Sponſalia tamen inter Præſidem & provincialem fœminam non ſunt prohibita, *d. l. 38.* Ratio eſt, quia facilius à ſponſalibus recedere licet, in quibus plerumque res eſt integra, non item in matrimonio. Cæterùm nuptiæ ante officium ſuſceptum intervenerint, cùm non prævalentur provincialis coacta [illegible] & poſt depoſitum officium legitimæ efficiuntur, ſi in eadem voluntate illa poſtea perſeveret, *l. 6. ſup. De nupt.* [illegible] Quomodo hæc prohibitio hodie non obtinet, *arg.* [illegible] *de ſponſ.* [illegible] niſi provincialis mulier probetur [illegible], aut metu nuptiis [illegible] contra animi [illegible] conſenſiſſe.

TITULUS VIII.

Si nuptiæ ex reſcripto petantur.

1. *Quæ pœna puniendus qui nuptias prohibitas reſcripto impetrat.*
2. *Hodie ſolum à P. diſpenſari ſuper impedimentis nuptiarum.*
3. *In quibus gradibus diſpenſare ſoleat, vel non.*

1 PRæterea illicitæ nuptiæ ſunt, quæ ex reſcripto, quod ſubreptitium præſumitur, petuntur abſque conſenſu puellæ, neque ſubſiſtere poſſunt, maxime ſi Juri gentium adverſentur, ut ſunt nuptiæ inceſtæ & nefariæ, *l. 1. h. t.* Ex quibus filij procreati ſpurij cenſentur, & quaſi ſine patre, nec reſcripto excuſari poſſunt, nec pater id impetrans, ſed puniatur exilio & publicatione bonorum, *l. 2. h. t.* At verò ſi nuptiæ inceſtæ non ſint, ſed tantum propter civilem prohibitionem inutiles, ex conceſſione reſcripti impetrati juſtæ ſunt, *d. l. 1. in fin.* ut inter Senatorem & libertinam, *l. 31. ff. de ritu nupt.*

2 Verùm hodie, cùm cauſa matrimonialis ſit eccleſiaſtica, ſuper ea diſpenſatio, non à Principe, qui ſpiritualibus ſe [illegible], ſed à Pontifice Romano petenda eſt: hic enim Jure poſitivo diſpenſat ſolus in gradu prohibito, Gloſſ. & DD. [illegible] Quæ quidem prohibitio nubendi in Concilio generali Lateranenſi facta, intra quartum gradum incluſive ſiſtit, & à communi parente ſeu ſtipite quinto gradu diſtare debent, vel utrumque vel alterutrum, ut inter ſe contrahere nuptias poſſint, *cap. 8. d. tit.*

3 Porro neque in omni gradu diſpenſat Pontifex, & in quibus poteſt, non ſine magna cauſa. Quomodo non diſpenſabit in primo vel ſecundo gradu, ut ſcilicet quis ſororem vel neptem habere poſſit, quia Deus prohibuit turpitudinem ſororis & filiæ ejus revelare, *Levitic.* [illegible] *c. 18.* [illegible] verba illa intelligantur in deſcendentibus, cum lineæ intercollaterales diſpenſare in ſecundo gradu poteſt, *c. 19. de* [illegible]. Quod ſic alij interpretantur, Pontificem diſpenſare non poſſe in ſecundo gradu collateralium, id eſt inter filios fratrum, niſi ex [illegible], ut in aliis gradibus, niſi ex magna & urgente cauſa, *Gloſſ.* [illegible] hanc Panormit. [illegible] vel nunquam diſpenſare ſummum Pontificem in ſecundo gradu in linea inæquali inter avunculum & neptem, & in linea æquali cum filiis duorum fratrum, niſi ex magna cauſa, ut pro pace inter magnos Principes. Concil. Trident. *de reform. matrim. c. 5.* In tertio autem, vel quarto gradu conſanguinitatis vel affinitatis levi ex cauſa diſpenſat [illegible] & inter illos [illegible] Facilius quoque in gradibus quibuſcumque prohibitis, propter publicam honeſtatem vel ſpiritualem cognationem, [illegible] cauſa ſolet diſpenſare Pontifex, qui diſpenſaſſe tamen non videbitur, ſi fuerit deceptus, nec enim conſcientia tutus, qui abſque legitima cauſa diſpenſationem impetravit, ut multos oſtendit Covarr. *p. 2. De matrim. c. 6. §. 9.* Quamobrem hujuſmodi cauſæ [illegible], ordinariis locorum ſemper committitur, ut obſervat Rebuffus *in praxi* [illegible] *ſuper diſpenſ. matr. p. 401.*

TITULUS IX.

De ſecundis nuptiis.

1. *Secunda nuptiæ* [illegible] *tamen ſunt.*
2. *Quæ pœna mulier afficiatur nubens intra annum luctus.*
3. *Ratio prohibitionis intra annum luctus nubendi.*
4. *An,* [illegible]
5. *Mulier* [illegible] *ad ſecundas nuptias, quæ à primo marito* [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]
9. *Quid in muliere,* [illegible]
10. [illegible]
11. *In quibus* [illegible] *& quid ſi* [illegible] *extet?*
12. *Quid* [illegible] *ſecundis nuptiis?*
13. [illegible]
14. [illegible]
15. *Quæ* [illegible]
16. *Ad quem* [illegible] *ſpectent* [illegible]
17. [illegible] *quidem aut*

[illegible]

vel. 2. 2. & primo quidem. * Ratio prohibitionis [illegible]

[illegible]

productos pœnas incurrere, nõ tamen pœnarum [illegible]

[illegible]

proprietatem rerum, quas ex facultatibus prioris [illegible]

[illegible]

[illegible] parentum ſucceſſione, [illegible]

[illegible] matrimoniis geniti fuerunt, ut videlicet [illegible] hoc lucro excluduntur, modò probentur ingrati [illegible] tus ſubſtantiæ periculum inferat, [illegible]

[illegible] ex pacto, vel ſtatuto, ſicut & alia lucra, quæ ad ipſam ab uxore prima pervenerunt, eorumque [illegible]

[illegible] cum [illegible] habere in [illegible] peritiſque parentes, [illegible]

[illegible] eam ſuperſtes tenet, ut eas, ſalvâ earum ſubſtantiâ, [illegible] res, vel earum æſtimationem [illegible]

[illegible] beri priores ſint tres hoc caſu, [illegible]

[illegible]

nuptiae conjugis dederit, d. Novel. 22. c. 30. & Auth.

[illegible]

testamento relinquere, quàm uni ex liberis prioris

[illegible]

conjunctione, vel augmento bonorum posita con

[illegible]

onsequatur conjux altero defuncto. Panormit.

[illegible] Sed verius, poenas illas adhuc vim

[illegible]

lege concurſum: niſi & hoc actum ſit. Quod enim peccarunt liberi conſentiendo actui, quem ſi tamquam [illegible] impedire voluiſſent, ad efficere non potuiſſent [illegible] itaque regula, quod qui non contradicit [illegible], quæ [illegible] poteſt, mulum ſibi [illegible] [illegible] Secus dicerem ſi pacta dotalia, in quibus [illegible] liberis creatum, ſubſcripſerint, & [illegible] pacta [illegible] probaverint [illegible] quæſiti, aut [illegible] fuerint, ut [illegible] [illegible]. De tota hac materia [illegible] [illegible] & ſeqq. videatur noviſſime Jacob. [illegible].

TITULUS X.

Si ſecundo nupſerit mulier, cui maritus uſumfructum reliquit.

1. *Uxor uſumfructum [illegible], [illegible] ſub conditione [illegible], [illegible]*
2. *[illegible] uſufructum, liberi inſtitui, [illegible]*

Adeo coercentur ſecundæ nuptiæ, ut etiam uſumfructum bonorum, à priore conjuge relictum, perdant, quæ tranſeunt ad ſecunda vota, [illegible]. [illegible] tamen [illegible] retinet, niſi ea conditione [illegible], ſi ſecundo contraheret, uſufructu [illegible] faceret, [illegible]. Quæ conditio licet [illegible] aliquam [illegible] habere videatur, rectè tamen apponitur, cùm ſit honeſta & poſſit teſtator [illegible], quam vult, legem adjicere.

2\. Quod ſi ſuo teſtamento maritus uxorem ſuam dominam, & uſufructuariam [illegible], licet de jure communi bonorum uſumfructum eidem reliquiſſe videatur, [illegible] In plurimis tamen [illegible] obtinuit, liberis [illegible], hac [illegible] inſtitutis, eorum matri, ſolùm alimenta [illegible] eſſe, cum hac tamen [illegible] adminiſtrationis, de [illegible] capiat, non è manu [illegible], quibus [illegible] matri plenum [illegible] uſumfructum [illegible] [illegible] quæ non [illegible]. Gaſpar Thellum [illegible] & Cod. [illegible].

TITULUS XI.

De dotis promiſſione, vel nuda pollicitatione.

1. *Quid dos, [illegible] & quomodo [illegible].*
2. *Ex dotis promiſſione agi [illegible], [illegible], & ad quod.*
3. *An dos promiſſa ſine quantitate peti poſſit.*
4. *Quid ſi [illegible] promiſſa.*
5. *Dos [illegible] quatenus quæ promiſſione [illegible].*
6. *An [illegible] dotem [illegible], & quanta?*
7. *An pater adminiſtrationem bonis filiæ [illegible] ſuis [illegible] poſſit?*
8. *An [illegible] filiæ dotem [illegible]?*
9. *Quid ſi [illegible] filiæ [illegible] in [illegible]?*
10. *An filia [illegible] dotem [illegible] a patre?*
11. *Quid ſi pater [illegible] poſſit [illegible].*
12. *An [illegible] pater ad dotem filiæ [illegible].*
13. *An [illegible]*
14. *[illegible] filiæ, [illegible].*
15. *An [illegible] dotem.*
16. *Quotiens [illegible] & [illegible] dotem [illegible].*

Itulo aliquot ſequentibus tractandum nobis eſt de dote, quæ [illegible] jure [illegible], ut [illegible] nuptiæ [illegible] videantur, [illegible], quòd [illegible] mulier [illegible] nunquam ducatur, quamvis [illegible] poſſit.

Dos eſt ſpecies, vel quantitas, quæ marito ad ſuſtinenda onera matrimonii, à [illegible], aut [illegible] nomine [illegible]. [illegible] matrimonium [illegible] [illegible]. Poteſt autem dos, ſive ante, ſive poſt nuptias conſtitui. Ante [illegible] habet, ſi nuptiæ ſequantur. 3

Promittitur & [illegible] vel nuda pollicitatione: & ſtipulatione dos promiſſa, prædictam in ſe conditionem habet, [illegible]. [illegible] nuptias, ex hac ſtipulatione agi poteſt. Nuda [illegible] dos promiſſa, [illegible] & [illegible], atque à ſtipulatione [illegible] [illegible] dotis. Quamviſque hoc [illegible], quem [illegible] ſi dos promittitur [illegible] ducere, [illegible] promiſſio [illegible], [illegible] eſt. & [illegible] marito [illegible] dotem [illegible]. Verum [illegible] conveniri [illegible], quæ dotem [illegible] poſſit [illegible] dotis reſtitutionem à marito petere, quia in eam favorem [illegible] actionem ex ſtipulatu. Barboſa [illegible] & [illegible]. Interdum ex pacto [illegible] actionem [illegible], [illegible] ſi [illegible] in dotali inſtrumento

[illegible] ... cum hodie ... [illegible] ... etiis afficitur, cujus nulla versatur culpa. [illegible]

[illegible] ... Hæc quamvis ex contr... [illegible]

[illegible] ... in ministro generis & familiæ proprio ... [illegible] ... hæres in bonis paternis ... [illegible] ... de suis exsolvere ... [illegible]

[illegible] ... tio, secunda tamen ... [illegible]

[illegible] ... terius docem assignare posset, ut paulo ante declara... [illegible]

[illegible] ... quos ille non habeat ind... si habeat, sed ... [illegible]

Cæterùm cum mores hodierni introduxerint ſocietatem univerſalem, & communionem bonorum inter conjuges, videtur dicendum, matrem pariter obligatam eſſe ad dotandam filias, ac patrem. Ita ut ſuccedat regula recepta ex l. 73. in fin. & l. 81. ff. pro ſocio. Quòd ſi quis ſocio ſint univerſorum bonorum, ex bonis communibus filiæ dotari debeant: Cùm alia bona non ſint, ex quibus dotes ſolvi poſſint. Nihil facit, quòd per ſocium ſocius non obligetur, niſi quatenus in communem utilitatem vertitur, l. 82. ff. pro ſocio. hoc enim verum eſt in ſocietate particulari, tantùm lucrorum [illegible], non item in univerſorum bonorum ſocietate, in qua indiſtinctè omnia debita ex bonis communibus ſunt exſolvenda, juncta l. 39. §. 3. ff. ſoluto matrim.

31 Avus maternus ſimiliter nepti ex filia natæ dotem dare tenetur, ſi aliunde nepotis non habeat, unde dotetur, l. 6. ff. ſoluto matrim. Nec enim patitur æquitas, ut meliora conditionis ſit, quàm frater, quem ad dotandam conſanguineam ſororem teneri pleriſque videtur, argumento à contrario ſenſu ſumpto ex l. 12. §. fin. ff. de admin. tut. ubi dicitur, honeſte quidem et liberaliter fratrem dotem dare ſorori, ex alio patre natæ, ut videatur ex neceſſitate teneri ad dotem conſanguineæ, quod latè probat Barboſa ad dict. num. 119.

32 Aliquo omnino dotem conſtituunt tutores & curatores. Hi enim pupillis & adultis nubentibus pro modo facultatum, & dignitate puellarum, & maritorum, dotes debent conſtituere, l. 60. & 61. §. 1. ff. De jure dot. Caveant autem ne majores conſtituant, quàm bona ferunt: ſupplere enim alias deberent, quatenus ſcienter dotem majores ipſa ſubſtantia aſſignarunt: neque enim dolus curatoris nocere debet marito, l. 45. §. 1. ff. De administr. tut. Sin ignoranter, quod ſupra vires eſt, nullum eſt, l. 61. in princ. ff. De jure dot. præter Barboſam ad d. l. 1. p. 4. & ſeq. Menoch. l. 3. præſ. 15.

TITULUS XII.

De Jure dotium.

1 An maritus ſit verus dotis dominus.
2. Et quid de uxore?
3. Marito ad [illegible] mulier dotem vindicare poteſt?
4. [illegible] bonorum ſeparatio.
5. Quid ſi uxor [illegible], ut [illegible] vel dotem [illegible]?
6. Quæ res ex dotem [illegible].
7. Quid ſi dos ex rebus æſtimatis data ſit?
8. An [illegible] maritus, & quando poſſit de [illegible] agere.
9 Res aliena in dotem non datur & an de [illegible] filiæ dotanda.
10 Si mulier omnia ſua bona in dotem dederit, an conſeantur dotalia.
11 Quid ſi minor 25. annis dotem dederit conſtituto curatore.
12 De reſtitutione dotis & donationis propter nuptias.
13 Extraneus dans dotem quatenus eam repetat, aut quis pro eo agat.
14 De reſtitutione dotis, & poſſit, ut maritus dotem lucretur.
15 Quid ſi mulier ſtipuletur dotem ſibi reddi, reſtituenda, vel quæ culpa matrimonium diſſolvatur?
16 Diverſitas inter patrem & extraneum paciſcentem de reſtitutione dotis.
17 Quid ſi pater dotem ſtipuletur extraneo dotem reddi, vel filiæ poſt mortem?
18. Dotis repetenda cauſa uxor habet hypothecam in bonis mariti.
19. An præferatur creditoribus, expreſſam anteriorem hypothecam habentibus?
20. Privilegium prælationis in dote augmento prorrectu.
21 A quo die uxorem habet hypothecam dotis.
22 An privilegium hypothecæ locum habeat in matrimonio putativo?
23 Extraneo hæredibus non competit.
24. De reſtitutione dotis [illegible].
25 Non obtinet privilegium in præjudicium alterius [illegible].
26. Item mulier nobis creditori, atque poſſibile ex comparatione. & ei qui maritum [illegible] eademque cauſa.

DOtis promiſſæ, atque conſtitutæ varia ſunt jura, & effectus varij, qui partim in marito, dotem accipiente, partim in muliere dotem conſtituente, videri poſſunt. Maritus quidem dotis conſtituta traditione ſibi facta, ſi aliàs dotantis, modo tradentis dominus ſit, l. 9. C. De rei vindic. nam ſi dominus non ſit, plus juris in maritum transferre non potuit, quàm habuit, ſed obligabitur marito evictionis nomine, ut dicetur infrà. Dicitur autem maritus dotis dominus, propter exercitium actionum, & adminiſtrationem rerum dotalium, quam lex ei concedit, conſtante matrimonio, l. 11. h. t. ita ut non ſolum earum rerum fructus & lucra percipere pro oneribus matrimonij, l. 20. h. t. ſed & res dotales vindicare, ſervos dotales, ſi ſolvendo ſit, manumittere, l. 3. h. t. & alia poſſit, quæ dominorum ſunt propria, etſi quòd res dotales mariti. autem non poſſit alienare, uti not. Cor. l. 22. & 23. h. t. Atque ideo dicunt, non uxorem, ſed maritum rei dotalis habere dominium, quod ei auferri non poteſt, d. l. 23. h. t. Sed non rectè: habet quidem maritum non tam verè, quàm juris ſubti-

[illegible]

[illegible] sua culpa, sed casu fortuito [illegible] tendatur, ne debet per [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] si tamen in dotatione, licet minorem cautionem [illegible]

[illegible]

[illegible] servanda vacat [illegible]

[illegible]

[illegible] ... est mortem [illegible] hæc eorum [illegible] ... [illegible]

[illegible] ... hos reuocationis, & tacitæ renunciatæ, & in con- [illegible] ... est hoc ad eam reuerti? sed ... [illegible] ...

[illegible] ... vacua hypotheca, ... a lege datur, non item ex [illegible] ...

[illegible] ... omnibus valeat privilegio prioris temporis, ita ... [illegible] ...

[illegible] ... Prætereaque in hypotheca ex lege ... [illegible] ... sum est licitum non præterire, l. 3. ff. qui potior. in pign. [illegible] ...

[illegible] ...

[illegible] ... puitur, l. 2. C. de privil. ... [illegible] ...

[illegible] Atque ita alter altero non [illegible] vel Principi. Denique fiscus in [illegible] dotem repetentem, *L.* 4. *in quib. cauſ. pign.* Plura [illegible] colligit [illegible]

TITULUS XIII.

De rei uxoriæ actione in ex ſtipulatu actionem transfuſa, & de natura dotium præſtita.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. Stipulatio partis conjuncte [illegible] dotem in perſona ſua.
8. Si [illegible] reſtituenda ei dos integra.
9. [illegible]
10. [illegible]
11. [illegible]
12. [illegible]
13. [illegible]
14. [illegible]
15. [illegible]
16. [illegible]
17. [illegible]
18. [illegible]

U[illegible] Olim per actionem ex [illegible] Juſtinianus [illegible] actionem ex ſtipulatu de [illegible] privilegiis inſignivit.

[illegible] ſtricti juris [illegible]

[illegible] dotis repetitionem mulieri dari, *l. un. in princip.* [illegible]

[illegible]

... ditur parenti, & in ejus persona dos con- [illegible]

[illegible] pulentur dotem sibi restitui? Certè illa stipulatio [illegible]

[illegible] non item disponit circa expressam stipula- [illegible]

[illegible] transierunt, §. 4. neque enim marito superfiui le- [illegible]

[illegible] Negant tamen aliqui, marito [illegible]

[illegible] u pro restituenda dote, *d. l. un. §. 1.* Ad exceptionem [illegible]

[illegible]

legato vel dote, an verò utrumque poſſit petere: [illegible] legato [illegible] ad quam pertinebat [illegible] de quo [illegible] conſtitutione, poſtquam [illegible]

[illegible] ſolutione, id eſt, ſi ſi [illegible]

[illegible] quæ non confunderet cauſa dotis, [illegible]

[illegible]

[illegible] ſ. ff. De impenſ. in res dotal. l. 56. §. 3. ff. De jure dot. [illegible]

[illegible]

TITULUS XIV

De Pactis conventis tam ſuper dote, quam ſuper donatione ante nuptias, & paraphernis

1. [illegible]

[illegible]

[illegible] ſit ſolutionem conferre, Gail. lib. 2. Obſer. 72. [illegible]

[illegible] etiam extranei dotem dantis, qui ſibi illam reddi [illegible] vel ut ſtipulari, ſi ſtipu[illegible] [illegible] compere, ſibi præjudicet, [illegible] [illegible] trimonio natis, nam que ſilia non eo minùs actio[illegible] [illegible] non pronuntiat pro muliere, adhuc non ſubſiſtat [illegible]

[illegible] quærant filiis actio, nullis tamen accum[illegible] [illegible] ter ſiliæ dotem reddi rectè ſtipulatur, ita etiam ſti[illegible]pulatur eâ defunctâ ipſius liberis, ut utrobique ſit [illegible]

[illegible] quo patet, dotem magis eſſe perviligatam, [illegible] [illegible] neque filiis actio [illegible] cum velit ius extraneo ſtipu[illegible] [illegible] dotatas mulieres adhuc ſuperſtites, l. [illegible] fructuoſa, contra [illegible] nes mulierem, & ut ſe ſ[illegible]que dat, [illegible] trimonio non poterat, cùm non tam continuam donationem inter conjuges prohibitam, quàm [illegible]

TITULUS XV.

De Dote cauta non numerata.

nis, præterquam ſi cautũ ſit in perpetuum reſtitutionem, Novel. [illegible] unde ſumpta Auth. Quod locum [illegible]. Dico ſi opponatur, quia non opponendo querelam, præſumptio eſt dotem fuiſſe numeratam, juxta ea, quæ dicta ſunt ſupra de non numerata pecunia.

At quæri ſolet: An confeſſio dotis receptæ, facta à marito, cenſeatur facta ſpe futuræ numerationis, an verò animo donandi? Et verior eſt ſententia affirmantium, hanc confeſſionem non animo donandi, ſed ſpe numerationis fieri, quia animus donandi non præſumitur, cum donatio non ſit, [illegible] in dubio, ubi alia conjectura ſumi poteſt, l. [illegible] ff. De probat. Quòd ſi de animo donandi conſtet, & in eo perſeveraverit maritus uſque ad mortem, habebitur firma donatio, l. [illegible] & propterea obiter per eam heredibus, qui non poſſunt venire contra factum defuncti, ut in caſu d. l. [illegible], ubi quod de ſuo maritus conſtante matrimonio donandi animo in dotem adſcripſit, [illegible] * Contra creditoribus confeſſio iſta conſtante matrimonio facta non præjudicat, [illegible] creditorum fraudem. Quod autem dicitur, legitimo eſſe tempore proponendam exceptionem, [illegible] Nam quod in l. [illegible] De non num. pec. dicitur, de opponenda exceptione intra tempora ſtatuta [illegible] Valeſius [illegible]

TITULUS XVI.

De Donationibus inter Virum & uxorem, & à parentibus in liberos factis, & de ratihabitione.

1. Cur prohibita ſit donatio inter conjuges.
2. Item ex ſponſis ordine.
3. Item inter conjuges putativos.
4. Hæc prohibitio ſe extendit ad eos, qui in poteſtate habent conjuges.
5. Hic per interpoſitam perſonam vetita donatio.
6. Contractus [illegible] inter conjuges permiſſi, niſi fiant fraudulenter.
7. Quando donationes inter eos ſubſiſtant.
8. An donatio mortis cauſa prohibeatur inter conjuges.
9. An legati repetitio, & [illegible] à marito facta [illegible] valeat?
10. Et quid de donationibus remuneratoriis?
11. An ſimplex donatio ſit omnino inutilis?
12. Donatio inter conjuges [illegible]
13. Morte non mutata donatione [illegible]
14. Quatenus [illegible] donationem facta [illegible]
15. Confirmatur iſta donatio [illegible]
16. Quid ſi ſervo [illegible]; aut donatio [illegible] ab hoſtibus.
17. An ad confirmationem per mortem requiratur [illegible]
18. Confirmatur morte donatio quæ [illegible], & quæ non [illegible]
19. [illegible] donatio à Principe [illegible] facta.
20. Donatio inter patrem & filium morte confirmatur.
21. Item [illegible]
22. An [illegible] donandi [illegible]

Ante contractum conjugium permiſſa eſt inter ſponſum & ſponſam donatio, etiam ſimplex & irrevocabilis, poſt contractas nuptias inter ipſos conjuges donatio propter nuptias, quæ non eſt pura donatio, ſed ob cauſam, & cauſa finita revocatur. Omnis vero ſimplex donatio inter conjuges prohibita eſt, ne mutuo amore ſe invicem ſpolient, profuſa erga ſe liberalitate, neve concordia maritalis pretio [illegible] videatur, præbeaturque occaſio divortii, ſi non donet is, qui poſſidet, l. [illegible] * Atque ideo Antoninus donationes in [illegible] factas improbat, [illegible] * Idem [illegible] locum habet [illegible] matrimonium jure non [illegible] l. [illegible] Quapropter [illegible] conjuges, [illegible] matrimonium [illegible] Porro ſi [illegible] bona quæ [illegible] matrimonio [illegible] Quod tamen [illegible] debet, [illegible] in dubio, quæ [illegible] præſumitur [illegible] l. 6. [illegible] ff. eod. Faber in ſuo Cod. [illegible] De [illegible]

Hæc prohibitio [illegible] conjuges, [illegible] ſed & alias per- 2

ſonas.

donator perseveraverit, nec tacite vel expresse

cendit Sed neque quicquam bene natus, id est, inge-

[illegible] nihil eſſe, ſemotâ traditione, per quod [illegible]

18 [illegible]

19 [illegible] nec indiget inſinuatione, licet excedant quantitatem [illegible] Principe [illegible] pro legitimis habentur, licet [illegible]

20 [illegible]

21 [illegible]

[illegible]

22 [illegible]

TITULUS XVII.

De Repudiis & Judicio de moribus ſublato.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]

E[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XVIII.

Soluto matrimonio, quemadmodum dos petatur.

[illegible]

[illegible]

ris forte propter delictum damnati, bona occupa [illegible]

[illegible]

Item ſi de rebus ipſis aeſtimatis reddendis conve- [illegible]

Caeterum fructus dotis, ut notum eſt, maritum [illegible]

[illegible] fructus numeralis. [illegible] veluti ſi [illegible]

[illegible] verbis legis convenire magis putavi, hac ſubjiciam [illegible]

[illegible] ex ea summa contra, quae facit 15, tertia pars [illegible]

[illegible] fructibus; ita ut non videatur maritus plus acce- [illegible]

[illegible] debeant non accepiſ- [illegible] ete per eam ſtetit, quò minus acceperet, l. 52. ff. [illegible]

[illegible] sicut quae mediante auctoritate, quod [illegible]

[illegible]

TITULUS XIX.

Si dos constante matrim. soluta fuerit.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]

D[illegible]

[illegible]

TITULUS XX.

Ne fidejuſſores, vel mandatores dotium dentur.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]

[illegible]

C[illegible]

[illegible] cùm mulier ſe ipſam, & dotem ſuam marito credidit [illegible]

[illegible] dotis nomine, cum non poſſi[illegible]

[illegible] adeò imprudenter geſſiſſe, concludendum eſt, cum [illegible]

[illegible] poterit à marito fideiuſſorem dotis ſervandæ [illegible] hoc caſu celat, [illegible]

[illegible] Quamquam [illegible] poteſt, & dans obligatur [illegible]

[illegible]

TITULUS XXI.

Rerum amotarum.

[illegible]

CONſtante matrimonio ſi quid ſive mulier viro, vel vir mulieri abſtulerit, aut celaverit, non poteſt is qui abſtulit, conveniri furti actione, quia manente durante [illegible] conjugium à conjuge furtum non [illegible]

[illegible]

TITULUS XXII.

Ne pro dote mulieris, bona quondam mariti addicantur.

[illegible]

Si maritus, nullo relicto herede, decesserit, mulier dotem sibi debitam [illegible]

[illegible]

TITULUS XXIII.

De Fundo dotali.

[illegible]

[illegible]

M[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] fundo dotali [illegible], deque rebus [illegible], non [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Covarr. *ad c. quamvis p. 1. §. 1. num. 5.* docet, quòd licet juramentum, quod non eſt contra bonos mores, ſit ſervandum, non tamen id efficiat, ut alienatio Jure civili prohibita valeat, nam etſi Jus civile non poſſit vim juramenti tollere, poteſt tamen juſta ex cauſa impedire, ne fiat contractus prohibiti confirmatio per juramentum, contra Panormit. & alios *ad cap. cum contingat.* Aliter diſtinguit Suarez, *de juram. lib. 2. cap. 18.* quem ſupra *1. de reb. eccl. n. 8.* retuli. Sed quidquid de Jure ſit, hodierna praxis ita Jus interpretatur, ut juramenti occaſione majorem vim tribuat contractibus, Jure tantum civili prohibitis, quam Jure naturali irritis, quodque plus obligetur mulier quæ conſentit in alienationem fundi dotalis, ſeque jurejurando obſtrinxit ad non revocandum, quàm ille, qui uſurario juravit uſuras ſe ſoluturum. Mynſing. *cent. 3. obſ. 10. num. 5.* Gail. *lib. 2. obſ. 39. & ſeq.*

TITULUS XXIV.

Divortio facto apud quem liberi morari, vel educari debeant.

1. *Hæc quæſtio Judicis arbitrio commiſſa.*
2. *Hodie Juſtinianus diſtinctionem decidit.*
3. *Mores hodierni filia educationem matri, etiam illegitimæ committunt.*
4. *Si mater ſit hæretica, vel infidelis, apud fidelem parentem alendi erunt liberi.*
5. *Quando communi ſumptu alendi ſint liberi?*

1 HUcuſque dictum eſt de effectibus ſoluti matrimonij, qui ad res ſpectant, nunc qui ad perſonas, id eſt, liberos reſpiciunt. Hic duæ quæſtiones occurrunt.

2 Prima eſt, divortio facto, an apud matrem liberi morari ac nutriri debeant? Et reſpondent Impp. ad arbitrio Judicis committi, nec probant, ut per ſexum liberorum diviſio fiat inter parentes, *l. un. h. t.* Sed Juſtinianus noviſſimè ita diſpoſuit, ut, ſi patris culpa divortium extiterit, & mater ad ſecundas nuptias non tranſiverit, liberi apud eam alantur impenſis patris. Sin vero culpa matris ſolutum ſit matrimonium, & pater non ſit inops, apud patrem nutriantur, impenſis matris locupletis, *Auth. ſi pater. d. t. quæ ſumpta eſt ex Novel. 117. c. 7.*

3 Mores multarum gentium educationem filiæ, matri etiam illegitimæ committunt, quia maternus amor cæteros omnes affectus vincit, qui non minor eſt in filios naturales, quam in legitimos. Sola namque civilis ratio naturales liberos à legitimis diſtinguit, ut inquit Juſtinianus *in Novel. 89.* Hinc ſenatus Pariſienſis filij educationem matri etiam illegitimæ, ſi nihil aliud obſtaret, adjudicavit, referente Annæo Roberto *lib. 1. rer. jud. c. 9.* Dixi ſi 4 nihil aliud obſtaret: Nam quid ſi mater eſſet hæretica, vel infidelis? Certè apud fidelem parentem liberos educandos eſſe vult fidei favor, *c. fin. ſi de converſ. conjug.* niſi filij in ea adhuc ſint ætate, quâ materno ſolatio magis indigeant, ut ei potius debeant aſſignari. quàm ſi contingat eſſe inopem, ab altero ſumptus erunt ſuppeditandi.

Quid ſi ſeparatio fiat ex eo, quòd matrimonium, bonâ fide initum, ſit irritum? ſunt qui 5 exiſtimant, liberos communibus utriuſque parentis expenſis eſſe alendos, *c. 2. & qui filij ſint legit.* quia non fert ratio, ut magis patri, quàm matri hoc alendi onus imponatur. Sanchez, *De matrim. l. 10. diſp. 10. & num. 13.* addit quòd ſi alter parens fuerit in mala fide conſtitutus, altero exiſtente in bona, liberos alendos eſſe ab eo, qui in mala fide fuit, niſi pauper ſit, alter verò locuples. Videatur Surdus *De alimentis.*

TITULUS XXV.

De alendis liberis ac parentibus.

1. *Pater tenetur filios alere.*
2. *Quid ſi ſe patrem neget?*
3. *Quomodo filiatio probetur.*
4. *Quid ſi filius ſit ſpurius, an ali debeat, & quamdiu? Et quid ſi laborare poſſit?*
5. *Quid ſi filius legitimus ſit robuſtus, & laborare nolit, an poſſit pater ei denegare alimenta.*
6. *Aliquando ad matrem & avum maternum alendi onus ſpectat.*
7. *Filij divites, parentes inopes alere debent.*
8. *An frater ſororem & fratrem aliàs alere tenetur?*
9. *Et patruus nepotem ex fratre.*
10. *Quid alimentorum nomine veniat & quando ea præſtanda ſint majorenni.*

SEcunda quæſtio erat de neceſſitate alendorum 1 liberorum, cui illa præcipuè incumbat? Et definitur, patris officium eſſe, liberis alimenta præbere, *l. 3. h. t.* poſtquam illos mater ablactavit, aut lactare poſſe deſijt, *l. pen. C. De pat. poteſt.* & ſi hanc præſtationem pater deneget, adıtus competens Judex alimenta pro modo facultatum præſtari liberis jubebit, *l. 4. h. t.*

Quòd ſi patrem ſe negaverit, hanc quæſtionem 2 in primis idem Judex examinabit, & poſt alimenta præberi judicabit, *d. l. 4. in fin.* Nam ante cognitionem non cogitur præſtare alimenta pater, *l. 1. §. 14. ff. De ventr. in poſſ. mitt.* Aliàs ſi in quaſi poſſeſſione ſit filius, etiam ante cognitionem alimenta à prætore decernentur, *l. ult. C. De alim. cognat.*

[illegible]

TITULUS XXVI.

De Concubinis.

[illegible]

E[illegible]

[illegible]

TITULUS XXVII.

De naturalibus liberis & matribus eorum, & ex quibus causis justi efficiuntur

[illegible]

[illegible]

pitnoqui prohibuit, quia vitium paternum refra[illegible]

[illegible] filius fuerat, ad nepotes etiam extendit, ut videl[illegible]

[illegible]

consequens contra patrem nulla competat actio, [illegible]

[illegible]

ut potius evitarentur ad Curias, quarum [illegible]

[illegible]

rentium nuptiis contractis confidabit, per instru[illegible]

[illegible]

dine, quamvis illustres, solemnitas dotis remissa [illegible]

[illegible]

[illegible]

procedit ex ratione civili, quia legitimatio non à ſolo matrimonio pendebat, ſed à voluntate patris, [illegible]

[illegible] dunt hanc legitimationem [illegible]

[illegible] ctum publicè, & bona fide contractum fuiſſet, [illegible]

[illegible] lib. 1. Select. interp. c. 6. n. 3. Alex. Trenta- [illegible]

[illegible] eius conceptionis ſpectandam eſſe, per l. 11. ff de [illegible]

[illegible] quitur ad hanc legitimationem quod concubina [illegible]

[illegible] quoad liberorum ſtatum, & legitimationem eorum, juxta d. l. 11. quam approbavit L. 11. Tauri in prima [illegible]

[illegible]

matrimonium quis contrahere poſſit, prout & vo-[illegible]

in ſene & decrepito potentia generandi duret, etiā [illegible]

[illegible] coëat. Unde ſæpè viſum eſt, ſenem & deploratæ valetudinis virum, divino beneficio reſtitum, pra-[illegible]

[illegible] hoc verum eſt, quando in id tempus confertur, [illegible]

[illegible] ſiſtat, ut probat *text. in l. 6. ff. De lib. & poſthum.* & [illegible]

[illegible] inſtantis mortis metum non adimat. Sanchez [illegible]

[illegible] eſt, an illorum legitimationi officiat matrimo-[illegible]

[illegible] ſcendere non poſſe, [illegible]

[illegible]

[illegible] bus Judice ad Eccleſiaſticum remittendam eſſe, [illegible]

[illegible] triæ naturales, facti legitimi, una cum [illegible]

[illegible] Facit quod hæc legitimatio ut ſubrogata in locum [illegible]

res, quod honores, dignitates, successionem [illegible] ... [illegible]

65 [illegible] ... legitimos efficere poteſt [illegible] ...

66 [illegible] ...

67 [illegible] ...

68 [illegible] ...

69 [illegible] ...

70 [illegible] ...

[illegible] ... L. 10. ſup. de probat.

TITULUS XXVIII.

De teſtamentaria tutela.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]
9. [illegible]

Expoſitis iis, quæ ad [illegible] ... de Tutelis.

[illegible] ...

[illegible] per Prætorem ſine inquiſitione, § *fin. Inſt. De tutel.* [illegible] filio, pater tutorem det teſtamento, etiam poſtliminio dare [illegible] quòd filiorum nomine poſtumus [illegible] recte quoque pater tutorem det [illegible] ſed ex poteſtate [illegible] quod poteſtate [illegible] non dat filio [illegible]. Si tamen [illegible] filio [illegible] confirmabit [illegible] non tamen ſine inquiſitione, *l.* [illegible] Itaque [illegible] non dat teſtamento filio [illegible] & demum Prætor [illegible] confirmet *l.* [illegible] probanda eſt [illegible] quæ habet [illegible] Pater [illegible] quoque teſtamento non rectè tutor datur [illegible] actione geſtorum negotiorum [illegible]

[illegible] Requiritur præterea ut non ſit [illegible] in poteſtate [illegible] quo [illegible] datur [illegible] quibus eſt pater [illegible] qui etiam patrem habet à quo [illegible] *l.* [illegible] Neceſſe quoque eſt, ut pater teſtamento perfecto, [illegible] heredibus [illegible] confirmatum tutorem [illegible] unum vel plures [illegible] ut ſi poſtquam teſtamento tutorem deſignaverit [illegible] codicillis [illegible] teſtamento datum, pater [illegible] codicillis dando [illegible] tutor erit, [illegible] Dico unum vel plures dari poſſe, quia [illegible] pupilli plures tutores habere [illegible] tutores eſſe incipiant, & pro uno habeantur, ne ſit contra Juris regulam, quâ dicitur, tutorem habenti tutorem dari non poſſe [illegible] ſi tutor [illegible] datus ſit [illegible] fieri tutorem [illegible] contra juris dictum regulam [illegible] teſtamento [illegible] quia lex XII Tab. de [illegible] Nolunt enim [illegible] teſtamento [illegible] confirmari debet ab eo, qui præeſt [illegible] *De confirm. tut.*

[illegible] Poteſt autem tutor non ſolum Latinis, ſed & Græcis verbis in teſtamento relinqui, *l.* [illegible] At que hic tutor, qui teſtamento [illegible] eſt, potior eſt legitimo [illegible] etiam legitimo [illegible] Quòd ſi, ut ſi pater [illegible] tutorem [illegible] tis, deinde eorum uni ad virilem ætatem pervenerit, non ideo ad hunc fratrem transferetur tutela [illegible] ex teſtamento [illegible] debet legitimum tutor *l.* [illegible] Secus eſſet, ſi [illegible] haberent à magiſtratu datum, nam hic legitimo cedit, ut legitimus teſtamentario, *l.* [illegible] *De* [illegible]

Effectus dati tutoris eſt, quòd teſtamento perfecto rectè datus, ſive geſſit, ſive non geſſit, quamvis [illegible] tutelæ actione tenetur *l.* [illegible] Non [illegible] datus, ſi [illegible] non tenetur. Si vero geſſit, negotiorum geſtorum, vel pro tutela actione convenitur, *l.* [illegible]

TITULUS XXIX.

De Confirmando tutore.

1 *Tutor* [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible] *& datum à matre.*
4 *An naturali filio tutor detur à patre?*
5 [illegible]
6 [illegible]

QUamvis Lex XII Tab. ab eo ſolo, qui liberos in poteſtate habet, & quidem ſolùm in teſtamento [illegible] dari tutorem, & non [illegible] tamen [illegible] tutor [illegible] magiſtratus confirmari. Nam qui à patre [illegible] datus eſt [illegible] teſtamento [illegible] confirmatur à magiſtratu [illegible] inquiſitione vel [illegible] *l.* [illegible] Si ſit [illegible] magiſtratum [illegible] nam hic à magiſtratu datus tutor manet. [illegible] pater tutorem dedit, curatorem [illegible]

[illegible] emancipato à patre tutor non rectè datur, [illegible] confirmandus erit [illegible] Prætoris, [illegible] à matre vero vel [illegible] datus [illegible] confirmabitur *l.* [illegible] *De tut.* [illegible] patrono [illegible]

Naturali filio cui nihil relictum eſt, fruſtra tutor à patre datur, *l.* [illegible] Si quid filio relictum ſit [illegible] à patre tutor [illegible] confirmandus erit, ex inquiſitione, [illegible] *l.* [illegible] Ea quæ [illegible] hunc tutorem [illegible]

 [illegible]

non perſonæ, hoc prætextu, quòd fruſtrà detur, ſi naturali filio nihil ſit relictum, cùm hic pater ſit quaſi extraneus, qui fruſtrà teſtamento tutorem dat impuberi, quem non ſcripſit hæredem. Poteſt autem pater naturalibus liberis donare, legare, eoſque hæredes ſcribere, non extantibus ei legitimis, uſque ad ſemiſſem bonorum, juxta *l.8. ſup. De natur. lib.* quam hic in *d.l.ult.* ſubintelligit Juſtinianus, vel ad aſſem uſque, ex *Novel.89.*

5 Eſt & mater inſtar extranei, ut non antè liberis teſtamento tutorem det, quàm eos hæredes inſtituerit, nec tutor datus antè confirmetur, quàm factâ inquiſitione, *L.1. h.t.* Sed ſatiſdatio ei remittitur, *l.2. ff. eod.* Gutierrez *De tutel. p.1. c.4.*

6 Quæritur autem, an hujuſmodi tutela ſit dicenda teſtamentaria, an verò data per magiſtratum? Et veriùs eſt, dativam eſſe, quòd à confirmatione magiſtratus formam ſuam, quæ dat eſſe rei, habeat, *lib.1. & 2. ff. h.t.* facit, quòd ante confirmationem non currat tempus nominatum, *L.2. in pr. h.t.* Sapit tamen hujuſmodi tutela in aliquo teſtamentariam, ſcilicet quòd ſit prior legitimâ. Cujac. hæc *lib.7. Obſ. cap.7.*

TITULUS XXX.

De Legitima Tutela.

1. *Defertur hæc tutela agnatis, non cognatis.*
2. *Hodie indiſtinctè.*
3. *Pluribus ejuſdem gradus exiſtentibus, eligitur maximè idoneus.*
4. *Quâ ætate quis tutor eſſe poſſit?*

1 Deficiente teſtamentaria, locus eſt legitimæ tutelæ, quæ non datur, ſed defertur à lege agnatis pupilli, *l.1. h.t.* ut fratribus ex eodem patre natis, fratris filiis, nepotibuſve ex eo, item patruis, non avunculis, vel cognatis, *l.1. & 3. h.t.* Imo ut legitima tutela deferatur agnatis, neceſſe eſt, ut capitis diminutio non intervenerit, per quam jus agnationis ſublatum ſit, *d. l.2.* quia capitis diminutio tam ab initio eſt impedimento, quominùs hæc tutela competat, quàm poſtea ſuperveniens perimit, quæ ſemel competiit, *§. ult. Inſt. h.t.*

2 Excipiuntur fratres emancipati, qui ex Conſtitutione Anaſtaſij perinde vocantur, ac ſi integri juris eſſent, *l.4. h.t.* Hodie cognati & mancipati æquè ad tutelam vocantur, atque agnati, ſecundùm gradum & ordinem, quo vocantur ad hæreditatem, ſublatâ cognationis & agnationis, quæ fuit olim hac in re, ſicut in hæreditatibus, differentia, *Auth. ſed cùm. h.t.* quia regula eſt: Quo hæreditas redit, eò & tutelam & curationem pervenire, niſi cùm fœminæ hæredes intercedunt, *l.73. ff. De reg. jur.*

3 Quod ſi plures ſint ejuſdem gradus, qui ad tutelam vocantur, ejus adminiſtrationem maximè idoneo Judex committet, ita tamen, ut non eo minùs ad reliquos ſpectet periculum, ſi malè adminiſtrantem removeri non curaverint, bonis eorum pro hujuſmodi adminiſtratione tacitè pignori obligatis, *d. Auth. ſed cùm.*

4 Verùm ut bona tacito pignori vel hypothecæ obligentur, oportet tutores eſſe legitimæ ætatis, id eſt, majores 25. annis, *l. ult. h.t.* ubi Juſtinianus, ſublata differentia, quæ olim erat inter tutelas, quoad ætatem, vult, ut nulla prorſus tutela minoribus 25. annis committatur, ne legitima quidem, aut fiduciaria, quæ pro legitima habetur. Profitetur tamen ſe per hanc novam Conſtitutionem non derogare juri legitimarum hæreditatum, quæ ingenuis, vel patronis deferuntur. Itaque patronus vel patroni filius, minor 25. annis, hæres eſſe poterit liberti inteſtati, quamvis hodiè ejus legitimus tutor eſſe non poſſit, olim verò potuerit, Ulp. *lib. reg. tit. De tutelis.* Hujus Conſtitutionis ſuæ meminit *in Tit. De fiduciaria tutela. Inſt. & in fine l. ult. infr. De legit. hæred.* Latè hanc *l. ult.* interpretatur D. Caldas *ad L. ſi curatorem. verb. ſive tutores. num.121.*

TITULUS XXXI.

Qui petant tutores vel curatores.

1. *Dativa tutela non datur habenti aliunde tutorem.*
2. *Mater tenetur intra annum, ſilios etiam naturalibus tutores petere.*
3. *An curatores ſint petendi & quando.*
4. *Si minor non petat, ei invito dabitur curator ad litem.*
5. *Liberti tutores petere coguntur.*
6. *Qui non coguntur petere.*
7. *Interdum creditor, & debitor pupilli petit tutores vel curatores dari.*

1 Si nullus ſit pupillis tutor teſtamentarius, vel legitimus, tunc à magiſtratu conſtituendus eſt, qui dativus tutor vocatur à Modeſtino, in *l.7. ff. eum pupilli ſol. ſine.* Dico, ſi nullus ſit, quia quamdiu teſtamentarius, vel legitimus eſt, non poteſt alius dari, & ſi datus ſit, non valet datio, niſi teſtamentarius vel legitimus tutor ſe excuſaverit, quia habenti tutorem tutor dari non poteſt, *l.9. h.t. & l.9. ſi poſt qui dare tutor. vel cur. poſſ.*

2 Itaque ſubſidiaria hæc tutela decernitur, præcedente petitione, quæ cauſa eſt, ut hic Titulus doceat, quæ perſonæ tutores petere poſſint, aut debeant. Debet autem mater intra annum à magiſtratu petere, ut det idoneum tutorem liberis, *l.6. & 7. h.t.*

[illegible] l. 8. §. 2. & l. 2. §. 1. ff. eod. §. ult. Inst. De S. C. Tertull. [illegible] tamen casu fortuito impedita fuerit mulier, quò [illegible]

[illegible]

[illegible] pupilli facultates sint, l. 21. §. 2. ff. De excuſat.

Quòd si in diversis provinciis habeat facultates, [illegible] Cautus tamen esse debet Judex [illegible]

[illegible]

TITULUS XXXII.

Ubi petantur tutores vel curatores.

1 [illegible]
2 [illegible]

1 Petendi sunt tutores coram magistratu loci, ex quo pupillus oriundus est, vel in quo [illegible]

TITULUS XXXIII.

De tutoribus vel curatoribus Illustrium.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]

Illustri generè natis pupillis dantur tutores, [illegible]

[illegible]

[illegible] tè sit imperio subjectus. Gail. lib. 2. Obs. [illegible] Quòd [illegible]

poſſit pater diſponere, ſiquidem illa ex Conſtitutionibus Imperii deferuntur primogenitis. D. Tul. [illegible]

5 Verum & tutores atque curatores [illegible] [illegible] administrationem judicio [illegible], prout [illegible] tutores curatoresve. Neque [illegible] ipsis permiſſum eſt bona [illegible] pupillorum donare, alienare, vel quovis modo de iis diſponere, ſine prævia cauſæ cognitione, & decreto Superioris [illegible]. Permiſſum [illegible] tamen liberalitatem exercere, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], *l.* 12. § 3. *ff. de administr. tut.* Quæ textu doctus [illegible] [illegible] *de jure dotium*, [illegible] donationem [illegible] [illegible] ſecundum [illegible] [illegible].

TITULUS XXXIV.

Qui dare tutores vel curatores poſſunt, & qui poſſunt dari, vel non.

1. *Continuatio, & quid tutores dent.*
2. *Ex quo loco tutor detur, & à quo.*
3. *Tutor dari non poteſt ſervus, [illegible], [illegible], [illegible].*
4. *Creditor & debitor [illegible], [illegible] tutor vel curator [illegible] eſſe poſſit?*
5. *Quid ſi debitor [illegible] teſtamento à teſtatore [illegible] datus ſit?*
6. *Tutor datus [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ſit [illegible].*
7. *Curator [illegible], furioſo, prodigo, [illegible].*
8. *Item ad litem.*
9. *Curator [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] poſſit.*

1 SUperiore Titulo dictum ſpecialiter, qui dare & dari tutores, vel curatores poſſint pupillis [illegible]. In hoc generaliter quærimus qui dare, dari ve cæteris poſſint vel non. Tutoris datio non juriſdictionis eſt, nec imperii, ſed iis competit, quibus nominatim id juris à lege vel Principe eſt conceſſum, *l.* 6. § 2. *ff. de tutel.* Quibus autem hoc olim conceſſum fuerit, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

2 ¶ Ex Conſtitutionibus verò hujus Tituli dare poſſunt Præfectus urbi, Præſes provinciæ, *l.* 1. [illegible] ſcilicet provinciæ, ex qua oriundus eſt, vel in qua domicilium habet is qui datur tutor ſive curator, *l.* 1. [illegible] debet enim quilibet magiſtratus in dando tutore ſervare ſines [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tutores [illegible], poterit ex vicinis civitatibus honeſtiſſimum quemque inquirere, & nomen Præſidi provinciæ mittere, non ipſum arbitrium dandi ſibi vindicare, *l.* 1. *ff. de tut. & curat. dat.*

3 Dari autem debet tutor vel curator qui eſt [illegible] idoneus, quia non eſt ſervus, qui quamdiu in ſervili conditione eſt, neque dari à Judice non poteſt, *l.* 7. *& clare* à teſtatore dari poſſit, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Item coloni Principis, & aliæ perſonæ quæ [illegible] non poſſunt [illegible] [illegible] magiſtratu [illegible]. Miles [illegible] [illegible] occupatus, neque legitimus, neque ſi ex teſtamento datus fuerit, nec alio modo, licet voluerit, tutor vel curator fieri poteſt [illegible] [illegible], ne [illegible] rerum adminiſtratione avocetur à publicis. & [illegible] [illegible] adminiſtraverit, negotiorum geſtorum actione convenitur, *l.* 4. *l.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] affectionem, tamen curator ei creari non poteſt, *l.* 2. [illegible] [illegible] propter [illegible] [illegible] aſpergitur matrimonium. Utroque [illegible] capiens non cogitur eſſe tutor vel curator [illegible] [illegible] [illegible] datus ſit, excuſatio alias erit recipienda, *l.* 1. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dari [illegible], curatorem habere non poſſe curatorem, quia habere poteſt ſi velit, ſed habere non debere, & [illegible] [illegible], quia excuſatio alias recipienda ſit, *l.* 1. *qui & a morte.*

4 Quæſitum hic an etiam prohibeatur tutor dari creditor vel debitor pupilli, aut adoleſcentis. Jure quidem Cod. non prohibetur, *l.* 8. *l.* 9. *C. qui & a [illegible]*. Sed Jure novo [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] pœna, creditori quidem [illegible] actionis, ſi diſſimulato credito pro tutore ſe gerat, debitori verò [illegible] ſolutionis, ſi diſſimulato obligatione eam [illegible], *Novell.* 72. § 3. *Auth. minoris* [illegible] Quid ſi durante officio contigerit, tutorem vel curatorem fieri debitorem, vel creditorem minoris, forte ob hæreditatem, quæ ſibi obvenerit, adjungendus eſt ei curator, ita tamen quæ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] adverſus minorem [illegible] [illegible].

5 Plane [illegible] *Auth.* procedere in tutore dativo, non etiam teſtamentario, vel legitimo, obſervarunt Philippus Bugnonius *[illegible]* & Charond. *in reſp. [illegible]* Quod ab illo approbatum teſtatoris, ut ſibi non eſſet [illegible] [illegible] legitimum exclu[illegible]. Non valetur tamen improbanda communis [illegible], [illegible] teſtator cùm daret tutorem teſtamento ſcivit aut ignoraverit eum eſſe creditorem vel debitorem [illegible], & proinde etiam ſibi [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] eſſe poſſit, utpote cum [illegible] [illegible] approbans, præſertim non atque [illegible] ad *d. Auth.* [illegible], ſe[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Porrò [illegible] ad *d. Novell.* 72. [illegible] & parentes [illegible] [illegible] ſive debeant, ſive illis debeantur à liberis, ad tutelam admittit.

6 Supereſt, ut dicamus, quibus perſonis tutor, vel curator detur. Et quidem pupillo [illegible] datur qui ſi tutorem habeat, alium dari Jura prohibent, *l.* 9. *& c.* Abſenti quoque & præſenti tutor datur, nec non ignoranti & invito, *l.* 3. *& 4. ff. de tut. & cur. dat.* At ſervo tutor dari non poteſt, cùm nulla ſit juris

Jure civilis, quæ autem ejus Juris ſunt, ad ſervos non pertinent. Quod ſi vero ſervus de ſtatu ſuo litiget quia interim pro libero habetur, curatorem accipiet, per quem defendere eandem ſtatum poſſit. l. 3. [illegible]

7 Porro curator datur puberi, furioſo, prodigo, ventri, [illegible] l. 8. [illegible] Habenti curatorem nec alius curator adjungitur, niſi cauſa cognita, nec alius in locum non remoti ſubſtitui poteſt, verùm ſi abſentius ſit curator, periculo ſuo actorem conſtituere poteſt. [illegible]

8 At vero quia minor non habet legitimam perſonam ſtandi in Judicio, nec adminiſtrandi univerſum patrimonium, curator ei datur ad litem, [illegible] quem ſemel conſtitutum deſerere, aut ab adminiſtratione ſe ſubtrahere curator non poterit, præterquam ſpeciali curatoris à ſe conſtituti [illegible]

9 Denique quamvis curator ſimpliciter datus revocari nequeat, nec ei alius adjungi, [illegible] tamen ad litem datus curator cum æquiparetur procuratori litis, [illegible] procuratorem revocari poteſt, ante litem conteſtatam, l. 3. [illegible] ff. de procur.

TITULUS XXXV.

Quando mulier officio tutelæ fungi poteſt.

1. *Mulier tutelæ officio non fungitur excepta matre.*
2. *Mater & avia quando & quatenus tutrix eſſe poſſit & an [illegible] Juris.*
3. *In matre tutrice [illegible]*
4. *An perdat tutelam ſi matrimonium [illegible], vel ſi fornicationem commiſerit?*
5. *Si mater luxuriosè vivat, vel tranſeat ad ſecunda vota, ad quem redeat tutela.*
6. *Poſt ſecundum contrahens matrimonium non perdit tutelam [illegible] filiorum.*

1 Tutelam adminiſtrare virile munus eſt, & publicum officium, unde [illegible] incapaces ſunt fœminæ, l. 1. [illegible] Excepta eſt mater, cui ſingulari Jure ob præcipuum affectum erga liberos, [illegible] proſpectum [illegible] videtur, indultum eſt, ut tutrix curatrixque liberorum eſſe poſſit, etiam naturalium tamen, [illegible] ut recte [illegible] credatur vel debeatur, non [illegible] Olim mater [illegible] à Principe impetrabat tutelam filiorum, [illegible] Hodie defertur ipſo Jure, præterquam ea caſu [illegible] tutoribus, matrique magis datis, quamvis [illegible] in imperfecta [illegible] ſed eo caſu [illegible] ſpecialis curator ad agendum, vel defendendum litem. Igitur ſolo teſtamento matris poſtponitur. [illegible] Mater & avia, l. 3. Capite [illegible] tutela eſt, quid voluntas teſtatoris omnino ſit ſervanda, cùm nemo rectius, quam pater, liberis ſuis tutorem dare, eisque conſulere & poſſit, & velit cenſeatur, l. ult. in fi. C. De [illegible]

2 Idem quod hic matri indultum, Juſtinianus [illegible] Et inde Novel. 118. c. 5. aviæ tribuit, maxime poſt mortem [illegible] modò tamen & mater & avia renuncient ſecundis nuptiis, & S. C. Velleiano, omnique ſequenti auxilio, & bona ſua obligent, [illegible] Novel. 94. & 118. Et cum quidem hæc renunciatio fieri debeat cum juramento, [illegible] ejus neceſſitatem Juſtinianus poſtmodum remiſit, Auth. Sacramentum [illegible] ob frequentia perjuria aliarum, quæ nihilominus tranſibant ad ſecundas nuptias, unde hodie [illegible] & approbatio Judicis, [illegible] decreto non rectè mater & avia adminiſtrant [illegible] ubi dicit decretum Judicis requiri, ut illæ adminiſtrent, non [illegible] à Corneo [illegible] Quod ſi ad alias nuptias venerint, removentur à tutela & cura, rationemque adminiſtrationis reddere tenentur, [illegible] ſucceſſorum filiorum [illegible], bonaque etiam ſecundi mariti pro adminiſtratione peracta, obligata manent. [illegible] Planè invitæ ad tutelam non compellunt, [illegible]

3 Sed nec tutelam recuperat mater iterum vidua facta, quia cùm ſuſpecta [illegible] à tutela filiorum, adhuc durat ſuſpicionis cauſa, propter ſobolem ex poſteriore viro ſorte ſuſceptam, quam veriſimile eſt prædiligere eam & patri novo [illegible], non tamen res, ſed & vitam addicere. Quo fit, ut [illegible] perſonam [illegible], quæ ex novi mariti amore & perſuaſione in liberos prioris thori concepit, quamvis prudens tutelam reaſſumere non debere docuerunt [illegible] Mynſing. cent. 5. Obſ. 83. & Joan. Gutierrez de Tutelis [illegible] etiam ſi liberi [illegible] in ſecundo [illegible] Spinoſa in ſpecul. teſtam. gloſſ. [illegible]

4 5 Quid ſi ſecundas nuptias ſorte contrahat? Exiſtimo matrem non excludi à tutela ſuorum liberorum, ſi quidem nomine ſecundarum nuptiarum illæ veniunt quæ ſunt rite contractæ. Non obſtat per fornicationem matrem videri tutelam perdi, [illegible] ubi [illegible] præſtat, quod ad nuptias non pervenit, ſed quia eam [illegible] conſervabit. Quia verum non eſt, ipſo Jure per fornicationem matris tutelam amitti, ac multo minùs per matrimonium quod non eſt rite contractum, per quod enim non dicitur mulier tranſire ad ſecunda vota, quamvis ipſa bona fide contraxerit, & copula intervenerit maritalis. Quod ſi tamen incontinenter & luxuriosè vivat, officio Judicis removeri.

moveri poterit à tutela, Gutierrez. *de tutel.p.1.cap.9. num.19.* Gomez. *ad leg.14 Tauri n.13.*

5 Ad quem igitur tunc redibit tutela? ad aviam maternam, & eâ defunctâ, ad proximum maximè idoneum etiam cùm mater nedum aſſumpta tutela, ad ſecundas nuptias tranſitura, petit à Judice tutorem deſignari, *l.2 ff. qui pet. tutor.* At ſi de facto jam aſſumpſerat tutelam, & intendens tranſire ad ſecunda vota peteret tutorem dari liberis, dativo locus erit, Gloſſ. & Bald. *ad Auth. Sacramentum h.t.* Nec poterit tutelam recuperare mater, quamvis non nubat, ubi jam alteri tutori eſt delata tutela. Gutierr. *d.c.9.n.41.*

6 Porrò quæ de matre tutrice filiorum, & tranſeunte ad ſecunda vota dicta ſunt; non obtinent in patre legitimo, qui licet matrimonium reiteret, non ideo amittit adminiſtrationem, nec uſumfructum, quem habet in bonis filiorum, *l.ult. C. de bon. matern.* ibi Pinel. *n.15.* Baeza *De decim.tut c.4.n.51.* plura infrà *tit.49.num.7.*

TITULUS XXXVI.

In quibus cauſis tutorem, vel curatorem habenti, tutor vel curator dari poteſt.

1. *Cur habenti tutorem tutor non detur.*
2. *Propter diffuſum, vel auctum patrimonium curator tutori adjungitur.*
3. *Referuntur alij caſus, quibus tutorem habenti alius datur.*

1 HAbenti tutorem regulariter tutor non datur, *l.9. ſup. qui dare tut. & l.9. ſup. qui petant tut.* Eſt enim tutelæ datio actus legitimus, qui ſemel tantùm fit. Facit, quòd tutela plenum jus in perſonam pupilli contineat, quod ſemel alicui commiſſum auferri eidem, aut minui non debet. Igitur cùm tutela ſit jus in perſonam, debet & in conſequentiam individua eſſe, nam diviſio eſt rerum non perſonarum. Ex quo fit, ut unus in poteſtate plurium eſſe nequeat, in ſolidum, niſi quatenus plures ab initio dari, pro uno habentur, *l.33. ff. De tut. & cur. dat.* Aliud eſt in curatore, quia hic rebus datur, etiam certis, non item perſonæ.

2 Sunt tamen caſus, quibus tutor vel curator adjungitur veluti ſi patrimonium pupilli latè diffuſum ſit, id eſt, in diverſis locis conſtitutum, ut ab uno adminiſtrari nequeat, tunc enim alius curator à Præſide ei adjungitur, *l.3 h.t.* Idemque ſi acceſſione hæreditatis auctum ſit patrimoniū, *l.ult.h.t.* quo caſu ad tutoris periculum pertinet augmentum in ſolidum, quamdiu alius ipſi adjunctus non eſt; eo verò adjuncto, communicatur, niſi is tempore finitæ tutelæ fuerit ſolvendo. Sed adjunctus de priorum bonorum adminiſtratione non tenetur, niſi tutorem ſuſpectum facere, vel ſatis ab eo exigere neglexit, *d.l.ult.l.9.§.ult.ff. De admin.tut.*

Denique licet tutorem habenti, tutor dari non 3 poſſit, tamen alius idoneus tutor, vel curator ſubſtitui ſolet, puta in locum abſentis reipublicæ cauſa, *l.1. h.t.* Item in locum ſuſpecti, qui convictus, aut remotus eſt, & in locum excuſati, vel defuncti, vel relegati tutoris, *l.1 & 4. h.t.* qui tamen ſubſtitutus periculo adminiſtrationis ultra tempora pubertatis non adſtringitur, *d.l.1. in fine.* plures caſus refert Gutierrez. *De tutel. p.1. c.19.* & Baeza *De decim.tut.c.8.*

TITULUS XXXVII.

De adminiſtratione tutorum vel curatorum, & de pecunia pupilli fœneranda vel deponenda.

1. *Continuatio Tituli.*
2. *Tutor inventarium facere debet, & pœna non facientis.*
3. *Confectione remiſſâ à teſtatore, poteſt eam Judex imperare.*
4. *Creditores non citantur.*
5. *Tutores juramentum præſtant & cautionem de defendendo.*
6. *Quid ſi non defendant, & mala ſit cauſa.*
7. *Officium tutoris circa inſtructionem pupilli.*
8. *Et circa ejus bona tuenda.*
9. *Circa ſolutionem faciendam pupillo, & nomine pupilli aliis.*
10. *Si tutor utilem pupillo conditionem non impleverit, tenetur ad intereſſe. Quid ſi ignoret ſe tutorem datum?*
11. *Qua forma res pupilli alienari poſſint, & quæ?*
12. *An pecunia pupillaris fœnori exponenda ſit? ea in re varietas juris.*
13. *Quid ſi non ſit alius modus, ut pupillo ſubveniatur.*
14. *Quando non tenetur tutor pecuniam applicare, aut frumenta pupilli ſervare, ut cariùs vendantur.*
15. *Curator exigere pecuniam à tutore debet, & quatenus.*
16. *Malè gerens damnum patitur, & libertus curator etiam punitur, ſi pecuniam pupilli ſui, non in prædiorum comparationem, ſed in uſus ſuos convertit.*
17. *Curator non tenetur pro tutore præcedente, nec ad ratiocinia cogitur nedum finitâ curâ.*
18. *Quod quis facit ut tutor, non præjudicat ſibi ut privato, & ſumptus quos facit, jure repetit.*

DIctum eſt hactenus, quibus modis tutores vel 1 curatores conſtituantur: ſequitur, ut videamus,

[illegible]

dique inventarii docet Imp. in *l. fin. §. 14. C. De iu* [illegible] *ubi de ea agemus.* * At verò creditores pu- [illegible]

[illegible] confectione inventarii habeat magnum emolu- [illegible]

[illegible] tamen pupilli, vel adoleſcentis pro hac cautione ſupponere & obligare ſine decreto poteſt, *d. l.* [illegible]

[illegible] pupillum, intelligi ſic fieri poſſe bona fide, & [illegible]

[illegible] nino erunt ſecuri ſi auctoritate tutoris id fiat in [illegible]

[illegible] debet, iudicis decretum, quod ſine damno, ſi oli [illegible]

[illegible] aut administratio commiſſa, ſolvere [illegible]

[illegible] non potius geſta, ſed negociata tacite obliga- [illegible]

[illegible]

TITULUS XXXVIII.

De periculo tutorum & curatorum.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]

A [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XXXIX.

Quando ex facto tutoris, vel curatoris, minores agere, vel conveniri possunt.

1. [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]

Hic Titulus etiam ad tutores vel curatores ad-ministrationem pertinet. Nam si tutor vel curator pecuniam mutuo acceperit nomine pupilli, [illegible] [illegible]

[illegible]

Observandum hic est, quod quamvis pupillus [illegible] tur, nisi factus sit locupletior: quod pertinet, quod [illegible]

TITULUS XL.

Si ex pluribus tutoribus, vel curatoribus, omnes vel unus agere pro minore, vel conveniri poſſint.

1. *Tutor unus ex pluribus* [illegible]
2. *Quid ſi tutela ſit diviſa?*
3. [illegible]

1 Certum eſt, quòd omnes tutores, vel curatores [illegible] officio pupillum defendere, [illegible] promovere [illegible] ab uno geſtum [illegible] eſt [illegible]

2 [illegible] Judice [illegible] eam diviſio [illegible] quiſque [illegible] pupillarem agere, & defendere debeat [illegible]

3 [illegible] compenſationem ſuper eo, quod ſibi debetur à tutore alterius provinciæ, *l. 30. ff. De adminiſt. tut.* [illegible] non ſunt, quod [illegible] *l. 97. in fin. ff.* [illegible] Gutierrez. *De tutel. p. 1. cap. 15*

TITULUS XLI.

Ne tutor vel curator vectigalia conducat.

1. *Ratio prohibitionis.*
2. *Et quo pœna* [illegible]

1 Prohibet hoc Antonini Conſtitutione hujus Tituli, ne tutores vel curatores [illegible] adminiſtrationem [illegible] vectigalia conducant. Ratio prohibitionis eſt [illegible] adminiſtratio [illegible] cauſa [illegible] periculo [illegible] & facere [illegible] bonis [illegible]

2 [illegible] contra [illegible] petere [illegible] ſatisfactio ſola [illegible] ſemel [illegible] *De ſolut.* [illegible] Gutierrez. *De tutel. p. 1. c.* [illegible]

TITULUS XLII.

De tutore vel curatore, qui ſatis non dedit.

1. *Tutoribus non ſatiſdantibus adminiſtrationem* [illegible]
   [illegible]
2. *Quid eſt ſatiſdatio,* [illegible]
3. *Quid ſi ſatiſdatio a tutoribus non præſtetur.*
4. [illegible]
5. [illegible]

1 Ex hoc Titulo intelligimus, non habere poteſtatem adminiſtrandi tutores vel curatores, qui non ſatiſdederint [illegible] cauſa eſt [illegible] qui teſtamento dati ſunt, non ſatiſdant [illegible] & diligentia [illegible] exploratam [illegible] Item tutores vel curatores ex inquiſitione dati [illegible] ſatiſdationis [illegible] Sed & dati ex inquiſitione & teſtamento dati [illegible] offerre poteſt [illegible] ſatiſdare & [illegible] adminiſtrationem [illegible] Satiſdare autem nihil aliud eſt, quàm dare fidejuſſores idoneos [illegible] ſalvam fore [illegible] DD. [illegible]

2 Dico fidejuſſoribus [illegible] quod prætoriæ ſatiſdationes [illegible] non pignora, non pecuniæ depoſitionem [illegible] *ff. De præt. ſtipulat.* [illegible] fidejuſſoribus quam pignoribus [illegible] Gutierrez. *De tu.* [illegible]

3 Ab his igitur ſatiſdationibus [illegible] tutores [illegible] ab adminiſtratione [illegible] quæ [illegible] integrum reſtitutionis auxilium deſideret, cùm ſententia lata ei officere non poſſit, *l. 3. hoc tit.* nec alienatio ex bonis illius facta ſubſiſtat. [illegible] poſſunt à tutela, & [illegible] nota [illegible] *l.* [illegible]

4 Quo caſu etiam [illegible] tutor vel curator ſubſtitutum

[illegible]

TITULUS XLIII.

De ſuſpectis tutoribus vel curatoribus.

[illegible]

TITULUS XLIV.

De in litem dando tutore vel curatore.

1. *Olim tutor, hodie & curator ad litem pupillo datur, ſi alius tutor non ſit.*
2. *Unde, & à quibus ſumptus in litem [illegible].*
3. *An detur curator ad litem invitus?*

1 NOn poteſt pupillus niſi tutore auctore ſtare in Judicio, ſi litem cum alio habeat, *l. 1. & 2. ſup. qui leg. perſ. ſtandi in jud.* At ſi cum ipſo tutore litem habeat, olim tutor ei dabatur, quia in iis, quæ ſolemnitatem Juris deſiderant, ut ſunt Judicia, non poterat intervenire curator, ſed tutor ſ[illegible], *l. 9. ff. De auctor. tut.* Quod [illegible] moribus introductum, referente Ulpiano *in. De tutelis* § [illegible] ſublatum eſt Jure Codicis, eoque cœpit curator dari pupillo ad litem, *l. 1. & ult. h. t.* niſi & alii ſint tutores, quibus auctoribus pupillus experiatur, *l. 1. h. t.* 2 * Verum hic curator in litem datus, pro aliis adminiſtrationis partibus periculo tutelæ vel curæ non ſubjicitur, *l. 3. h. t.* Et ſumptus, quos in cauſa litem bonâ fide erogaverit, à contutoribus ex bonis pupilli recuperat, *l. 4. h. t.*

3 Quæritur an curator ad litem invitus dari poſſit? Et verum puto, neminem invitum cogendum fieri curatorem, niſi magna ſubſit cauſa, ut de curatore bonis dando ſcribitur in *l. 1. § 3. ff. De curatore bon. dando.* Eſtque hujus rei magnus effectus, quia quando cogitur ex neceſſitate officij, ex levi [illegible] culpa non tenetur, *l. 7. C. [illegible] tutela.* At qui volens hoc munus ſubit, procurator ad litem comparatur, qui dolum, & omnem culpam præſtat, *l. 13. ſupr. mandati.* Caveatque ille curator ad litem ſe undere rem pupilli ſalvam fore. Sunt etiam ejus bona pro officio adminiſtrationis obligata adulto, quemadmodum ſunt bona generalis curatoris ad negotia, *l. 20. ſupr. De adminiſtr. tut.* Secundum mores, non ſolet nec debet curator litem ſuſcipere pro minore inconſulto magiſtratu pupillari, ſub pœna litem de ſuo expenſam, ſi in cauſa ceciderit. Porrò an detur curator ad litem invito, dicetur infra tit. 60.

TITULUS XLV.

De eo qui pro tutore negotia geſſit.

1. *Qui tutor non eſt, obligatur ex tutela quam ſuſcepit.*
2. *[illegible] obligatum tutorem poſſit in quacunque Judicij parte [illegible].*

1 HIc Titulus docet, quòd non ſolum tutor legitimè datus tenetur ex adminiſtratione, ſed etiam is, qui cùm tutor non eſſet, aut eſſe non poſſet, quia mulier, miles, ſi aliquid geſſit, obligatur ex tutelæ geſtione, quam contra Juris ordinem ſuſcepit, & ad reddendam rationem adminiſtrationis, *l. 1. h. t.*

Quòd ſi autem in Judicio quaſi tutor agat, in 2 quavis Judicii parte, inſtar falſi procuratoris, exceptione ſubmoveri poteſt, etiamſi adverſarium [illegible] probet, *l. 2. h. t.* Intellige cum tenetur actione pro tutela, vel negotiorum geſtorum, etiam ob ea, quæ non attigit, ſi alius geſturus erat, *l. 1. & 4. ſupr. De adm. tut.* atque ea actio exerceri poteſt ante tempus pubertatis, quia tutor non eſt qui geſſit, *l. 1. § 1. & 3. ff. h. t.* Petr. Gregor. *Syntag. Juris lib. 13. c. 10.* Vulteius. *lib. 2. [illegible] cap. 16.*

TITULUS XLVI.

Si mater indemnitatem promiſit.

Quando mater promittens indemnitatem pro tutore teneatur, vel non.

UBique adeò tutor ex adminiſtratione geſta tenetur, ut etiamſi mater ei pro pupillo indemnitatem promiſerit, nihil tamen id tutorem juvat; cùm hæc ſit quædam interceſſionis ſpecies, quæ infirmatur S. C. Velleiano, *l. 1. h. t.* niſi ſpecialiter tutorem matris periculo datum decreto fuerit comprobatum, *ead. h. t.* At verò ſi mater adminiſtrationem ſuſcepit, promiſerit quòd tutorem ſervaret indemnem, obligabitur ex hac conventione, nec juvari poterit S. C. beneficio, ut diximus ſupra *tit. 31.* & probat *l. 2. h. t.* Itidemque obligabitur erga pupillum matrimonio, ſi promiſſa indemnitate tutor adminiſtravit *d. l. & l. 6. ſup. [illegible]*. Ita ut in arbitrio pupilli ſit agere vel adverſus promiſſorem indemnitatis, vel adverſus tutorem, ut obſervat Galganet. *De [illegible] lib. 1. tit. 31. n. 6.*

TITULUS XLVII.

Si contra matris voluntatem tutor datus ſit.

1. *Tutor libero contra matris [illegible] voluntatem dari non debet.*
2. *Mater non poteſt eſſe tutrix filij, quando id pater vetuit.*
3. *Quid ſi pater juſſerit, ut mater ſit tutrix, quæ tamen transiit ad ſecundas nuptias?*

SI contra matris [illegible] voluntatem tutor pu- 1 pillo datus ſit, quemadmodum Prætor tutorem à patre datum confirmare ſolet, *l. 4. ſupr. De teſt. tut.*

in

ſi, quem mater moriens tutorem dari vetuit, à tutela removetur, ſed ſine infamia removetur, niſi in fraudem in tutela admiſiſſe convictus fuerit, *l. un. h. tit.*

2 Cæterùm ipſa mater non poterit eſſe filiorum tutrix, quando pater id ſuo teſtamento prohibuit, quia hac in materia judicium paternum eſt ſpectandum, cùm parentum optimè conſulere liberis jus præſumat, *l. 1. ff. De tutor. tut.* & plus deferat providentiæ patris circa negotia filiorum, quàm poteſt maternæ.

3 Contra, quid ſi pater velit matrem eſſe tutricem filiorum nihilominus ſi tranſeat ad ſecundas nuptias? amittet tutelam, quòd jus præſumat propter affectionem ſecundi mariti, malè tutelam adminiſtrare poſſe, ideoque ex ſuſpecta redditur incapax omnium tutelarum. Bart. *in Auth. de nuptiis. § ſi autem [illegible] col. 4. n. 1.* & Spinoſa *in ſpec. teſt. gloſſ. 29. n. 10.* ubi notat per tranſitum ad ſecundas nuptias tutelam teſtamentariam filiorum deperdi, quamvis maritus in teſtamento contrarium juſſerit, cùm non potuerit ſibi nocere. Poſſet tamen defendi, eo caſu non privari matrem teſtamentariâ tutela, quia ſicut maritus eam relinquere poteſt extraneo, ſic etiam uxori tranſeunti ad ſecunda vota, cujus ipſe fidem, & integritatem plenè perſpexit. Quod procedit, ſi maritus expreſſe velit, ut mater ſit filiorum tutrix quamvis ſecundo nubat. ſecus ſi ſolum dicat, ut ſit tutrix quamdiu vixerit, cum enim nihil aliud addat, intelligit, ſi in ſtatu viduæ permanſerit. Utrovis autem modo dicat, maneatque mater tutrix, privabitur tamen tutela ſi eam malè adminiſtret, prout cæteri tutores privantur, ſuſpectique removentur, *l. 3. § 4. & ſeqq. ff. de ſuſpect. tut.*

TITULUS XLVIII.

Ut cauſæ poſt pubertatem adſit tutor.

1. *Tutor etiam reddita ratione debet pupillum defendere.*
2. *Si tutor vel curator lite pendente & ante redditas rationes decedat, hæres ejus litem proſequi tenetur.*

1 QUamvis pupillus ad pubertatem pervenerit, tamen tutor negotiis pupillaribus aſſiſtere præcipitur, donec rationibus redditis [illegible] ad adminiſtrationem curatorem tranſtulerit, *l. un. § 1.* Non videbitur autem omnem tranſtuliſſe, quamdiu adhuc retinet inſtrumenta litis à ſe incœpta, & ideo quamdiu hæc & alia acta ad cauſam concernentia, quæ penes ſe habet, non tradiderit, litem proſequi ſuo periculo tenetur, *d. l. un.*

2 Quid ſi mortuus fuerit tutor? ejus hæres litem cœptam proſequi tenetur. Nam manifeſtè juſtum eſt, periculum medij temporis, hoc eſt, antequam rationes tutelæ fuerint redditæ, ad hæredem tutoris ſpectare, itemque teneri appellationis interpoſitæ merita probare, *d. l. un. l. 17. ff. De appell. l. un. § ult. ſi pend. appell. l. 1. ff. ſi tutor vel curat. magiſt. creat. appell.* Quamvis enim tutela pubertate finiatur, periculum tamen adminiſtrationis non finitur, priuſquam tutor rationes reddiderit, & omnem tutelam curatori reſtituerit, *l. ult. ſup. De peric. tut.* Quamobrem ut periculum hoc evitet, conſultò fecerit, ſi finitâ tutela rationes reddat, & pupillum jam puberem factum admoneat, ut ſibi curatorem petat, in quem negotia, lites cœptas, aliaſve res pupillares transferat, *l. 5. § 5. ff. De admin. tut.* Gutierrez. *De tutel. p. 1. cap. 9.*

TITULUS XLIX.

Ubi pupilli educari debeant.

1. *Educationis verbum quid complectatur.*
2. *Pupillus apud matrem educandus, vel apud alium, ex arbitrio judicantis.*
3. *Alius tutor deferenda tutela, alius educationis.*
4. *An tutores, curatoreſve pupilli alimentorum & ſumtuum adminiſtratio.*
5. *Secundùm mores an filij ſint educandi apud matrem tranſeuntem ad ſecundas nuptias.*
6. *In ſuſpicione probabili filios educari apud matrem ſecundò nubentem. An & apud avum paternum?*
7. *An apud novercam, vel patrem qui tranſivit ad ſecunda vota?*

AD adminiſtrationem ſpectat non ſolùm defenſio cauſæ pupillaris, ſed & perſonæ educatio, quo nomine non tantùm victus ſignificatur, & veſtiarium, & habitatio, ſed & morum ac liberalium artium inſtructio, *l. 1. ſuſ. in ſeq. & l. ult. ff. De alim. legat.* 1

Educatio igitur pupilli nulli magis, quam matri committenda eſt, niſi ipſa ſecundas nuptias contraxerit. Si tamen hac in re inter pupilli matrem, cognatos & tutores controverſia oriatur, Judex aditus eam definiet, & inſpectâ perſonarum qualitate & conjunctione perpendet, ubi pupillus educari debeat, *l. 1. h. t.* Cujus tamen educationem non facilè ei committet, qui proximitatis, aut pupilli morientis ſucceſſionem ſperat. Evitari enim debet ſuſpicio mali tractationis, quam præbet ſpes illa ſuccedendi in bonis pupilli, *l. 1. h. t.* Evitandus & ille educator, qui pudicitiæ impuberis poſſit inſidiari, *l. 5. ff. h. t.* & malo exemplo ejus mores corrumpere, adeò ut ex his cauſis aliquando mutat Judex voluntatem patris, qui alium tutorem deſignavit, recedere, *l. 1. ff. eod.* Quem autem ipſe elegerit, cum 2

 cum

[illegible] ad educandum pupillum compelle[illegible], et pure liberum, parentem, vel quem alium [illegible] cognatorum, [illegible]

[illegible] quibus obſerva[illegible], aliam eſſe rationem tutelæ deferendæ, aliam educationis committendæ, nam tutela ſequitur [illegible] ad quem & bona impuberis defuncti perveniunt. Novel. 118. [illegible] ſed [illegible]

[illegible]

[illegible] quod [illegible] habere, & bona adminiſtrare [illegible]

[illegible]

dum filiorum vitæ, quæ eſt ratio ob quam [illegible] arcent ab eorum tutela, l. 12. §. fin. C. De adminiſt. [illegible] cum quidam teſtamento caviſſet, ut filius apud [illegible] Judicem inſpicere debere [illegible] cæteris propinquis [illegible]

[illegible]

TITULUS L.

De alimentis pupillo præſtandis.

1. *Præter alimenta pupillo decreta, [illegible]*
2. *Pupillus [illegible]*

AD commodam educationem pertinet alimentorum præſtatio, [illegible]

[illegible]

TITULUS LI.

Arbitrium tutelæ

[illegible]

[illegible] , & apud Judicem admini-ſtrationis rationes reddere oportere, docem. [illegible]

9 [illegible] administrationis red-[illegible]

Planè nec is audiendus eſt , qui dicit ſe aliquid [illegible] neque homo tam ſimplex invenitur, ut [illegible]

10 [illegible] Novel. 48. quæ non abrogat , ſed deroga [illegible]

11 Quare [illegible] pupillares vel adulti [illegible] bonis [illegible] tionis propriæ non habeat ſeparatas, deprehenditur [illegible]

12 [illegible] het. Alciatus 2. Præſump. 27. n. 3. * Hinc ſi tempore [illegible]

[illegible] per tutorem ſub-[illegible] controverſia illarum rerum, quæ per tutorem [illegible] fieri , videlicet ſi animo furandi tutor rem pupilli cianus contrectet & amoveat, [illegible] 13 [illegible] eſt [illegible] compenſatio ſumma debitum omnis, [illegible] 14

TITULUS XII.

De dividenda tutela & pro qua parte quiſque tutorum conveniatur

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]

Egulariter ſinguli tutores compelli poſſunt in 1 ſolidum apud Judicem tutelæ defendere [illegible] lum pertinet ad contutores, [illegible] non niſi [illegible] Petr. [illegible]

Sin

2 Sin verò ipſi tutores inter ſe rem adminiſtrationis diviſerunt, omnes tamen qui non geſſerunt in ſolidum tenentur, *l. 1. §. 1.* [illegible] facta ſuo damnum dent minori: prius tamen conveniendus erit is qui adminiſtravit, & ſolvendo eſt, *l. 3. h. t.* Quod ſi omnes pro indiviſo geſſerunt, liberum eſt adoleſcenti, omnes ex his in ſolidum convenire, ita ut actiones, quas adverſus alios habet, ad electum transferat, *l. 1. [illegible]* Et quidem in hoc caſu, quo omnes geſſerunt tutelam, & ſolvendo ſunt tempore litis conteſtatæ, æquiſſimum erit dividi actionem inter eos, pro portionibus virilibus, exemplo fidejuſſorum, quibus diviſionis beneficium competit, *l. 1. § 11.*
3 *ff. De tut. [illegible] action.* Quod ſi poſt adminiſtrationem finitam aliqui defecerint eſſe ſolvendo, hoc non onerabit alios, ſemel diviſa actione: non enim [illegible] alterius periculum obeſſe debet, *l. [illegible]* Porro ex non [illegible], ſi omni tutorum bonis labatur, hoc alios gravabit, excuſſo tamen prius omni ſuſpectore & magiſtratu, qui tutorem dedit non ſufficiente cautione, niſi tamen alii contutores ſuſpectum facere, vel ſatis exigere noluerint, vel neglexerint. *[illegible] ff. [illegible]* [illegible] ad hunc Tit. Hubertum Giphanium & Cuiacium *De [illegible] [illegible] num. [illegible]*

TITULUS LIII.

De in litem jurando.

1 *Tutor non in litem ex tutela aſtringitur. Quo loco jurisjurandi æſtima[illegible].*
2 *Juratur in litem ob dolum & latam culpam, non ob levem.*
3 *Heres tutoris quatenus tenetur de dolo.*
4 *Non in bonæ fidei Judiciis juratur in litem, ſi ſint de [illegible], non contractu.*
5 *An & in ſtrictis Judiciis?*

1 QUod ſi tutor vel curator, Judicio tutelæ conventus, inventarium cæteraque inſtrumenta pupillaria non exhibeat, quia non poteſt hoc non dolo malo facere, & quia vix aliter probari poteſt damnum rebus pupilli datum, ideo hujus juramento permittitur æſtimatio, in quantum tutor curatorve condemnetur, *l. [illegible] & [illegible] h. t.* nam Judex ex juſta cauſa aliſtimatio in [illegible] moderandam exiſtimet, *l. 4. § [illegible] ff. [illegible]* Quam ubi ſeclusa jurisjurandi religione, definitam eamque minori adjudicaverit, non poterit hoc ſummam ſententia comprehenſam remittere, vel pacto ſuo minuere, *l. [illegible]* Quo pertinet *l. [illegible] ſeq. De pact.* ubi hereditatis pactum tutoris minoris ſtatus improbatur. Galganet. *De tutel. lib. [illegible]*
2 Porro non tantum ſi in dolo ſit tutor, minori hoc juramentum conceditur, ſed & ſi in lata culpa, cùm hæc dolo æquiparetur, & ſub eo continetur, *l. 1. h. t.* Non obſtat *l. [illegible] § [illegible] ff. h. t.* ubi ob dolum ſolum in litem juratur, non etiam ob culpam. Nam hoc accipiendum de levi culpa, de qua verbum culpa, per ſe poſitum accipitur, & ob hanc vero æſtimatio ſit hoc jurejurando, *d. § 3. & l. [illegible] § [illegible] & l. 4. § [illegible] ff. [illegible]*
Et hoc obſervatur etiam cùm agitur contra heredem tutoris vel curatoris, nam ob proprium dolum, vel latam culpam locus erit huic juramento, non ob levem culpam, *d. l. 1. §.* [illegible] contra heredem tutoris, ob dolum tutoris defuncti non juratur in litem, *l. [illegible]* niſi lis cum defuncto conteſtata fuerit, *l. 4. h. t. & l. [illegible] § [illegible] ff. [illegible]* Igitur ſi neque dolus, neque lata culpa, neque litis heredis conveniatur, omiſſa jurisjurandi ſanctione, Judex de veritate, quæ liquidis argumentis inveſtigatur, cognoſcet, *d. l. 1.* 3
Porro ut in hoc Judicio tutelæ in litem juratur, ſic & in cæteris bonæ fidei Judiciis, quæ ad reſtituendam rem competunt, veluti in actione depoſiti, commodati, locati, *l. 5. § 1. ff. [illegible]* At locum non habet juramentum hoc in actione empti, quæ non eſt de re reſtituenda ſed tradenda. [illegible] Quæ licet verba, *l. 5. ff. h. t.* in bonæ fidei actionibus, indiſtincte prolata, reſtringenda ſunt, ad eas quæ habent eam in naturam. Unde nec in contractis actionibus depoſiti & mandati juratur, in iſtis enim non de dolo & reſtitutione, ſed de indemnitate agitur, ut juramentum in litem non datur, niſi ſubſit dolus. Habet & locum in arbitrariis ut rei vindicatione, quod tamen cauſa, de dolo & metu, de quibus *[illegible] De dol. § [illegible]* Quia & in his agitur ad reſtituendum.
Cæterum licet in ſtrictis Judiciis non juretur in litem, maxime cum ex ſtipulatu, vel ex teſtamento agitur, *l. 6. ff. h. t.* interdum tamen in iſtis Judiciis in litem jurandum eſt, veluti ſi res reſtituenda, mora debitoris perierit, quia tunc quæritur quod veniat reſtitutionem, quod non poſſit Judex æſtimare nunc, quæ non exſtat, ſunt relaturæ juramento, *l. 5. §. ult. ff. eod.* ubi Coſtal. Coraſ. *lib. 6. Miſc. c. 4.* 5

TITULUS LIV.

De heredibus tutorum vel curatorum.

1 *Heres de dolo & lata culpa defuncti quatenus tenea[illegible].*
2 *Quando ex perſona defuncti teneatur?*
3 *Aut ex propria.*

1 TUtelæ Judicio non tutores tantùm, ſed & heredes eorum tenentur, cum agatur ex quaſi contractu, *l. 1. ff. De tut. & rat.* quem etiam ex dolo

& levi culpa defunctorum eos conveniri poſſe, ut ſcriptum eſt, *l. 1. & 2.* & [illegible] *ff. de* [illegible] *De oblig.* Verum non ex quolibet dolo, lata culpa aut negligentia, quæ non latæ culpæ comparari poſſit, defuncti tutoris hæredem teneri exiſtimo, [illegible] in eo in caſu, quo lucrum ex damno pupilli defunctus ſibi capiavit, & quod id non pervenerit ad hæredem, vel lucrum ex ejus damno alteri per gratiam conceſſit, vel actio in adverſus tutorem jam ante fuerit inchoata, [illegible] quam eleganter exponit Joan. [illegible] *lib.* [illegible] *cap.* [illegible]

2 Igitur hæres ejus, qui tutelam vel curam adminiſtravit, ſi quid ad eum ex re pupilli vel adulti pervenerit, reſtituere cogitur, *l.* [illegible] Quod & naturalis ratio præcipit, quæ non vult aliquem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem, *l.* [illegible] *ff. de reg. jur.* Tenetur quoque rationem reddere, non ſolum eorum quæ defunctus geſſit, & etiam negligentiæ quæ tamen ſi [illegible] primo loco eſt [illegible] [illegible] pervenerunt ad hæredem [illegible] *l.* [illegible] Denique in hoc Judicio venit, quod tutor ex cauſa ſucceſſionis minoris debuit, puta quia pro minore debitore apud ipſum minorem intercesſerit, *l.* [illegible] Eoque caſu & in hæredem agitur.

3 Oſtenſum eſt hæredem ex perſona defuncti tutelæ Judicio poſſe conveniri; videndum, an propter ejus adminiſtrationem veniat in hoc Judicium. Et quidem ſi poſt mortem tutoris hæres ejus negotia pupilli gerere perſeveraverit, aut in arca tutoris pupilli pecuniam invenerit & conſumpſerit, [illegible] [illegible], quam tutor ſtipulatus fuerat, exegerit, tutelæ Judicio hoc [illegible] tenetur [illegible] cum enim perſequatur adverſus hæredem ex proprio dolo [illegible] in latam, apparet eum ex proprio dolo & lata culpa teneri, non etiam de propria negligentia, *l.* [illegible] *ff. de* [illegible] Uſuras quoque ejus pecuniæ, quam pupillarem agnovit, præſtare debet hæres tutoris quamdiu eam & cujus temporis, ſicut Judex conſtituet, *d. l.* [illegible]

TITULUS LV.

Si tutor vel curator non geſſerit.

1. *De ordine conveniendi tutores qui geſſerunt, vel non.*
2. *Nullus eſt* [illegible] *quod* [illegible] *lata culpa.*
3. *Tenentur etiam de levi qui* [illegible]

1 Certum eſt non ſolùm eos qui geſſerunt, ſed etiam qui gerere debuerunt, tutelæ Judicio teneri, etiam in ea quæ [illegible] ſervari non potuerunt. Habent tamen hi qui adminiſtratione abſtinuerunt, ſi conveniantur, beneficium ordinis,

ut [illegible] priùs excutiantur illi qui geſſerunt, ſi [illegible] ſint ſolvendo, ſin verò minus ſolvendo ſint, ut [illegible] pro [illegible] pupillo [illegible], & qui non geſſerunt, culpa [illegible] quia cum [illegible] tutores facere [illegible] neglexerint, *l.* [illegible] * Porrò ſi omnes adminiſtrationem neglexerunt, 2 [illegible] eſt [illegible], & pari culpa [illegible] omnes æqualiter tenentur, ac ſi communiter tutelam individuam geſſiſſent, [illegible]

Quin & levis culpæ nomine placuit eos tutores 3 [illegible] teneri, quibus certum ſtipendium eſt conſtitutum, & omnia pupilli negotia hæc commiſſa, ex quorum [illegible] [illegible] ſequuntur, *l.* [illegible] Regulariter enim non debetur ſalarium tutoribus, & turpe eſt id accipere pro officio, quod debet eſſe gratuitum, *l.* [illegible] *ff. De* [illegible] Solet tamen hodie ſalarium a Judice conſtitui, quia turpe propria negotia [illegible] negligi, ut curet aliena. Bart. [illegible] De ſalario iſto tutorum & curatorum vide [illegible] *cap.* [illegible]

TITULUS LVI.

De uſuris pupillaribus.

1. *Tutor ex quibus cauſis debeat uſuras legitimas.*
2. *Quando* [illegible] *debeat.*
3. *Si* [illegible] *quantum* [illegible], *& quando ſiſtantur.*
4. *Tutor an* [illegible] *poſſit pecuniam pupillarem* [illegible]
5. *Adverſus* [illegible] *ſi* [illegible] *negligens* [illegible] *uſuras ſolvat.*

Ex Conſtitutione divi Severi, & Antonini conſtat, in arbitrium tutelæ venire uſuras legitimas, id eſt, centeſimas; * & ex Conſtitutione Juſtiniani [illegible] præſtare tutorem, qui pecuniam pupillarem in uſus ſuos convertit, *l.* [illegible] vel pecuniam otioſam in [illegible] habuit, quam neglexit in comparationem prædiorum collocare, vel cum pecuniam penes ſe haberet, [illegible] pupillum [illegible] accipere ad onera ſua expedienda, *l.* [illegible] *ff. de adm. tut.* At verò ſi pecuniam pupillarem neque idoneis hominibus credere, neque in emptionem prædiorum convertere potuit, [illegible] pecuniam cuſtodiverit, tum uſuras præſtare non debet, *l.* [illegible] quod hodie hac [illegible]

[illegible] uſuras, videlicet, tutores & minores pro more regionis tutor hoc Judicio præſtat, non tantùm ſi ex ſua perſona condemnetur, ſed & ſi ex perſona contutoris non [illegible] adminiſtrationem, quam inſpectò ſuo ſcire debuerat, [illegible] * Cur- 3

tum

[illegible]

TITULUS LVII.

[illegible]

TITULUS LVIII.

De contrario Judicio tutelae.

1. *Actio tutelae contraria ad quid datur.*
2. *Quae sumptus tutor repetat.*
3. *Et quatenus usuras.*
4. *Bona pupilli non suis nummis praestare debet.*
5. *Tutor condemnatus actiones in contutores sibi cedi postulat.*
6. *Quando non.*
7. *Cui alias contraria competat, contra quos datur, & quando.*

1 UT pupillo directa, ita tutori contraria actio datur adversus pupillum, ut sumptus in rem ejus factos, & quidquid ratione administrationis sibi abest, recuperet, *l. ult. C. h. t.* ne officium, quod suscepit, sibi sit damnosum, *l. 6. § 2. ff. De fur.*

2 Quod si plus impenderit tutor quam in facultatibus sit pupilli? Et hoc casu sumptus recuperabit, si modo, justam causam illos faciendi habuerit: nam quia si non expediebat, ita tutelam administrari [illegible], absolvi pupillum debere. Non enim in hoc administratores tutelae, ut mergantur pupilli, *l. 3. in pr. ff. De contraria tut. & utili act.* Quamobrem Judex, qui de contrario Judicio cognoscit, utilitatem pup. [illegible] spectabit, & an tutor ex officio & bona fide sumptus fecerit.

3 Usuras quoque tam dat consequetur tutor, etiam excurrentes post tutelam, quando fuerit sollicitus: nec enim debet ei sterilis esse sua pecunia, *d. l. 3. § 4.* nisi & ipse aliquam pupilli pecuniam aliquando otiosam tenuit, vel in suos usus convertit, ea enim mutuo compensabitur, nam in hoc judicio et aequitas admittitur, *d. l. ult. h. t.* Plane si tutor potuit ante sibi solvere, nec fecit, id imputare sibi debet, & pupillus ab usuris ulterius relevabitur, *l. 3. § 4. & 5. ff. De contr. tut.*

4 Sed etiam praeterea ejus, quod sibi debetur ex causa administrationis, non poterit tutor rem immobilem sibi dare in solutum, nec tam pignoris nomine retinere, cum jus hypothecae non habeat in bonis pupilli. Quod [illegible] in hoc casu intelligi, [illegible] perpetuo velle retinere. Non enim hoc jus competit nisi certis in causis & certis personis, ut pupillo, cui lex concedit, ut bona sui tutoris tanquam obligata retinere possit, *l. 20. ff. De administr. tutor.* non etiam vicem tutori in tutorem.

5 Potest tamen agere tutor, qui condemnatus est judicio, ut sibi pupillus cedat actiones, adversus alios contutores, nisi jam certum nomine pupillo solverit: tunc enim ei cedere non poterit actionem directam quae sublata est solutione, per quam & ceteri contutores sunt liberati, *l. 1. h. t.* Verum si non ex propria, sed contutorum culpa tutor pupillo condemnatus solvit, aut solvere coepit, actionem sibi cedi recte postulat vel utili suo nomine contra collegas experietur, *l. 1. h. t.*

Quod si ex propria culpa condemnatus est, nulla ei in collegas actio esse potest, sed culpam solus praestat, *d. l. 1.* Plane si ex dolo communi communem solverit tutor, neque utilis actio ei competit, sed propter delicti poenam habet, *l. [illegible] § 1. ff. De tut. & rat. distr.* neque enim ullo dolo est facienda, vel communicatio justa damni ex maleficio. 6

Haec actio contraria non solum tutori, verum etiam ei qui pro tutore negotia gessit, competit, unde curatori pupilli, furiosi, prodigi. Item & curatori ventris & haeredibus eorum & in haeredes pupillorum per 30. annorum spatium datur, *l. 1. § 1. & l. 3. § ult. ff. h. t.* Competit autem haec actio, finito officio tutelae, aut curae: nam quamdiu durat, nondum competit tutori, sed si pro eo quas negotia gessit, vel curam administravit, huic actioni locus erit, etiam statim, cum tutor non sit, *d. l. 1. § 3.* Placuit etiam hanc actionem contrariam dari, nisi directa non agatur: non enim semper pupillus agere vult, vel quia nihil ei debetur, vel quia plus in eum impensum est, quam ei abest, ut impudentia non sit tutori contrario judicio agere, *d. l. 1. § ult. ff. De contr. tut. act. & l. 3. in fine h. t.* 7

TITULUS LIX.

De auctoritate praestanda.

1. *Continentia, quae sit auctoritas tutoris?*
2. *Interponenda ad ea quae in negotio & in perfecto.*
3. *In quibus casibus necessaria auctoritas, & quid si sine ea pupillus contrahat.*
4. *In Judicio [illegible] vel [illegible] esse non possit sine tutore.*
5. *In quibus casibus non est necessaria tutoris auctoritas?*
6. *Cur obligari non possit, & [illegible] etiam [illegible] adire?*
7. *Differentia inter haereditatem, quae adiri & quae ipso jure [illegible].*
8. *Tutore & [illegible] auctoritatem, quod pupillus obligetur.*
9. *An etiam obligetur naturaliter?*
10. *Quare si tutor [illegible] auctoritatem interponat, [illegible].*
11. *Tutoris vel curatoris auctoritas sufficiat, [illegible] actus per quem tutela finiatur.*
12. *Tutor in rem suam auctor esse non possit?*
13. *Nec etiam sibi cum pupillo.*
14. *Quando ad tutorem [illegible]?*
15. *An possit sibi solvere?*

[illegible]

Et ſufficit, quod in tutore voluntatem habe[illegible]

[illegible]

quamvè requirantur, præſentia tutoris in ineundo negotio & ut perfectum negotium ratificet. Pro[illegible]

[illegible]

[illegible] ac ſententia, l. 1. ff. De novat. [illegible]

[illegible]

TITULUS LX.

Quando tutores vel curatores eſſe deſinant.

[illegible]

negocio, & ſive agant, ſive conveniuntur. Ac tam

[illegible]

TITULUS LXI.

De actione à tutore ſeu curatore danda.

[illegible]

Quod

1 QUòd ſi durante tutelâ, vel curâ, tutor vel curator neceſſitate impeditus, ut propter valetudinem, abſentiam, vel aliâ juſtâ cauſâ, non poſſit ſuperreſſe negotiis pupilli, vel adulti, officium quidem non omittit, ſed actorem ad lites conſtituit, vel adjutorem ad cætera negotia, interpoſito Prætoris decreto: non item procuratorem dare poteſt, cùm non ſit dominus, *l. un. h. t.* At verò poſt conteſtationem cum ſit litis dominus, ipſe procuratorem conſtituere poterit, ut & procurator alium ſua vice. Pupillus quoque ſi præſens ſit & fari poſſit, tam ad agendum, quàm defendendum, procuratorem ordinare poteſt, auctore tutore, cùm ſit dominus, *l. 11. ſup. De procur.*

2 Porrò actor multùm differt à curatore: ſiquidem actor adminiſtrat omnia periculo ipſius tutoris, *§. ult. Inſt. De curat.* Curator verò tutori adjutor datus, æque ac tutor ſuo periculo adminiſtrat & ideò ſatiſdare debet, non item actor, qui dirigit pupilli negotia, *l. 13. §. 1. ff. De tutel.*

TITULUS LXII.

De excuſationibus tutorum & curatorum, & de temporibus earum.

1. *Excuſatio quando proponenda & quid ſit.*
2. *Cauſa excuſationum varia: ut ob dignitatem & adminiſtrationem circa Principem.*
3. *Ob exactionem tributorum.*
4. *Item ob reip. adminiſtrationem. An ergo conſules municipiorum à tutela excuſentur?*
5. *An tribuat excuſationem lis, quam cum pupillo vel adulto tutor vel curator habet.*
6. *Item excuſat diſtantia loci, & ſtatus diſparitas.*
7. *Interdum liberi excuſantur à tutela.*
8. *Item advocati & Fiſci debitores.*
9. *Nominatos ad tutelam, ut loco ſurrogentur, [illegible] ſe excuſent & excuſatio expirat.*
10. *Et maritus à cura uxoris ſuæ.*
11. *Cujus tutelam quis geſſit non cogitur eſſe curator.*
12. *Non poſſunt ſe excuſare à tutela, vel cura ſtatim, [illegible] operis conductores fiſcales.*
13. *Item creditor & debitor olim non ſe excuſabat, nec qui [illegible] ad teſtamentum, [illegible]*
14. *Non excuſatur qui mater ſuaſit pupilli [illegible] aut qui dixit pupillum non habere bona.*
15. *[illegible] pupilli, aut tutorem non excuſet.*
16. *Quid de ignorantia tutoris? & an vulgus ſaginato excuſet à tutela.*
17. *Quo ſ[illegible] debeat qui velit ſe excuſare, & an poſſit appellare?*
18. *Quomodo amittit jus excuſandi ſe, & petendum ſuum?*
19. *Intra quod tempus ſit proponenda excuſatio?*
20. *Et per quos hæc diſceptatio?*
21. *Qui poſtea tutelam geſſit an quæ ſe excuſare poterit, non perdat ex aliqua tutela ſuum privilegium.*
22. *An tutor excuſans ſe a tutela privetur legato ſibi à teſtatore relicto?*

CUm tutor datus, ex quo ſcivit ſe datum, ſuo periculo ceſſet, niſi ſe excuſet, *l. 6. ſup. De adminiſt. tut.* ſubjungitur hic de excuſationibus tutorum, & temporibus earum proponendarum. Eſt autem excuſatio, allegatio juſtæ & legitimæ cauſæ, quâ quis à tutela ſibi data, liberari intendit. Ut igitur excuſatio proponatur, requiritur, ut jure tutela decreta ſit, hoc eſt, ut idoneus is ſit tutor, cui defertur, nam ille, qui jure communi idoneus non eſt, excuſatione non eget, pro rejiciendo munere vel onere tutelæ: quod tamen dum idoneo imponitur, quia ſæpè non convenit illud ſuſcipere, ideò adinventa hæc excuſationis allegatio. Attamen ne cujusvis arbitrio ſit, hoc munus publicum ſubterfugere, quod etiam invito defertur Conſtitutionibus *tit. Inſt. & ſeqq.* definitæ ſunt certæ excuſationis cauſæ, quas ex ordine referam.

Imprimis cauſa eſt legitima, propter dignitatem & 2 adminiſtrationem, quam habent viri clariſſimi ſacri palatij ſilentiarij, & alij circa latus Principis militantes, qualiſſunt protectores corporis, qui excubias agunt, *l. ult. h. t.* Solebant Impp. permittere, impuberes ad hujuſmodi titulares militias & honores pervenire, ut colligitur ex *l. ult. C. De infant. mil. & l. ult. C. De ſilentiar. lib. 12.*

Secundò, excuſatio admittitur propter injun- 3 ctionem unam, quod habuerit hi, quibus tributorum exactio à Principe commiſſa eſt: verùm hæc excuſatio non eſt perpetua, ſed pro tempore, quo tantopere tributarium tractant, *l. 10. h. t.*

Sunt item hi, quibus reipublicæ adminiſtratio eſt 4 demandata, ea durante excuſantur, *§. 3. Inſt. h. t. l. 17. § 5. ff. eod. l. 10. § ult. ff. de tut. ut tut.* Ubi conſules & prætores & duumviri dari tutores poterant, ſed jure magiſtratus ſe excuſabant. At propter magiſtratum quem quis nondum adminiſtrat, ſed ſperat ſe adminiſtraturum, nemo excuſatur, & hoc ſenſit Ulpianus in *l. 15. ff. h. t.* Vide Cujac. ad *l. 1. ff. eod.*

Tertiò, juſtam tribuit excuſationem lis, quam 5 cum pupillo vel adulto tutor, vel curator habet, de omnibus bonis, vel maxima bonorum parte, vel de hæreditate, *l. 16. h. t.* quia qui talem litem conteſtet, ſæpè ſolet eſſe inimicus capitalis: non autem expedit pupillo tutorem habere inimicum. Dico, de omnibus bonis, nam de una aliqua re ſi lis intretur, ea non excuſabit tutorem: imò verò non tam excuſat, quàm omnino removet à tutela, niſi ſit minor & avus, quæ videntur eſſe contentiora

[illegible]

[illegible] terrae amiti teſtatoris in teſtamento adnoverit. [illegible]

[illegible] liberi pupilli, non item à moduagenes, l. 3. h. t. [illegible]

[illegible] ejus loci, in quo tutor datur, ſed alio transferit domicilium [illegible] corpore naviculariorum, l. fin. h. t.

[illegible]

[illegible] ductos praediorum, ad fiſcum pertinentium, hoc nomine excuſationem ab iſto civili munere [illegible] 13

[illegible] hodie ex Novel. 72. excuſatur & removetur, niſi ſit [illegible] quoniam adolevent [illegible] 14

[illegible]

[illegible]

dubio nemo præſumitur velle renunciare. Semper [illegible]

[illegible]

tur legato ſibi teſtamento, aut codicillis relicto? [illegible]

[illegible]

TITULUS LXIII.

Si tutor vel curator falſis allegationibus excuſatus ſit.

[illegible]

3. *Decretum ex falſa cauſa interpoſitum ipſo Jure nullum, non tamen ſententia.*

1 Hic Titulus docet, quod is, qui falſis allegationibus onere tutelæ excuſationem impetravit, ejus periculum nihilominus ſuſtineat, ab eo tempore, quo tutor datus eſt, *l. 1. h. t.* Ita enim poſtulat favor minoris, & ne cuiquam dolus ſuus proſit. Quod etiam in eo procedat, qui ambitione potius quam Juris ratione ſe excuſavit, etſi enim ejus excuſatio approbata ſit, non ideo periculo impleti muneris liberatur, *l. ult. h. t.*

2 Quid ergo, ſi poſtquam aliquis bona pupilli adminiſtravit, quaſi re adhuc integra, excuſationis cauſam alleget, admittendusne erit? Et quamvis legitima ſit, reſcribit ſemper admittendum non eſſe, nec per illam allegationem tutorem poſſe adminiſtrationis periculum evitare, *l. 2. h. t.* Quod limitat Anton. Fab. *De tutel. q. 10. n. 8.* niſi hic tutor confirmatus fuerit invitus, quaſi tunc non præcludatur ei via ad excuſationem allegandam: ego tamen puto fruſtra eum ſe excuſare poſt legitimè acceptam adminiſtrationem.

3 Denique omittendum non eſt illud ſingulare, quod decretum, quo quis ex falſis allegationibus declaratus eſt excuſatus, ſit ipſo Jure nullum, ut tradit Bart. & Salyc. *ad d. l. 1.* cum tamen ſententia lata ob falſas allegationes non ſit ipſo Jure nulla, ſed tantum reſcindenda. *l. 33. ff. De re jud.*

TITULUS LXIV.

Si tutor vel curator reipublicæ cauſa aberit.

Abſentes reipublicæ cauſa quomodo excuſet à ſuſcipienda, non a ſuſcepta tutela.

Abſentia reipublicæ cauſa, non affectata, neque ſui commodi cauſa, ſed neceſſaria, immunitatem præſtat. Ratio poſita eſt in favore reipubl. cujus utilitas per tutelæ munus impediretur minueretur-que. Et revera decet, ut qui publicis utilitatibus ſerviunt, ſuperfluis oneribus non graventur. Caſſiodor. *lib. 2. cap. 15.* Quam ob rem ſi fuerint tutores vel curatores dati, & deinde reipublicæ cauſa abeſſe cœperint, à tutela vel cura ſuſcepta excuſantur, quamdiu abſunt, & interea eorum loco curator datur: nam reverſi ſtatim recipere debent onus tutelæ, & medii temporis periculo ita demum liberantur, ſi excuſationem ſuam propoſuerint, *l. 1. h. t.* Si verò ante delatam tutelam abeſſe cœperint, iis ex legatione reverſis annus vacationis conceditur, à ſuſcipienda nova tutela, *l. 2. h. t. & l. 10. [illegible] ff eod.* Et hic annus eſt continuus, computaturque ex quo quis rediit, vel redire debuit, *l. 4. ff De vac. mun.* Gothofred. *ſupr. tit. 8. num. 13. & lib. 1. tit. 16. num. 16.*

TITULUS LXV.

De excuſationibus veteranorum.

1. *Milites etiam reipublicæ cauſa abſunt.*
2. *Veterani qui ſint, & quæ eorum privilegia.*
3. *Tempus militiæ apud Romanos.*

Milites reipublicæ cauſa etiam abeſſe cenſentur, et merito horum munerum habeant vacationem, *l. 4. ſupr. qui dare tut.* & majorem quoque immunitatem ſtipendiis jam confectis, quam ceteri, qui abfuerunt ex alia cauſa, qui poſt reditum anni tantum vacationem habent. 1

Itaque Veterani, qui vicena ſtipendia meruerunt, & honeſte miſſi ſunt, & Sacramento ſoluti, in perpetuum à tutelis & curationibus paganorum excuſantur, *l. 1. h. t.* 2 Quia etiam ab omnibus muneribus civilibus, idque in præmium militiæ peractæ veteranis conceſſum eſt, qui tamen unam tutelam filiorum veteranorum eodem tempore non recuſant, *l. 2. h. t.*

Obſervandum hic, legitimum militiæ tempus apud Romanos fuiſſe 20. annorum, *d. l. 1. & l. 2. & 3. C. De his qui non impl. ſtip. lib. 10.* Poſt quod indulgebatur honeſta miſſio de militia exeunti: ignominia miſſi habebantur infames, & perinde ac ſi nunquam milites fuiſſent: non ergo excuſantur ab oneribus, licet ab honoribus excludantur, *l. 1. C. d. t. De his qui non im. l.* Vide Ayalam *De jure belli lib. 3. c. 6.* & Petr. Gregor. *in Syntag. jur. lib. [illegible] c. 16.* ubi tradit de veteranorum vacationibus. 3

TITULUS LXVI.

Qui numero liberorum ſe excuſant.

1. *Liberi proſunt ad excuſationem tutelæ.*
2. *Si qui ſuperſtites, non defuncti in acie.*
3. *Et ſi qui legitimi, non naturales, vel adoptivi.*
4. *Nepotes ex filio proſunt.*

1 Eſt & juſta excuſationis cauſa, quam præſtat numerus liberorum. Nam ſi quis tres liberos ſuperſtites Romæ habeat, vel in Italia quatuor, vel in provinciis quinque, à tutela vel cura excuſari poteſt, *l. 1. h. t.* Cujus ratio conſiſtit in cura & ſolicitudine propriorum liberorum, ut æquum non ſit, patrem ab illa naturali cura diſtrahi, ut extraneis, ſuis relictis, operam impendat. 2 Quomodo oportet ſint ſuperſtites eo tempore, quo tutela defertur, quia defuncti non proſunt, niſi in acie amiſſi fuerint, hi enim qui pro republica ceciderunt,

dentur, hi perpetuam per gloriam vivere intelliguntur, & ſoli proſunt, non etiam hi qui per cauſam belli parentibus ſunt [illegible] obſidione, [illegible], l. 18. ff. De excuſ. tutor. & §. [illegible] Inſt. eod.

3 Plane & hi liberi proſunt, qui ex legitimis nuptiis procreati ſunt: illegitimi verò vel adoptivi non proſunt, quia per eos non augetur reſpublica, ideoque eorum nomine nullum præmium debetur. Deinde quia adoptivi naturali patri proſunt, non debent autem duobus ſimul prodeſſe, l. [illegible] §. 1. ff. [illegible] Item hi de quorum ſtatu dubitatur, non proſunt [illegible]. Ratio vero cur & illegitimi non proſint hæc eſt, ut honos habeatur juſtis nuptiis, & ad eas homines invitentur, [illegible] abſtineantur.

4 * Nihil autem intereſt utrum liberi in poteſtate, an emancipati, primi gradus, an ulteriores: nam & nepotes ex filio proſunt avo, mortuo ipſorum patre, ita ut plures pro uno reputentur & patrem repræſentent. Dico ex filio, nam nepotes ex filia patri ſuo proſunt, [illegible] familia & poteſtate [illegible] [illegible] l. [illegible] De excuſ. [illegible] Uſu numerum trium liberorum in Pontificia urbe à tutela cives excuſare docent, [illegible] judicatum fuiſſe.

TITULUS LXVII.

Qui morbo ſe excuſant.

[illegible] morbi [illegible] à tutela proſunt.

LUminibus captus, aut ſurdus, aut mutus, aut furioſus, aut perpetuâ valetudine impeditus, tutelæ ſeu curæ excuſationem habet, l. [illegible] Incivile enim eſſet, ut qui alieno auxilio in ſuis rebus indiget, alios regat. Dico perpetuâ, quia valetudo temporalis non in totum excuſat, ſed efficit ut curator interim detur, l. [illegible] ff. De excuſ. tut. Porro ex eo intelligitur morbus qui perpetuus eſt, non qui tempore ſinitur, l. [illegible] ff. de ædilitio edicto. Quamquam alio loco morbus dicatur temporalis corporis infirmitas, l. [illegible] §. [illegible] ff. De verb. ſign. Hinc eſt quod qui uno oculo captus eſt, vel ſurdaſter, vel ſpado, vel temporali [illegible] qui morbo laborat, non excuſetur, nec à tutela [illegible] Imò à muneribus perſonalibus, ut [illegible] qui morbo ſe excuſ. [illegible] [illegible] p. [illegible]

TITULUS LXVIII.

Qui ætate ſe excuſant.

1 *Major annis 70. excuſatur, & qui ſit tutor [illegible]*

2 *Minor 25. [illegible] ad [illegible] [illegible]*

3 *Major 70. [illegible] ætatem ſuam probare.*

QUi major eſt annis ſeptuaginta, ad tutelam ſeu curam [illegible] [illegible] [illegible] poteſt, l. [illegible] quia ſenectus tanquam morbus perpetuus & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] leges [illegible] [illegible] non poſſe per eos [illegible] recte [illegible] pupilos, cum ſibi ipſis [illegible] non ſufficiant, eo quod videantur, ut dixit Solon, ea ætate vitæ terminum attigiſſe, [illegible] [illegible] [illegible] propter reverentiam [illegible], [illegible] præſtat. Unde Calliſtratus [illegible] ſemper in civitate noſtra ſenectus venerabilis fuit, namque majores noſtri penè eundem honorem ſenibus quem magiſtratibus tribuebant, l. [illegible] ff. de jure immunit.

2 Plane & qui minor eſt annis 25. eâdem excuſatione [illegible]. Sed [illegible] Conſtitutiones prohibent ad tutelam vel curam adſpirare, adeo ut non ſit opus excuſatione, l. [illegible] ff. De leg. tut. ex quo deducunt eum tantum ad tutelam vocari, qui perfectæ ætatis eſt. Eſſet enim incivile eum qui alieno auxilio in rebus ſuis adminiſtrandis egere noſcitur, & ab aliis regitur, alterum tutelam vel curam ſubire [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] plures [illegible] [illegible] privilegia. * Quibus tamen eos non 3 gaudere exiſtimo, niſi ætatem ſuam probent, tanquam fundamentum ſuæ intentionis, l. [illegible] de ſtatu [illegible] quorum ſententia procedit, ut etiam ætatem alleganti eam incumbat probare, quamvis de ea nullus opponat, [illegible] [illegible] [illegible]

TITULUS LXIX.

Qui numero tutelarum ſe excuſant.

1 *Qui tres tutelas adminiſtrat non cogitur quartam.*

2 *Numerus pupillorum plures tutelas non facit, ſed patrimonium [illegible] & [illegible] [illegible].*

SI quis tres tutelas, vel curas, eodem tempore 1 non defunctorie ſuſceptas, adminiſtrat, quarta tutela ſeu cura non gravatur, cum jam [illegible] gravatus ſit [illegible] tot tutelarum, neque ferre ut alias non poſſit commodè ſuſtinere, niſi tamen tutelas affectaverit, l. [illegible] quia affectata tutela non connumeratur onera eſſe, ubi nec honoraria, l. [illegible] §. [illegible] & l. [illegible] ff. De excuſ. tut.

Plures tutelas non facit numerus pupillorum, ſed 2 patrimonium ſeparatio, & conſiderandum eſt [illegible] [illegible] utrumque [illegible] [illegible], [illegible] ſi tres ſint fratres [illegible] ut eſt, quorum unus [illegible] adhuc ſit [illegible], unus eſt [illegible], & unus diſſiderat,

tres

[illegible]. Itaque non tantùm poterunt ſufficere, ſi ita diffuſa & negotioſa ſint, ut vice unum conferri poſſint, l. 31 § ult. ff. [illegible] Verum non tantùm magnitudo patrimoniorum ineunda eſt, ſed etiam ætas pupillorum conſideranda, nam ſi priorum pupillorum ætas prope pubertatem ſit, ita ut tantummodo ſe[illegible] tempus reliquum fuerit, aut eorum, quorum ſuſcipere tutelam cogitur, non dabitur excuſatio, l. 17 ff. h. t. Finito autem officio pubertate pupillorum, vel ætate adoleſcentum, aliæ ſubſtitui poſſunt, licet nondum ratio tutelæ ſeu curæ adminiſtratæ ſit reddita, [illegible].

TITULUS LXX.

De curatore furioſi vel prodigi.

1. *Furioſo & prodigis quis detur curator: & quando.*
2. *Qui cenſeantur prodigi: & quid ſi [illegible].*
3. *Non datur ipſi curator niſi cauſa cognitâ.*
4. *Curator a patre teſtamento datus confirmatur, non tamen ſatiſdat, ſed jurat omnia ſe rectè acturum.*
5. *Illo deficiente datur proximus. An & frater convocandus?*
6. *Curator à quo magiſtratu detur.*
7. *Datur curator etiam aliis liberis [illegible].*
8. *An & filius detur patri furioſo, aut matri?*
9. *Mater furioſi non admittitur, ſed pater, qui & curator eſt emancipati furioſi.*
10. *[illegible] curator non datur: ſecus morbus [illegible].*
11. *Officium & poteſtas hujus curatoris, certa rerum diſtinctione.*
12. *Quid ſi furioſo hæreditas delata ſit? De poſſeſſione petenda, & aliis bonis ac [illegible].*
13. *Quamdiu durat hæc cura?*
14. *Intermiſſo furore non deſinit eſſe curator.*
15. *Furioſus habens dilucida intervalla, ſi fuerit aliquid contractum, aut quid aliud [illegible] fuit tempore furoris.*
16. *Quid ſi aliud geſtum ſit ab eo qui furioſus eſt, dolo & [illegible].*
17. *Prodigus adminiſtratione [illegible] a Prætore.*

1 CUratores dantur non ſolùm minoribus 25 annis, ſed etiam majoribus, ut furioſis, prodigis, mente captis, & his omnibus, qui ſe regere non poſſunt. Lege XII. Tabb. furioſi in poteſtate erant agnatorum, donec ſanitatem recepiſſent, §. furioſi. Inſt. De cur. [illegible] Hodie verò Prætores eis curatores dare ſolent, ex inquiſitione, etiam ſi agnati non ſint, cum perfecta videlicet legitima ætate, l. [illegible] Ratio eſt manifeſta, quia furioſi rebus ſuis ſuperesse non poſſunt, cùm iis nulla ſit voluntas, nullus conſenſus. In prodigis eſt quidem conſenſus; tamen ad bona ſua quod attinet, furioſum faciunt exitum, l. 40. ff. De reg. jur. ideoque continendum ut ſint, ne in egeſtatem deducantur: tum etiam, quia reipublicæ intereſt, ne quis re ſua malè utatur.

Eſt autem inter prodigos & furioſos diſcrimen, quod alios demonſtrent mores, prodigi nulli habeantur, niſi quibus decreto Prætoris interdicta eſt bonorum adminiſtratio. Interdictio enim facit ut prodigi furioſis comparentur, non ipſa prodigalitas per ſe, cum unicuique liberum ſit bona ſua liberaliter uti, l. 15 § 11 ff. De pet. hered. Non debet movere quod nonnullis locis legitur interdici lege prodigo, l. 1 ff. De curat. l. 18 ff. qui teſt. fac. poſſ. Non enim hoc ſic rectè accipitur, quaſi ſine decreto Prætoris interdictio accidat, ſed quòd lex Judici ſeu magiſtratui præceperit hanc facere. Ante igitur factam interdictionem alienationes & promiſſiones factæ valent, ſecus poſtea, l. 10 ff. de curat. furioſ. quia deſinunt in bonis prodigi habere, cùm eis damnatio ſit interdicta, & reddat interdictio omnes actus irritos, etiamſi ſit repulſa, quia in dubio ſtandum decreto, pro quo præſumitur, donec obreptio doceatur, l. 3 ſup. De in integr. reſt. l. 10. ff. h. t. Cablas ad l. ſi curat. verb. cum non [illegible] n. 19 C. in integr. reſt. Argentr. ad conſ. Britan. art. 266. 2

Cùm itaque prodigalitas & inſania ſit cauſa iſtius curæ, obſervare Prætorem oportebat, ne eis temerè citra cauſæ cognitionem curatorem det, quoniam plerique vel furorem, vel dementiam, vel mores ſimulant, quò magis curatore accepto onera civilia detrectent, l. 6 ff. [illegible] cujus rei ſunt propemodum infinita apud bonos auctores exempla, quæ compendio refert Tholoſanus lib. 13 Syntagm. c. 3. num. 16. 3

Dabit igitur Prætor cauſa cognita furioſis curatorem, niſi jam antè teſtamento patris datus ſit. Jus enim optimè parentem liberis ſuis proſpecturum confidit, & ideò ſi pater liberis utriuſque ſexus furioſis hæredibus inſtitutis, vel exhæredatis curatorem dederit (quia hujus datio teſtamentaria non tenet) datum confirmabit Prætor, l. ult. § 1 h. t. & l. 16 ff. eod. nec ei imponet onus ſatiſdationis rem pupilli ſalvam fore, quoniam teſtimonium patris pro eius ſatiſdatione ſufficit, d. § 3. Vult tamen ibi Juſtinianus, ut iſte curator præſtet ſolemne jusjurandum apud Præfectum urbis, vel Præſidem, quo edicat omnia ſe rectè & ex utilitate furioſi acturum, neque prætermiſſurum ea, quæ utilia furioſo eſſe putaverit; neque admiſſurum, quæ inutilia exiſtimaverit. * Deficiente teſtamentario curatore alius in ejus locum ſubrogatur, vel ex lege proximus vocatur agnatus, qui furioſi ſucceſſionem ſperat, d. l. ult. § pen. Quin & ex Conſtitutione Anaſtaſij frater emancipatus creatur, l. 5. in f. ubi dici- 4 5

[illegible]

15 In quibus omnes Interpretes, quid, cum furioſus habens dilucida interualla teſtamentum [illegible] contra[illegible] aut quod aliud facit [illegible] tempore furoris, non tempore ſanæ mentis. [illegible] quod patet procedere, quando actus eſſet [illegible] temporis [illegible] [illegible] ſi [illegible] actus eſſet [illegible] per alterutrum [illegible], & [illegible] ad alterum [illegible].

16 Sane [illegible] actus ipſius geſtus ab eo qui habet [illegible] ſeniorem [illegible] teſtamentum quod fecit, & [illegible] [illegible] in confinio furoris & dementiæ, *ut d. l. fer.* non [illegible] intervallum [illegible] [illegible] ac debilem, aliquo ſimplicis ac ſtupidi ingenij. Decius *conſ. 112.* quem ſequitur Vaghon in *§. furioſi, inſt. quib. non eſt permiſſ. fac. teſt.* Tholoſan. *[illegible]*

17 Prodigum vero cum [illegible] recepit ipſo iure deſinit eſſe in poteſtate curatoris, *l. [illegible] ff. de curat.* [illegible] habet, [illegible] Nam [illegible] interuenientie, & decreto Iudicis prodigo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] decreto [illegible] [illegible] Vide [illegible] Franciſc. Caldas, *ad l. ſi curatorem. verb. cum non a[illegible].*

TITULUS LXXI.

De prædiis & aliis rebus minorum ſine decreto non alienandis, vel obligandis.

1 *Contrahentes [illegible]*
2 *Quæ [illegible]*
3 *An fundus [illegible] alienari ſine decreto.*
4 *Quæ alienationis nomine hic veniant, & [illegible]*
5 *[illegible]*
6 *[illegible]*
7 *[illegible]*
8 *[illegible] Iudex [illegible]*
9 *[illegible] ſine decreto [illegible] [illegible]*
10 *[illegible]*
11 *Sine decreto venditio pupillo [illegible]*
12 *[illegible]*
13 *Quid ſi [illegible] ſi [illegible] [illegible]*
14 *Quæ [illegible] , & quando [illegible]*

Dictum eſt pupillis & minoribus aſſignari tutela [illegible] tutores & curatores, ſi quid male adminiſtraverint [illegible] hos [illegible] perſonas actione, ſive in tutores ipſos ſive in eorum [illegible] dirigatur, non ſatis minoribus proſpectum eſſe exiſtimarunt legiſlatores, [illegible] *l. 1. ff. De [illegible]* [illegible] tantum perſonæ [illegible] & curatores [illegible] 2 [illegible] S. C. [illegible] tutores & curatores prædia ruſtica & [illegible] minorum diſtrahere abſque decreto Prætoris [illegible] *l. 1. ff. De reb. eor.* [illegible] Conſtantinum [illegible] ad prædia [illegible] ad [illegible] alienare [illegible] decreto [illegible] [illegible] [illegible]

Unde [illegible] valere alienationem ſine decreto [illegible] minori, veluti ſi vendatur fundus ſterilis [illegible] fructus, aut [illegible] conſtructum, quod [illegible] expoſitum. Nam [illegible] [illegible] Iudicis [illegible] an [illegible] *l. [illegible] & l. [illegible] ff. de reb. eorum qui [illegible]* Ac ita [illegible] Matth. de Afflictis [illegible] Non [illegible] decreto, ubi omnino eſt tale Gloſſ. [illegible] Ia[illegible] [illegible] & minoris, quia [illegible] [illegible] Iudicem, ut ſi ſterilis & nullum [illegible], quod [illegible] fructus [illegible] [illegible] [illegible] Sed iſta diſtinctio [illegible] alienationem [illegible] ſine decreto, etiamſi forte ea utilis minori ſit. Fachin. [illegible]

Alienationis vocabulum hic patet, ut non tantum intelligatur venditio, ſed etiam [illegible] quæ [illegible] hic prohibetur, ut ne quidem propter [illegible] vel 4

[illegible]

[illegible]

venerit ad probationem verſionis in utilitatem minoris, ſi minor reſtitutionem petens probaverit ſe læſum in vendendo fuiſſe: niſi adduderit ſe læſum ex eo, quod pretium ſibi ſolutum male conſumpſerit, quemadmodum tanquam fundamentum ſuæ intentionis, conſumptionem pecuniæ probare debet. Ita Pinel. ad l. 2. Cod. De reſc. vend. p. 3. c. 1. n. 16. & latè Valaſquez. lib. [illegible] c. 66.

14 Cæterum quoties de validitate alienationis dubitatur, onus probandi emptori incumbit, quòd rem à minore comparaverit tutore auctore, ſervatis ſolemnibus, l. 13. § 2. ff. De [illegible] l. 16. § 1. nam aliàs ſine ſolemnitatibus requiſitis, venditio facta, etiam ſi minori ſit utilis, reſcinditur. Pignora tamen quæ ob evictionis periculum curator ex rebus propriis emptori obligavit, non prohibetur hic perſequi, l. 4. § 1. ex qua lege patet, quod quamvis prædii minoris alienatio non valeat reſpectu ſcilicet ipſius minoris, tamen pignoris datio facta nomine curatoris ſubſiſtat, quia bonis reſpectu nulla invenitur facta prohibitio. Barboſa in l. 1. n. 5. num. 11. ff. ſol. matr. Ribeir. Leoninus lib. 3. emend. c. 5. n. 10.

TITULUS LXXII.

Quando decreto opus non eſt.

1. *Alienari poſſunt ſine decreto res quæ ſervando ſervari non poſſunt. An etiam mobilia?*
2. *[illegible] immobilia bona alienari poſſunt ex voluntate patris.*
3. *Si cauſa neceſſaria ſubſit.*
4. *Si accedat conſenſus principis alienationi.*

1 Res pupillorum & minorum etiam abſque decreto rectè alienantur ſequentibus caſibus. I. Si res, quæ alienatur, ſit veſtis detrita, vel animal ſupervacuum, vel quidvis aliud, quod ſervando ſervari non poſſit, quodque tractu temporis corrumpatur, d. l. ult. § 1. & l. 22. § ult. ſup. De admin. tut. * Ideò mobilia alienari ſine decreto DD. noſtri putant, quia obnoxia ſunt [illegible] fluminis, & proinde multis impenſis. Et quia in numero mobilium ſunt. Sed verius, quòd licet mobilia ſint res mobiles & corruptioni obnoxiæ, tamen ſunt pretioſa, quæ licet mobiles, vetat res alienari, l. 22. ſup. De admin. tut. Pinel.

2 ad l. 1. p. 3. n. 18. Cod. De bon. mater. [illegible] * II. Si pater, vel teſtator, qui minori ſucceſſit, alienationem permiſerit, l. 1. & 2. [illegible] cum non videatur tendere in detrimentum minoris, poſſitque teſtator legem rebus ſuis dicere, quam voluerit. Unde hac in parte voluntas eius ultima valebit, etiam poſtea irrito facto teſtamento, l. ult. ff. De reb. eor. Gutierrez. De tutel. p. 2. c. 4. n. 64. Gomez tom. 2. var. c. 14. n. 16. * III.

3 Si cauſa neceſſaria ſubſit, veluti ſi major ætate ſocius ad diviſionem rei communis provocat, l. 7. ff. De reb. eorum. Dixi l. [illegible] ſup. per l. pen. eo caſu alienationem fieri debere, cùm nemo invitus in communione detineatur, neque expediat ob rixas, quas excitare ſolet communio. Idem obtinet in alienatione ex cauſa fideicommiſſi, nam & hæc neceſſaria eſt, l. 5. § 4. ff. d. t. * IV. Si alienationi Princeps conſenſerit, l. 2. § 1. cum etiam ſpecialis conceſſio vim decreti habet, dummodo ſervetur forma, ſi qua conceſſioni fuerit inſerta. Dico ſpecialis, quia generalis venia ætatis non tribuit facultatem bona immobilia alienandi minori, & ob id prohibitum ei alienare à lege ſine decreto impetrans à Principe alienandi facultatem, non poteſt antea alienare, quam Judici cauſas alienationis expoſuerit, cujus erit eas perpendere, & ſerio æſtimare utrum expediat vendere, an obligare bona, & quæ potiſſimum, d. leg. 3. § 10. Gothofredus in d. leg. [illegible] V. Ex Conſtitutione Juſtinian., cujus mentionem feci in l. ult. § 5. ſup. De admin. tut. non eſt opus decreto Prætoris, ſi tutor vel curator Judicatum ſolvi [illegible] minoris obligaverit, pro cautione judicatum ſolvi, quæ exigitur à minore. Denique non requiritur decretum, in alienatione pignoris auctoritate Prætoris conſtituti, l. 7. § 1. ff. d. t. De reb. eorum qui ſub tut. quamvis tunc fecerit creditor, ſi prius Principem adierit. 4

TITULUS LXXIII.

Si quis ignorans rem minoris eſſe, ſine decreto comparaverit.

1. *Minor alienatam ſemper vindicat.*
2. *Bonæ fidei emptor quando rem pupillarem poſſit uſucapere.*
3. *Quid operetur bona fidei emptio.*

Qui ſciens rem minoris abſque decreto emit, is non poteſt eam uſucapere, quia eſt poſſeſſor malæ fidei, l. 1. in pr. [illegible] Ideoque quovis tempore res alienata ab eo vindicari poteſt, cum omnibus fructibus, d. l. 1. § 1. * Quid ergo, ſi ignorans bonâ fide ei emit? Certè quia uſucapio alienatio quædam eſt, l. 28. ff. De verb. ſign. etiam S. C. prohibita cenſeri debet: ſed quia minorum tantum, non etiam majorum res alienari prohibetur, nihil impedit, quominùs res minoris vendita incipiat poſt 25. annos ætatis ejus uſucapi, ut ſcilicet temporis quo res durante minori ætate poſſeſſa eſt, nulla habeatur ratio, l. 1. in fin. & l. 3. & ult. § 1. 2

Igitur non ſolum is, qui à tutore vel curatore bona fide emit, poterit præſcriptione ſtatuti temporis ſe tueri, ſed etiam ſecundus emptor, qui à primo emptore emit, d. l. 3. nec non qui emit à donatario, ſi fortè tutor vel curator rem donavit, d. l. ult. Bona 3

[illegible]

TITULUS LXIV.

Si major factus alienationem factam, sine decreto ratam habuerit.

[illegible]

6. *Quod tempus bonæ possessionis hic in re.*

1 D[illegible]

[illegible] factus expressè approbaverit, aut tacitè ratam ha[illegible]

[illegible] fit, si eam non revocaverit toto quinquennio, ex[illegible]

2 [illegible]

3 [illegible]

[illegible] tur, sed id dominatur, quod habuit is, cui hæres est, [illegible]

[illegible] ipsi verò vicissim [illegible]

[illegible] videtur, fructus ab emp[illegible]

[illegible] decreto Judicis, alterum deceptionis ultra dimi[illegible] dium, ut non mirum, si fructus restitui debeant, [illegible]

[illegible] ordinariam, quo afferitur restitutio re. fructus simi[illegible]

4 [illegible]

TITULUS LXV.

De magistratibus conveniendis.

1. *Actio subsidiaria quando in magistratus detur.*
2. *Quando cesset hæc actio.*

3. Quæ[illegible]

3. *Quatenus in hæredes magiſtratus detur.*
4. *Item adverſus ſcribas, qui minoris rem minoris æſtimarunt.*
5. *Quòd magiſtratus non teneantur hac ſubſidiaria actione.*

1 HOc ultimo Titulo, ultimum proponitur pupillorum & minorum refugium. Etenim ex cauſa tutorum, curatorum ac fidejuſſorum facultatibus, ſi needum pupillis, aut minoribus ſatisfactum ſit, datur eis ſubſidiaria actio in magiſtratus, qui tutores aut curatores dederunt, quaſi eorum culpa factum ſit, quod tutores curatoreſve minùs idonei dati ſint, *l. 1. 4. & 5. h. t.* Tenentur itaque magiſtratus pupillo ad ea, ad quæ tutores ipſi conveniri poſſunt, ſi ab eis quamvis locupletibus cautionem non exegerint *Rem pupilli ſalvam fore*: nam eam cautionem omittendo, aut minus idoneam exigendo, ſe ipſos fidejuſſores pro ipſis dediſſe videntur, eaque ratione ſinguli in ſolidum conveniuntur, ita tamen ut ſi omnes ſint ſolvendo, nec dolus eorum arguatur, æquius ſit pro virili parte in eos actionem dari, *l. 3. & 5. h. t.*

2 Quòd ſi tamen tutores idonei & ſolvendo fuerint, in id tempus, quo tutela agi poterat, ſufficit, ut extra periculum ſint magiſtratus, qui ab eis cautionem non exegerunt, etſi poſtea deſtituantur facultatibus tutor vel fidejuſſores, non enim debent magiſtratus futuros caſus & fortunam pupillo præſtare, *l. 1. § 11. & ſeq. ff. h. t.* Probatio autem non pupillo incumbit, ut doceat fidejuſſores ſolvendo non fuiſſe, cùm acciperentur, ſed magiſtratibus, ut doceant eos tunc ſolvendo fuiſſe, non utique quòd perſeveraverint, nam de præterito in futurum præſumitur.

Quid de magiſtratuum hæredibus dicendum? 3
Quòd non ſimiliter teneantur, ut ipſi magiſtratus, nam nec hæres tutoris negligentiæ nomine tenetur. Itaque magiſtratus in omne periculum ſuccedit, hæres ipſius dolo proximæ culpæ ſuccedaneus eſt, *l. 4. ff. h. t.* Idem reſcribitur *in l. 2. h. t.* ob dolum, & latam culpam, in hæredes magiſtratus actionem dari. Quod hoc caſu eſt ſingulare, ut magis cautum ſit pupillis, & diligentius magiſtratus inquirant, tum in ipſos tutores, tum in eorum fidejuſſores, cùm alias regulariter hæredes ex delictis defunctorum non conveniantur, niſi lis ſit cum defuncto conteſtata, aut quatenus ad hæredes ex delictis aliquid pervenit, ut dictum *ſup. per l. un. ex delict. defunct.*

Agitur quoque in id quod intereſt adverſus ſcribas, quibus mandaverat Prætor inquirere de ſubſtantia minoris, ut pro modo facultatum tutor vel curator eligeretur, ſi dolo aut negligentia ſua veram ſubſtantiæ æſtimationem paſſi ſint occultari, *l. ult. h. t.* 4

Poſtremò obſervandum, hanc actionem non dari adverſus majores magiſtratus, ut Prætores, Præſides, qui dant quidem tutores, ſed non ſolent cautionem exigere; verùm in magiſtratus municipales, tutorum nominatores, *l. 5. h. t. & l. 1. § 1. ff. eod.* qui minùs idoneum tutorem dederint, cautionemque non idoneam exegerint, *l. 3. h. t.* Unde ſequitur, ibi tantùm locum eſſe huic actioni, ubi & ſatiſdatio neceſſaria eſt, id eſt, tantùm in legitima tutela, & dativa, eo caſu, quo magiſtratus abſque inquiſitione tutorem dedit. In tutela autem teſtamentaria, & quæ ex inquiſitione data eſt, quia plerumque ſatiſdatio non eſt neceſſaria, neque hæc actio proinde dabitur. Quin & moribus hodiernis, vix eſt ut detur contra magiſtratum, ut obſervat Bugnonius *De legib. abrog. lib. 1. art. 1.* 5

FINIS LIBRI QUINTI.

ANTONI PEREZI J.C.

IN LIBRUM SEXTUM

CODICIS JUSTINIANEI

PRÆLECTIONES.

TITULUS I.

De ſervis fugitivis, & libertis mancipiiſque civitatum artificibus, & ad diverſa opera deputatis.

1. *Continuatio & ſumma hujus libri.*
2. *Ratio tituli, & quis fugitivus, vel erro.*
3. *Quæ cauſa fugæ & pœna fugientis.*
4. *Pœna varia in celantes fugitivum ſervum.*
5. *Gravior in protegentes ſervum fiſcalem, publicum.*
6. *Item artifices, qui cum uxore & liberis priſtinæ ſervituti reſtituuntur.*

TITULUS II.

De furto & servo corrupto

5. *Item ſe qui conſcius ope & conſilio.*
6. *Quomodo utendo, abutendo re aliena, vel eam alienando furtum committatur.*
7. *Quid ſi quis exiſtimet ſe non invito domino id facere, aut contra?*
8. *An teneatur actione furti qui alienum ſervum ſollicitaverit ut cum aliqua re [illegible]?*
9. *An exiſtimatio [illegible] furti tenet.*
10. *An vere pignus [illegible] a furto, & quod in aliis delictis?*
11. *Quid de falſo procuratore, qui alienum debitum accepit?*
12. *Quid de poſſeſſore rei alienæ.*
13. *Et de eo qui rem ſuam ſubtrahit.*
14. *Quot pluribus agatur in furem [illegible]. [illegible] furtiva non [illegible].*
15. *Cur furtis in [illegible] dominantur, & quatenus in eo ſit condemnatus?*
16. *Actio furti competit domino, creditori, [illegible] & in ſolidum bonæ fidei.*
17. *Detur domino rei commodatæ, quæ ſi ſervaverit rem furto ſurreptam [illegible]. Sed ſi opera commodatarii, [illegible] ab actione furti.*
18. *Item an detur furti actio depoſitario, an & depoſitori? Item aliis quorum intereſt.*
19. *Contra quos hæc actio detur.*
20. *Quid ſi ſervus ab aliquo bona fide poſſeſſus furtum fecerit, an adverſus dominum, vel bonæ fidei poſſeſſorem, in cujus furtum factum eſt, detur actio noxalis.*
21. *Cur actio furti non detur contra communem perſonam, uti filiumf. ſervum. Detur in maritum, & uxorem?*
22. *Cur contra uxorem non furti, ſed rerum amotarum actio detur.*
23. *Quid ſi uxor mariti rem ab extraneo commodatam ſurripuerit?*
24. *Quâ pœna puniantur qui rem ex incendio vel naufragio rapiunt?*
25. *An per ſtellionatum actionem furti, alia alterius tollatur.*
26. *An furti olim corporalis pœna in furem ſtatuta, & quæ in latrones?*
27. *Quam pœnam moris noſtri furibus infligunt?*
28. *An hodie ſervetur [illegible].*
29. *A quo magiſtratu puniantur fures?*
30. *Quæ pœna in corruptorem ſervi aut filiiſfamil.*

RECtè hic Titulus de furtis, & ſervo corrupto, ſuperiorem de ſervis fugitivis ſequitur, quod vix fugiat ſervus, quin res domini ſecum auferat, aut etiam contemnat ab aliis corruptus.

1 *Furtum eſt contrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipſius rei, vel etiam uſus ejus poſſeſſionisve, Inſt. De oblig. quæ ex del. naſc.* Dicitur *contrectatio*, quia furtum non admittitur ſola cogitatione, ſed contrectatione & amotione rei mobilis, immobilium enim furtum non fit, cùm loco moveri nequeant. Additur *fraudulosa*, quia non quævis contrectatio maleficium ponit, ſed ea tantum quæ fit animo privandi dominum re ſua, § *furtum Inſt. de oblig. quæ ex delicto naſcuntur.* * In quo ſeparata eſt cauſa [illegible], & damni injuria dati, quia damnum datum injuria dicitur etiam quod ſola culpa, non fraude, aut dolo datum, § *injuria autem Inſt. ad l. Aquil.* Itaque cum quis injuriæ causâ januam alicuius domus effregerit, quamvis inde res aliquæ amotæ ſint, non tenetur furti, quia non lucri faciendi causâ, ſed injuriæ causâ res amovit, *l. 53 ff. [illegible]*. Eaque cauſa etiam à furti infamiâ excuſandi ſunt, qui per juvenilem laſciviam rem aliquam ſubinde amovent, ſine affectu lucri inde faciendi. 2

Requiritur igitur doloſus animus ut rectè quis fur dicatur, quomodo non facit furtum qui ſenſu & dolo caret, uti pupillus infantiæ proximus, non proximus pubertati, & doli capax, furtum poteſt committere, & ex eo puniri, cùm habeat ſenſum ſufficientem, ut dixi [illegible] *De actul. pœnæ*. Quanquam in pœna infligenda, hæc tenera ætas commiſeratione digna ſit, *l. [illegible] ff. De reg. jur. [illegible]* Hinc Lege XII Tab. id obtinuiſſe ait Gellius, ut impuberes ſi furtum feciſſent, Prætoris arbitratu verberarentur, noxamque ſarcirent, id eſt, duplum præſtarent. Furioſus verò & amens qui mente ad omnia cæcitate laborat, non obligatur ex hoc delicto, ut tamen tenetur prodigus, cum poſſit contrahere & ex delictis puniri. 3

Quod ſi filiusfamil. patri, aut ſervus domino rem ſurripiat furtum utique committit, § *12 Inſt. d. t.* adeo ut res ſurrepta non poſſit uſucapi, niſi vitium purgetur & res in poteſtatem domini redeat, *l. 8. & 10. [illegible]* Quod & in partu ancillæ furtivæ obtinet, ſi apud furem conceptus vel ſaltem editus ſit. Secus eſt in eo quem ancilla furtiva apud bonæ fidei poſſeſſorem concepit, *l. [illegible] & l. 48 § 5 ff. eod.* * Præterea non tantum qui contrectat rem alienam fur dicendus eſt, verum etiam qui cum fure concurrit ope & conſilio ad furtum, non tantum conjunctim, ſed & ſeparatim, ſive tantum conſilium dando, quatenus ex eo conſilio furtum ſecutum ſit, juxta § *11 Inſt. d. t.* ſive tantum operam ferendo, velut ſuppeditando ſcalas in eum finem, quia tunc ſubeſt animus furandi, *l. 50 § 3 & l. 52 § [illegible] ff. De furtis.* 4 5

Plane & is fur dicendus eſt, qui animo amovendi, rem domini alienat, vel eam in uſus ſuos convertit, vel apud ſe detinet invito domino, *l. [illegible] & 14 [illegible]* Nam ſive res aliena contrectetur per amotionem, ſive ſine ea, non intereſt, modo quis abutatur re aliena aut ea utatur in alium uſum, quàm cujus cauſa data. Quomodo creditor re credita, depoſitarius depoſita, commodatarius commodata abutens furti obſtringuntur, § *furtum au-* 6

[illegible] tamen habere ipſo volente, non obligatur furti, [illegible]

Unde dubi[illegible] vus ſolicitabatur ad furtum, eo animo, ut Titius in furto deprehenderet, utrùm furti, an ſervi [illegible] corruptus dici poſſe videtur, eò quòd deterior factus non eſt, qua facit quidem Titius ſervo, ut [illegible]

[illegible] rus, reſtituere debet, quæ accepit. Multoque ma[illegible]

[illegible]

[illegible] nomine depositi conveniri, [illegible]

[illegible]

Datur hæc actio contra eum, qui furtum fecit, [illegible]

[illegible] non datur in heredes furis, l. 15. h. t. [illegible]

[illegible] non datur actio, nec noxalis. Si tamen serv[illegible]

[illegible] noxali actione conveniri amplius [illegible]

[illegible] adversus eos agi, l. 52. [illegible] non [illegible]

[illegible] apprehensa fuerint, ha[illegible]

[illegible] furto abstulit, l. 2. [illegible]

[illegible]

[illegible] contractum servorum probet, furti verò agens [illegible] actione extinguitur, l. 13. h. t. Ubi & hoc ad[illegible]

[illegible]

24 Superest, ut agamus de pœna furti extraordinaria, quæ [illegible] quadrupli [illegible] [illegible]

25 [illegible] Frederici Ænobarbi Constitutio, jubentis eum, [illegible] *fama tit. 27 §. ſi quis quis.* Et licet illic non jus commune [illegible]

26 [illegible] *§ De pœna.*

[illegible]

TITULUS III.

De operis libertorum.

1. *Operæ quæ debeantur, & quæ complectantur.* [illegible]
2. *Quod tempore non præſtitæ, & quando.* [illegible]
3. *Caſſantur operæ quibus non debeantur.* [illegible]
4. *Operæ quæ non debeant, vel damnum patroni liberatam.* [illegible]
5. *Quibus caſibus libertus operas non præſtat.* [illegible]

QUæ magna ſervi à dominis ſuis manumiſſi operas libertinos appellamus [illegible]

[illegible]

TITULUS IV.

De bonis libertorum, & jure patronatus.

[illegible], quas [illegible] nominatim ſed Conſtitutione reſervat, quibuſque non derogat, ut ſi patronus libertum ſuum non aluerit, vel capitis accuſaverit, aut in ſervitutem ſine cauſa petierit, aut contra L. Æliam Sentiam ad juſjurandum adegerit, ne uxorem duceret, adeo ut excludatur à bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti, quam prætereierit, nec ad legitimam hæreditatem admittatur. Ad quam etiam non admittitur, omnique jure privatur patronus, qui ſervum emerit ejuſdem ſervi nummis & manumiſerit, [illegible] Suis nummis enim ſervus improprie dicitur ſpecie libertatis, cum ſervus nihil ſuum habere poſſit, ſed ſuis nummis emi dicitur, quotieſcunque emptor de ſuo nihil impendit, ſed aliunde pretium, venditori præſtandum, accepit, [illegible] ff. De manumiſſ. Deinque jus patronatus amittitur, ſi patrono conniventc, libertus junxerit ſe ancillis vel colonis fiſcalibus, [illegible] Diſſimulans enim pro conſentiente habetur, jusque ſuum remittere intelligitur.

TITULUS V.

Si in fraudem patroni à libertis alienatio facta ſit. *

1. *Quæ revocetur alienatio a liberto in fraudem, & quæ [illegible].*
2. *Quatenus, quæ reſcindatur alienatio.*

1 Sicuti ea, quæ debitor in fraudem creditorum ſuorum alienavit, revocantur actione Pauliana, [illegible] Ita patrono, ejuſque liberis datur actio Fabiana, ſi libertus, accepti beneficii immemor, [illegible] deceſſerit [illegible], ſi inteſtatus, quæ revocantur ea, quæ mortis cauſa libertus alienaverit, aut etiam inter vivos, modò hoc poſteriore caſu in fraudem portionis patrono debitæ alienatio facta probetur, [illegible] Nam altero caſu ſufficit diminutam eſſe patroni portionem, etiam abſque liberti fraude, quia quæ mortis cauſa donantur, & legata omnia, non ante debentur, quam deducta portione legitima: eſt enim inſtar æris alieni, quod potius eſt legatis, & mortis cauſa donationibus, [illegible]

2 Igitur iſtæ actiones non revocant alienationem in ſolidum, ut facit Pauliana, ſed quatenus legitima pars diminuta eſt, [illegible] Quam etiam patronus poſt liberti ſui mortem remittere poteſt, & ratam habere donationem, quam inter vivos libertus fecerit, [illegible]

TITULUS VI.

De obſequiis patrono præſtandis.

1. *Differentia inter operas & obſequia.*
2. *A quibus præſtentur.*
3. *Et quibus.*
4. *Quæ obſequia debeantur.*

Operæ ab obſequiis multùm differunt: nam operæ laborem quendam ſervilem, certo tempore durante, ſignificant. At obſequium liberalis quædam eſt reverentia & honor, quem tempore metiri non poſſumus, ideoque ingenui parentibus ſuis obſequium debent, operas non debent. * Liberti verò libertæque operas & obſequia debent, 1 adeò ut ſi operæ non ſint eis impoſitæ, nihilominus obſequia patronis præſtare tenentur, [illegible] etiam eis, cum quibus pactio inita pecuniave data, ut manumitterentur, [illegible] Niſi tamen libertæ voluntate patroni, aut jure nuptæ ſint: illæ enim non coguntur officia patronis ſuis præſtare, [illegible] 2

Præſtantur autem obſequia non ſolùm patronis, ſed & eorum uxoribus, [illegible] Liberis quoque patroni & privignis debetur reverentia, [illegible] Imò etiam liberis dominorum conſtitutum obſequium libertos præſtare debere, in dubium non venit, [illegible] 3

Obſequia verò parentibus patroniſque debita, 4 hæc ſunt: eis aſſurgere, venerari, ab iis juramentum calumniæ non exigere, ſine venia in jus non vocare, vocatos nulla famoſa actione impetere, [illegible] actione mota, ab injuriis & omni verborum atrocitate abſtinere, [illegible] In ſumma ſanctam & honeſtam eorum perſonam habere.

TITULUS VII.

De libertis & eorum liberis.

1. *Ingratis actio cui detur, & cur.*
2. *Qua lege libertinorum [illegible] tenentur.*
3. *Quibus non competat.*

Adverſus malè meritos, impuros & flagitioſos 1 libertos, ſi aut patroni nomen detulerint, aut factioſi vel contumaci cervicem adverſus patronum erexerint, aut injuria etiam leviore eum affecerint, patrono jus revocandæ libertatis, & univerſa proprietatis abrogandæ lege donatur, [illegible] Quod & ab Athenienſibus decretis edictiſque cautum erat, ut contumax, ingratuſque libertus ſub mancipio eſſe, & ſervire cogeretur, quoniam liber eſſe neſciſſet. Val. Max. lib. 2. c. 1.

dum de Ampage agit. Quamvis Neronem & Syllam legimus ingratos libertos morte affeciſſe, de quibus multa vide apud Alexandrum lib. 2. cap. 32. genial. dier. Peſſimi quippe exempli eſſet, ſi quibus benigne ſe geſſit, ipſe ab iis injuriis afficeretur.

2 Liberi verò libertorum, jam poſt delictum nati, non etiam antè, eandem ſubeunt ſeveritatem, ut parentum, qui ſervi ſunt, conditionem ſequuntur, d. l. 2. Quamvis regulariter delicta parentum liberis non noceant, ſed unuſquiſque ex ſuo delicto teneatur. Unde fit, ut libertinorum liberi, etiam ingenui, ſi quidem docuerimus ingrati adverſus patronum paternum (cui ingenuitatem acceptam ferre debent), ad ſervitutem etiam perpetuo reducantur, Kalid. d. 2 niſi ipſe patronus oblatam Principi precibus licentiam liberis eorum impetraverit, d. l. 3 in fin. Non obeſt tunc natos eſſe ex matre libera, [illegible] quod illi patris conditionem ſequantur non matris, & reducuntur in ſervitutem, non ſic ex vi ſtatus materni, ſed in pœnam delicti patris ingratitudinis, ut bene obſervat Anton. Padilla, Lucubrat. num. [illegible] ff. De in jus voc.

3 Denique obſervandum hanc ingrati actionem extraordinariam non competere patrono, qui ex cauſa fideicommiſſi manumiſerint, l. 1 [illegible] Neque hæredibus patronorum extraneis, aut longa ſucceſſione remotis, ſed eorum liberis, ut poſteriore exiſtentibus, quibus reverentiam deberi diximus, l. 3 h. t. Quæ lex notat, ſolere libertinos ad nequitiam ſervilis ingenii redire, & Plautus in Perſa act. 5.

TITULUS VIII.

De jure aureorum annulorum & de natalibus reſtituendis.

1. *Quod natalium reſtitutio, & de* [illegible] *ſit potentior.*
2. *Quo differat à jure aureorum annulorum.*
3. *Quibus hoc jus communicatum.*
4. *Manumiſſus an ipſo hoc jus aureorum annulorum habet.*

1 AB obſequio, & proinde à judicio ingrati exempti ſunt liberti, natalibus à principe reſtituti l. 1 h. t. quia per omnia & in omnibus ingenui ſunt, l. 2 h. t. nec jus patronatus amplius obtinet. Ideoque Princeps non facile ſolet quemquam natalibus reſtituere, niſi conſentiente patrono l. 2 [illegible] ff. De natal. reſt. Neque enim invito alicui jus quæſitum eſt eripiendum, niſi quis ſe ex ingenuis natum oſtenderet, tunc enim non inſpicitur patroni voluntas, quia verus ille patronus non eſt, qui ingenuum eſt.

2 Itaque natalium reſtitutio omnem delebat ſervitutis notam, non item jus aureorum annulorum, quod quidem efficiebat libertos velut ingenuos, ſed non omnino, quia ſalva adhuc patrono relinquebantur jura ſucceſſionis, & ſalvo jure patronatus ingenui fiebant, l. pen. [illegible] ff. h. t. ita ut recte dicam ſemper cum libertinitatis imaginem quandam retinere, habere non verò ſtatum ingenuitatis, cum moriantur quaſi liberti, vel ſervi l. 3 h. t. ubi [illegible]

Jus aureorum annulorum erat licentia geſtandi aureos annulos, quod non niſi ingenuis, atque nobilibus & ſenatoribus permittebatur, ut eos diſtinguerentur à plebe. Plinius lib. 33 cap. 1. Dion lib. 48. Deinde libertis aliiſque perſonis conceſſum, quibus non dabatur aditus ad ea munera, vel ad dignitates, quæ non niſi equeſtris ordinis hominibus patebant. Erat enim hic ordo ſeminarium Senatus, & proximus dignitate. de quo multa apud Lipſium, Polydorum, Alex. & alios.

Et hæc ita obtinuerunt, donec manumiſſorum & libertorum æquata fuit conditio, & à Juſtiniano conſtitutum, ut quiſquis nunc eſſet manumiſſus, aut deinceps manumitteretur, tanquam hoc ipſo factus civis Romanus, neceſſario jus aureorum annulorum & regenerationis haberet, ceteriſque ingenuus & liber, jure tamen patronatus illæſo, Novel. 78 § 1 & 2. ut libertus non amplius indigeat aureo annulo, & ut priſtinis reſtituatur natalibus. Auth. Sed hodie h. t. Sicque beneficio legis reſtitutio natalium & jus aureorum annulorum conceſſum liquet libertis, cùm olim non poſſet dari, niſi à ſolo Imperatore. l. 1 h. t. Cujacius lib. 7 obſ. cap. 14. Cicero 5. in Verr. *Imperatorem noſtrum* [illegible] *annulo aureo in concione donavit.*

TITULUS IX.

Qui admitti ad bonorum poſſeſſionem poſſunt, & intra quod tempus.

1. *Cur de bonorum poſſeſſione hic agatur.*
2. *Unde ejus origo.*
3. *Quid ſit bonorum poſſeſſio.*
4. *Ad eam admittuntur pro officio* [illegible]
5. *Quod ſi ſemel ſit delata.*
6. *Intra quod tempus petenda poſſeſſio, annum quo, &* [illegible]
7. *Quibus hoc tempus non currat.*

CUm, ut ſuperiùs dictum eſt, maxima etiam ex parte jus patronatus in ſucceſſione liberti poſitum ſit, ex cujus bonis nonnunquam tertia patrono debetur, ideò jure ſtatutum eſt, ut ſi præterierit patronum libertus, condito teſtamento liceat patrono

[illegible]

TITULUS X.

Quando non petentium partes petentibus accreſcant.

[illegible]

[illegible] defuncto jure civili uno repudiante, vel exclu[illegible] [illegible] portio non petente [illegible] [illegible] [illegible], qui hæreditatem agnoverunt. *l.* [illegible] *ff.* [illegible]. Ita etiam hic obſervat[illegible] [illegible] [illegible] quibus jure [illegible] [illegible] poſſeſſio delata eſt, [illegible] neglexerit, vel repudia[illegible] [illegible] [illegible] qui [illegible] poſſeſſionem [illegible] [illegible], [illegible] portiones ipſo jure accreſcant. [illegible] [illegible] [illegible], ne ſit opus iterum adire Judicem, & portionem accreſcentem petere, cum ſufficiat [illegible] ſemel agnoviſſe, *l.* [illegible] *ff. De bo. poſſ.*

2 [illegible] ſi ſint eodem gradu: nam ſi ſint diverſi [illegible] [illegible] [illegible] bonorum poſſeſſio competit, *l.* [illegible] *ff. de ſucceſſ. edict.* Præterea [illegible] intereſt, utrum ſinguli [illegible] conjunctis [illegible] disjunctis portionem [illegible] [illegible], [illegible] portio ſolis conjunctis accreſcit, portio verò disjuncti [illegible] [illegible] accreſcat tam disjunctis, quam conjunctis, *l.* [illegible] *De leg.* [illegible] ubi plenius de jure accreſcendi tractabimus: interim videatur Joan. Gutierrez [illegible] [illegible].

TITULUS XI.

De bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas.

1. *Continuatio* [illegible] *bonorum poſſeſſio.*
2. *Bonorum poſſeſſio* [illegible] *tabulas* [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. *Quibus caſibus neceſſaria ſit hæc bonorum poſſeſſio.*

1 **H**Actenus in genere dictum eſt de acquirenda bonorum poſſeſſione, [illegible] ſingulæ [illegible] ſpecies explicantur, cumque [illegible] ſint bonorum poſſeſſiones ex teſtamento, [illegible] ab inteſtato: [illegible] [illegible] initium ab his quæ deferuntur ex [illegible] [illegible], cum hæ cæteris ab inteſtato [illegible] ſint potiores. Sunt autem duæ bonorum poſſeſſiones ex teſtamento: una ſecundum tabulas, altera contra tabulas [illegible] [illegible] [illegible] quæ [illegible] [illegible] tabulas [illegible] teſtamentum, defuncti voluntatem [illegible]. Tabulas enim hic pro teſtamento [illegible], quod [illegible] tabulis veteres ſua teſtamenta conſcriberent, *l.* [illegible] *ff.* [illegible]

2 Cum [illegible] [illegible] in teſtamento hæres inſtitutus eſt, [illegible] [illegible], an [illegible], directa hæreditatem petitione hæreditatem petere, an vero [illegible] poſtulare bonorum poſſeſſionem, & declarare, competere ſibi [illegible] perſequendæ, retinendæque patrimonium ejus, qui deceſſit. Quod hæc plus habeat [illegible], quàm hæreditatis petitio, tamen [illegible] [illegible] [illegible], propterea quod [illegible] habeat Prætoris auctoritatem, & ſic pendente ab inteſtato [illegible] [illegible]

3 Ut autem competat hæc bonorum [illegible], exigit Prætor, [illegible] bonorum poſſeſſio datur, utroque tempore [illegible] [illegible] habuerit, & cum [illegible] [illegible], & cum [illegible], [illegible] medio tempore [illegible]. Præterea requirit, ut tabulæ teſtamenti [illegible] ſupremæ [illegible] [illegible] [illegible] ſint [illegible] [illegible], [illegible] ſignatas ſeptem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quo[illegible] [illegible] [illegible] Prætor [illegible]

4 [illegible] [illegible] [illegible], non [illegible] ſpectat Prætor an [illegible] ſit teſtamentum, [illegible] vel ruptum [illegible], vel falſum, ſed [illegible] [illegible] [illegible] appareat. [illegible] [illegible] [illegible] hæredem eſſe, bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] confirmatur [illegible] [illegible] data eſt [illegible] [illegible] ſemper rem obtinet, [illegible], [illegible] bonorum poſſeſſio. Interim tamen, dum pendet [illegible] à ſententia [illegible] teſtamentum [illegible] [illegible] eſt, non [illegible] [illegible] [illegible] poſſeſſio ab inteſtato, [illegible] [illegible], ut declarat Alexander Imp. [illegible]

5 Quid ergo, ſi hæres teſtamento nuncupativo deſignatus ſit? [illegible] [illegible] [illegible] dabitur bonorum poſſeſſio, [illegible] tabulas, ſed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & teſtamentum nuncupativum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ſi nuncupativo teſtamento [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hæres à Prætore [illegible] bonorum poſſeſſionem, quæ [illegible] tam ſecundum tabulas, quam ſecundum nuncupationem [illegible] debet, *l.* [illegible] *ff.* [illegible]

6 [illegible] [illegible] neceſſaria hæc bonorum poſſeſſio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Prætorem, ad bona [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], deficiente [illegible] [illegible], [illegible] *ff.* [illegible]

TITULUS XII.

De bonorum poſſeſſione contra tabulas, quam Prætor liberis pollicetur.

1. *Hæc bonorum poſſeſſio quibus detur.*

[illegible]

[illegible]

[illegible] eſt effectus, quod non poſſit ei poſtea dari ſecun- [illegible] luntatem teſtatoris ſemel impugnavit; quod ſit pro [illegible] ſtamento, quod oppugnavit. L. 8. §. 14. ff. de inoff. teſt. [illegible]

[illegible] poſſeſſionum ſecundum tabulas, ſignatas ſeptem teſtium ſignis, petere, & tanti ampliùs poſſunt, [illegible]

[illegible] cet contra tabulas bonorum poſſeſſionem ipſe non [illegible]

[illegible]

TITULUS XIII.

De bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti, quæ patrono liberisque eorum datur.

1. *Quid conſequatur patronus per hanc bonorum poſſeſſionem.*
2. *Ut datur emancipatione et contra ſcriptum filium liberto.*
3. *Cui non datur.*

N[illegible]

[illegible]

TITULUS XIV.

Unde liberi.

1. *Continuatio, & quibus hæc bonorum poſſeſſio competat.*
2. *Quo ordine deferatur.*
3. [illegible]

POſt bonorum poſſeſſiones, quæ teſtamento [illegible]

[illegible]

tiam bona iſta jure prætorio diſtincta ſunt, ſecus jure civili, quo reſpectu bona avita cum paternis ſunt confuſa, ita ut fruſtra nepos poſſit ſcindere adiционem, ut avi hæreditatem habeat, cùm pater bona avi ſe immiſcuerit. Imo licet non immiſcuerit, nihilo tamen magis nepos, ſi hæreditatem patris ſui ſuſcipiat, ſuſcipiet & avi beneficio patris, ſed jure tranſmiſſionis per patrem, non vero jure propriæ ſucceſſionis, quia in ſuis non eſt ſucceſſio, *l. 3. §. 6. ff. De ſuis & legit.* Tranſmittunt namque ſui etiam ignorantes hæreditatem ad ſuos hæredes, *l. 8. C. De ſuis & leg.* At vero in præſenti caſu, quo nepos non vult hæres eſſe patris ſui, plane excidit ab omni ſpe conſequendæ hæreditatis aviæ jure civili, ad quam alioqui eo jure, quamvis emancipatus, ex capite ſui patris pervenire potuiſſet. Adde, quod, cum nepos ſe negat hæredem patris ſui, in cujus poteſtatem poſt avi mortem reciderat, jam ipſe aperte recedit à jure civili, quod eum facit patri ſuum hæredem, & quidem neceſſarium. Cum ergo hoc civile vinculum jam diſſolverit, & pater abſtineat ab avita hæreditate, & nepos à paterna, & id quidem permittente jure prætorio, (quo conceſſum eſt ſuis hæredibus beneficium abſtinendi) ſequitur, quod non niſi eodem Prætoris auxilio, & via bonorum poſſeſſionis, nepos ad avi hæreditatem poſſit pervenire, ut ait *d. l. ult.* cujus hæc mihi viſa verior interpretatio. *Cujac. lib. 4. Obſ. c. 6. Gephan. & Mudæus ad d. l. ult.*

TITULUS XV.

Unde legitimi, & Unde cognati.

1. *Legitimos lex vocat ad ſucceſſionem.*
2. *Deinde cognatos qui tales ſint.*
3. *Sublata inter eos differentia.*
4. *Quomodo fiant hæredes.*

1 POſt liberos prima cauſa eſt in ſucceſſione, ac petenda bonorum poſſeſſione legitimorum, ſive agnatorum, à lege ſcilicet civili vocatorum, qui ſi volunt, poſſunt, non tamen coguntur petere bonorum poſſeſſionem, quæ dicitur *Unde legitimi*.

Legitimorum nomine hic veniunt omnes illi, qui per maſculos ſunt conjuncti, ſive ſint maſculi, ſive fœminæ, *l. 2. & 3. §. 1. ff. h. t.* niſi quod fœminæ ipſæ conſanguinitatis jure admitterentur, ſi ſorores eſſent, non etiam ulterius: verùm hæc mutata ſunt, ut mox dicemus.

2 Legitimis deficientibus Prætor vocat cognatos, per bonorum poſſeſſionem *Unde cognati*, ad ſucceſſionem deferendi, *l. 1. h. t. l. 1. ff. unde cogn.* Sunt autem cognati omnes, qui commune naſcendi initium habent, & per fœmineum ſexum & lineam inter ſe juncti ſunt. Sic in deſcendenti linea nepotes ſuccedunt avo materno, pro virili, & in capita, ſi ex una matre ſint omnes; in ſtirpes vero, ſi ex duabus vel pluribus ſororibus, *l. 3. h. t.* In linea autem collaterali veniunt quarto gradu conſobrini, ſive duarum ſororum filii, *l. 1. h. t.* Itemque ſuccedit quinto gradu propior ſobrino, id eſt, natus à conſobrino, *[illegible]* & ſic deinceps in cæteris gradibus fit ſucceſſio.

Eſtque hæc bonorum ſucceſſio hiſce cognatis omnino neceſſaria, quia jure civili ad hæreditatem non admittuntur, *l. 1. ff. d. t.* adeò ut tam veteri, quàm novo jure, ſine ea non poſſent ſucceſſionem ſibi vindicare, *d. l. 1. & ult. h. t.* ubi dicitur neceſſariam eſſe volentibus ſuccedere, quoniam cognati ſuccedere nolentes bonorum poſſeſſionem petere non urgentur. Cùm autem hodie ſublata ſit differentia juris ſuccedendi inter agnatos & cognatos, *Novell. 118.* palam eſt, eam bonorum poſſeſſionem non eſſe neceſſariam. Ita ut cognati legitimi vocari poſſint, & non tantum uſque ad ſeptimum gradum, ut olim, ſed etiam uſque ad decimum ſuccedant, ut agnati, *§. agnati Inſt. De ſucceſſ. agnat.* Imo & ultra eis deferri hæreditatem poſſe verius eſt, dummodo de cognatione conſtet. 3

Eſt autem hoc commune omnibus legitimis ſucceſſionibus, quod cum quæritur, an quis ſucceſſor factus ſit, an ſucceſſionem acquiſierit, vel quomodo acquiſierit, non inſpicitur, an tenuerit res hæreditarias, ſed an hæreditatem vel bonorum poſſeſſionem adierit, *l. 4. h. t.* Nam hæres bonorum poſſeſſor fit, quomodocunque voluntatem ſuam amplectendæ hæreditatis indicaverit, *Inſtit. de hæred. qual. § aliter autem & Inſtit. De bonor. poſſ. § ult.* 4

TITULUS XVI.

De ſucceſſorio edicto.

1. *Continuatio, & cur hoc edictum ſucceſſ. dicatur & ita dicatur.*
2. *Quo ordine detur, & in quibus locum habeat graduum ſucceſſio.*
3. *Quid, ſi propter ſuorum omiſſa ſit bonor. poſſeſſ. ad quem deferatur.*

DIctum eſt ſuperiùs eos, qui ut liberi impetrare bonorum poſſeſſionem cupiunt, intra annum utilem petere eam debere, reliquis verò centum dies tantum dari. Unde ſi gradu alio præcedentes non petant bonorum poſſeſſionem, aut non rectè petant, quod idem eſt, aliis illis proximi petere poſſunt, juxta edictum ſucceſſorium & totum *Pand. tit. quis ordo in bonor. poſſeſſ. ſervetur.* 1

Dicitur autem ſucceſſorium edictum ideò, quod

[illegible]

defuncto, qua tamen non verum ſucceſſionem [illegible]

[illegible] ſiunt quanto gradu quis ſit conſtitutus. Deinde ſi [illegible]

[illegible] admiſit in hæreditatibus legitimis, & quod [illegible]

[illegible]

TITULUS XVII.

De Carboniano edicto.

[illegible]

[illegible] cæteros caperent prolibus illorum ac ſuis fratri- [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XVIII.

Unde vir & uxor.

[illegible]

Poſtremò obſervandum, hanc ſucceſſionem [illegible]

TITULUS XIX.

De repudianda bonorum poſſeſſione.

1. Continuatio, & quid [illegible] ſit [illegible] vel repudiare bonorum poſſeſſionem.
2. Quomodo [illegible] repudiatio, & [illegible] repudiatio [illegible].
3. Pater [illegible] delatam poſſeſſionem filiofam. Quid de [illegible].

1 Pertractata bonorum poſſeſſionis materia, oſtenſoque, per quam & intra quæ tempora [illegible], & quomodo [illegible] poſſit, nunc videndum, quomodo liceat eam repudiare, [illegible] [illegible] leges [illegible] non [illegible]. l. 8. ff. De [illegible] non [illegible] Prætor, qui [illegible] bonorum poſſeſſionem [illegible], [illegible], ſed [illegible], ut vel [illegible] [illegible], vel [illegible], ut [illegible] poſſit.

2 Repudiatio alia eſt expreſſa, cùm quis [illegible] verbis declarat [illegible], quòd nolit bonorum poſſeſſionem agnoſcere, alia tacita, ſi tempus, quod ad eam agnoſcendam datur, labi permittat. Eo namque lapſo, aut declaratione factâ repudians bonorum poſſeſſionem, poſtea [illegible] non poteſt ad eam [illegible] [illegible] [illegible] vel [illegible] poſſeſſionem vel hæreditatem repudiaverit, l. [illegible]. Nam eo lapſo, quo [illegible] [illegible], & [illegible] in gradu [illegible] l. [illegible] §. 6. ff. De [illegible].

3 Ceterùm filiofam. delatam bonorum poſſeſſionem, pater [illegible] repudiare non [illegible], l. [illegible] quod & [illegible] in hæreditate, [illegible] [illegible] [illegible] Hanc [illegible] [illegible] eſſe [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] l. [illegible] §. [illegible] ff. De [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

TITULUS XX.

De Collationibus.

1. Ratio & continuatio Tituli.
2. Quid [illegible] [illegible] [illegible].
3. Cur non [illegible] ſit, [illegible], & [illegible].
4. Quomodo [illegible] [illegible] ſiat.
5. [illegible] qui & quibus [illegible].
6. [illegible] [illegible] [illegible] habent. Quando [illegible].
7. [illegible] [illegible].
8. Quid [illegible] [illegible] [illegible].
9. Quæ bona [illegible], & quæ [illegible].
10. [illegible], quid, & [illegible] [illegible].
11. De [illegible] vel [illegible].
12. Quæ de [illegible], [illegible], [illegible], [illegible].
13. Quid de eo quod [illegible] & [illegible], & quid [illegible] de [illegible].
14. Quomodo [illegible], quæ [illegible] [illegible].
15. [illegible] [illegible] [illegible].
16. [illegible] [illegible].
17. [illegible] [illegible] quod [illegible].
18. Quid, ſi [illegible] [illegible], [illegible] ab [illegible].
19. [illegible] [illegible] [illegible].
20. [illegible] & [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible].
21. [illegible] [illegible] [illegible].
22. Quid de [illegible] [illegible], [illegible] [illegible].
23. Quomodo [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible].
24. Ad quos [illegible], & [illegible].

Hic Titulus [illegible] bonorum poſſeſſione & [illegible] habet [illegible], cum enim Prætor ad bonorum poſſeſſionem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bonorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], l. [illegible].

2 Collationis appellatio [illegible] generalis ſit, ut [illegible] pro [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], interdum pro [illegible] beneficii Eccleſiaſtici vacantis, interdum alio modo accipiatur; [illegible] [illegible] [illegible] bona hæreditaria pro virilibus portionibus dividantur. Introducta [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] emancipati omnia [illegible] [illegible], & [illegible] bonorum poſſeſſione contra tabulas, cum [illegible]

[illegible] possessionem admitterentur, nullam invicem sibi injuriam inferebant, quæ fuit causa [illegible]

[illegible] urbano mortalium ordine. *DD. passim ad d. l.* [illegible]

[illegible] nepotibus communicare jubentur, & illis in vicem [illegible]

[illegible] ex testamento succedentibus non opus erat [illegible]

[illegible] divisis partes assignavit, easque integras jussit accipere, nec quidquam de collatione cavit, *l. 39. §. 1.* [illegible] tunc enim in testatoris [illegible]

[illegible] rem certam singularem, quod hæc res licet [illegible]

[illegible] jure vel successio- [illegible]

[illegible]

... officiale, certa pecunia ad eius heredes ...

... per eam ipsi ... cessante querela inofficiosi ...

... Communis solutio est, ut filia, quae vivo patre ...

... ſui liberationis, hoc est, filia cavet fratribus, cum ...

... tum, cui dotis exactio competit ...

... quas patrem fratres acceperint ... ſi habent filia ...

... licet impuberum causa videantur facta ...

... ipſius enim medij temporis alimenta imputantur ...

... distinctio Gordianae constitutionis, quod dos pro...

... potestate exstat, tam sui, quam emancipatis fra...

... non etiam emancipatae ...

[illegible]

[illegible] ſive adſtrictionis de [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ab ... conſtituendo tantum ex bonis paternis, quantum habeant ex collatis, [illegible] ſiliæ debentur, ex omnino non ipſam conferre oporteat. Et verum eſt, habetur, quod conſequitur æſtimatio. [illegible] quæ eſt tempore collationis [illegible] dotem dotis [illegible] debet, ut diximus. Quod procedit [illegible] pars conſtituta [illegible] ſpecie erat conſtituenda [illegible] quod filius debeat bona ſua conferre [illegible] ſuccedit regula, [illegible] quod commode ad fieri poſſit [illegible]

Cautione ſit [illegible] quæ dotis ſubſiſtere ... aut pignoribus de conferendo, ſecuros facit coheredes, [illegible] collationem [illegible] conferre oporteat, [illegible] communia hereditatis [illegible] hæc eſt [illegible] Quod ſi quis eſt incapax [illegible] non poſſit, dabitur curator [illegible] poſſe, omnibus bonis curator dabitur, vel in totum [illegible] cautionem [illegible] fuerit. Et quidem poſt aliquid [illegible] conferre [illegible] poſſeſſor [illegible] rem quoque qui poſſidet, & detrectat conferre, ad [illegible] quod conferendum ſit, cùm tamen cautione opus [illegible] ut [illegible] arbitrio [illegible] facta ſit, [illegible] ſed tamen [illegible] moderatione [illegible] ut ad [illegible] obſervat Mudæus, Gilkenius, & ad mores noſtros plura Argentræus, ad conſuet. Briton. [illegible]

TITULUS XXI.

De Teſtamento Militis.

1. *Continuatio & ſumma Tituli.*
2. *Teſtamentum militare abſque ſolemnitate fit, quando in expeditione, & in caſtris eſt.*
3. *Quid, ſi miles ſit [illegible]*
4. *Quibus conceſſum eſt de [illegible] fieri.*
5. *Quibus jure militari conceſſum eſt teſtari, vel non.*
6. *Mos antiquus & [illegible] teſtamentum [illegible] ſit ſine jure teſtandi.*
7. *Teſtamentum militare [illegible]*
8. *[illegible] teſtamento militis [illegible]*
9. *[illegible]*
10. *[illegible] ſi alius [illegible]*
11. *[illegible] miles [illegible] & heredem [illegible]*
12. *[illegible] miles [illegible]*
13. *[illegible] vel [illegible]*
14. *An [illegible] vel [illegible]*
15. *[illegible] & filio [illegible]*
16. *An [illegible]*
17. *[illegible]*
18. *[illegible]*
19. *[illegible]*
20. *[illegible]*
21. *[illegible]*
22. *An [illegible]*
23. *An [illegible]*

Ex ipſa militum profeſſione, quod contra ... [illegible] in expeditione [illegible] ſine [illegible] conſtare poſſit, utiliter teſtentur, [illegible]

Atque ita [illegible] Principum [illegible] quando fuerit in caſtris;

miles, vel centurioni, ob flagitium militare dam-

vera erat servus, nunc enim ex testamento

miles voluit, cùm erraverit, vocando eum

[illegible] ſuis neceſſitas habet, ne partim teſtatus, partim [illegible] ſtando hæredem ſcripſerit, non dato cohærede, [illegible]

[illegible] tamen hic tam hæredes ipſos, aut genera ſucceſſio [illegible]

[illegible] tum extat in l. 2. [illegible] ubi duobus a matre [illegible]

[illegible] tem partes, ſive uncias dividatur hæreditas, cujus tertiam, id eſt, 4. uncias habeat uxor, & reliquam [illegible]

[illegible] bus, putà ex caſtrenſibus, tunc creditur pro parte [illegible]

[illegible] illis partibus comprehendere videtur. Poteſt, quis, [illegible]

[illegible] privilegio uti voluiſſe. Poſſet tamen [illegible]

[illegible] at, velle non præſumitur: nam voluntas præſup- [illegible]

[illegible] te exheredatio valebit pro cohæredatione. Si ve- [illegible]

[illegible]

ne pollicari teſtantes, ſed ad filios, qui poſt [illegible]

[illegible]

17 Sunt & alia iure pr[illegible] ponentibus conceſſa [illegible]

[illegible]

18 [illegible]

[illegible] quibus eos ſubſtitueret ſic teſtanti hæredi. Nam [illegible]

[illegible]

[illegible] verant, ſed quarum conditio confertur ad ſecre-[illegible]

[illegible]

19 [illegible]

20 [illegible]

21 [illegible]

22 Sunt & plura militum privilegia, quæ facilè ex Juriſconſultorum reſponſis cognoſci poterunt: ſufficeretque duntaxat ea hic retuliſſe, quæ ex Conſtitutionibus hujus Tit. ad teſtamenta pertinent. Atque illud monuiſſe, non opus eſſe hic venire in eam quæſtionem, quæ à Vigelio, Graſſo, Julio Claro, Gail, aliiſque moveri ſolet, an militibus noſtri temporis eadem teſtandi privilegia, quæ militibus Romanis competebant, adhuc competant; quandoquidem ferè omnia, quæ permiſſa in teſtando fuere militibus, qui in numeros relati erant, mores hodierni permittant etiam paganis, ac ſatis ſit, ſi tamen vivo quiſque non laboret, ut modica illa, quæ ad teſtamenti factionem locorum ſtatuta requirunt, præſtare queat.

23 Quod attinet ad alia privilegia per totum jus ſparſa, Romanis militibus conceſſa, non dubito quin eadem noſtris militibus competant, cum æquè pro patria, laribus & religione fortiter pugnent. Quamvis enim ſignificata non accipiant, & maxima pars antiquarum ſolemnitatum exoleverint, ſucceſſerunt tamen alia per novos Principes, quæ obſervant, quod ſufficit ut milites noſtri continuo armorum exercitio occupati, antiquis fruantur privilegiis. Vaudus lib. 1. var. quæſt. 15. Petr. Bellæ de re milit. p. 7. tit. 3. n. 37.

TITULUS XXII.

Qui teſtamenta facere poſſunt.

1. *Ratio Tituli, & cur prohibeantur teſtari impuberes, furioſi, & prodigi.*
2. *An vigor naturæ ſuppleat ætatem ut poſſit quis teſtari.*
3. *Quid, ſi prodigus cui bonis erat interdictum, teſtamentum fecerit in favorem piarum cauſarum.*
4. *Non prohibentur æger, ſenex, moribundus teſtamentum facere, ſi ſana ſint mente.*
5. *Teſtamentum a muto & ſurdo factum quando valeat.*
6. *Qua forma cæcus teſtamentum faciat; & jure cæcus teſtari liberè.*
7. *Cives Romani jus faciendi teſtamentum habent, non ſervi, nec ut ab hoſtibus capti.*
8. *Teſtamentum deportati, & ad mortem damnati non ſubſiſtit. Quid, ſi a Principe reſtitutus ſit deportatus.*
9. *Religioſus teſtamentum recte condit.*
10. *Quid, ſi reus pendente accuſatione, mortem ſibi conſciverit.*
11. *An capti à Latronibus, obſides, peregrini teſtari poſſint.*
12. *An alienigena validè teſtetur.*
13. *Cur filiofamilias ne permittatur quidem patre jubente teſtari, nec ad piam cauſam.*
14. *De caſtrenſi & quaſi caſtrenſi peculio cur teſtari poſſit.*
15. *An filiusf. de adventitiis bonis, in quibus pater non habet uſumfructum, poſſit teſtari.*
16. *Quid moribus hodiernis hac in re obſervetur, & quid cum minor teſtamentum faciat.*
17. *An mulieres teſtamentum facere poterant de jure, & quale.*
18. *An mulier conjugata in bonis teſtari poſſit, ſine conſenſu mariti.*
19. *Quid de ſervo habente uxorem cum alio contubernium.*
20. *Quid de monacho, quod ſi ei datum ſit beneficio habendo quod proprium.*
21. *An clericus de jure teſtari poſſit, & quid de conſuetudine.*
22. *Quid, ſi Imperator hæres inſtituatur, vel teſtetur.*
23. *Mortuus teſtari prohibetur.*
24. *An etiam excommunicatus, & uſurarii.*
25. *Vaſallus de feudo non validè teſtatur.*
26. *De licentia principis teſtetur ſervus in ſtipendiis.*
27. *An conceſſio principis reſtringatur ad primum teſtamentum.*

SI quæramus, inquit Gaius J.C. an valeat teſtamentum, inprimis animadvertere debemus, an is, qui fecerit teſtamentum, habuerit teſtamenti factionem, deinde ſi habuerit, requiremus, an ſecundum regulas juris civilis teſtatus ſit. *l. 4. ff. h. t.* Et rectè, quia ſi non habuerit teſtamenti factionem, id eſt, poteſtatem condendi teſtamenti, tabulæ nullæ ſunt, licet cætera omnia in illis ſint obſervata.

Videamus igitur, quinam teſtamenta facere poſſint, vel non poſſint. Et in primis teſtari poſſunt omnes, qui lege non prohibentur. Prohibentur autem alii teſtari, quia deeſt eis judicium, ſive propter teneram ætatem, ſive propter animi morbum. Ætas minor XIV. annis in maſculis, & in fœminis XII. adimit teſtamenti factionem, *l. 4. h. t. l. 5. ff. eod.*

Quæritur an vigor naturæ ſuppleat ætatem, ut quis ſic poſſit teſtari, & an teſtamentum ante ætatem factum reconvaleſcat? Ad primum reſpondet Caſtrenſis *ad l. 4. h. t.* negando hoc caſu malitiam ſupplere ætatem, cum lex requirat certum numerum annorum, licet ſecus ſit in matrimonio. Ad ſecundum dicit Bartolus *in l. 1. §. 1. ff. De leg. 3.* Quod teſtamentum in minori ætate factum reconvaleſcat, ſi in pubertate appareat judicium novæ voluntatis, & teſtator hoc dixerit coram quinque teſtibus. Bartolo ſubſcribit Caſtrenſis *d. loc.* At plurimarum civitatum leges plenam pubertatem, id eſt, ætatem XVIII. annorum vel ei propinquam, vel paulo majorem, requirunt: & meritò, cum ſit judicium in ea ætate XII. & XIV. annorum adhuc valdè infirmum & ſeductionibus obnoxium. Pari ratione furioſos, dum in furore ſunt, & captos mente teſtari prohibet, *l. 9. h. t. §. item Inſt. h. t.* Adeò ut

non

[illegible]
hoc; quòd si in sanitate coeptum & perfectum sit.
[illegible]

Prodigus cui est à Prætore bonis interdictum, ſi-
[illegible]
litur, cùm iudicium habeat, etiam circa bona sua,
[illegible]

[illegible]
non sint recepta. Porrò testamentũ quod ante inter-
[illegible]
ac mulieris libertate, desinit quoque potestas cura
[illegible]
actionem ille recuperet, cui ante interdictum
[illegible]

At verò qui æger est corpore, modo sanus ſi
[illegible]
pore, ſed animi ſanitas deſideratur, *l. 3. h. t.* Quin
[illegible]
incertitateq; memoria retineat, *d. l. 3.* Adeò ut valeat
[illegible]
tionem protulit, *l. 15. infra eod. tit.* dummodo
barbe, balbutiente lingua prolatis ſanus ſenſus
[illegible]

[illegible]
, id eſt, ſervatis ſolemnibus iuris civilis, *l. 1. h. t.*
[illegible]
Quæ ſolemnitas omnino requiritur, ne quid
[illegible]

Porrò

[illegible] ſ. [illegible] nec non aberrat, post Conſtitutio- [illegible] erant, & ſuberant alterius poteſtati. Poterant ta- [illegible]

[illegible] Ita inoleverit deinde variæ, tum per nos poſtulati, [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ut ſcilicet omnes in orbe Chriſtiano [illegible]

Præterea hoc teſtandi jus reſtrictum eſt ad parent- [illegible]

[illegible]

[illegible] compleuerint, bona illorum ab inteſtato non ut hereditas, ſed ut peculium, patribus deferuntur iure [illegible]

[illegible] bona habeant, non eſt ſatis, nec quòd ea pleno iure [illegible]

[illegible]

TITULUS XXIIII.

De Testamentis, & quemadmodum testamenta ordinentur.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]
12 [illegible]
13 [illegible]

Nota.

10 De

20. *De nuncupativo teſtamento, quæ ſit forma.*
21. *Teſtes audire & videre quomodo teſtatorem* [illegible].
22. *Scriptum teſtamentum perfectum & quomodo* [illegible] *Prin-cipi oblatum.*
23. *An imperfectum* [illegible].
24. *Et quid ſi voluntatem teſtator* [illegible].
25. *An teſtamentum in ſcriptis* [illegible] *aliquo ſolem-nitas* [illegible] *ut nuncupativum valeat* [illegible].
26. *Si teſtator ſ*[illegible] *an* [illegible] *voluntatem* [illegible].
27. *Quando alia inſtrumenta vel* [illegible] *fuit* [illegible] *& a quo* [illegible].
28. *Teſtamentum* [illegible] *apud* [illegible] *Principem* [illegible].
29. *Q*[illegible] *teſtamento* [illegible].
30. *An teſtamentum* [illegible] *ſolemnitatem* [illegible] *valeat* [illegible].
31. *Teſtamentum* [illegible] *, & an* [illegible].
32. *In patre non perfectum teſtamentum, voluntas quæ* [illegible].
33. *An valeat* [illegible] *perſona* [illegible].
34. *Quando* [illegible] *, & quid* [illegible].
35. *De teſtamento reſcripto.*
36. *An ad* [illegible].
37. *De teſtamento coram Principe, vel* [illegible] *, an valeat* [illegible].
38. *De teſtamento* [illegible].
39. *Quid, ſi teſtator* [illegible] *voluntatem* [illegible].

1 POſt quæſtionem jam explicatam, à quo teſta-mentum recte fiat, ſequitur alia, ſecundum quam ſolemnitatem ſit faciendum [illegible]

2 Teſtamentum in ſcriptis multas requirit ſolem-

nitates, quæ sincero diligentius obſervandæ. Im-primis hoc teſtamentum [illegible]

[illegible]

Quæ ita autem [illegible]

[illegible]

[illegible] ſive teſtator ipſe, cùm inſtituendo [illegible]

Spectat eodem & illa ſuſtitiani Conſtitutio, quæ vim tribuit inſtitutioni hæredis, poſt legato- [illegible] non obeſſe ſupremæ vol[illegible] deſiderii, aut [illegible]

[illegible] debeat hæredem ſcribere, deinde filio ſubſtituere [illegible]

[illegible] ſcriptura teſtamenti, modo [illegible]

[illegible] teſtamentum, *l. 1 2. h. t.* Sed potiùs [illegible]

[illegible] tae cujus ſit, ſed [illegible]

[illegible] faciat, *d. l. 2 1. verſ. ſed licet, & l. 2 1. §. fin. ff. qui teſt. fac.* [illegible]

[illegible] mori, aut teſtibus fortè evenerit, teſtamen- [illegible]

[illegible] nunc exponendum ſequitur, quænam adhiberi poſ- [illegible]

[illegible] ſit, quòd nequeant teſta- [illegible]

[illegible] quamvis verba d. l. [illegible] ſint ſatis clara, & ſententia [illegible]

[illegible] Cui non advertitur [illegible] De teſtib. [illegible]

[illegible] non efficit enim teſtamenti iuris ſubſcriptio & ſub [illegible]

[illegible] excludendam omnem ſuſpicionem te [illegible]

[illegible] teſtamentum ab eo ſignatum valet [illegible]

[illegible] teſtamenta ſcribat. Verbum [illegible] domeſtici, hoc eſt, qui in po[illegible] eſſet, filius in patris, frater in [illegible]

[illegible] in ſua cauſa, [illegible]

[illegible]

[illegible]

quam, & elegiſſe viam per quam ſuum judicium ſub- [illegible]

[illegible] & teſtamentum hoc non cancellavit, nec incidit [illegible]

[illegible] nem obſcuram, ex una dicta ratione, quam probat [illegible]

[illegible] eſt teſtamento, ſed ex eo ſcriptis hæredibus defer- [illegible]

[illegible] gata l. 6. C. Theod. De teſtament. Igitur, duo iſta concur- [illegible]

[illegible] id commutari à die teſtamenti conditi, ne correctio [illegible]

[illegible] ſtrum conjux, nulla ei ob id præſtita ſocordiarum [illegible] centum auctorum diſplicuit tamen ei, quod di- [illegible]

[illegible] tione receſſum eſt ferè ubique gentium, cùm ſuffi- [illegible] di, quod & Jus Pontificium approbavit, cap. 10. [illegible]

[illegible]

in anteriore poſitos inter liberos etiamſi [illegible]

[illegible]

tum eſt, ſubveniendum videtur quaſi ab inteſtato,

[illegible]

ſtato ſuccedi, nam & fideicommiſſa & legata,

[illegible]

veniendum puto ex hac conſtitutione, ſi non ha-

[illegible]

vit. in d. l. ad trem. Cenſetur autem perfecta voluntas, quando teſtator eam totam declaravit, & habuit pro perfecta, *l. 19. ſup. de jure codicill.* quod ſecus eſt, ubi apparet teſtatorem hoc noluiſſe.

11 Unde ſi teſtator ſuſpenderit ſubſtantiam voluntatis in tempus, quo teſtes adeſſent, & quaſi dubius adhuc, ultimam ei manum non impoſuerit, magis eſt, ut inteſtatus obiiſſe cenſeatur: nam hujuſmodi ſcriptura teſtatoris, potius eſt conceptio quædam voluntatis, quam ordinatio ultima, cum interea quod invitati teſtes aſſiſunt, potuerit teſtator aliquid addere, mutare, aut commutare, uti fieri ſæpe videmus: atque hanc opinionem veriſſimam in praxi dicit Clarus, § *teſtamentum qu. 7. num. 4. & qu. 9.* Petr. Peckius *De teſt. conjug. lib. 1. cap. 18. num. 3.* Contrarium videtur indicare Bernard. Autum. *in inſtit. juris Gallic.*

TITULUS XXIV.

De hæredibus inſtituendis, & quæ perſonæ inſtitui non poſſunt.

1. *Quid inſtitutio hæredis, ejuſque forma.*
2. *An nutu fiat, aut certa demonſtratione.*
3 *Item ad [illegible] [illegible].*
4. *Quid, ſi falſa ſit demonſtratio, aut error circa [illegible] hæredis.*
5. *Quid juris, ſi per errorem teſtator [illegible] teſtamentum, eoque [illegible].*
6. *An valeat hæc inſtitutio, Sempronius [illegible] hæres eſto.*
7. *An valeat inſtitutio collata in alterius arbitrium.*
8. *[illegible], an non [illegible] [illegible] [illegible].*
9. *An talis inſtitutio collata in alterius arbitrium ſit [illegible].*
10. *Quatenus hæredis inſtitutio in tempus mortis conferatur.*
11. *Qui poſſunt hæredes inſtitui.*
12. *Qui prohibeantur eſſe hæredes.*
13 *An inſtitutio [illegible], hæredes, an legatarij loco habeantur, & quid, ſi plures [illegible] ſint.*
14 *[illegible] quod [illegible] in re [illegible].*
15 *In [illegible] [illegible] ſuper [illegible] [illegible].*
16. *Si [illegible] unum aut plures hæredes ſcribat, in certa parte, aut portionibus, & alios ſine parte, quomodo [illegible] [illegible].*
17. *De inſtitutione facta [illegible] [illegible] cum [illegible].*

1 **P**Ræcipua teſtamenti pars eſt hæredis inſtitutio quæ vim ſuam ab hoc mutuatur & accipit, & propterea de ea hoc ſpeciatim agitur.

Eſt autem hæredis inſtitutio, *deſignatio ſucceſſoris in univerſum jus, quod defunctus habuit, tempore mortis.* Deſignatur quis hæres dicitur, qui ſcriptus eſt in teſtamento, in ſcriptis facto, vel nuncupatus in teſtamento, quod ſine ſcriptis fit, *l. 1. § 1. ff. h. t.* Dico, in teſtamento: quia hæres non codicillis, aut alio genere quam teſtamento inſtitui poteſt. Inſtitutio quibuſcumque verbis fit, ſive directis, ſive obliquis, quoniam ſublata eſt ſcrupuloſa verborum obſervatio, *lib. 15. [illegible]* modò de voluntate teſtatoris conſtet, quæ proinde verbis idoneis declarata eſſe debet, ut intelligatur quis inſtituatur, nam tacita inſtitutio omnino reprobatur. * Itemque nutu facta, *l. 19.* 2
ſup. de teſtamentis: ubi Imperat. vult exprimi nomen hæredis, ut inſtitutio ſit certa quæ ſanè talis non erit, nutu vel ſignis facta. Verùm ſi conſtaret de præambula voluntate teſtatoris qui ante interrogationem notarij, vel paulo antè notario, aut teſtibus ſuam voluntatem declaraverat, & ſanæ mentis exiſtens poſtea condere volens teſtamentum, lingua impedita, repentino caſu non potuit vocem emittere, tunc vel ſignis demonſtratio hæredis, validam eſſe inſtitutionem exiſtimat Gaſp. Ant. Theſaurus quæſt. Forenſ. *lib. 1. q. 99.* Idem inſinuat Pet. Peckius *lib. 1. De teſt. Conjug. c. 18. n. 1.* rationem addens, quod pro teſtamentis favorabilis fiat interpretatio, ne multi decedant inteſtati, quæ ſententia poſſet procedere in gratiam piæ cauſæ inſtitutæ. Michael Graſſus §. *inſtitutio. q. 37. n. 4.*

Cæterùm nihil refert, an quis ita dixerit, *Titius* 3
mihi hæres eſto, an verò dixerit, *Hic mihi hæres eſto*, *quem digito aliove ſigno oſtendo. l. 58. ff. h. t.* eoque pertinet *l. 6. ff. De reb. cred.* ubi dicitur, nihil referre, an res aliqua proprio nomine deſignetur, an aliâ notâ, quæ nominis vice fungatur. Planè, ſi quis ita ſcripſerit, *illum hæredem inſtituo, qui nominatus invenietur in charta, quam apud Titium depoſui*, valida erit inſtitutio, *d. l. 58.* cùm ſatis declaretur voluntas & ſervetur forma teſtamenti talem ſcriptis, per relationem ad certum & minime dubium actum, *l. 9. § 18. & l. 77. ff. h. tit.* Pari ratione dicendum erit, valere inſtitutionem, ita ſcriptam, *Cujus nomen codicillis ſcripſero, ille mihi hæres eſto. l. 10. ff. De condit. inſtit.* codicillorum jus ſingulare eſt, ut quæcumque in his ſcribuntur, perinde habeantur, ac ſi in teſtamento ſcripta eſſent. Atque ita is qui hæredem codicillis ſcripſerit, intelligitur teſtamento ſcripſiſſe, ac ex eo, non ex codicillis valet, quod ſcripſit, *l. 38. ff. de condit. & demonſtr.* Carol. *[illegible] lib. 2. 6. n. De teſt.*

Habet itaque tantam vim illa deſignatio & de- 4
monſtratio, quantam nominatio, adeò ut ne falſa quidem demonſtratio noceat inſtitutioni, vel legato. *l. 33. ff. De cond. & demonſtr.* cum videlicet de perſona inſtituta & mente teſtatoris conſtet.

[illegible]

[illegible]

... bonorum dispositio erit deneganda, [illegible]

[illegible]

... non potest relinqui libertas, nec [illegible]

[illegible]

... jura civitatis Romanae, l. 9 §. 3 ff. [illegible]

... fuit constitutum, ut hic bona inter cives [illegible]

[illegible]

[illegible]

aſſis fuerint uſſimos intelligeret, quorum alter deberetur, ſcriptus ſine partibus: cùm enim horum inſtitutio ad nullam partem vacantem poſſit reſtringi, videtur teſtator eos in tantum hereditaſſe, atque ſcriptos cum partibus, & ita duos aſſes feciſſe, quibus revocatis ad unum aſſem, utriſque deberetur ſemis. Poſt aſſe expleto ita ſcripſit teſtator, Ex reliqua parte heres eſto, nam tunc nihil debebatur, cum nihil ſit reliquum, *l.* [illegible] *ff.* [illegible] Hinc & ita ſcripſe[illegible] [illegible], quem non inſtituerit, [illegible] heres eſto, non admittetur hic ad partem, quia univerſam relictio facta eſt ad partem, quæ non ſupereſt, *l.* [illegible] *ff.* [illegible]

17 Denique obſervandum hoc eſt, quod, ſi creditorem debitor hæredem ex parte inſtituat, hæc ipſa inſtitutio ſemper ad ſe trahit aliquam debiti confuſionem, & quodammodo compenſationem, videlicet pro parte hæreditaria, pro qua confundi debitum neceſſe eſt, ut in ſpecie *l.* [illegible] ubi mulier quæ marito ſuo pecuniam debebat compenſandi gratiâ, eum ex parte hæredem inſtituit, & cùm maritus præter portionem hæreditariam, debitum quoque ſibi à cohærede reſtitui poſtularet, reſcribunt Impp. non tantum juris ſeveritatem, id eſt, legem Papiam, quæ conjuges inter ſe ex teſtamento capere vetabat, verùm etiam defunctæ voluntatem refragari, quæ ſolum compenſari cum debito voluit portionem hæreditariam. *L.* [illegible] *ſup. De hæred. inſt. L.* [illegible] *ſup. De neg. geſt.*

TITULUS XXV

De Inſtitutionibus, & Subſtitutionibus, & Reſtitutionibus ſub conditione factis.

1. Continuatio, *& quod conditio* [illegible] *inſtitutioni adjicitur.*
2. *Quid ſit conditio, & cur impoſſibiles habeantur pro non ſcriptæ in teſtamentis vel legatis adjectæ, aliæ* [illegible] *in contractibus.*
3. *Quot modis conditio dicatur impoſſibilis. Turpes conditiones* [illegible], [illegible] *de inſtitutione, & tantùm* [illegible] *parte.*
4. *Conditiones poſſibiles triplices. Cur ſub quarum conditione inſtituantur* [illegible], *alios verò ſub poteſtative.*
5. *Sub qua conditione inſtituatur filius.*
6. *Item utrum an ſub* [illegible] *heres inſtitui poſſit.*
7. *An teſtamentum* [illegible] *ſit, ſi filius ſub alia conditione quàm poteſtativa fuerit hæres inſtitutus.*
8. *Quid ſi non ſtet per hæredem quo minus impleatur conditio.*
9. *Si* [illegible] *ſine* [illegible] *heres eſto* [illegible] *conditionem* [illegible] *, & nulla ſint ad* [illegible], *an valeat hæredis inſtitutio.*
10. *Quomodo conditio dicatur* [illegible], *vel non* [illegible], *ut valeat inſtitutio, vel non valeat, & quomodo conditio, quæ in non faciendo conſiſtit, impleatur.*
11. *Item conditio quæ in faciendo, ut quæ* [illegible] *voluntate inſtituti eſt conſtituenda, atque exemplis declaratur.*
12. *De plurium conditionum conceptione.*
13. *Quid ſi filius inſtitutus & inſtituto repetitus, liberis ſubſtituti.*
14. *An liberis in conditione poſiti ut inſtituto* [illegible] *vocati.*
15. *An* [illegible] *in ſenſu* [illegible] *h. t. poſt ſunt ſubſtituti.*
16. *Quo tempore conditiones impleantur.*

QUia hæredum inſtitutiones, de quibus Titulo præcedenti tractatum eſt, non tantum fiunt pure, ſed etiam ſub conditione, nec ſolum hæredum inſtitutiones & teſtamentaria, ideo Imperator opportuno loco ſubicit hanc tractationem, docens inſtitutionem ſub conditione omni poſſibili & honeſta fieri poſſe, non item ex die, vel ad diem, ne contingat aliquem partim teſtatum, partim inteſtatum decedere. Si tamen dies inſtitutioni adjiciatur, habebitur pro non adjecto, ne unde per mortis exceptio [illegible] *ſuſtit. De hæred. inſtit.* Quod autem poſteà conditio adjicitur, quam dies eſt, quia conditio retrotrahitur, ut ſemper maneat eadem teſtamenti cauſa, non etiam dies, ad cujus proinde eventum eſſet inteſtatum partemque poſt mortem teſtatoris vel [illegible].

Conditio igitur nihil aliud eſt, quàm incertus eventus, ex quo ſuſpenditur diſpoſitio, habitura ſtatim effectum, illa deficiente. Sed hoc intelligendum eſt de poſſibili conditione: aliud verò eſt de impoſſibili, cui natura impedimento eſt, quo minus exiſtat, iſta enim, inſtitutioni hæredis vel legato adjecta, pro non ſcripta habetur, ita ut nihilominus inſtitutio & legatum debeantur, *l.* [illegible] *& l.* [illegible] *ff. de condit. inſtit.* Itaque poſtulante favore ultimarum voluntatum, quæ ab unius defuncti arbitrio pendent, qui in ſupremis judiciis ordinandis, non videtur nihil agere & habere voluiſſe, & ideo præſumitur impoſſibilem conditionem per errorem & errorem aliquem incidiſſe. Quod autem ſecus habet in ſtipulationibus & contractibus, qui vitiantur adjecta hujuſmodi impoſſibili conditione, *§. impoſſibilis. Inſt. De inutil. ſtipul.* [illegible] *ff. De verb. oblig.* Ratio differentiæ eſt, quod obligatio in ſtipulationibus & contractibus, ex partium conſenſu mutuo conſiſtat, qui nullus eſſe videtur, ubi impoſſibili conditione ſuſpenditur. Accedit & alia ratio, quod in teſtamentis plenior & profuſior ſit interpretatio, cùm

[illegible]

[illegible]

tor volens inſtituere Titium, Cajum ſcripſerit, d. l. p. [illegible]

[illegible] que reſcindendam veniat. Inde ſi filius ae inſtitu[illegible]

[illegible] tarius cavet, ſe id non facturum, quod loco [illegible]

[illegible] tacendo conſiſtit & affirmativè concipitur [illegible]

[illegible] hæreditatem adeat. * Planè hujuſmodi inſtitutio- [illegible]

[illegible]

casu cuilibet conditioni obtemperare satis eſt, si [illegible]

[illegible]

& ſupplicatur, proindè ſi quis filium legitimum [illegible]

[illegible]

[illegible] inſtitutum, quem & libera ſtatuis, quam mutare [illegible]

[illegible]

[illegible] alienatio facta à gravato restituere; si decesserit sine liberis, valet, quæ quidem non valeret, [illegible]

[illegible] enim novum est legitimos hæredes testamento [illegible] Quid autem moribus hac in re observetur [illegible] bem Constitutum in suis decis. [illegible]

[illegible] tamen ex testamento, an mater legitima hæres facta, ex S. C. Tertulliano [illegible]

voluntatis esse quæstionem, an testator voluerit [illegible] herendam esse, propterea, quod quæ substantiæ [illegible] infra [illegible] Etenim ex vulgari institutione, [illegible] hæres extitit, l. 11. ff. de lib. & post. Ergo mater, quæ [illegible]

[illegible] Sunt & aliæ, quæ, utroque tempore, id est, sive [illegible] pleri possint, videndum est, utrum conditio in [illegible] statore Sempronius Consulatum, aut Præturam [illegible]

 Nam

Nam cùm teſtator contulit conditionem in poteſtatem hæredis, ſimul contulit in ejus voluntatem, ut velit conditioni parere, non poteſt autem ei parere, niſi ubi ſciverit conditionem teſtamento juſſiter inſertam, quod demum cognoſcet mortuo teſtatore, cùm eo vivo ambulatoria ſit & mutabilis ejus voluntas, *l. 1. ff. d.t. de cond. & demonſtr.*

TITULUS XXVI.

De impuberum & aliis ſubſtitutionibus

1. *Continuatio, deſcriptio, & diviſio ſubſtitutionum.*
2. *Quando ſubſtitutus ad hæreditatem admittatur. Caſus vulgaris ſubſtitutionis ſi hæres non erit, intelligendus ſi repudiet hæreditatem ex teſtamento.*
3. *Subſtitutio in unum caſum facta, ad alterum extenditur.*
4. *Subſtitutio potior eſt jure accreſcendi. Secus certis caſibus.*
5. *Quando partes in ſubſtitutione conſequantur repetita, quæ in inſtitutione.*
6. & 8. *Subſtitutio vulgaris quibus modis expiret, & cur tollatur aditione inſtituti.*
7. *An minore reſtituto contra aditionem locus fiat ſubſtituto.*
9. *Quid ſit pupillaris ſubſtitutio; quæ ejus forma, quæ tacita vel expreſſa.*
10. *Quare ubi expreſſa pupillaris continent tacitam vulgarem & contra.*
11. *Pupillariter quis poſſit ſubſtituere, & an mater poſſit.*
12. *Arrogator quare in bonis propriis arrogato non ſubſtituit pupillariter.*
13. *Quibus ſubſtitui poſſit pupillariter.*
14. *Cur non niſi liberis in poteſtate ſubſtituantur.*
15. *Et quo tempore in poteſtate eſſe debeant.*
16. *An hæc ſubſtitutio fiat exhæredato, aut præterito.*
17. *Filio præterito à primo gradu cur teſtamentum vires ſumat a ſecundo, a quo fuit exhæredatus, cùm in filio poſthumo præterito ſecus ſit.*
18. *Ut hæc ſubſtitutio valeat, pater ſibi prius teſtamentum faciat.*
19. *Ex quo aditur hæreditas.*
20. *Exhæredatio tamen ſui hæredis confirmat tabulas pupillares.*
21. *Subſtitutio fit communiter vel generaliter, quæ ſit effectus generaliter concepta.*
22. *Subſtitutionis novissimo morienti factæ effectus.*
23. *Subſtitutio hæc, Quiſquis mihi hæres erit, & Titio filio meo hæres eſto, facilè intenditur.*
24. *Facta vero ſubſtitutione Titio cum filio & Seio, ſemiſſes fiant.*
25. *Effectus pupillaris ſubſtitutionis, vulgari ſimilis.*
26. *Duobus impuberibus ſubſtitutus non admittitur niſi impubere mortuo.*
27. *Succedit ſubſtitutus impuberi, etiam in bonis patris.*
28. *Nec ſubſtituto unam hæreditatem ab alia ſeparare licet.*
29. *Expreſſa pupillaris matrem a ſucceſſione excludit, ita ut nec legitimam petere poſſit.*
30. *An tacita pupillaris, quæ in expreſſa vulgari continetur, matrem excludat.*
31. *Quibus caſibus matrem excludat.*
32. *Vulgaris vero & reciproca ſubſtitutio matrem excludat.*
33. *Subſtitutio pupillaris expirat pubertate à pagano, non item à milite facta.*
34. *Et poſt pubertatem in fideicommiſſariam flectitur.*
35. *De aliis modis quibus expiret ſubſtitutio pupillaris.*
36. *Subſtitutio exemplaris ut olim permiſſa.*
37. *Quibus liberis exemplariter ſubſtitui poſſit, an etiam furioſis, Quatenus procedat hæc ſubſtitutio.*
38. *A quibus fiat, & an à matre ad ſecunda vota tranſeunte.*
39. *Exemplaris effectus, & quibus modis expiret.*
40. *An reconvaleſcat ſi furioſus rupperit, & in dementiam reciderit.*

IMperator plenius hoc Titulo univerſam aggreditur Subſtitutionum tractationem. 1

Eſt autem Subſtitutio nihil aliud, quàm in locum hæredis inſtituti deficientis ſubrogatio, ordine tantùm ab inſtitutione differens, nam ne teſtatori exiſtat hæres, quem non vult, ſi humano aliquo caſu hæres inſtitutus eſſe deſierit, licitum eſt cuique plures hæredum & quidem ſubſtitutorum gradus, in certum caſum facere *l. 36. ff. de vulg.*

Dividitur autem ſubſtitutio in duo ſumma genera, nam quædam ſubſtitutio eſt vulgaris, quædam pupillaris. Vulgaris appellatur, quæ fit ſub ea conditione, ſi inſtitutus non erit hæres, *l. 8. h. t.* Nominis ratio ex eo, quòd vulgò ſeu paſſim atque in omnibus, tam teſtatoribus, quàm hæredibus, qui inſtituuntur, recepta ſit, & in primùm caſum ſere dicatur, veluti, *Titius hæres eſto, ſi Titius hæres non erit, Cajus hæres eſto.*

Hujus conditionis ea eſt interpretatio, ſi nec ipſe vocatus penès ſit hæres, nec alium hæredem fecerit, *l. 3. C. & l. 40. ff. de hæred. inſt.* Duobus autem modis accidit, ut quis hæres non ſit, puta aut quia non potuit, aut quia non voluit eſſe hæres, non poteſt eſſe qui aut vivo teſtatore, aut poſt mortem ejus antequam hæreditatem adiret, deceſſerit, aut ſi defecerit conditio, ſub qua hæres fuit inſtitutus. Non vult eſſe hæres vel extraneus, qui repudiavit hæreditatem, vel ſuus qui ei abſtinuit: 3 Et tunc admittitur ad hæreditatem ſubſtitutus, *l. 3. l. 69.*

[illegible]

heres eſſe non poteſt, cùm in utroque militet ea-
[illegible]
diſponens veriſimiliter idem diſpoſuiſſet, ſi de eo
[illegible]
vocat in caſum mortis paternæ, cenſentur vocati
[illegible]
aut expreſſa diſpoſitio teſtatoris . ut in *l*. 2 [illegible]
[illegible]

[illegible]
ſtitute facta eſt . ſecus ſi in parte accreſcenti
facta fuerit, quia tunc jus accreſcendi per
[illegible]
do ex conjecturis teſtatorem aliud voluiſſe
[illegible]
veritas . *l*. 10. *ff*. *eod*. Denique inter inſtitutos
[illegible]

[illegible]

succedat, ſi velit, l. 6. ff. de acq. hered. ſervus verò [illegible]

em vulgaris ſubſtitutio expirat, quia in propoſito [illegible]

cat ſubſtitutum, ut per eum con[illegible]

[illegible] redes ſunt adhuc nominati l. 5. 7. ff. de acq. hered. Sed [illegible]

[illegible]

[illegible]

tatur, nihilominus videtur ſubſtituendus heres, [illegible] ſuccedetur, non ab inteſtato, *l. 3. §. fin. ff. De lib.* [illegible] ſtamentum, ſed cum gradum tantùm, qui ab initio non valuit, & filio præterito in primo gradu, [illegible] mentum, quod à ſecundo gradu, in quo ſatisfactum ſolemnitati teſtamentariæ, exordium capiat. [illegible]

[illegible] tationis, lex ipſa ſtatim illum gradum rumpit, & [illegible]

[illegible] igitur duo quodammodo ſunt teſtamenta, alterum patris, alterum filii, tanquam ſi ipſe filius ſibi heredem inſtituiſſet [illegible]

[illegible] ſubſtitutum pupillo. *d. l. 2. in fin.* & ſi contra tabulas [illegible]

[illegible] dum à ſubſtitutis, dicemus [illegible]

[illegible] Quæ generalis forma uſitatiſſima eſt, [illegible]

[illegible] Titium & Mævium, & ſubſtituat eos ſimul cum [illegible]

[illegible] dum, ita ut, cum teſtator dicit, quiſquis mihi hæres [illegible]

[illegible]

verſimile eſt voluiſſe teſtatorem [illegible]

[illegible]

[illegible] in eo, quod mater adſcripta ſit cohæres [illegible]

[illegible] intellectu pupillaris ſubſtitutionis. Quæ [illegible]

[illegible]

quæ eſt vulgaris ſubſtitutio. [illegible]

[illegible]

quæ vulgari continebatur, matrem non excludat. Ac dices d. l. 8. loqui de muliere, in cujus teſtamento [illegible]

[illegible]

[illegible] Faber lib. [illegible] conject. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] narra hæc, non eſſe factam ſubſtitutionem [illegible]

[illegible] teſtamento, vel per factum poſterius [illegible]

[illegible]

[illegible]

ſtituere vel unum ex iis, non extraneum quemlib- [illegible]

[illegible] tuptione legitimam, quæ debetur liberis, ei [illegible]

[illegible] poſſit, cui ſubſtitutus datur, integra legitima relin- quenda eſt, ut velle videtur verba d. l. 9. abſolutè [illegible]

[illegible] & idcirco licèt mater quæ ſemper certa eſt, [illegible]

[illegible] ſubſtituere poterat, rectè ſtatuet. Excipienda [illegible]

[illegible] æs, quibus pupillaris, velut ſi teſtatori auferatur [illegible]

[illegible] vallum amentiæ, aliud teſtamentum non fecerit ſi- [illegible]

[illegible] ſive vivo teſtatore reſipuerit quidem, ſed recideri in amentiam eo mortuo, ſubſtitutio convaleſcat. [illegible]

TITULUS XXVII.

De necessariis servis heredibus instituendis, vel substituendis.

[illegible]

conditio, & defecerit, ſervus quidem libertatem conſequetur ex inſtitutione, ut [illegible] eſt, idque exigit libertatis favor. At hæres non erit, & defunctus pro inteſtato habebitur, devolveturque hæreditas ad ſubſtitutos, aut alios; niſi ſolvendo non ſit, tunc enim ſervus eam agnoſcere cogitur, l. ult. h. t.

4 Conſtringitur quoque ſibi neceſſitate ſervus, cùm in primo gradu liber eſſe juſſus eſt, & in ſecundo gradu hæres ſubſtitutus, ut in ſpecie l. 4. h. t. ubi fit hæres neceſſarius filio, qui impubes deceſſit, non obſtante antiqui juris regulâ, quod nemo ſit hæres neceſſarius, niſi ex eodem gradu libertatem & hæreditatem conſequatur, quoniam, ut ait Juſtinianus, utrumque eodem teſtamento relictum eſt, ut ſervus & liber fieret, & neceſſarius hæres, cum unum ſit paternum & pupillare teſtamentum, licèt duæ ſint hæreditates, omniaque pendeant ex unius teſtatoris arbitrio, & inſtitutio hæredis, & datio libertatis, & ſubſtitutio pupillaris, cui promptè parere debet ſervus, alioquin plectendus, [illegible] l. 4. & l. [illegible] de [illegible]. Ut igitur utramque conſequatur, libertatem & hæreditatem, oportet à domino inſtitutum eſſe. Quare ſi tutor ſervum pupilli ſui hæredem inſtituat, non eo magis liber & hæres futurus eſt, quia licet tutor in pupillum auctoritatem habeat, & pro domino habeatur, l. [illegible] ff. de admin. tut. hoc tamen ita procedit cùm tutelam adminiſtrat, non ſi pupillum ſpoliet & privet ſuis bonis, ut ſit cum ancillam aut ſervum pupilli manumittere vult. l. 7. [illegible] ff. [illegible].

TITULUS XXVIII.

De liberis præteritis, vel exhæredatis.

1. *Liberorum inſtitutio, & cur inſtituendi vel exhæredandi [illegible].*
2. *Quomodo olim [illegible] præteriti.*
3. *Differentia [illegible] liberorum in materia inſtitutionis & exhæredationis, hodie ſublata.*
4. *An præteritus filius [illegible], faciat teſtamentum nullum.*
5. *Filius qui renunciavit hæreditati, an poſſit præteritus [illegible] teſtamentum patris.*
6. *An nepotes, non [illegible], poſſint [illegible].*
7. *Ex materna præteritione, non cadit teſtamentum [illegible], ſed [illegible].*
8. *A patre præteriti [illegible] teſtamentum [illegible].*
9. *Quos [illegible] effectus [illegible] teſtamentum [illegible] filio præterito [illegible].*
10. *An filius præteritus [illegible] teſtamentum nullum [illegible] ab hæreditate.*
11. *Præteritus poſtumus an [illegible] faciat teſtamentum nullum, ut nihil [illegible] ex eo debeatur.*
12. *Ad exhæredationem rite faciendam quæ requirantur.*
13. *An nominatim debeant liberi ab omni hæreditate [illegible].*
14. *Facienda eſt ab omnibus gradibus inſtitutionis, & ſubſtitutionis.*
15. *Quid juris, ſi filius ſit præteritus à primo gradu, exhæredatus à ſecundo, vel contra.*
16. *Exhæredatio ex juſta cauſa facienda, quæ tales ſunt.*
17. *Cauſa exhæredationis exprimenda, à quo probanda.*
18. *An cauſa exhæredationis omiſſa teſtamentum reddat ipſo jure nullum.*
19. *An exhæredatio [illegible] ob 14. cauſas ſit.*
20. *Quid ſi filii [illegible] parentum aut [illegible], an poſſint exhæredari.*
21. *An per exhæredationem, vel præteritionem [illegible].*

INter cætera, quæ ad ordinanda teſtamenta neceſſariò requirebantur, illud principale fuit, ut, qui liberos habebat, ſi eos non inſtitueret hæredes, exhæredaret, ne præteritis iis rumperetur teſtamentum. Quod intelligi de iis, quos in poteſtate exiſtentes teſtatoris, eo moriente, nemo in gradu præcedit, ſive filius ſit, ſive filia, ſive nepos, ſive neptis, & deinceps, quales ſui & neceſſarii vocantur. Sui dicti quia domeſtici ſunt hæredes, & fictione juris quaſi domini rerum paternarum etiam vivo patre exiſtimantur, l. 11. ff. de lib. & poſth. Neceſſarii dicti, quia, velint nolint, continuò ſunt hæredes etiam ſine aditione quo modo olim onera hæreditatis agnoſcebant. Quod quia durum erat, utpotè cum eorum culpa nulla poſſet argui, conceſſa eſt iiſdem per Prætorem, abſtinendi facultas, § ſui, Inſt. de hæred. qual. Hos itaque pater neceſſariò inſtituat, aut exhæredet, maſculos olim nominatim, id eſt, expreſſo nomine, fœminas verò inter cæteros, ut quos lex civilis quaſi dominos facit rerum paternarum vivo patre, ut dictum, vel pater agnoſcat, vel exteriori aliquo actu removeat. Quo ceſſante præteriti [illegible] & dicunt teſtamentum nullum, ita ut ex eo nihil debeatur, ut mox probabimus. Quare mater, vel avus maternus inſtituere vel exhæredare non cogitur, quia non habet liberos in poteſtate, unde ejus præteritio & ſilentium pro exhæredatione eſt. * Emancipatos autem liberos jure civili neque hæredes inſtituere, neque exhæredare neceſſe erat, cum tanti eſſent incognati, nec ad querelam inofficioſi admitterentur. At prætor eos agnovit & ſuis exæquavit, ideoque ſi non inſtituerent hæredes, juſſit eos exhæredari, maſculos quidem nominatim, ſive filii, ſive nepotes fuerint,

fœmi-

[illegible]

illud nullam dicunt. Suorum haeredum liberi, si pra [illegible]

[illegible]

esse adaequatos suo, atque etiamnum hodie praet [illegible]

[illegible]

tur eo facile dat, quia licet desierint esse civili [illegible]

[illegible]

eadem si sint sui, ad instar masculorum suorum, [illegible]

[illegible]

quidem non personam matris, sed gradum supera [illegible]

[illegible]

[illegible]

alit, si ille textus intelligeretur de preteritione, [illegible]

[illegible]

proinde tacitus conualescit per mortem postumi [illegible]

[illegible]

tur tacitè se abstinuisse & abdicasse. Verum si alius [illegible]

[illegible]

obstante illa approbatione filii preteriti, possunt [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] facta parte, l. 4. ſupr. de inoff. & ſubſtit. quia [illegible] ſtituens reperitur, aut exhæredandus, & ſic non [illegible] exhæred. ſolet. Sed exhæredatio [illegible] parte, alia namque cauſa eſt inſtitutionis. [illegible] hæres mihi erit. Sicut exhæres eſto, quia in hac [illegible]

[illegible] omnem eventum [illegible] teſta [illegible]

[illegible] noſtis cauſis, nedum per teſtamentum expreſſis [illegible] Hodiè verò certè à Iuſtiniano [illegible]

[illegible] ponet, non redderet, [illegible]

[illegible] parentum deferendo magnum damnum [illegible]

[illegible]

chen. *lib. 6. contr. cap. 71.* Julius Clarus, & alij. Qui- [illegible]

[illegible] Imper. conqueri- [illegible]

[illegible] læſæ Maieſtate, ne quidem ſubſiſtere, cùm alijs criminibus non tam pater, quàm reſpublica læda- [illegible]

60 [illegible]

61 [illegible]

TITULUS XXIX.

De Poſthumis hæredibus inſtituendis, vel exhæredandis, vel præteritis.

[illegible]

[illegible]

... ſeparantur de tali poſthumo alieno, qui ſi ... non poteſt dici ſuus, quamvis planè extraneus non ... [illegible]

... Gerentius, à quibus alij diſſentiunt, non ... [illegible]

... potuerunt, ita nec utiliter exhæredari, arg. ... [illegible]

... ſi tum , quo naſ... proſpectum ... [illegible]

[illegible]

di tempore, ſi quis me vivo, vel [illegible]

[illegible]

ſive ut ibi loquitur Pomponius, teſtamento [illegible]

[illegible]

ſcoubus, eáque corrig. Pomponii reſponſum ex 4. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ventre fuit, quae praegnans putabatur. At ubi natus, [illegible]

[illegible] quia nunquam fuisse apparuit postea. arg. l. 1 [illegible]

[illegible]

Proculeiani putabant, non prius adimi posthu- [illegible]

[illegible] ex l. 1. h. t. & ratio posita est in stricta verbi signifi- [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XXX.

De jure deliberandi, & de adeundo, vel acquirenda hereditate.

[illegible]

[illegible]

mel hereditate adita, omnibus hereditariis credi-

[illegible]

l. 1. §. ult. ff. h. t. Caeterùm notandum eſt, teſtatores

[illegible]

ntra quos hereditatem adire cogerentur. Eſt enim certum ſpatium temporis, datum heredi inſtituto,

[illegible]

nullum erat praefinitum tempus adeundi, ut ſi per

[illegible]

poſſit deliberandi tempus à Magiſtratibus, & à Principe, & utroque, diminuto à Magiſtratibus

[illegible]

ſcendens ab inteſtato ſive proximus, vel uxor

[illegible]

eodem jure, ut alius heres, quibus utitur fiſcus.

[illegible]

Forma juris deliberandi in eo conſiſtit, ut pen-

[illegible]

bus hereditariis obligetur in ſolidum, quia periculo

[illegible]

poſt temporis lapſum inſtituto non ſtatim pro he-

[illegible]

[illegible] hujus cognovi[illegible]

[illegible]

[illegible] perfecti emergens cogebatur aequalitate, & credi[illegible]

[illegible]

[illegible] ſtrictam obſervantur. Illud tamen addimus moribus [illegible]

[illegible] ſimpliciter autem eſt parens, cognato propinquo- [illegible]

[illegible] a conditionibus, legatariis, vel aliis quibuſcunque, [illegible]

[illegible] in hæreditate onerata non ſe recuſat. Sed tamen [illegible]

[illegible] nia extet, & res hæreditariæ poſt mortem teſtatoris [illegible]

[illegible] in porte [illegible] dispoſitio [illegible]

[illegible] vero creditoribus, ad recuperandum quod ipſis per [illegible]

[illegible] Faſcidia & Trebellianica non compararentur, contum- [illegible] l. 1. ff. ad Trebel. [illegible] l. 11. C. ad L. Falc. [illegible]

[illegible] contrario, quia præſumerentur pro teſtamento [illegible] creditores, ex quibus ſolvere poterat, ſubtrahentur [illegible] tionis, ſed ex univerſis, non determinatis quotæ [illegible]

[illegible] , videbitur hæreditas [illegible]

[illegible] *ad l. 11.* [illegible] bonam fidem [illegible]

[illegible] que §. *inſtrumentum, q. 66.* vera mihi viſa [illegible]

[illegible] detenuit, tamen ei debeant res, quam ſuberant [illegible]

[illegible] apud Magiſtratum, Ulp. *in fragm.* [illegible]

[illegible]

Itaque aditio, & pro hærede gestio sunt quodam [illegible]

[illegible]

[illegible] heredes scriptos esse, hereditatem clausa adeunda [illegible] das possint, d. §. in novissim.

[illegible]

[illegible]
ſibi nomine hereditatem, & ſi id facere parens ne-
[illegible]
hereditas quæſita eſſet d. l. 18. in pr. Et hoc [illegible]
[illegible]

[illegible]
rem, filio invito, repudiare hereditatem, vel eam [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible] ſit, & patria poteſtate præceſſerit; quamvis aliud [illegible]
[illegible]

[illegible]
erit in acquirendo, nam ex contractu [illegible]
[illegible] eam [illegible], non tamen [illegible], etiam ſi con- [illegible]
[illegible]
[illegible], conditionis eventus non [illegible], l. 5 [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
ficere id facit. Sed ut omne lucrum, ita & omne [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible] neque, l. 10. §. 2. ff. [illegible] paterna ſe pupillus abſti-
[illegible]

[illegible], ex tamen ſi alium exhæredem pupillus ſu- [illegible] habuerit nam ſi nemo datus pupillo [illegible] [illegible] qui adeunte hæc teſtamentum patris [illegible] [illegible] Accurſius ad [illegible] pupil- [illegible] ex ſecundis tabulis [illegible] per [illegible] quod per patr- [illegible] teſtamento [illegible] & [illegible] [illegible] hæres [illegible], [illegible] etiam pupil- [illegible] [illegible] [illegible] per [illegible] ex tabulis pupil- laribus [illegible], repudiata hæredi- tate paterna, nec obſtare deſertionem teſtamenti [illegible], [illegible] hæredis [illegible], [illegible] per [illegible], [illegible] ad tabulas pupillares [illegible] [illegible]

51 [illegible] poſt [illegible] hæredita- [illegible] hæres [illegible], [illegible] & [illegible] quod hæres teneatur [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible], nec [illegible] repudiare [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ex [illegible] defuncti, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & perſona, [illegible] [illegible] [illegible] non tantum in [illegible] hære- ditatis [illegible] & [illegible] hæreditatis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hæreditariis, [illegible] de- functi creditor [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad benefi- cium [illegible]

52 Sin autem [illegible] hæredes, quilibet pro parte ſua hæreditaria [illegible] creditoribus & legata- riis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Attamen [illegible], ſi quis [illegible] alium caſtrenſem autem,

alium cæterorum rerum hæredem ſcripſiſſe, quaſi duorum hominum hæreditates intelligebantur, adeò ut etiam in [illegible], quod in caſtris con- tractum erat, & de eo quod extra caſtra [illegible] [illegible]

Poſtremò [illegible] [illegible] non [illegible] 53 [illegible] [illegible] eſſe hæreditate- [illegible] longi tem- poris præſcriptione, [illegible] Ex qua non malè in- fertur [illegible] hæreditatem vel ſi [illegible] eſſe perpetuam, [illegible], & ſic tempus quod competit hæredi ad adeundum, continuum eſt, non utile [illegible] & poſt eum communiter alii.

TITULUS XXXI.

De repudianda vel abſtinenda hæreditate.

1. *Repudiant hæreditatem extranei, abſtinent ſui.*
2. *Quomodo repudiatio fiat & à quo facta non valeat.*
3. *[illegible] non repudiat hæreditatem [illegible] [illegible] [illegible]*
4. *[illegible] hæreditatem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
5. *[illegible] pro hærede, [illegible], [illegible]*
6. *[illegible] partem hæreditatis, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
7. *An filius [illegible] [illegible] [illegible] & repu- diare hæreditatem.*
8. *Caſus, quo [illegible] [illegible] repudiare hæreditatem patris.*
9. *[illegible] patre, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].*
10. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible]*
11. *[illegible] [illegible] patris [illegible] [illegible] [illegible], an poſſit [illegible] patri.*

[illegible]

D[illegible]

[illegible] ſtam interpoſuerit, tutelæ judicio tenebitur, [illegible]

[illegible] [illegible]ſticatis etiam & amicis pupilli neceſſariis, & [illegible] potius hæreditatem [illegible], [illegible]

[illegible] ſariam, quæ ſcilicet in hæreditatis repudiatione, [illegible]

[illegible]

Quo [illegible] ex diverſis partibus [illegible]

[illegible] repudiare hæreditatem, ratione legitima? Et [illegible]

[illegible]

[illegible]

non procedit, niſi quando onus eſſet tale, quod mu- [illegible]

[illegible]

torum, quorundam vexationem, quorundam am- [illegible]

[illegible]

bent legatum, quam ſi hæreditatem retineat, tunc [illegible]

[illegible]

tione adſcripta inſtitutioni, ut in l. ult. § ult. ff. De [illegible]

[illegible]

poteſt nulla ratione mox eri, ut reliquum hæredita- [illegible]

[illegible]

14 Alius effectus repudiationis & abſtinentiæ eſt, quòd ut commoditatem hæreditatis, per eam hæres à ſe removet, ita & incommoda [illegible] tribus [illegible]. Licet enim [illegible] hæres [illegible] parte in ſe [illegible] ſeru [illegible] habuerit ex perſona [illegible] tur [illegible] ſimpliciter [illegible] eſt, ſi aliunde de [illegible] abſtentione apparet [illegible] conſtet [illegible] ipſo quod [illegible] paternam in habere [illegible] eſt hæreditatem paternam [illegible] ſe [illegible] probare debet [illegible] repudiaſſe, & [illegible] cauſa [illegible] paternam [illegible] ipſius [illegible] obligatus pro [illegible] ſucceſſit. Bald. [illegible]

15 Quæreretur, ſi, poſtquam filius ſe hæreditate paterna abſtinuit, fundos [illegible] paternos (idque bona fide fecerit,) non eſt ratio, cur debeat reſpondere creditoribus [illegible], qui illos fundos per hypothecariam volunt avocare, [illegible] creditoribus [illegible] de emerit, & [illegible] fundos habet. [illegible] Contrà, ſi eos acquiſiverit malâ fide, [illegible] [illegible] repudiationem non vere, ſed ſimulate factam fuiſſe, [illegible] repudiationis, hæreditatem [illegible] emptionis titulo poſſideret, quòd certè prodeſſe ei non debet, adverſus hæreditarios creditores.

16 Poſtremò obſervandum, olim à ſtrictis rebus hæredibus [illegible] ſuum hæredem poſt abſtentionem redire ad eandem hæreditatem, ut nec [illegible] cauſa illi [illegible], vel adverſus [illegible] vendidiſſet bona, vel adverſus legitimum hæredem, qui poſt abſtentionem hæreditatem [illegible] eſt [illegible] Juſtinianus verò [illegible] ſtatuit inter ſuum majorem, & minorem [illegible] hæredem hoc [illegible] abſtinuerit, [illegible] non [illegible] bonis quibus ſe abſtinuit, [illegible] in eodem ſtatu permanent, [illegible] eſt, [illegible] At extraneus hæres major [illegible] repudiatam hæreditatem neque [illegible], neque per reſtitutionem, quod ſemel repudiavit acquirere amplius poteſt. Itaque ſuus hæres major per Juſtiniani conſtitutionem poteſt variare, & mutare ſententiam, [illegible] tres vendita non ſunt [illegible] triennium poſt, [illegible] tempus. Quod ſi minor [illegible] vel aetas, intra tempus reſtitutionis conſtitutum, tunc poſt impletum quadriennium, ei aliud triennium datur, intra quod poteſt rebus integris adire hæreditatem & ſuam abſtentionem revocare. [illegible] tempore [illegible] [illegible] ad adeundam paternam hæreditatem, niſi [illegible] hæreditatem [illegible] integra [illegible] hæreditatem adire, & [illegible] [illegible] juſtinianus [illegible] repetere hæreditatem non abſtinere [illegible] ſimul [illegible] & quia [illegible] quod pertinere ad [illegible] ſtatim [illegible] integræ, cùm ſe ipſo jure hæres, licèt ſe abſtineat: extraneus verò [illegible] non eſt hæres.

17 [illegible] & hoc privilegium ad nepotes, pronepotes & deinceps, in ſucceſſione avi, proavi, ſi [illegible] in poteſtate [illegible] ex ſua ſtirpe tenerent, cùm illi habeant jus ſuitatis [illegible] Jaſon & alii [illegible] jus hoc revocandæ repudiationis non competere liberis in poteſtate matris, aut aliorum per matrem aſcendentium, cùm liberos in poteſtate non habeant, atque ita ceſſet ratio [illegible]. Poteſt tamen ex benignitate idem concedi liberis utriuſque ſexus. [illegible] ad [illegible] & ad omnia quoad cæteras. Plures exceptiones notant DD [illegible] & Gail. Benedict. ad cap. Raynutius num. [illegible] & ſeqq.

TITULUS XXXII.

Quemadmodum teſtamenta aperiantur, inſpiciantur, & deſcribantur.

1 *Modo [illegible] non aperta tabula poſſunt [illegible]*
2 *[illegible] tabulæ, qua forma, & apud quem.*
3 *[illegible] inſtrumenta ad hæredum [illegible]*
4 *[illegible] aperta [illegible] & quare.*
5 *[illegible] publicentur. Quid [illegible]*

UT hæreditas acquiratur, vel repudietur legitimè, ſcire prius, convenientem eſt, ut teſtamenta aperiantur, eaque inſpiciendi & deſcribendi copia [illegible], quorum intereſt, ad quod, ut qui tabulas teſtamenti penes ſe habet, [illegible] compellitur [illegible]. Olim tamen ante apertas tabulas extraneus non erat jus adeundæ hæreditatis, [illegible] tabulas, [illegible] tempus, ei juris eſt commune à morte teſtatoris,

toris,

[illegible] Et hinc est, quod [illegible] haereditati [illegible] quod in eo contineatur, Bald. [illegible]

5 [illegible] testamenti, ut certum fieret, an [illegible] haeres esset. [illegible]

[illegible]

6 Quanquam autem ista tabularum apertura, [illegible]

7 [illegible]

Porro in apertione testamenti [illegible]

Non dissimilem aperturam testamentorum etiam hodie agnoscimus, [illegible]

TITULUS XXXIII.

De edicto Divi Adriani tollendo, & quemadmodum scriptus haeres in possessionem mittatur.

1. *Quid duo capita hujus edicti [illegible]*
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]
9. [illegible]
10. [illegible]
11. [illegible]
12. [illegible]

[illegible]

Poſt [illegible] ſcriptus in bonorum poſſeſſionem, ex edicto Divi Adriani [illegible] [illegible] Julian [illegible]

[illegible]

[illegible] temporis praeſcriptio, L. 3. C. C. conſtitutum ut [illegible]

[illegible] exteriore figura, ſpecie, & inſcriptione [illegible]

[illegible] ſine exemplo ipſius teſtamenti, miſſionem [illegible]

[illegible]

[illegible] cuit comperere, & ante rem totam haereditatem [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XXXIV.

Si quis aliquem teſtari prohibuerit vel coëgerit.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]

QUemadmodum non rarò accidit, hæreditatem ea, [illegible]

TITULUS XXXV.

De his quibus ut indignis hæreditates auferuntur, & ad S. C. Silanianum.

[illegible]

ter, propterea quòd voluntati defuncti in eo ſepe-

[illegible]

ſi clandeſtinis inſidiis, veluti veneno, necatus eſſe

[illegible]

tem. Ita S. C. Silaniano, temporibus Auguſti, [illegible]

[illegible]

Hanc autem cognitionem ſeu accuſationem, quæ de-

[illegible]

ſtrorum, fratres eorum jure licitè vindicantem, evincere ab uxore rectè inſtitutam ſucceſſionem non contendit. Interim mora hæredis, necem defuncti non vindicantis, & dilato aditionis ob eam cauſam non nocet ei, qui teſtamento domini manumiſſus eſt. Itaque ſi ancilla manumiſſa intereà pepererit, partus liber & ingenuus erit & hæres [illegible] medio tempore accedit, et acquiritur, *l. pen.* [illegible] quæ Conſtitutio Juſtiniani eſt, & mentionem fecit conſilii & orationis Divi Marci Antonini Philoſophi, diſponentis, ut ſi fortè ante aditionem & quæſtionem habitam hæres moriatur, ad hæredem ſuum tranſmittat hæreditatem quam vetante Senatus non adiit: quod mora nocere illi non debeat, *l. 3. §. 30. ff. d. t. De S. C. Silaniano.* Unde regula & doctrina generalis ex d. l. pen. eluceſcit, quod nemini nociva eſſe debeat ex legis præcepto, aut diſpoſitione injecta dilatio.

TITULUS XXXVI.

De Codicillis.

1. *Continentia quid codicilli [illegible] origo & uſus.*
2. *Codicillos facit, qui & teſtamentum. Qui furorem teſtatori [illegible] probare [illegible]*
3. *Quæ in iis ſolemnitas & obſervatio.*
4. *Codicilli an [illegible], pro teſtamento, pro ab inteſtato ſunt. Quoi effectus.*
5. *[illegible] teſtamentum [illegible] codicilli [illegible] & [illegible]*
6. *Codicilli teſtamento confirmati [illegible] ante & poſt.*
7. *Codicilli teſtamento [illegible] & [illegible], [illegible] publicantur.*
8. *Quod jure [illegible] hæreditas non ſit codicillis. Quæ ſit [illegible]*
9. *[illegible] hæredis [illegible] pro teſtamento ſunt [illegible], an jure [illegible]*
10. *[illegible] ſunt [illegible] codicilli [illegible] non teſtamentum.*
11. *[illegible] confundantur teſtamenta & codicilli.*

1 Dictum eſt hactenus de conficiendis & ad effectum deducendis teſtamentis: jam verò inſtituti [illegible] tractare de codicillis, tanquam parte quadam teſtamenti adjectitia, quæ ei ſæpè adjungitur: ut ſi quis oblitus fuerit quædam ſcribere in teſtamento, & nolit totum teſtamentum rurſum aperire, forte ſignatum & clauſum, poteſt codicillis declarare ſuam voluntatem.

Sunt igitur Codicilli ultimæ voluntatis minùs ſolemnis conteſtatio: vel, ut Cujacius definit, teſtatoris [illegible] voluntas minùs ſolemnis, *[illegible] ad Afric. [illegible] ff. [illegible]* Forum uſum a Lentulo cœpiſſe, ut docet Imp. *Inſt. [illegible] in princ.* & probatum deinde codicillorum uſum propter neceſſitatem, & utilitatem, quam præſtant, tum peregrinantibus, qui non facilè inter ignotos teſtamenti ſolemnia poſſunt obſervare: tum aliis, qui propter varios caſus teſtari de facto impediuntur. * Dico de facto: quia de jure impediti teſtari, 2 codicillos facere nequeunt, *l. [illegible] §. [illegible] ff. [illegible]* Ut in exemplo furioſi liquet, qui, cùm teſtamentum facere non poſſit, neque codicillos rectè facit: *l. [illegible]* niſi eos fecerit ante furorem, vel tempore dilucidi intervalli de rebus ſuis diſpoſuerit, *l. [illegible] ſeq. qui teſt. fac. poſſ.* Porro qui furorem diſponentis aſſerit, vel objicit, eum probare debet, quia contra ejuſmodi aſſertionem, militat jure præſumptio, ſecundum quam qualitas, quæ naturaliter homini ineſt, ſemper adeſſe præſumitur. *[illegible] de prob.* Probatur autem furor ſignis externis, ut ſi quis loquatur furioſorum more, [illegible] *[illegible] qui teſt. facere poſſ.*

At verò is, qui de facto impeditur teſtamentum 3 facere, quia ſcilicet non habeat copiam ſeptem teſtium, nihilominus codicillos facere poteſt, ſive ſcripto, ſive voce, coram quinque teſtibus, etiam non rogatis, quorum ſubſcriptio eſt neceſſaria, quando in ſcriptis voluntas componitur, *l. ult. §. ult. [illegible]* Debent & hi quinque teſtes uno eodemque tempore intereſſe non ſeparatis temporibus, & modo eorum ſine ratione, nam formam, ut inhabiles ſunt ad teſtamentum ferendum in teſtamentis, ita & in codicillis, qui ad teſtamenta accedunt, nec facilè eſt recedendum a regulis teſtamentorum. Quò pertinet, quod Juſtinianus [illegible] *C. qui teſt. fac. poſſ.* velit eundem tenorem, quoad teſtes & tabellionem, ſervari in codicillis.

An teſtamentum, an codicillos teſtator facere 4 voluerit, ex ſcripto plerumque declaratur, *l. 13. §. 1. ff. [illegible]* etiam ſi inſtitutionem dederit, quod teſtamento non codicillis fieri poteſt. Quod ſi codicillos fecit, qui teſtamentum facere poteſt, valent codicilli, etiamſi teſtamentum factum non ſit, *l. [illegible] §. [illegible] ff. [illegible]* Nam & ab inteſtato codicilli facti valent, etiam abſente hærede, ut dicitur in *l. [illegible]* Et adde, nihil intereſſe, cum quo teſtator loquatur, aut ad quem verba ejus dirigantur, modo conſtet in quem dirigatur voluntas ejus intentio. Cum vero teſtamento facto ſiunt codicilli, ſi quidem expreſſè teſtamento confirmati ſint, nulla dubitatio eſt, quin optimo jure valeant, ſive ante teſtamentum facti ſint, ſive poſt teſtamentum, *l. [illegible]* Si non expreſſè inveniuntur teſtamento confirmati, inter veteres quæſitum fuit, quid de iis eſſet ſtatuendum, & quidem eos qui poſt tabulas teſtamenti facti ſunt, vires ex teſtamento capere, etſi non ſint in eo nominatim confirmati, ſatis inter omnes placuit, *l. [illegible] ult. ff. eod.* de factis ante teſtamentum, ſententia

 varia-

[illegible]

… *hæres eſto.* & Titium hæredem codicillis inſti- … [illegible]

… teſtamentorum & codicillorum, & ne teſtamen- … [illegible]

… tum fuerit, nam etiam in ruptione codicilli ca- … codicilli cadant, id locum habere putat, ſi teſta- … ſupervenit, ſicut in ſpecie *d. l. 1. §. 2.* teſtamentum … [illegible]

… ſtituto, cùm in effectu contingeret adiri hæredi- tatem in defectum conditionis. Neque enim in … [illegible]

… cta fuerit, flectetur directa voluntas in fideicom- … rogatus eam hæreditatem reſtituere … [illegible]

… aliæ relicta ſunt, omnino debeantur, *l. 6. §. 1.* etiamſi … [illegible]

… pere fideicommiſſi tantum eius dodrantem. … [illegible]

… miſſi ſubſiſtant, & de hæreditate ex teſtamento … [illegible]

… greſſum confirmantur, eo penè loco habentur, quaſi … [illegible]

[illegible] permittitur, qui intra quartum gradum defuncto conjunguntur, ſi tamen inter eos ſit jus agnationis, ſi cognationis tantum inter eos jus ſit, non aliter iis haec variatio permittitur, quam ſi intra tertium gradum defuncto conjuncti ſint. *d. l. ult.* § 2. quod illis permiſſa ſit variatio, ratio poſita eſt in jure ſanguinis, quo ad bona defuncti tanquam ſibi debita veniunt. Plura de hac clauſula codicillari obſervarunt Andr. Fachinaeus *lib.* 4. *cont.* [illegible] *& ſeqq.* Faber in ſuo *Cod.* [illegible] Gerard. *deciſ.* [illegible] *num.* 13 & 4. Mantica *de conject. lib.* 3. *c.* 14. Tadaeus Piſo *lib.* 3. [illegible] *cap.* 4. Gail. 2. *obſ.* 114.

10 Denique obſervandum, plures codicillos condere quem poſſe, etiam diverſis temporibus, & diverſarum perſonarum & omnes ſimul valere, nec per poſteriores revocari priores, quatenus invicem ſibi non contrariantur, nam in eo quod ſibi contradicunt, poſterior codicillus obtinebit, per quem a prioribus receſſum intelligitur, *l.* 5. [illegible] § *ult.* [illegible] In quo conſiſtit alia codicillorum à teſtamentis differentia, quia nemo cum pluribus teſtamentis validis decedere poteſt, ſed poſterius jure perfectum rumpit prius, § *poſteriore Inſt. quib. mod. teſt. infirm.* exceptis militum diſpoſitionibus. Sequitur, in teſtamento univerſa haereditas, quae eſt una ſub haeredis inſtitutione, committatur, codicillis res ſingulae, quae ſunt plures, relinquantur. Jaſon. *in d. l.* 5.

11 Mores autem hodierni inter teſtamenta & codicillos non primam differentiam, ſed ea confundunt: nam teſtamenta vocamus etiam ea, in quibus nulla inſtitutio haeredis continetur, ac vix codicillorum nomen uſurpamus, praeterquam in ſignificatione appendices ſeu adjectiones, quae fiunt teſtamentorum, prius conditorum, licet Romani codicillos etiam appellarent, cùm nullum teſtamentum praeceſſerat, *l.* 3. *ff.* [illegible] § [illegible] *Inſt.* [illegible] Imo in plerisque locis, utpote in quibus haeredis inſtitutio locum non habet, facta inſtitutio haeredis pro legato, fideicommiſſove habetur, atque adeo teſtamenta ibi revera nihil aliud ſunt, quam codicilli, ac utrumque genus diſpoſitionis parem ſolemnitatem requirit, ſed modicam videlicet qualem conſuetudo loci indiſtinctè ordinationibus ultimarum voluntatum praeſcribunt, ut dictum *ſup. tit.* 15.

TITULUS XXXVII.

De Legatis.

1 *Commentarius, & triplex legati definitio ejusque explicatio.*
2 *Legata olim quadrifariam* [illegible]*. Hodie omnia legata ſimilia* [illegible]
3 *De perſonis, quae legandi facultatem habent, & quibus legata relinquuntur.*
4 *Quomodo proprie ſervo legetur.*
5 *Legatur ab inſtituto, ſubſtituto, legatario, non item ab emptore haereditatis.*
6 *Non in amplius, quam quod* [illegible] *poſſit.*
7 *Legari poſſunt quae non ſunt in commercio &* [illegible]
8 *Quid, ſi res ſua legatario legetur.*
9 *Aut aliena, cujus non habet commercium, an debeatur aeſtimatio, ubi utriusque leges interpretantur.*
10 *Legatum quando compenſatione* [illegible]*.*
11 *Pignus creditori & debitori debitum rectè legatur.*
12 *Uxori dos praelegatur, & quid de praelegato haeredi facto.*
13 *Res haereditaria legari poſſit.*
14 *Item aliena & quomodo hoc probandum utrumque ſit.*
15 *Quid, ſi teſtator* [illegible] *res aliena legata* [illegible]*, et quae res* [illegible] *teſtamento legari poſſit.*
16 *Item res oppignorata.*
17 *Quid, ſi non reperiatur res quae legata & de legato* [illegible]*.*
18 *Legata ex quibus poni, & ad quod tempus relinqui poſſint.*
19 *Quid de conditione, ſi legatarius cum Titio* [illegible]
20 *Legatum in annos ſingulos, quando unum vel plura debeatur.*
21 *Pluribus relicta eadem res inter eos dividitur.*
22 *Quid, ſi teſtator legavit* [illegible] *ejusdem vel partem.*
23 [illegible] *Aut quid, ſi quantitas ſaepius legetur.*
24 *Legata praeſtantur adita haereditate ab haerede.*
25 *Quid, ſi a non* [illegible]*.*
26 *Non* [illegible] *legata, ſed tribus* [illegible]
27 *Adimuntur expreſſe, vel tacita voluntate teſtatoris.*
28 *Et facto legatarii.*
29 [illegible]*, de quo genere hominum liberum ſit definitum vel non.*
30 *Quibus locis veterum legari.*

OPtima quidem in quacunque diſciplina, teſte Ariſtotele, ab univerſalibus ad particularia progreſſio eſt: unde cùm de haereditatibus hactenus fuerit dictum, in quibus verſatur ſucceſſio univerſalis, ordine ad legata tranſit Imperator, in quibus particularis ſucceſſio ſpectatur: nam & legatarius in re legata quodammodo quaſi haeres eſt, *l.* 24. § 1. *ff. De* [illegible] 1

Legatum tribus modis definiri ſolet, nempe 1. definitio traditur à Florentino in *l.* 116. *ff. De leg.* 1. videlicet, *Legatum eſt delibatio haereditatis, qua teſta-*

 teſta-

[illegible] atque relicta donatio, ut ſeparetur à donatione [illegible] proponas. intellige, ſi vivus teſtator ipſe legatum [illegible]

Erant autem jure veteri quatuor legatorum genera [illegible]

[illegible]

[illegible] in hac perſona donari intelligitur [illegible] es inſtitut., in l. 3 §. De acq. hæred. quia intelligendo [illegible]

[illegible] Nam nec olim legari à ſubſtantia [illegible]

[illegible] amplius præſtare, quam accepi [illegible] videtur approbaſſe voluntatem, & rem ſuam tanti [illegible]

[illegible] Quomodo res ſacra, religioſa, liber homo, inutiliter legatur, quia haberi non poteſt [illegible]

[illegible] ſi pulmo commercium non habet, inutilis eſt ſtipulatio, l. 36. ff. De verb. oblig. Ita cujus legatarius [illegible] æſtimatio debetur: nam ideo debetur, [illegible] legato militiæ æſtimatio ineſt, taleque le[illegible] poſſidere non poteſt, [illegible]

Præterea res talis eſſe debet, ut quæ commodum [illegible]

[illegible] ter, cenſebitur animo compenſandi factum, [illegible]

[illegible] hæredi debitoris, licet debitum [illegible] non tantum ſui debitori, ſed etiam ejus hæredibus [illegible] hæc obligatio, quæ eſt creditoris, quā ut aberr[illegible] quia legatum non eſt modus tollendi obligationem, quàm beneficio exceptionis, quæ hæredi [illegible]

10 [illegible] uxori [illegible] quoties dicitur, quando [illegible] [illegible] ex diverſa teſtatoris voluntas oſtendatur. [illegible]

11 [illegible]

[illegible] alienam, nempe alterius, quàm hæredis, [illegible]

[illegible] ſcatur jus, quod habet, legare, & ideò nihil legaſ. [illegible]

[illegible] domino redimat, vel, eo nolente vendere juſto pretio, æſtimationem ejus præſtet legatario, quia [illegible] rei alienæ, quàm ejus apprehenſionem, & deten[illegible]

[illegible]

[illegible] nec omnia libertatem conſequuntur. & [illegible]

[illegible] veteri nulla fuiſſe legata tempo[illegible]

[illegible] ſi donatio, ut acquiſitio dominij, quod eſt [illegible]

[illegible]

[illegible] Poteſt autem teſtator legatario alium ſub[illegible]

[illegible]

[illegible] partem, quam posteriori legaverat, priori legatarium [illegible] ... dotavisse, ut ita res inter eos æqualiter dividatur [illegible] ... cat Imperator [illegible] ... ut conjecturam faciendam valet [illegible] ... eandem rem eidem [illegible] legat, [illegible] ... ſtentur potius id repetiisse, *l.* 34. §. 3. *ff.* [illegible]

[illegible] ... Quare ſi [illegible] ... citus non adimitur, vel non pro adita habeatur, [illegible] ... tinetur ad præſtationem relictorum, *l.* 2. *h. t.* [illegible] ... res, qui ſemel extitit, *l.* 7. §. 10. *in fin. ff. De minorib.* [illegible] ... videatur, atque ex reſcripto Divi Pii [illegible] ... [illegible] ... to, vel adempto, quæ eſt vel expreſſa, [illegible]

TITULUS XXXVIII

De verborum & rerum ſignificatione

[illegible]

[illegible] dicemus [illegible] fundabo bonus [illegible]

[illegible]

[illegible] creditur aliud velle teſtator, quàm id, quod expreſſum [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] nem intelligant, in ea regione. III. *Ex conjecturâ*, [illegible]

[illegible] ſenſu, à connexis, à ſimili, & aliis quibus [illegible]

[illegible]

[illegible] do quis promittat duabus perſonis, non interpoſi[illegible]

[illegible] obligationis relatis ad ipſum creditorem. Diſcre[illegible]

[illegible]

TITULUS XXXIX.

Si quis in cauſa teſtamenti

[illegible]

SI [illegible]

[illegible] Eveniebat itaque ſæpè, quòd, cùm in teſta[illegible]

[illegible]

TITULUS XL.

De indicta viduitate & L. Jul. Miscell. tollenda.

[illegible]

[illegible] rescindi oporteat. Quare ſi pater filiæ, aut alteri ita [illegible]

[illegible] est: nec Titius, cui relictum eſt, [illegible]

[illegible] ſem cum alterius perſona, aliquando conſequa- [illegible] poſſimus. Sed nec ſi Titius mutet ſtatum, cum pars [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XLI.

De his, quae poenae nomine in testamento, vel codicillis relinquuntur.

[illegible]

libra opus conveniendi hæredes vel legatarij cauſa, poſſunt aſpicere, niſi quis velit cauſam reddere, quam lex imponit. Quod ſi teſtator hæreditatem hæredi ut non obtemperanti mandato facto adimat, ea manet, vel penes cohæredem, vel ſubſtitutum, ſi quem habeat, vel ſi ſolus fuit inſtitutus, hæreditas applicabitur hæredibus ab inteſtato, quorum favore in dubio privatio intelligitur permiſſa, l. pen. C. [illegible] ff. de legat. 1. non itaque ad fiſcum hæreditas devolvitur, ut obſervat Jul. Clarus §. teſtamentum, quæſt. 69. Sin autem teſtator legatum alicui niſi juſta fecerit adimat, nec adjecerit cui id debeat applicari, penes hæredem permanet, l. un. §. pro ſecundo. C. de caduc. toll.

Quod ſi teſtator privaſſet hæredem contemplatione alicujus tertij, puta cum gravat hæredem, ut uxorem teſtatoris bene [illegible], & ſi ſecus fecerit, privat eum hæreditate.

5 * Atque etiam applicabitur hæc hæreditas venientibus ab inteſtato, non autem tertio, cujus contemplatione hæres privatus eſt. Ita Bartolus in lib. 44. num. 7. ff. De hæred. inſtit. & in l. 4. § [illegible] ff. De legat. 3. cujus tamen deciſio mihi dubia videtur, & potius eo inclino, ut in hac ſpecie, ad illum magis exiſtimem hæreditatem tranſituram, in cujus favorem facta eſt privatio: per regulam, quod quando hæreditas aufertur, ut indigno ob cauſam, quæ ſpectabat favorem, aut utilitatem tertij, non ad fiſcum, ſed ad illum pertineat hæreditas, cujus favore privatio facta eſt, l. pen. ſup. de legat. aut cum indignitas defertur [illegible], ut Paulus ait in hærede, qui delatam ſibi à teſtatore tutelam recuſavit, l. 1. § 1. ff. De his quæ ut indign. Nec ſatisfacit reſponſio Bartoli, quod hoc locum habeat in privatione facta à lege, non à teſtatore, quia non videtur hæc diſtinctio probabilis, cum in privatione ab homine facta, ſi favorem alicujus reſpiciat, militet eadem ratio, quæ in privatione legis. Sed hoc ſubtilius.

6 * Interim illud [illegible] perpendet, ut ſive ad hæredem ab inteſtato tranſeat hoc caſu hæreditas, ſive ad alium pertineat, vel alium quemcumque cujus contemplatione facta fuit privatio, attamen nec inſtitutus, idemque jam privatus hæreditate, directo jure excidat, quod juris ratio non permittit, ſecundum quam ſemel impreſſus autem qualitas hæreditatis character numquam deletur, & ſic qui hæres ſemel fuit, numquam hæres eſſe deſinit, l. 88. ff. De hæred. inſtit. nec is qui ab inteſtato prævenerit, vel is in cujus favorem facta fuit ademptio, directo jure hæres efficitur, ſed unum effectum habet hæc privatio, ut hæreditatem velut ex fideicommiſſo, is qui ea privatus eſt, reſtituere ei, in cujus favorem facta eſt, privatus, vel hæredi legitimo, teneatur.

TITULUS XLII.

De fideicommiſſis.

1. *Fideicommiſſorum origo, & quando [illegible].*
2. *Quibus verbis, [illegible] Verbum commendo, vel peto, an ſit directum vel commune.*
3. *Quis fideicommiſſo [illegible], & quibus [illegible].*
4. *Qui poſſint fideicommiſſo onerari, & in quantum? [illegible] fideicommiſſo, [illegible] non debet, [illegible] hæreditatem [illegible].*
5. *[illegible] poteſt [illegible], [illegible] liberatio & [illegible].*
6. *An [illegible] in fideicommiſſi [illegible]?*
7. *De forma & ſolemnitate fideicommiſſi.*
8. *An ex imperfecto teſtamento [illegible], [illegible]? Quid in [illegible]?*
9. *Quid ſi hæres [illegible] ſit de voluntate defuncti, [illegible]?*
10. *[illegible] de fideicommiſſo [illegible], non de [illegible] voluntate.*
11. *Fideicommiſſi [illegible], & an tranſeat ad hæredes.*
12. *[illegible] poſſit & in [illegible] fideicommiſſum reſtitui.*
13. *Quid ſi filius à patre rogatus [illegible]?*
14. *De quo [illegible]*, lib. 30. hoc tit.
15. *[illegible] hæres rogatus, [illegible], vel [illegible].*
16. *Quo [illegible] ſubſtitutum, & quid ſi ſint [illegible], aut [illegible].*
17. *An [illegible] defuncti [illegible], ſi ſine liberis [illegible]?*
18. *[illegible] fideicommiſſum [illegible] debent.*
20. *An liberi [illegible] debeant [illegible]?*
22. *[illegible], [illegible] ſubſtitutos, & [illegible].*
21. *[illegible] rogatus [illegible] reſtituere, & quid ſi [illegible]?*
22. *Rogatus pater [illegible] filio, an poſſit [illegible] in familia.*
23. *[illegible] familia, vel in familia.*

24. Quid

[illegible]

[illegible] de ſui juris diceret, & hæredes cogeret, ut accepta [illegible]

[illegible] certa ſunt, non directa, veniunt [illegible]

[illegible] *De ſingul. rep. per fideicomm.* [illegible]

[illegible] hæc verba non inducunt fideicommiſſum [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]ſtu, captivus, deportatus, quibus non eſt [illegible] conditione inceperit, & poſſet ſui juris fieri [illegible] 1. §. 1. & 5. *ff. De legat.* 3. Ratio alia eſt, quod [illegible]

[illegible] relictum ſiſcus vindicat. *l.* 1. [illegible]

[illegible] *ff. De legat.* 3. [illegible]

[illegible]

[illegible] ... vetitaus, quia fideicommiſſum [illegible] ...

[illegible] ... fuerit, dummodò fideicommiſſarius [illegible] ...

[illegible]

[illegible]

… etiam ſuam oſtenderit erga adoptivum eum … [illegible] … heredes eius præferri ſubſtituto … [illegible] … progenitis, prorſus ſint extranei, ut … [illegible]

[illegible]

… [illegible] … ſententia ejus, qui eas protulit … [illegible] … de voluntate teſtatoris conſtitutum … [illegible]

[illegible]

[illegible]

11 Effectus fideicommiſſi eſt, quòd ad ejus præſta- [illegible]

[illegible] *l. ult. in fin. h. t.* ſed & quoad ipſam hæreditatem [illegible]

[illegible] ſine, deferatur legatariis & fideicommiſſariis, & ſervis libertate honoratis, vel legitimis hæredibus; vel [illegible] fiſco, cum onere & ſub conditione voluntatem ejus, qui mortuus eſt, adimplendi, præſtitaque ob id cautione, *d. Novell.* 1. *c.* 1. Semper excluſo [illegible] ut ſerventur [illegible]

12 [illegible] tur tenetur, cui aliquid relictum eſt, ut etiam ob [illegible] ſi ſuos emanciparet, eandem in eminentiam [illegible] alienaretur, ſed in familia remaneret: gravatus filius [illegible]

13 [illegible]

[illegible] ctum collectumque eſt, *l. cum pater.* §. *libertis. ff.* [illegible]

[illegible]

17 [illegible]

In fideicommiſſario ſpectatur [illegible]

18 [illegible]

19 In perſona hæredis fideicommiſſo onerati, ſpectatur [illegible]

20 [illegible]

[illegible]

TITULUS XLIII.

Communia de legatis & fideicommiſſis, & de in rem miſſione tollenda.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]

Inter fideicommiſſa & legata plurimum quidem [illegible]

1 [illegible]

[illegible]

[illegible] per aliquis, cur in *l.* [illegible] Legata dicantur *per* [illegible]

[illegible]

reliqua omnia Triboniani esse, qui jus, quod ſuo tempore obtinebat, reſpiciens, ſtatim initio ex [illegible]

[illegible] , quae obtinet in legatis ex l. Falcidia, quae producta ad fideicommiſſa pe- [illegible]

[illegible] quoniam univerſalis eſt differentia, quòd [illegible] fideicommiſſarius [illegible]

[illegible] verſitas in relicta libertate, quae quidem legata, ab [illegible]

[illegible]

[illegible] Perſonali actione legatarii petere legata valent, [illegible] cum hereditatem heres quaſi contrahit cum lega- [illegible]

[illegible] ad tempus mortis, fac atque quam conditio [illegible] gatario competiiſſe jus reale, licet fictum, poſt- [illegible]

[illegible] fideicommiſſarius poſtulabit ſe in rem mitti, haere- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

10 [illegible]

11 Quòd ſi hæres rogatus ſit, cùm morietur, vel poſt mortem ſuam, ſuperfluum ac reſiduum hæ[illegible]

TITULUS XLIV.

De falſa cauſa adiecta legato, vel fideicommiſſo.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]

L[illegible]

[illegible] non peream legatum docet, l. 1. h. t. Eſt autem [illegible] legatariorum rerum & bonorum gratia inventa [illegible]

[illegible] ficeat, aut auferret. At ſi dicat, [illegible] nihil acceperit [illegible]

Quod ſi dicendum, ſi maritus dixerit, *Quæ dotis in-ſtrumento continentur* [illegible] cùm ſe re-tulit ad dotale inſtrumentum, quod extat & cum ſta-
4 tur, ut nihil noceat falſa demonſtratio. * Si verò quiſ-piam alium teſtamento dixerit, *Quod ſibi Titius debi-tor fuiſſe* [illegible] etiam pater mortuus ſibi ſi [illegible] verbis libe-ratio legata [illegible] debitori cui proinde competit exceptio ex teſtamento, ſi ab hærede conveniatur & actio contra hæredem, ut abeo liberetur, vel per acceptilationem, vel per pactum de non pe-tendo [illegible]. Ambiendus hæc tamen hæres pro-bare volens, non liberandi remittendique animo id teſtatorem ſcripſiſſe [illegible], ſed errore lapſum fuiſſe ut confirmaret ſibi debitum [illegible], aut donum red-ditum, [illegible]

5 Atque ex his apparet, falſam demonſtrationem & cauſam legato non nocere legato, vel fidei-commiſſo. Attamen non propterea confirmandum per falſam demonſtrationem indebitum legatum. Quod enim ſi quis cum Titio nihil legaſſet, in teſtamento ſuo dixerit [illegible] falſa certum Titio legatum demonſtratio nec Titio prodeſt, nec Seio no-cet, quia Titius nihil, Seius autem non plus aſſe-quitur, quàm ſi verè demonſtratum fuiſſet, [illegible] ff. De modo & demonſtr.

TITULUS XLV.

De his quæ ſub modo legata, vel fideicom-miſſa relinquuntur.

1. *Quid modus & in quo differat à cauſa & con-ditione.*
2. *Legatarius cautionem præſtat de implendo modo, & quæ ſit cautio Mutiana?*
3. *Quid ſub modo relictum habeat [illegible] ſub condi-tione [illegible] & quo [illegible]?*
4. *Modus ad inſtar conditionis, quando per lega-tarium non ſtat quo minus adimpleatur.*
5. *Quomodo impleatur?*
6. *Si [illegible] fideicommiſſi [illegible].*

MOdus eſt cauſa, quæ futurum tempus reſpicit, ut cum dicit teſtator: *Do legatum, ut ab eo* [illegible] [illegible], quo diſtinguitur à cauſa quæ præteritum ſolet reſpicere. Ut [illegible] & conditione, quæ propter [illegible] [illegible] conditionem [illegible] particula verò, ut, modum importat. Quæ tamen [illegible] verba hinc dubia, obſervandum, an diſponens id, quod ſub modum vel conditionem [illegible], vel im-plere ante diſpoſitionem, an verò poſt [illegible] conditio, hinc verò modus, [illegible] ff. De condit. & dem.

Modus itaque non niſi diſpoſitionem poſſit venit [illegible] implendus, & cavere debet legatarius de implen-do modo hæredi, licet ei non [illegible] modum impleri, [illegible] ff. De leg. [illegible] ff. De condit. & de-monſtr. vel ſi non fuerit oblata cautio, officio Judi-cis compellitur legatarius modum implere [illegible] ff. de condit. & dem. quæ cautio ab auctore Mutiana dicitur [illegible] habet circa legatum ſub conditione [illegible] ut puta ſi [illegible] relictum eſſet Titio, [illegible] quia ea [illegible] eſſe non poteſt conditionem impletam fuiſſe, niſi mortuo Titio, & ideo inutile eſſet ei legatum, [illegible] ceptum [illegible] eſt ut ſtatim id petere poſſit, non ex-ſpectato eventu conditionis, oblata cautione de reſtituendo [illegible] quod accepit, ſi conditioni non pa-ruerit [illegible] ff. [illegible] legato placuit, ve-rum ex hæredem hic quoque idem recte [illegible] ad-miſſum eſt [illegible] * Illud quo-
6 que [illegible] legatum ſub conditione vel mo-do [illegible] quod hic [illegible] conferantur ut arbitrium legatarii [illegible] conditio. Præterea quod ſub modo relictum [illegible] eſt [illegible] potéſt præſtita cautione adeóque in hæredem tranſ-mittitur: ſub conditione non niſi poſt conditionem eventum. Differentia ratio eſt, quia conditio im-pedit principium acquiſitionis, non ſicut enim ſtatiſ acquiritur [illegible] cum ab eventu conditio tota pendeat. At modus non impedit principium acquiſitionis [illegible] ſtatim quod ſub modo relictum eſt [illegible] etiam ante im-pletum modum [illegible] acquiſitione, ſi modus non impletur [illegible] ff. de condit. & demonſtr. Porrò ſicut facultas aliquid impediens ſieri, quàm factum tollere: ita facilius impedi-tur conditionem eventus ad effectum acquiſitionem,
quàm eventum modi ad effectum reſolutionis. Con-ſtituti [illegible]

7 Cæterum notandum eſt [illegible] verba conditionalia aliquando pro modalibus accipi, & contra. Hinc ut conditio [illegible] pro impleta habetur, ſi per Titium ſtet quo minus impleta con-[illegible] ita etiam de mo-do [illegible] ubi minus ſieri, [illegible] ſub relictum ut Titio [illegible] tamen [illegible] per Titium ſtet quo minus impleat [illegible] cum habeatur modus pro [illegible] ſub modo relictum [illegible] [illegible] ff. De con-[illegible] quam accidendum, [illegible]
8 [illegible] * Alias ſi petere poſſit, ut ſi relictum ſit ſub modo dandi vel faciendi quod non [illegible] vel impoſſibile [illegible] hæredi, ex vo-luntate teſtatoris, [illegible] & [illegible] in [illegible]
9 [illegible] * Hocque ex [illegible] conſtitutionem [illegible] qui ex modo [illegible] eſt, fideicommiſſum relictum

conditione veluti ſi teſtator dicat, *Titium ſaluſ... [illegible], ita ut eam Maevio reſtituat*, vel *ut det Maevio centum*. [illegible] verba inſola, vel centum Maevio relicta cenſentur, ita ut inde actio fideicommiſſi Maevio detur, *d. l.* 1. ubi inquit ſemper [illegible] intereſt ſive ad conditionem, ſive ad modum verba reſpiciant, id eſt, ſemper ex his verbis naſcetur fideicommiſſi petitio, ſive teſtator verba loco conditionis, ſive modi habuerit: quod eſt valde notandum. Nam ſi pro conditione haec verba teſtator acciperet, erunt loco conditionis & non loco modi, neque debebitur fideicommiſſum, quia ex conditione non debetur, niſi conditio concepta ſit ea forma [illegible] qua modus. Cur autem modus fideicommiſſum faciat, conditio non faciat, ratio eſt, quia conditio nihil continet, ſed ſuſpendit diſpoſitionem, modus autem eam extendit, magiſque exprimit. Cujacius *l.* 14. *obſ. c.* 25.

TITULUS XLVI.

De conditionibus inſertis tam legatis, quam fideicommiſſis, & libertatibus.

1. *Quid conditio? & quid operetur ea, quae impoſſibilis, turpis, neceſſaria.*
2. *Item ea, quae de praeſenti, praeterito, vel de futuro.*
3. *Conditio de futuro triplex, poteſtativa, caſualis, mixta.*
4. *Ea quae in dando, vel faciendo conſiſtit, praeciſe adimplenda eſt.*
5. *Conditio deficiens, quatenus faciat legatum deficere, aut debere.*
6. *Poteſtativa implenda poſt mortem teſtatoris à [illegible] adjecta, vel ante.*
7. *Intra quod tempus [illegible] conditio impleri debeat, haereditatibus aut legatis appoſita.*
8. *Conditionem adimplere neceſſum, quatenus [illegible] admittatur.*
9. *In teſtamentis, an negativa conditio [illegible] videatur. & de cautione.*
10. *De caſuali conditione.*
11. *Et mixta quando habeatur pro impleta, ſi is cui injuncta conditio eſt, paratus ſuit eam implere, ſed impeditus à tertio.*
12. *An habeatur conditio pro impleta, ſi [illegible], aut caſu teſtatoris evenerit, quae mora impleretur?*
13. *Conditiones plures conjunctim vel disjunctim quomodo implendae.*
14. *Ex pluribus heredibus ſi unus impleverit, an ſolus ad legatum admittatur? Ubi de dividua & individua conditione.*
15. *Conditionem implendi jus non tranſire ad haeredes.*
16. *[illegible] legatum tranſmittitur ad liberos.*
17. *Sub conditione, ſi ſine liberis, an comprehendantur nepotes.*

CONditio eſt ſuſpenſio contentae voluntatis definitae in futurum eventum alicujus rei ſublata, quaeque vel eſſe, vel non eſſe poteſt. Proinde conditionis vim non habet, quae legibus, aut bonis moribus adverſatur. Nam conditio turpis, vel impoſſibilis, non ſuſpendit diſpoſitionem, quia in ultimis voluntatibus habetur pro non adſcripta, ſive talis ſit natura, ut, *ſi digito coelum attigeris*, ſive jure, ut *ſi patri [illegible]*, *§. impoſſibilis. Inſt. De hered. inſt.* Contractibus autem adjecta hujuſmodi conditione, eos vitiari jam *ſupra lib. 8. t. 39.* docui. Tantundem dici poteſt de conditione, quae eſt neceſſaria, quae non poteſt aliquando non evenire, ut talis continuo pariat obligationem, *l. 9. §. 1. ff. De novat.* ubi qui ſub conditione ſtipulatur, quae omnino extitura eſt, pure dicitur ſtipulari. Sic, *ſi Titio legetur ſub conditione cum morietur*, purum eſt legatum, quia non conditione, ſed mora ſuſpenditur, *l. 79. ff. De condit. & demonſtrat.* Idemque de conditione impoſſibili negative concepta dicendum, veluti, *ſi coelum non aſcenderis*, quae utilis & praeſens eſt, id eſt, praeſentem parit obligationem, *l. 7. ff. De verb. oblig.* cum determinata ſit in ſua cauſa naturali, ut impoſſibile ſit oppoſitum. Unde cenſetur jam impleta, & relictum continuo peti poteſt, niſi non [illegible] conditio, ſed ut praeſtituto tempore adjecta fuerit, tunc enim exactio differtur in diem adjectum.

Planè ea conditio, quae ad tempus praeſens, vel 2 praeteritum confertur, non ſuſpendit legatum, nec aliam actum, cui adjicitur, veluti, *ſi Rex Parthorum vivit*, item, *ſi Rex Parthorum mortuus eſt*, ſed continuo diſpoſitionem facit utilem, ſi ita ſe habeat, vel, ſi non habeat, prorſus inutilem, *l. 37. & ſeqq. ff. De verb. oblig.* Ubi Papinianus tantum conditionis vim & poteſtatem obtinere dicit, quae in futurum tempus confertur, ſeu quae per teſtatorem concipitur in caſum futurum contingentem. Eaque triplex eſt, Poteſtativa, Caſualis, Mixta.

Poteſtativa poſita eſt in poteſtate, & arbitrio ho- 3 norati, veluti, *Fundum do lego ſi navem Titio dederis*, *ſi Capitolium aſcenderis*, conſiſtitque vel in dando, vel in faciendo, vel in non dando, vel non faciendo. * Conditio quae in faciendo conſiſtit, praeciſè 4 adimplenda eſt, &, niſi impleatur, facit deficere diſpoſitionem, cui proinde non ſatisfacit honoratus compenſando, vel praeſtando intereſſe, quod eſt aliud à facto, ad quod obligatur, *leg. 2. §. 4. ff. De condit. inſt. leg. un. §. 7. C. De caduc. toll.* Itemque ſpecificè eam impleri oportet, quae in dando conſiſtit, idem in parte ejus, qui [illegible] relictum ſub ea conditione, niſi incapax ſit rei datae ei cui datur, *leg. 45. & ſeq. ff. eod. tit.* Quo etiam pertinet *leg. 44. eod.* ubi qui heredi dare juſſus eſt, ſi ſervus alienus inſtitutus fuerit, ejus domino dando non ſatisfacit, quia licet ad dominum deve-

niat

[illegible]

[illegible]

9 [illegible]

[illegible] & tacitè pater eum filio remiſiſſe; ut alio [illegible]

10 [illegible] ſtiterit, expectandum erit donec iteratò eveniat, [illegible]

11 [illegible] Unde cùm Stichus, cui ſic libertas data fuerit, ſi [illegible]

[illegible] impuberem eſt, non redintegratur.

[illegible] 12

[illegible] 13 [illegible] bonum. Sin disjunctivè, alteram implere ſufficit, [illegible]

14 [illegible]

[illegible] cùm ſua conditione accreſcant, *l. 54. in fin. ff. De condit. & demonſt.* Diverſum eſt, ſi [illegible] ſingularis perſona, cui relictum, *l. 56. ff.* [illegible]

24 [illegible] factum hæredis, ipſius factum [illegible]

25 [illegible] poſſint accedere, tunc ad hæredes ſuos tranſmittit [illegible]

26 [illegible]

[illegible] deſcendentibus pactaverint, cùm par ratio ſit, *l. 6. ff.* [illegible]

TITULUS XLVII.

De uſuris & fructibus legatorum ſeu fideicommiſſorum.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]

Uſuras [illegible]

[illegible] hæredi [illegible]

[illegible] recepterint, ſubeant præſtar [illegible]

[illegible] hæredem remaneant, *l.* 58. *l.* 44. *ff.* *d. t.* Ratio diſ- [illegible] accepto ferantur jacenti hæreditati [illegible]

[illegible] dumtaxat ipſius hæreditatis, & adeo reſtituenda. [illegible] *l. Paulus ff. De uſur.* Et idem de uſuris eo tem- [illegible]

[illegible] ſolvere [illegible] reſtituere cogitur, *l.* 63. *ff.* [illegible]

[illegible] proficiſcitur, non ex diſpoſitione teſtatoris, non faciat legatum conditionale, ſed purum, *l.* 99 *ff.* [illegible]

[illegible] go; & propter ſterilitatem tantum fructus non naſcantur, ſuppleantur aliunde, *l.* 12 *ff. De alim. leg.* [illegible]

TITULUS XLVIII.

De incertis perſonis.

[illegible]

CUm olim incertis perſonis nec legata, nec fi- deicommiſſa relinqui poſſent, nec à militi- [illegible] ad Juſtinianum [illegible] [illegible]

[illegible]

TITULUS XLIX.

Ad S. C. Trebellianum.

[illegible]

10 [illegible]
11 [illegible]
12 [illegible]
13 [illegible]
14 [illegible]
15 [illegible]
16 [illegible]
17 [illegible]
18 [illegible]
19 [illegible]
20 [illegible]
21 [illegible]
22 [illegible]

QUæ hactenus dicta ſunt, pertinebant ad legata & fideicommiſſa ſingularum rerum [illegible] ſequitur ut de fideicommiſſariis hæreditatibus, atque Trebelliano & Pegaſiano S. C. [illegible]

[illegible]

ſtitui atque ab eo recedebant teſtamenta: ideo poſteà ſub Veſpaſiano factum eſt S. C. quod dicitur Pegaſianum, Pegaſo & Puſione Conſulibus [illegible]

[illegible]

portionem propriam, [illegible]

[illegible]

ius mutatum est per Novel. 39. cap. 1. in fideicommisso [illegible]

[illegible] casu, fructuum favore, ulterior detractio [illegible] doti & donationi sufficerent, ex inhib[illegible]

[illegible] pere, quam eum, qui præsenti die hæreditatem re[illegible]

[illegible] quartam ad minimum fideicommissi ratio reserva[illegible]

[illegible]

[illegible] quæ sibi restitutæ, statim fiant fideicommissari[illegible]

[illegible] fructus hæreditatis apud hæredem remanent [illegible] ius sepulchrorum, operarum actio, dos filiæ fidei[illegible]

[illegible] tentum enim censetur obnoxia pars ista, quam ac[illegible]

[illegible] res [illegible] portionem suam [illegible]

[illegible]

[illegible]

Itaque fructus ante mortem percepti, post aditam [illegible]

[illegible]

ex verbis legis, cujus ſententiam [illegible]

[illegible]

[illegible]

detractionem quartæ, niſi ea, quæ jure hæredita-[illegible] [illegible] non onus, niſi quoad quartam, quam retinet, quia uti dictum, actiones activæ & paſſivæ tranſeunt [illegible]

[illegible]

[illegible] trahere, gravatum eſſe tantum hæredem & quo-[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] bus. Quod autem *Novella* non loquatur de Trebel-lianica, ſed de Falcidia, ſuprà dictum eſt, nihil con-[illegible]

[illegible]

[illegible] tam reſtricta ſit admodùm teſtatorum libertas, ut [illegible] de rebus ſuis avitis, ſed ex bonis, vel eorum beſſem, aut trientem, aut quincuncem, aliamve partem [illegible]

TITULUS L.

Ad legem Falcidiam.

1. [illegible]
2. [illegible]

ſideicommiſſi petendarum? [illegible]

3. [illegible]

4. [illegible]

5. [illegible]

6. [illegible]

7. [illegible]

8. [illegible]

9. [illegible]

10. [illegible]

11. [illegible]

12. [illegible]

13. [illegible]

14. [illegible]

15. [illegible]

16. [illegible]

17. [illegible]

1 Q[illegible] merer, qui tempore mortis teſtatoris fuiſſent, non [illegible] poteſt facere, quò minùs in ſuo teſtamento leges locum habeant. *lib.* [illegible] *ff. De legat.* 1. & hoc [illegible]

2 Habet locum Falcidia in legatis [illegible] Principi factis, *l.* 4. *h. t.* itemque prælegatis quæ re- [illegible] adverſis omnes pro modo legatorum & fideicom- [illegible] ad legem, locum habere docent. Contra Cuja- [illegible] menso relicta, non etiam fideicommiſſa, quæ [illegible] beat Trebellianica; quam tamen fatendum eſt, [illegible]

Probata quoque [illegible] ex Conſtitu- 3 tione Divi Severi, ad donationes mortis causâ, *l.* 5. *h. t.* propter ſimilitudinem, ſiquidem effectu lega- [illegible] capiones, [illegible]

Forte quærat hîc aliquis [illegible] non ſit comprehen- [illegible] tam eſtam legem, ſcribit Paulus *l.* 71 *ff. h. t.* ut qu [illegible] perſona hæredis, non legatarii jure, capiet; atque [illegible] voluntate teſtatoris, *leg.* 31. *in fin. ff. h. tit.* Unde in caſu [illegible]

[illegible] ſi ea dodrantem excedant, quartam detrahat, [illegible]

[illegible] ponendis legatum eſt, *lib. 6. §. 1. ff. h. t.* Quin etiam [illegible] *l. 4. h. t.* hac enim lege Falcidia ſolutus non eſt, [illegible]

[illegible] perſunt, mariis ſpectare, ad [illegible]

[illegible]

[illegible] alio volente, nam hunc in alio [illegible]

[illegible]

[illegible] non poſſe, d. Novel. 1. in princ. l. 32. C. De inoff. teſt. [illegible]

[illegible] nem hæreditariam fratribus ſuis reſtituere, certis [illegible]

[illegible]

[illegible] unt aut quibusdam ſic ſolidum ſolvere, cogatur & [illegible]

[illegible]

[illegible] cetur, ſi non ſponte ſed à Prætore coactus reſti- [illegible]

[illegible] res hæreditarias ſubtraxit, vel occultavit, ut dona- [illegible]

[illegible]

[illegible] tator & tergiverſator fuerit, vel dolo ſimulaverit [illegible]

[illegible]

TIT.

TITULUS LI.

De caducis tollendis.

1. *Continuatio: & ratio legis Papiæ, ejuſque capita.*
2. *Quæ dicerentur caduca, & quæ pro non ſcriptis haberentur.*
3. *Item quæ in cauſa caduci.*
4. *Quænam propriè caduca, & quid in his correctum.*
5. *Ab iſta regula, quòd dies legatorum cedat à morte teſtatoris, quæ legata excipiantur.*
6. *Et quæ ad ſubſtitutos non tranſeant.*
7. & 8. *Quatenus inter eos quibus relictum, lucrum & onus diſtribuatur.*
9. *Quid ſit jus accreſcendi, an in contractibus & donationibus locum habeat.*
10. *An ex [illegible] ſubſtitutione.*
11. *Inter quos ſucceſſores obtineat jus accreſcendi.*
12. *Qui dicantur Conjuncti.*
13. *Conjunctorum tria genera.*
14. *An inter verbis conjunctos locum habeat jus accreſcendi.*
15. *An pars deficiens accreſcat hæredibus invitis.*
16. *An & legatariis.*
17. *An cum onere, an ſine onere? Pro qua parte portio deficiens accreſcat.*
18. *Si diverſi generis plures concurrant in eandem rem, ut alter præferatur.*
19. *Quid ſi ſint verbis conjuncti.*
20. *Nam inter eos, qui collectivo ſermone conjuncti ſunt, ſit quædam prærogativa in jure accreſcendi.*
21. *An & inter ſucceſſores legitimos.*
22. *Antinomia de re legata ſervo communi. An pars acquiſita, poſtea amiſſa alteri accreſcat.*
23. *Quid de uſufructu legato.*
24. *Differentia inter uſumfructum & proprietatem quoad jus accreſcendi.*
25. *In legato alimentorum ceſſat jus accreſcendi.*
26. *An à teſtatore poſſit prohiberi jus accreſcendi.*

1 UT lege Falcidia, & S. C. Trebelliano legata & hæreditates diminuuntur, ita & lege Papiâ non ſolùm minuebantur, ſed & integra legata & hæreditates totæ fiſco cedebant, ut impendiis bellorum ſubveniretur. Lata lex Papia, quæ & Poppæa dicitur, temporibus Auguſti, M. Papio Mutilo, & Q. Poppæo Conſſ. Ejus legis plura fuerunt capita. Imprimis cavebatur, ut decima pars eorum applicaretur fiſco, quæ conjux moriens ſine liberis conjugi reliquiſſet, *Ulp. in fragm. tit. 15.* Quod quidem poſtea ſublatum eſt, *l. 1. & 2. infrà De infirmand. pœn. cælib.* Item cavebatur, ut extraneus hæres viceſimam hæreditatis partem fiſco deferret, ut dictum eſt *ſup. De edicto Divi Ad. toll. Alciat. lib. 3. de ſumpt. cap. 6.* Itemque ut, ſi ſcriptus hæres, vivo adhuc teſtatore, moreretur, vel eo mortuo ante apertas tabulas deficeret, nihil ejus hæredibus competeret, ſed bona omnia tanquam caduca fiſco adjicerentur, vindicarenturque legata caduca, & quaſi caduca: unde hæc lex Caducaria dicta. Quia verò alienis facultatibus inhiabat, diſplicere Prudentibus cœpit, & penitus per Juſtinianum eſt abrogata, Conſtitutione hujus Tit. Cujus duæ ſunt partes: prior *de caducis tollendis*, altera *de jure accreſcendi*.

2 Docet itaque Juſtinianus, *caduca eſſe*, quæ in teſtamento ſcripta deficiebant, eaque tribus modis ſive temporibus defeciſſe: aut tempore teſtamenti, aut poſt teſtamentum, vivo teſtatore aut poſt mortem teſtatoris: quorum diverſa hæc erant nomina. Aut enim *pro non ſcriptis* dicebantur, aut *in cauſa caduci*, aut *caduca*. Primi generis ſunt ea, quæ relinquuntur iis, qui in rebus humanis non ſunt, cùm teſtator id ignoret, *l. 4. ff. De leg. 1.* vel cùm damnato in metallum, vel opus metalli quid relictum eſt, *l. 3. & 4. ff. De his quæ pro non ſcript.* vel cùm aliâ ratione inutile eſt legatum. Et his caſibus ſecundum eſt, Leg. Papiam locum non habuiſſe, id eſt, fiſcum in his nullum ſibi jus vindicaſſe, Plinius *lib. 2. epiſt. 16. in caducariis*, inquit, *quæ pro non ſcriptis habentur, delatori locus non eſt*, nam ea penes hæredem, etiam ſine onere, remanebant, niſi ſubſtitutus, aut conjunctus aliquis fuiſſet, nam alteruter excludebat hæredem, *l. un. §. 3.* Dico, ſine onere, quia perinde illud ſequitur legatum, quod intercidit, exceptis certis caſibus Jure expreſſis, in *l. ult. ff. de his quæ pro non ſcript. l. 26. §. 6. ff. De fideic. lib.*

3 Secundi generis exempla erant, cum legatarius vivo teſtatore decedebat, aut conditio adjuncta deficiebat, quod veteres dicebant, *in cauſa caduci*, quia id non reſidebat penes hæredem, ſed perinde occupabatur à fiſco, atque ſi caducum eſſet. Hodie defertur ſubſtituto, cohæredi, vel collegatario, tandem ei, à quo legatum relictum eſt, ſed his omnibus defertur & conceditur cum onere, tali legato annexo, ſive in dando, ſive in faciendo conſiſtat, ut ei, qui lucrum facit, onus incumbat. Nam & olim caduca fiſco deferebantur, cum onere legatorum, *l. un. §. 4.*

4 Tertii generis erant ea, quæ *propriè caduca* vocantur; quæ cùm relicta eſſent capaci, deficiebant poſt mortem teſtatoris aliqua ex cauſa, & ab eo cadebant in fiſcum, ut puta ſi hæres vel legatarius ante apertas tabulas, & aditam hæreditatem deceſſiſſet vel in peregrinitatem redactus eſſet, amiſſa civitate Romana, ut quia deportatus in inſulam, quæ peregrinitas eo caſu pro mortuo habebatur, *l. 1. §. ſilanum. ff. de bonor. poſſ. contra tab.* Verùm Juſtinianus, cùm videret hoc, tempore belli ad augendum ærarium,

[illegible] fideicommiſſo, & illud [illegible]

[illegible] 10. *ff. De verb. oblig.* ubi ſtipulatio quoad [illegible]

[illegible] ſimiles, niſi procedant ex [illegible] *l. un. C. ſi liberal. impor. ſine hær.* [illegible] altero ſine hærede decedente, accr[illegible]

[illegible] & legatus comparentur quoad effectum, *l. [illegible] C. De* [illegible]

[illegible] creſcet, *l. 1. §. [illegible] ff.* [illegible] ſententiam Vaſquez. *De ſucceſſ. tom. 2. lib. 3. §. 23. num. 103.* amplectitur, à qua tamen plerique [illegible]cedunt, ceduntque fideicommiſſario vacantem [illegible] *Cum ſuſſit [illegible]* [illegible] *cefferit,* [illegible]

[illegible]

[illegible]

De verb. sign. & l. 89. ff. De leg. 2. [illegible]

ponuntur, l. un. §. 10. h. t. Verbis coniuncti sunt, [illegible]

[illegible] duos diximus. Quia & inter bonorum possessores [illegible]

[illegible] salvum sit jus accrescendi jure civili, [illegible]

[illegible] ad eandem rem, id est, hæreditatem, vel [illegible]

[illegible] testatum, &c. In legatis vero, cum testator [illegible]

[illegible] obstante cessat jus accrescendi, l. 2. §. fin. ff. quib. [illegible]

[illegible] nam, aut jus, non item intelligo quantitatem. Nam [illegible]

[illegible] nam facit coniunctorum, quales potius [illegible]

[illegible] unius deficiens alteri accrescit, l. 7. ff. De leg. 2. [illegible]

[illegible] Goveanus De iure accrescendi. fol. 124. [illegible]

[illegible] bent esse divisa, l. 56. ff. De condit. & demonstr. [illegible]

[illegible]

Et magis eſt, ut ipſe prælegatur, inquit ibi Paulus,

[illegible]

quanti ſi hæredibus ſunt ſubſtituti [illegible]

[illegible]

nam ſuſtinere, ſi cohæres abſtinuerit, ſed condi-

[illegible]

abſtinendi conſequatur, quod ex ſua non habet.

[illegible]

pro perſonæ novæ hæredis, quam ſibi hæreditati

[illegible]

quo ceſſante, ſive non concurrente ſocio, nihil ab

[illegible]

[illegible] legati jam aquiſita accreſcitur, l. 59. §. 3. ff. de

[illegible]

eos pro varia, quia id intelligendum pro portione

[illegible]

conſulto Paulo videntur, in l. 89. ff. De leg. 1. ſcilicet,

[illegible]

[illegible] competit ratio Iuſtiniani, quia inquit, unitate [illegible] [illegible] ſuo potius occupabit. Quòd ſi deficiat Caius [illegible] [illegible] in d. l. 89, ut quæſtionis eſſe, an & verbis tantùm [illegible]

[illegible] et verius eſt, preferri, arg. l. 7 ff. de uſufr. accr. [illegible] iis verbis coniunctus ſit, ipſi tamen inter ſe ſunt [illegible] propoſito dimidiam Titius, dimidiam filij fratris [illegible] leg. 2. & d. l. 11. in qua inſtitutio ita concepta eſt, [illegible] quaſi hoc velit, tunc coniunctionem eſſe, cum [illegible]

[illegible]

TIT. II.

TITULUS LII.

De his, quæ ante apertas tabulas hæreditatem tranſmittunt.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]
12 [illegible]

1 Ex Papa [illegible]

[illegible]

[illegible] Quoniam [illegible] ipſo Jure, etiam clauſis tabulis, hæres exiſtit [illegible]

[illegible] non mortuum, ſi antequam illam adeat, ad quemlibet [illegible]

Quomodo hæc tranſmiſſio non habet locum in [illegible] ut ceſſante cauſa ceſſet effectus. Nec obſtat [illegible]

[illegible]

[illegible] ſtatis recipiet, interim dum non adit, nec repudiat [illegible]

[illegible]

[illegible] qui exiſtat patri, hæreditatemque etiam non [illegible]

[illegible] hæſdæ perſonis eſt potior ſubſtituto, & hæc demum locus eſt, quando tranſmiſſio ceſſat. Nec po [illegible]

[illegible] os hæreditatem tranſmittere eos poſſe, Theodoſ. [illegible]

[illegible] moſcumque, nec vero etiam liberos deſcendentes ex ſe ſolùm. Quod procedit indiſtinctè, [illegible]

[illegible] his mortuis ſtubus relicta, [illegible]

[illegible] obtinere de jure tranſmiſſionem & abſtentionem ex libertate, nunc in unoquoque hærede ſanguine proximo obtineant, per pauca loca excepta, in quibus is qui conjunctus eſt ex tranſverſo, ut hæreditatem adipiſcatur, adire eam debet, seu eam coram Magiſtratu loci ut loquuntur apto vocabulo, relevare, levantur enim illa quæ jacent, atque hæreditas quandiu adita non eſt, jacere dicitur [illegible] ſuc. [illegible]

TITULUS LIII.

Quando dies legati, vel fideicommiſſi cedat.

1. *Puri legati dies & incertum diem cedit à morte teſtatoris.*
2. *Conditionalis dies, ab exiſtente conditione cedit [illegible] pro non adjecta, aut non pro ea habeatur.*
3. *Dies incertus eſt loco conditionis in teſtamento, [illegible] [illegible] [illegible]*
4. *[illegible] [illegible]*
5. *[illegible] in teſtamento [illegible].*
6. *Quod [illegible] tempore legitimo [illegible]*
7. *[illegible] [illegible] eſſe expletum, vel non.*
8. *Quid ſi [illegible] [illegible]*
9. *[illegible] legata [illegible].*
10. *[illegible] legata [illegible] [illegible]*
11. *[illegible] [illegible] ſub conditione [illegible] [illegible].*
12. *[illegible] uſumfructum, & [illegible] legatum.*

1 Quamvis legata & fideicommiſſa confirmentur aditione hæredis, tamen ne transeat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ideo cedunt, id eſt, deberi & competere incipiunt legatario, ſtatim à morte teſtatoris, non expectata apertione tabularum, nec aditione hæredis. Quod ita conſtitutum, ut, [illegible] [illegible] legatarius [illegible], seu actionem quæ ad [illegible] poteſt, tranſmittat ad hæredem [illegible]. Et hoc ita obtinet in puris legatis, & iis, quibus dies certus eſt adſcriptus, ut cedat dies ex die mortis. Nam licet inter hæc ſit differentia, quod in legatis puris [illegible] [illegible] [illegible] peti poſſit, in relictis autem in diem certum [illegible] dies [illegible] eſt debeantur legata, sed ante diem peti non poſſint, [illegible] *De verbor. [illegible]* debentur tamen & tranſmittuntur ad hæredem. [illegible] [illegible] ceſſio diei, adeò ut ignorantia legatarii non officiat, quò minus dies cedat, & actio acquiratur ad petendum legatum, salvâ ſcilicet ab inteſtato ſuccedenti quarta portione [illegible]

In legatis verò ſub conditione relictis non priùs legati dies cedit, quàm conditio fuerit impleta, [illegible] nequidem ſi ea ſuerit conditio, quæ in poteſtate ſit legatarii ſi modò non à jure remittatur, aut talis ſit quæ habetur pro non adjecta, qualis eſt impoſſibilis conditio, quæ pro puro legato eſt, [illegible] aut pro non ſcriptâ ſit, veluti conditio, quæ tacitè ineſt, non enim impedit ceſſionem diei, cum non faciat legatum conditionale, [illegible] *De condit. & demonſtr.* cum ſi exprimatur, quia expreſſio conditionis, quæ tacite ineſt, non mutat ejus naturam [illegible] Item nec illa impedit diei ceſſionem, quam quo minus impleverit legatarius, ſteterit per hæredem, aut per eum, in cujus perſona implenda erat, habetur enim pro impleta, ut puta ſi juſſus ſim hæredi decem dare, & ille accipere nolit. Sed & ſi ita mihi ſit legatum [illegible] nec ea velit nubere, decem [illegible] decem legati cedere, cùm per me non ſtet, quò minus pareat conditioni, ſed per alium, quo minùs ea impleatur, [illegible]

Etenim dies incertus conditionem in teſtamento facit, [illegible] *De condit. & demonſtr.* Ideoque ſi hæres dare rogatus ſit, cum ceſſaverit aliquis, vel cùm ipſe morietur, quamvis hos morituros eſſe certum ſit, quia tamen incertum eſt, an id legatario obtinget vivo, conditio in legatum eſſe dicetur, [illegible] *De cond. & demonſtr.* Proinde ſi ita legatum ſit, [illegible] Titio [illegible] hærede mortuo, nihil ad hæredem Titii tranſmiſſe dicetur [illegible] Debet enim ſuperſtes Titius eo tempore, quo cedit legati dies. Contrà ſi ita incertus ſit dies, ut non poſſit non cedere, hoc eſt, ſi neceſſe ſit ut cedat, vel vivente vivo legatario, ut ſi Titio legatum ſit, cum morietur, purum eſt legatum, quia fieri non poteſt, ut non moriatur Titius. Et hic dies non poteſt evenire, & quidem vivente legatario, & ideò utiliter tranſmittet ipſe legatum ad hæredem ſuum. [illegible] Quia non conditione, ſed mora ſuſpenditur. Unde talis legati dies à morte teſtatoris, aut alioqui ut in puris legatis, & iis, quæ in diem ſunt, cedere dicitur.

Atque ita in teſtamentis, quia in contractibus, dies incertus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] unde ſi quis promiſit dare, cum morietur, non inſpicitur an ſuperſit tempore mortis promiſſoris [illegible] cui promiſſum eſt, nam cedit hæredi [illegible] [illegible] conditiones in contractibus tranſeunt ad hæredem, non [illegible] in ultimis voluntatibus [illegible] [illegible] Diverſitatis ratio hæc aſſignatur, quòd in contractibus,

 quæ

[illegible] rum respicetur, [illegible] quæque & æreal pro- [illegible]

[illegible] *habeat meum consensum datu*, quod perinde eſt ac ſi [illegible]

[illegible] dominus hic præſtari debeat, quod, ſi vindlet, [illegible]

[illegible] *d. l. 5. & l. 49. in princ. ff. De leg. 1.* [illegible]

[illegible] *l. 3. §. 3. ff. De manum.* Sed in fidei- [illegible]

[illegible] dominium transferunt. Nec enim pro- [illegible]

[illegible] quæ morte legatarii extinguuntur. [illegible]

TITULUS LIV.

Ut in poſſeſſionem legatorum, vel fideicommiſſorum ſervandorum cauſa mittatur, & quando tradari debeant.

ſuiſ. quia remiſſione hujus cautionis de utendo boni viri arbitratu, [illegible] ad de[illegible] de qua cautione tantum agit l. [illegible] & l. [illegible]. Quod periculum non ſubeſt in remiſſione cautionis de legatis præſtandis, quam rationem late defendit Joan. del Caſt. [illegible] De uſufr. [illegible] cap. 13. & Molina [illegible] mer. 26. Sed non videtur iſta ratio convincere, cùm æquè invitetur ad dilapidandum ipſe hæres, ut patet ex l. 8. ff. ut legat. [illegible] ubi hæres etiam diſſipans bona non compellitur cavere, ut rectiùs dicatur cautionem de utendo boni viri arbitratu eſſe inductam in favorem hæredis, cui ex conſultum voluit ut ne quis contra eum teſtator; cautionem vero de præſtandis legatis ſpectare ad exonerationem hæredis, ideoque ita remitti poſſe. Quòd ſi non obſtante remiſſione [illegible] acta fuerit cautio ab hærede, qui eam ſibi remiſſam ignoraverit, poterit condicere. Si vero cautionem non potuiſſe ſibi remitti crediderit, et non ſuccurretur, cum jus ignoraverit. Adhuc tamen benigne quis dicere ſummam condici poſſe, l. [illegible] ff. de [illegible] leg.

TITULUS LV.

De ſuis & legitimis liberis, & ex filia nepotibus ab inteſtato venientibus.

1. Continuatio, & quis dicatur inteſtatus.
2. *Quæ jura de hac ſucceſſione ſtatuant.*
3. *Quibus liberis prima hæreditas deferatur.*
4. *An etiam illis, qui non ſunt in poteſtate?*
5. *Nepotes ex diverſis filiis in ſtirpes ſuccedunt.*
6. *Item ſi ſoli concurrant.*
7. *An nepotes poſt mortem avi concepti ad ejus hæreditatem admittantur?*
8. *Nepotes ex filio ſuccedunt cum aliis filiis.*
9. *[illegible]*
10. *[illegible] poſt [illegible] hac ſucceſſione [illegible] & de [illegible]*
11. *[illegible]*
12. *[illegible] ad legitimationem pertinet.*
13. *An [illegible] legitimatio [illegible]*
14. *Quomodo [illegible] legitimatio per reſcriptum, & quando [illegible]*
15. *[illegible], quando [illegible]*

1 HActenus dictum de re teſtamentaria, & de iis, quæ ex ultima voluntate defuncti dependent: nunc explicandum eſt de hæreditatibus legitimis, quæ videlicet ſola lege abſque teſtatoris diſpoſitione defunctis deferuntur, cùm is deceſſit inteſtatus. Eſt enim inteſtatus ille decedere dicitur, qui aut omninò teſtamentum non fecit, aut fecit quidem, ſed non rite ſive non à jure præſcriptum, aut quia id quod jure fecit, poſtea aliqua ex cauſa ruptum irritumve factum eſt, § 1. Inſtit. De hered. quæ ab inteſt. defer.

2 Inteſtatorum iſtæ hæreditates ex jure divino maxime hunc robur habent, ut familiæ integræ conſerventur, quo mandatum erat, ut res tranſmitterentur ad poſteros ejuſdem generis, Numer. cap. 27. velut quadam naturæ lege id ſuadente. Solon apud Athenienſes legem condidit, quæ videtur paulò diligentius ſingulos gradus deſcribere, eaque apud Demoſthenem adhuc extat. Secuta eſt Lex XII. Tab. apud Romanos, quæ cœpit hanc rem minutiùs & diſtinctiùs conſtituere inter ſuos hæredes & reliquos agnatos. Poſtea Prætores liberis parentibuſque conceſſerunt bonorum poſſeſſiones. Item agnatis cognatiſque, et eas agnoſcendas [illegible], cæteris centum dies dederunt, § fin. Inſtit. De bonor. poſſ. Quod tempus hæreditati non præfinitum [illegible]. Ideoque agnati hæredes etiam poſt centeſimum diem adire poſſunt legitimam agnatorum hæreditatem, l. [illegible] quamvis bonorum poſſeſſionem petere non potuerint. Subinde Cæſares [illegible] novas hac de re, & ſucceſſione [illegible] addiderunt. Sed his ambagibus & infinitis ſic omiſſis anfractibus, Juſtinianus certum, triplicemque ſuccedendi ordinem præſcripſit, quem hodie ſervamus. Unus eſt *deſcendentium*, id eſt liberorum defuncti liberorumque & quos deinceps poſteros appellamus. Alter eſt *aſcendentium* ſeu parentum, qui viciſſim, turbato mortalitatis ordine, liberis ſuccedunt. Tertius eſt *collateralium*, qui ex latere & tranſverſo conjuncti.

Primo itaque hæreditas defertur liberis, iiſque ſexus primi gradus, excluſis parentibus, præterquam in bonis, quæ jure peculii parentes tanquam ſua recipiunt, ut dictum eſt [illegible]. Nec intereſt, utrùm naturales ſint liberi, an adoptivi, nam & hi æqualiter cum illis ſuccedunt. *l.* [illegible] & tam nati tempore mortis, quam poſthumi, quia qui in utero ſunt juris fictione habentur pro jam natis, *l.* [illegible] *ff. de ſtatu hominum.* Imò defertur legitima hæreditas filiis ex parente libero [illegible] ſuſceptis, poſt manumiſſionem ex patre natis, cum huic, exemplo ingenuorum, liberos habere in poteſtate non ſit interdictum, *l.* [illegible] Quod diverſum eſt in nato ex libero & ſervo, quia talem [illegible] habemus & nati ſine patre. Unde tales filii ab inteſtato [illegible] non poſſunt, quamvis pater poſtea manumiſſus [illegible] & [illegible] conſequenter non ſunt [illegible] hæredes [illegible] liberis [illegible] quia partus matris conditionem ſequitur *l.* [illegible] *De ſt. hom.* Attamen patre apud hoſtes defuncto, liberi ſui hæredes ceſſiſſent, etiam ignorant, & poſtea moriente hære-

[illegible]

jus succedendi conceſſerit, ut ſupervacaneum eſſe

[illegible]

[illegible] diſpo-[illegible]

[illegible] no præſtatur? [illegible]

[illegible] perſonæ cenſeantur, *l. fin. C. De impu*[illegible]

[illegible] quidem nutus, ſed non legitimè. Latè Tiraquellus [illegible]

TITULUS LVI.

Ad S. C. Tertullianum.

[illegible]

[illegible] est, ut si plures parentes diversae lineae ve- [illegible] haereditas in duas partes dividatur, quarum unam [illegible]

[illegible] cum fratribus, omnes in capita [illegible]

[illegible] non permittunt, ut bona immobilia & feudalia, [illegible]

[illegible] non aſcendere, ut in illis habeantur patrueles pro extraneis, quando quidem placuit ut patrimonialia bona ſtirpem ſequantur ex qua provenerunt. Hinc & in pleriſque locis bona paterna tranſeunt ad lineam paternam, materna verò ad maternam, quæ in re ſervanda cuique con[illegible] tudo, quæ vim legis habet. Chriſtinæus vol. 1 deciſ. 285. & Gervaſ. in ſuis deciſionibus.

TITULUS LVII.

Ad S. C. Orfitianum.

1. *Liberos ſolos [illegible] S. C. Orfitianum.*
2. *[illegible] liberos matri ſuccedere, [illegible] naturales vel ſpurij ſint.*
3. *Nec mater [illegible] [illegible] liberi præferuntur aſcendentibus in concurſu.*
4. *[illegible] in ſervitute matris ſint concepti.*
5. *Quomodo filij matri ſuccedunt, an ipſo jure?*
6. *[illegible] hæreditatem maternam ſingulis filijs [illegible].*

1 QUemadmodum S. C. Tertyllianum, quod antiquius fuit, matri proſpexit, ita etiam Orfitianum ſubvenit filio, & filiæ, temporibus Divi Marci & Antonini Commodi, ut tanquam legitimi hæredes vocarentur ad hæreditatem matris inteſtatæ, exclusis conſanguineis & reliquis agnatis matris defunctæ. Dico, filio & filiæ, quoniam Senatusconſultum in ſolam proſpexit, non liberis omnibus. Verum Conſtitutiones Principum etiam nepotes, neptes, cæteroſque poſteros admiſerunt ad hæreditatem aviæ, cum diminutione certæ partis, lib. 9. ſup. De ſuis & legit. lib. hodie autem ſine ulla diminutione, Novell. 18. & 118.

2 Vocantur itaque ad hæreditatem matris inteſtatæ juſti liberi, tametſi in poteſtate patris vel avi ſint, & cum iis pariter naturales & vulgò quæſiti, l. [illegible] qui licet patrem demonſtrare non poſſint, quorum tamen mater ſemper certa eſt, ita proinde

3 ſuccedunt. * Niſi ſit illuſtris: cum enim in mulierc illuſtri & ingenua ſumma caſtitatis obſervatio præcipuum debitum eſt, nominari ſpurios ſatis injuriolum, ideoque acerbum eſt, placuit, ut ſpurij ex teſtamento, aut liberalitate matris nihil capere poſſint, extantibus legitimis, d. l. [illegible] Quod ſi mulier ex juſtis nuptiis, nulla dubitatio eſt, quin ſpurij matri ſuccedant hoc jure, & naturales etiam illuſtris, cum & vice verſa mater ſpuriis & naturalibus, liberis naturalibus & ſpuriis ſuccedat, Novell. 89. Ita tamen, ut liberi naturales filij matrem excludant, quoniam liberi tam aſcendentibus, quam tranſverſalibus præferuntur, l. [illegible] etiam patri

4 & matri, ſi cum liberis concurrant, l. 4. [illegible] ſucceſſio enim magis deſcendit quàm aſcendit. * Nequæ refert an liberi in ſervitute matris ſint concepti, dummodò poſt manumiſſionem, vel moram manumiſſioni factam, nati ſint: nam mora ejus, qui manumittere ancillam debuit, nec matri nocet, neque partui, quo minus & partus ingenuus naſcatur, & legitimus hæres ſit ex S. C. Orfitiano, & mater filio hæres legitima ex S. C. Tertylliano, l. [illegible] quæ eſt una ex 50. Deciſionibus Juſtiniani, cui conjungenda lex 14. infra De ſucceſſ. [illegible]

5 Intereſt autem plurimum, quomodo filij matri ſuccedant: nam non ſunt filij matri ipſo jure hæredes, quemadmodum patri, qui ante apertas tabulas ipſo jure hæredes exiſtunt, lib. 3. ſup. De jure delib. quapropter neceſſaria eſt filiis aditio, ut hæreditatem matris acquirant, & ideò niſi adeundo hæreditatem acquiſiverint, eam non tranſmittunt ad hæredes, l. [illegible] Non obſtat, quòd dicitur in l. 11. ſup. de ſuis & legit. liber. filios matri & aviæ ipſo jure ſuccedere, quia id hunc ſenſum habet: ipſo jure, id eſt, citra cretionis ſolemnitatem, quæ hodie ſublata eſt, & citra bonorum poſſeſſionem à judice petitam non poſſe adeundo, vel pro hærede gerendo fieri hæredes jure civili ex S. C. Orfitiano. [illegible]

6 Quo fit, ut ſi liberorum aliquis hæreditatem non adiverit, accreſcat ejus portio aliis qui adiverunt, ut in ſpecie l. [illegible] ubi non pro numero liberorum ſuperſtitum, mortis matris tempore, ſed ſuccedentium, materna ſcinditur dividiturque hæreditas. Quapropter ſi mater relictis quatuor liberis deceſſerit, quorum duo emancipati, duo in poteſtate patris erant, his ante aditam hæreditatem decedentibus, materna hæreditas inter alios duos pro æquis partibus dividitur, ita ut quilibet ſemiſſem accipiat.

TITULUS LVIII.

De legitimis hæredibus.

1. *[illegible] ordine vocantur [illegible], inter quos agnati [illegible].*
2. *Conſanguinei quomodo ſuccedebant, & quos excludebant.*
3. *[illegible] vocantur fratres utrinque conjuncti, [illegible].*
4. *[illegible] materna bona, niſi [illegible] fratres [illegible] parente [illegible].*
5. *[illegible] filij [illegible], quomodo [illegible].*
6. *Præferuntur fratres [illegible] parente [illegible] conjunctis.*
7. *An [illegible] plurium fratrum liberi patrui ſui in capita ſuccedant?*
8. *[illegible] ut quiſque proximior, ita potior in ſucceſſione.*
9. *[illegible] in hoc ordine & quibus repræſentatio [illegible].*

[illegible]

nenti omnibus excluſis, ſive eſſent cum illis in pari [illegible]

[illegible]

illis ſuccedebant emancipati fratres vel ſorores, [illegible]

[illegible]

repudiaverint hæreditatem, vel eam conſequi non [illegible]

[illegible]

[illegible] ſententia fundata in Auth. Itaque mortuo. Tit. ſeq. [illegible]

in bonis, quæ à patre proveniunt, ſuccedunt [illegible]

[illegible]

conjunctos vocari, ſic intelligendum eſt, ut fra- [illegible]

[illegible]

que parente. Et eorum filiis nullis exiſtentibus, [illegible]

defuncti perſonæ fuiſſet, ita & ejus filius [illegible]

[illegible]

ab utraque parte perſonæ, tot fiant portiones, ut ſinguli ſingulas capiant. [illegible]

[illegible] ... filii concurrant cum patruis, adhuc vigere cred[illegible] ... [illegible] ... convenit adjungi, quare nepotes, cum [illegible] ... [illegible]

[illegible] ... admittuntur utrinquè patrui & avunculi, [illegible] ... [illegible]

[illegible] ... fratrumque filios, ſucceſſio dividitur per ſtirpes, non per capita: poſt verò gradus hos fratrum [illegible] ... [illegible]

[illegible] ... convenit, in bonis allodialibus, & feudalibus, [illegible] ... [illegible]

quæ Pariſienſis dicitur eſt conſuetudo. Præterea in quibuſdam locis non indifferenter bona ſequuntur proximum quemlibet, ſed utrum, à quo proveniunt, ac ad eos locos redeunt, qui ſunt ex eadem linea; atque hoc eſt quod dici ſolet, paterna paternis, materna maternis cedere: ita ut ſæpe remotior, qui tamen eſt ex ſanguine primi acquirentis, præponatur propinquiori, quod ita ferè obtinet in bonis, quorum ea eſt conditio, ut familiam ſequantur, ut docet D. Gudelinus, *De jure noviſſ. lib. 2. cap. 15. in fine* & Charondas *lib. 6. reſp. 61.* Maynard. *lib. 5. deciſ. 6. Tholoſ. 90.*

TITULUS LIX.

Communia de ſucceſſionibus.

1. *Communia, & quæ utriuſque ſucceſſionis ſint communia.*
2. *Jure affinitatis, adoptionis, conubiique, hoſpitii, non unde proveniat ſucceſſio.*
3. *Quatenus frater emancipatus olim ſuccedebat, & hodie unà cum eo, qui in poteſtate eſt.*
4. *Idem jus ſuccedendi in filios transfertur.*
5. *Poſt eos in gradu proximior remotiorem excludit.*
6. *Quis ordo ſuccedendi in bonis quæ filiofamil. aliunde obvenerunt.*

1 POſtquam juris civilis conditor ſeparatim egit de ſucceſſionibus prætoriis & civilibus, tam ex teſtamento, quam ab inteſtato, more ſuo ſubjicit ea, quæ communia habent ſunt utrique ſucceſſioni tam civili, quam prætoriæ. Sunt autem hæc communia. I. Quod omnis ſucceſſio defertur, tam ex teſtamento, quam ab inteſtato, & quod tamdiu hunc locum eſſe non poſſe, quamdiu ſuus ipſe eſt, *l. 1. h. t.* Quo pertinet ſua regula, quòd quamdiu poteſt ex teſtamento adiri hæreditas, tamdiu ab inteſtato non defertur, *l. 39. ff. De acquir. hæred. l. 89. ff. De reg. jur.* II. Quod utraque ſucceſſio defertur ratione conſanguinitatis, quoniam adoptivis jure nulla ſucceſſio permittitur, *l. 2. h. t.*
2 Quia ſic ut privigno inteſtato vitricus non ſuccedat, etiam ne prætorio jure, *l. 3. h. t.* Quapropter ſi non ſuperſtites ſint cognati, quamvis quique exſtant longinquo gradu, ſucceditur, affines ſue excludit, non etiam conjuge defuncto. Conjuges enim affines non ſunt, ſed affinitatis origo, atque ſibi mutuo ſuccedunt propter bonorum poſſeſſionem conjugis, ut diximus *ſupra tit. 18.* III. Quod neutra ſucceſſio prætoria poſſit, ratione [illegible], quemadmodum patroni non ſuccedit [illegible] quo tempore [illegible], *l. 4. h. t.* [illegible] unde ſuccedunt hæreditatem libertorum qui ſe cum ipſius ancilla junxit, per hanc conjunctionem non jure [illegible] vel *l. 9. h. t.* neque etiam ſi alienus ſervus ſe ſibi ancillæ junxerit, cum hæc ſucceſſorem habere non poſſit, *l. 4. h. t.* Denique non ſuccedebat hoſpes jure, ſed peregrinantium, & advenarum decedentium bona, vel reſervantur proximis, vel illis non comparentibus, pro locis conſecrantur, *Auth. Omnes peregrini h. t.* quæ tamen reſtringenda ad res paucas mobiles, quas peregrinantes ſecum ferunt, & quas hoſpites retinere conſueverunt.

Inſuper quæ communia ſunt ab inteſtato ſuccedentibus, obſervemus, imprimis, quomodò frater emancipatus, & is, qui remanſit in poteſtate patris, Jure prætorio petita bonorum poſſeſſione. Unde cognati unà ſuccedebant alteri fratri emancipato, de quo loquitur *l. 1. h. t.* Cujus legis tempore ſi defunctus in familia [illegible], frater integri juris [illegible] bonorum poſſeſſionem. Unde legitimi, prælatus fuiſſet fratri emancipato, qui vocatur ad bonorum poſſeſſionem Unde cognati. Sed poſtea Anaſtaſius Imp. fratribus & ſororibus ſervavit jura legitima, ne [illegible] viderentur per emancipationem, & indiſtincte vocat, fratres emancipatos cum fratribus integri juris vocat ad legitimam fratris, vel ſororis hæreditatem, ſed cum deminutione tamen ut dixi [illegible]. Poſt eam commutationem ſuſtulit Juſtinianus, *l. ult.* [illegible] ut & ex æquo jure germani fratres & ſorores ſuccedant, ſublato diſcrimine ſuorum & emancipatorum. 3

Et hoc amplius, ut prædefuncti hanc germanitatis prærogativam in ſuos liberos transmiſerint, *Novel. 118.* Adeo ut hi præferantur defuncti fratribus ex uno tantum latere conjunctis, *Auth. neque mater h. t.* Porro & in reliquis, non hæredes hæreditatem jure civili adeunt, vel prætorio quæſitam transmittunt ſimul & actiones agnatis, cui ſucceſſerunt, competentes, ut ex ſpecie *l. 6. h. t.* colligere eſt. 4

Eſt & aliud in omni inteſtata ſucceſſione commune, ut proximior gradu, remotiori poſt fratres fratrumque filios præferatur: quomodo avunculus præfertur conſobrino, quia ille eſt in tertio gradu, hic in quarto, *l. 6. h. t.* Idem quod de avunculo, de patruo dici poteſt. Sic & inverſo in uno [illegible] privignus minoris [illegible], qui in ſecundo gradu eſt, [illegible] ex uno latere conjunctus excludit, qui ſunt in quarto, *l. 5. h. t.* de cujus intricata ſpecie vide Cujacium *lib. 11. obſerv. cap. 7.* & Hunnum *l. 6. reſpon. cap. 9.* & non alium Baccovium ad Treutl. *volum. 2. diſp. 16. theſ. 7.* 5

Supereſt Conſtitutio Juſtiniani hoc Titulo ultima, & ad ſequentem pertinens, qua certus definitus eſt ordo ſuccedendi in his rebus, quæ filiisfam. obvenerunt ex ſubſtantia vel occaſione patris, vel ex conjuge, ut puta ex linea materna, aut occaſione mariti, hoc a conjuge, ex bonis maternis genere, ex aliena adventitia, ex hac [illegible], 6

vel

vel nuptialibus. Primò, ut ſi quis ex his ab hac luce fuerit ſubtractus, pars ejus, quam habebat [illegible], ad liberos ejus vel nepotes perveniat, quibus non ex[illegible] [illegible] ad fratres [illegible] ex eodem matrimonio progenitos, vel ſi etiam non ſuperſtites ad fratres ex alio nuptias procreatos: cùmque nemo eorum ſuperſit relictus, tunc ad patrem perveniat, apud quem prædictis caſibus remanebat uſusfructus. *[illegible]* *[illegible] de bonis quæ liber.* [illegible] eundem uſumfructum in bonis adventitiis, *[illegible]* Deinde placuit ut pater unà cum germanis fratribus & ſororibus filio ſuccederet, & virilem haberet partem pleno jure. *Novell.* 118 *cap.* 2. Videantur *Covarruv.* [illegible] *De ſucceſſ. ab inteſt.* [illegible] ad *l.* 8. *Tacit.* num. 8.

TITULUS LX.

De bonis maternis.

1. *In quibus bonis filiusfamil. habeat patrem [illegible].*
2. *[illegible] bona quæ, quæ [illegible] filio & [illegible] patri.*
3. *[illegible] patri quatenus emancipatione [illegible].*
4. *Pater [illegible] filii adminiſtrans, non alienare debet.*
5. *[illegible] cautio [illegible].*
6. *An poſſit filius revocare alienationem de bonis adventitiis conſtante, [illegible] à patre.*
7. *[illegible] patre [illegible] à ſe facta [illegible].*
8. *Longiſſimi temporis præſcriptio [illegible].*
9. *Cur non [illegible] longi temporis præſcriptio.*

1 QUæ hactenus dicta ſunt de ſucceſſionibus ab inteſtato, ad patremfamilias pertinent, non ad filiumfamil. Nam Lex XII. Tabb. quæ ſucceſſiones ordinem fecit, de patrefam. [illegible], non de filio [illegible] propterea quod [illegible] ſuccedebantur. [illegible] ſunt filiisfam. ut de bonis caſtrenſibus & quaſi caſtrenſibus teſtari poſſet, & uſu [illegible], bona ſua [illegible] à patre occupabantur. [illegible] *de caſtr. pec.* [illegible] [illegible] teſtamenti factio jure Codicis non [illegible] *[illegible]* *Inſt. quib. non eſt perm.* & quamquam & in quibuſdam ad [illegible] filiusfamil. ab inteſtato habere [illegible] ſucceſſorem *[illegible]*.

2 [illegible] inter alia bona adventitia materna ſunt, quæ à matre vel aſcendentibus per lineam maternam [illegible] [illegible] in quibus bonis [illegible] [illegible] proprietas quidem eſſet filii, uſusfructus autem & plena adminiſtratio eſſet patris. *[illegible]* quorum uſumfructum retinet pater quamvis tranſeat ad ſecundas nuptias, *[illegible]*

3 Niſi filium emancipaverit, quo caſu tenetur ei hæc bona reſtituere, detracta tamen pro præmio emancipationis dimidiâ parte uſusfructus. *[illegible]* quæ olim erat tertia [illegible] pleno jure patri [illegible] *[illegible]* Quod ſi verò filius non emancipato ea bona obvenerint, pater ea [illegible] [illegible] non tamquam [illegible] quod per liberam perſonam [illegible] quæri poteſt, ſed tamquam munus legis ob avitam reverentiam patris [illegible], *[illegible]* [illegible] ideo in depoſitione ex emancipatione [illegible] obtinere ſolet.

4 Cæterùm pater penes quem maternarum rerum uſusfructus eſt [illegible] debet curam [illegible] diligentiam [illegible] & quod pro filio debetur, per ſe vel per [illegible] exigere, & [illegible] ex fructibus impenſas facere, & litem intendentibus reſiſtere, atque ea [illegible] agere [illegible] legitimus & optimus adminiſtrator. Eo tamen adminiſtratio patri conceſſa non extenditur, ut liberam facultatem habeat res filiorum maternas [illegible] alienandi, adeò ut ſi alienaverit, poſſit filius ab emptore, ſive ſit bonæ ſive malæ fidei, res ſuas vindicare. *[illegible]*

5 Poteſt quidem pater ſi ſubſit cauſa urgens & neceſſaria, res eas quæ conſtant magis filiorum, quàm [illegible], quæve [illegible] ut tractu temporis deteriores futuræ, alienare, & ſponte abſque decreto magiſtratus, ut pretium earum filio ſervet, vel ut [illegible] in res hæreditarias. Hoc concluditur hac parte [illegible] *[illegible]* quam non eſt verbum quidquam facere contra patrem [illegible] [illegible] *[illegible]*.

6 Quod ſi citra neceſſariam cauſam pater res filii alienaverit, poterit filius vivo patre alienationem revocare? Non videtur poſſe, cùm durante patria poteſtate durat uſusfructus adventitiorum bonorum [illegible] [illegible] moderatum [illegible] filium [illegible] ipſum filium patre ſuperſtite, aſſumptionem rei [illegible] in judicio [illegible], *l.* [illegible] *ff. De [illegible]* vel in [illegible] agere, qui à patre cauſam habet. [illegible] enim poteſt patre mortuo, rei aſſumptionem ex hæreditate, & bonis paternis obtinere. [illegible] Contrariam tamen ſententiam veriorum cenſet Ant. Pichin. [illegible] vivo patre [illegible] poſſe contra eum factum venire, & [illegible] contractum [illegible] *ff. [illegible]* ubi [illegible] filios, qui [illegible] patris alienationem [illegible] bonis in quibus tamen ipſum, non dominium habet, ergò à foro [illegible] debet, in bonis adventitiis quorum habet proprietatem. [illegible] ut [illegible] integra conſervetur, ne lapſu temporis [illegible] reddatur eam petitio, aut [illegible] [illegible] Doctores noſtri docent, mortuo patre filium hæredem non admitti contra alienationem [illegible] & plenè [illegible] *[illegible]*

 Quam-

7 Quinimò existimo, ipsum patrem alienantem posse rem vindicare ab eo, in quem alienavit, nec obstare quòd contra adversus factum suum veniret [illegible] ff. De [illegible] [illegible], quod contra de evictione tenet actio [illegible] [illegible] ff. De [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] alienationem factam venit [illegible] [illegible] [illegible] de patre, qui non suo sed nomine filii recte [illegible] [illegible] exemplo [illegible] cum Ecclesia, & [illegible] [illegible].

8 [illegible] [illegible] longissimi temporis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] accipienda de bonis quæ [illegible] [illegible] [illegible] post [illegible] [illegible] liberis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] temporis cursus à tempore quo filius [illegible] [illegible] [illegible]

9 [illegible] [illegible] [illegible] filium patris alienantis indistinctè nocere [illegible], sive filius heres [illegible] [illegible] [illegible] factum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eo in casu, filio succurrere, quum licet sciverit bona sua alienari, non facilè potuit contra factum patris venire, non solum [illegible] [illegible] [illegible], sed etiam ob reverentiam & honorem quem patri debet, [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] filio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] longissimum [illegible] [illegible] [illegible] in quem pater alienavit, bona fide rem habuerit, & licet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ad [illegible]

TITULUS LXI.

De bonis, quæ liberis in potestate patris constitutis, ex matrimonio, vel aliter acquiruntur, & eorum administratione.

1 *Bonorum diviſio.*
2 *[illegible] in bonis castrensibus & [illegible] [illegible]*
3 *[illegible] [illegible] in quibus pater [illegible] [illegible] [illegible]*
4 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
5 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]*
6 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
7 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
8 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
9 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible]*
10 *[illegible] [illegible] [illegible], & de hypotheca tacita in bonis patris.*
11 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bona [illegible]*
12 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]*
13 *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*
14 *[illegible] patre, filium emancipante, [illegible] [illegible]*

SPeciali Titulo de bonis maternis & maternì generis ſubjicitur generalis de bonis omnibus, quæ liberis acquiruntur. Olim quidem [illegible] [illegible] [illegible] per liberos patri acquirebantur; ſed postea Principes [illegible] [illegible] bona castrensia & quasi castrensia, in quibus [illegible] [illegible] patris [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. At ſi aliquid acquisierit filius ex re vel ſubstantia patris, vel ejus occasione, totum id patri quæritur, & antiquum jus incorrectum remanet. Quæ etiam, inquit Justinianus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] parenti [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum maternis & maternì generis, ut licet in iis patri uſusfructus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel filiæ à patre donationes propter nuptias, vel dotem [illegible] [illegible] [illegible] ad ipsum patrem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] profectitia, nec quicquam magis profectitium quam quod ab ipso patre provenit, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] non aliter quam quod [illegible] [illegible] [illegible]. Quod Justinianus produxit ad adventitia omnia bona, quæ liberi vel ſua industria, vel aliorum liberalitate conſequuntur, ut dumtaxat eorum uſusfructus apud patrem

[illegible]

[illegible] conditione hâc adjectâ, ne apud pa[illegible] [illegible] donare vel reſtituere alteri donare [illegible] [illegible] nec, cùm ita datum quippiam fuerit, id accipiat, ut [illegible] more atque adminiſtrabit, *Novell.* 117. *cap.* 1. Planè quod [illegible] [illegible] vel legem tranſtulit, ad inſtar peculi; [illegible] ob delictum parentis; qui quare divortium fecerit [illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible] vel [illegible] [illegible] ho beneficium reſtitutionis, quo poſſit acquirere, [illegible] Auctores qui patri favent, [illegible] an ſit aliquis ſubſtitutus nec ne, ſed abſolutè filio [illegible] ſervos, in quibus nec eis quærere præjudicare po[illegible] [illegible] trimonium non diminuit, *lib.* 6. *ff. quæ in fraud.* [illegible] [illegible]

Igitur ceſſante ſubſtitutione, tunc legis benefi[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

lus praeferri debet, atque hanc sententiam nunquam [illegible] judicando [illegible] Tholoſanus, referente Stephano Durante, [illegible] & Papone [illegible] *De ſucceſſ. ab inteſt.* [illegible] Ut non obſtet, quod unum patrimonium [illegible] ſeparari non debeat [illegible] eſt, [illegible] ſeparationem [illegible] cuius, [illegible] avus à quo bona profecta non ſuperſtes eſt, quo facienda eſt bonorum ſeparatio, ita ut bona [illegible] ad avum [illegible] cedant, alia bona [illegible] tanquam proximiori relinquantur. Non enim repugnat *l. [illegible]* ſi modò eam intelligamus cum Baldo, Fulgoſio, & Cornaeo de avo paterno, & patre nepotis [illegible], non verò de avo materno [illegible] & alii, quos refert Barboſa *ad l. poſt mortem. num. 60. [illegible]*

14 Poſtremò quod dictum eſt ſuprà, morte patris [illegible] uſumfructum, morte filii non item [illegible] & in aliis quibuſdam uſufructu obtinet. *§ [illegible] Inſtit. [illegible]* Sed hoc peculiare ac proprium eſt hujus uſusfructus, ut emancipatione [illegible] extinguatur [illegible] Conſtantinus [illegible] concessit tertiam partem pleno dominio [illegible] *C. Tit. De bonis mat.* ſed Juſtinianus eo jure ſublato, dimidiam partem uſusfructus patri tribuit, *l. [illegible]* ad remunerandum beneficium emancipationis, quod eſt hereditatum bonorum quaerendarum, ut in *Inſt. [illegible] § [illegible] per quas perſonas nobis acq.*

TITULUS LXII.

De hereditatibus decurionum, &c.

1 *[illegible]*
2 *[illegible]*
3 *[illegible]*
4 *[illegible]*

1 DEcurionibus omnibus heredum ordinibus, ſuccedit ad [illegible] fiſcum, velut in bona vacantia. An autem ipſo jure, an verò aditione opus ſit, ut in his bonis ſuccedat, quaeritur. Et ſi bona [illegible] hereditatem fiſco acquirantur, aditio requiritur, ſaltem, ſi non [illegible] per hereditatem, ſed per occupationem bona [illegible] non exiſtente herede fiſcum occupat [illegible] ad [illegible] pertineat, [illegible] rectè [illegible] heres [illegible] creditoribus tamen de bonis [illegible] fiſcum ſatisfacere tenetur [illegible] cum ſua cauſa, verùm non ultra vires Patrimonii, *l. [illegible] De bonis vacant. lib. [illegible]*

Praeterquam fiſco, [illegible] bona [illegible] vacantia occupandi [illegible] ſingulari [illegible] Sunt enim perſonae quaedam certis corporibus [illegible] collegiis adſcriptae, quarum, ſi abſque herede deceſſerint placet, bona ad ea corpora, quorum pars ſunt, pervenire. Igitur ſi quis naviculariorum ſine teſtamento & liberis, vel ſucceſſoribus, defunctus ſit, hereditas ejus non ad fiſcum, ſed ad corpus naviculariorum [illegible] deferetur *l. [illegible]* Similiter poſt [illegible], decurionis defuncti vocatur ad ſucceſſionem Curia, in qua [illegible] decurio, tanquam pars ejus, excluſo fiſco, *l. [illegible]* Eandem quoque excludit legio, vel vexillatio, in qua militavit miles [illegible] intestatus, *l. [illegible]* Legio pedites continet, & equites. Vexillatio eſt equitum, qui inſtar alarum aciem [illegible], & diſtinguuntur ab equitibus legionariis, auctore Vegetio *lib. [illegible] cap. [illegible]*

Nunc ſi quis cohortali conditione gravatus, vel ſi fabricenſis, ſine legitimo herede deceſſerit, non condito teſtamento, ejus bona, quaecunque fuerint, cohortalium collegio ejuſdem provinciae, *l. [illegible]* & fabricenſium corpori [illegible], cui [illegible] defunctus deſerviebat, *l. [illegible]* Quo facto contingit, ut & reſpublicae ratio ſalva permaneat, & fabricenſes & cohortales caeterique collegiatorum [illegible] bonis fruantur, qui [illegible] oneri & damno [illegible] obnoxii, juxta regulam, quae vult ut qui onus ſuſtinent, debeant etiam commodum percipere, *Inſtit. De leg. patron. tut.* Hic addi poteſt [illegible] Praefecti praetorio, qui ſi moriatur nullo herede relicto teſtamentario, aut legitimo, aut [illegible], in ejus ſucceſſione fiſco [illegible] ipſe Praefectus ſive ejus arca publicis uſibus deſtinata, ut patet in *[illegible]*

Poſt tamen Eccleſiaſticae perſonae heredem nullum habentibus, ſuccedit Eccleſia cui adſcriptae fuerunt *[illegible] De epiſc. & cler.* [illegible] Eccleſiis [illegible] deſtinata [illegible] quod tamen per [illegible] quorundam provinciarum [illegible], ne [illegible] in rebus immobilibus; ut [illegible]. *& ſupra* [illegible] 48. hujus libri.

FINIS LIBRI SEXTI.

ANTONI PEREZI J.C.

IN LIBRUM SEPTIMUM

CODICIS JUSTINIANEI

PRÆLECTIONES.

TITULUS I.

De vindicta & apud conſilium manumiſſione.

1. *Methodus hujus libri.*
2. *Modus manumittendi, cenſu, aut vindicta.*
3. *Manumiſſio apud conſilium quando fiat, & ejus effectus.*
4. *Per procuratorem non fit.*

OMnibus teſtamenti partibus ſuperiore libro expoſitis, ſubjicitur initio hujus libri tractatus de ſervis manumittendis, & de libertate, eò quòd teſtatores frequenter ſervos ſuos vel ipſi manumittant, vel eos ſuis hæredibus
1 committant manumittendos, eaque ratione libertatis datio, ſive manumiſſio ſequela quædam & pars teſtamenti videtur eſſe, quemadmodum legata & fideicommiſſa. In hoc itaque tractatu priùs dicetur, quibus modis libertas acquiratur, uſque ad Tit. 16. à quo deinde agetur de Judiciis, tum ad libertatem, tum ad ingenuitatem pertinentibus, uſque ad Tit. 26. *De uſucapione pro emptore.* ubi tranſitur ad poſſeſſionem rerum.

2 Et ut præſens manumiſſionis materia meliùs intelligatur, ſciendum eſt, fuiſſe olim duplicem libertatem, quam ſervi manumiſſi acquirebant. Una erat perfecta, nempe eorum, qui fiebant cives Romani: altera imperfecta, quam habebant liberti Latini, vel dedititii. Perfecta libertas acquirebatur tribus modis, Cenſu, Vindicta, Teſtamento. Cenſu, quando ſervi juſſu dominorum inter cives Romanos cenſum profitebantur. Ulpian. *in fragm. Tit. 1.* qui modus jam tempore Neronis in uſu eſſe deſierat, & in ejus locum ſubſtitutus modus manumittendi in Eccleſia à Conſtantino primo, *lib. 1. ſupr. de his qui in eccleſ. manumittuntur.* Ant. 10. Cujacius *lib. 1. obſ. cap.* [illegible] Vindictæ manumiſſio dicebatur, quâ ſolemniter apud Prætorem virgulâ, quam vindictam vocabant, percuſſus liber fiebat: hâc enim virgâ Prætoriâ tangebatur ſæpius caput ſervi, qui rotatus, & in gyrum circumductus pileum accipiebat, libertatis ſignum, quo ritu ſignificabatur liber eſſe, & quo vellet, ire poſſe. Cujacius *lib. 5. obſ. cap. 13.*

Fiebat autem hujuſmodi manumiſſio regulariter 3
abſque cauſæ cognitione: quandoque tamen apud conſilium, hoc eſt, convocatis à Conſule, Prætore vel Præſide Provinciæ Conſiliariis, & causâ juſtâ eorum ibi probatâ, *lib. ult. h. tit.* ut cùm minor viginti annis ſervum ſuum vindictâ manumittere volebat, *§ eadem lege Inſtit. qui & quib. ex cauſ.* Etenim cùm libertas ſit res inæſtimabilis, & ſemel data non poſſit revocari, ideò non temerè, nec à quovis tribuebatur: ſed priùs cauſa manumittendi à Judicibus examinabatur, à quibus ſemel probatâ, non revocabatur libertas, etſi decretum illorum Judicum ex falſa cauſa interpoſitum diceretur, *lib. 1. h. t.* nec illi ſemel præſtitæ, per ſecundam manumiſſionem aliquid addi vel detrahi poterat, *leg. 2.*
h. t. * Itaque cauſam non ipſi probabant, qui ma- 4
numittebantur, ne viderentur res ſuæ cognitores eſſe, ſed per alium uti procuratorem, *l. 15. § 3. ff. De manumiſſ. vind.* Quanquam nec per procuratorem, nec per maritum, aut alium vindicta manumittere quis poſſet, *lib. 3. h. tit.* quia nemo alieno nomine lege agere poteſt. Cujacius *lib. 7. obſ. cap. 17.* Legis actiones expleantur expediunturque per ſemetipſos, non per alios.

TITULUS II.

De teſtamentaria manumiſſione.

1. *Manumiſſio teſtamentaria, alia directa, alia fideicommiſſaria: utriuſque definitio.*
2. *Quomodo libertas relinquatur & cui ſervo.*
3. *Et qua ætate manumittere quis poſſit teſtamento & vindicta.*
4. *Libertas teſtamento perfecto debetur, & hæreditate adita.*

5. Propter

[illegible]

[illegible] licet ſit interim ſit hæredis poſſeſſor, tamen [illegible] [illegible] conditione hæredem conſequetur, *l.* 13. [illegible] [illegible] filius vel filia nuptias contraxerit, [illegible]

[illegible] prohibuit, *l.* 7. *h.t.* [illegible]

[illegible] [illegible] non valent, [illegible]

[illegible] deinde poteſtatem eandem con- [illegible]

[illegible] adita, libertatis datio concidit, *lib.* 2. *h.* [illegible] [illegible] ſemo hæredis conſiſterit, *l.* 12. *h.t.* aut niſi, [illegible]

[illegible] *ſta. qui & quib. ex cauſ. manu.* Sed ſecundum eſt, [illegible]

Constitutione Justinianeâ non tantum ea, cum liber- tas relicta est, sed & cuilibet extraneo homini li- bero permissum esse vacantem hereditatem adire, sub ea conditione & satisdatione ut omnibus cre- ditoribus satisfiat, & libertates impertiat iis, quibus defunctus voluit. Eâdem sanctum est, ut si unus, vel plures liberi sint qui in petitione concurrant, [illegible] qui adversus testamentum obtinet, & [illegible] adjectionem [illegible]. Un- de sequitur, [illegible] & volentes bonis here- ditariis addici, & libertates dari: [illegible] Juris [illegible] beneficium dari.

TITULUS III.

De L. Fufia Caninia tollenda.

1. *Caninia, & quæ ratio [illegible] legis.*
2. *Et cur abrogata?*

1 Hic quoque Titulus pertinet ad libertates testa- mento relictas, quibus Lex Fufia Caninia, Au- gusti temporibus lata, modum imposuit, hunc re- stituens, ut [illegible] à duobus servis usque ad decem haberet dimidiam eorum partem [illegible], à decem usque ad triginta, tertiam, à triginta usque ad centum, quartam, à centum usque ad quingentos, quintam: & denique non esset licen- tia ultra centum [illegible] manumittendi. [illegible] Ulp. [illegible] *De libertis.* [illegible] legis non alia fuit, quàm ut coerceretur [illegible] liber- tas [illegible] hunc quæ liberationes sunt, quæ [illegible], quàm quæ [illegible], [illegible] servis [illegible] & hæredibus suis [illegible] præter modum [illegible]. [illegible] abrogata [illegible] donatio, quæ [illegible] abrogat, [illegible] *l.* [illegible] *ff.* [illegible] [illegible] donatio.

2 Verùm quia Lex Fufia impediebat libertatem, cu- jus magnus est favor, atque reipubl. interest abunda- re liberis hominibus, Justinianus eam tanquam invidam è medio sustulit, neque [illegible] manumit- tendorum numerum amplius præfiniri voluit, sed omnes libertates, tam directas quàm fideicommissa- rias, [illegible] libertas [illegible] non licere quod viventibus permissum, nec [illegible] fraude [illegible] hæredes [illegible]. Hinc nostri [illegible] regulam colligunt, quod licet inter vivos, etiam licere ultima voluntate, quæ regula à con- trario non procedit, ut nec negativè, [illegible] ultima voluntas [illegible] favorabilior actu inter vivos, ut docet [illegible] ad ultimam volun- tatem.

TITULUS IV.

De fideicommissariis libertatibus.

1. *Fideicommissariam libertatem relinquentem servo suo & alieno, & alienum, & ei qui in utero est.*
2. *Quando à [illegible] relinquatur.*
3. *Quomodo relinquatur, quibus verbis, & quibus non.*
4. *Datur expressè vel tacitè.*
5. *Quomodo purè, in diem & sub conditione.*
6. *[illegible] libertatem. Quid si servus [illegible] vel [illegible], [illegible]?*
7. *Quid si rogatus [illegible] manumitte- re, & [illegible] decesserit?*
8. *Quid si [illegible] legatum servum [illegible], & à [illegible] [illegible]?*

Ex superioribus Titulis constat, non solùm ju- 1 re directo sed & per fideicommissum liberta- tem relinqui posse, & quidem largius quàm directò: nam non tantum proprio, sed & alieno servo, per fideicommissum libertas dari potest. [illegible] *ff.* [illegible] servum alienum [illegible] domino [illegible] [illegible] videtur [illegible] posse à [illegible] relictio, ut & curet hæres [illegible] à testa- tore, ut servum alienum justo pretio redimat, & ad libertatem perducat [illegible]. Quod si dominus alieno justo pretio nolit illum vendere, expectan- dum erit, donec vendendi occasio detur, nec ob id semel data libertas intercidit, cùm possit succes- su temporis præstari [illegible]. Placuit, etiam ei, qui in utero est, sive sit masculus, sive fœmina, libertatem relinqui posse, & [illegible] quàm pluri- bus, tam directò, quàm per fideicommissum, [illegible] in ambiguis sententiis, ut ibi loqui- tur Justinianus, [illegible] & maximè in libertate, favore ejus [illegible] in humaniorem am- plecti [illegible] [illegible] *ff. De reb. dub.*

Libertatem [illegible] nec jure directo, 2 nec per fideicommissum, libertatem [illegible] relinquere potest, nisi justa causa id faciat, [illegible] si inter vivos manumitteret in consilio pro- bare potuisset, *L.* [illegible]. Quod hac in re [illegible], [illegible]

Relinquitur autem fideicommissaria libertas in 3 testamento, [illegible], & ex eo [illegible] hæredibus, debetur [illegible] nisi hæ- res institutus [illegible] hæreditatem [illegible], quia perinde libertatem præstare cogitur, ac si adivisset. [illegible] Relinquitur & ab intestato, cum [illegible] hæres libertatem præstare rogatus est, [illegible] [illegible] codicillos, etiam testamento non confirmatos. [illegible] codicilli falsi sint à Judice pro-

[illegible]

TITULUS V

De [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS VI.

De Latina libertate tollenda.

[illegible]

Q[illegible]

TITULUS VII.

De communi servo manumiſſo.

[illegible]

[illegible]

TITULUS VIII.

De servo pignori dato manumiſſo.

[illegible]

[illegible]

TITULUS IX.

De ſervo reipublicæ manumittendo.

[illegible]

TITULUS X.

De his qui à non domino manumiſſi ſunt.

[illegible]

TITULUS XI.

Qui manumittere non poſſunt, & ne in fraudem creditorum manumittantur.

[illegible]

TITULUS XIII.

Pro quibus cauſis ſervi pro præmio libertatem accipiunt.

Libertas quibus cauſis pro præmio [illegible].

Quemadmodum [illegible] ſervum ob delictum liberum fieri non poteſt, ita nonnunquam ob meritum pro præmio libertatem conſequuntur [illegible] dominum [illegible] ad eum [illegible] probationes [illegible], [illegible] quo caſu [illegible] ſervi ad libertatem pervenientis accipit, [illegible] [illegible] prodiderit, [illegible] [illegible] de [illegible]. Et hoc quoque caſu pretium ſervi domino [illegible] ei oportet.

TITULUS XIV.

De ingenuis manumiſſis.

1 *[illegible] ingenuus, & quod manumiſſio non [illegible].*
2 *[illegible] ingenuitatis [illegible].*
3 *[illegible].*
4 *[illegible] ingenuitas.*
5 *[illegible].*
6 *[illegible] poſſeſſione ingenuitatis & [illegible].*
7 *[illegible] cauſa diffamationis [illegible].*
8 *[illegible] diffamatur non [illegible].*
9 *[illegible] Judex [illegible] in hac cauſa?*
10 *[illegible] in omni cauſa.*

1 Ingenuus is dicitur qui ſtatim ut natus eſt liber eſt, [illegible], cum libertas partus [illegible] temporibus, [illegible] tempore conceptionis, [illegible] medio tempore [illegible] *De ingenuis* [illegible] libero [illegible] liberum parit, [illegible] oportet [illegible] ei qui in utero eſt. Cùm autem aliquis ingenuus natus eſt, non [illegible] in ſervitute [illegible], & poſtea manumiſſum eſſe. Sæpiſſimè enim reſcriptum eſt [illegible] non [illegible] manumiſſionem [illegible] [illegible] *De ingenuis*.

2 [illegible] vere ingenuus [illegible] & [illegible] vel [illegible] longo tempore [illegible] [illegible], quoniam neque [illegible] temporum [illegible], neque ſervitutis [illegible] ſervum [illegible]) neque manumiſſio [illegible] neque [illegible] ingenuum, vel [illegible], [illegible] ſponſalia, [illegible] ingenuitati [illegible], adeò ut neque [illegible] in ingenuitatem, in qua [illegible], [illegible], quia non videtur [illegible] in qua eſt, quæ de ingenuitate agi [illegible].

3 [illegible] ingenuitatis ſi quis [illegible] capiatur, quaſi captivus diſtrahatur, non propterea ingenuus eſſe deſinet, [illegible] neque is qui ab hoſtibus captus poſtliminio reverſus eſt [illegible] qua poſtliminium [illegible] captus [illegible] ſemper in civitate [illegible], [illegible] *quæ [illegible]*.

4 [illegible] neceſſaria ingenuitatis probatio, [illegible] eum probare [illegible], [illegible] ingenuum eſſe contendat, [illegible] poſſeſſione [illegible] in ingenuitatem, [illegible] Probabit quis [illegible] & [illegible] ingenuum, [illegible] quòd ingenua [illegible] quòd qua [illegible] quæſtionem. Et [illegible] renunciaverit, ad ingenuitatis probationem non [illegible], nec [illegible] poteſt, [illegible]

5 [illegible] probans, [illegible] Judex [illegible] ingenuitatis [illegible], [illegible] ingenuus [illegible] manumiſſione [illegible] reſtituere debeat, & quæ [illegible] conſecutus, ut [illegible] manumiſſione [illegible], [illegible] ingenuus [illegible] eſt, ingenuus [illegible].

6 Quod ergo [illegible] in poſſeſſione ingenuitatis, ab alio inquietatur, [illegible] ingenuus, ſed [illegible] propoſitum [illegible] *Diffamari*. [illegible] frequens eſt in foro, [illegible] poſſit alter [illegible], & ea [illegible], [illegible] & probationibus demonſtrare [illegible] Judex vocatâ parte adverſa, ſi ea non compareat, poſſit [illegible] diffamari [illegible] ſententiam proferre, [illegible] inquietetur, atque [illegible] ordinem [illegible].

7 [illegible] poſſet, an non diffamantem hac [illegible] quòd [illegible], [illegible] & [illegible] probet, & hoc verum eſt [illegible] quoad Judicium [illegible], in quo [illegible] conſtare debet, [illegible] Judex [illegible] diffamantem [illegible] diffamationis: non enim verum eſt quoad Judicium, quo [illegible] de diffamatione, & [illegible]

 diffa-

TITULUS XV.

Communia de manumiſſionibus.

ſtens, vel gradus, ſive vindicta, ſive alio modo legitimo, d. l. 1. § ult.

5 Secunda hujus Tit. Conſtitutio etiam abrogat Jus quod olim obtinuerat, ut minor triginta annis ſervus vindictâ manumiſſus, civis Romanus non fieret, ſed Latinus tantum, niſi apud conſilium cauſa probata fuiſſet. Si alio modo inter vivos manumiſſus, ſervus manebat, ſi teſtamento liber & heres, imo tantum caſu civis Romanus, ſi ſolus à domino qui ſolvendo non erat, liber & heres eſſe juſſus eſſet, Ulp. lib. Reg. Tit. De libert. & Tit. De Latinis. Hodie indiſtinctè ſervus minor triginta annorum manumiſſus inter vivos, vel teſtamento, vel codicillis, fit civis Romanus, l. 2. h. t. quam anteriorem puto l. un. ſup. De lat. lib. toll.

6 Tertia Conſtitutio eſt de muliere, quam ſolam dominus qui uxorem non habebat, habuit in concubinatu, & ex ea liberos, ut ipſo jure libera ſit, atque liberi ex ea ſuſcepti ſint liberæ conditionis, morte & ſilentio domini & patris naturalis, l. 3. h. t. quæ Jus vetus corrigit, ex namque liberi ſervi remanebant & heredem defuncti ſequebantur. Dixi morte & ſilentio domini, nam alioqui dominus, itemque pater naturalis poteſt de liberis naturalibus, & matre eorum diſponere inter vivos, vel ultimo elogio. Dixi dominum qui uxorem non habebat, quoniam uxorem habenti Jura noſtra non concedunt, ut concubinam libertam vel ancillam habeat, multò minus ingenuam, d. l. 3. cum Auth. & Auth. ſup. de concubin. Eſt enim contra bonos mores, maritum concubinam habere, l. 1. ff. § 1. ff. de verb. oblig.

TITULUS XVI.

De Liberali Cauſa.

1 *Quae ſit cauſa liberalis.*
2 *Et de eo ut ſtatu quaeratur.*
3 *Effectus hujus quaeſtionis ordinata.*
4 *Probatio cui incumbat.*
5 *Et quid ſi de ſtatu dubitetur.*
6 *Quomodo ſtatus libertatis probetur.*
7 *Quae non obſtent manumiſſum.*
8. *An ad tranſigere dominus ſive conventionem de manumittenda.*
9. *Ad probationem libertatis non prodeſt quod ſervus ex populo adminiſtraverit, vel argumentaveris ſit liber.*
10. *Quod tenuerit pater, vel avus praeſumit, quod ſuerit ſit ingenuus, &c.*
11 *Ingenuitas quomodo probetur, vel non.*
12 *Ad probandum ingenuitatem non efficit confeſſio, vel conventio niſi de ingenui ſtatu quaeratur.*
13 *Nec inſtrumentum exhibitum vel non exhibitum, contrahentium hominis liberi, ancillamve mulierem.*
14. *Neque venditio, etiam filius hanc conditione liberavit.*
15 *Quid ſi pater filium vendiderit?*
16 *Effectus libertatis & cauſa liberalis.*
17 *De effectu ſententiae in hac cauſa lata, ſi ab ea non fuerit appellatum.*
18 *Sententiae conſtitutae jus inter litigantes, non inter alios.*
19. *Sententia contra matrem lata an filio prejudicet.*
20. *Et quomodo intelligatur ſervus naſci, qui ex ancilla naſcuntur.*

1 Dictis hactenus præludiis quædam ſunt, & præparatoria cauſæ liberalis, ſeu actionis præjudicialis, quâ quæritur utrum liber aliquis ſit, an ſervus dicatur, qui in poſſeſſione libertatis eſt, in ſervitutem petitur, vel qui eſt in poſſeſſione ſervitutis, petitur in libertatem.

2 De ſtatu viventis rectè quæritur, non etiam de ſtatu defuncti principaliter. Si verò de ejus bonis, vel filiis quos reliquit, incidenter quæſtio moveatur, ea decidi poteſt, l. 13. h. t. quanquam huic quæſtioni obſtet quinquennii præſcriptio, de qua infrà n. 11.

3 Quæſtione iſta mota, itaque ſuper ea ordinata, ſeu conteſtata, is qui de ſtatu ſuo litigat, in poſſeſſione libertatis conſtituitur, & donec definitivè pronunciatur, pro libero habetur, nec poſſidetur ab eo qui ſe dominum dicit, l. 14. h. t. & hoc eſt quod L. XII. Tabb. cautum erat, ut in cauſa liberali vindiciæ darentur ſecundum libertatem, id eſt, ut qui de ſuo ſtatu litigat, in poſſeſſione libertatis conſtituatur. Cujacius lib. 18. Obſ. cap. 25.

4 Quoniam autem certi Juris eſt, onus probandi agenti incumbere, l. 4. ſup. de edendo. ideircò cùm ex ſervitutis poſſeſſione in libertatem aſſeritur, is qui liberum aſſerit, probare debet libertatem, l. 7. h. t. è converſo qui aliquem ex poſſeſſione libertatis in ſervitutem petit, neceſſe habet probare ſervum ſuum eſſe, l. 7. § ult. h. t. Igitur qui eſt in poſſeſſione libertatis, tamdiu pro libero habetur quamdiu non probatur ſervus, ut quod in poſſeſſione libertatis fuerit dolo malo, quia dolus nec quicquam juris propriis dominis aufert, l. 11. h. t. ubi temperamentum reſcripſerunt, ſi dubitetur, utrum ex ſervitute quis in libertatem petatur, an ex libertate in ſervitutem, facile colligi poſſe, ex conceptione petitionis, ſeu formulæ libelli conventionalis, utrùm provocatio ſit ex quaſi poſſeſſione ſervitutis in libertatem, vel contra. 5 In quam rem adſcendæ ſunt probationes, ex quibus veritas appareat: interim quamdiu in obſcuro eſt, in quo fuerit ſtatu is qui pro libertate ſua litigat, prior audiendus eſt probare volens ſeipſum in libertatis eſſe poſſeſſione, l. 41. ff. h. t. intereſt enim illum principaliter

[illegible]

nihil ei nocere, *l.15. h.t.* nec omiſſa ſubſcriptio- [illegible]

[illegible] data eſt à domino, propterea quòd ſecun- dum ejus voluntatem, vel contrà, libertas [illegible]

[illegible]

[illegible] tamen ex cauſis ſtatus mutari conſueveit, [illegible]

[illegible] tam fuiſſe. *l.17. h.t.* [illegible]

[illegible] quod adverſarius literas ad ſervum ſcripſerit, [illegible]

Sané ad probandam ſervitutem non ſufficit, 10 [illegible] ſponte ſe talem eſſe manu ſua ſcripſerit, *l.6. h.t.* [illegible]

[illegible], ſervus domini [illegible] non ſit, [illegible]

10 Non [illegible] modo libertatem retinet liber homo venditus, [illegible] & quamvis ſit à ſisco venditus, poteſt ad libertatem proclamare, niſi partem pretii [illegible] [illegible] ſervum [illegible] probetur, [illegible]

11 [illegible] * Poteſt pater ob nimiam egeſtatem filium vendere, [illegible] alimentis [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] vendere filio. Sed pone patrem [illegible] generis [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & pater qui ſine cauſa vendat, & [illegible], quam neceſſitudinis propinquitas oſtendit, non [illegible] ignorare ſtatum [illegible] [illegible] [illegible]. Quare pater qui [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] filium [illegible], [illegible] [illegible] vindicare, [illegible] ad libertatem proclamare, [illegible]

12 [illegible] hæc libertatis eſt effectus, ut actio quæ pro vindicanda [illegible] libertatem [illegible], non tantum ab eo [illegible] ſtatus quæſtio movetur, [illegible] poſſit, ſed etiam à parente ejus, [illegible] Mora controverſiæ, probationibuſque factis, [illegible] eſt effectum cauſæ libertatis, ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], in cauſa procedi, & pro juſtitiæ ratione [illegible] pronunciare poſſit [illegible]

13 Libertatem tamen eſt [illegible] ab [illegible] [illegible] [illegible], ut Judex [illegible] cognitionem, an recte [illegible] [illegible], atque [illegible] [illegible] confirmet vel reſcindat, [illegible] Sin autem ob ea [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] poſſea [illegible] non poteſt, [illegible] pro veritate habetur, [illegible] De ſtatu homin. Hinc qui liber pronunciatus eſt, non poteſt amplius ob eo [illegible] Judicio [illegible], in ſervitutem peti [illegible] ſed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] eſt liber [illegible] vel [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] contra [illegible], qui [illegible] [illegible] quæſtionem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] probaverit, reſtituat [illegible] pretium, [illegible]

14 * Denique [illegible] effectus [illegible] [illegible] in præjudicio [illegible], quod res judicata pro veritate habeatur [illegible], contra quem Judicatum [illegible], [illegible] [illegible] qui Judicio non interfuerunt [illegible] prodeſſe, neque obeſſe ſolet, [illegible] C [illegible] Quod igitur ſi inter [illegible] [illegible] ſit contentio ſuper proprietate ſervorum, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] poſſea ad libertatem proclamare [illegible] & hoc Judicio [illegible], [illegible] præjudicat, cùm alia ſit cauſa proprietatis, alia libertatis, [illegible]

15 [illegible] * Quod ſi [illegible] ſtatus quæſtionem [illegible] [illegible] contra [illegible] [illegible] liberum [illegible] [illegible] [illegible], quæritur? [illegible] Conſtantinus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de ſtatu [illegible] [illegible] [illegible], & qui hoc [illegible] procreati ſunt, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] verò qui [illegible] hoc [illegible], matris conditionem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], fortunam ejus ſequantur, [illegible]

Quod tamen [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] De ſtatu homin. Ubi Lex Longobardica, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] conditionis parentibus, patris conditionem ſequi. 16

TITULUS XVII.

De aſſertione tollenda.

1 Olim Aſſertor requirebatur qui ſervum defenderet.
2 Hodie ſervus ipſe per ſe reſpondere poteſt.
3 Et per Procuratorem, qui ex libertate ad ſervitutem petitur.
4 Quid [illegible] Aſſertor à Procuratore.
5 [illegible] [illegible] cauſæ liberalis [illegible] [illegible].
6 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
7 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] Juſtiniani [illegible]
8 In ſervum [illegible] [illegible] cauſa liberali [illegible] [illegible] [illegible].

Olim in liberali cauſa, qui erat in poſſeſſione ſervitutis & ad libertatem proclamabat, non poterat ipſe ſtatum [illegible] defendere ſed [illegible] Aſſertorem qui libertatem aſſereret, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pro populo, vel Aſſertor pro libertate, qui [illegible] [illegible] [illegible] libertatem, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Hodie ex Conſtitutione Juſtiniani non eſt neceſſarius Aſſertor qui pro eo agat qui ſervus dicitur, [illegible] per quam abrogatur [illegible] C. Tit. De [illegible] [illegible] quoniam per Aſſertorem cauſæ liberalis [illegible] [illegible] [illegible] 2

At [illegible] [illegible] ut qui ex ſervitute proclamat 3 in libertatem, vel poſſeſſione libertatis petitur in ſervitutem, ipſe reſpondeat per ſe ei qui ſe dominum dicit, atque poſſit etiam Procuratorem dare, [illegible] poſſeſſione libertatis petatur in ſervitutem, [illegible] [illegible] liber [illegible] quod non eſt conceſſum [illegible] [illegible] [illegible] poſſeſſione ad libertatem, [illegible] ſervus [illegible] eſt, & ad litem Procuratorem habere non poteſt [illegible] De [illegible]

Differt itaque Aſſertor à Procuratore quod Aſſer- 4 tor [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] ſuo nomine Judicio [illegible] & [illegible] [illegible] At Procurator [illegible] periculo domini, [illegible] [illegible] actio judicati datur, non in Procuratorem, [illegible]

[illegible]

TITULUS XVIII.

Quibus ad libertatem proclamare non licet.

[illegible]

[illegible] vinionem, cùm agitur de peculio, vel aliis rebus ſibus de cujus ſtatu agitur, præcipiens illius tantummodo res, qui ex poſſeſſione ſervitutis ſuper [illegible] dare debeant fidejuſſorem judicio ſiſti, aut [illegible]

[illegible] vendi paſſa, quia ſequuntur conditionem matris, [illegible] Facit tamen, quòd hæc de cauſa pars ſit con- [illegible] verberibus affici, contractum irritum fieri, [illegible]

[illegible] vel donatione acquiſita ſunt, judicio pendente, ſequeſtro deponantur, eo exactio, [illegible]

[illegible]

TITULUS XIX.

De ordine cognitionum.

1. *Cauſa liberalis [illegible]*
2. *De [illegible] , [illegible] de hereditate [illegible]*
3. *Quid [illegible] ?*
4. *Quid [illegible] ?*

CUm liberalis cauſa [illegible] concurrat cum aliis quæſtionibus [illegible] Tit. tradere [illegible] [illegible] ſervandus. [illegible] quæ liberalis actio [illegible] quam aliis [illegible] cauſa [illegible] [illegible] criminalis. [illegible] controverſia [illegible] cauſa libertatis [illegible] eſt, [illegible] ſervus jure [illegible] pro mortuo habeatur, nec poſſe [illegible] Si verò [illegible] de hereditate quæſtio moveatur, & [illegible] cauſa libertatis, hæc priùs excutienda erit. ſed non [illegible] eſt de ea pronunciari [illegible] libertatem [illegible] [illegible] hereditate [illegible] liber, propterea quod ſine libertate heres fieri non poſſit. [illegible] pronunciatus eſt, poteſt repetere [illegible] [illegible] non poteſt, [illegible]

Hinc [illegible] [illegible] Quid [illegible] [illegible] libertas [illegible] [illegible] homo liber, alter ſervus, [illegible]

Idem dicendum, cùm quæ res ſunt [illegible] vel [illegible] eſſe dicit, ab eo quem ſervum ſuum eſſe contendit, [illegible] in libertatem proclamat, [illegible] de ſtatu [illegible] vel rebus [illegible] ſervum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] judicium liberale [illegible] [illegible] & tunc cauſam liberalem [illegible] ordinem exercere, [illegible] *De ſup. liber. cauſa.*

TITULUS XX.

De Colluſione detegenda.

1. *Colluſio detecta [illegible] Judicatum.*
2. *[illegible] ſint [illegible]*

QUi ingenuus pronunciatus eſt, quamvis ſtatu liberrimus, [illegible] ingenuus haberetur propter [illegible] [illegible] ingenuus [illegible] [illegible] ingenuus pronunciatus eſt, [illegible] [illegible] libertus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] liberiſque [illegible], omnibus [illegible] quæ [illegible] poſſint, [illegible]

TITULUS XXI.

Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur.

1. *Non licet [illegible] de ſtatu poſt quinquennium [illegible] defunctis.*

2. [illegible]

[illegible]

TITULUS XXII.

De longi temporis præſcriptione, quæ pro libertate

[illegible]

TITULUS XXIII.

De peculio ejus qui libertatem meruit.

[illegible]

TITULUS XXIV.

De S. C. Claudiano tollendo.

[illegible]

2. *S.C. Claudianum de libertis mulieris non egit, nec de maſculo.*
3. *Cur abrogatum, & quæ hodie in ſervum pœna.*

1 EX S.C. Claudiano libera mulier, quæ non habitâ ratione honeſtatis & pudoris, contra trinam domini denuntiationem, ſervo alieno ſe junxerat, fiebat ejus ancilla cujus ille ſervus erat, omneſque ſuas fortunas amittebat; ſi verò ſciente domino, tantum ejus liberta fiebat, *Inſtit. De ſucceſſ. ſubl. §. ulum.*

2 De libertis mulieris S.C. non loquitur, unde illi malè aliqui ingenuitatem tollunt, & pro libertis haberi volunt, cùm hi nati ex ventre libero, & non deliquerint. Ulpianus *lib. Reg. tit. de tutelis* & Tacitus 12. *Annal.* ibi Lipſius. Itaque hoc Senatuſconſultum tantùm in fœmina obtinet, quæ ſe alieno ſervo junxit, non in maſculo libero, qui ſe junxiſſet alienæ ancillæ, *lib. 9. ſup. Communia de ſucceſſ. l. 3. ſup. De liber. cauſa.*

3 * Juſtinianus autem hanc S.C. pœnam, quam honeſtas extorſerat, abrogavit, tanquam nimis aſperam, cùm per leges ſuper pœna non ſit ſervitus, abſurdumque ſit, nequitiam ſervi lucroſam domino eſſe; cui proinde licentia datur talem ſervum caſtigatione competenti corrigere, * & abſtrahere à tali muliere, *l. un. h. t.*

Atque hic finem accipit pars prima hujus libri, 4
quæ eſt de Præjudiciis & modis acquirendæ retinendæ libertatis, in quibus quidem explicandis brevior fui, propterea quod jam dudùm ſervitus hominum inter Chriſtianos in uſu eſſe deſierit, licet apud Hiſpanos adhuc quoddam exſtat ſervitutis ſimulachrum.
* Sciendum tamen illos, non niſi 5
adverſus Turcas, Afros, alioſque infideles hoc jure uti, ut captivi in ſervitutem redigantur. Quod autem ea ſervitute non liberentur, quamvis Mahometicam ſectam ejuraverint, & fidem Catholicam fuerint amplexi, abſurdum videri non debet, cùm ſervitus perſonarum & dominica poteſtas non adverſetur legi divinæ. Et cùm lex iſta probet pœnam talionis, meritò eâ ſervitutis acerbitate eadem fiat Chriſtianis adverſus infideles, cùm iſti eadem contra Chriſtianos utantur. Accedit quòd jus civile & gentium permittat captos, etiam in bello juſtiſſimo, tamdiu detineri, donec pretium redemptionis exſolverint, *l. hoſtes ff. De captiv. & poſtlim. reverſ.* Gudelinus *lib. 1. De jure noviſſ. cap. 4.* ubi docet ſervos ex Hiſpania venientes, ſimul atque Franciæ fines intrarint, liberos fieri, ſimiliter quamdiu in Belgio manent, at verò in ſervitutem repeti, ſi poſteà in Hiſpaniam reverſi, ibi à dominis deprehendantur. Plura de his Covarruvias & Molina *De Juſtit. & jure diſp. 34. & ſeqq.*

TITULUS XXV.

De nudo jure Quiritum tollendo.

1. *Tria olim genera dominii.*
2. *Hodie quicunque rem dominii habet, pleno jure dominus eſt.*
3. *Moribus hodiernis nullus uſus ſervorum; præterquam apud Hiſpanos.*
4. *Hi tamen non niſi adverſus infideles hoc jure utuntur; nec liberantur ſervitute per baptiſmum.*

1 DOcet Theophilus, *Inſtit. De Libertinis*, triplex veteribus fuiſſe dominium, naturale, legitimum & plenum. Naturale, quod dicebatur eſſe in bonis, unde Bonitarius dominus dicebatur: legitimum quod jure Quiritium ſeu Romanorum acquirebatur: plenum, quod qui & legitimum & naturale dominium ſimul habebat, verbi gratia, cui ſervus venditus & emancipatus erat, is erat pleno jure dominus, & ſi eum alteri venderet & ſine emancipatione traderet, nudum dominiū retinebat jure Quiritum, emptor autem eum ſervum in bonis habebat, Ulpianus *lib. Regul. tit. 1. & 19.* Cicero in *Topicis.*

2 * Sed Juſtiniano diſplicuit illa differentia dominii, ita, ut hodie unuſquiſque ſit pleniſſimum & legitimum dominum ſervorum ſuorum, & aliarum rerum, quæ ad ſe pertinent, *l. un. h. t.*

TITULUS XXVI.

De uſucapione pro emptore vel transactione.

1. *Continuatio.*
2. *Et quid ſit uſucapio, & ratio illius introducendæ.*
3. *Quæ res uſucapi non poſſunt.*
4. *Res furtivæ non uſucapiuntur, niſi vitium purgetur.*
5. *Neque pignori data.*
6. *An partus ancillæ furtivæ uſucapi poſſit?*
7. *Res dotales & à tutore, aut lege alienari prohibitæ, non uſucapiuntur.*
8. *An res pupilli uſucapi poſſint.*
9. *Res minorum an ſaltem longiſſimo tempore præſcribi queant. Et quid de rebus adventitiis filiorumfamil.*
10. *Requiritur ad uſucapionem bona fides ab initio jure civili, non etiam toto tempore.*
11. *Quod ne quidem longiſſimum purgat malam fidem.*
12. *Nec nocet poſt completam uſucapionem.*
13. *Titulus requiritur, ejuſque hic probatio.*
14. *Quando rem emptore quis dicitur uſucapere.*
15. *Quæ domini conſenſu poſſidet, non indiget uſucapione, ſecus ſi extra illius conſenſum.*
16. *In venditione rei mobilis neceſſaria eſt bona fi-*

dei

[illegible]

poſſeſſor, quod domino competit. [illegible]

[illegible]

licatur furtum facere. Accidendi autem dicit [illegible]

[illegible]

us conceptus eſt apud furem, aut apud bonæ fidei [illegible]

[illegible]

natus ſive apud furem inventus, aut etiam con- [illegible]

defuncti eſt ſucceſſor, ſive etiam apud furem con- [illegible]

propter vitium quod partui acceſſit, per contrecta- [illegible]

[illegible]

eſt, *lib.* 10. *in fin. ff. De uſucap.* Quod verum eſt, [illegible]

[illegible]

[illegible] habente, *l. ult. §. 1.* Tunc enim procedit uſucapio [illegible]

[illegible]

[illegible] quis novit ſe alienum poſſidere [illegible]

[illegible] *l. 1. C. de præſcript.* nulla ratione dicunt poſſeſſio [illegible] gravare, cùm tempus non tollat peccatum, ſed [illegible]

[illegible]

Adeo autem & *minores* [illegible] uſucapi [illegible] rant, hodie illæſæ ſervantur adverſus temporales præſcriptiones, quæ odioſæ quodammodo ſunt, utpote ex juris rigore profectæ, ut longiſſimi temporis [illegible]

[illegible]

[illegible]

alias causas spectetur duntaxat tempus traditionis, [illegible]

[illegible] longi temporis spatio usuceperit, fieri se potest ad [illegible]

[illegible] * Hinc observanda differentia inter rem mobi[illegible]

[illegible]

[illegible] nec donatio, nec legatum, nec dos una consti[illegible]

[illegible]

[illegible] cunt, si is erat dominus qui traditionem causam dedit [illegible]

TITULUS XXVII.

De usucapione pro donato.

[illegible]

[illegible] ad uſucapionem, [illegible] quod donatum non eſt, [illegible] pro donato, [illegible] error ſit in titulo, *l. 11. ff. pro emptore.*

[illegible] uſucapiatur, aliter nec hoc [illegible] pro donato, [illegible] non uſucapiat pro donato, [illegible] quæ [illegible] non ſit facta, *l. 3. ff. eod.*

TITULUS XXVIII.

De Uſucapione pro dote.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]

Titulus eſt uſucapionis & quidem juſtiſſimus, [illegible] pro dote, [illegible]

[illegible]

TITULUS XXIX.

De uſucapione pro herede.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]

Juſtiſſimus quoque uſucapionis titulus eſt, pro herede, [illegible] ſed neceſſe eſt, ut revera hæres ſit, [illegible]

[illegible]

facti ſunt, perſonæ cohærent, nec ab uno in alium transferuntur, ſed occupanda vel tradenda eſt. Neque facit controverſiam quod Cæteres hic reſcripſerunt, nihil pro hærede poſſe uſucapi ſuis hæredibus exiſtentibus, [illegible] quia non dicunt ſuos hæredes non habere jus uſucapiendi pro hærede, ſed non poſſe alios quicquam ex illa hæreditate pro hærede uſucapere, quamdiu ſui hæredes exiſtunt, quorum poteſtatis cauſa eſt, cum ipſo jure quaſi ſua jam à ſuis intelligantur hæreditas, *l.* [illegible] § [illegible] *ſup. De rebus ſuorum.* Uſque adeò, ut ſuo hærede non ſit qui ſuum hæredem relinquit, licet abſtinentem ſe, *l.* [illegible] § 10 *ff. De ſuis & legit.* Quare abſurdum ſit eandem rem à duobus in ſolidum uſucapi, cum apud duos in ſolidum nec eſſe poſſit cauſa uſucapionis, poſſeſſio *l.* 3 § 5 *ff. De acquir. poſſeſſ.* Joan. Vaudus *l.* [illegible] ubi etiam addit quod *d. l.* [illegible] accipienda ſit de ſucceſſione ab inteſtato, alioquin dubium non eſt, ſuo hæredi extraneum datum cohæredem hoc modo uſucapere poſſe. Adde pro hac ſententia quæ tradunt Antonius Faber [illegible] Bachovius *l.* [illegible] Vaginus ad § [illegible] *De hæred. qual.* Quo minus non obſtare reſponſum Juliani dicerent, in quo non de hæreditate patris agitur, ſed de re donata filio per patrem, quam uſucapere pro hærede rectè negat Servius in *l.* [illegible] § [illegible] *ff.* [illegible] non propterea quòd ſuus hæres ſit, ſed quòd filius ex tenebris legibus improbato rem illam poſſideat. Nam non potuit pater rem, in qua jus non habebat, filio per donationem tradere, nec quæ ipſo ſibi ejus poſſeſſionem afferre, in proximè [illegible] patre [illegible] nocent filio, quod non poſſit incipere poſſidere titulo pro hærede, ſpeciali ratione, fundata in juris regula, quod nemo poſſit ſibi cauſam poſſeſſionis mutare, *l.* 33 § 1 *ff. De uſucapionibus.* Hujus regulæ hæc eſt ratio, ne ad delinquendum quis invitetur, & ex delicto lucrum capiat cum injuria alterius. Præter ceteros vide Cujac. ad *d. l.* [illegible] § [illegible] & Hubertum Giphanium ad [illegible] Pinellum ad *Rubr. C. de bonis mat.* [illegible] Gomez. *tom.* 2. *var. reſol.* 4. 9. *num.* 19 *verſ. Alius tamen.*

TITULUS XXX.

Communia de uſucapionibus.

1. *Communes eſt uſucapionibus, ut res ſit habilis uſucapioni.*
2. *Item ut uſucapi poterit ſine poſſeſſione.*
3. *Ut obſit mala fides, quæ & hæredi nocet.*
4. *Dubium an præjudicet.*

1 SUnt & quæ ſunt alia præter titulum communia, & veluti ſubſtantialia uſucapionibus, nimirum ut res ſit talis quæ uſucapi poſſit, qualis non eſt per [illegible] inhabilitate, ut res fisci quæſita, *l.* [illegible]

[illegible] in quo poſſidet, utitur re tanquam ſuâ & poſſideat tanquam ſuam. Nam qui alieno nomine rem tenent, ut colonus, commodatarius, uſufructuarius, nullo tempore uſucapiunt, *l.* [illegible] quia non ſibi, ſed domino poſſident: quapropter & in mala fide ſunt, atque ita titulus ſive quandocunque incipiat, quia mala fidei argumentum eſt, impedit ipſa qualemcunque præſcriptionem.

Eam quoque impedit mala fides primi poſſeſſoris, ut ejus hæres quantumvis bonæ fidei, poſſeſſionem continuet, *l.* 3. *h. t.* quia bona fides initio uſucapionis requiritur. Ut ſuprà dictum, & plenius dicetur *Tit.* [illegible] 2

Adeoque neceſſaria eſt bona fides, & quòd quis exiſtimet rem ſuam eſſe, ut ſi dubitet an ſit ſua, iſta dubitatio impediat vulnus præſcriptionis, non tamen ejus curſum, ſi ab initio præſcribens bonam fidem habuit. * Quare cum in dubio potior ſit conditio poſſidentis, poterit poſſidens continuare præſcriptionem, eamque perficere, in ea dubitatione quæ non ponit malam fidem, modò diligentiam fecerit, inquirendo an res ſit aliena. Covarruv. ad *cap. poſſeſſor* [illegible] § 7 *n.* 3 & Sarmiento *lib.* [illegible] *ſelect. interpret. cap.* 10 *num.* 7 ubi addit, dubitationem neque prætenſam eſſe ignorantiæ, ex qua bona fides, & ſcientiam à ſcientia, ex qua mala fides inducitur. Videatur Bachov. *lib.* [illegible] *contr. cap.* 63. 3 4

TITULUS XXXI.

De uſucapione transformanda, & de ſublata differentia rerum mancipi & nec mancipi.

1. *Quæ alia erat differentia inter res provinciales & Italicas, hodie ſublata eſt, quantum ad uſucapionem.*
2. *Res mobiles hodie uſucapiuntur triennio, immobiles longo tempore ſiunt.*
3. *Tempus uſitum quando poſſit ſuccedere in uſucapionem.*
4. *Titulum uſitum [illegible] ſucceſſori, quod acceſſionem hæredi etiam quoad uſucapionem; etiamſi vitio ſit acceſſione defunctis.*
5. *Sublata differentia rerum mancipi & nec mancipi.*
6. *Apud nos mancipatione uſitata eſt, in adhibenda [illegible] [illegible].*

JUſtinianus Conſtitutione hujus Tituli uſucapionem transformavit, partim ratione rerum, partim ratione temporis.

Etenim L. XII Tabb. res mobiles anno ubique uno uſucapiebantur, ſive mancipi, ſive nec mancipi eſſent, at res immobiles biennio in Italico tantum ſolo,

[illegible]
mancipi & ſtipendiaria, vel tributaria & in domi-
[illegible]
tus. Verum cum Juſtinianus ſuſtuliſſet …
[illegible]
… ubique valerent,
[illegible]
telligere non ſolùm res verè immobiles, ut prædia
[illegible]

[illegible]

TITULUS XXXII.

De acquirenda & retinenda poſſeſſione.

[illegible]

7. An furioſus aut infans [illegible], an ipſi [illegible] poſſeſſio [illegible].
8. Quomodo pupillo, aut infanti acquiratur.
9. Quid ſi [illegible] ſit [illegible]?
10. Per quos poſſeſſio acquiratur.
11. An [illegible] per ſervum & [illegible].
12. [illegible] cauſa, ſed [illegible], quomodo [illegible] uſucapionem [illegible].
13. Quomodo per procuratorem poſſeſſio [illegible] acquiratur, uſucapio [illegible].
14. [illegible] poſſeſſionem [illegible], non [illegible] poſſidere.
15. [illegible] acquirendæ poſſeſſionis? Quomodo [illegible] ſimul [illegible].
16. [illegible]
17. Quomodo duo in ſolidum eandem rem poſſidere non poſſunt.
18. Non [illegible] apprehenſione, & quomodo [illegible].
19. Quid non [illegible] cauſam poſſeſſionis ſibi mutare, [illegible] cauſa.
20. [illegible] poſſeſſor, cauſa poſſeſſionis.
21. Poſſeſſio ſola animo retinetur, per [illegible].
22. Quid ſi colonus vel ſervus [illegible], vel [illegible] poſſeſſionem [illegible] vel dolo?
23. An [illegible] apprehendatur?
24. Effectus acquiſitæ poſſeſſionis.
25. An ſolo animo poſſeſſio amittatur.
26. Quibus modis, [illegible], vel immobilis poſſeſſio amittatur.
27. Quomodo amittatur ſolo animo vel alieno.
28. [illegible] poſſeſſionem [illegible] poſſe [illegible] poſſidere, [illegible], & quo [illegible].

1 CUm uſucapionis principium [illegible] in poſſeſſione conſiſtat, [illegible] de ea hoc loco tractatur. *Poſſeſſio* nihil eſt aliud, quàm detentio rei, animo [illegible] poſſidendi: [illegible] ſi animus [illegible] deſit, poſſeſſio [illegible] *l.* [illegible] *C.* [illegible] ubi [illegible] detinere qui dicitur poſſidere, cum [illegible] eo animo ut ſibi poſſeſſionem habeat. Unde colonus, [illegible], non dicuntur [illegible] poſſidere, quàm [illegible] nomine detinere.

2 [illegible] poſſeſſio in hac materia alia quæ jure conſiſtit, alia quæ corpore [illegible] civilis, [illegible] naturalis, [illegible] dicitur detentio rei quæ conſtat jure & animo, domino [illegible] detentore credente ſe eſſe dominum, & detinente rem ex juſta cauſa, quæ dominium [illegible]. Unde apparet, civilem poſſeſſionem eſſe facti, quia detentio eſt, id eſt, [illegible] rei, & animi [illegible] affectionem, voluntatem, [illegible] [illegible], & juris, propter juſtum titulum acquirendi dominij, quo [illegible] poſſeſſorem [illegible] domini. Naturalis eſt detentio [illegible] jus & affectionem domini, non tamen [illegible] jus poſſeſſionis: hanc habere creditur [illegible], quod naturaliter poſſidere dicitur, [illegible] non poſſidet animo domini, [illegible] [illegible], [illegible] quique contra leges donationem accepit, ut ſi quid uxor viro donaverit, [illegible] poſſidet non jure dominii, cum [illegible], [illegible] non debeat [illegible] donationem eſſe, ſed [illegible] voluerit dominium [illegible] poſſeſſionem [illegible], *lib.* [illegible] *ff.* [illegible]. [illegible] *lib.* [illegible] *obſ.* [illegible].

3 Utraque autem poſſeſſio cum domino eſt legitima, ſi [illegible] adverſariorum ſilentio [illegible] firmetur, [illegible]. Tam naturalis etiam, quàm civilis poſſeſſor, cum domino [illegible] poſſeſſionis [illegible], ut fructus, [illegible] percipit, & ubi [illegible] contradictio, etiam naturalis poſſeſſio firma eſt. [illegible] ſi civilis vel naturalis poſſeſſor ab altero in ſua poſſeſſione turbetur, uterque à Prætore poſſeſſorio interdicto defenditur: [illegible] contra omnes, [illegible] contra eos qui non ſunt [illegible] poſſeſſæ domini, *l.* [illegible] *ff. uti poſſid.* Juſta porrò an injuſta adverſus cæteros poſſeſſio ſit, nihil refert: [illegible] poſſeſſor, eo ipſo quod talis ſit, plus juris habet, quàm ille qui non poſſidet, *l.* [illegible] *ff.* [illegible]. At mota controverſia & cauſa in judicium deducta, [illegible] ſuper poſſeſſione [illegible], [illegible] naturalis quàm civilis poſſeſſor de jure ſuæ poſſeſſionis vacillare ac dubitare incipit, [illegible], quam [illegible] aliter interpretatur Everardus Bronchorſt [illegible] *cap.* [illegible] aſſerens eam ſolam legitimam eſſe poſſeſſionem, quæ duplicem habet rationem, corporis & juris, quæ eſt naturalis ſimul & civilis, quæ ad uſucapionem, vel ad longi temporis [illegible] pertinet. At [illegible] naturalem poſſeſſionem [illegible], & [illegible] ad [illegible] ſpectare, [illegible].

4 Acquiritur utraque poſſeſſio animo & corpore, id eſt, corporali apprehenſione, non per ſe animo, nec per ſe corpore, ſed conjunctim utroque. *l.* [illegible] *ff.* [illegible] exemplum eſt in eo qui ignorat [illegible] in ſuo fundo poſitum, quem non [illegible] poſſidere [illegible] fundum poſſideat, quia deſit animus poſſidendi: ſed & [illegible] eſſe [illegible], [illegible] tamen acquirere, quia deſit corporalis apprehenſio, *l.* [illegible] *ff.* [illegible] ubi Paulus contra Neratium & Proculum, ſententiam Sabini veriorem eſſe aſſerens, quam & comprobat alio exemplo Papiniani in *l.* [illegible] *ff.* [illegible] ubi tradit, pecuniam quam aliquis peregrè profecturus, in [illegible] fundo cuſtodiæ cauſa reconderit, non aliter [illegible] poſſidere, quàm ſi eam poſſeſſionem ſupra terram adeptus ſit. Et ratio eſt, quia [illegible] poſſeſſionis acquiſitio non ab animo, ſed à corpore incipit: quemadmodum & de re depoſita dicitur in [illegible]. Sed cum id non [illegible], alium Proculi & Neratij [illegible] ſuiſſe,

[illegible] poſſeſſionem habere, eamque corporaliter deti- [illegible]

[illegible] dere naturali poſſeſſioni, id eſt [illegible]

[illegible] ait I. C. *animo coepiſſe poſſidere debuerunt*, non quod ab [illegible]

[illegible] cederet, poſſeſſio nulla conſiderari poterit, cum [illegible]

Quod ſi hanc ratiocinationem propter verba, [illegible]

[illegible] tum vivo adhuc patre, *l. 11. ff. de lib. & poſth.* poſſeſſio autem [illegible]

[illegible] ter ipſo jure in heredem, ſine ipſius apprehenſio- [illegible]

II. An fictione & authoritate Statuti vel Con- [illegible]

[illegible] actu, in heredem transferatur, quaſi id ſit natura [illegible]

[illegible] poſſimus, adipiſci non poſſumus; quia poſ- [illegible]

[illegible] quod poſſeſſio non ſolo animo, ſed corpore etiam [illegible]

[illegible]

tibus dominis per Procuratorem poſſeſſionem quæ-
ri, non etiam uſucapiendi conditionem, l. [illegible]

[illegible]

tes, ſive pro diviſo poſſideatur, ſive pro indiviſo,

[illegible]

in poſſeſſione fuerit. l. 2. h. t. Dic non erit in poſſeſ-

[illegible]

habere animum opinionemq; acquiſitæ ejus, quam

[illegible]

eſt, quia ſolus uſus poſſeſſionis penes eum eſt, [illegible]

[illegible]

mentio in l. 5. h. t. cujus ſpecies eſt de eo, qui fundum
naturaliter alieno nomine poſſidet, qualis eſt colo-

[illegible]

quamvis ſolo animo, ſine corporali apprehenſio-
[illegible] l. 4. h. t. [illegible]

[illegible]

[illegible] Bahnus exiſtimabat, poſſeſſio[illegible]

[illegible] intempeſtiva noſtra poſſeſſio

Sed quid ſi ſervus, colonus, vel procurator de[illegible]

[illegible] ſudiciaino, ut præjudicium patiatur, ſi lucrum [illegible]

[illegible] corpore recedens à fundo, [illegible]

[illegible] que, ut nimirum res in poſſeſſione noſtra eſſe deb[illegible]

[illegible]

TITULUS XXXIII.

De Præſcriptione longi temporis.

[illegible] non velit, ſecus dicendum ſi non itatur, *l. 1. h. t.* [illegible] qui tam per 20. annos poſſedit ſine interpellatione [illegible]

Quod tamen hodie ita procedit, ſi ſciente vero [illegible]

[illegible] ſtone & jure ſucceſsionis rem in hæreditate inven[illegible]

[illegible] ſeu juſtam cauſam poſſidendi. Unde ſi per errorem [illegible] oberit longi temporis præſcriptio, *l. 5. h. t.* quæ [illegible] bendit, non tam affectio [illegible]

[illegible] longo præſcriptionis tempore, uti dictum [illegible]

[illegible] præſentibus, ratio eſt, quod ſi rebus ſuis adeſſe, eaſque à poſſeſſoribus revocare poſſint cives, [illegible]

[illegible] neceſſe eſt eam confeſſum probare, ſed ſufficit, [illegible]

TITU.

TITULUS XXXIV

In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio.

1. *In actionibus perſonalibus & [illegible] ceſſat longi temporis præſcriptio.*
2. *[illegible] præſcriptione [illegible] actiones in rem [illegible] præſcribuntur quam perſonales.*
3. *An in rebus mobilibus, ut mancipiis, hæc præſcriptio locum habeat.*
4. *Ceſſat in rebus conductis.*
5. *Et in [illegible] quam quis [illegible].*

1 EXceptio quam longi temporis præſcriptionem vocant [illegible], ceſſat aliquando propter naturam actionis, atque judicii, aliquando propter rei qualitatem, aliquando ratione perſonarum.

2 Propter naturam actionis certum eſt, ceſſare in actionibus perſonalibus, *l.* [illegible] Item in omnibus judiciis mixtis, ut in judicio familiæ erciſcundæ, communi dividundo, *l.* [illegible] & in petitione hæreditatis, cum detur contra poſſeſſorem ſine titulo. Enimvero ſi aliquis rem hæreditariam cum titulo & bona fide poſſideat, quia emerit, vel alter ab eo quem hæredem putabat acceperit, ac rei vindicatione tenetur, eaque cum in rem ſit, hac præſcriptione excluderetur, *l.* [illegible] cur autem hac præſcriptione actiones in rem tollantur, non item actiones in perſonam, ratio eſt, quod in realibus, non ſolum ſpectetur odium domini rem ſuam negligentis, ſed etiam favor præſcribentis, qui rem tempore legitimo poſſedit. In perſonalibus vero non reſpicitur factum poſſidentis, ſed negligentia non agentis, ſeu agere ceſſantis.

3 Propter vero qualitatem rei longi temporis præſcriptio ceſſat [illegible] dictum *l.* [illegible] Item ſi de re mobili [illegible] agatur *l.* [illegible] ubi in præſcriptione [illegible] Sed contra urget *l.* [illegible] *C. De* [illegible] In quibus dicitur, quod etiam in re mobili exceptio longi temporis & præſcriptio [illegible] poſſeſſionis locum habeat. Recte [illegible] iſtas leges intelligit de mancipiis ruſticis glebæ adſcriptis, quæ talia cum pro parte fundi habeantur, cenſeanturque immobilia quæ immobilibus adhærent, non mirum ſi longi temporis præſcriptio competat.

4 Item ceſſat hæc præſcriptio, in re conducta à colono, qui nec diuturnitate poſſeſſionis ſe tueri poteſt contra dominum, *l.* [illegible] cum non ſibi ſed domino civiliter poſſideat, *l.* [illegible] quid ſi jam civiliter ſuo nomine poſſidere velit, eandem poſſeſſionem ſibi mutare, & ex naturali poſſeſſione efficere civilem, quod ſine cauſa nova facere non poteſt, *l.* [illegible] *De acq. poſſ.* Item non proderit colono, quod inſtrumenta emptionis vel locationis, per quæ dominium fundi probatur, per ſe, vel per interpoſitam perſonam ſubtrahi curaverit, *d. l.* [illegible] Plane neque is, qui ſuo tempore ſuum ſervum valetudinarium curavit, exiſtimans eum liberum, hac præſcriptione ſe defendere poterit adverſus dominum vindicantem, *l.* [illegible] Quoniam dominus ſervum pro derelicto non habuit, & [illegible] in curatione, aliud dicendum, ſi ſervum ægrotantem neglexiſſet, quo facto hodie ſervus libertatem conſequitur, *Novel.* [illegible] 5

TITULUS XXXV.

Quibus non objicitur longi temporis præſcriptio.

1. *Hæc præſcriptio non nocet militibus.*
2. *Minoribus.*
3. *Abſentibus reipub. cauſâ, vel alia neceſſitate.*
4. *Quantum temporis illis de præſcriptione deducatur.*
5. *Hæc præſcriptio longi temporis non objicitur agenti in perſonam, ſed in rem.*

RAtione perſonarum longi temporis præſcriptio ceſſat contra milites *l.* [illegible] Si enim bonorum res longo tempore ab aliis fuerunt poſſeſſæ, eo ſcilicet tempore quo expeditionibus occupati erant, nulla adverſus eos præſcriptio locum habet, *l.* [illegible] Hoc jus favore militiæ exortum eſt, quia merito his favetur, qui pro ſalute aliorum vitam ſuam periculis exponunt. Unde ſi voluntarie abſint, & in ædibus ſuis degunt, minime hoc privilegio juvantur, cum invigilare rebus ſuis poſſunt, *d. l.* [illegible] 1

Deinde ceſſat contra minores [illegible] annis, quia tempus in minori ætate tranſactum, longi temporis præſcriptioni non imputatur, *l.* [illegible] At ſi rei dominus ad majorem ætatem pervenit, ibi longi temporis præſcriptio currere incipit. *d. l.* [illegible] 2

Ceſſat quoque contra eos, qui in comitatu Principis [illegible] funguntur, *l.* [illegible] & contra eos, quos abſentia ratio, & publicæ neceſſitatis [illegible] defendunt, *l.* [illegible] Denique ceſſat adverſus eos qui ab hoſtibus capti & poſtliminio reverſi ſunt, *l.* [illegible] quia adverſus uſucapionem, vel longi temporis poſſeſſionem in integrum reſtituuntur. 3

Obſervandum autem, illud tantum tempus de præſcriptione deduci, quo per reſtitutionem ſuccurri ſolet, ac reliquum tempus in præſcriptione computari, veluti ſi quis per quadriennium reipubli- 4

ex cauſa abſint, quam autem adverſarium novem annis poſſedit, deducto abſentiae quadriennio perinde habetur ac ſi per quinquennium poſſediſſet, l. 7. h. t.

2 Etiam illud inculcamus hoc Tit. quod habuimus ſuperiore, longi temporis praeſcriptionem non obiici agenti in perſonam. Quoniam neque mutui, neque commodati, aut depoſiti ſeu legum, vel fideicommiſſi, vel tutelae ſeu aliis quibuſvis perſonali actioni, longi temporis praeſcriptio obiici poteſt, l. 1. h. t. E contra verò opponitur actioni in rem. Ratio diverſitatis videtur quia rerum uſus eſſe poteſt, at non obligationum. Nam qui actione in rem conveniri poteſt, eo tempore quo non convenitur poteſt re quam poſſidet, uti. At ille qui convenitur actione in perſonam, ſi intra longum tempus non convenitur, non utitur obligatione, qua ipſe obſtringitur, quam [illegible] plane quieſcit [illegible] longo tempore [illegible] conſiſtit in alia contrarius, quae eſt [illegible], quarum actio perimitur, cum in actionibus in perſonam [illegible] ob quam non uſus qui perimi poſſit, id eſt, nulla ſubeſt res corporalis, cuius uſu obligatio perimatur, ſed tantum eſt negligentia creditoris ſibi debitum non petentis, cui [illegible] tardius praejudicamus.

TITULUS XXXVI.

Si adverſus creditorem praeſcriptio opponatur

1. *Extraneus poſſeſſor pignoris quanto tempore praeſcribat.*
2. *Quanto debitor ipſe vel poſſeſſor creditor.*

1 QUoniam non dictum eſt, praeſcriptionem longi temporis non obiici actionibus perſonalibus, l. 1. Tit. ſup. ideo videbatur quòd deberet non praeſcribere adverſus creditorem, quod ex actione perſonali debet [illegible] nihilominus tamen bonae fidei poſſeſſor pignoris extraneus, id eſt, non debitor longo tempore praeſcribere poteſt actionem hypothecariam [illegible] adverſus creditorem pignus perſequentem [illegible] quia hypothecaria actio [illegible] actio tamen in rem eſt [illegible] in perſonam, [illegible] De pignor. [illegible] bonae fidei, nam [illegible] neceſſaria eſt [illegible] annorum [illegible] poſſidenti adverſus creditorem, l. 3. C. De praeſcript. 30. annor. ubi gloſſ. in verbo *poſſidentes*, interpretatur de mala fide, [illegible]

2 Dixi *Extraneus poſſeſſor pignoris*, quia ipſe debitor, vel eius haeres [illegible] vel ſecundus creditor non praeſcribit hypothecariam longo tempore, ſed 40. annorum ſpatio, d. l. 3. §. 1. & l. 7. eod. Obſervandum autem, quod [illegible] hypothecariam ſummovetur praeſcriptione longi temporis, ſalva tamen actione perſonali adverſus debitorem, d. l. 1. in fine [illegible] de hac materia [illegible] ſcribit Franciſcum Sarmientum [illegible] ſelect. interp. c. 9. & nos utramque hanc legem cum l. 7. infra De pignorib. ibi conciliavimus, n. 31.

TITULUS XXXVII.

De quadriennii praeſcriptione.

1. *Vacantium bonorum poſſeſſoribus fiſcus quadriennio [illegible]*
2. *A quo tempore quadriennium computetur.*
3. *Aliis non a fiſco [illegible] [illegible] [illegible], ſed fiſcus [illegible] ſed actio quadriennium.*
4. *Quod [illegible] hoc [illegible] obſervatur.*
5. *Duo caſus referuntur, quibus non [illegible] ſunt [illegible] qui non a fiſco [illegible]*

1 HActenus de longi temporis praeſcriptione, [illegible] quae ceſſat etiam cum eſt locus quadriennii poſſeſſioni. Haec autem quadriennii praeſcriptio datur adverſus fiſcum [illegible] bona quae caduca, vel vacantia, quae [illegible] poſſeſſione [illegible] corpus & quadriennio poſſedit, [illegible] Quo [illegible] non expectato, [illegible] ſecurus, ſi bona [illegible] vacantia largitate Principis promeruerit, d. l. 1. §. 1. Computatur autem quadriennium à die, 2 quo bona vacare coeperunt, id eſt, quo omnes quibus deferebatur haereditas defuncti, eam repudiarunt, vel nulla extat, qui amplecteretur, l. 1. §. 1. ff. De jure fiſc. [illegible] De [illegible] Ubi quadriennio bonorum vacantium [illegible] Unde cum [illegible] bona vacantia [illegible], poſſeſſor [illegible] Ut non obſtat quod [illegible] requiratur viceſimum, quia [illegible] de aliis cauſis fiſcalibus, quam bona vacantibus, ut patet ex l. 1. ff. De [illegible] quae in [illegible] quaeſtionibus [illegible] annorum praeſcriptionem cuſtodiri, exceptis cauſis in quibus minora tempora [illegible] conſtitutum eſt, ut in bonis vacantibus fiſco [illegible] quadriennium [illegible] l. 1. C. De [illegible]

3 Praeterea ei qui à fiſco aliquid alienum accepit [illegible] emptionis vel alio juſto, ſtatim ipſo jure ſecurus eſt, adverſus dominum, & creditorem hypothecarium, ſed eis [illegible] fiſcum intra quadriennium domino rei, vel creditori, qui in ea hypothecam habet, actio competit, quaſi [illegible] poſſideret. Olim erat neceſſaria praeſcriptio quinquennii ex edicto Divi Marci, de quo [illegible] Zeno [illegible] ſi [illegible] poteſt utique, qui fiſcum loco poſſeſſionis adverſarium [illegible] opponit, & [illegible] quaeque actionem longioris temporis dignam, quandiu-

[illegible] Verùm Principes plerumque [illegible] acceperit à domo Principis, vel Auguſtæ, ut poſ [illegible]

[illegible] obſervant omnino, ſiquidem poteſt poſſeſſor con [illegible] Franc Raguell ad d. l. & citati à Paulo Chriſtinæo, [illegible]

[illegible]

TITULUS XXXVIII.

Ne rei dominicæ, vel templorum vindicatio temporis præſcriptione ſummoveatur.

[illegible]

Ex Conſtitutione Juſtiniani [illegible]

[illegible] Principis [illegible]

[illegible] Contra [illegible] præſcriptionem longi temporis, tamen longiſſimi, vel immemorialis, [illegible] Principis [illegible]

[illegible] contradixerit, Quid ſi ignoraverit, opus eſſe [illegible]

[illegible]

leges Civiles conceſſum, quas & conſervare voluerunt recentiores Pontifices, *c.* 13. 14. 17. *De præſcript.* & dictum *ſup. lib.* 1. *Tit.* 2. *in fine.*

5 Similiter in actionibus, quæ competunt civitatibus, aut deſcendunt ex cauſis redemptionis captivorum legato relictis, reſtricta eſt centum annorum præſcriptio, & reducta ad 40. annos, *l.* 4. *inſt. ſeq.* ubi omne jus ſive publicum ſive privatum 40. annorum ſilentio extinguitur, & *l.* 1. *in pr. ſup. de longi temp. præſc.* Facit quoque ratio generalis, propter quam Juſtinianus correxit centenariam præſcriptionem in actionibus Eccleſiaſticis, hæc videlicet, quia poſt tantum temporis ſpatium, nec documentis integritas, nec actis fides, nec ætas teſtibus poteſt ſuffragari, *d. Novel.* 111. quæ corrigitur *l.* 23. *ſup. De ſacroſ. Eccl.* Cujacium *l.* 5. *Obſ. c.* 5.

TITULUS XXXIX.

De præſcriptione triginta vel quadraginta annorum.

1. *Imprescriptibilia hodie præſcribuntur triginta vel quadraginta annis.*
2. *Actiones perſonales eo tempore præſcribuntur. Quæ actiones excipiantur.*
3. *Præſcriptione triginta annorum liberatur debitor ab obligatione, itemque ejus fidejuſſor.*
4. *Præſcriptio quadraginta annorum in quibus locum habeat.*
5. *Hypothecaria actio quomodo præſcribatur.*
6. *Quid in caſu quo anterior creditor contra poſteriorem agit?*
7. *Vel poſterior creditor priori debitum offert?*
8. *An jure luendi pignus præſcribatur.*
9. *Item jure retrahendi. Quid ſi conventum ut liceat quandocunque retrahere?*
10. *Quid de annuis præſtationibus?*
11. *Præſcriptio currit ex tempore quo cœpit agi poſſe.*
12. *Currit autem contra omnes, exceptis pupillis.*
13. *Denegatur præſcriptio cum precario poſſidentibus, & colonis, itemque emphyteutæ, etiamſi domino non ſolverit canonem longiſſimo tempore.*
14. *Quibus modis interrumpatur præſcriptio, & quis effectus interruptionis.*
15. *Effectus præſcriptionis. Quomodo is qui præſcripſit, ſi rei poſſeſſionem amiſerit, eam vindicare poſſit.*
16. *Præſcriptio triginta annorum cum mala fide non procedit. Jure Canonico.*
17. *Quid circa præſcriptionem rerum & actionum conſequendam notandum.*
18. *Salarij famulorum, pretij rerum venditarum, quo tempore præſcribatur.*

SEquitur de præſcriptione longiſſimi temporis, 1 id eſt, triginta vel quadraginta annorum, inducta legibus novis, de qua non meminerunt Jure Pandectarum, & priora Codicis Juſtinianei. Et proinde quæ propter malam fidem, vel defectu Tituli, imprælcriptibilia dicebantur, nunc longiſſimi temporis lapſu præſcribuntur, veluti res furtivæ, vi poſſeſſæ, quas non poſſe præſcribi, vetante lege Atinia, *ſup. Tit.* 26. diximus. Jure Canonico certum eſt nullam omninò admitti præſcriptionem cum mala fide, *c. fin.* 2. *De præſcrip.* propterea quòd quicquid non eſt ex fide, peccatum ſit, & quod quiſque novit ſe alienum poſſidere, reſtituere teneatur, *can. ſi quod.* 13. *quæſt.* 2.

Itaque Jure Codicis non habita ratione bonæ 2 vel malæ fidei, aut tituli, omnes actiones perſonales, veluti mutui, commodati, empti, depoſiti & ſimiles, triginta annorum ſpatio præſcribuntur, *l.* 1. & 3. *h. t.* Excipiuntur quæ breviore tempore terminantur, ut actio perſonalis de uſufructu, quæ tollitur 10. vel 20. annis, *ſup. De uſufr. l. pen.* actio redhibitoria, ſex menſium ſpatio, æſtimatoria, uno anno, *l.* 19. §. *ult. ff. de ædil. ed.* actio de dolo, biennio, *l. ult. ſup. de dol.* de inofficioſo, quinquennio perimitur, ut dixi *ſup. de inoff. teſt. num.* 13. Et rationem jam attigi ſuprà *n.* 35. cur actiones perſonales extinguantur longiſſimo tempore, quia ſcilicet in illis nullus eſt debitoris uſus, qui perimat actionem, id eſt, nulla ſubeſt res corporalis, cujus uſu obligatio perimatur, ſed tantum eſt negligentia creditoris ſibi debitum non petentis, cui proinde tandem præjudicatur.

Eſt enim quod ſibi imputet creditor intra triginta annos debitum non exigens, ſi poſt illud tempus præſcriptionis exceptione removeatur, & extinguatur debitum, atque ita debitor ſolvere prætermittitur, eum tempore liberetur. Ita judicatum meminit Guido Papæ *quæſt.* 199. & rectè, dummodò in bona fide conſtitutus fuerit debitor. Adeò ut non tantùm ipſe, ſed & ejus fidejuſſores hac longiſſima præſcriptione liberentur, ſi nec ab ipſis creditor debitum exegerit, nam liberato principali etiam fidejuſſores liberantur, & eadem exceptio utrique prodeſt, quæ rei cohæret, *l.* 7. §. 1. *ff. De except. l.* 4. *ff. De ſolut.* 3

Cæterùm actiones illæ quæ triginta annis non 4 tolluntur, per annos quadraginta finem capiunt, *l.* 4. *h. t.* Hujus generis primò eſt vindicatio in ſervitutē. Si quis enim quadraginta annis mala fide in poſſeſſione libertatis fuit, ſi in ſervitutem vindicatur, rectè ſe præſcriptione quadraginta annorū defendit, *d. l.* 4. deinde hujus generis eſt vindicatio fiſcalis, quâ fiſcus ea quæ habuit & amiſit, vindicat. Hac enim præſcriptione quadraginta annorum repellitur *l. ult. C. De fundo patrimon.* Quæ tamen præſcriptio, uti nec ulla alia, aliis publicis cauſis nocet, ut

puta

[illegible] quod licet ea denotent perpetuitatem, restringi [illegible]

[illegible] & solvit, per annos XL. [illegible]

[illegible] Martinus contra tenet, ut tamen praescribi à qui- [illegible]

[illegible] ista sententia Martini à plerisque recepta, ut vide- [illegible]

[illegible] Guido Papa *decis.* 406. *in fin.* Nihil obstat Martin. [illegible]

[illegible] ac condito, quo actio moveri potest, *d. l.* 7. §. 1. Hinc [illegible]

[illegible] debet, quandoquidem singulis annis [illegible]

[illegible] non currat, *l.* [illegible] & contra eam alij [illegible]

[illegible] possessionem, pensitationem [illegible]

[illegible] monet, sed sibi possideat, Bart. *d. l.* 1. *h. t.* aliàs quam- [illegible]

[illegible] ius concessionem, quae in re [illegible]

[illegible] At pro- [illegible]

[illegible]

TITULUS XL.

De Annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diverſis temporibus & exceptionibus & praeſcriptionibus, & interruptionibus earum.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]

ANnalis exceptio hoc loco, eſt praeſcriptio [illegible]

TITULUS XLI.

De Alluvionibus, & paludibus & de paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis.

[illegible]

Planè ſi fluvius unum alveo derelicto, fundum ex [illegible]

[illegible]

extra alluvionem quod accedat, vel decedat. Nam quaecunque [illegible]

[illegible]

quo iure etiam ſibi vindicant, & reſervant loca in flu[illegible]

[illegible]

pare proprietatis ſibi vindicat, & tributum [illegible]

[illegible]

omni adjacentium. Unde ratione poſſeſſor poteſt [illegible]

[illegible]

TITULUS XIII.

De ſententiis præfecti prætorio.

[illegible]

[illegible]

integrum adverſus ſententias ſummorum Judicum, [illegible]

[illegible]

ſupplicatione verò quæ proponitur [illegible] quæritur nova [illegible] ſimpe[illegible] [illegible] executio, niſi cautio præſtetur, ut dixi. At [illegible] [illegible] non [illegible], [illegible] executio ſit [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] ad [illegible]

TITULUS XLIII.

Quomodo & quando Judex ſententiam proferre debeat.

1 Judex [illegible] [illegible] ſententiam.
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]
12 [illegible] Judex [illegible]

1 Cum [illegible] [illegible] [illegible] ſententia conſiſtat, [illegible] [illegible] de debita [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

2 [illegible]

3 [illegible]

judicem, quàm actori, notiſſimum eſt, l. [illegible] ff. [illegible]

4 Cæterum non propter contumaciam, Judex cogitur adverſus abſentem pronunciare, nam & eum abſolvere poteſt, ſi [illegible] habere appareat, [illegible] quod [illegible] in veritate non conſiſtet, [illegible] [illegible] ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] commentariam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] appellatione. Quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

5 Hæc de vera contumacia, [illegible]

6 [illegible]

7 [illegible]

8 Porro [illegible] ſententia pronunciari à Judice debeat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] debeat, poteſt aptè quemcunque locum non

ſuſpectum,

[illegible]

TITULUS XLIV

De Sententia ex periculo recitanda.

[illegible]

6 * Quod & obtinet non tantum in ſententia quam ſuo judicio Judex conſcripſit, verùm etiam in ea, quæ ex conſilio peritorum profertur, oportet enim eo etiam caſu ut Judex conſilium apertum legat, & juxta ejus tenorem conceptam ſententiam pronunciet. Joan Wameſ *cent. eccl. 1. conſ. 79.* At alia obſervatio eſt in ſupremis curiis præſertim Belgij, ubi ne quidem per ſecretarios ſententiæ leguntur, ſed deſcriptæ partibus traduntur, quod certe minus probo, nam per publicam recitationem, minor eſt confidentia deflectendi ab æquitate & juſtitia, quam præ oculis in cauſis omnibus decidendis & pronunciandis habere debet, uaex, *lib. 8. ſup. De judiciis.*

TITULUS XLV

De Sententiis & interlocutionibus omnium Judicum.

1. *Sententia definitiva quid, Quid interlocutoria.*
2. *Quando revocari nequeat.*
3. *Determinanda pro qualitate rerum ſive judice majore, aut minore.*
4. *Privatorum conſenſu juriſdictio prorogatur.*
5. *Sententia lata ab eo qui pro Iudice habebatur, benigne ſuſtinetur.*
6. *Forma judicandi, ut ſervato ordine, & lite demum conteſtatâ ſententia feratur.*
7. *Ferri ſolet in procuratorem, qui litem conteſtatus eſt.*
8. *An ante concluſionem in cauſa poſſit ſententia ferri.*
9. *Concluſione in cauſa facta quæ ſint partes Judicis.*
10. *De omnibus rebus in judicium deductis pronunciabit, & dividet litis capita.*
11. *Si plures concurrant juris quæſtiones, quas proferet.*
12. *Non exemplis ſed legibus judicabit.*
13. *Cauſa examinari poſſunt per aſſeſſores, per judicem definienda ex illorum conſilio.*
14. *Quando non valeat ſententia ſine peritorum conſilio.*
15. *Si plures ſint juſſi judicare, omnes adeſſe & pronunciare oportet.*
16. *Quid, ſi inter pares numero diſſona ſententia proferantur.*
17. *Referuntur plures cauſæ favorabiles, in quibus pro eis judicandum. An in dubio contra fiſcum ſit judicandum.*
18. *De reconventione, & coram quibus fieri debeat.*
19. *Quando non admittitur, & an clericus poſſit coram ſeculari Judice reconveniri.*
20. *Quibus controverſiam objici nequeat reconventio.*
21. *An reconventio opponi poſſit in cauſa appellationis & quid, ſi omiſſa fuerit in prima inſtantia.*
22. *Obtinet etiam in cauſis diverſis à conventione.*
23. *Reconventiones fines, quando & quomodo proponenda, an ſimul cum conventionis cauſa decidenda.*
24. *De ſolemnitate ſententiæ, & quomodo ea pronuncietur. Quo tempore & quibus præſentibus.*
25. *Sententia definitiva condemnationem vel abſolutionem habere debet.*
26. *Pura eſſe debet ſententia. An valeat ſub conditione lata.*
27. *Quid, ſi ſub tali conditione ſit prolata. Abſolvo te, ſi probaveris intentionem tuam. Aut tale, Quod ex teſtamento Mævij habes, reſtitue & de aliis conditionibus.*
28. *Sententia lata ſub modo, executioni mandatur.*
29. *Non reſcinditur ſine appellatione, ne quidem ab eo cui res evicta eſt.*
30. *Sententia definitiva non revocatur ſemel lata.*
31. *Quomodo tunc ſubveniatur læſis.*
32. *Emendari poſſunt ſententiæ verba.*
33. *Interlocutoria ſententia reſcindi poteſt.*
34. *Ab ea Canones permittunt appellare, non item jus civile.*
35. *Ante conteſtationem non licet appellare, licet tamen judicem recuſare.*
36. *Referuntur plures modi quibus ſententia nulla dicitur.*

Sententia eſt ipſa judicis pronunciatio, ſic dicta, 1 quia quod ſentit ſuper re propoſita declarat; alia eſt *Definitiva* quæ finem imponit controverſiæ motæ, vel toti, vel parti ejus. alia *interlocutoria*, quæ & interlocutio hic dicitur & impropriè ſententiæ nomine venit, cùm ſit pronunciatio judicis ſuper incidenti quodam articulo, in exordio, medio ve litis occurrente interpoſita, principale negotium plerumque non definiens, nec determinans, *l. 9. h. tit.* ideo retractari & corrigi poteſt.

Dico plerumque, quia interlocutio interdum perimit controverſiam, ut, cùm Judex ſe pronunciat 2 incompetentem, quoniam apud ipſum lis ampliùs non erit, ergo quoad ipſum lis eſt finita. Bart *ad d. l. 9.* & cùm exceptionem peremptoriam reprobat, & cùm reum requirendum annotat, *l. 1. C. ſi pendente appell. mors interv.*

Materia ſententiæ ponitur res cadens in diſceptationem judicialem, controverſia ſcilicet, nam 3 quæ eſt determinata, majorem determinationem non deſiderat. Non tamen quævis cauſa à quolibet judicanda, ſunt enim cauſæ quæ majores judices deſiderant, uti eſt cauſa liberalis, quæ requirit Judices, Conſules, Prætores, Proconſules, *l. fin. ſup. ubi cauſa ſtatus.* hoc enim datum eſt libertatis favori, *lib. 32. §. 7. ff. De recept. arbit.* Interdum & reſtricta

au-

[illegible]

ſ. ce aſſ. poſſ. * Quòd ſi plures ſint petitiones in ju- 10

[illegible]

[illegible] judex eſſe deſinat, l. 9. in princ. h. t.

[illegible] ff. De re judic. Contrà Modeſtinus non penſet [illegible]

[illegible] pro duobus reſpondere melius eſſe affirmat, [illegible]

[illegible] Canones videantur ea obiecti poſſe, [illegible]

[illegible]

[illegible] ad agendum aptus non ſit, [illegible]

[illegible] cauſam ſua una pronunciatione definiet, hoc eſt [illegible]

[illegible] probare videtur [illegible]

[illegible] etiam judex ſiat uterque, eaque varietate, [illegible]

[illegible] Quod ergo, ſi ad [illegible]

[illegible]

cap. 13 Quibus non obſtat textus cujus argumento [illegible]

[illegible] ordinem, [illegible]

[illegible]

renunciavit de ſe defenderat, cum evictionis nomi- [illegible]

[illegible] confeſſus quod ſua intereſt, vel ſi de [illegible]

[illegible]

Ea enim eſt natura ſententiæ definitivæ, quod [illegible]

[illegible]

incipit, emendare, tenore ſententiæ durante, quam [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XLVI.

De ſententia quae ſine certa quantitate prolata eſt.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]
7. [illegible]
8. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ... C. De uſur. rei judic.

[illegible]

... tex referendo ſe ad quantitatem libello contentam ... [illegible] ... ſatis quod debet, leg. 10. §. 1. ff. ... [illegible] ... men in libello quantitas exprimeretur, & ex actis ad ... [illegible]

[illegible] ... l. 2. & l. 3. ſup. Tit. prox. Ratio hujus juris ... [illegible] ... mere, quod eſt in ſententia, facilè explicare poteſt ... [illegible]

[illegible] ... §. 1. ff. De re jud.

[illegible] ... ferre ſententiam ſolutionis ... [illegible] ... to petitione ... [illegible]

[illegible] ... non valebit ſententia ... [illegible]

[illegible] ... in c. licet. n. 10. ... De ſimon. l. 15. §. 1. ff. De ... [illegible] ... quantitatem rei petitæ, quo ſpectant varij caſus, quibus ... [illegible]

TITULUS XLVII.

De Sententia quæ pro eo quod intereſt, profertur.

[illegible]

[illegible]

3. *Probatur iſta Juſtiniani diſtinctio, & ratio ſtatuendi hanc moderationem.*
4. *An Juſtiniano hæc moderatio tribuenda, cùm ante illum duplum non liceret excedere.*
5. *Qui ſint caſus certi, quod quantitas, quæ natura hic ſignificetur.*
6. *Quatenus ſit illud duplum, quodque ſimplum, quod duplo ineſt.*
7. *Quid, ſi in plures veniat quanta ſint in ultra.*
8. *In id quod intereſt, agitur, ſi ſtipulatio ſit dolum in venditione.*
9. *Et in locatione certo nummo, quæ certum ſimplum conſtituit.*
10. *In certis materialibus habet locum hic modus dupli.*
11. *Non verò ſi dolus intervenerit.*
12. *Qui ſint caſus incerti, eorum aliquot exempla.*
13. *Quatenus Judex in hiſce caſibus debeat judicare.*
14. *Id quod intereſt, ex damno, & ex lucro æſtimatur.*
15. *Incerta æſtimatio quæ certa non eſt.*
16. *Exemplis declaratur.*
17. *Ut damnum ... hoc æſtimetur, ... lucrum.*
18. *Caſus ſingulares, qui habetur certa æſtimatio, ... certa non eſt.*
19. *Diſtinctione & exemplis declaratur, quando ... debeat æſtimari, quæ certa non, aut certa ... conſiſtat.*
20. *In delictis id quod intereſt æſtimatur, ultra duplum.*
21. *An pœnæ conventionales poſſint excedere duplum.*
22. *Quis ſenſus verborum* (cum competenti moderamine.)

1 QUod ſuperiori Tit. dictum eſt, ſententiam certam eſſe debere, tunc etiam obtinet, cùm incerta petitio eſt, veluti cùm petitur id quod intereſt, *l. ult. ff. ſi quis in jus vocat. non ier.* Judicis enim eſt curare ut certam condemnationem concipiat, §. 32. *Inſtit. De act.* Ideoque diligenter inquirat quanti actoris interſit, juxta placita ſidem rem fuiſſe reſtitutam, ut certa habeatur quantitas, *l. 3. in fin. C. De ...* Et quia non ſemper utique liquet, quantum cuiuſque interſit, quòd ea res in facto conſiſtat, quod varium eſt & incertum, *lib. 24. ff. De reg. jur.* & difficile id ipſum probare, ſolet ſæpe à Judicibus condemnatio ejus quod intereſt, ad exiguam ſummam deduci, *l. ult. ff. De ...* quia ſemper in obſcuris quod minimum eſt, ſequimur, *l. 9. ff. De reg. jur.*

2 Ac proinde viſum eſt Juſtiniano certum modum tradere, ut ſententia tantò magis certa eſſe poſſit, circa taxationem æſtimationemve ejus quod intereſt. Modus autem hic eſt, ut in caſibus certis, id eſt, qui habent certam quantitatem vel naturam, hoc quod intereſt duplum rei minimè excedat, in quo duplo ſimplum ineſt: in aliis verò qui incerti eſſe videntur, Judicis religioni & ſapientiæ relinquit, ut quod reverà cuique intereſt damnum, hoc reddatur, & non quod ſubtilibus rationibus, aut ſortè machinationibus litigator probaverit, ex remotis cauſis ſua intereſſe, *l. un. §. 1. hoc tit.* Cujus deciſionis evidens eſt utilitas, & ratio, ne videlicet immodica ſit æſtimatio ejus quod intereſt, eſſet autem immodica, ſi plus damni extrinſecus accederet, propter rem debitam, quàm quanti ipſa res eſt. * Optimè quoque ratione 3 Juſt. nimirum ſeparat caſus certos ab incertis, illis certum modum præfigendo, hos arbitrio Judicis relinquendo, qui ex circumſtantiis quantum poſſibile eſt certum terminum ſtatuat, cùm certus terminus dari nequeat, nec ſimplum per legem poni propter facti incertitudinem, ubi autem ſimplum reperiri non poteſt, nec duplum quidem. Sed in caſibus certis, in quibus natura rerum permiſit, ut aliquod ſimplum ſtatui poſſit, ideo duplum excedi noluit, quia animadvertit apud Veteres, taxationem ejus quod intereſt, duplo fuiſſe concluſam.

Quo fit, ut non videatur Juſtiniano tribuenda 4 iſta dupli taxatio, ſiquidem Veteres eam jam ante probaverunt, judicaveruntque ultra duplum non poſſe exigi. *l. 3. §. 16. ff. De act. empt. l. 6. l. 44. ff. De uſur. l. 4. ff. ... l. 13. ſup. De uſur.* ubi pœna quæ pro eo quod intereſt vel quæ pro uſuris promittitur, duplum non excedit. Nec aliud poteſt excedere ſtipulatio prætoria etiam in rebus pretioſis, *l. 6. & l. 37. ff. De evict.* Sed & ſi quis per errorem ſimplum ſtipulatus ſit, pro dupla, actione tamen ex empto conſequetur id quod duplæ deeſt, *d. l. 37. §. ult.* Planè nec ultra duplum evictionis periculum venditor teneri cogitur ex ſtipulatione, ut habet *l. 44. ff. De act. empt.* Verum licet eandem dupli rationem Juſtinianus probet, hoc tamen ſuæ conſtitutioni novi adjecit, quod velit taxationem iſtam moderationemque in omnibus aliis caſibus certis obſervari.

Videndum itaque primò, qui caſus ſint certi, qui 5 incerti. Caſus eſſe contractus ſive facta exiſtimo, in quibus verſatur & debetur intereſſe, neque enim id debetur ex contractibus omnibus, ſed ex illis in quibus nobis aliquid abeſt ex vera juſtave cauſa. Certos eſſe caſus Imperator dicit, qui certam habent quantitatem vel naturam, in quibus certa res petitur, certum illud eſt, quod definitum eſt ac determinatum, quanta eſt cuiuſque rei æſtimatio, conſtat pondere, numero, vel menſura. Caſus habere certam naturam, hoc loco, intelligit eos contractus ex quibus res vel factum in obligationem deductum, certam æſtimationem recipit, quales ſunt venditiones, locationes, permutationes, & ſimiles con-

[illegible]

vel poenae, vel aliud incertum, quod tamen ea [illegible]

[illegible]

meliore existimans facere, non aliud respiciatur, [illegible]

[illegible]

[illegible] quamtis [illegible] sed officio judicis adhibebitur, quantis [illegible] demolitiones, ut puta fuisse, causa incerta est, [illegible]

[illegible] ut ipse adhiberet in rei veritate, quantum [illegible]

[illegible] [illegible]

[illegible] in potestate positum, nec [illegible]

[illegible] ſed licet eo caſu non poſſit emptor agere [illegible]

[illegible]

[illegible] qui ſcienter, quia in dolo eſt, [illegible]

[illegible] ignorare potuerit venditor: ac ita cùm hanc [illegible]

[illegible]

[illegible] lex, pretij varietatem loca temporaque [illegible]

[illegible] res ſoluta, ſive circa eum conſtiterit ſive non. [illegible]

[illegible]

[illegible] cumque ſecuti Gloſſographi [illegible] delicto permanere [illegible]

[illegible]

[illegible] per Iudicem, [illegible]

[illegible] dic duplam, qui, inquam, vigilantiâ suâ sibi pro- [illegible]

[illegible] partis contrarię, eo magis quod [illegible]

[illegible] suum in alium transferre, rationem haberi, §. [illegible]

[illegible] supervacanea: [illegible]

[illegible] cum, si ad Iudex ex [illegible] qualitate re- [illegible]

[illegible]

TITULUS XLVIII.

Si à non competente Judice judicatum esse dicatur

[illegible]

TITULUS XLIX.

De poena Judicis qui male judicavit, vel ejus qui judicem, vel adversarium corrumpere curavit.

[illegible]

quæ recurſum parti læſæ pro ſuo intereſſe adverſus collitigatorem. Bugnonius l. abrogat. lib. 1. & lib. 4. 135. Chriſtinæus vol. 4. deciſ. 95. num. 4. Similiter ſi advocatus ſuſcipiens patrocinium cauſæ, illam per imperitiam amiſerit, tenebitur parti ad intereſſe, ut reſolvit Joan. Faber Inſtit. ex quib. cauſ. manum. non licet. Et rectè, quia malè facit ſuſcipiendo officium in quo non eſt verſatus. Ut medico imperito imputari ſolet quod per imperitiam commiſit. l. 6. §. 7. ff. De off. præſ.

TITULUS L.

Sententiam reſcindi non poſſe.

1 *Sententia ab eodem Judice, aut ejus ſucceſſore, mutari non poteſt.*
2 *Nequidem reſcripto principis.*
3 *Aut prætextu novæ exceptionis.*
4 *Per appellationem, ſententia retractatur à Judice ſuperiore.*
5 *Si ipſo jure nulla ſit ſententia, Judex ordinarius de cauſa cognoſcet, non delegatus.*
6 *Sed an ex iiſdem actis judicabit.*

1 POſt ſententiam ſive benè, ſive malè latam, & ipſo jure ſubſiſtentem, jus parti victrici quæritur, & Judex officio ſuo functus eſt, l. 55. ff. De re judic. Ideoque nec eam ipſe in poſterum reſcindere, nec deceſſoris ſui ſententiam retractare vel corrigere poteſt, l. 1. h. t.

2 Nequidem reſcripto principis impetrato, l. alium. 2. h. t. quia præſumitur id ſubreptitium, & ignominiæ pœnâ notatur, qui contra ſententiam, à qua non appellavit, reſcriptum impetrare tentat, l. ult. ſup. ut lite pendente, & intereſt enim reipublicæ conſervari rerum judicatarum auctoritatem.
3 * Neque refert exceptionem aliquam peremptoriam eſſe omiſſam: ſiquidem illa in medio antequam ſententia proferatur, erat proponenda, l. 2. h. t. non etiam poſt ſententiam, cum ei jam ſolùm Judex eſſe deſinat, quando illam conſtat, d. l. 15. * Minoribus tamen condemnatis ſalvum eſt beneficium reſtitutionis in integrum, & majoribus appellationis auxilium, d. l. 1. qui proinde ſibi imputare debent.
4 Quod ſimiliter ſed etiam appellatione legitimè interpoſita, non poterit Judex, ſive delegatus, ſive ordinarius, poſtquam judicaverit, ſententiam ſuam amplius retractare, l. 14. & l. 55. ff. De re jud. aut emendare errorem, quem ſua ſententia commiſerit, l. 1. ſup. De ſent. ex brev. rec. cùm auctoritate deſtituatur, ſed tantùm à Judice ſuperiore retractari, aut error corrigi, d. l. 14.

5 Quod procedit in ſententia definitiva, nam interlocutoriam revocari à Judice poſſe ſuprà, Tit. De ſent. & interlocut. n. 31. probavimus per l. 9. Item ſi definitiva ſit interlocutoria & valida, nam ea quæ ipſo jure non tenet, non poteſt dici reſcindi. Quomodo in l. 4. §. 6. De re jud. ait Ulpianus, ſi ſententia aliqua ratione ſit nullius momenti, condemnationis verbum non tenere; atque ideo idem Judex de eodem negotio ex integro cognoſcere, & quod optimum erit, pronunciare poterit, l. 59. §. fin. ff. eod. tit. & l. 4. C. De execut. quia non poteſt dici officio functus Judex per ſententiam nullam, l. 1. ſup. Tit. de ſent. & interl. cujus nullitas opponi poteſt per annos 30. ad inſtar actionum perſonalium, niſi brevius tempus ſtatutis locorum ſit præſcriptum, quo lapſo, ceſſat actionis opponendi nullitatem. Vantius De nullitat. cap. 1. Et hoc ita, ſi ſententia à Judice ordinario lata ſit. Secus ſi definitiva, quæ ipſo jure non ſubſiſteret, à delegato Judice lata eſſet, eo namque caſu ejuſdem cauſæ cognitio deciſioque alteri Judici denuo delegari deberet, l. 4. ſup. tit. 43. & l. 1. ſup. tit. 44. * Dixi ordinarium ex 6
integro de cauſa cognoſcere, quod an perpetuum ſit, dubitatur? Et mihi magis placet communis diſtinctio, ut poſſit Judex ex iiſdem actis pronunciare, ſi vitium tantum ad ſententiam pertineat, ut quia die feriata lata fuit, d. l. 4. ſup. tit. 43. & non fuit condemnatus procurator, ſed dominus, l. 1. ſup. tit. 45. aut non fuit expreſſa certa quantitas, ſup. tit. 46. At verò ſi vitium reſpiciat omnia quæ geſta ſunt in judicio, ut quia minor indefenſus fuit, cauſam Judex ex integro diſceptabit, vel pro parte, ſi vitium actorum partem infecit. Prius tamen cognoſcere debet de nullitate, antequam pronuncietur de cauſa, niſi vitium ſtatim appareat ex ipſa ſententia. Duarenus ad. l. 1. ff. De re judic.

TITULUS LI.

De fructibus & litium expenſis.

1 *Cur etiam de acceſſoriis ferri debeat ſententia.*
2. *Et quod ſit officium Judicis in condemnatione facienda quoad fructus ex parte non petitos.*
3. *Bonæ fidei poſſeſſor, vel quis bonæ condemnetur in fructus perceptos.*
4. *Item in expenſas litis, quæ cauſa ſtatuum, & quando tribuantur pœna. An & in cauſa criminali victus in expenſas condemnetur.*
5. *Quid, ſi Judex de expenſis nihil pronunciaverit.*
6 *Sufficit quod in expenſis ſimpliciter condemnetur, quas poſtea taxabit.*
7 *Quibus caſibus victus non condemnetur in expenſas litis.*
8. *De juramento taxatur.*
9 *Quorum expenſæ præſtantur, vel non.*
10. *Et quæ damna pro litigatoribus ſuper datis, committantur expenſis.*

11. Ab

[illegible]

[illegible]

TITULUS LII.

De Re judicata.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

officio incumbat ſui patrocinium conſervare, poterit ſi læſum ſe per ſuam deſcenſum ad [illegible] mutare, & hoc [illegible] videbitur, & quamdiu res integra eſt, & cauſa habet quæ in corrigendo factum proprium requiritur, [illegible] De contr. jud. [illegible]

Quòd ſi Judex ſententiam interlocutoriam, quam 30 pronunciavit, cum irreparabile damnum continent, non velit mutare, aut emendare, licebit ad ſuperiorem provocare, & conqueri de iniquitate & denegata juſtitia. Quamobrem ſacri Canones à quolibet gravamine tam ante litem conteſtatam, quàm ſententiam definitivam, partibus provocandi facultatem concelſerunt, [illegible] De appell. [illegible] cum extra judicium à tertio gravamine, quàm in judicio a gravamine [illegible] cap. [illegible] De appell.

At hoc jure non licet ante definitivam ſententiam appellare, ſi illud quod Judex ſtatuit interlocutione, reparari poſſit in definitiva, quoniam appellatum videretur fruſtra [illegible] De appell. [illegible] Non tamen eſt eadem recuſationis, quæ appellationis ratio, nam quamvis non liceat ante conteſtationem litis, nec ante definitivam ſententiam pars civili appellare, tamen licet judicem ex juſta cauſa recuſare ante litis conteſtationem, poſt non item, [illegible] quâ Juſtinianus veterem etiam in ſententia interlocutoria [illegible] abrogat, quæ Judex et [illegible], ut non liceret partibus ante definitivam ſententiam recuſare judicem non litem conteſtatam, [illegible] De judic. Quæ tamen ex conteſtatâ, ſi nova cauſa emergat, quæ ante litigantibus fuerit incognita, aliquam poterit ut judex recuſaretur [illegible] De appell. [illegible] non tantum delegatum, ſed & ordinarium, ut probatum eſt cap. [illegible] De judic. [illegible] quoniam periculoſum eſt coram ſuſpecto judice litigare. At vero ſi quis nunquam cauſam [illegible], ſeverum alioquin juſtum ad [illegible] recuſaverit, ut ſervorum [illegible] gravi [illegible] convenit, de quo [illegible] Principes noſtri, & Regum Franciæ [illegible] Chorondas [illegible]

Propterea ad curam officiumque Judicis pertinet, 36 diligenti animi præcautione cavere, ne prolata ſententia [illegible] ut nulla [illegible] hoc vero interlocutionem, à qua longè abeſſe oportet judicem, [illegible] autem ſententiam [illegible] nulla, [illegible] in perſona judicis, qui [illegible] eſt judex [illegible] De pœnis [illegible] Item ſi ſententia poſt finitum judicii [illegible] factum judicis [illegible] non valet, [illegible] contra [illegible] procuratorem [illegible] De pœnis [illegible] ſum, [illegible] qui [illegible] ne in jus vocatus venire non potuit, [illegible] qui [illegible] in jus vocatus fuit, nec per contumaciam [illegible] Sed nec ea ſententia vim habet, quæ contra [illegible] judiciorum ordinem five formam eſt prolata, veluti neglecta citatione, [illegible] conteſtatione, cauſæ diſceptatione, cognitione & colloquii [illegible] partibus, [illegible] De re jud. [illegible] cauſa [illegible] capiatur [illegible] Nec ea ſententia [illegible] poteſt, quæ planè dubia, obſcura & incerta eſt ut [illegible] ea, quæ præcipitanter & [illegible] aliqua cauſæ cognitione, non ponderato [illegible] lata ſunt, [illegible] De [illegible] quod [illegible] tempore inſtructa & [illegible] cata ſuerit. Denique ex aliis [illegible] cauſis ſententia nulla dicetur, quas ſuis locis annotavimus.

TITULUS XLVI.

De ſententia quæ ſine certa quantitate profertur.

1. *Ratio cur ſententia certa requiratur.*
2. *Exempla incerta ſententia.*
3. *Quomodo incerta ſententia valeat.*
4. *Quæ ſit certa ſententia, & quando per relationem incerta, ſit certa.*
5. *An valeat ſententia, ſolvas quod debes.*
6. *Sententia conditionalis valida.*
7. *Sententia [illegible] eſt [illegible] [illegible] certa eſſe debet. [illegible] in quibus [illegible] admittatur.*
8. *An Judex [illegible] ſe [illegible] ut non poſſit [illegible]*

SEntentiam dicitur nulla, non ſolùm cuilibet [illegible] 1 ſeu expoſitam, ſed etiam ex eo quod ſit incerta. Cum licet Judex non teneatur cauſam exprimere, quæ movit ipſum ad ſententiam ferendam, debet tamen curare, ut omnino quàm fieri poſſibile ſit, certæ pecuniæ vel rei ſententiam ferat, § 32. Inſtit. de act. [illegible] ſententia, ut [illegible] tur, quod non ſiet, niſi per certam pronunciationem [illegible]

Unde nullam [illegible] ſententiam, ſi Judex ita 2 pronunciaverit [illegible] quod [illegible] eſt quod acceperim, quantumque ab eo petatur, [illegible] Oportet enim in judicio [illegible] quantitatem habere, aut quod acceperit [illegible] probationis, ſententiam accommodare. [illegible] dicit ſententia, [illegible] judicem [illegible] poteſt, [illegible] non [illegible] quantitas ſiet

[illegible] quantitas ſunt ex jure publico intelligantur, videl. [illegible]

[illegible] ubi ultra ſi quod in judicio deductum, petitum [illegible]

[illegible] ſed res ipſa, quatenus [illegible]

[illegible] Cæterùm in criminalibus poteſt [illegible]

TITULUS XLVII.

De Sententiis quæ pro eo quod intereſt, proferuntur.

[illegible]

3. *Probatur iſta Juſtiniani definitio, & ratio ſtatuendi hanc moderationem.*
4. *An Juſtiniano hæc moderatio tribuenda, cùm ante illum duplum non liceret excedere.*
5. *Qui ſint caſus certi, quod quantitas, quæ naturæ hic ſignificantur.*
6. *Quidnam ſit Quod duplum, quodque ſimplum, quod duplo majus.*
7. *Quod ſi res pluris valeat quam fuit vendita.*
8. *In id quod intereſt, [illegible] ſi pretium ſit datum ex venditione.*
9. *Et ex locatione certis manere, quæ certum ſimplum complectens.*
10. *In certis contractibus habet locum hic modus dupli.*
11. *Non verò ſi delicta intervenerint.*
12. *Qui ſint caſus incerti, eorum aliquot exempla.*
13. *Quomodo Judex in hiſce caſibus debeat judicare.*
14. *Id quod intereſt, ex damno, & ex lucro æſtimatur.*
15. *Secundo evidenter æſtimatur quæ certa non eſt.*
16. *Exempla declarantur.*
17. *Ut damnum emergens hic non æſtimetur, ita nec lucrum.*
18. *Caſus ſingulares, qui habent [illegible], certa non eſt.*
19. *Definitione & exemplis declaratur, quando ea tenùs debeat æſtimari, quæ extra rem, aut circa eam conſiſtit.*
20. *In dubio id quod intereſt æſtimatur, ultra duplum.*
21. *An pœna conventionalis poſſit excedere duplum.*
22. *Quis ſenſus verborum* (cum competenti moderamine.)

1 QUod ſuperiori Tit. dictum eſt, ſententiam certam eſſe debere, tunc etiam obtinet, cùm incerta petitio eſt: veluti cùm petitum eſt id quod intereſt, *l. ult. ff. ſi quis in jus vocat. non ier.* Judicis enim eſt curare ut certam condemnationem concipiat, § 32. *Inſtit. De act.* Ideoque diligenter inquirit quanti actoris intereſt, juxta placita ſibi eam rem fuiſſe reſtitutam, ut certa fiat quantitas, *l. 3. in fin. ff. De naut. fœn.* Et quia non ſemper utique liquet, quatenus cujuſque intereſſit, quod ea res in facto conſiſtat, quod varium eſt & incertum, *l. 24. ff. De reg. jur.* & difficile id ipſum probare, ſolet ſæpe Judicibus condemnatio ejus quod intereſt, ad æſtimationem deduci, *l. ult. ff. De jure jur.* quia ſemper in obſcuris quod minimum eſt ſequimur, *l. 9. ff. De reg. jur.*

2 Ac primùm viſum eſt Juſtiniano certum modum tradere, ut ſententia tantò magis certa eſſe poſſit, circa taxationem æſtimationemve ejus quod intereſt. Modus autem hic eſt, ut in caſibus certis, id eſt, qui habent certam quantitatem vel naturam, hoc quod intereſt duplum rei minimè excedat, in quo duplo ſimplum ineſt: in aliis verò qui incerti eſſe videntur, judicis religioni & ſapientiæ relinquit, ut quod reverà cuique intereſt damnorum, hoc reddatur: & non quod ſubtilibus rationibus, aut ſortè machinationibus litigator probaverit, ex remoto caſu ſua intereſſe, *l. unic. § 1. hoc tit.* Cujus deciſionis evidens eſt utilitas, & ratio, ne videlicet immodica ſit æſtimatio ejus quod intereſt, eſſet autem immodica, ſi plus damni extrinſecus accederet, propter rem debitam, quàm quanti ipſa res eſt. 3 * Optimè quoque rationi Juſtinianus ſeparat caſus certos ab incertis, illis certum modum præfigendo, hos arbitrio judicis relinquendo, quia ex circumſtantiis quantum poſſibile eſt certum terminum ſtatuit, cùm certus terminus dari nequeat, nec ſimplum per ſe ipſum poni propter facti incertitudinem: ubi autem ſimplum reperiri non poteſt, nec duplum quoque. Sed in caſibus certis, in quibus natura rerum per ſe iſta ut aliquod ſimplum ſequi poſſet, ultra duplum excedi noluit, quia animadverterat apud Veteres, taxationem ejus quod intereſt duplo fuiſſe concluſam.

4 Quo fit, ut non videatur Juſtiniano tribuenda iſta dupli taxatio, ſiquidem Veteres eam jam ante probaverint, judicaverintque ultra duplum non poſſe exigi, *l. 3. § 16. ff. De act. empt. l. 9. l. 44. ff. De uſur. l. 4.* [illegible] *ſup. De uſur.* ubi patet ex quo pro eo quod intereſt vel quæ pro uſura præſtantur, duplum non excedit. Nec illud poteſt excedere ſtipulatio prætoria etiam in rebus pretioſis, *l. 6. & l. 37. ff. De evict.* Sed & ſi quis per errorem ſimplum ſtipulatus ſit, pro dupla, actione tamen ex empto conſequetur id quod duplæ deeſt, *d. l. 37. § ult.* Planè nec ultra duplum evictionis periculum venditor ſubire cogitur ex ſtipulatione, ut habet *l. 44. ff. De act. empt.* Verùm licet eandem dupli rationem Juſtinianus probet, hoc tamen ſuæ conſtitutioni novi adjecit, quod velit taxationem iſtam moderationemque in omnibus aliis caſibus certis obſervari.

5 Videndum itaque primò, qui caſus ſint certi, qui incerti, caſus eſſe contractus ſive facta exiſtimo, in quibus verſatur & debetur intereſſe, neque enim id debetur ex contractibus omnibus, ſed ex aliis in quibus nobis aliquid abeſt ex vera aliqua cauſa. Certos eſſe caſus Imperator dicit, qui certam habent quantitatem vel naturam, ut quibus certa res petitur, certum illud eſt, quod definitum eſt ac determinatum, quanta ſit cujuſque rei æſtimatio, conſtat pondere, numero vel menſura. Caſus habere certam naturam, hoc loco intelligit eos contractus ex quibus res vel factum in obligationem deducitur, certam æſtimationem recipit, qualis ſunt venditionum, locationum, permutationum, & ſimiles con-

[illegible]

intereſt, ultra duplum. Nec mirum [illegible]

[illegible] amplius, l. 37. ff. De minorib. quod ultra [illegible]

Sed cùm intelligamus qui ſint caſus certi, diſſ. [illegible]

[illegible]

lucro, quod quis capiet ex re aliena invito domi-

[illegible]

pro hærede poſſidet, qui putat ſe hæredem eſſe, cùm

[illegible]

competit actio furti, quoniam ejus non intereſt

[illegible]

[illegible]

[illegible] hoc, ut deſinat an in dolo necne venditor fuerit, [illegible]

[illegible] ad casus interros [illegible]

[illegible]

[illegible]

dit duplum, qui, inquam, vigilantiâ suâ sibi pro- [illegible]

[illegible]

ducl, ut cessent judicis partes, l. fin. ff. De praet. stip. [illegible]

[illegible]

modum constitutum esse, quem non licuit [illegible]

[illegible]

[illegible] certo fine conclusa finiantur, referenda [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS XLVIII.

Si à non competenti Judice judicatum esse dicatur.

[illegible]

TITULUS XLIX.

De poena Judicis qui male judicavit, vel ejus qui judicem, vel adversarium corrumpere curavit.

[illegible]

qui recurſum pars læſa pro ſuo intereſſe adverſus colligatorem Bagnonem [illegible] art. 1. & art. 113 lib. 1. Chriſtinæus vol. 4. deciſ. 95. num. 4. Similiter ſi advocatus ſuſcipiens patrocinium cauſæ, illam per imperitiam amiſerit, tenebitur parti ad intereſſe, ut reſolvit Joan. Faber *Inſtit. ex quib. cauſ. man. non licet.* & rectè, quia malè facit ſuſcipiendo officium in quo non eſt verſatus. Ut medico inexperto imputari ſolet quod per imperitiam commiſit. *l. 8. §. 7. ff. De off. præſ.*

TITULUS L.

Sententiam reſcindi non poſſe.

1 *Sententia ab eodem Judice, aut ejus ſucceſſore, retractari non poteſt.*
2 *Neque per reſcriptum principis.*
3 *Aut prætextu omiſſæ exceptionis.*
4 *Per appellationem, ſententia retractatur à Judice ſuperiore.*
5 *Si ipſo jure nulla ſit ſententia, Judex ordinarius de cauſa cognoſcit, non delegatus.*
6. *Sed an ex iiſdem actis judicabit.*

1 POſt ſententiam ſive benè, ſive malè latam, & ipſo jure ſubſiſtentem, jus parti victrici quæritur, & judex officio ſuo functus eſt, *l. 55. ff. De re judic.* Ideoque nec eam ipſe impoſterum reſcindere, nec ſucceſſor ſui ſententiam retractare vel corrigere poteſt, *l. 1. h. t.*

2 Nequidem reſcripto principis impetrato, *l. ult. h. t.* quia præſumitur id ſubreptitium, & [illegible] pœnâ notatur, qui contra ſententiam, à qua non appellavit, reſcriptum impetrare tentat, *l. ult. ſup. ut lite pendente,* &c. Intereſt enim reipublicæ conſervari rerum judicatarum auctoritatem. 4 * Neque refert exceptionem aliquam peremptoriam eſſe omiſſam, ſiquidem illa in medio antequam ſententia proferatur, erat proponenda, *l. 2. h. t.* non etiam poſt ſententiam, cùm eâ jam latâ Judex eſſe deſinat, quoad illam cauſam, *d. l. 2.* * Minoribus tamen condemnatis ſalvum eſt beneficium reſtitutionis in integrum, & majoribus appellationis auxilium, *d. l. 2.* qui proinde ſibi imputare debent, ſi illud omiſerint. Sed etiam appellatione legitimè interpoſita, non poterit Judex, ſive delegatus, ſive ordinarius, poſtquam judicaverit, ſententiam ſuam amplius retractare, *l. 14. & 42. ff. De re jud.* aut emendare errorem, quem jam deprehendit, *l. 1. ſup. De ſent.* [illegible] cùm auctoritate deſtituatur, ſed tantùm à Judice ſuperiore retractari, aut error corrigi, poteſt.

5 Quod procedit in ſententia definitiva, nam interlocutoriam revocari à Judice poſſe ſuprà, *Titul. De ſent. & interlocut. n. 31.* probavimus per *l. 4.* Item ſi definitiva ſit inter prolata & valida, nam ea quæ ipſo jure non tenet, non poteſt dici reſcindi. Quomodo in *l. 4. §. 6. De re jud.* ait Ulpianus, ſi ſententia aliquâ ratione ſit nullius momenti, condemnationis verbum non tenere, atque ideo idem Judex de eodem negotio ex integro cognoſcere, & quod optimum erit, pronunciare poterit, *l. 19. ſin. ff. ead. tit. & l. 4. C. De* [illegible] quia non poteſt dici officio functus Judex per ſententiam nullam, *l. 1. ſup. Tit. de ſent. & interl.* cujus nullitas opponi poteſt per annos 30. ad inſtar actionum perſonalium, niſi brevius tempus ſtatutis locorum ſit præſcriptum, quo lapſo, ceſſat licentia opponendi nullitatem. Vantius *De nullitat. cap. 8.* Et hoc ita, ſi ſententia à Judice ordinario lata ſit, ſecus ſi definitiva, quæ ipſo jure non ſubſiſteret, à delegato Judice lata eſſet, eo namque caſu ejuſdem cauſæ cognitio deciſioque alteri Judici denuò delegari deberet, *l. 4. ſup. tit. 43. & l. 1. ſup. tit. 44.* * Dein ordinarium ex 6
integro de cauſa cognoſcere, quod an perpetuum ſit, dubitatur? Et mihi magis placet communis diſtinctio, ut poſſit Judex ex iiſdem actis pronunciare, ſi vitium tantum ad ſententiam pertineat, ut quia die feriata lata fuit, *d. l. 4. ſup. tit. 43.* & non fuit condemnatus procurator ſed dominus, *l. 2. ſup. tit. 45.* aut non fuit expreſſa certa quantitas, *ſup. tit. 46.* At verò ſi vitium reſpiciat omnia quæ geſta ſunt in judicio, ut quia minor indefenſus ſit, cauſam Judex ex integro diſceptabit, vel pro parte, ſi vitium actionem partem infecit. Prius tamen cognoſcere debet de nullitate, antequam pronunciet de cauſa, niſi vitium latè appareat in ipſa ſententia, Duarenus *ad l. 1. ff. De re judic.*

TITULUS LI.

De fructibus & litium expenſis.

1 *Cur etiam de acceſſoriis fieri debeat ſententia.*
2 *Et quod ſit officium Judicis in condemnatione facienda quoad fructus ex parte non petitos.*
3. *Bonæ fidei poſſeſſor, vel ejus hæres condemnantur in fructus perceptos.*
4. *Item in expenſas litis, quæ cauſa illatæ. & quando* [illegible] *An & in cauſa criminali idem in expenſis eadem ratio.*
5 *Quid, ſi Judex de expenſis nihil pronunciaverit.*
6 *Sufficit quod in expenſas ſimpliciter condemnavit, quas juſtas taxabit.*
7 *Quibus caſibus victus non condemnatur in expenſas litis.*
8 *Ex privilegio excuſatur.*
9 *Quatenus expenſæ præſtantur, vel non.*
10. *Et quæ damna* [illegible] *ſuper debitis, non continent expenſas.*

11. At

[illegible]

S[illegible] re principali, ſed etiam [illegible]

[illegible] de malæ fidei poſſeſſores, [illegible]

[illegible] expenſis quæ [illegible]

[illegible] expenſis, ac præſertim quæ po[illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS LII.

De Re iudicata.

[illegible]

[illegible] contradicetur, utique ideo, quia probatio ex qua fuit [illegible] & Lufius ad d. l. 21 [illegible]

[illegible] ad [illegible] ratio sufficit, sed tamen expressio ad eam confirmandam opus est: nam quod contra juris regulam [illegible] facti, l. 14. ff. De legib. l. 141 ff. De reg. jur.

[illegible] tur cum grave id sit, [illegible]

[illegible] competat, qui actorem etiam juste agentem [illegible]

[illegible]

TITULUS LIII.

De Executione rei judicatæ.

1. [illegible]

[illegible]

[illegible]

P[illegible] [illegible] ſententiam [illegible]

[illegible] novans ſe cauſa judicata [illegible]

[illegible]

[illegible] officio ſuo functus eſt [illegible]

[illegible]

[illegible] ſe mortua, vel ſententiam latam [illegible] ſi cognoverit eas eſſe veras [illegible] non cognoſcat de meritis cauſæ [illegible]

[illegible]

[illegible] tis petitioni annuendo, [illegible]

[illegible]

Quod si [illegible]

[illegible] *ff.* 15. §. 2. nam nomina jure pignoris capi posse, [illegible]

[illegible] quibus redactis ad inopiam saepe [illegible]

[illegible] fustineatur ad id tempus, [illegible]

[illegible] Et ideo quaecunque hoc casu execu- [illegible]

[illegible]

[illegible] quæ caput ſunt, [illegible] debet, ſed poſtea, quippe cùm totum intercedit [illegible] rerum diſtractionem, ſed eò ſolùm [illegible]

[illegible] obligaverint, ſtatum ab- [illegible]

[illegible] nihil aliud ſupereſt in bonis debitoris, quod in cau- [illegible]

[illegible] ſi Atque hoc caſu quo negat debitor, placet cum [illegible]

[illegible] ſi quantitatem petere, *d. l.* 15. §. 3. E[illegible]

[illegible] res tamen protracta, ad effectum perducatur, [illegible]

[illegible]

[illegible] contrahere poterit, modò ſi ſiat à ſuo Judice, & [illegible]

[illegible] magis perſona ſecularis, ſi contrahendo ſe ad [illegible]

[illegible] hocantem clericum, ad hoc tamen teneri, ut ſe ſu- [illegible]

[illegible] remunerationem, propter regulam generalem *l.* [illegible] *C. De poſt.* quâ malos & quævis alius [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS LIV

De Uſuris ex ju[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] quantitas ſortis & uſurarum, [illegible] conditione perſonarum eius quod intereſt [illegible]

[illegible]

[illegible] non currere, ac uſuras ex actione [illegible] [illegible] neceſſe ſint ad uſuras [illegible] receſſerunt ab ea obligatione, & ſolutionem [illegible]

[illegible] poſſet, & ſic [illegible]

[illegible] ſi diſtulerit ſolutionem pecuniæ, [illegible]

[illegible] eſt tanta vis, videamus Donellus lib. 16. [illegible] Faber lib. 16. [illegible]

TITULUS LV

Si plures una sententia condemnati sunt.

[illegible]

TITULUS LVI

Quibus res judicata non nocet.

[illegible]

[illegible]

[illegible] mulier quoque deinceps [illegible]

[illegible] comprehensis, velut si [illegible]

[illegible] iniqua conditio inferatur, aut aliter aliquam [illegible]

[illegible]

[illegible] provocatum, ipso jure rescissum est, atque [illegible]

[illegible]

[illegible] videtur esse judicatum. *d. l.* [illegible] *vers.* velut si [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS LVII.

Communicatio, epiſtolæ, programmata, [illegible]

[illegible]

H[illegible]

[illegible] eis ſubſcriberet jubebatque eandem partem adver- [illegible]

[illegible] unico, omnibus futuris & poſthac ſubſequentibus [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS LVIII.
Si ex falsis instrumentis vel testimoniis judicatum sit.

[illegible]

4 Affine huic titulo eſt, quòd ſi actori repetenti pecuniam falsò perſuaſerit debitor, eam jam ſolviſſe procuratori, atque eo modo deluſus actor, patiatur hunc debitorem abſolvi, poterit detecta falſitate, ex integro agere, & exceptionem rei judicatæ elidere replicatione doli. Secus dicendum, ſi procurator actoris per colluſionem adverſarium vincere & abſolvi paſſus ſit. Nam tunc actor actione mandati aget adverſus procuratorem ſuum, & eo non exiſtente ſolvendo adverſus reum de dolo, *l. 7 § 9 ff. De dolo. l. 8. § 1 ff. De procurat.* niſi reus ex integro ſecum agi patiatur, ſub exceptione hac, *ſi colluſum ſit*, prout *d. §. 9.* apertè indicat, de quo ibi Iaſon.

TITULUS LIX.

De Confeſſis.

1. *Confeſſus pro judicato habetur.*
2. *An ergo nulla opus ſit ſententia adverſus ipſum.*
3. *In cauſa criminali ſententia neceſſaria eſt, ſive confeſſio præcedat litem conteſtatam, ſive ſequatur.*
4. *Item requiritur ſententia, in eo quo pollicitus eſt de [illegible].*
5. *Ex confeſſione [illegible] non debet condemnari.*
6. *Ut confeſſus pro judicato habeatur, requiritur ut confeſſio ſit facta in judicio, coram competente Judice. Quid, ſi fuerit incompetens.*
7. *Item fieri debet confeſſio parte præſente.*
8. *Item facta ſit ex certa cauſa, ut ſit certa, & libera.*
9. *Quid operetur facta in tormentis.*
10. *Quid, ſi errore facta ſit confeſſio.*
11. *Facienda ſuper re principali.*
12. *Facienda a majore, facta à pupillo ſine tutoris auctoritate nulla eſt, ab adulto valet, ſed ſalva reſtitutione conceditur.*
13. *Procuratoris confeſſio domino abſenti, an noceat.*
14. *Confeſſio non poſſe revocari, & quid, ſi error allegetur, an probari debeat.*
15. *An confeſſio præjudicet conſortem non ſecundum acceptationem talem.*
16. *An confeſſio acceptata aut geminata revocari poſſit.*
17. *Confeſſio extrajudicialis facta abſente parte, quid operetur.*
18. *Si parte præſente fiat, an ſit loco plenæ probationis.*
19. *An geminata confeſſio extrajudicialis plene probet.*
20. *Confeſſio facta a defuncto in teſtamento, vel in articulo mortis, quid operetur, & contra quem.*
21. *Si fateatur ſe debitorem in teſtamento, an obligetur hæres.*
22. *Quid, ſi ſuper debito confeſſio jurata ſit teſtatoris.*
23. *Aut adjecta in fraudem legis, aut in præjudicium creditorum.*
24. *Quod ſi teſtator confiteatur ſe aſſecuratum, creditorque abſolviſſe, obligatur hæres ad ſolutionem.*
25. *Quid, ſi fateatur in teſtamento nihil creditoribus debere.*

1 Res judicatæ ſimilitudinem habet confeſſio, in jure coram Judice competente facta, regula enim eſt, confeſſos pro judicatis haberi, *l. unic. C. d. t.* hinc eadem tempora utriuſque ad ſolvendum indulgentur, eſtque par via adverſus utroſque executionis, *l. 1 ff. de judic. & l. 11 ff. de re judic. l. ult. ſupr. Tit. 53.* Confeſſus dicitur qui agnoſcit debitum, ſeu id quod ab ipſo petitur. Cur autem is pro judicato habeatur, reddit rationem Paulus, quod ille quodammodo ſententia ſua damnetur, *l. 1 ff. h. t.* eo quod nemo præſumatur in judicio magna deliberatione quid contra ſe confiteri: ut proinde rectè dicere Ulpianus nullas eſſe partes judicantis in confitentem, *l. 25 § ult. ff. ad L. Aquil.* quandoquidem ipſe ſua ſe ſententia condemnaverit.

2 Hinc dubitatur, utrùm confeſſionem in judicio factam ſequi debeat condemnatio? Quod non videtur, cum confeſſio pro juſta cognitione ſit, & poſt confeſſionem in jure factam, nihil amplius quæratur, *l. 40 § 1 ff. De pact. l. 56. De re jud.* Credo etiam antiquitus prætorem coram quo quis confeſſus erat, ſolitum fuiſſe jubere ſolvere propter confeſſionem, non autem judicem dare, aut ſi aliquando daret, non tam rei judicandæ, quàm æſtimandæ datum, *l. 3 & 6. ff. h. t.* nempe cùm de cauſa civili ageretur. Ut verius exiſtimem etiam nunc nulla ſententia opus eſſe adverſus confeſſum, ſed ſufficere præceptum ſolvendi, ſaltem ſi confeſſio plene intentionem actoris, non tantum aliquam ejus circumſtantiam comprehendat, *d. l. 11 ff. De re jud.* Et hoc procedere, ſi ante litis conteſtationem confeſſio emanavit, verùm ſi lite conteſtata facta eſſet, condemnatoria Judicis ſententia ſubſequi deberet, *d. l. 3 & l. 5 ff. h. t.* quoniam judicium ſemel cœptum utique ſententia eſt dirimendum, & judex ſuper re de qua cognovit, pronunciare cogitur, *l. 74 ff. De judic.* Nec movet quod confeſſus pro judicato habeatur, hoc enim ideo tantùm, quia non opus eſt ulteriori inquiſitione, aut probatione, quòd nemo credatur temerè contra ſe confiteri: ut nec obſtat quod dicit Ulpianus, nullas eſſe partes Judicis in confitentem, cùm per hoc non intendat excludere condemnationem, *juxta d. l. 5* ſed quòd in condemnando judex non poſſit contra confeſſionem ſtatuere, ſententia igitur opus eſt. Bart. & Zaſius *ad l. 1 ff. De confeſſ.* Coſtalius *ad l. 25 ff. ad l. Aquil.*

3 Quinimo & ſi reus crimen ſibi objectum, ante litem conteſtatam confiteatur, attamen propter rei

magni-

[illegible] religionem cognoſcentis inſtruat, l. 1 [illegible]

[illegible] ne infligi poſſit, praeterquam in crimine laeſae ma- [illegible]

[illegible] iudicio, l. 4. ſup. de repud. vel aliq. var. atque in uno [illegible]

[illegible] conferri operam [illegible]

[illegible] fateatur, l. 6 in princ. ff. h. t. ut ſit opus aſſi- [illegible]

[illegible] ff. h. t. fateatur ſit adul- [illegible]

[illegible]

[illegible]

acceptari debeat, aut reprobari, arg. l. 4. ff. De leg. 2.

[illegible]

ſtio ſit ipſius partis, ſive advocati ejus, procura-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS LX.

Inter alios acta, vel judicata, aliis non nocere.

1. [illegible]

[illegible]

TITULUS LXI.

De Relationibus.

1. [illegible]
2. [illegible]
3. [illegible]
4. [illegible]
5. [illegible]
6. [illegible]

[illegible]

quando appell. Caveat tamen judex ne [illegible] appellationem, [illegible] quod ſi hoc fecerit, [illegible] appellationem [illegible]. [illegible]

Atque hæc ita obtinent jure Pandectarum, & Codicis, ſed noviſſimo jure Juſtinianeo videtur [illegible] Judex [illegible] per [illegible] Novel. [illegible] quam tamen D. [illegible] De jure [illegible] cap. [illegible] non omnino [illegible] ſed [illegible] Judex [illegible] ad [illegible] Contra [illegible] [illegible]. * Quidquid ſit, [illegible] Jure Canonico [illegible] per [illegible] De appel. [illegible] ad magiſtratum [illegible] Judex [illegible] Judex [illegible]. [illegible] Magiſtratus [illegible] quod in [illegible] eſt, [illegible].

TITULUS LXII.

De Appellationibus & Conſultationibus.

1. Commentatio [illegible] appellatio [illegible].
2. [illegible] Quando appellatur a [illegible].
3. Qui [illegible] appellare.
4. [illegible] appellare. Item [illegible].
5. Item [illegible] ad [illegible] eſt.
6. Appellandum ab inferiore ad ſuperiorem [illegible].
7. Ab [illegible] & a delegato, & quando ad delegantem, [illegible].
8. A delegato [illegible] appellare poſſit.
9. [illegible] ad [illegible].
10. An ab arbitro appelletur.
11. A quibus [illegible] ad quos appellare liceat [illegible].
12. Appellatur ad majorem judicem, non ad [illegible], vel ad [illegible].
13. Quid, ſi per [illegible] ad [illegible] judicem [illegible].
14. Jure civili [illegible] appellandum ad [illegible] ſuperiorem, ſecus jure Can.
15. Appellatur ad ſuperiorem [illegible].
16. [illegible] ſuperiorem [illegible].
17. In quibus cauſis appellatio [illegible].
18. An [illegible].
19. Jure civili [illegible] appellatur [illegible] Jure canonico [illegible].
20. Quomodo & quando appellatio [illegible] debeat.
21. Appellatio ab [illegible] cauſa [illegible] & in [illegible].
22. Quo [illegible] & [illegible], appellationi [illegible].
23. [illegible] poſſit appellandum [illegible] de proprietate [illegible] poſſeſſio [illegible].
24. [illegible].
25. [illegible] quod [illegible] Judex [illegible].
26. Appellatio [illegible].
27. [illegible] appellat [illegible].
28. [illegible] appellatione, quod ſi [illegible].
29. Quid ſi Judex appellationem [illegible].
30. [illegible] Judex [illegible].
31. Appellationis [illegible] Judex, quomodo [illegible].
32. [illegible] appellationis apud Judicem ſuperiorem. Quid, ſi [illegible] Judex [illegible].
33. An [illegible] appellationi [illegible].
34. [illegible] appellationi. Quid, ſi [illegible].
35. Appellationi [illegible] quod ſit Judicem [illegible].
36. An [illegible] & [illegible] pendente [illegible].
37. In [illegible] Judex [illegible].
38. In appellatione [illegible] Quid de appellatione.
39. Sententiæ [illegible].

[illegible] fore, nam & à delegato appellari [illegible] ad delegantem, aut eum qui dedit judicem, [illegible] [illegible] *§. pen. ff. De off. jud. deleg.* Ratio [illegible]

[illegible] est aliud admonere, à Principe [illegible] principe autem majus major, [illegible] judicio dato per principem, cum clausula, [illegible] sive judicibus ex sacro consistorio deputatis, *l.* [illegible] [illegible] sed nec à praefecto praetorio propter [illegible] quaesitum est, & obtinuit dubitatio, [illegible]

[illegible] 10

[illegible] testes examinandos, aut aliud [illegible]

[illegible] 11

[illegible] tributis & functionibus judicaverit, appellatur ad [illegible]

[illegible]

[illegible] poſſea. Poſtea caſu ſufficit viva voce appellare, & [illegible]

[illegible] dat appellationis remedium, Cod. lib. [illegible]

[illegible]

[illegible]

conſtitutum aut declaratum eſt appellari poſſe, ſeu appellandi cauſam eſſe juſtam ac probabilem, Judex appellationi deferre debeat, & ſi non deferat, [illegible]

[illegible]

nomine probare oportet, *l. 3. h. t.* Eſt autem juſta appellandi cauſa, veluti ſi Judex ordine judiciorum [illegible]

[illegible]

[illegible] ſcriptione ſua, ut major ea omnia Judici [illegible]

[illegible]

los recuperandi licentiam habeat appellatur, [illegible]

[illegible]

poſt ſingulos appellatorios ſuperiori judici [illegible]

[illegible]

[illegible] ſit, & ſuppleatur ſi quid minus dictum ſit.

Sed quod dictum eſt, Judicem teneri appellanti [illegible] ipſe appellans [illegible] ad Superiorem iverit, vel miſerit, *cap. 6. h. t. in 6.* [illegible] ſed culpâ deſtiterit, *l. 18. h. t.*

[illegible]

[illegible]

ſum repudiandæ appellationis, non ultra progre-

[illegible]

lationem differre ſine ulla cauſa recuſet, puniatur,

[illegible]

nem auri fisco inferendam, *Novell.* 126 [illegible]

[illegible]

lationem oblatam ſuſcipere recuſat, vel ea ſuſcep-

[illegible]

proſequatur ſuam appellationem, ſententia judi-

[illegible]

quali appellatione deſertâ: quod ſi etiam eſſet [illegible]

[illegible]

eam appellatam non tenet (quo pertinet quod [illegible]

[illegible]

, & ejus cauſa diligentiam facien-

[illegible]

[illegible] tes teſtes producere, quod alioquin in priori judi- [illegible] rationeſque perpendet, omnis relevantes, aut quæ [illegible]

Examinatâ diſcuſſâque plenè, cauſâ, appellatio- nis Judex ſententiam profert, ſecundùm leges & [illegible] in pronunciando obſervabit formulas non ſolum [illegible]

[illegible] ſoluta ſunt, l. 1. ſ. h. tit. Quemquam hodie expen- ſas litis, plerumque compenſare Judex ſoleat, eò [illegible]

[illegible] partim juſta, partim injuſta ſit, partim valeat, par- [illegible] tem continent capita, [illegible] l. 3. obſ. 1. [illegible] ſup. Tit. 45. [illegible]

[illegible] exequi, quam confirmat, ſed ad priorem judicem [illegible], eamque ſuperior appro- [illegible]

[illegible]

TITULUS LXIII.

De temporibus & reparationibus appellationum.

[illegible]

... in propria, quam in aliena causa ... [illegible]

... ab aliquo Judice, provocatio fiat, intra menses ... [illegible]

[illegible]

... quamque ante ſeptem & totidem poſt ſeptem ... [illegible]

... vel ſua mandatum, reparatio ejus concedatur à Judice ... [illegible]

... quo tempore decurſo, ſi appellationis cauſa ... [illegible]

... poenis Obſervat, ... [illegible]

... tenm quam cauſam definire debet, d. cap. 1. verſ. ... [illegible]

... cauſam appellationis intra legitima tempora ... [illegible]

[illegible] pronunciat, vel confirmando, vel corrigendo [illegible]

[illegible]

Igitur appellatione deſertâ, licèt [illegible] potest tamen etiam parte non [illegible] aliàs tantùm pronunciabat [illegible]

TITULUS LXIV.

Quando provocare non est neceſſe.

[illegible]

Q[illegible]

[illegible] *l. 1. h. t.* [illegible] *inf. Tit. 4* [illegible]

[illegible]

dare. quid [illegible] nominatur aliter, ſi deinde ad [illegible] ordine [illegible], non po[illegible] fieri [illegible], quæ nondum eſt [illegible], [illegible]

[illegible]

[illegible] contra legem Dei contractum, [illegible]

[illegible]

Pond[illegible]

[illegible] licet appellare, neque [illegible]

[illegible] cùm ejus ſit diverſa cauſa ab appellatione [illegible]

[illegible] ſinger. cent. 4. obſ. 84. Gail. lib. 1. obſ. 113. n. 2. [illegible]

TITULUS LXV

Quorum appellationes non recipiuntur

[illegible]

[illegible]

timori in mulctam quinquaginta librarum auri, [illegible]

[illegible] hunc appellare, *l. 7. h. t.* præcipit enim lex, quod [illegible]

TITULUS LXVI.

Si pendente appellatione mors intervenerit.

[illegible]

[illegible] quæſtio eſt an [illegible] ... Primo caſu [illegible] ... & cogi hæredes dare cauſas & mercedes appellationum, [illegible] ... ſcilicet perſonæ. [illegible] ... & bona legitimis hæredibus deferuntur, [illegible] ... quæſtio de bonis ſupereſſe poſſit, [illegible] ...

[illegible]

TITULUS LXVII.

De his qui per metum Judicis non appellaverunt.

1. *Appellatio omiſſa propter violentiam Judicis, poſtea tempore [illegible].*
2. *[illegible]*

SI quis timore Judicis qui ſententiam tulit [illegible], appellare [illegible] ... debet [illegible] ... niſi Judicis violentiam timeret: quo facto perinde habebitur, ac ſi appellaſſet, [illegible] ... appellationis [illegible] ... *ff. De appell.* Alioqui ſi [illegible] ... *ff.* [illegible]

Quod ſi verò appellationis [illegible] ... tempus non [illegible], [illegible] ... non [illegible] ...

TITULUS LXVIII.

Si unus ex pluribus appellaverit.

1. *Appellatio unius ex pluribus quando proſit omnibus.*
2. *Cauſa [illegible] ... in cauſa appellationis, [illegible] ...*
3. *[illegible] ... appellatio [illegible] ...*

QUemadmodum generaliter [illegible] ... Princi-pes, [illegible] ... communi cauſa, [illegible] ...

[illegible] ... appellatione, [illegible] ...

[illegible] profit, imprimis oportet in omnium perſonam unam eandemque eſſe cauſam defenſionis, & unam eandemque condemnationem, *l. 2. [illegible]* Si enim in una cauſa etiam unius eiuſdemque rei plures ſententiæ ferantur, veluti una ſortis, alia uſurarum duplex appellatio neceſſaria eſt, *l. 15. ff. De app.* Sed cur condemnatio in cauſa appellationis adverſus plures, non gravat niſi eum qui appellavit, *lib. 5. § 2. ff. De appell.* cum tamen victoria unius proſit & aliis, qui non appellaverunt? Ratio eſt, quia pronior eſt victoriæ, quàm condemnationis communicatio.

5 Denique ut illa unius ex pluribus appellatio, aliis quoque proſit, requiritur quod ea æquo omnibus competat, ut eſt illa, quæ omnibus intra præfinitum tempus appellandi conceditur, non autem ſi jure ſingulari competat, ut minori, cui etiam poſt ipſum tempus & adverſus omiſſam provocationem reſtitutio indulgetur. *l. 7. in fin. ff. De minorib.* Quo fit ut minoris privilegiata appellatio, & adverſus ſententiam reſtitutio, majori qui ſuo jure & tempore præſcripto non appellavit, non proſit, *l. 1. [illegible]* quia reſtitutio tantum reſpicit privilegium perſonæ, *l. [illegible] eademque cauſa.* Niſi cùm individualitas rei ſeparationem non admittat, ut [illegible] ad *d. l. [illegible]*

TITULUS LXIX.

Si de momentanea poſſeſſione fuerit appellatum.

1. *Cur à momentanea poſſeſſione appellare non liceat.*
2. *An in alia cauſa poſſeſſionis appellatio ſit permiſſa.*

1 CUm de poſſeſſione, & momento cauſa dicitur, etſi appellatio interpoſita fuerit, tamen lata ſententia ſortitur effectum, *l. un. h. t.* & quidem in eo quod tranſeat in rem judicatam, ita ut amplius de ejus juſtitia vel injuſtitia cognoſci non poſſit, iteratoque reſtituta poſſeſſione, ſolum reſervatur victo quæſtio proprietatis, cui quæſtioni judicium de poſſeſſione non facit præjudicium, cum ſæpe momento tantum, hoc eſt, brevi tempore effectum habeat, ſi ſtatim de proprietate agatur. Quo fit, ut ſi gravamen aliquod in judicanda momentanea iſta poſſeſſione illatum ſit, per ſententiam de proprietate vel per appellationem ab hac ſententia poſſit reparari. Igitur à momento omnino nulla eſt appellatio, & licèt interpoſita recipiatur, per eam tamen executio non impeditur, ut quod beneficio celeritatis inventum eſt, ſublatum moræ incommodum [illegible] *l. 22. C. Theod. quorum app. non recip.*

2 Cæterùm jam noſtra tum ſuperiorum ætate [illegible] juris interpretum, exiſtimant in cauſa poſſeſſoria appellationem admitti, quoad effectum devolutivum, non item ſuſpenſivum, hoc eſt, appellationem tantum eſſe efficacem, ut cauſam & litem devolvat ad judicem ad quem appellatum eſt, non verò ut ſuſpendat differatque ſententiæ executionem. Covarr. *pract. qq. c. 15. n. 8.* Faceh. *l. 12. c. 35.* ubi plures auctores referuntur, quorum diſtinctio non mihi probatur, licèt in curiis hodie maximè obſervetur. Mynſingerus *obſ. [illegible] cent. 4.* quoniam in *d. l. un.* abſolutè dicitur ſententiam ſortiri effectum, non obſtante appellatione, effectum autem ſortiri quid aliud eſt, quàm ut ſententia mandetur executioni. Non ſi contra dici poteſt ſortiri effectum, quando cauſa per appellationem ad alium devolvitur judicem, à quo poſtea retractetur ac reformetur ſententia. Verùm etiamſi admitterem in cauſis poſſeſſoriis appellationem interponi poſſe, idque propter generalem regulam, quod in omnibus negotiis etiam minoribus ſit appellandi facultas, *l. 20. C. De appel.* ab ea tamen excipio cauſam momentaneam poſſeſſionis *per d. l. un.* propterea quòd ea quaſi [illegible] durat, & ſummaria celerique cognitione terminatur, & quod in petitorio judicio injuria ſi quæ illata, emendari poſſit ſine ulla appellatione, quæ tamen neceſſaria poſſet videri in aliis cauſis poſſeſſoriis, in quibus agitur de magno præjudicio, quæque longiori tempore, & plenario judicio diſcutiuntur & terminantur. Videantur etiam ab Herr Zevall. *Com. contra com. quæſt. 15.* & noviſſimè Jon. à Sande *ad conſuet. Friſic. lib. 3. t. 13. defin. 5.*

TITULUS LXX.

Ne liceat in una eademque cauſa tertiò provocare, &c.

1. *Tertiò appellare non licere in una eademque cauſa.*
2. *Idque ut liceat ſi [illegible] ſit reſtitutum, [illegible] ſubrepticium.*
3. *Quando liceat tertiò provocare.*
4. *Quid hac in re jure obtineat.*
5. *Retractatio ſententiæ ſupplicatione [illegible] non eſt permiſſa, ſecus [illegible] Juſtitiæ [illegible].*

1 AB omni cauſa & actu gravante appellari poteſt, ut jam declaratum eſt, reſtringatur hic tamen per conſtitutionem hujus tit. quæ non permittit tertiò appellare in una eademque cauſa, ſuper eiſdem capitulis & inter eoſdem litigatores, *l. un. h. t.* tum quia qui tertiò provocat videtur malam cauſam ſuſtinuiſſe, & magis ex obſtinata quadam pertinacia provocare, quàm ex juſtitia cauſæ, tum quia æquum non eſt poſt tres ſententias conformes, litem cauſam [illegible].

Uſque

[illegible]

Dicit Conſtitutio, non licere tertiò ſuper aliquo capitulo provocare, [illegible]

[illegible]

Adjicit in ſecunda Conſtitutionis parte, [illegible]

[illegible] appellationibus.

TITULUS LXXI.

Qui bona cedere poſſint.

1 [illegible]
2 [illegible]
3 [illegible]
4 [illegible]
5 [illegible]
6 [illegible]
7 [illegible]
8 [illegible]
9 [illegible]
10 [illegible]
11 [illegible]
12 [illegible]
13 [illegible]
14 [illegible]
15 [illegible]
16 [illegible]
17 [illegible]
18 [illegible]
19 [illegible]
20 [illegible]
21 [illegible]
22 [illegible]
23 [illegible]
24 [illegible]
25 [illegible]
26 [illegible]
27 [illegible]

28. [illegible]

[illegible]

progreſſu coeptum eſt cum illis mutuis act. [illegible]

[illegible]

remedio, quatenus ſubſidium praeſtat, indemnitati [illegible]

[illegible]

Oportet igitur, ut voluntatem ſuam cedendi debitor exprimat, in eaque perſeveret. Nam qui dixit velle bonis cedere, poteſt poenitere re integrâ, id eſt, antequam re ipſâ cedat, *l. 2. h. t.* facilè enim [illegible]

[illegible]

[illegible] voluntate patris. Ideò eſt [illegible] in ſuo cenſu [illegible]

[illegible] velit quoque beneficium hoc univerſitati. volun[illegible]

[illegible] vertatur, ut communicium ordinis Eccleſiaſtici, ad [illegible] rem, quod & hic habeat beneficium, ne conveniatur [illegible]

[illegible] *qua in fraud. credit.* ubi Bart. addit, id procedere quan[illegible]

[illegible] dolo dixerit, in integrum reſtitui poteſt, *lib. 1. & 2. ſup. ſi minor ſe major dix.* cùm deceptus non decipien[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

veſtem intelligatur abſque alterius jactura, alioqui [illegible]

[illegible]

debitoribus prodeſt, non etiam eorum fidejuſſori [illegible]

eadem in fidejuſſoribus, l. 21. §. 3. ff. De fidejuſſor. [illegible]

[illegible]

poſſit venire ad pinguiorem fortunam, quia hoc in [illegible]

[illegible]

acceſſorium, quia hic non eſt ſublatum princi- [illegible]

principalis, tam naturali, quàm civili jure, & [illegible]

[illegible]

Cæterum debitor cedere debet creditoribus ſu- [illegible]

[illegible]

[illegible] ceſſionem fortuna melior arriſerit, l. 6. ff. [illegible]

[illegible] veſtes quotidianæ, quas defert ſecum [illegible]

[illegible] tes. Quare non ſolùm veſtem, ſed & lectum cum [illegible]

[illegible] V. Imp. idque miſerationis gratiâ, ut refert [illegible]

[illegible]

[illegible] compendia, quorum tamen commodum [illegible]

[illegible]

delationem quinquennalem, quæ elapſa ad bono- [illegible]

[illegible]

[illegible]

TITULUS LXXII.

De bonis auctoritate Judicis poſſidendis ſeu venumdandis, & de ſeparationibus bonorum.

[illegible]

[illegible] recredentiam appellant, eo quod per sententiam [illegible]

[illegible] , nec veram possessionem , [illegible]

[illegible] ad [illegible] vera desideretur pos[illegible]

[illegible]

[illegible] l. 6. in pr. ff. quib. ex caus. in poss. Cur validè [illegible]

[illegible]

[illegible] ponda sit de eo quod fieri solet. At verò l. 14. de [illegible]

[illegible]

de effectu [illegible] , [illegible]

[illegible]

[illegible] differat , noceret legatarius [illegible]

[illegible]

[illegible]

Quod ſi aſſerere ſe, aut cautionem offerre reus [illegible]

[illegible] ſolet Judex poſt aliquod tempus decernere, ad po- [illegible]

[illegible] eſt, [illegible]

[illegible] populi decretum Judicis & quandam adjud- [illegible]

[illegible] tur ſecundo de- [illegible]

[illegible] tribuant. Bronchorſt. *cent. 3, aſſert. 90.* Vaudus *lib.* 1, [illegible]

[illegible] poſſeſſionem fieri dominum, *l. 1. ff.* [illegible]

[illegible] *De verb. oblig.* Nam hoc procedit, quando [illegible]

Quid

[illegible] sibi addici. [illegible]

[illegible] creditoribus consulit [illegible]

[illegible] seu thesaurarium Ecclesiæ, eo fine, ut si quis [illegible]

[illegible]

[illegible] sit dominus bonorum, atque inde sentiant deter- [illegible]

[illegible]

TITULUS LXXIII.

De Privilegio fisci.

TITULUS LXXIV

De Prælegato dotis.

[illegible]

TITULUS LXXV

De revocandis his quæ in fraudem creditorum alienata sunt.

[illegible]

[illegible]

non eſſe ſolvendo, niſi ante aliquid conſtet de ejus [illegible]

[illegible] actio. l. 1. §. 1. Unde cum hæc actio [illegible]

[illegible] pe onerentur multis probationibus & quidem diffi [illegible]

[illegible] quam res ſunt translatæ, intellige, ſi illas acquiſive- [illegible]

[illegible] ſtatus indiſtinctè loquuntur, & creditor ex delicto [illegible]

[illegible] cum effectu, per traditionem veram, vel fictam, [illegible]

[illegible] bona [illegible] per [illegible] [illegible]

[illegible] De verb. ſign. Sed & ſi nihil alienatum tradatur [illegible]

[illegible]

[illegible] de qua vide Cujacium [illegible]

[illegible]

res & conjunctas perſonas facta ſit clandeſtinas [illegible]

[illegible]

ſemper in poſſeſſione remaneat. IV. Si res clam &

[illegible]

contingeret publicari [illegible]

[illegible]

11 [illegible]

ſed ſufficit ſolus eventus, ut in mortis cauſa donatis

[illegible]

12 [illegible]

[illegible] conditorum omnium [illegible]

[illegible]

quæ reſcindi debet, fraus tamen ſpeciali ratione pa-

[illegible]

in fraudem fieri, ſed in proviſionem [illegible]

[illegible]

in dubio ſumenda quæ pietatis, quàm quæ frau-

dis conſilio initur. Quo pertinet quod I. C. ait

[illegible]

Impen-

15 Supereſt, ut videamus quatenus veniant in hanc actionem. Et certum eſt non ſolum ea quæ in fraudem alienata probabuntur, l. [illegible] ſed & fructus, qui tempore alienationis terræ cohærebant, quique poſt inchoatam actionem percepti ſunt, venire in reſtitutionem. Itemque partum ancillæ, quæ prægnans alienata eſt, l. [illegible] § [illegible] ff. h. t. medio autem tempore fructus perceptos, hoc eſt, inter alienationis tempus & [illegible] tempus collectos, verum eſt non venire in reſtitutionem, quoniam in debitoris bonis non fuerunt, idemque tantum quod in bonis debitoris aliquando fuit, reſtituitur, atque in priſtinum ſtatum revocatur. Quod videtur certe [illegible] quoniam [illegible] res revocantur ut in debitoris bonis ſemper manſiſſe videantur, ut & medio tempore fructus [illegible] non poſſit videri res ſemper in debitoris bonis fuiſſe, cujus fructus medio quoque tempore perceperit. Deinde illud etiam à jure [illegible] alienum. Nam certum eſt bonæ fidei poſſeſſorem [illegible] liberum fructus ſuos facere, malæ fidei reſtituere univerſos, § [illegible] [illegible] ſed qui fraudem in contractu adhibent, quatenus [illegible] bonæ fidei poſſeſſor non poteſt, [illegible] videtur eſſe in mala fide, ideoque ad fructuum quorumcunque repræſentationem teneri. Verum aliud eſt in rei vindicatione in qua de dominio rei quæritur, aliud in revocatoria, quæ tantum rei alienatæ traditionem reſcindit, in illa enim fructus omnes reſtituuntur à malæ fidei poſſeſſore, quia [illegible] non eſſe alienata [illegible], cujus fructus intercepit, l. [illegible] In hac vero tantum agitur ut res ipſa in priſtinum eundem [illegible], ſcilicet ut res ipſa, fructuſque pendentes, qui in bonis erant debitoris alienantis. Et præterea fructus à tempore litis conteſtatæ [illegible], propter moram, reſtituuntur, l. [illegible] ff. [illegible] Medio autem ipſe poſſeſſor ſuos [illegible], tum quod in bonis debitoris non fuerunt, tum quod eum à domino [illegible] non ignoraverit, licet in fraudem alienari cognoverit. Et non obſtat, quod generaliter dicitur, ex hac actione reſtitutionem fieri oportere in priſtinum ſtatum, ut omnia revocentur perinde ac ſi nulla alienatio facta eſſet: propter quod etiam medii temporis commodum, quod quis conſequuturus erat alienatione non facta, præſtandum erat, l. 10. § [illegible] ff. h. t. Nam hunc textum [illegible] ceterique accipiunt de fructibus qui pendebant tempore alienationis. Idque etiam ex ipſo contextu patet.

Quod autem ſupra dictum eſt, ita rem perinde ut in bonis debitoris ſemper manſiſſe dicatur, non eò ſpectat, ut reſtituatur debitori, ut dominium [illegible] cum eo actione [illegible], ſed ut creditoribus detur, perinde ac ſi debitor ipſe ſemper eam poſſediſſet. Porro revocata re vendita per creditores non eſt quod pretium emptori refundatur, l. 7. h. t. cum hic dolo fuerit particeps, cui proinde non ſubveniendum, niſi forte pretium in bonis extiterit, ne creditores aliena jactura locupletentur. Alia eſt ratio in actione Faviana & Calviſiana, in qua emptori pretium eſt reſtituendum, l. 1. § 13. ff. ſi quid in fraud. patr. Ratio diverſitatis eſt, quod in Pauliana [illegible] etiam emptor, in illis autem dumtaxat ipſe libertus, qui dolo fecit, quominus ad patronum debita portio veniret, vel teſtamento, vel ab inteſtato. 16

FINIS LIBRI SEPTIMI.

Digitized by Google

Digitized by Google

B. 17.4.31
BNCF
Digitized by Google

Digitized by Google